

ΑΛΚΑΙΟΣ

(7^{ος} π.Χ. αιώνας)

Υπήρξε από τους καλύτερους Έλληνες ποιητές, μαζί με τον **Αρχίλοχο**, του 7^{ου} π.Χ. αιώνα. Γεννήθηκε στη Μυτιλήνη άγνωστο πότε ακριβώς, ούτε γνωρίζουμε πού, πώς και πότε πέθανε. Ο Αλκαίος ήταν μια εξαιρετικά πολύμορφη προσωπικότητα, που έζησε και ένιωσε βαθιά όλη τη θλίψη και τα βάσανα, την πίκρα και τη χαρά των ανθρώπων της εποχής του.

Η λυρική ποίηση βρίσκει την ανώτερή της έκφραση και την τελειότητά της στα τραγούδια, τους ύμνους και τα ποιήματα του Αλκαίου, τα οποία εξυμνούσαν την καθημερινή ζωή των ανθρώπων:

Τον Έρωτα, τη φύση, τις εποχές του χρόνου, τις χαρές και τα βάσανα των ανθρώπων, τους φίλους και το κρασί, που το θεωρούσε, στο μέτρο, πολύτιμη και απαραίτητη συντροφιά των ανθρώπων. Επίσης χρησιμοποιούσε τα ποιήματά του και για να εκφράσει και καλλιεργήσει τα πολιτικά, φιλοσοφικά, ηθικά και θρησκευτικά ιδανικά και αρετές. Ο Αλκαίος, με ξεχωριστή μαεστρία, κατορθώνει να προσδώσει στα υποκειμενικά του αισθήματα πανανθρώπινη σημασία και σ' αυτό ακριβώς βρίσκεται η αξία της ποίησής του, που τόσο αγαπήθηκε και τραγουδήθηκε από το λαό. Εδώ πρέπει να προσθέσουμε πως, τα ποιήματα του Αλκαίου, αν και σήμερα έχουν σωθεί μόνο αποσπάσματά τους, μας φέρνουν μέσα στην εμφύλια διαμάχη του νησιού (αυτό το εθνικό μας «προϊόν» βλέπετε πόσο βαθιά μέσα στους αιώνες έχει τις ρίζες του;) στην οποία, ο ποιητής, που ανήκε στο ολιγαρχικό κόμμα, πήρε ενεργό μέρος.-

Στην πολιτική ήταν αδιάλλακτος εχθρός του φωτισμένου τυράννου του νησιού **Πιπτακού** (ένας από τους επτά σοφούς της αρχαίας Ελλάδας, που γεννήθηκε το **648 π.Χ.** στη Μυτιλήνη), που με τα τραγούδια του τον κακολογούσε (έκανε πολιτική προπαγάνδα, όπως θα λέγαμε σήμερα) και στα κρυφά οργάνωνε κίνημα εναντίον

του. Ο Πιττακός τότε αναγκάστηκε να πάρει τα μέτρα του. Έπιασε τον Αλκαίο και τον φυλάκισε, αλλά σε λίγο τον απέλυσε. Ο ποιητής, όμως, αντί να καθίσει φρόνιμα άρχισε τα ίδια, με αποτέλεσμα να εξοριστεί, μαζί με άλλους ολιγαρχικούς, στην Αίγυπτο. Εκεί έγραψε τα πιο πολλά «στασιωτικά» του τραγούδια, όπου σε πολλά απ' αυτά καταφερόταν, έβριζε και χλεύαζε τον Πιττακό.

Ο Αλκαίος, εκτός από μεγάλο μέρος της ιδιοφυίας, της ευστροφίας και της φλόγας του **Αρχίλοχου** (λυρικός ποιητής από την **Πάρο, 750-650 π.Χ.**), είχε και φιλοφρονητική διάθεση. Τόσο ο Αρχίλοχος, όσο και ο Αλκαίος, μας χάρισαν ανεκτίμητη εσωτερική γνώση της ζωής και του χαρακτήρα της εποχής τους' και οι δύο άσκησαν αποφασιστική επιρροή στη λογοτεχνία των μεταγενεστέρων εποχών.-

Σα χαρακτήρας, ο Αλκαίος ήταν ανήσυχο πνεύμα και προικισμένος με πολλή ζωτικότητα και ανησυχίες, που του έδιναν μια διακεκριμένη θέση, τόσο ανάμεσα στον πνευματικό κόσμο της εποχής του, όσο και ανάμεσα στο λαό. Ήταν ξεχωριστός άνθρωπος και τα ποιήματά του είχαν σα θέμα, μεταξύ των άλλων, τη ζωή των ανθρώπων και τις πνευματικές τους ανησυχίες και προβληματισμούς. Αγαπούσε με πάθος τη ζωή, τη χαιρόταν, τη ζούσε κάθε στιγμή και γλεντοκοπούσε, όπως θα λέγαμε σήμερα, με ασυνήθιστο και προκλητικό τρόπο, καταναλώνοντας άφθονο κρασί, που υπεραγαπούσε. Αλλά μέσα από την ψυχή του γλεντζέ αυτού ανθρώπου πήγαζε μια αστείρευτη κι αληθινή αγάπη για την αλήθεια και μια συμπάθεια συγκινητική για τους ανθρώπους.

Έτσι, η θεία ποίησή του, μιλούσε κατευθείαν στην ψυχή των ανθρώπων προκαλώντας ευγένεια, ηρεμία και σιγουριά. Για το λόγο αυτό αγαπήθηκε πολύ από τους συμπατριώτες του και τα ποιήματά του ακούγονταν σε κάθε οικογενειακή και κοινωνική εκδήλωση του νησιού.

Το **595 π.Χ.** ο Αλκαίος ήταν στις δόξες του και μπορούμε να πούμε πως συνεπαρμένος από τις μεγάλες του επιτυχίες και

εκτιμήσεις του ποιητικού του έργου, παρασύρθηκε από την ανθρώπινη αδυναμία του εγωισμού και, όπως θα λέγαμε σήμερα, το είχε πάρει επάνω του.

Την αξία του Αλκαίου μας την επιβεβαιώνουν και οι **Αλεξανδρινοί** (εκείνοι που αναφέρονται στα χρόνια μετά τον Μ. Αλέξανδρο, ως την εποχή του Χριστού. **Ελληνιστικοί χρόνοι:** Αλεξανδρινή βιβλιοθήκη) που τον είχαν περιλάβει στον κατάλογο των λυρικών ποιητών, τους οποίους οι αρχαίοι είχαν εκτιμήσει και επαινέσει, ιδιαίτερα το έργο τους.

Είναι γεγονός ότι, οι περίφημοι ποιητές του 7^{ου} π.Χ. αιώνα, **Αρχίλοχος, Αλκαίος** και **Σαπφώ**, πρόσφεραν πολλά, τόσο στην ευγενική μορφή της ποίησης, όσο και στην πνευματική καλλιέργεια και ανύψωση του επιπέδου των μαζών. Πέρα όμως από αυτή την προσφορά τους, προετοίμασαν και το έδαφος για τους επερχόμενους πνευματικούς ανθρώπους. Έτσι, επειδή μιλάμε για την ποίηση, θα ήταν παράλειψη να μην αναφέρουμε ότι, τον επόμενο αιώνα (6^ο π.Χ.), έζησαν μεγάλοι λυρικοί ποιητές στην **Αιολίδα** (περιοχή της Β.Α. Μικράς Ασίας), οι οποίοι, αυτοί μάλλον, παρά οι σοφιστές, ανακάλυψαν πραγματικά τον **ατομισμό** και τον **σκεπτικισμό** κι αυτοί είναι παιδιά της εποχής τους και καθρεφτίζουν τα γενικά αισθήματα για τους θεούς και την εξάρτηση του ανθρώπου από αυτούς.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Τις συμφορές, πότε ο ένας τις έχει, πότε ο άλλος.
- Αν νικήσεις, να μην καυχιέσαι δημόσια, μήτε να κλαις στο σπίτι σου, πέφτοντας χάρμω, αν νικηθείς.
- Να χαίρεσαι λίγο για τις χαρές και στα κακά να μην πολυλυπάσαι.
- Να γνωρίζεις ποιος ρυθμός κυβερνάει τους ανθρώπους.
- Τίποτα δεν κερδίζουμε με τους θρήνους.

- Ο Δίας έδωσε το κρασί στους θνητούς, για να ξεχθούν τα βάσανά τους.
- Το χρήμα είναι όλος ο άνθρωπος.
- Ο οίκος είναι ένας καθρέφτης για την ψυχή.
- Ας μην εγκαταλείπουμε τις καρδιές μας στη δυστυχία· δε θα μας γιατρέψει η λύπη.
- Οι θαραλλέοι άνθρωποι είναι το κάστρο της πόλεως.

ΖΑΛΕΥΚΟΣ

(7^{ος} π.Χ. αιώνας)

Κατά την αρχαία ελληνική παράδοση, ο παλαιότερος Έλληνας νομοθέτης ήταν ο **Ζάλευκος**, κάτοικος των Επιζεφυρίων Λοκρών της Ν. Ιταλίας (αποικία των Λοκρών: περιοχή της Στερεάς Ελλάδας). Καταγόταν από μεγάλη οικογένεια κτηνοτρόφων και τους νόμους του συνέταξε γύρω στα **663 – 662 π.Χ.**

Ο 7^{ος} αιώνας ήταν κατ' εξοχήν μια εποχή νομοθετών. Ο **Ζάλευκος** στην ιταλική Λοκρίδα, ο **Δράκων** στην Αθήνα (**621**) και ο **Χαρώνδας** στην Κατάνη της Ιταλίας (**620 π.Χ. περίπου**). Επίσης την ίδια εποχή (**621 π.Χ. περίπου**) ο **Ιωσίας** ανακάλυψε τον Κώδικα του Μωϋσέως στο Τέμενος της Ιερουσαλήμ.

Από τους πιο πάνω, φωτισμένους και χαρισματικούς ανθρώπους, άρχισε μια ουσιαστική και αποτελεσματική πορεία μεταβολής από τη συνήθεια και το έθιμο στο νόμο, η οποία χρειάστηκε πολλούς πρωτοπόρους και πολλά χρόνια.

Ο **Ζάλευκος**, εκτός της σοφίας που διέθετε, ήταν συνετός και ευγενής άνθρωπος με υψηλά ιδανικά. Άκμασε περίπου το **660 π.Χ.** και θεωρείται δημιουργός της πρώτης γραπτής ελληνικής νομοθεσίας, καθώς και ο πρώτος νομοθέτης του ευρωπαϊκού χώρου, που μελέτησε ετερόκλητα δίκαια και διατύπωσε γραπτώς τη νομοθεσία του. Έτσι, με τη γραπτή κωδικοποίηση του ιδιωτικού δικαίου, δίκαια μπορεί να χαρακτηριστεί **ως πατέρας** της ευρωπαϊκής γραφής των νόμων.

Οι πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του είναι λίγες, ασαφείς και αντιφατικές. Για την εποχή που έζησε υπάρχουν διαφωνίες. Κάποια παράδοση λέει ότι υπήρξε, μαζί με το **Λυκούργο**, (Σπαρτιάτης νομοθέτης, 8^{ος} – 7^{ος} π.Χ. αιώνας), μαθητής του **Θαλή** (**624-546 π.Χ.**).

Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ορισμένοι αμφισβητούν ότι ο Ζάλευκος υπήρξε ιστορικό πρόσωπο. Μεταξύ αυτών και οι οπαδοί του Πυθαγόρα, γιατί δεν ήθελαν να παραδεχθούν ότι είχε εμφανιστεί

προηγουμένως, από το δάσκαλό τους, ο Ζέλευκος. Γι' αυτό, ή αρνούσαν εξ ολοκλήρου την ύπαρξή του ως ιστορικού προσώπου, ή κατέτασσαν αυτόν μεταξύ των μαθητών του Πυθαγόρα, πράγμα που σίγουρα δεν είναι ορθό και αποτελεί ιστορικό ετεροχρονισμό (ο Πυθαγόρας είναι αρκετά μεταγενέστερος, έζησε από το 570 μέχρι το 496 π.Χ.). Πάντως, ο Αριστοτέλης στα «ΠΟΛΙΤΙΚΑ» του δέχεται την ύπαρξή του και μεταξύ των άλλων γράφει: «...**νομοθέται δ' εγένοντο Ζάλευκός τε Λοκροίς και Χαρώνδας ο Καταναίος ...**».

Λέγεται ότι ο Ζάλευκος, στην αρχή της νομοθεσίας του, την οποία παρουσίασε στους Λοκρούς το 664 π.Χ., αφιέρωνε τους νόμους στη θεά Αθηνά, και εμφάνιζε τον εαυτό του ως προστάτη του λαού, που αντλούσε τη σοφία του από θεία έμπνευση (διατύπωνε τη σκέψη ότι τους νόμους τους υπαγόρευε σ' αυτόν η Αθηνά σε όνειρό του).

Αυτός ήταν ο πρώτος γραπτός κώδικας νόμων της Ελλάδας, ο οποίος εγκαινίασε την αρχή της βασιλείας του Νόμου ως υπέρτατου πλέον ρυθμιστή, τόσο των ανθρωπίνων πράξεων, όσο και της ανθρώπινης, γενικά, συμπεριφοράς. Επομένως, στο Ζάλευκο, πρέπει να αποδοθεί η τιμή ότι αυτός πρώτος στην Ευρώπη συνέλαβε την ιδέα της ενοποίησης του δικαίου, με βάση τη μελέτη των «**νομικών διατάξεων**» (άγραφοι εθιμικοί και ηθικοί νόμοι), που ίσχυαν στις διάφορες πόλεις της περιοχής.

Όταν γράφτηκαν οι νομοθετικές ρυθμίσεις του Ζαλεύκου, η κοινωνία των Επιζεφυρίων Λοκρών συγκλονιζόταν, την εποχή εκείνη, από εσωτερικές αναστατώσεις, που είχαν σχέση με ταξικές ανακατατάξεις. Κατά τον Αριστοτέλη, πριν από τη νομοθεσία του Ζαλεύκου, επικρατούσε στην πόλη «**Ταραχή πολλή**».

Στις συνθήκες αυτές ο Ζάλευκος εμφανίστηκε ως διαιτητής ανάμεσα στα αντιμαχόμενα μέρη και κατόρθωσε να τα συμβιάσει με επιτυχημένες νομοθετικές ρυθμίσεις, που φρόντισε να περιβάλλει με σταθερότητα, κύρος και ηθική δύναμη.

Η νομοθεσία του Ζαλεύκου κάλυπτε όλες, σχεδόν, τις σχέσεις της καθημερινής ζωής. Έτσι περιείχε διατάξεις ποικίλου περιεχομένου

(οικονομικού, ακινήτου περιουσίας, οικογενειακού, ποινικού κ.λπ), με σκοπό να ρυθμίσει ολόκληρη τη δημόσια και ιδιωτική ζωή του τόπου.

Για να αποφύγει, εξάλλου, την ανεξέλεγκτη ερμηνεία του νόμου, που θα οδηγούσε και σε φαλκίδευσή του, ο Ζάλευκος επινόησε ιδιαίτερο κρατικό όργανο τον **«Κοσμόπολι»**, στον οποίο ανατέθηκαν ερμηνευτικά καθήκοντα.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

- Οι ποινές δεν καθορίζονταν από τους δικαστές, αλλά από τους ίδιους τους νόμους και τούτο επειδή νόμιζε ότι οι γνώμες τους δεν είναι πάντοτε οι ίδιες, προκειμένου για τα ίδια πράγματα, ενώ, αντίθετα, οι ποινές πρέπει να είναι οι ίδιες.

- Θέσπισε το δίκαιο της ανταποδόσεως, δηλαδή το **«οφθαλμόν αντί οφθαλμού και οδόντα αντί οδόντος»** (αυτά μας πληροφορεί ο Δημοσθένης στον **«Κατά Τιμοκράτους»** λόγο του.

- Έλαβε μέτρα κατά της πολυτελούς αμφίεσης, τόσο των γυναικών, όσο και των ανδρών, γιατί νόμιζε ότι, με τον τρόπο αυτό, θα περιορίσει τις ακολασίες.

- Τα παιδιά των πολιτών να μαθαίνουν γράμματα και να πληρώνει η πόλη τους μισθούς των δασκάλων.

- Απαγορευόταν **«επί ποινή θανάτου»** να πίνουν οι πολίτες **άκρατον οίνον** (χωρίς ανάμειξη με νερό).

- Να σέβεται ο λαός τους θεούς και τους άρχοντες.

- Οι πολίτες να αγαπούν την πατρίδα και τους συμπολίτες.

- Οι νόμοι επικύρωναν την αρχή της ιδιοκτησίας και εξασφάλιζαν τα δικαιώματα του πιστωτή και του χρεώστη.

- Κάθε πολίτης που αμφισβητούσε την ερμηνεία, που έδινε ο **«Κοσμόπολις»**, μπορούσε να ασκήσει έφεση στη συνέλευση των **«Χιλίων»**, που αποτελούσε την ανώτατη κυβερνητική, δικαστική και νομοθετική αρχή.

- Στην περίπτωση που η ερμηνεία κρινόταν ορθή, θανατωνόταν επιτόπου εκείνος που άσκησε έφεση (για την ιστορία αναφέρουμε ότι παρουσιαζόταν στη συνέλευση με θηλιά στο λαιμό, και αν το αίτημά του απορριπτόταν, έπρεπε να πνιγεί μόνος του), ενώ στην αντίθετη περίπτωση θανατωνόταν ο **«Κοσμόπολις»** (σκεφθείτε να γινόταν κάτι ανάλογο στη σημερινή ελληνική κοινωνική ζωή ...).

Από τις παραπάνω βασικές διατάξεις καταφαίνεται ότι η νομοθεσία του Ζαλεύκου, στην τεχνική της διατύπωσης, ήταν ατελής και πολύ σκληρή, πλην όμως φανερώνει ότι η ελληνική νομοθεσία έφθασε στην αντίληψη ότι η πολιτεία είναι ίδρυμα, το οποίο έχει αποστολή να ηθικοποιεί και εκπαιδεύει τους πολίτες, με ηθικά περισσότερο μέσα, παρά με βίαια. Έτσι δικαιώνεται και ιστορικά η λαϊκή φιλοσοφία: **«Κοινωνική ανάπτυξη και σωστή παιδεία, για να κλείσουν οι φυλακές ...»**.

Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι, από νομικής απόψεως, η νομοθεσία του Ζαλεύκου αποτελεί ανθρωπιστική πρόοδο, γιατί εμπνέεται από τις εξής δύο θεμελιώδεις αρχές:

- Ρυθμίζει τις σχέσεις των πολιτών, με βάση τις αρχές της δικαιοσύνης και
- Εξασφαλίζει στην Πολιτεία ένα σταθερό νομικό καθεστώς.

Τέλος, νομίζω, πως είναι σημαντικό να σημειώσουμε τη γνώμη του Δημοσθένη, για την εφαρμογή των νόμων στους Λοκρούς:

«Τόσο σταθερά ήταν η εμμονή των Λοκρών στους κειμένους νόμους, ώστε σε διάστημα διακοσίων ετών μόνο ΕΝΑΣ νόμος ψηφίστηκε» (ας μη μελαγχολούμε με τη βιομηχανία των ελληνικών νόμων, που οι περισσότεροι είναι περιττοί. Η χώρα μας δεν έχει ανάγκη βιομηχανίας νόμων, αλλά από συνετή και πιστή εφαρμογή των υφιστάμενων, που καλύπτουν άριστα όλους τους κοινωνικούς τομείς).

Τα λόγια του Δημοσθένη ας προβληματίσουν όλους μας και ιδιαίτερα εκείνους που ασκούν κυβερνητική εξουσία.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Η δικαιοσύνη είναι ιστός αράχνης, που συλλαμβάνει μεν τα μικρά έντομα, αφήνει όμως να διαφεύγουν τα μεγάλα (αυτό κάτι θυμίζει σ' εμάς τους Έλληνες. Βλέπετε, φίλοι μου, η ζωή, εδώ και 2700 χρόνια περίπου, ήταν ίδια με τη σημερινή και ο άνθρωπος δεν άλλαξε, παρά μόνο στην εξωτερική του εμφάνιση).
- Εάν κάποιος καταστρέψει τον οφθαλμόν άλλου τινός, θα υποστεί την τιμωρία της καταστροφής του δικού του οφθαλμού.
- Η ελεύθερη γυναίκα πρέπει να συνοδεύεται από μία θεραπαινίδα, εκτός εάν θέλει να διαπράξει μοιχεία.
- Ο άνδρας δεν πρέπει να φοράει χρυσό δαχτυλίδι, ούτε πολυτελές ιμάτιο, εκτός εάν κάνει ζωή ακόλαστη.
- Οι άρχοντες να μην κοιτάζουν να ικανοποιούν τον εαυτό τους και να μην είναι υπερήφανοι, ούτε να κρίνουν σύμφωνα με τη φιλία και την έχθρα.
- Οι κάτοικοι της πόλης πρέπει πρωτίστως να έχουν την ιδέα και την πεποίθηση ότι υπάρχουν θεοί, τους οποίους πρέπει να σέβονται και να θεωρούν αυτούς ως δημιουργούς των καλών και αγαθών της ζωής για τους ανθρώπους.
- Οι άνθρωποι πρέπει να έχουν καθαρή την ψυχή από κάθε κακία.

ΘΕΑΓΕΝΗΣ

(7^{ος} π.Χ. αιώνας)

Τύραννος των Μεγάρων κατά τον 7^ο π.Χ. αιώνα. Εκείνη την εποχή ο πλούτος της πόλης ήταν συγκεντρωμένος στα χέρια ολίγων πλουσίων, έτσι ώστε η μάζα του λαού και οι ακτήμονες δούλοι, ακούγαν πρόθυμα ανθρώπους που υπόσχονταν καλύτερη ζωή (βλέπετε ότι το φρούτο των υποσχέσεων, για καλύτερη ζωή, είναι γνωστό από την αρχαιότητα).

Αυτή τη λαϊκή νοοτροπία εκμεταλλεύτηκε ο πανέξυπνος Θεαγένης και αποφάσισε να γίνει τύραννος, συνδυάζοντας τα πιο πάνω, με τη γνωστή συνταγή, δηλαδή επαίνεσε τους φτωχούς και κατάγγειλε τους πλουσίους (άλλη πάλη των τάξεων και εδώ ...). Με την ευκαιρία αυτή δημιούργησε μία σωματοφυλακή και αφού μπήκε επικεφαλής της εξέγερσης των αγροτών και των βιοτεχνών εναντίον της αριστοκρατίας, κατά το δεύτερο μισό του 7^{ου} π.Χ. αιώνα, ανέτρεψε την κυβέρνηση και πήρε την εξουσία.

Ως τύραννος υποστήριξε τα συμφέροντα των φτωχών και αναγνώρισε πολιτικά δικαιώματα, πρωτόγνωρα για την εποχή εκείνη.

Ο Θεαγένης κυβέρνησε τα Μέγαρα επί μία γενιά και κατά τη διακυβέρνηση της πόλης πραγματοποίησε, μεταξύ των άλλων, και τα εξής:

- Ελευθέρωσε τους δουλοπάροικους (γεωργοί που ήταν υποτελείς στους φεουδάρχες ή γαιοκτήμονες – κολίγοι).
- Κατάργησε τους τόκους πάνω στα χρέη και επέστρεψε στο δήμο τα κοινοτικά βοσκοτόπια.
- Φέρθηκε σκληρά και ταπεινώσε τους ισχυρούς.
- Ίδρυσε της αποικίες του **Βυζαντίου** (πόλη της ακτές του Βοσπόρου, η μεταγενέστερη Κωνσταντινούπολη) και της **Χαλκηδόνας** (πόλη στην ασιατική ακτή του Βοσπόρου, σημερινό προάστιο της Κων/πολης) και σύναψε στρατιωτική συμμαχία με τη

Μίλητο και την Αίγινα (σπουδαία πνευματικά και εμπορικά κέντρα της εποχής).

- Με αρχιτέκτονα τον περίφημο Μεγαρίτη **Ευπαλίνο** (δημιουργός του σπουδαίου υδραγωγείου της Σάμου) κατασκεύασε στα Μέγαρα, υδραγωγείο.

- Το **632** π.Χ., περίπου, υποστήριξε με στρατιωτική δύναμη (μισθοφόρους) το γαμπρό του **Κύλων** (νεαρός Αθηναίος Ολυμπιονίκης), που προσπάθησε, χωρίς επιτυχία – και τούτο γιατί οι μικροί γεωργοί της Αττικής έμειναν πιστοί στους ευγενείς - , να εγκαθιδρύσει τυραννίδα στην Αθήνα και να επιφέρει κοινωνικές αλλαγές. Η αποτυχία είχε ως αποτέλεσμα να γίνει η σφαγή των οπαδών του, από το **Μεγακλή** (Αθηναίος πολιτικός της οικογένειας των Αλκμεωνίδων, έζησε από το 600 μέχρι το 525 π.Χ.) που αποτέλεσε το ονομαστό «**ΚΥΛΩΝΕΙΟ ΑΓΟΣ**».

- Όπως πολλοί φωτισμένοι τύραννοι, έτσι κι αυτός προστάτευσε, όχι μόνο τα γράμματα και τις τέχνες, αλλά διακρίθηκε και ως ιδρυτής δημοσίων έργων, με τα γνωστά ευεργετικά αποτελέσματα, που ακολουθούν τις πράξεις αυτές.

Εδώ, νομίζω, αξίζει να σημειώσουμε ότι, κατά την περίοδο που κυβέρνησε ο Θεαγένης, διαμορφώθηκε στα Μέγαρα η πολιτική σάτιρα, που αργότερα εξελίχθηκε στο θεατρικό είδος που πήρε το όνομα: **ΚΩΜΩΔΙΑ**.

Μετά από αυτά και αφού πέρασε περίπου μία γενιά, οι πλούσιοι αριστοκράτες, κτηματίες και βιοτέχνες, ανέτρεψαν με τη σειρά τους το Θεαγένη. Αυτό όμως δεν κράτησε πολύ, γιατί άλλη τρίτη επανάσταση αποκατάστησε τη δημοκρατία, η οποία με τη σειρά της:

- Κατάσχεσε τη μεγάλη περιουσία των Αριστοκρατών.
- Υπέταξε τις πλούσιες κατοικίες
- Κατάργησε τα χρέη των φτωχών και
- Θέσπισε νόμο, που υποχρέωνε τους πλουσίους να επιστρέφουν τους τόκους, που είχαν εισπράξει από τους χρεώστες (άλλη παλιά τέχνη εδώ)

Κατά την παράδοση, ο Θεαγένης σκοτώθηκε το **580** π.Χ. σε σύγκρουση προς την ολιγαρχική φατρία των Μεγάρων, την οποία βοηθούσαν, μετά την αποτυχία του Κύλωνα, όλοι οι ολιγαρχικοί της Αττικής.

ΚΥΛΩΝΕΙΟ ΑΓΟΣ

Η ουσία της εξέγερσης του Κύλωνα είναι η πιο κάτω: Ο Κύλωνα, άνθρωπος αριστοκρατικής καταγωγής, νικητής στους ολυμπιακούς αγώνες και γαμπρός του Θεαγένη, απόκτησε μεγάλη φήμη στην Αθήνα. Αυτό, σε συνδυασμό με τη συσσωρευμένη δυσαρέσκεια, που επικρατούσε την εποχή εκείνη, κατά του καθεστώτος, επωφελήθηκε από τη συγκέντρωση του λαού την ώρα της γιορτής, προς τιμή του Δία και, με τη βοήθεια του πεθερού του, αποφάσισε να κάνει πραξικόπημα για να πάρει την εξουσία. Οι οπαδοί του Κύλωνα κατόρθωσαν να καταλάβουν την Ακρόπολη ὅμως δεν μπόρεσαν να κρατηθούν σ' αυτή, γιατί πολύ λίγο τους υποστήριξε ο λαός. Έτσι, μόλις το έμαθαν οι Αθηναίοι, έτρεξαν όλοι μαζί εναντίον του και τον πολιορκήσαν. Επειδή, όμως, η πολιορκία τραβούσε σε μάκρος, οι περισσότεροι Αθηναίοι κουρασμένοι έφυγαν και ανάθεσαν στους εννέα άρχοντες τη φρούρηση της Ακρόπολης, και τους έδωσαν απόλυτη εξουσία να τα κανονίσουν όλα όπως νομίζουν καλύτερα. Ο ίδιος ο Κύλωνα κατόρθωσε να δραπετεύσει – φυγαδευτεί – (παλιά ιστορία κι αυτή ...) και οι οπαδοί του ζήτησαν καταφύγιο κοντά στο βωμό της θεάς Αθηνάς. Τότε, οι άρχοντες, έδωσαν υπόσχεση ότι θα τους χαρίσουν τη ζωή, αν εγκαταλείψουν το ναό. Όμως η υπόσχεση αυτή δεν τηρήθηκε και όταν οι συνένοχοι του Κύλωνα βγήκαν από το ναό, τους σκότωσαν και μερικούς μάλιστα κοντά στο βωμό των **Ευμενίδων (οι Ερινύες** κατ' ευφημισσμό). Επικεφαλής των πολιορκητών ήταν ο Μεγακλής της γενιάς των Αλκμεωνίδων και η πράξη της δολοφονίας, που ονομάστηκε «**Κυλώνειο άγος**» άφησε ανεξίτηλο το στίγμα σ' αυτή τη γενιά των αρχόντων, που έγινε καταραμένο γένος, γιατί δεν κράτησε την

υπόσχεσή του να αφήσει ελεύθερους τους πολιορκημένους και το χειρότερο και βέβηλο, έχυσε αίμα στο βωμό της θεάς, που ήταν η προστάτιδα της πόλης.

ΑΛΚΜΕΩΝ

(6^{ος} π.Χ. αιώνας)

Έλληνας γιατρός και φιλόσοφος από τον **Κρότωνα** (ελληνική αποικία στην Κάτω Ιταλία). Γεννήθηκε, κατά πάσα πιθανότητα, το τελευταίο τρίτο του 6^{ου} π.Χ. αιώνα και ανήκε στο σύλλογο των φιλοσόφων που είχε ιδρύσει ο Πυθαγόρας. Ο Διογένης ο Λαέρτιος αναφέρει ότι υπήρξε μαθητής του Πυθαγόρα, όταν εκείνος ήταν γέροντας. Από αυτό πρέπει να δεχθούμε ότι η εποχή της ακμής του ήταν γύρω στο 500 π.Χ.

Στα τέλη του 6^{ου} και στις αρχές του 5^{ου} π.Χ. αιώνα εμφανίζονται τα πρώτα ξεκινήματα της ιατρικής, ως επιστήμης ειδικευμένης και απαλλαγμένης από το θρησκευτικό της χαρακτήρα.

Την ιατρική την καλλιέργησαν με ζήλο οι Πυθαγόρειοι του Κρότωνα, που πίστευαν στον ανθρώπινο **ΔΥΪΣΜΟ (σώματος και ψυχής)**. Την χρησιμοποίησαν ως μέσο καθαρισμού του σώματος και έφθασαν σε εντυπωσιακές παρατηρήσεις στην περιοχή της ανατομίας και της φυσιολογίας, πολύ πριν από τον Ιπποκράτη και τη σχολή του της Κω.

Ο Αλκμέων ήταν ιδρυτής της περίφημης ιατρικής σχολής του Κρότωνα. Εκεί ξεκίνησε την πειραματική έρευνα και έκανε σπουδαίες ανατομικές παρατηρήσεις στα ζώα, που είχαν ως αποτέλεσμα να φθάσει στο εντυπωσιακό συμπέρασμα, πως ο εγκέφαλος είναι το κεντρικό όργανο της ζωής, η έδρα όλων των αντιλήψεων που παίρνουμε από τις αισθήσεις.

Δίκαια, λοιπόν, μπορεί να ονομαστεί ο **ΠΡΩΤΟΣ** φυσιολόγος και αυτός που έβαλε τις βάσεις της αρχαίας ιατρικής.

Εκτός από ανατομικές έρευνες και χειρουργικές επεμβάσεις, που τον οδήγησαν στο πιο πάνω συμπέρασμα για τον εγκέφαλο, που συμπλήρωσε ότι αποτελείται από το γενικό νευρικό κέντρο, κατέληξε στη διάγνωση πως σ' αυτόν (δηλαδή τον **εγκέφαλο**) καταλήγουν τα

νεύρα που παράγονται από τα μάτια. Έτσι άρχισε μια ευρεία έρευνα και μελέτη της λειτουργίας της όρασης, που είχε ως αποτέλεσμα ότι:

- Η αποκοπή του νεύρου, που συνδέει το μάτι με τον εγκέφαλο, δημιουργεί την τύφλωση.
- Το υαλώδες υγρό του ματιού είναι κάτοπτρο, στο οποίο αντικατοπτρίζονται τα εξωτερικά αντικείμενα.
- Η όραση πραγματοποιείται από τη λάμψη και τη διαφάνεια, όταν αντανακλάται λάμψη, και ανάλογα με το βαθμό της καθαρότητας της λάμψης, αυξάνεται και η καθαρότητα της όρασης.

ΑΛΛΕΣ ΙΑΤΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- Η υγεία είναι η συμμετρική κατανομή των ποιοτήτων της ύλης του σώματος «**σύμμετρος των ποιών κράσις**» (γλυκού και πικρού, ψυχρού και θερμού, υγρού και ξηρού κ.λπ)
- Η διαφορά του ζώου από τον άνθρωπο συνίσταται στο ότι ο άνθρωπος έχει μόνο νόηση, τα δε άλλα ζώα έχουν μεν αίσθηση, αλλά όχι νόηση.
- Ακούμε με το κενό που υπάρχει μέσα στο αυτί, γιατί όλα τα κοίλα αντηχούν.
- Η γέυση οφείλεται στη μαλακότητα, ευκαμψία και χλιαρότητα της γλώσσας, η οποία κατορθώνει να μεταβάλλει τα στερεά σώματα σε ρευστά.
- Ο θάνατος επέρχεται, γιατί ο άνθρωπος δεν μπορεί να κάνει, υπό μορφή κύκλου, το τέλος της ζωής του με την αρχή της.

Ο Αλκμέων είναι σπουδαιότατη φυσιογνωμία στην ιατρική, γιατί **προετοίμασε** το έδαφος πάνω στο οποίο ο **Ιπποκράτης** θεμελίωσε την επιστημονική ιατρική.

Η παράδοση αναφέρει ότι, τον Αλκμέωνα, απασχόλησαν ευρύτατα φυσικά και φιλοσοφικά προβλήματα. Έτσι, κατατάσσεται μεταξύ εκείνων, οι οποίοι κατατάσσουν **τα όντα** και τις ποιότητές τους σε ζεύγη αντιτιθεμένων μελών.

Υπάρχει ακόμη η τάση σ' αυτόν να εξηγήσει τα παγκόσμια φαινόμενα με τον ίδιο τρόπο, όπως οι Πυθαγόρειοι, γι' αυτό, συνήθως, καταλέγεται μεταξύ των Πυθαγορείων (**θεωρεί την ψυχή αθάνατη** και αποδίδει θεία φύση στα άστρα), αλλά ο Αριστοτέλης ξεχωρίζει αυτόν από τους οπαδούς τους Σαμίου φιλόσοφου. Και τούτο, γιατί έχει μεν υποστεί την επίδραση των Πυθαγορείων δογμάτων, αλλά, παρ' όλ' αυτά, έχει να επιδείξει και δικές του θεωρίες και έρευνες, που δικαιολογούν τη διαστολή του από τους Πυθαγορείους. Έτσι, την ψυχή, που έχει την ιδιότητα της αδιάκοπης κίνησης, τη θεωρούσε αθάνατη και φαίνεται πως δε δεχόταν το δόγμα της μετεμψύχωσης, που αποτελούσε ένα σημαντικό μέρος της διδασκαλίας των Πυθαγορείων.

Εδώ πρέπει να αναφέρουμε ότι, ο Αλκμέων είχε σαφή συνείδηση των ορίων της ανθρώπινης γνώσης.

Τέλος, άλλες μαρτυρίες φέρουν αυτόν κάτοχο αστρονομικών γνώσεων. Ειδικότερα, λέγεται, ότι θεωρούσε τον ήλιο σαν επίπεδο δίσκο και αγνοούσε τη σφαιρικότητα των άστρων, για τα οποία έλεγε πως είναι έμψυχα και κινούνται αιώνια. Ο Αλκμέων έγραψε πολλά έργα και μεταξύ αυτών το περισπούδαστο με τον τίτλο «**Περί φύσεως**», το οποίο, κατά πληροφορίες, θεωρείται, στο είδος του, το πρώτο φιλοσοφικό βιβλίο, από το οποίο ο Θεόφραστος διέσωσε μικρά αποσπάσματα. Στο σύγγραμμά του έθιγε, όχι μόνο προβλήματα ιατρικής και φυσιολογίας, αλλά και γενικότερα φιλοσοφικά και ηθικά ζητήματα.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Η ψυχή είναι αθάνατη, γιατί είναι όμοια με τα αθάνατα όντα' αυτή δε η ομοιότητα υπάρχει σ' αυτή, επειδή πάντοτε κινείται' διότι και όλα τα θεία όντα κινούνται συνεχώς, η σελήνη, ο ήλιος, οι αστέρες και ολόκληρη η ουράνια σφαίρα.

- Η γνώση είναι προνόμιο των θεών, γιατί μόνο αυτοί μπορούν να έχουν σαφήνεια, τόσο για τα ουράνια, όσο και για τα πράγματα της γης, ενώ οι άνθρωποι είναι αναγκασμένοι να περιορίζονται μόνο σε εικασίες.

- Είναι πολύ ευκολότερο να προφυλαχθεί κάποιος από τον εχθρό του, παρά από κακό φίλο του.

- Η φρόνηση και η επιστήμη προϋποθέτουν, ηρεμία και μνημονική παραστάσεων των κρίσεων

- Το αντρικό σπέρμα προέρχεται από τον εγκέφαλο.

ΕΠΙΜΕΝΙΔΗΣ

(6^{ος} π.Χ. αιώνας)

Φιλόσοφος, νομοθέτης, ποιητής, προφήτης, ιερέας και καθαρτής. Ο Επιμενίδης υπήρξε από τις πλέον θρυλικές, σεβαστές, αλλά και ανεξιχνίαστες φυσιογνωμίες του αρχαίου ελληνικού κόσμου.

Πράγματι, η φυσιογνωμία του ήταν τυλιγμένη σε απίθανους θρύλους και μυθικές παραδόσεις, που, όμως, οι αρχαίοι Έλληνες τον ανέφεραν πάντα με ιδιαίτερο σεβασμό. Το γιατί, θα το δούμε αμέσως από το σύντομο ιστορικό και βιογραφικό σημείωμα που ακολουθεί.

Γεννήθηκε στην **Κνωσό ή Φαιστό** (στο τέλος λίγα για τις ξακουστές αυτές πόλεις) περίπου το **650 π.Χ.** Για το θάνατό του αναφέρονται πολλά, τα οποία δεν συμφωνούν μεταξύ τους. Αναφέρουμε μερικές απόψεις:

- Κατά την παράδοση πέθανε **154** ετών.
 - Κατά την εκδοχή των Κρητών έζησε **299** χρόνια.
 - Κατ' άλλους δεν πέθανε, αλλά αποσύρθηκε στους αγρούς, συλλέγοντας βότανα.
 - Μερικοί αναφέρουν ότι σκοτώθηκε από τους **Σπαρτιάτες** σε πόλεμο μεταξύ των Κνωσίων.
 - Τέλος, ορισμένοι θεωρούν ότι σκοτώθηκε από τους Αργείους.
- Σκότος βαθύ, λοιπόν, καλύπτει το θάνατό του.

Ο Επιμενίδης ήρθε στην Αθήνα το **595**, στα χρόνια του Σόλωνα, όπου γνώρισε πολλούς σοφούς της εποχής. Απέκτησε ευρεία μόρφωση, γι' αυτό και ορισμένοι τον συγκαταλέγουν, καμιά φορά, στους επτά σοφούς και τον θεωρούσαν ως διαπρεπή νομοθέτη.

Ο θρύλος χαρακτηρίζει, μεταξύ των άλλων, τον Επιμενίδα και ως **καθαρτή**. Λέγεται μάλιστα ότι το **596 π.Χ.** **απάλλαξε** την Αθήνα από το **Κυλώνειο Άγος** (η σφαγή των οπαδών του Κύλωνα, που επιχείρησε να επιβάλλει τυραννίδα στην Αθήνα το **623 π.Χ.**, από το

Μεγακλή – Αθηναίος πολιτικός 7^{ος} π.Χ. αιώνας. Περισσότερα έχουν αναφερθεί προηγουμένως)

Ο Επιμενίδης έλεγε για τον εαυτό του ότι:

- Ήταν γιος μιας νύμφης (στην αρχαία ελληνική μυθολογία, ήταν γυναικείες θεότητες της φύσης)
- Είχε κοιμηθεί **40 ή 50** χρόνια «**μυητικού**» (εισαγωγή στα θρησκευτικά μυστήρια) **ύπνου** μέσα σε μια σπηλιά.
- Ήταν μετενσάρκωση (η μετάβαση της ψυχής, μετά το θάνατο, σε άλλο ζωντανό οργανισμό – μετεμψύχωση) του ήρωα **Αιακού** (μυθικός βασιλιάς της Αίγινας, πατέρας του Τελαμώνα, βασιλιά της Σαλαμίνας).

Παρ' όλ' αυτά, φαίνεται ότι ο Επιμενίδης είναι ένα ιστορικό πρόσωπο. Ας δούμε όμως μερικές απόψεις, που προέρχονται τόσο από τις πόλεις που έζησε, όσο και από τους ιστορικούς, που ασχολήθηκαν με τις βιογραφίες των αρχαίων φιλοσόφων.

Α - Ο Διογένης Λαέρτιος (Ελληνας γιατρός και ιστορικός, 3^{ος} μ.Χ. αιών), στο σπουδαίο έργο του «**ΒΙΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ**», στην ομώνυμη βιογραφία, μας παρέχει συγκεντρωμένες και περισσότερες πληροφορίες, καθώς και τις διάφορες εκδοχές ή παραδόσεις, που είχαν καταγράψει διάφοροι αρχαίοι συγγραφείς για τον Επιμενίδα. Σύμφωνα, λοιπόν, με τις πληροφορίες των συγγραφέων και των πολλών παραδόσεων, που αναφέρονται, για τη ζωή του, λέγεται ότι, όταν ήταν ακόμη παιδί, εκεί που έβοσκε τα πρόβατα του πατέρα του, αποκοιμήθηκε σε μια σπηλιά και ξύπνησε έπειτα από **57** χρόνια (η παροιμιώδης φράση «**Επιμενίδειος ύπνος**» συνδέεται με τη μυθική παράδοση) και πως όταν αυτό και άλλα παρόμοια μαθεύτηκαν, οι Έλληνες πίστεψαν ότι, ο Επιμενίδης, ήταν ιδιαίτερα αγαπητός από τους θεούς και ότι ήταν προικισμένος με μαντικές και θαυματουργές ικανότητες. Σύμφωνα πάντα με αυτές τις «**πληροφορίες**» ο ίδιος έλεγε ότι είχε ζήσει πολλές ζωές (μετεμψυχώσεις) και πολλοί πίστευαν ότι η ψυχή του έβγαινε από το σώμα του και ξαναγύριζε σ' αυτό, όποτε εκείνος ήθελε. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι, σύμφωνα

με την παράδοση, το σώμα του ήταν γεμάτο (κατάστικτο) από πολλούς χρησμούς, από όπου και η παροιμία «**Το Επιμενίδειο δέρμα**».

Β. – Οι Κρήτες πίστευαν ότι, ο Επιμενίδης, ήταν ένας από τους παλιούς «**Κουρήτες**» (μυθικοί δαίμονες, ακόλουθοι της **Κυβέλης** = Φρυγική θεότητα της γονιμότητας – στην Κρήτη) ή «**Κορύβαντες**» (μυθικοί δαίμονες, ιερείς της Κυβέλης), που, κατά την παράδοση, δίδαξαν τον πολιτισμό και την κοινωνική συμβίωση των ανθρώπων. Με αυτά σχετίζεται φαίνεται και η παράδοση ότι είχε αλληλογραφία με το Σόλωνα, όταν εκείνος προσπαθούσε να επιβάλει νέους σωτήριους νόμους για την Αθήνα.

Γ – Οι Αθηναίοι λένε, ότι, όταν η πόλη τους μαστιζόταν από πανούκλα ή ανάλογες συνέπειες από το «**Κυλώνειο Άγος**», κάλεσαν τον Επιμενίδα, που ήρθε και έκανε «**καθαρισμό**», σώζοντας την πόλη από αυτό το κακό, αφού αρνήθηκε την αμοιβή που του πρόσφεραν γι' αυτό.

Δ – Οι Ελευσίνιοι θεωρούν τον Επιμενίδα ως ιδρυτή των Ελευσινίων και άλλων μυστηρίων και ότι ασχολούνταν με την ανέγερση ιερών θυσιαστηρίων προς τους θεούς.

Ο Επιμενίδης, πάντα κατά το Διογένη Λαέρτιο, έγραψε πολλά έργα, από τα οποία πιο σημαντικά ήταν: Η «Γένεση των Κουρητών και των Καρυβάντων», τα «Αργοναυτικά», «Μίνως και Ροδάμανθος», «Περί θυσιών και του εν Κρήτη πολιτεύματος» κ.λπ. Από τα έργα του αυτά σώζονται μόνο μερικά αποσπάσματα και μία «Περίληψη» του φιλοσοφικού του δόγματος, που επηρέασε τον **Αναξίμανη** (φιλόσοφος από τη Μίλητο **585-528 π.Χ.**, που θεωρούσε ως αρχή των όντων τον **αέρα**).

ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

Εν αρχή είναι ο **Αέρας και η Νύχτα**, απ' όπου γεννιούνται, δια μέσου μιας ουδέτερης τρίτης αρχής, τα **Τάρταρα** (μυθική σκοτεινή άβυσσος,

βαθύτερη από τον Άδη. Τόπος της αιώνιας τιμωρίας των αμαρτωλών), δύο **Τιτάνες** (παιδιά του Ουρανού και της Γης, που επαναστάτησαν κατά των θεών και ο Δίας τους έριξε στον Άδη) αρσενικός και θηλυκός, που ο **Δαμάσκιος** (4^{ος} – 5^{ος} μ.Χ. αιώνας, νεοπλατωνικός φιλόσοφος, ο τελευταίος διευθυντής της Ακαδημίας του Πλάτωνα) ταυτίζει με τον **Ωκεανό** και την **Τηθύν** (κόρη του Ουρανού και της Γαίας, σύζυγος του Ωκεανού), που ήταν γονείς όλων των θεών.

Κ Ρ Η Τ Η

ΚΝΩΣΟΣ – ΦΑΙΣΤΟΣ

Η Κρήτη, η «**μακάρων νήσος**», όπως την ονόμασαν οι αρχαίοι Έλληνες, υπήρξε το κέντρο του πιο παλιού, αξιόλογου πολιτισμού στον ευρωπαϊκό χώρο. Τον πολιτισμό αυτό ο Άγγλος αρχαιολόγος **Άρθουρ Έβανς (1851-1941)**, που πρώτος τον ερεύνησε, τον ονόμασε **Μινωικό**, από το όνομα του **βασιλιά Μίνωα**. Ο πολιτισμός αυτός περιλαμβάνει, με την ευρεία έννοια, μια χρονική περίοδο **από το 3300 – 1200 π.Χ.**

Για την Κρήτη ο **Όμηρος γράφει**: «Υπάρχει μια χώρα που λέγεται Κρήτη, στη μέση της σκοτεινόχρωμης θάλασσας, μια όμορφη και πλούσια χώρα τριγυρισμένη από νερό' και εκεί υπάρχουν αμέτρητοι άνθρωποι και **100 πόλεις – εκατόμπολεις** – όπου οι άνθρωποι ήταν περισσότερο πολιτισμένοι και η ζωή πιο εξευγενισμένη από όσο είναι τώρα στην ταραγμένη ζωή μας».

Τα κυριότερα κέντρα του Μινωικού πολιτισμού ήταν: **Κνωσσός, Φαιστός, Τυλισσός, Μάλλια, Αμνισός, Μοναστηράκι, Πέτσοφα, Ζάρκος & Ψείρα** (2200-2000 π.Χ.). Για τα κέντρα αυτά, που ξεχωρίζουν για τη μεγαλοπρέπειά τους, ιδίως η Κνωσσός και η Φαιστός, ο Όμηρος γράφει: «Το πενταόροφο ύψος και ο πολυτελής διάκοσμος των πριγκιπικών κατοικιών φανερώνουν ένα τέτοιο πλούτο, που η Ελλάδα δεν επρόκειτο να γνωρίσει μέχρι την εποχή του Περικλή. Κτίζονται θέατρα στις αυλές των ανακτόρων και οι ανάγκες πολλαπλασιάζονται, τα γούστα εξευγενίζονται και η λογοτεχνία ανθεί. Χιλιάδες βιοτεχνίες επιτρέπουν στους φτωχούς να ευημερήσουν και προμηθεύουν ανέσεις στους πλούσιους. Οι βασιλικές αίθουσες είναι γεμάτες από γραμματείς και περίτεχνους καλλιτέχνες, που δημιουργούν αγάλματα, αγγεία ή τοιχογραφίες, ενώ πρίγκιπες και αρχόντισσες με κοσμήματα και συναρπαστικές εσθήτες κάθονται σε βασιλικά συμπόσια κοντά σε τραπέζια που λάμπουν από ορείχαλκο και χρυσό».

ΚΝΩΣΟΣ

Πανάρχαια πόλη της Κρήτης, το σπουδαιότερο κέντρο του Μινωικού πολιτισμού, από τους σπουδαιότερους του κόσμου, η μητρόπολη και η κοιτίδα του σημερινού ευρωπαϊκού πολιτισμού. Τα ερείπια της Κνωσού είναι ένας από τους πιο σημαντικούς και τους πιο ονομαστούς αρχαιολογικούς τόπους όλου του κόσμου· γι' αυτό σήμερα η Κνωσός είναι κέντρο παγκόσμιου επιστημονικού και τουριστικού ενδιαφέροντος. Η μεγάλη ακμή της Κνωσού σημειώθηκε κυρίως κατά το **2000 π.Χ.**, τότε δηλαδή που οπωσδήποτε ήταν η πρωτεύουσα του Μινωικού κράτους. Η Κνωσός ήταν γνωστή από την αρχαία ελληνική παράδοση, που αρχίζει με τα ποιήματα του Ομήρου, αλλά ήρθε σε φως κατά το **1898**, χάρη στη σκαπάνη του μεγάλου Άγγλου αρχαιολόγου **Έβανς**, ο οποίος καθιέρωσε και τον όρο Μινωικός πολιτισμός, από το βασιλιά της Κρήτης Μίνωα. Αλλά τι ήταν αυτός ο Μίνωας; Ήταν θεότητα; Ήταν μυθικός ήρωας και νομοθέτης; Ήταν ιστορικό πρόσωπο; (ο Ηρόδοτος και ο Θουκυδίδης δίνουν καταφατική απάντηση). Ήταν, τέλος, ένας τίτλος βασιλικός, ανάλογος με τον γνωστό της Αιγύπτου για τους Φαραώ; Όπως, όμως κι αν έχει το πράγμα, ο **Μίνωας** είχε πρωτεύουσα την Κνωσό και κυριαρχούσε σε όλη την Κρήτη, **όπως μαρτυρούν, τόσο ο Όμηρος, όσο και ο Ησίοδος.**

Η Κνωσός, που υπήρξε έδρα ισχυρών βασιλείων, που εξουσίαζαν τις άλλες Μινωικές πόλεις, βρίσκεται σε υψόμετρο **120 μ.** και **5 χλμ.** Νοτιοανατολικά από το σημερινό Ηράκλειο. Οι ανασκαφές απέδειξαν πως, εκτός από το ανάκτορο, ελάχιστα οικοδομήματα, που ήταν εξαρτήματα μάλλον του ανακτόρου, ανασκάφηκαν, όπως: **Το μικρό ανάκτορο, η βασιλική έπαυλη, το σπίτι με το ιερό βήμα, το караβάν Σαράι (ξενώνας)** και μερικά άλλα.

Η έκτασή της και τα πολλά νεκροταφεία, γύρω από αυτή, πιστοποιούν ότι ήταν πολυάριθμη, για την εποχή της, πόλη.

Κατά τον Όμηρο, ο πληθυσμός της υπολογίζεται σε **80 – 100 χιλιάδες κατοίκους**, την περίοδο της μεγαλύτερης ανάπτυξής της, δηλαδή κατά το **2000 π.Χ.**

Η Κνωσός έκοψε πολλά νομίσματα και γέννησε διάσημους άντρες, όπως το θεοσοφιστή **Επιμενίδα** (6^{ος} π.Χ. αιώνας), τον ποιητή, μουσικοδιδάσκαλο και νομοθέτη **Θαλήτα** (7^{ος} π.Χ. αιώνας), κ.λπ.

Κατάπληξη προξενεί η Μινωική τέχνη. Η αίσθηση του χρώματος ήταν πολύ ριζωμένη στους καλλιτέχνες, με αποτέλεσμα τη δημιουργία των γνωστών αριστουργημάτων, που παρουσίασαν. Έτσι, όποιος αντικρίζει το Μινωικό Πολιτισμό, συγκλονίζεται πραγματικά με την τελειότητά του.

Η Μινωική Κρήτη δοκιμάστηκε από δύο μεγάλες καταστροφές:

- Η πρώτη έγινε γύρω στο **1700 π.Χ.**, κατά την οποία τα ανάκτορα της Κνωσού, της Φαιστού και των Μαλλίων γκρεμίστηκαν τελείως.
- Η δεύτερη συμφορά, κατά την οποία οι πόλεις και τα ανάκτορα καταστράφηκαν τελείως, τοποθετείται χρονολογικά μεταξύ του **1525 & 1520 π.Χ.** Οι λόγοι που προκάλεσαν αυτές τις καταστροφές δεν έχουν ακόμη εντοπιστεί (υπάρχουν πολλές ερμηνείες που, όμως, καμία δεν ικανοποιεί απόλυτα). Οι γνώμες των διαπρεπών αρχαιολόγων διχάζονται. Άλλοι αποδίδουν αυτές σε ισχυρούς σεισμούς, που προκάλεσαν τεράστιες εκρήξεις του ηφαιστείου της Σαντορίνης και άλλοι σε φωτιά, που προκλήθηκε από ισχυρούς σεισμούς. Επειδή, όμως, η καταστροφή ήταν ξαφνική, πολλοί μελετητές υποπεύονται ότι έγινε μάλλον εισβολή και κατάκτηση, παρά σεισμός.

Παρά την ερήμωση, που έπαθε η Κρήτη, δεν πρέπει να νομιστεί ότι η ζωή εξαφανίστηκε. Η Κνωσός συνέχισε, όχι μόνο να υπάρχει, αλλά και να ευημερεί ως το **1400 π.Χ.**, που κάηκε ξανά το ανάκτορο, όπως αυτό αποδεικνύεται από τις ανασκαφές του Έβανς. Και γι' αυτή την καταστροφή ισχύουν οι ίδιες επιφυλάξεις, ως προς τα αίτια. Από το έτος αυτό μέχρι το **1200 π.Χ.** ακολουθεί η τρίτη φάση, που είναι η τελευταία του Μινωικού Πολιτισμού. Τότε η τέχνη και ο πολιτισμός

εξαφανίστηκαν. Μια νύχτα κρύα απλώθηκε ...και με την πάροδο των αιώνων, ξεχάστηκε κι αυτό το όνομα "Κνωσός", από τους κατοίκους του ίδιου χώρου.

ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΣΤΟ ΑΝΑΚΤΟΡΟ ΤΗΣ ΚΝΩΣΟΥ

Οι ανασκαφές, όπως αναφέραμε πιο πάνω, έγιναν από τον Άγγλο αρχαιολόγο Έβανς. Άρχισαν το **1898** και συνεχίστηκαν μέχρι το **1931**. Στο διάστημα αυτό είχε ανασκαφεί ολόκληρο σχεδόν το ανάκτορο. Για την ιστορία αναφέρουμε ότι, το παλαιότερο ανάκτορο οικοδομήθηκε περίπου το **2000 π.Χ.** και είχε καταστραφεί το **1700 π.Χ.**, από γεωλογικά, προφανώς, φαινόμενα. Το ανάκτορο ξανακτίστηκε πιο μεγαλόπρεπο, αλλά το **1525 & 1520 π.Χ.** έγιναν μεγάλες καταστροφές από διαδοχικές τεράστιες εκρήξεις του ηφαιστείου της **Θήρας (Σαντορίνης)**. Αυτά τα ερείπια σώζονται σήμερα. Αυτό το μεγάλο ανάκτορο της Κνωσού συνδέεται, όπως είναι γνωστό, με ένα παμπάλαιο μύθο: **Με το λαβύρινθο και το Μινώταυρο**. Το συγκρότημα του ανακτόρου καταλάμβανε έκταση **20000 τ.μ.** και είχε **1300** περίπου δωμάτια σε διαμερίσματα με πολλούς ορόφους. Είχε πολύχρωμη διακόσμηση με τοιχογραφίες, που τα θέματά τους ήταν, κατά κανόνα, ειρηνικά, θαλασσογραφίες με δελφίνια, λουλούδια, τοπία ειδυλλιακά με πουλιά και μαϊμούδες, τελετουργικές παραστάσεις με ταυρομαχίες, κορίτσια που χορεύουν, συμπόσια κ.λπ. Οι κίονες ήταν έγχρωμοι με ιδιότυπο (ιδιόμορφο) σχήμα και τα μεγαλοπρεπή προπύλαια με τις τοιχογραφίες πομπής, με τους κρεμαστούς κήπους, προσέδιναν στο ανάκτορο της Κνωσού ένα ξεχωριστό χαρακτήρα, που σε κανένα άλλο κύκλο πολιτισμού, παλιότερο ή μεταγενέστερο, δεν απαντάται. Η λεπτότητα και η ανωτερότητα του Μινωικού Πολιτισμού εκδηλώνεται με την αρχιτεκτονική των ανακτόρων της Κνωσού, με τις θρησκευτικές τελετές και τις πολυτελείς ενδυμασίες των λειτουργών κ.λπ, όπως παριστάνονται στις τοιχογραφίες, και **με την πλήρη εξίσωση των**

δύο φύλων. Εδώ αξίζει να σημειώσουμε πως οι γυναίκες έπαιζαν σημαντικό ρόλο στην κοινωνική ζωή, **ήταν χειραφετημένες και είχαν ζηλευτή θέση μέσα στην κοινωνία.**

ΦΑΙΣΤΟΣ

Μία από τις αρχαιότερες και σπουδαιότερες πόλεις της προϊστορικής Κρήτης, στο Δυτικό τμήμα της πλούσιας πεδιάδας της Μεσσαράς. Απέχει από τη θάλασσα του κόλπου της Μεσσαράς περίπου **5 χλμ.** Το ανάκτορο του άρχοντα, του οποίου οι αίθουσες και οι αυλές του συγκρίνονται μεν με εκείνες του ανακτόρου της Κνωσού, αλλά υπολείπονται αισθητά της μεγαλοπρέπειας και του μεγαλείου τους, ήταν στο χαμηλότερο (**100μ.**), ανατολικό άκρο του υψώματος, που επεκτείνεται από τα Δυτικά προς τα Ανατολικά, στη μέση της πεδιάδας της Μεσσαράς. Δύο μίλια προς τα ΒΔ είναι η Αγία Τριάς, η «**βασιλική έπαυλη**», όπως την ονομάζει η αρχαιολογική φαντασία, όπου ο πρίγκιπας της Φαιστού αναζητεί καταφύγιο από την καλοκαιρινή ζέστη.

Η αρχαιότερη μνημόνευση του ονόματος της πόλης αναφέρεται από τον **Όμηρο**. Η Φαιστός βρέθηκε πολλές φορές σε πόλεμο με την αντίζηλο και γείτονά της **Γόρτυνα** (άκμασε κατά τους Μινωικούς και ιστορικούς χρόνους) και στο τέλος οι Γορτύνιοι την κατέστρεψαν ολοσχερώς από τα θεμέλια, γύρω στο **200 π.Χ.**

Η Φαιστός, είναι ένα είδος Κρητικού Πειραιά, απ' όπου κινείται όλο το εμπόριο της Μινωικής Κρήτης και ξεχύνεται προς κάθε κατεύθυνση. Η πόλη ήταν μεγάλη, ανεξάρτητη και αυτόνομη και είχε δικούς της πολλούς τύπους νομισμάτων, από τα οποία τα περισσότερα απεικόνιζαν την **Ευρώπη** (μυθική σύζυγος του Δία, μητέρα του Μίνωα) με χιτώνα, καθισμένη πάνω σε ταύρο και από την άλλη πλευρά κεφαλή λιονταριού και τις λέξεις «**Φαιστίων το Φαίμα**». Πήρε μέρος, μαζί με άλλες κρητικές πόλεις, στον Τρωικό Πόλεμο, με αρχηγό τον **Ιδομενέα** (μυθικός βασιλιάς της Κρήτης, εγγονός του Μίνωα). Οι ανασκαφές στον αρχαιολογικό χώρο της Φαιστού άρχισαν στις αρχές του **20^{ου}** αιώνα, από την **Ιταλική αρχαιολογική αποστολή**.

ΛΙΓΑ ΓΙΑ ΤΟ ΑΝΑΚΤΟΡΟ

- Κτίστηκε σε χώρο, όπου πριν υπήρχαν κατοικίες νεολιθικών ανθρώπων.

- Το **2000 π.Χ.** κτίστηκε ένα (πρώτο) ανάκτορο, μαζί με άλλα συνεχόμενα οικοδομήματα, που καταλάμβανε ένα χώρο **18000 τ.μ.**, τον ίδιο περίπου, του ανακτόρου της Κνωσού (**20.000 τ.μ.**).

- Το πρώτο ανάκτορο φαίνεται πως καταστράφηκε από το μεγάλο σεισμό του **1700 π.Χ.**, που κατάρτηψε και την Κνωσό. Οι Φαιστίοι, όμως, έκτισαν γρήγορα στη θέση του, νέο ανάκτορο, πιο μεγάλoπρεπο από το προηγούμενο.

- Μεταξύ των ετών **1525 & 1520 π.Χ.** έγινε δεύτερη συμφορά, που είχε ως αναπόφευκτη συνέπεια και την καταστροφή του ανακτόρου, του οποίου βλέπουμε σήμερα τα ερείπια.

Η Φαιστός ακολούθησε την Κνωσό στην πολιτιστική Μινωική εξέλιξη (στη Φαιστό η Μινωική τέχνη **αρχίζει 2600** χρόνια π.Χ.). Έτσι παρατηρούμε:

- Ανθηση του εμπορίου, της βιοτεχνίας, της ναυτιλίας, των γραμμάτων και των λεγομένων Καλών Τεχνών.

- Ανάπτυξη διαφόρων τεχνικών έργων, όπως π.χ. άριστο σύστημα ύδρευσης, όπως και στην Κνωσό.

- Υψηλό πνευματικό και κοινωνικό επίπεδο.

- Ένα είδος προϊστορικής τυπογραφίας και τούτο γιατί, στα ιερογλυφικά ενός μεγάλου δίσκου (**ο περίφημος δίσκος της Φαιστόύ**, όπου αποτυπώθηκε, πιθανώς, με σφραγίδες λατρευτικός ύμνος, όταν ο πηλός ήταν νωπός. Ο δίσκος βρίσκεται στο Μουσείο του Ηρακλείου) που βρέθηκε, είναι τυπωμένο σε κάθε όψη ιδεόγραμμα (σημείο ή γράμμα που εκφράζει ολόκληρη έννοια).

- Το **2000 π.Χ.**, στη Φαιστό, όπως και στην Κνωσό, κτίζονται θέατρα με δέκα σειρές από λίθινα καθίσματα, που έχουν θέσεις για **400 έως 500** πρόσωπα. Τα θέατρα αυτά είναι από τα παλαιότερα, αν όχι τα παλαιότερα απ' όσα γνωρίζουμε.

- Το διάστημα από του 2100 μέχρι του 1950 π.Χ. αποτελεί το απόγειο της αγγειοπλαστικής. Τα αγγεία λαμβάνουν μια πολύχρωμη λαμπρότητα και ο αγγειοπλάστης υπογράφει τα έργα του και το σήμα του είναι περιζήτητο, όχι μόνο σ' όλη τη Μεσόγειο, αλλά σ' όλο τον γνωστό τότε κόσμο. Για την ιστορία, αναφέρουμε ότι στην Κρήτη βρέθηκαν αγγεία από άργιλο, που ανήκουν στη νεολιθική εποχή και στην επιφάνειά τους υπάρχουν γραμμικά σχέδια, ζωγραφισμένα με διάφορα χρώματα. Αργότερα και συγκεκριμένα στην εποχή των ανακτόρων. Κυριαρχεί και πάλι η πολυχρωμία, ενώ τα θέματα ή έχουν κάτι το αφηρημένο, ή είναι παρμένα από το φυτικό και θαλάσσιο κόσμο.

ΕΥΠΑΛΙΝΟΣ

(6^{ος} π.Χ. αιώνας)

Διάσημος μηχανικός και υδραυλικός της αρχαιότητας από τα Μέγαρα, που άκμασε περί τα μέσα του 6^{ου} π.Χ. αιώνα και δημιούργησε πολλά αξιόλογα έργα και μεταξύ αυτών το περίφημο υδραγωγείο της Σάμου, το οποίο χρησιμοποιείται ακόμη και σήμερα!!!

Για την κατασκευή του έργου ο **Ηρόδοτος** μας πληροφορεί: « ... ο τύραννος της Σάμου **Πολυκράτης** κάλεσε τον Ευπαλίνο για να βρει τρόπο να υδρεύσει την πόλη, η οποία δεν είχε αρκετό νερό και ο κόσμος υπόφερε πολύ. Ο Ευπαλίνος, αφού μελέτησε καλά το έδαφος στα περίχωρα, βρήκε πως ένα νερό υπήρχε. Το νερό της μεγάλης πηγής – το νερό από τους Αγιάδες, όπως λένε αυτό το μέρος σήμερα - . Μα για να έρθει το νερό από τόσο μακριά, έπρεπε να τρυπηθεί το βουναλάκι ...».

Για να υδρεύσει, λοιπόν, ο Ευπαλίνος την πόλη της Σάμου, της σημερινής **Τηγάνιο** (βρίσκεται ΒΔ της πόλης) κατασκεύασε σήραγγα (**ΕΥΠΑΛΙΝΕΙΟ ΟΡΥΓΜΑ**), κατά μήκος δε αυτής και τάφρο, με τα οποία εξασφάλισε την επιτυχία του έργου και ταυτόχρονα την ύδρευση της πόλης.

Το έργο είναι ένα από τα περιφημότερα υδραυλικά έργα της αρχαιότητας, που κατατάσσεται στα τεχνητά σπήλαια. Το έργο θεωρείται περισσότερο αξιοθαύμαστο, γιατί, όπως υποστηρίζουν πολλοί αρχαιολόγοι, η διάτρηση του όρους **Κάστρου**, που σήμερα ονομάζεται **Σπηλιανή**, άρχισε ταυτόχρονα και από τις δύο πλευρές και η συνάντηση πραγματοποιήθηκε στο κέντρο περίπου του ορύγματος, με μικρή απόκλιση (μετά από **2700** χρόνια, περίπου, οι τεχνικοί – επιστήμονες – ακολουθούν την ίδια μέθοδο. Νομίζω ότι, κάθε σχολιασμός, είναι περιττός ...) Ο Ηρόδοτος μας πληροφορεί ότι η ολοκλήρωση του έργου διήρκεσε, περίπου, **50** χρόνια και χιλιάδες

εργάτες δούλευαν και από τις δύο πλευρές του βουνού. Επίσης ότι η σήραγγα είχε μήκος 7 σταδίων (περίπου ένα χιλιόμετρο), ύψος και πλάτος 8 ποδών (περίπου 2,70 μέτρα). Η τάφος – πάντα κατά τον Ηρόδοτο – είχε βάθος 20 πήχες (περίπου 13 μέτρα) και πλάτος 3 πόδια (περίπου 1,30 μέτρα).

Από την απλή αυτή περιγραφή αντιλαμβάνεται κανείς το μέγεθος του έργου και τις τεράστιες δυσκολίες που παρουσίασε η κατασκευή του, για την εποχή εκείνη. Τέτοια μεγαλόπνοα έργα, ακόμη και σήμερα, όχι μόνο είναι πολύ δύσκολα, αλλά παρουσιάζουν πολλά απρόοπτα, τόσο κατά την κατασκευή, όσο και κατά τη λειτουργία τους.

Κατά τη Ρωμαϊκή εποχή το **Ευπαλίνειο όρυγμα** εγκαταλείφθηκε, γιατί μεταφέρθηκαν στην πόλη τα άφθονα νερά της πηγής του χωριού **Μήλοι**, με το όνομα «**Φλέβα Στουρνάρα**», με υπαίθριο κλειστό υδραγωγείο, λείψανα του οποίου σώζονται μέχρι σήμερα.

Για την ιστορία αναφέρουμε ότι, το υδραγωγείο του **Ευπαλίνου**, βρέθηκε από τους Σαμίους, μετά από πολλούς αιώνες. Συγκεκριμένα αποκαλύφθηκε τυχαία το **1882**, από τον ηγούμενο της Μονής Αγίας Τριάδας **Κυρίλο Μονίκα** και αφού ξεκαθαρίστηκε από τις προσχώσεις και έγιναν οι απαραίτητες επισκευές, χρησιμοποιήθηκε και πάλι για τη ροή ύδατος, προφανώς για την ύδρευση της πόλης.

Τέλος, θα ήταν παράλειψη αν δεν αναφέραμε, ότι το «**Ευπαλίνειο όρυγμα**» εξερευνήθηκε και μελετήθηκε από το ζεύγος **Γιάννη & Άννα Πετροχείλου** το 1952, οι οποίοι είναι γνωστοί σ' εμάς, από τις πολύτιμες αποκαλύψεις που πραγματοποίησαν στο **σπήλαιο Περάματος Ιωαννίνων**.

ΚΡΑΤΥΛΟΣ

(5^{ος} π.Χ. αιώνας)

Έλληνας φιλόσοφος, οπαδός του **Ηράκλειτου (540-480 π.Χ.)**, ο οποίος δίδαξε κατά τα τέλη του 5^{ου} π.Χ. αιώνα στην Αθήνα. Ο Αριστοτέλης μας δίνει την πληροφορία ότι, ο Κρατύλος, υπήρξε ο πρώτος δάσκαλος του Πλάτωνα στη φιλοσοφία. Από αυτό διδάχθηκε ο Πλάτωνας ότι: **«Όλα τα αισθητά πράγματα βρίσκονται σε συνεχή ροή και γι' αυτό δεν επιδέχονται ακριβή – ορθό - ορισμό».**

Ο Κρατύλος, γενικεύοντας τις διδασκαλίες του Ηράκλειτου, έλεγε **ότι η ροή των αισθητών, μας εμποδίζει να διατυπώσουμε οποιαδήποτε κρίση γι' αυτά.** Για το λόγο αυτό θεωρούσε περιττό να δίνει απάντηση σε οποιοδήποτε ερώτημα. Αντί απαντήσεως κινούσε το δάκτυλο, για να δηλώσει ότι τα πράγματα, αφού βρίσκονται σε συνεχή κίνηση, καθιστούν αδύνατο οποιονδήποτε στατικό καθορισμό.

Όπως είναι γνωστό ο Ηράκλειτος είχε πει ότι: « δεν μπορούμε να μπούμε δύο φορές στον ίδιο ποταμό, γιατί εν τω μεταξύ (στο διάστημα που μεσολάβησε) τα ύδατά του, με τη ροή, έχουν αντικατασταθεί από άλλα ύδατα». Ο Κρατύλος, θέλοντας να διορθώσει προς το υπερβολικότερο το ρητό αυτό του Ηράκλειτου, έλεγε ότι: « δεν μπορεί να μπει κανείς στον ίδιο ποταμό καμία φορά, γιατί αμέσως ο ποταμός με την εισροή άλλων υδάτων γίνεται διαφορετικός - άλλος».

Από τα παραπάνω αποδεικνύεται ότι, ο Κρατύλος, δίδασκε πως στο Σύμπαν δεν υπάρχει στατικότητα, αλλά απόλυτη ροικότητα.

Ο Πλάτων, προς τιμή του, έγραψε το διάλογο **«Κρατύλος»**, στον οποίο τον παρουσιάζει ως οπαδό της θεωρίας **«σωστής γλωσσικής διατύπωσης - ορθοέπεια»**, κατά την οποία τα ονόματα δεν είναι συμβατικά κατασκευασμένα, αλλά έχουν φυσική ορθότητα. Έτσι, ο Πλάτωνας, στον μνημονευθέντα διάλόγό του, όπου τέθηκαν προς συζήτηση, για πρώτη φορά, τα προβλήματα που αναφέρονται στη

φιλοσοφία της γλώσσας, αποδεικνύει ότι η θεωρία της σωστής γλωσσικής έκφρασης βρίσκεται σε αντίθεση προς τη θεμελιώδη αντίληψη της φιλοσοφίας του Ηράκλειτου, κατά την οποία τα πάντα βρίσκονται σε ακατάπαυτη μεταβολή «ΤΑ ΠΑΝΤΑ ΡΕΙ».

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Αποκλείεται να υπάρχουν ψευδείς ονομασίες
- Οι λέξεις έχουν μία φυσική ορθότητα (ορθοέπεια).
- Κάθε λόγος είναι αληθής, το «**ψευδή λέγειν**» είναι αδύνατον
- Τα ονόματα εκφράζουν και ερμηνεύουν την αληθινή ουσία των πραγμάτων.

ΘΕΟΓΝΗΣ

(6^{ος} π.Χ. αιώνας)

Υπήρξε φιλόσοφος και αξιόλογος γνωμικός ελεγειακός (με θρηνητική, μελαγχολική διάθεση· έγραψε θρηνητικά ποιήματα ή επιγράμματα, δηλαδή μικρά στιχουργήματα σε τάφο) ποιητής, του οποίου υπάρχει ποιητική συλλογή από **1389** στίχους ελεγειακού μέτρου. Γεννήθηκε στα Μέγαρα, αλλά δεν γνωρίζουμε ούτε τον ακριβή χρόνο γέννησής του, ούτε του θανάτου του (πέθανε στη Θήβα). Είχε πολυτάραχη και ταλαιπωρημένη ζωή, γιατί, ως ευπατρίδης, έζησε τις μεγάλες αναστατώσεις και τους εμφυλίους πολέμους, όχι μόνο των Μεγάρων, αλλά και πολλών ελληνικών πόλεων. Οι αγώνες, ιδιαίτερα στα Μέγαρα, είχαν λάβει άγρια μορφή.

Παντού οι δημαγωγοί (βλέπετε είναι «φρούτο» που ωριμάζει σε όλες τις εποχές) ερέθιζαν το λαό και τον ξεσήκωναν εναντίον των τυράννων.

Ο Θεόγνης, λοιπόν, έζησε μέσα σε επαναστατικές καταστάσεις, με μεγάλες κοινωνικές αναταραχές και ανακατατάξεις (το **630** π.Χ. ο Θεαγένης ανέτρεψε την κυβέρνηση και επέβαλε τυραννίδα, πολίτευμα που χαρακτηρίζεται από την αυταρχική άσκηση της εξουσίας από ένα πρόσωπο, τον τύραννο. Το **600** π.Χ. περίπου, οι πλούσιοι ευγενείς ανέτρεψαν τον τύραννο Θεαγένη και κατέλαβαν εκείνοι την εξουσία. Τρίτη επανάσταση αποκατάστησε τη δημοκρατία ...), τις οποίες περιέγραψε στα ποιήματά του, που μας θυμίζουν τους ταξικούς σημερινούς αγώνες.

Η κυβέρνηση του δημοκρατικού κόμματος απαλλοτρίωσε τα κτήματα των πλουσίων, τους οποίους έδωξε από την πόλη και τα μοίρασε στους φτωχούς. Ο φιλόσοφος ήταν μέλος μιας παλιάς αριστοκρατικής οικογένειας. Επομένως ήταν εύπορος, γι' αυτό υπήρξε όχι μόνο ηγέτης, αλλά συνδεόταν στενά με το νεαρό **Κύρνο**, που αργότερα έγινε ένας από τους ηγέτες του αριστοκρατικού κόμματος.

Ο Θέογνης έγραψε πολλές χιλιάδες στίχους με ηθικές παραινήσεις (**συμβούλευε:** δικαιοσύνη, ευσέβεια, φιλαλήθεια, σεβασμό στους γονείς, μετριοφροσύνη, προσήνεια, διαλλακτικότητα, εγκράτεια, μετρημένη συμπεριφορά κ.λπ) και γνωμικά, αλλά λίγα διασώθηκαν και από αυτά το ωραιότερο είναι εκείνο στο οποίο νουθετεί, θα λέγαμε, τον Κύρνο, με βασική κατεύθυνση ότι θα επιτύχει την αθανασία, **ΜΟΝΟ** με την ποιήσή του. Προειδοποίησε τον Κύρνο, με τα ποιήματά του, ότι οι αδικίες και ο τρόπος διακυβέρνησης της πόλης από την αριστοκρατία, μπορούσαν να προκαλέσουν επανάσταση. Ο Θέογνης ήταν προφητικός, γιατί, όπως αναφέραμε πιο πάνω, η επανάσταση έγινε με θρίαμβο της δημοκρατίας. Έτσι, ο φιλόσοφος όχι μόνο έχασε την περιουσία του, αλλά και διώχτηκε από την πόλη. Άφησε, λοιπόν, τη σύζυγο και τα παιδιά του σε φίλους και περιπλανήθηκε από πόλη σε πόλη (Εύβοια, Θήβα, Σπάρτη, Σικελία κ.λπ), όπου στην αρχή έγινε ευχαρίστως δεκτός, αλλά στη συνέχεια περιέπεσε σε στερήσεις και φτώχεια, με τα γνωστά αποτελέσματα ...

Έτσι, ήταν επόμενο να αγανακτήσει κατά των ηγετών της δημοκρατίας και της διακυβέρνησης της πόλης, που την παρομοιάζει με πλοίο, του οποίου ο τιμονιέρης αντικαταστάθηκε από ναύτες χωρίς πείρα.

Μετά από αυτά, ούτε στιγμή δεν έπαυε να σχεδιάζει, μαζί με τον Κύρνο, άλλη αντεπανάσταση, χωρίς όμως αποτέλεσμα.

Τις αντεπαναστατικές του ιδέες και ενέργειες, ο φιλόσοφος δικαιολογούσε λέγοντας ότι «έστω και αν κανείς έχει ορκιστεί πίστη προς τη νέα κυβέρνηση, επιτρέπεται να δολοφονήσει έναν τύραννο». Με αυτές τις σκέψεις πέρασε πολλά χρόνια στην εξορία, όπου η μοναξιά και η νοσταλγία τον έκαναν τελικά να καμφθεί, με αποτέλεσμα να δωροδοκήσει (άλλο φρούτο αυτό πάλι, που ο καρπός του χάνεται βαθιά μέσα στους αιώνες) κάποιον επίσημο, για να μπορέσει να επανέλθει στα Μέγαρα.

Έτσι, μετά από πολλά χρόνια, τον βρίσκουμε και πάλι στα Μέγαρα, μυαλωμένο, **παθός μαθός**, όπως θα λέγαμε σήμερα, γέροντα πλέον, συντετριμμένο και να υπόσχεται, προφανώς για την ασφάλειά του, να μη γράψει **ΠΟΤΕ** πλέον για την πολιτική. Το υπόλοιπο της ζωής του το πέρασε μαζί με την αγαπημένη του σύζυγο και με παρηγοριά το γλυκό κρασί και τη διδασκαλία της φιλοσοφίας του.

Ο Θεόγνης πίστευε πως ήταν ονομαστός ανάμεσα στους ανθρώπους και φιλοδοξία του ήταν να τραγουδιούνται οι ελεγείες του (θρηνητικά ποιήματα από δίστιχες στροφές) σε συμπόσια. Όμως τα πράγματα ξεπέρασαν αυτή του την προσδοκία. Γιατί, όχι μόνο στα συμπόσια ψέλνονταν, αλλά χρησιμοποιήθηκαν στην αρχαιότητα ως βιβλίο διδακτικό, μια **χρηστομάθεια** (μάθηση ωφέλιμων πραγμάτων).

Αξίζει να σημειωθεί ότι στη δημοκρατική Αθήνα και σε άλλες πόλεις, ανεξάρτητα από την πολιτειακή τους κατάσταση, οι νέοι διαπαιδαγωγούνταν με τα διδάγματα του Θεόγνη.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Η ελπίδα είναι η μόνη ευνοϊκή θεότητα που απομένει ανάμεσα στους ανθρώπους. Οι άλλες όλες μας εγκατέλειψαν. Μα ο άνθρωπος, όσο ακόμη αναπνέει, όσο βλέπει το φως του ήλιου, χαίρεται τα αγαθά της ελπίδας.

- Οι δημαγωγοί διαφθείρουν το λαό για το δικό τους μόνο συμφέρον.

- Καλύτερα απ' όλα θα 'ταν για τον άνθρωπο να μη γεννηθεί κι ούτε του ήλιου τα χαράματα να δει, μια όμως που γεννήθηκε, το γρηγορότερο τις πύλες του Άδου να περάσει και να ξαπλώσει, ρίχνοντας πάνωθ' του χώμα άφθονο.

- Βία μηδέν πράττειν.
- Να έχουμε σεβασμό προς τον πατέρα.
- Να αγαπάμε, να ακούμε και να μη λέμε πολλά
- Στους πολίτες να συμβουλευόμαστε τα άριστα.

- Να δίνουμε παιδεία στα παιδιά μας.
- Μερικοί άνθρωποι είναι εκ φύσεως ικανότεροι από τους άλλους.
 - Ήδη οι άνθρωποι έχουν ανακαλύψει, ότι οι πλειοψηφίες ουδέποτε κυβερνούν (αθάνατη πραγματικά ρήση ...)
 - Καλά θα μάθεις από τους καλούς, μα αν ανακατευθείς με τους κακούς, όσο νου κι αν έχεις θα τον χάσεις.

ΦΕΡΕΚΥΔΗΣ

(6^{ος} π.Χ. αιώνας)

Έλληνας ιστορικός, φιλόσοφος, μυθογράφος και συγγραφέας ενός από τους **κοσμογονικούς μύθους** (μύθοι και παραδόσεις, που ερμηνεύουν την προέλευση του κόσμου: **κοσμογονία**).

Πότε ακριβώς γεννήθηκε δεν είναι γνωστό. Βέβαιο όμως είναι, πως γεννήθηκε στη Σύρο όπου έζησε και άκμασε το **550 π.Χ.** Πέθανε στην ηπειρωτική Ιωνία, σε βαθιά γηρατειά, άγνωστο πότε. Πιθανολογείται ότι γνώρισε το **Θαλή** (γεννήθηκε το **643 π.Χ. στη Μίλητο. Η παράδοση, ομόφωνα, τον θεωρεί ως τον πρώτο φιλόσοφο και ιδρυτή της φιλοσοφίας. Θεωρείται πατέρας** της θεωρητικής γεωμετρίας και πίστευε ότι, η πρωταρχική ουσία από την οποία προήλθαν όλες οι άλλες, είναι το **νερό**, για το οποίο υποστήριζε **«Άρχων δε πάντων ύδωρ υπεστήσατο»**. Πέθανε το **548 π.Χ.**) και τον **Αναξίμανδρο** (φιλόσοφος από τη Μίλητο, έζησε από το **610** μέχρι το **547 π.Χ.** και θεωρούσε ως αρχή των όντων το **«άπειρο»**), με τους οποίους λέγεται πως ήταν πολύ στενός φίλος. Επίσης σχετιζόταν με τους επτά σοφούς της αρχαιότητας (**Περίανδρος, Πιττακός, Θαλής, Σόλων, Βίας, Κλεόβουλος, Χείλων**) και κατά την παράδοση ήταν δάσκαλος του Πυθαγόρα, αλλά αυτό είναι πολύ αμφίβολο. Πάντως το σημαντικό έργο του **«ΘΕΟΓΟΝΙΑ»**, που ήταν και το πρώτο έργο του είδους σε πρόζα, φαίνεται ότι άσκησε σημαντική επίδραση στον Πυθαγόρα (Γεννήθηκε στη Σάμο το **572 π.Χ.** και πέθανε στο Μεταπόντιο της Κάτω Ιταλίας το **500 π.Χ.** Υπήρξε φιλόσοφος, μαθηματικός, θεολόγος και φυσικός. Θεωρούσε ως ανώτατη αρχή κάθε υπαρκτού τον αριθμό **«το παν αριθμός»**. Όλη η φύση, έλεγε, δεν είναι τίποτε άλλο, παρά συνδυασμός των αριθμών και των μεγεθών και ότι όλη η φύση ζει και αλλάζει, αλλά ο αριθμός μένει αμετάβλητος. Πίστευε στη μετεμψύχωση).

Ο Φερεκύδης ήταν πολυμαθής και πολυμερής, για το λόγο αυτό, μέχρι το τέλος της αρχαιότητας, οι φιλόσοφοι μιλούσαν γι' αυτόν με σεβασμό, απεριόριστη εκτίμηση και θαυμασμό. Υπήρξε ο κυριότερος αντιπρόσωπος και εισηγητής της ιδέας της μετεμψύχωσης (η μετάβαση της ψυχής, μετά το θάνατο, σε άλλον ζωντανό οργανισμό) και θεωρείται ο πρώτος φιλόσοφος, που έγραψε στον πεζό λόγο, ο οποίος είναι η φωνή της γνώσεως, που ελευθερώνεται από τη φαντασία και την πίστη. Είναι η γλώσσα των λαϊκών, κοσμικών και πεζών υποθέσεων. Επομένως ήταν αξιοσημείωτο γεγονός, όταν ο Φερεκύδης εξέθεσε, όπως και ο Αναξίμανδρος, τη φιλοσοφία του σε πεζό λόγο.

Ίδρυσε φιλοσοφικο-μαθηματική σχολή στη Σάμο, η οποία συγκέντρωσε πολλούς μαθητές και είχε ξακουστή φήμη σ' όλο το γνωστό τότε κόσμο. Δίδασκε, όπως και ο Θαλής, πως το **ΝΕΡΟ** είναι η αρχή των πάντων και έτσι ερμήνευσε το μύθο του **Χάους**, κηρύσσοντας παράλληλα ότι ο **ΖΕΥΣ**, ο **ΚΡΟΝΟΣ** και η **ΓΗ** **προϋπήρχαν της αιωνιότητας**.

Η πολυμαθία και η ευρύτητα του πνεύματος του Φερεκύδη του έδωσε την ευκαιρία να γράψει πολλά έργα, αλλά δυστυχώς έχουν διασωθεί μόνο μερικά αποσπάσματα, όπου ένα ύφος τελείως ποιητικό, ακόμη και η αναπόληση των παλιών **Τιτανομαχιών** (μάχες των Τιτάνων με τους θεούς του Ολύμπου. **Τιτάνες**: Παιδιά του Ουρανού και της Γης, που επαναστάτησαν κατά των θεών και ο Δίας τους έριξε στον Άδη) συμβαδίζουν με λεκτικά παιχνίδια και την αρχή μιας ερμηνείας των μύθων. Έτσι η συνταύτιση του **Κρόνου** (ο έναςτρος ουρανός;) και του **χρόνου** φαίνεται πως αρχίζει με το Φερεκύδη.

Αργότερα ο **Εμπεδοκλής** (φιλόσοφος από τον Ακράγαντα της Σικελίας, που έζησε από το **494** μέχρι το **433** π.Χ., ερευνητής των φυσικών φαινομένων) θα θυμηθεί το **Δία**, που θα ταυτίσει με τον **ΑΙΘΕΡΑ**.

Εδώ αξίζει να σημειώσουμε ότι, στο περίεργο βιβλίο του Φερεκύδη με τον τίτλο «**ΕΠΤΑΜΥΧΟΣ**» (**Περί Φύσεως Θεών**), από το οποίο σώθηκαν αποσπάσματα, περιγράφει μια φανταστική ιστορία, για την προέλευση του κόσμου, από την τριάδα των αιώνιων θεοτήτων, του **ΔΙΑ** του **ΚΡΟΝΟΥ** και της **ΧΘΟΝΟΣ (ΓΗΣ)**.

Με βάση τις θεωρίες αυτές, ο Αριστοτέλης χαρακτηρίζει το Φερεκύδη ως **θεολόγο**, που έχει αναμείξει τη φιλοσοφία με το μύθο, ενώ πολλοί μελετητές διακρίνουν, σε μερικά τμήματα του έργου του, επιρροές από τον Ιωνικό ρεαλισμό.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Ο χρόνος παρήγαγε το **πυρ**, τον **αέρα** και το **ύδωρ**, ο δε **Ζεύς** δημιούργησε εκ του επενδύτου (πανωφόρι) αυτού τον κόσμο.
- Υπάρχουν τρία αιώνια όντα: ο Ζης (Ζεύς), ο Χρόνος και η Χθονίης (Γη).
- Η ανθρώπινη ψυχή παραμένει αθάνατη, περνώντας, μετά το θάνατο, σε κάποιο άλλο σώμα ανθρώπου ή ζώου.

ΦΩΚΥΛΙΔΗΣ

(6^{ος} π.Χ. αιώνας)

Γνωμικός και ελεγειακός ποιητής (έγραψε ποιήματα με γνωμικό, διδακτικό, αποφθεγματικό και θρηνητικό-μελαγχολικό περιεχόμενο) από τη Μίλητο (πόλη της Μ. Ασίας, στις εκβολές του Μαιάνδρου). Έζησε τον 6^ο π.Χ. αιώνα, αλλά δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς γεννήθηκε και πότε πέθανε. Πάντως άκμασε περί το 537 – 541 π.Χ.

Κατά το λεξικό **Σούδα** (τίτλος Βυζαντινού λεξικού, που πιθανότατα συντέθηκε το 10^ο μ.Χ. αιώνα και του οποίου ο συγγραφέας δεν είναι γνωστός) ήταν σύγχρονος του **Θέογνη** (ελεγειακός ποιητής του 6^{ου} π.Χ. αιώνα, από τα Μέγαρα) και του **Δημόδοκου**, από τη Λέρο, ποιητή επίσης, μετά του οποίου αντάλλασε στίχους σκωπτικούς (αλληλοπειράζονταν).

Το έργο του έχει, κυρίως, γνωμικό περιεχόμενο. Ο Φωκυλίδης θεωρείται συνεχιστής και κύριος διαμορφωτής της γνωμικής διδασκαλίας (θα δούμε στη συνέχεια την πληθώρα – αφθονία των γνωμικών και των ρητών του), που απαντά στα «**Έργα**» του Ησίοδου. Έγραψε έπη, ελεγείες, παραινέσεις και ηθικούς κανόνες – αποφθέγματα (**Απόφθεγμα**: έγκυρη γνώμη, που διατυπώνεται με λίγες λέξεις – γνωμικό – ρητό) σε εξάμετρα και δίστιχα, που πάντα άρχιζε με τρεις λέξεις: «**ΚΑΙ ΤΟΔΕ ΦΩΚΥΛΙΔΕΩ**».

Στα γνωμικά και στις παραινέσεις του, που ήταν μεστές περιεχομένου, μιλάει για την κοινωνία, την αρετή, τη γυναίκα και τις κοινωνικές τάξεις, με τέτοιο ωραίο, απλό και γλαφυρό τρόπο, ώστε οι αρχαίοι τις ονόμαζαν **Κεφάλαια** και οι οποίες διαβάζονταν πολύ ευχάριστα και **ανέδειξαν το Φωκυλίδη, ως τον πρώτο γνωμικό ποιητή.**

Τα διασωθέντα ποιήματά του αποτελούνταν από **50** δίστιχα και ατελή γνωμικά, που βρέθηκαν κατασπαρμένα στα έργα του **Πλάτωνα**, του **Αριστοτέλη**, του **Θέογνη** και του **Σιμωνίδη**, αυτά δε

αποδεικνύουν νοημοσύνη, σπουδαιότητα σκέψης, διαυγή και ισόρροπη κρίση.

Ένα μεγάλο Νουθετικό ποίημα από **230** εξάμετρα, που διασώθηκε ολόκληρο και αποκαλείται «**ΦΩΚΥΛΙΔΕΙΑ**» ή «**Φωκυλίδου γνώμαι**», αποδείχτηκε από νεότερους φιλόλογους (**Z. Μπέρναϋς**), ότι τούτο δεν ανήκε σ' αυτόν, αλλά σε Αλεξανδρέα ελληνίζοντα Ιουδαίο, συνώνυμο του ποιητή, που έζησε μεταξύ του **2^{ου}** π.Χ. αιώνα και της αυτοκρατορίας του διαβόητου **Νέρωνα (54-68)**.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ.

- Μη λυπάσαι τον πλούτο· να θυμάσαι πως είσαι θνητός.
- Και τότε Φωκυλιδέω· η λογική είναι όπλο πιο διαπεραστικό από το σίδερο.
- Και τότε Φωκυλιδέω· στη γυναίκα δίνουν διάφορες μορφές ζώων· σε άλλη μορφή σκύλου, σε άλλη μορφή ύαινας, σε άλλη μέλισσας. Η γυναίκα που παρομοιάζεται με μέλισσα, είναι οικονόμος, καλή, ακούραστη στη δουλειά, παραγωγική· μια τέτοια σου εύχομαι, φίλε, να παντρευτείς.
- Μην αδικείς, αν θέλεις να μη σε αδικούν.
- Δέξου άστεγο στο σπίτι σου και οδήγησε τυφλό.
- Και τότε Φωκυλιδέω· Μην κλέβεις τη γυναίκα του άλλου. Μην πλουτίζεις από αδικίες. Μη λερώνεις τα χέρια σου με αίμα. Ζήσε με εγκράτεια. Μην επιτίθεται σε φτωχό. Μη κρίνεις άδικα ένα πρόσωπο, γιατί ύστερα θα σε κρίνει και εσένα ο Θεός (η πεμπτουσία της ηθικής).
- **Χρυσάφι**, κακών αρχηγέ, διαφθορέα των πάντων, καλύτερα να μη σ' εφεύρισκαν οι θνητοί· για σένα γίνονται οι μάχες, οι λεηλασίες, οι φόννοι· για σένα γίνονται εχθροί γονέων τα τέκνα, και ομόαιμοι αδελφοί μισούνται.
- Δώσε συμβουλή στον παραστρατημένο, σώσε τον έκφυλο· κοινά τα πάθη.

- Η φιλονικία φυτεύει άλλη φιλονικία.
- **Ο αδίστακτος** δεν μπορεί ν' ακούσει ένα μεγάλο μάθημα.
- Στο λαό μην πιστεύεις. Πολύτροπος όμιλος είναι' λαός και φωτιά και νερό είναι ασταμάτητα.
 - Και τότε Φωκυλιδέω' αν θέλεις να πλουτίσεις, καλλιέργησε αγρόν' ο αγρός, λέγουν, είναι αληθινό **Κέρας Αμαλθείας** (σύμβολο κάθε αφθονίας αγαθών).
 - Και τότε Φωκυλιδέω' καλύτερα να κατοικείς σε μια πόλη μικρή, παρά σε μια μεγάλη.
 - Σήκωνε το ξίφος όχι για να σκοτώσεις, αλλά για ν' αμυνθείς. Μακάρι, όμως, να μη το χρησιμοποιήσεις ούτε για τον ένα λόγο, ούτε για τον άλλο.
 - Στο φτωχό δώσε αμέσως, μην του πεις: έλα αύριο.
 - Μη δείχνεσαι, στα παιδιά σου, ποτέ με αυστηρό πρόσωπο' η γλύκα σου κερδίζει την αγάπη τους. Αν κάνουν κάποιο λάθος, μάθε τα να το διορθώσουν με τη βοήθεια της στοργικής μητέρας των, μάθε τα να το ξαναδιορθώσουν με τη βοήθεια των ηλικιωμένων της οικογενείας σου και των πιο αξιοσέβαστων γερόντων.
 - Η φιλοχρημοσύνη, μητέρα κάθε κακότητας.
 - Όχι άλλα να 'χεις στο νου, στην καρδιά, και να διδάσκεις άλλα.
 - Τ' αγαθά μη φθονήσεις του άλλου' πλήθη αστέρων φέγγουν δίχως να φθονούν το μεγαλύτερο φως του ήλιου' ούτε η γη φθονεί τα ουράνια ύψη' ούτε οι ποταμοί τα πελάγη' πάντα όλα ομόνοια έχουν.
 - Εργάσου και ζήσε από τον κόπο σου. Κάθε αργός, επόμενο είναι, είτε να κλέψει για να τραφεί, ή να μαζέψει τα ψίχουλα από ξένο τραπέζι.

ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΟ

Οι πρώτοι Έλληνες φαίνεται ότι αντιλαμβάνονταν το νόμο ως ιερά συνήθεια θείας κυρώσεως και αποκαλύψεως. Η Θέμις είχε γι' αυτούς τόσο τη σημασία των συνηθειών αυτών, όσο και της θεάς, η οποία ενσάρκωνε την ηθική τάξη και αρμονία του κόσμου.

Ο νόμος ήταν μέρος της θεολογίας και οι πιο παλιοί ελληνικοί νόμοι της ιδιοκτησίας ήταν αναμειγμένοι με λειτουργικούς κανονισμούς των αρχαίων κωδίκων των ναών.

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ της ελληνικής νομικής ιστορίας ήταν η συλλογή και ο συντονισμός αυτών των ιερών συνηθειών από νομοθέτες, όπως ο **Ζάλευκος**, ο **Χαρώνδας**, ο **Λυκούργος**, ο **Δράκων**, ο **Σόλων**, ο **Ζάμοιξις**, ο **Ανάχαρσις** και ο **Αρχύτας**. Αυτοί θεωρούνται, κατά χρονολογική σειρά, οι θεμελιωτές και οι πρωτοπόροι της ελληνικής νομικής ιστορίας. Όταν αυτοί οι φωτισμένοι άνθρωποι διατύπωσαν τους νέους κώδικες, **ΓΡΑΠΤΩΣ**, οι θεσμοί ή ιερές συνήθειες, έγιναν νόμοι. Σ' αυτούς τους κώδικες, ο νόμος ελευθερώθηκε από τη θρησκεία και έγινε όλο και περισσότερο λαϊκός.

ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΒΗΜΑ στην ελληνική νομική εξέλιξη ήταν η συσσωρευτική αύξηση των νόμων. Όταν ο Έλληνας της εποχής του Περικλή μιλούσε για τον αθηναϊκό νόμο, εννοούσε τους κώδικες του Δράκοντα και του Σόλωνα και τα μέτρα, τα οποία ψηφίστηκαν αργότερα.

Ας ανατρέξουμε όμως στην ιστορία, για να έχουμε μια πιο ολοκληρωμένη ιδέα, για την εξέλιξη της ελληνικής νομικής ιστορίας.

ΧΑΡΩΝΔΑΣ

Σπουδαίος νομοθέτης από την Κατάνη της Σικελίας, που συνέταξε τους νόμους της πατρίδας του, που άρεσαν τόσο, ώστε εφαρμόστηκαν με επιτυχία σε άλλες πόλεις της Σικελίας και της Κάτω Ιταλίας. Πότε ακριβώς γεννήθηκε και πότε άκμασε, δεν είναι γνωστά, πιθανολογείται όμως ότι έζησε κατά τον 6^ο π.Χ. αιώνα.

Ο Χαρώνδας συνέταξε τους νόμους του, κατά τα τέλη του 6^{ου} π.Χ. αιώνα, έχοντας ως βάση τη νομοθεσία του Ζαλεύκου.

Οι νόμοι του διακρίνονταν για την ηθική τους τελειότητα και τη δικαστική ακρίβεια, αλλά και την αυστηρότητά τους και θεωρούνταν εφάμιλλοι των αντίστοιχων του Ζαλεύκου, προς τον οποίο, πολλές φορές συγγέεται από τους αρχαίους. Αυτό όμως δεν έχει αποδειχθεί, γιατί ο Ζάλευκος έζησε τον 7^ο π.Χ. αιώνα.

Ο Αριστοτέλης, στα «ΠΟΛΙΤΙΚΑ» του, επαινεί τους νόμους του Χαρώνδα για την ηθικότητά τους και αναφέρει ότι πρώτος νομοθέτησε δικαστική δίωξη κατά των ψευδομαρτύρων.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

Κατά την ακριβολογική διατύπωση των νόμων, ο Χαρώνδας έχει ύφος πιο γλαφυρό, λέγεται δε ακόμη και από τους σύγχρονους νομοθέτες μας.

Η νομοθεσία του Χαρώνδα, όπως και του Ζαλεύκου, ήταν κατά τέτοιο τρόπο διατυπωμένη, ώστε ως θεσμός ευνοούσε τις δημοκρατικές τάσεις, γι' αυτό και οι δύο νομοθέτες έτυχαν ιδιαίτερων τιμών και εκτιμήσεων από τις δημοκρατικές πολιτείες.

Μεγαλύτερες από τις αρετές θεωρούνταν, κατ' αυτόν, η φιλοπατρία και η φιλανθρωπία, ενώ έπρεπε να εφαρμόζεται η **εσχάτη** των ποινών για τα περισσότερα δημόσια και ιδιωτικά αδικήματα (το απαιτούσαν, άλλωστε, οι σκληρές και άγριες συνθήκες της ζωής, που επικρατούσαν την εποχή εκείνη).

Πίστευε ότι η ασέβεια προς τους νόμους και η προσπάθεια καταργήσεώς τους, πρέπει να τιμωρούνται με απαγχονισμό.

Κατανόησε, όπως και ο Ζάλευκος, την εκπαιδευτική αποστολή της πολιτείας, την οποία θεωρούσε υπεύθυνη, για να μαθαίνουν γράμματα τα παιδιά των πολιτών, χωρίς να πληρώνουν αμοιβή στους δασκάλους, την οποία πρότεινε να πληρώνει η πολιτεία (νομίζω ότι κάθε σχόλιο είναι περιττό, για την ευφυΐα και την προνοητικότητα του ανδρός, ο οποίος πριν από **2600** χρόνια συνέλαβε τη φαινή ιδέα, που πρέπει να αποτελεί το βασικό θεμέλιο, πάνω στο οποίο κάθε πολιτισμένη κοινωνία οφείλει να οικοδομεί τον κοινωνικό της περίγυρο ...).

Θέσπισε διατάξεις που ρύθμιζαν τις διαφορές μεταξύ των ανθρώπων.

Τέλος, οι νόμοι του Χαρώνδα, αναφέρονταν στον εμπρησμό (βλέπετε και τότε ευδοκίμουσε το «φρούτο» αυτό), στις αγοραπωλησίες, στο διαζύγιο, στα ορφανά, στους κληρονόμους, τη στρατιωτική θητεία και στις κακές συναναστροφές.

Η κωδικοποίηση του εθιμικού δικαίου, έθεσε τις βάσεις για τη δημιουργία δημοκρατικών ιδεών, γι' αυτό μπορούμε να πούμε ότι, η έκδοση γραπτών νόμων, αποτέλεσε το θεμέλιο του δημοκρατικού πολιτεύματος. Γιατί, ας μη ξεχνάμε, ότι αμέσως με την εφαρμογή του, διευκόλυνε τη μεταβίβαση των υλικών αξιών, εξασφάλισε τα δικαιώματά του πιστωτή και του χρεώστη, επικύρωσε την αρχή της ιδιοκτησίας και συνέβαλε σε αλλαγές στα όργανα διοικήσεως με τον εκδημοκρατισμό των αριστοκρατικών **συμβουλίων** (συμμετοχή του λαού στη διοίκηση).

Σχετικά με το θάνατο του Χαρώνδα, οι πληροφορίες του Διόδωρου του Σικελιώτη (Έλληνας ιστορικός, 1^{ος} π.Χ. αιώνας) εμπλέκονται με μυθικά στοιχεία. Έτσι, σύμφωνα μ' αυτόν, ο Χαρώνδας, επιστρέφοντας από καταδίωξη ληστών, μπήκε οπλισμένος στην Εκκλησία του Δήμου, παρά τα όσα αντίθετα είχε νομοθετήσει και όταν του έγινε παρατήρηση για την παράβαση (ιεροσυλία), τότε αυτοκτόνησε, γιατί βρέθηκε ο ίδιος παραβάτης. Ο θρύλος αυτός,

όμως, δε φαίνεται να ανταποκρίνεται στην ιστορική αλήθεια. Μάλλον θα έχει συμβολική σημασία και θέλει να τονίσει το σεβασμό των πολιτών προς τους νόμους της πολιτείας και ιδιαίτερα των νομοθετών.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Εκείνος που δεν συμμορφώνεται προς τους νόμους, πρέπει να θεωρείται από τους συμπολίτες του ότι είναι στην ψυχή άγριος και ανήμερος.
- Οι νόμοι είναι **άριστο** μέτρο για τη συντήρηση και την καλή λειτουργία της πολιτείας.
- Οι αγαθοί διαφθείρονται από τη συναναστροφή με τους κακούς.
- Όταν οι πολίτες παρατηρούν τον ουρανό και τον στολισμό και την τάξη του Σύμπαντος, να σχηματίζουν την κρίση ότι αυτά τα κατασκευάσματα δεν είναι έργα της τύχης ή των ανθρώπων, αλλά των θεών.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ

Η ελληνική φυλή αγαπούσε πάντοτε τις περιπέτειες, έτσι πολλοί Έλληνες αποφάσισαν να μεταναστεύσουν, γιατί νόμιζαν ότι μ' αυτόν τον τρόπο θα εύρισκαν καλύτερη λύση στα προβλήματά τους.

Οι δύο αιώνες μεταξύ **750 και 550 π.Χ.** είναι η εποχή της αποικιακής επέκτασης, η οποία συνέβαλε σημαντικά στη μετέπειτα ιστορική περίοδο του ελληνισμού.

Πράγματι, την εποχή αυτή απλώθηκε σε όλα σχεδόν τα παράλια της Μεσογείου και εκεί ίδρυσε τα πολιτιστικά του ερείσματα, **τις αποικίες.**

Οι λόγοι που ώθησαν τον αρχαίο ελληνικό κόσμο να ιδρύσει αποικίες, ήταν οι ακόλουθοι:

Το ριψοκίνδυνο πνεύμα, η φιλομάθεια και η αγάπη του Έλληνα προς την περιπέτεια

Η φιλελεύθερη διάθεσή του.

Οι συνθήκες της ζωής, δηλαδή το οξύ δημογραφικό πρόβλημα.

Η ανάπτυξη της βιοτεχνίας και του εμπορίου και

Τέλος, οι πολιτικές φατρίες και τα οικογενειακά φέουδα, που υπήρχαν τότε στις ελληνικές πόλεις, συντέλεσαν στη μετανάστευση και τούτο επειδή οι ηττημένοι, πολλές φορές, προτιμούσαν την εξορία και οι νικητές ενθάρρυναν, με κάθε τρόπο, την έξοδό τους.

Στην ηπειρωτική Ελλάδα, όπως και στη σύγχρονη Ευρώπη, ο αποικισμός υπήρξε πραγματική ευλογία, γιατί:

- Έδωσε διέξοδο στον πλεονάζοντα πληθυσμό και στα ανήσυχια πνεύματα.

- Δημιούργησε ξένες αγορές για τα εγχώρια προϊόντα και στρατηγικά κέντρα για την εισαγωγή τροφίμων και μετάλλων.

- Δημιούργησε μια εμπορική αυτοκρατορία, της οποίας η ανθηρή ανταλλαγή εμπορευμάτων, τεχνών και προπαντός τρόπων σκέψεων, κατέστησε δυνατόν τον πολύπλοκο πολιτισμό της Ελλάδας.

Οι αποικίες των αρχαίων Ελλήνων διακρίνονταν σε δύο κατηγορίες:

- ▶ Σ' εκείνες που πήγαιναν να εγκατασταθούν μόνιμα και
- ▶ Σ' εκείνες που ιδρύθηκαν για εμπορική εκμετάλλευση.

Εδώ, νομίζω, αξίζει να σημειώσουμε κάτι πολύ αξιοπρόσεκτο. Η εγκατάλειψη της γης των προγόνων ήταν τολμηρότατη περιπέτεια, γι' αυτό οι άποικοι έπαιρναν μαζί τους μια **δράκα** από χώμα της πατρίδας τους, για να το ρίξουν στο ξένο έδαφος και μετέφεραν **φωτιά** από το δημόσιο βωμό της πόλης τους, για να ανάψουν τη φωτιά της **νέας εστίας**. Έτσι αισθάνονταν ότι η δεύτερη πατρίδα τους ήταν συνέχεια της πρώτης.

Η τοποθεσία που διάλεγαν, για την ίδρυση της αποικίας, ήταν, κατά κανόνα, στην παραλία ή κοντά στην παραλία, όπου τα πλοία μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως καταφύγιο, σε περίπτωση επίθεσης από την ξηρά. Αυτή η τοποθεσία ήταν καλύτερα να βρίσκεται σε όρμο, που αποτελούσε κάποια εμπορική οδό, ή σε στόμιο ποταμού, όπου έφταναν τα προϊόντα του εσωτερικού για εξαγωγή ή ανταλλαγή.

Η αποστολή των αποίκων δεν ήταν ιδιωτική υπόθεση, γιατί η πόλη ήταν εκείνη που οργάνωνε την αποστολή, διάλεγε τα μέλη της, διόριζε τον αρχηγό της, που έπρεπε να έχει πολλά προσόντα και όριζε τον τόπο προορισμού.

Ας ρίξουμε όμως μια ματιά στα ζωτικά οικονομικά και πολιτιστικά κέντρα, που δημιουργήθηκαν από τις αποικίες, αρχίζοντας από τις Ιωνικές πόλεις, που αποτέλεσαν το λίκνο του ελληνικού πολιτισμού:

Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

Ιωνικές πόλεις

Οι Ίωνες, από την ηπειρωτική Ελλάδα, μία από τις τέσσερις ελληνικές φυλές (**Αχαιοί, Ίωνες, Δαναοί, Δωριείς**) ίδρυσαν αποικίες στις Κυκλάδες, στη Χίο και στη Σάμο. Από τα νησιά αυτά πέρασαν στα παράλια της Μικράς Ασίας, όπου ίδρυσαν την Ιωνική δωδεκάπολη, την οποία αποτελούσαν **η Χίος, η Σάμος, η Μίλητος, η Πριήνη, η Μυούς, η Έφεσος, η Κολοφών, οι Κλαζομενές, η Φόκαια, η Λέβεδος, η Τέως και οι Ερυθρές**. Οι πόλεις αυτές αποτέλεσαν το ζωογόνο χώρο, μέσα στον οποίο αναπτύχθηκε οικονομικά και πολιτιστικά ο **πρώιμος ελληνισμός** και οι κάτοικοί τους εξελίχτηκαν ταχύτατα σε δυναμικούς εμπόρους και τολμηρούς ναυτικούς. Με τα πλοία τους διέσχιζαν τη Μεσόγειο θάλασσα και προσκόμιζαν μεγάλα πλούτη. Παράλληλα, ενδιαφέρθηκαν και για την καλλιέργεια των γραμμάτων και των τεχνών. Αυτοί υπήρξαν οι πρώτοι θεμελιωτές της φιλοσοφικής και επιστημονικής σκέψης (**Θαλής 624-546 π.Χ., Αναξίμανδρος 611-546 π.Χ., Αναξίμενης 586-525 π.Χ., Πυθαγόρας 570-496 π.Χ., Ξενοφάνης 570-475 π.Χ., Μητρόδωρος 5^{ος} π.Χ. αιώνας, Αρίσταρχος 320-250 π.Χ. κ.ά.**). Από τις πόλεις αυτές, λοιπόν, προήλθαν οι πρώτοι δημιουργοί του ελληνικού στοχασμού και οι θεμελιωτές της επιστημονικής έρευνας. Ο θρησκευτικός μύθος αντικαταστάθηκε από τον ελληνικό λόγο, από τη φιλοσοφία και την επιστήμη. Αλλά και η επίδοσή τους στις τέχνες ήταν και πρωτοποριακή και μεγάλη. Η ποίηση, η μουσική, η γλυπτική και η αρχιτεκτονική καλλιεργήθηκαν με πολλή φροντίδα. Εδώ άναψε η πρώτη σπίθα της νέας γραμμής και τεχνοτροπίας, που αργότερα θα αξιοποιήσει η Αθήνα και θα δημιουργήσει τον πολιτισμό της κλασικής περιόδου.

Αξίζει, στο σημείο αυτό, να παρατηρήσουμε ότι το φυσικό περιβάλλον ήταν τόσο ωραίο και εντυπωσιακό, ώστε ο **Ηρόδοτος**, γοητευμένος πραγματικά από τις πόλεις αυτές, έλεγε:

«Ο αέρας και το κλίμα είναι τα ωραιότερα του κόσμου».

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΔΥΣΗ

ΚΑΤΩ ΙΤΑΛΙΑ ΚΑΙ ΣΙΚΕΛΙΑ

Γύρω στα τέλη του 8^{ου} π.Χ. αιώνα ξεκίνησαν Έλληνες άποικοι για να εγκατασταθούν στην Κάτω – Νότιο Ιταλία και στη Σικελία.

Και στις αποικίες της Ιταλίας και Σικελίας η εξέλιξη των πολιτικών πραγμάτων ήταν ανάλογη με εκείνη της μητροπολιτικής Ελλάδας. Στην αρχή, την εξουσία είχαν στα χέρια τους οι ευγενείς. Οι άνθρωποι όμως που πλούτισαν – οι νεόπλουτοι θα λέγαμε σήμερα – μετά από σκληρούς αγώνες, κατόρθωσαν να κυβερνούν αυτοί και έτσι το πολίτευμα από αριστοκρατικό έγινε ολιγαρχικό. Στην πιο πάνω διαμάχη, για την εξουσία, ήταν πολύ φυσικό να αναμειχθεί και ο δήμος (ο λαός) και όπως συμβαίνει συχνά σ' αυτές τις περιπτώσεις την εξουσία άρπαζαν – κυριολεκτικά – ορισμένοι φιλόδοξοι και δυναμικοί άνδρες, οι **τύραννοι** (ονομαστοί υπήρξαν ο **Γέλων** της Γέλας και των Συρακουσών, **485-478 π.Χ.** και ο **Ιέρων των Συρακουσών**, **478 – 467 π.Χ.**). επακολούθησαν νέες έντονες συγκρούσεις και τελικά επικράτησε ο δήμος, ο οποίος επέβαλε δημοκρατικό πολίτευμα. Αλλά, όπως λέει και η λαϊκή παροιμία, «**ουδέν κακόν αμιγές καλού**». Έτσι, αποτέλεσμα των πολιτικών διενέξεων υπήρξε η καλλιέργεια της ρητορικής, η οποία γεννήθηκε στη **Σικελία** και διαδόθηκε σε ολόκληρο τον τότε γνωστό κόσμο, τον οποίο και γοήτευσε πραγματικά. Για την ιστορία αναφέρουμε ότι ο **Γοργίας**, δεινός ρήτορας και σοφιστής, από τους Λεοντίνους της

Σικελίας, έζησε από το **483** έως το **375** π.Χ., έκανε την επίσημη είσοδο της **Ρητορικής** και της **Σοφιστικής** στην Αθήνα.

Όπως συμβαίνει ακόμη και σήμερα, έτσι και τότε οι άποικοι ασχολήθηκαν ιδιαίτερα με τη γεωργία, το εμπόριο και τη βιοτεχνία, χωρίς όμως να παραλείψουν να επιδοθούν και στις τέχνες και επιστήμες, στις οποίες σημείωσαν αξιόλογη πρόοδο. Ειδικότερα άκμασε η φιλοσοφία. Στον **Κρότωνα** έδρασε η φιλοσοφική σχολή του **Πυθαγόρα** (**6^{ος} – 5^{ος}** π.Χ. αιώνας), ενώ στην **Ελέα** διακρίθηκε η σχολή του **Ξενοφάνη** του Κολοφώνιου (**6^{ος}-5^{ος}** π.Χ. αιώνας, ιδρυτής της Ελεατικής Σχολής). Οι σχολές αυτές ανέδειξαν σπουδαίους στοχαστές, όπως τον **Παρμενίδη** (**515-440** π.Χ., φιλόσοφος, θεμελιωτής της οντολογίας και γνωσιολογίας) και τον **Εμπεδοκλή** (**494-434** π.Χ., φιλόσοφος, ερευνητής των φυσικών φαινομένων).

ΚΑΤΩ – ΝΟΤΙΟΣ ΙΤΑΛΙΑ

Η Κάτω Ιταλία ήταν περιοχή πολλή πλούσια, με εύφορη γη και ήπιο κλίμα. Αυτές οι προϋποθέσεις, σε συνδυασμό με τα κατάλληλα λιμάνια, συντέλεσαν στο να δημιουργηθούν πολλές και ανθηρές ελληνικές αποικίες, από τις οποίες τέσσερις παρουσίασαν τη μεγαλύτερη πρόοδο:

Η ΚΥΜΗ, που ήταν η αρχαιότερη ελληνική αποικία της Κάτω Ιταλίας. Ιδρύθηκε κοντά στον κόλπο της Νεάπολης, γύρω στο **750** π.Χ. από αποίκους της Χαλκίδας.

Οι άποικοι της Κύμης κατασκεύαζαν αγγεία και μεταλλικά αντικείμενα, που τα εμπορεύονταν με τους ιθαγενείς, που κατοικούσαν λίγο πιο βορειότερα. Τα εύφορα χωράφια τους, παρήγαν άφθονα σιτηρά. Αυτές οι προϋποθέσεις ώθησαν τους κατοίκους να ασχοληθούν με ζήλο στο εμπόριο και στη ναυσιπλοΐα. Η Κύμη ήταν το πρώτο ελληνικό πολιτιστικό κέντρο, με το οποίο ήρθαν σε επαφή

οι Ρωμαίοι από εκεί δανείστηκαν θρησκευτικές δοξασίες και την τέχνη της γραφής.

Η ΣΥΒΑΡΗΣ: Ιδρύθηκε από Αχαιούς της Βορείου Πελοποννήσου, σε επίκαιρη θέση, στο κάτω μέρος της ιταλικής χερσονήσου. Σ' αυτή την εύφορη πεδιάδα οι άποικοι πλούτισαν και απλώθηκαν σε άλλες περιοχές, με αποικισμούς και κατακτήσεις. Ο πληθυσμός της είχε ξεπεράσει τις **300** χιλιάδες κατοίκους και τον πλούτο τους ελάχιστες ελληνικές πόλεις μπορούσαν να φθάσουν. Η Σύβαρης ήταν επίσης ονομαστή για τον τρόπο ζωής των κατοίκων της, που χαρακτηρίζονταν από χλιδή και μαλθακότητα.

Βρισκόταν σε μεγάλη αντιζηλία με τον **Κρότωνα** και ενεπλάκη μαζί του σε πόλεμο, **το 510 π.Χ.**, τον οποίο και έχασε· αποτέλεσμα ήταν όχι μόνο να λεηλατηθεί και να καεί, αλλά και να εξαφανιστεί από την ιστορία, μέσα σε μια μέρα.

Ο ΚΡΟΤΩΝΑΣ, μια άλλη αποικία των Αχαιών, που ήταν ξακουστή για τους αθλητές και τους πολεμιστές. Οι κάτοικοί του ασχολήθηκαν με τον αθλητισμό, στον οποίο και διέπρεψαν. Στους Ολυμπιακούς αγώνες, οι αθλητές του Κρότωνα διεκδικούσαν τις πρώτες θέσεις. Μεγάλη φήμη στο πανελλήνιο απέκτησε ο **Μίλων ο Κροτωνιάτης** (θρυλικός παλαιστής του **6^{ου}** π.Χ. αιώνα, νικητής κατ' επανάληψη σε όλους τους πανελλήνιους – Ολυμπιακούς αγώνες). **Το 529 π.Χ.** ήρθε στον Κρότωνα ο μεγάλος Πυθαγόρας, όπου ίδρυσε την περίφημη φιλοσοφική Σχολή του. Από τα τέλη του **6^{ου}** π.Χ. αιώνα, την εξουσία πήραν στα χέρια τους οι μαθητές του Πυθαγόρα. Η φονική ζηλοτυπία, όπως προαναφέραμε, των συγγενών πολιτειών Κρότωνα και Σύβαρης, φανερώνει τη δημιουργική δραστηριότητα, αλλά και τα καταστρεπτικά πάθη των Ελλήνων (χάνεται βαθιά μέσα στους αιώνες η άθλια μορφή της καταραμένης διχόνοιας των Ελλήνων, που τόσες συμφορές προκάλεσε στη ζωή του ελληνικού έθνους ...). Τα πλοία από την Ελλάδα προσέγγιζαν στον Κρότωνα και αντάλλαζαν πολλά εμπορεύματα εκεί. Έτσι, ο Κρότωνας ήταν ένα

από τα βασικά κέντρα, που εξυπηρετούσαν το εμπόριο μεταξύ της ανατολικής Ελλάδας και της δυτικής Ιταλίας.

Ο ΤΑΡΑΝΤΑΣ, ήταν σπουδαίο λιμάνι στον ομώνυμο κόλπο, που βρισκόταν στο κάτω μέρος της ιταλικής χερσονήσου, Β.Α. από τη Σύβαρη και η μοναδική αποικία που ιδρύθηκε από τη Σπάρτη. Οι ταραντίνοι ασχολούνταν με τη γεωργία, την αλιεία, την κτηνοτροφία, την αγγειοπλαστική και την κατασκευή βαφής από πορφύρα, της οποίας είχαν το αποκλειστικό μονοπώλιο. Επίσης, οι κάτοικοι του Τάραντα ανέπτυξαν μεγάλες βιοτεχνίες υφαντουργίας και βαφής λεπτών μάλλινων υφασμάτων, καθώς και κεραμικής. Εξαγωγή των προϊόντων τους έκαναν σε ολόκληρη την ιταλική χερσόνησο. Οι πιο πάνω δραστηριότητες, όπως ήταν φυσικό, είχαν ως αποτέλεσμα την εξασφάλιση μεγάλων κερδών, τα οποία συνέβαλαν στον πλούτο και την ευημερία των κατοίκων της πόλης.

Τέλος, οι πόλεις της Νότιας Ιταλίας συνέδεαν τον δυτικό (Ιταλικό) κόσμο με τον ελληνικό-ανατολικό. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τη συγκέντρωση πολλών Ελλήνων στη Νότια Ιταλία, είναι η αιτία της γοργής και λαμπρής εκπολιτιστικής άνθησης της **Μεγάλης Ελλάδας**, όπως ονομαζόταν το νότιο τμήμα της Ιταλίας που κατεχόταν από τους Έλληνες (το χαρακτηρισμό αυτό τον έδωσαν οι Ρωμαίοι «**Magna Grecia**»).

ΣΙΚΕΛΙΑ

Η Σικελία ήταν η πλουσιότερη από όλες τις περιοχές που αποίκησαν οι Έλληνες. Η φύση είχε δώσει στη Σικελία ό,τι είχε αρνηθεί στην ηπειρωτική Ελλάδα: ανεξάντλητο έδαφος, γονιμοποιούμενο από τη βροχή και τη λάβα. Εδώ υπήρχαν σιτοβολώνες, οπωρώνες, αμπελώνες και ελαιώνες, κατάφορτοι από καρπούς. Το μέλι ήταν γευστικό όπως του Υμηττού και τα λουλούδια σκορπίζανε την ευωδιά τους από την αρχή, ως το τέλος του χρόνου. Στα πλούσια από χόρτο λιβάδια της βοσκούσαν πρόβατα και αγελάδες και οι λόφοι της είχαν ατελείωτη ξυλεία. Σ' αυτή την ευλογημένη γη

άρχισαν από το 735 π.Χ. να εισρέουν οι Έλληνες, οι οποίοι ίδρυσαν διαδοχικά τη **Νάξο**, τις **Συρακούσες**, τους **Λεοντίους**, τη **Μεσσάνα**, την **Κατάνη**, τη **Γέλα**, την **Ίμερα**, τον **Σελινούντα** και τον **Ακράγαντα**. Οι σπουδαιότερες από αυτές ήταν:

- **ΟΙ ΣΥΡΑΚΟΥΣΕΣ:** Ήταν η πιο μεγάλη και πιο πλούσια πόλη τις Σικελίας, που κάποια μέρα έγινε η πιο πολυάριθμη και πιο καλά οχυρωμένη πόλη τις Ευρώπης.

Την ίδρυσαν, στο ανατολικό μέρος του νησιού, **Κορίνθιοι** άποικοι, με επικεφαλής τον ευγενή **Αρχία**, το 734 π.Χ. Οι κάτοικοί τις ασχολήθηκαν με το εμπόριο, τη ναυτιλία, τη βιοτεχνία και τις τέχνες. Την πόλη, αρχικά, κυβερνούσε η αριστοκρατία' από τον 5^ο π.Χ. όμως αιώνα εγκαθιδρύθηκε η τυραννία. Ονομαστοί τύραννοι τις υπήρξαν ο **Γέλων** και ο **Ιέρων**.

Το 212 π.Χ. ο Μάρκελος κατέλαβε τις Συρακούσες και έκτοτε έγιναν Ρωμαϊκή Επαρχία.

- **Ο ΣΕΛΙΝΟΥΝΤΑΣ:** Ιδρύθηκε το 651 π.Χ. στη δυτική Σικελία, από Μεγαρείς, είχε δύο εμπορικά λιμάνια, την προστάτευαν δύο ακροπόλεις, είχε ωραίους δρόμους και θαυμαστό αποχετευτικό σύστημα, ενώ 9 μεγάλοι ναοί συμπλήρωναν την όλη εμφάνισή τους, οι οποίοι καταστράφηκαν από σεισμούς και σήμερα παραμένουν μόνο σπασμένοι κίονες και κιονόκρανα σκορπισμένα στο έδαφος.

Το έτος 409 π.Χ. καταστράφηκε από τους Καρχηδόνιους.

- **Ο ΑΚΡΑΓΑΝΤΑΣ:** Υπήρξε, κατά τον 6^ο π.Χ. αιώνα, η λαμπρότερη από τους δωρικές αποικίες τους Σικελίας. Από τον Ακράγαντα, που βρισκόταν στο νότιο μέρος του νησιού, έκαναν εξαγωγή λαδιού και κρασιού στις αγορές της Καρχηδόνας, όπου τα εμπορεύματα πληρώνονταν με ασήμι. Αρχικά κυβερνούσαν, όπως και στις άλλες αποικίες, οι ευγενείς' αργότερα όμως την εξουσία κατέλαβαν οι τύραννοι (**Φάλαρης 6^{ος} π.Χ. αιώνας**, **Θήρων 6^{ος} π.Χ. αιώνας**) τους οποίους η πόλη όφειλε την πολιτική τάξη και σταθερότητα, η οποία επέτρεψε την οικονομική και πνευματική τους ανάπτυξη.

Το 211 π.Χ. καταλήφθηκε από τους Ρωμαίους και από τότε έγινε ρωμαϊκή επαρχία, με τα γνωστά αποτελέσματα.

- **Η ΓΕΛΑ:** Σπουδαία δωρική αποικία στο νότιο μέρος της Σικελίας. Κύριες ασχολίες των κατοίκων της ήταν η γεωργία και το εμπόριο. Αρχικά κυβερνήθηκε από ευγενείς, αλλά δεν ξέφυγε κι αυτή από τη μοίρα των άλλων αποικιών. Έτσι, αργότερα, την εξουσία κατέλαβαν οι τύραννοι, με πιο ξακουστό τον **Γέλωνα (485-478 π.Χ.)**.

Ως συμπέρασμα μπορούμε να πούμε ότι στη Δύση, οι Έλληνες άποικοι της Ιταλίας και της Σικελίας βοήθησαν πολύ στον εκπολιτισμό της Ιταλίας και μέσα από αυτή στον εκπολιτισμό της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης.

Τέλος, δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι ο **Πιραντέλο (1867 – 1936**, Ιταλός θεατρικός συγγραφέας και πεζογράφος, βραβείο Νόμπελ), σε ερώτηση του **Κώστα Ουράνη (1890-1953**, ποιητής, πεζογράφος, μεταφραστής και δημοσιογράφος από την Κων/πολη), αν είχε πάει στην Ελλάδα, του απάντησε: **«Την Ελλάδα τη φέρνω μέσα μου. Είμαι από τη Σικελία, και υπάρχει πολύ από την Ελλάδα στη Σικελία».**

Η απάντηση τα λέει όλα και νομίζω ότι κάθε σχολιασμός είναι περιττός.

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ

Από το 630 π.Χ. οι Δωριείς της Θήρας είχαν αποστείλει πολυάριθμους αποίκους στην **Κυρήνη της Λιβύης**, η οποία βρισκόταν στο μέσο του δρόμου μεταξύ **Καρχηδόνας** (πόλη της βόρειας Αφρικής, κοντά στη σημερινή Τύνιδα) και **Αιγύπτου**. Εκεί οι Έλληνες ασχολήθηκαν με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Πουλούσαν τα ελληνικά προϊόντα στην Αφρική και ανέπτυξαν χειροτεχνία σε τέτοιο βαθμό, ώστε τα κυρηναϊκά αγγεία να θεωρούνται από τα καλύτερα.

Η πόλη χρησιμοποίησε τον πλούτο της με σύνεση και κοσμήθηκε με μεγάλους κήπους, ναούς, αγάλματα και γυμναστήρια. Εδώ

γεννήθηκε ο πρώτος διάσημος επικούρειος φιλόσοφος **Αρίστιππος (435-336 π.Χ.)**, ο οποίος, αφού πραγματοποίησε πολλά ταξίδια, επέστρεψε εδώ και ίδρυσε την περίφημη **Κυρηναϊκή Φιλοσοφική Σχολή**.

Οι Έλληνες κατόρθωσαν να εισχωρήσουν ακόμη και στην **Αίγυπτο**. Περί το **650 π.Χ.** οι Μιλήσιοι άνοιξαν ένα εργαστήριο και εμπορικό Σταθμό στην πόλη **Ναύκρατην**. Η πόλη έγινε σχεδόν «βιομηχανική» και κέντρο εμπορίου, εισήγαγε ελληνικό λάδι και κρασί και εξήγαγε αιγυπτιακό σιτάρι, λινά, ελεφαντόδοντο από την Αφρική, μοσχολίβανο και χρυσό. Βαθμιαία, με τις ανταλλαγές αυτές, η αιγυπτιακή μάθηση και η θρησκευτική τεχνική, η γλυπτική και η επιστήμη εισχώρησαν στην Ελλάδα, ενώ σε αντάλλαγμα οι ελληνικές λέξεις, οι ιδέες και οι ελληνικοί τρόποι ζωής εισήλθαν στην Αίγυπτο και προετοίμασαν την ελληνική κυριαρχία της Αλεξανδρινής εποχής (Ελληνιστικής).

Έτσι, με τις αποικίες, οι πολιτισμοί της Αιγύπτου και της Ανατολής εισήλθαν στην Ελλάδα και μέσω αυτών η ελληνική πνευματική καλλιέργεια εξαπλώθηκε σιγά-σιγά στην Ασία και την Αφρική.

ΑΠΟΙΚΙΕΣ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ – ΘΡΑΚΗ – ΕΥΞΕΙΝΟ ΠΟΝΤΟ

Ενώ είχαν ιδρυθεί οι αποικίες της Σικελίας και της Κάτω Ιταλίας, ένα άλλο αποικιστικό ρεύμα απλώθηκε σταδιακά στη Μακεδονία, στη Θράκη και στα παράλια του Ευξείνου Πόντου (Μαύρης θάλασσας).

Οι Ίωνες έπλεαν με τα πλοία τους μέσα από την Ελλήσποντο και την Προποντίδα, ακολουθώντας τις ακτές της Μαύρης θάλασσας, όπου ψάρευαν τόνους, έκαναν εμπόριο με τους ιθαγενείς και εγκαθιστούσαν οικισμούς σε όλες τις παραθαλάσσιες περιοχές.

Η περιοχή της Μαύρης θάλασσας προμήθευε στην Ελλάδα δούλους και χρήσιμα προϊόντα, όπως ψάρια, ξυλεία, βαφές, σιτάρι, μέταλλα και κτηνοτροφικά προϊόντα.

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΙΚΙΩΝ

Στη **Μακεδονία**, οι Χαλκιδείς της Εύβοιας, μέχρι το **700 π.Χ.** ίδρυσαν τριάντα δύο αποικίες στη Χαλκιδική. Πολλές από αυτές τις πόλεις επρόκειτο να παίξουν ρόλο στην ελληνική ιστορία (**Στάγειρα, Ποτίδαια, Όλυνθος**).

Οι Κλαζομένιοι (Κλαζομενές = πόλη στην Ιωνία) έκτισαν στη **Θράκη τα Άβδηρα**, όπου ο Λεύκιππος και ο Δημόκριτος επρόκειτο να διδάξουν τη φιλοσοφία του ατομικού υλισμού (ατομική θεωρία).

Οι Αιολείς από τη Λέσβο και την Κύμη έκτισαν στη Θράκη **την Αίνο και τη Σηστό**.

Οι Μιλήσιοι (Μίλητος = σπουδαία πόλη στην Ιωνία) ίδρυσαν στον Εύξεινο Πόντο ογδόντα αποικίες, από τις οποίες οι σπουδαιότερες ήταν: **η Κύζικος, η Ολβία, το Ποντικάπαιο, η Οδησσός, η Σινώπη και η Τραπεζούντα**.

Οι Αθηναίοι ίδρυσαν τη **Νεάπολη και την Αμφίπολη**, των οποίων η κατάληψη από τον **Φίλιππο** προκάλεσε τον πόλεμο, τον οποίο, ως γνωστό, έχασαν οι Αθηναίοι.

Οι Μεγαρείς ίδρυσαν τη Χαλκηδόνα, το Βυζάντιο, την Ποντοηράκλεια κ.ά.

ΛΙΓΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΑΚΟΥΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

Υπήρξε η πιο σπουδαία αποικία, που είχαν ιδρύσει **τα Μέγαρα**. Κτίστηκε **το 660 π.Χ.** (ως μυθικός ιδρυτής φέρεται ο **Βύζας**, γιος του Ποσειδώνα και της Κρέουσας) σ' ένα ευρύχωρο όρμο, απ' όπου περνούσαν μεγάλα κοπάδια ψάρια, που ήταν ανεξάντλητη πηγή πλούτου για τους κατοίκους του. Χίλια χρόνια μετά την ίδρυσή της,

αυτή η πόλη με το νέο όνομα «**Κωνσταντινούπολη**», έγινε πρωτεύουσα της ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Επειδή το Βυζάντιο δέσποζε στα στενά, θεωρήθηκε μεγάλος στρατηγικός λιμένας και έγινε το κλειδί, θα λέγαμε, της Ευρώπης. Γι' αυτό είναι άξια προσοχής τα όσα έλεγε, για τη θέση της πόλης, ο ιστορικός από την Αρκαδία **Πολύβιος (200-120 π.Χ.)**:

« Ευνοϊκότερα δια την ασφάλειαν και την ευημερίαν από την θέσιν οιασδήποτε άλλης πόλεως του κόσμου γνωστής εις ημάς».

Το Βυζάντιο πλούτισε με την είσπραξη διοδίων από τα διερχόμενα πλοία, ενώ οι θαυμάσιες ευκαιρίες, που δίνονταν στους κατοίκους για να αναπτύξουν το εμπόριο, σε συνδυασμό με την ισχυρή αμυντική θέση της πόλης, συντέλεσαν ακόμη περισσότερο στην ευημερία τους.

Η ελληνική επιχειρηματικότητα είχε μεταμορφώσει τα παράλια της Μικράς Ασίας, του Ελλήσποντου, της Μαύρης θάλασσας, της Μακεδονίας και της Θράκης, σ' ένα δραστήριο δίκτυο εξελληνισμένων πόλεων, όπου ανθούσε η γεωργία, η βιοτεχνία, το εμπόριο, η πολιτική, η λογοτεχνία, η θρησκεία, η φιλοσοφία, η επιστήμη, η τέχνη, η ευγλωττία, αλλά και η μαλθακότητα, η οποία, σχεδόν πάντοτε, συνοδεύει τις πλούσιες και ευημερούσες χώρες.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΥ

Η ελληνική ποίηση και ο πεζός λόγος, τα μαθηματικά, η μεταφυσική, η ρητορική και η Ιστορία γεννήθηκαν μάλλον στις αποικίες, παρά στη μητροπολιτική Ελλάδα.

Χωρίς αυτές τις αποικίες και τους χίλιους πλοκάμους, τους οποίους άπλωσε στον παλιό κόσμο, ο ελληνικός πολιτισμός, που υπήρξε το πολυτιμότερο προϊόν της Ιστορίας, πιθανόν να μην είχε υπάρξει ποτέ.

Μέσα σ' αυτό το περιβάλλον η Ελλάδα στην αρχή ανέπτυξε δύο από τα χαρακτηριστικότερα **δώρα** της προς τον κόσμο – **την επιστήμη και τη φιλοσοφία.**

Εδώ αναπτύχθηκε μια αριστοκρατία, θα λέγαμε, του πνεύματος, όπου η ελευθερία της σκέψης ήταν ανεκτή, γιατί μόνο μια μικρή μειοψηφία γνώριζε ανάγνωση.

ΙΕΡΩΝ

(6^{ος} – 5^{ος} αιώνας)

Υπήρξε τύραννος, από τους πιο προοδευτικούς των **Συρακουσών**, τις οποίες κυβέρνησε από το **478** μέχρι το **467** π.Χ. και θεωρείται ο δημιουργός του μεγάλου αυτού κράτους (πόλης).

Επί της βασιλείας του Ιέρωνα οι Συρακούσες έγιναν ένα μεγαλόπρεπο πολιτιστικό κέντρο και έφθασαν στη μεγαλύτερη ακμή τους. Αναπτύχθηκαν το εμπόριο και η βιοτεχνία, η φιλοσοφία και οι καλές τέχνες, οργανώθηκε συγκεντρωτική εξουσία, ενισχύθηκε η λατρεία των Ολύμπιων θεών και δημιουργήθηκαν διδακτικά κέντρα.

Ο Ιέρωνας, ως άνθρωπος, ήταν οξύθυμος, αλλά καλής θελήσεως, σκληρός προς τους εχθρούς, αλλά και γενναιόδωρος προς τους φίλους, γι' αυτό και δεν κατηγορήθηκε ποτέ ως βάρβαρος ή αιμοσταγής. Ήταν πνεύμα ανήσυχο, δημιουργικό και καλλιεργημένο και αγαπούσε με πάθος τις τέχνες και τα γράμματα. Για το λόγο αυτό, όχι μόνο τα προστάτευε, αλλά άνοιξε την αυλή του και το βαλάντιό του, συγχρόνως, στο **ΣΙΜΩΝΙΔΗ** (επιγραμματοποιός και χορικός ποιητής από την Κέα, **556-468** π.Χ.), στο **ΒΑΚΧΥΛΙΔΗ** (λυρικός ποιητής από την Κέα, **504-430** π.Χ.), στον **ΠΙΝΔΑΡΟ** (λυρικός ποιητής από τη Βοιωτία, **522-448**) και στον **ΑΙΣΧΥΛΟ** (τραγικός ποιητής από την Ελευσίνα, **525-456** π.Χ.), καθώς και σε άλλους σπουδαίους πνευματικούς ανθρώπους της εποχής του, με αποτέλεσμα να κάνει τις Συρακούσες, προς στιγμή, πνευματική πρωτεύουσα της Ελλάδας.

Έτσι, λοιπόν, με τον **Ιέρωνα τον Α'** (υπήρξε και ο Β', τύραννος και βασιλιάς των Συρακουσών, έζησε από το **306** μέχρι το **215** π.Χ.), που ήταν αδελφός και διάδοχος του **Γέλωνα** (τύραννος των Συρακουσών από το **485** μέχρι το **478** π.Χ.), η πόλη έγινε κέντρο όχι μόνο εμπορίου και πλούτου, αλλά φιλοσοφίας, επιστήμης και τέχνης. Με άλλα λόγια έγινε ένα ακτινοβόλο πνευματικό κέντρο, στον τότε

γνωστό κόσμο. Και εκεί η πολυτέλεια και η χλιδή έφθαναν σε απίστευτα ύψη. Τα συμπόσια των Συρακουσών έγιναν παροιμιώδη και λέγεται ότι « **οι κόρες της Κορίνθου – ιερόδουλες** » ήταν τόσο πολλές στην πόλη, ώστε όποιος κοιμόταν στο σπίτι του θεωρούνταν σαν άγιος.

Εδώ, νομίζω, επιβάλλεται να αναφέρουμε δύο πνευματώδεις και δριμεείς απαντήσεις (αυτές θα πρέπει να προβληματίζουν και εμάς τους σύγχρονους ανθρώπους, άρχοντες και αρχόμενους, ιδίως τους Έλληνες, που αντιμετωπίζουμε προβλήματα κοινωνικής αποσύνθεσης, σε όλους τους τομείς της καθημερινής μας ζωής ...), που έλαβε ο Ιέρωνας, από το Σιμωνίδη, σε αντίστοιχες ερωτήσεις, με τις οποίες προσπάθησε να αποσπάσει, από τον ποιητή, κολακευτικούς **για την πόλη και τον εαυτό του** χαρακτηρισμούς.

Στην πρώτη ερώτηση, ποια ήταν η γνώμη του για την πόλη και τον άρχοντά της, ο Σιμωνίδης απάντησε:

« Ολίγες και κακές είναι οι μέρες της ζωής μας' αλλά ο ύπνος μας κάτω από τη γη θα είναι αιώνιος ... Μικρή είναι η δύναμη του ανθρώπου και ακαταμάχητα είναι τα λάθη του' η λύπη βαδίζει στα βήματα της λύπης, κατά τη σύντομη ζωή του' και ο θάνατος που κανείς άνθρωπος αποφεύγει, κρέμεται υπεράνω του. Εκεί καταλήγουν οι καλοί και οι κακοί Τίποτε ανθρώπινο δεν είναι αιώνιο. Καλά είπε ο ποιητής της Χίου **Αλκαίος** (7^{ος}-6^{ος} π.Χ. αιώνας), ότι η ζωή των ανθρώπων είναι σαν του πράσινου φύλλου' εν τούτοις, λίγοι από αυτούς που ακούν το έχουν υπόψη τους, γιατί η ελπίδα είναι ζωηρή στην καρδιά των νέων. Όταν η νεότης ανθεί και η καρδιά του ανθρώπου είναι ελαφρά, έτσι τρέφει μάταιες σκέψεις και ελπίζει ότι ουδέποτε θα γηράσει ή θα πεθάνει' ούτε σκέπτεται την ασθένεια, όταν είναι υγιής. Είναι ανόητοι όσοι ονειρεύονται έτσι, γιατί δεν γνωρίζουν πόσο σύντομες είναι οι μέρες της νεότητας και της ζωής μας ».

Μετά από την παραπάνω απάντηση-καταπέλτη, ο Ιέρων κάλεσε τον ποιητή να καθορίσει τη φύση και τις ιδιότητες του Θεού, με την

ελπίδα ότι θα τον φέρει σε δύσκολη θέση, για να πάρει τη ρεβάνς, θα λέγαμε, αλλά ο σεμνός και πνευματώδης ποιητής απάντησε:

«Ζητώ προθεσμία μιας ημέρας, για να ετοιμάσω την απάντησή μου».

Την επόμενη μέρα ζήτησε άλλες δύο ημέρες και κάθε φορά που του ζητούσε την απάντηση, διπλασίαζε το χρονικό διάστημα, που χρειαζόταν για να σκεφθεί. Όταν τέλος ο Ιέρωνας βαρέθηκε να περιμένει, του ζήτησε μια εξήγηση, οπότε ο Σιμωνίδης απάντησε ότι: **«ΟΣΟ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΣΚΕΠΤΟΜΑΙ, ΤΟΣΟ ΣΚΟΤΕΙΝΟΤΕΡΟ ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ »**.

Κάθε σχολιασμός, νομίζω, είναι περιττός.

Οι Συρακούσιοι ήταν έξυπνοι και εύγλωττοι. Αγαπούσαν την καλή ρητορεία, τα γράμματα και τις τέχνες, γι' αυτό πήγαιναν ευχαρίστως να ακούσουν στο μεγαλοπρεπές υπαίθριο θέατρό τους τις κωμωδίες του **Επίχαρμου** (5^{ος} π.Χ. αιώνας) και τις τραγωδίες του **Αισχύλου**.

Αλλά, επειδή ο άνθρωπος δε ζει μόνο με τα γράμματα και τις τέχνες, γι' αυτό και οι Συρακούσιοι διψούσαν το κρασί της ελευθερίας και μετά το θάνατο του Ιέρωνα καθαίρεσαν τον αδελφό του και εγκαθίδρυσαν μία δημοκρατία, έστω και περιορισμένη.

Ο Ιέρωνας πέθανε στην Κατάνη, όπου του έστησαν μνημείο.

ΕΚΑΤΑΙΟΣ Ο ΜΙΛΗΣΙΟΣ

(560 – 480 π.Χ.)

Από τους παλαιότερους και πιο ονομαστούς Έλληνας λογογράφος. Ο πρώτος μεγάλος γεωγράφος, χρονογράφος και ιστορικός, πριν από τον **Ηρόδοτο**, που εγκαινίασε το κριτικό και ορθολογιστικό πνεύμα στις παλιές «**μυθιστορίες**» (μύθος και ιστορία μαζί).

Γεννήθηκε γύρω στα **560 π.Χ.** στη **Μίλητο** (αρχαία ελληνική πόλη της Μ. Ασίας, στις εκβολές του Μαιάνδρου) όπου έζησε και πέθανε το **480 π.Χ.**

Ο **Εκαταίος** είχε, προφανώς, σχετική οικονομική άνεση, γι' αυτό και πραγματοποίησε πολλά εξερευνητικά ταξίδια στην Αίγυπτο, στο μεγάλο περσικό κράτος, σε όλες, ίσως, τις ακτές της Μεσογείου, στην Ελλάδα κ.λπ, συγκεντρώνοντας από παντού γνώσεις και καταγράφοντας συστηματικές παρατηρήσεις, τις οποίες συγκέντρωσε σε δύο βιβλία, όπου προώθησε τόσο την ιστορία, όσο και τη γεωγραφία. Τα μνημειώδη αυτά έργα ήταν:

1 « ΙΣΤΟΡΙΑΙ», που περιείχε μύθους και ιστορικά γεγονότα. Αξίζει να σημειωθεί πως, στο έργο αυτό, αρχίζει με μία σκεπτικιστική παρατήρηση. Έλεγε:

«Γράφω ό,τι πιστεύω πως είναι αλήθεια, γιατί οι διάφορες ιστορίες (παραδόσεις) των Ελλήνων μου φαίνονται πολλές και γελοίες». Με τα λόγια αυτά ο Εκαταίος κάνει συνειδητή διάκριση ανάμεσα στο μύθο και την Ιστορία. Αυτό το σημαντικό έργο δίκαια τον καθιέρωσε ως **πρόδρομο (ιδρυτή)** της επιστήμης της ιστορίας, γιατί είναι ο πρώτος που σπάζει την παράδοση των μυθολογιών, που περνούσαν και σαν **«Ιστορία»**, και εισάγει το πνεύμα του ορθού λόγου, της κριτικής και της αμφιβολίας και αναζητά τα πραγματικά ιστορικά γεγονότα ή φαινόμενα. Ο Εκαταίος, λοιπόν, έκανε, όσο μπορούσε, μια τίμια προσπάθεια να χρησιμοποιήσει ελεύθερο και

ερευνητικό πνεύμα, χωρίς να θέλει να δώσει, μόνο και μόνο επειδή ήταν Έλληνας, μεγαλύτερη σημασία στην ελληνική παράδοση απ' ό,τι στις παραδόσεις των άλλων λαών. Έτσι διακρίνει το γεγονός από το μύθο, εξιχνιάζει τις πραγματικές γενεαλογίες και φθάνει σε μια πιστευτή ιστορία των Ελλήνων.

Ύστερα από τα παραπάνω, μπορούμε να πούμε πως το ιστορικό έργο αρχίζει με τον **ΕΚΑΤΑΙΟ**, προχωρεί με τον **ΗΡΟΔΟΤΟ (484-410 π.Χ.)** και συμπληρώνεται με το **ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ (470-396 π.Χ.)**.

2. Στα **ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ** του με τον τίτλο «**ΓΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΣ**», που τον κατατάζανε ανάμεσα στους πρώτους μεγάλους και σοφούς γεωγράφους, χώρισε τον πλανήτη σε δύο ηπείρους, την **ΕΥΡΩΠΗ** και την **ΑΣΙΑ**, στην οποία περιέλαβε και την Αίγυπτο και τη Λιβύη. Στη γεωγραφία του, που για την εποχή του ήταν μία πολύ αξιόλογη εργασία, εκτός των άλλων περιγράφει πολλά εθνολογικά στοιχεία για την «**Ιστορία**», τα ήθη και τα έθιμα, τη θρησκεία και τον τρόπο ζωής του κάθε λαού. Εάν τα αποσπάσματα που σώθηκαν είναι γνήσια (πολλοί αμφιβάλλουν), τότε το βιβλίο έδινε πολλές και χρήσιμες πληροφορίες, για την κάλυψη των αναγκών της ναυσιπλοΐας και του εμπορίου, που ανθούσαν πολύ την εποχή εκείνη, τόσο στις Ιωνικές, όσο και σε άλλες ανεπτυγμένες πόλεις. Ο πολυταξιδεμένος Εκαταίος έγραψε πολλά έργα και είναι ο πρώτος που έγραψε πεζό λόγο. Εδώ αξίζει, νομίζω, να σημειώσουμε πως ο Εκαταίος είναι ο δεύτερος που συνέταξε και «**παγκόσμιο**», για την εποχή εκείνη, γεωγραφικό χάρτη που, παρά τις προφανείς και μεγάλες ελλείψεις που οπωσδήποτε θα είχε, ωστόσο περιείχε ακριβέστερα στοιχεία και παρατηρήσεις από τον πρώτο γεωγραφικό χάρτη της οικουμένης, που συνέταξε ο μεγάλος σοφός και συμπατριώτης του **Αναξίμανδρος (610-547 π.Χ.)**.

Ο Εκαταίος είχε την κοινή εκτίμηση Ελλήνων και Περσών και βρισκόταν τότε στο αποκορύφωμα της δημιουργίας του, όπως επίσης και ο Εφέσιος φιλόσοφος **Ηράκλειτος (544-480 π.Χ.)**. Αυτό, μαζί με το γεγονός ότι ήταν ανήσυχο και δημιουργικό πνεύμα, τον έκανε να πάρει μέρος και στις δημόσιες υποθέσεις και ιδιαίτερα στη διάρκεια

της επανάστασης των Ιωνικών πόλεων κατά των Περσών, που ξέσπασε, γιατί οι Έλληνες της Μ. Ασίας ήταν πάρα πολύ δυσαρεστημένοι από την περσική διοίκηση, που είχε ως συνέπεια να παρακμάσει η μεγάλη ευημερία, που χαίρονταν άλλοτε. Για την ανάμειξή του στην πολιτική, ο Ηρόδοτος διηγείται:

Όταν ο ηγέτης της Μιλήτου **Αρισταγόρας** (τύραννος στη Μίλητο κατά τον 5^ο π.Χ. αιώνα) κατά το 501 π.Χ. προπαρασκεύαζε την επανάσταση των Ιώνων κατά της περσικής κυριαρχίας και ενώ όλοι οι άλλοι συμφωνούσαν, ο Εκαταίος, γνωρίζοντας ότι η δύναμη των Μιλησίων ήταν δυσανάλογα μικρή και απαριθμώντας τα πολλά έθνη που συμμαχούσαν με τους Πέρσες (λέγεται πως κρατώντας ένα χάρτη της γης, σχεδιασμένο από τον ίδιο, υπενθύμιζε τις τεράστιες διαστάσεις της περσικής αυτοκρατορίας ...), τους συμβούλευσε να μην επιχειρήσουν την επανάσταση, γιατί θα ηττηθούν. Οι Μιλήσιοι, όμως, και γενικά οι Ίωνες, δεν τον άκουσαν και όπως ήταν φυσικό ο **Δαρειός** κατέπνιξε την επανάσταση. Αλλά, όπως λέει και η παροιμία «ουδέν κακό αμιγές καλού». Έτσι, όπως μας πληροφορεί ο Διόδωρος Σικελιώτης (Έλληνας ιστορικός κατά τον 1^ο π.Χ. αιώνα), ο Εκαταίος σε μία δύσκολη διπλωματική αποστολή, προς τους νικητές Πέρσες, τους έπεισε να παραχωρήσουν διοικητική αυτονομία, με δημοκρατικές κυβερνήσεις, στις πόλεις της Ιωνίας, με την υποχρέωση, φυσικά, πληρωμής φόρων, ανάλογα με τις δυνατότητές τους.

Τα περιστατικά αυτά δείχνουν ότι ο Εκαταίος, εκτός των άλλων πνευματικών και ηθικών χαρισμάτων, διέθετε και ικανή πολιτική σκέψη.

Αναμφίβολα, ο Εκαταίος συγκαταλέγεται στους μεγάλους πρωτοπόρους της πνευματικής επανάστασης των Ιώνων, που με τόλμη χτύπησαν τις μεταφυσικές, μυθολογικές και ιερατικές αντιλήψεις, που επικρατούσαν ως τότε και άνοιξαν θαρραλέα τους δύσκολους και δύσβατους δρόμους της επιστήμης.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Η λέξη ιστορία σημαίνει κάθε έρευνα για οποιοδήποτε ζήτημα και εφαρμόζεται στην επιστήμη και τη φιλοσοφία όπως και στην ιστοριογραφία (συγγραφή ιστορικών έργων).
- Οι ιστορίες (παραδόσεις) με τα θαύματα των θεών και των ημιθέων ηρώων, πρέπει να αντικατασταθούν με λαϊκές αφηγήσεις γεγονότων και λογικές ερμηνείες αιτίων και αποτελεσμάτων.
- Πρέπει να διακρίνουμε τα γεγονότα από τους μύθους και να εξιχνιάζουμε τις πραγματικές διαδοχικές σειρές των προγόνων
 - Τα χρονικά όρια μιας γενιάς είναι, κατά μέσο όρο, **40** χρόνια.
 - Οι άνθρωποι, όταν πρόκειται ακόμα και για τη δική τους πατρίδα, δέχονται αβασάνιστα τα όσα ακούν για το παρελθόν.

ΠΟΛΥΚΡΑΤΗΣ

(6^{ος} π.Χ. αιώνας)

Τύραννος της Σάμου κατά τον 6^ο π.Χ. αιώνα. Γεννήθηκε στη Σάμο άγνωστο πότε ακριβώς και πέθανε (σταυρώθηκε) στη Μ. Ασία το 522 π.Χ.

Κατέλαβε την αρχή στη Σάμο, περί το 534 π.Χ. και λίγο αργότερα, αφού εξόντωσε τους δύο αδελφούς του (Παντάγνωστο και Συλόσωνα) παρέμεινε μόνος και επιβλήθηκε ως τύραννος, κρατώντας την εξουσία επί 40 χρόνια.

Στις ημέρες του ο Πολυκράτης ασκούσε μεγάλη επιρροή στην πολιτική των άλλων πόλεων, με αποτέλεσμα να αναγάγει τη Σάμο σε μεγάλη ναυτική δύναμη και να προσαρτήσει σ' αυτή πολλά γειτονικά νησιά.

Ο Πολυκράτης, όπως και οι άλλοι τύραννοι (Πεισίστρατος, Ιέρωνας, Πιπτακός, Περίανδρος, Κλεόβουλος) ήταν προοδευτικός και προστάτευε τα γράμματα και τις τέχνες. Καλούσε με ευχαρίστηση στην αυλή του ποιητές, καλλιτέχνες και γενικά ανθρώπους του πνεύματος, με σκοπό να ανεβάσει την παιδεία του λαού.

Κατά την τυραννία του, η νήσος γνώρισε μεγάλη ακμή σε όλους τους τομείς (εμπόριο, ναυτιλία, γράμματα, τέχνες) και κύριο χαρακτηριστικό της κοινωνικής ζωής ήταν, ότι τα αρχαία ήθη της Σάμου, μεταβλήθηκαν προς το ανατολικότερο και διαδόθηκε πολύ η χλιδή και η ακολασία.

Ο Πολυκράτης υπήρξε μεγαλοφυής και δραστήριος πολιτικός, αλλά ακόλαστος και ονομαστός για τη μεγάλη του ευτυχία και τον μυθώδη πλούτο. Ως προς την πολιτική του, χρησιμοποίησε σκληρά μέτρα στο εσωτερικό για την κατοχύρωση της αρχής του και με τον καιροσκοπισμό του απέβλεπε στο να καταστήσει το νησί διάδοχο της Μιλήτου (σπουδαίο εμπορικό και πνευματικό κέντρο της Μ. Ασίας) και απόρθητο έναντι των Περσών. Προσκάλεσε μηχανικούς και

τεχνίτες και εκτέλεσε δημόσια έργα, που πέρασαν στην ιστορία ως «**Πολυκράτεια**», μεταξύ αυτών ήταν και το φημισμένο υπόγειο υδραγωγείο του περίφημου αρχιτέκτονα **Ευπαλίνου** από τα Μέγαρα.

Περί το **522 π.Χ.** προσκλήθηκε από το σατράπη της Μαγνησίας **Ορσίνη**, για συμμετοχή δήθεν σε συνωμοσία κατά του Δαρείου. Οι οικείοι του προσπάθησαν να τον εμποδίσουν, αλλά αυτός επέμενε και όταν αποβιβάστηκε στη Μ. Ασία έπεσε σε καλά υπολογισμένη περσική παγίδα και σκοτώθηκε (λέγεται ότι σταυρώθηκε).

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ

(554 – 489 π.Χ.)

Ήταν διάδοχος του αδελφού του **Στησαγόρα** στην ηγεμονία της θρακικής χερσονήσου. Λίγο μετά την ανάληψη της αρχής, το κράτος του Μιλτιάδη, όπως και άλλες γειτονικές πόλεις, υποτάχθηκε στο **Δαρείο**.

Όταν ο Δαρείος εκστράτευσε κατά των Σκυθών (Ιρανικός λαός, που εγκαταστάθηκε, τον 7^ο π.Χ. αιώνα, στη βόρεια περιοχή του Ευξείνου Πόντου – Σκυθία), ο Μιλτιάδης υπηρέτησε κάτω από τις διαταγές του Δαρείου. Έτσι γνώριζε πολύ καλά τους Πέρσες και τη στρατιωτική τους τακτική. Αργότερα, όμως, προκάλεσε την άκαμπτη έχθρα των Περσών, επειδή πήρε μέρος στην Ιωνική επανάσταση (**500 π.Χ.**). Μετά την αποτυχία της επανάστασης κατέβηκε στην Αθήνα (**493 π.Χ.**), όπου όμως δεν ήταν δημοφιλής, γιατί δεν είχε δημοκρατική συνείδηση (κυβέρνησε τη θρακική χερσόνησο ως τύραννος). Για το λόγο αυτό συμάχησε με το **Θεμιστοκλή**, που ήταν πολύ δημοφιλής. Αυτό, σε συνδυασμό με την αρχοντική του καταγωγή και τις επίκαιρες γνώσεις του για την Περσία, στάθηκαν ικανά στη συντριβή των Περσών.

Ο Μιλτιάδης εκλέχτηκε ανάμεσα **στους 10** Αθηναίους στρατηγούς (μεγάλο αξίωμα για την εποχή), για τον επόμενο χρόνο (η εκλογή των στρατηγών, ένας από κάθε φυλή, γινόταν για ένα χρόνο) και άρχισε αμέσως να εφαρμόζει το πρόγραμμά του.

Εγκατέλειψε, προσωρινά, το ναυτικό πρόγραμμα του Θεμιστοκλή και έστρεψε ολόκληρη την προσοχή του στο βαρύ πεζικό, το οποίο οργάνωσε με παραδειγματική πειθαρχία. Το γεγονός αυτό, μαζί με τη βοήθεια των Πλαταιών και προπαντός με το ευφυές σχέδιο μάχης (το σχέδιο στηριζόταν σε δύο βασικές αρχές: Στην ταχεία και δυναμική επέμβαση και το σπουδαιότερο στον τρόπο που παρέταξε τα στρατεύματα. Για την ιστορία αναφέρουμε πως άφησε

σκόπιμα αδύνατο το κέντρο και ενίσχυσε τα άκρα, με σκοπό την κύκλωση των Περσών. Τα παραταχθέντα στρατεύματα έμοιαζαν με το γράμμα "πι" «|⁻ |») συντέλεσαν στην ιστορική και θριαμβευτική νίκη στη μάχη του **Μαραθώνα** (μικρή πεδιάδα στη ΒΑ Αττική) το **490 π.Χ.**, την οποία οι Αθηναίοι χρωστούν, όχι μόνο στη μεγαλοφυΐα, αλλά και στο πολεμικό ταλέντο του Μιλτιάδη (Λέγεται ότι ο συσχετισμός των δυνάμεων ήταν: Έλληνες 10 χιλιάδες και Πέρσες 30 χιλιάδες). Εδώ πρέπει να σημειώσουμε πως το σχέδιο μάχης του Μιλτιάδη φέρνει την πρώτη επανάσταση στον τομέα της πολεμικής τακτικής. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι σ' αυτό ακριβώς το σχέδιο βασίστηκαν οι μετέπειτα πολεμικές τακτικές: Η «**ΛΟΞΗ ΦΑΛΑΓΓΑ**», του μεγάλου στρατηλάτη των Θηβαίων, **Επαμεινώνδα** και η «**ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΦΑΛΑΓΓΑ**» του **Μ. Αλεξάνδρου**, ακόμη δε και των νεοτέρων: **Μεγ. Φρειδερίκου** (βασιλιάς της Πρωσίας, που έζησε από το 1740 μέχρι το 1786, ανέδειξε τη χώρα του σε μεγάλη δύναμη και προέβηκε σε πολιτικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις κ.λπ) και του **Μεγάλου Ναπολέοντος (1769-1821)**.

Τον επόμενο χρόνο (**489 π.Χ.**), όπως ήταν φυσικό, ο Μιλτιάδης ήταν ο πιο **δημοφιλής** πολιτικός στην Αθήνα. Την εύνοια αυτή ο Μιλτιάδης την εκμεταλλεύτηκε και έτσι έπεισε, κατά τον Ηρόδοτο, τους Αθηναίους να του δώσουν τη διοίκηση ενός στόλου από **εβδομήντα (70)** πλοία, λέγοντας ότι θα οδηγούσε τους συμπατριώτες του σ' ένα τόπο όπου θα πλούτιζαν, χωρίς όμως να τους πληροφορήσει με ακρίβεια ποιος ήταν ο σκοπός του. Με αυτόν τον εξοπλισμένο στόλο έπλευσε εναντίον της **Πάρου** και επέβαλε στους κατοίκους του νησιού εκατό (**100**) τάλαντα πρόστιμο (τεράστιο ποσό για την εποχή), επειδή είχαν προσχωρήσει, με πολλά άλλα νησιά των Κυκλάδων, στις δυνάμεις του εχθρού (μήδισαν), που είχε επιτεθεί εναντίον των Αθηνών. Επειδή όμως εκείνοι αρνήθηκαν να το πληρώσουν, ο Μιλτιάδης πολιορκήσε το νησί, το οποίο όμως δεν κατόρθωσε να καταλάβει και γύρισε στην Αθήνα τραυματισμένος. Απογοητευμένοι και οργισμένοι οι Αθηναίοι, δίκασαν τον Μιλτιάδη,

στην Εκκλησία του Δήμου, με την κατηγορία ότι είχε εξαπατήσει το λαό και τον καταδίκασαν σε θάνατο. Επειδή όμως αναγνώριζαν τις υπηρεσίες που είχε προσφέρει προηγουμένως, μετρίασαν την ποινή του σε πρόστιμο πενήντα (50) ταλάντων. Αλλά ο Μιλτιάδης δεν είχε οικονομική δυνατότητα για να πληρώσει το πρόστιμο και κλείστηκε στη φυλακή, όπου και πέθανε άδοξα από γάγγραινα στο πόδι, που προκλήθηκε από τραυματισμό, κατά την εκστρατεία στην Πάρο. Ο Πausανίας στα «**Αττικά**» του, μας πληροφορεί ότι ο Μιλτιάδης τάφηκε στο Μαραθώνα.

Αγαπητοί μου φίλοι, μια επίκαιρη ερώτηση θα ήθελα να κάνω στο σημείο αυτό: Φαντάζεστε ποια αναταραχή θα επικρατούσε και ποια θα ήταν τα αποτελέσματα, αν εφαρμοζόταν κάτι ανάλογο και στη δική μας πολιτική ζωή, κατά την οποία οι πολιτικοί μας, όπου και αν βρεθούν, τάζουν, με μεγάλη ευκολία, «**ΛΑΓΟΥΣ ΜΕ ΠΕΤΡΑΧΗΛΙΑ**» χωρίς να δίνουν λόγο σε κανένα για την μη υλοποίησή τους;

Προς τιμή του Μιλτιάδη **αναγέρθηκε**, στο πεδίο της μάχης του Μαραθώνα μνημείο, δίπλα στο κενοτάφιο των αγωνιστών που έπεσαν για την πατρίδα, στη στήλη του οποίου χάραξαν το αθάνατο επίγραμμα του μεγάλου Σιμωνίδη, που είχε ως εξής:

**«ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΡΟΜΑΧΟΥΝΤΕΣ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΜΑΡΑΘΩΝΙ ΧΡΥΣΟΦΟΡΩΝ ΜΗΔΩΝ
ΕΣΤΟΡΕΣΑΝ ΔΥΝΑΜΙΝ»**

Επίσης οι Αθηναίοι έστησαν προς τιμή του δύο ανδριάντες, τον έναν στο Πρυτανείο (αρχαίο δημόσιο ίδρυμα, περίπου αντίστοιχο με το σημερινό δημαρχείο) και τον άλλο στους **Δελφούς** (αυτά αμέσως μετά τη νίκη του στο Μαραθώνα, σε ένδειξη απεριόριστης τιμής και εκτίμησης).

Τέλος, είναι απαραίτητο να σημειωθεί ότι η δόξα των Μαραθωνομάχων δεν έσβησε ποτέ από τη μνήμη των Ελλήνων και όχι μόνο αυτό, αλλά έδιναν και ιερό όρκο στο όνομά τους.

ΕΠΙΧΑΡΜΟΣ

(540 – 450 π.Χ.)

Έλληνας φιλόσοφος και ποιητής κωμωδιών, που γεννήθηκε στη νήσο **Κω**, περί το **540** π.Χ. και πέθανε στις Συρακούσες περί το **450** π.Χ. Ο πατέρας του που ήταν γιατρός, τον πήρε μαζί του, σε ηλικία ενός έτους και εγκαταστάθηκε στη Σικελία, ως γιατρός του τυράννου των Συρακουσών, **Ιέρωνα του Α'** (στις Συρακούσες υπήρξαν μορφωμένοι και φιλόμουσοι τύραννοι, όπως οι **Γέλων και Ιέρων Α' & Β'**, που όχι μόνο βοηθούσαν τις τέχνες και τα γράμματα, αλλά υπέθαλπαν δραματικούς και μουσικούς αγώνες στο μεγαλοπρεπές θέατρο, που είχαν οικοδομήσει, για την ψυχαγωγία και την πνευματική καλλιέργεια του λαού), στη αυλή του οποίου ο μικρός Επίχαρμος ανατράφηκε και έζησε, για λίγο μεν στα **Υβλαία Μέγαρα** (πόλη της Σικελίας, αποικία των Μεγαρέων, που ιδρύθηκε το **750** π.Χ. και καταστράφηκε από το **Γέλωνα**, τον τύραννο των Συρακουσών) και στη συνέχεια στις Συρακούσες (Λιμάνι στην Ανατολική ακτή. Εκεί οι Αθηναίοι υπέστησαν βαριά ήττα προ των τειχών, το **414 με 413** π.Χ., που σημάδεψε και το αποτέλεσμα του μακρού και φονικού Πελοποννησιακού Πολέμου, υπέρ των Λακεδαιμονίων), όπου έζησε μεγάλο χρονικό διάστημα και πέθανε μακρόβιος. Το περιβάλλον, λοιπόν, όπου έζησε, όπως ήταν φυσικό, συντέλεσε ώστε να διαπρέψει η ποιητική μεγαλοφυΐα του Επίχαρμου, τον οποίο οι Συρακούσιοι αγαπούσαν ιδιαίτερα και τον τίμησαν με μεγαλοπρεπή ανδριάντα.

Οι αρχαίοι τον θεωρούσαν ως έναν από τους μεγαλύτερους κωμωδοποιούς της Ελλάδας. Έγραψε περίπου **52** έργα, από τα οποία όμως έχουν σωθεί **35** τίτλοι, από τους οποίους **18** μυθολογικού περιεχομένου και αναφέρονται στον Ηρακλή, στα ομηρικά έπη, στους θεούς και στους ήρωες.

Ο Επίχαρμος διακωμωδούσε τον καθημερινό βίο, δηλαδή τα απλά ανθρώπινα ελαττώματα και ιδίως τη μωρία και τα ατοπήματα, που

συμβαίνουν σε όλες τις κοινωνικές τάξεις. Είναι ο πρώτος ποιητής, που διακωμώδησε, από σκηνής, **το μέθυσο**.

Εκτός από τη θεατρική του δεινότητα, ο ποιητής απέδειξε και φιλοσοφικές τάσεις, μορφώθηκε πολύ και επηρεάστηκε από την Πυθαγόρεια φιλοσοφία. Γι' αυτό και οι κωμωδίες του είναι γεμάτες από φιλοσοφικές ιδέες και αποφθέγματα (έγκυρες γνώμες, που διατυπώνονται με λίγες λέξεις – γνωμικά – ρητά), που δεν στρέφονταν μόνο σε θέματα ηθικής, αλλά και στα μεταφυσικά προβλήματα, όπως **τη θεογονία** (η γέννηση, η καταγωγή των θεών και οι σχετικές παραδόσεις), τη δημιουργία του κόσμου, περί ψυχής κ.λπ

Οι κωμωδίες του Επίχαρμου θαυμάζονταν, όχι μόνο για το πνευματώδες και τη ζωηρότητα του διάλογου, αλλά και για τη βαθύτητα των εγκατεσπαρμένων (διασκορπισμένων) σ' αυτές γνωμικών και ηθικών διδαγμάτων.

Ας δούμε όμως τις γνώμες, για το έργο του Επίχαρμου, δύο διάσημων φιλοσόφων.

ΠΛΑΤΩΝ: Τον θεωρεί κορυφαίο των κωμικών, για τις φιλοσοφικές γνώμες με τις οποίες διαπότισε όλα τα έργα του, από τα οποία, δυστυχώς, όπως συμβαίνει με όλους σχεδόν τους αρχαίους φιλοσόφους και πνευματικούς ανθρώπους, μόνο αποσπάσματα διασώθηκαν.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ: Ο Επίχαρμος ήταν κωμωδιογράφος, που εισήγαγε στα έργα του το μύθο, δηλαδή την πλοκή. Χρησιμοποίησε τη μουσική υπόκρουση στα έργα του, καθώς και οι παρωδίες (κωμική παραποίηση του ύφους ή του θέματος σοβαρού λογοτεχνικού έργου) σε ομηρικό ύφος.

Τα έργα του εισαχθήκανε στην Αθήνα και όπως πιστεύεται επηρέασαν σημαντικά την εξέλιξη της αττικής κωμωδίας. π.χ. ο **Αριστοφάνης (445-385 π.Χ.)** στο έργο του «ΕΙΡΗΝΗ» μιμήθηκε τον Επίχαρμο.

Τα έργα του εκδόθηκαν, μαζί με σχόλια, σε δέκα τόμους από τον γραμματικό και ιστορικό **Απολλόδωρο** (2^{ος} π.Χ. αιώνας).

Από τα έργα του, ο Επίχαρμος δεν φαίνεται να πρέσβευε ορισμένο φιλοσοφικό σύστημα. Όπως, όμως, και αν έχουν τα πράγματα, από τις περικοπές των διασωθέντων έργων του, προκύπτει ότι:

Πίστευε, όπως και ο **Ξενοφάνης** (θεολόγος, ποιητής και φιλόσοφος 6^{ος}-5^{ος} π.Χ. αιώνας, ιδρυτής της ελεατικής Σχολής) στην αιωνιότητα των θεών, όχι όμως και στην αθανασία της ψυχής.

Είχε τη γνώμη ότι έπρεπε για να γίνει ο άνθρωπος ηθικός, πρέπει να διδαχθεί τι είναι αγαθό και τι κακό.

Δίδασκε ότι όλα τα ζώντα είναι προικισμένα με τον ορθό λόγο.

Θεωρούσε ότι κάθε ον, που μετέχει στη ζωή, θαυμάζει τον εαυτό του, δηλαδή το είδος που ανήκει και περιφρονεί όλα τα άλλα.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΛΛΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Ο νους βλέπει και ο νους ακούει. Τα άλλα είναι κουφά και τυφλά.
- Όχι να μετανοεί, αλλά να προνοεί οφείλει ο σοφός άνθρωπος.
- Σπανίως προοδεύουν οι άνθρωποι, οι οποίοι δεν έχουν άλλο υπόδειγμα να αντιγράψουν, εκτός από τον εαυτό τους.

ΚΙΜΩΝ

(506 – 450 π.Χ.)

Αθηναίος πολιτικός και στρατιωτικός, γιος του δοξασμένου στο Μαραθώνα (490 π.Χ.) Μιλτιάδη. Γεννήθηκε στην Αθήνα το 506 και πέθανε το 450 π.Χ. Στην πολιτική και στρατιωτική του σταδιοδρομία, καθώς και στην αλλαγή και τη διαμόρφωση του χαρακτήρα του (ήταν φημισμένος γλεντζές) έπαιξε σημαντικό ρόλο ο Αριστείδης, ο οποίος, αφού διαπίστωσε τις πολλαπλές ικανότητές του, τον παρακίνησε να αλλάξει τρόπο ζωής και να θέσει τον εαυτό του στην υπηρεσία της πατρίδας του. Έτσι και έγινε. Ανέπτυξε έναν ευγενικό και απλοϊκό χαρακτήρα κι έγινε ικανός ηγέτης, τόσο στη στεριά, όσο και στη θάλασσα. Αδιάφορος, πατριώτης και κοινωνικός προς τους συνδημότες του.

Ας δούμε, όμως, πώς περιγράφουν τον μεγάλο, όπως θα δούμε παρακάτω, Κίμωνα, οι ιστορικοί της αρχαιότητας:

- **ΣΤΗΣΙΜΒΡΙΟΣ Ο ΘΑΣΙΟΣ:** «Δε διδάχτηκε ούτε μουσική, ούτε τίποτε άλλο, δεν είχε ρητορική δεινότητα, ούτε χάρη στο λέγειν, στο χαρακτήρα του εύρισκε κανείς πολύ γενναιότητα και ειλικρίνεια και πως τα ψυχικά του χαρίσματα τον έκαναν να μοιάζει περισσότερο Πελοποννήσιο».

- **ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ:** «Από κάθε άλλη άποψη, το ήθος του Κίμωνα ήταν εξαιρετο και αξιοθαύμαστο. Γιατί δεν ήταν κατώτερος ούτε από το Μιλτιάδη στην τόλμη, ούτε από το Θεμιστοκλή στο μυαλό. Ακόμη, ήταν πιο δίκαιος και από τους δύο κι ενώ στα πολεμικά ζητήματα άξια τους συναγωνίζονταν, υπερερούσε κατά πολύ στον τομέα της πολιτικής».

Εμείς θα προσθέσουμε, στους παραπάνω χαρακτηρισμούς, ότι την προσωπικότητα του Κίμωνα συνέθεσαν η φιλοτιμία, το θάρρος, η ευφυΐα και η γενναιοδωρία του (μοίραζε ρούχα, τροφή και χρήματα στους φτωχούς συνδημότες του).

Στον πολιτικό στίβο ακολούθησε τις αρχές του αριστοκρατικού ή συντηρητικού κόμματος, του οποίου έγινε αρχηγός, ύστερα από το θάνατο του Αριστείδη και αποτέλεσε μοναδική φυσιογνωμία. Κεντρική γραμμή στο πολιτικό του πρόγραμμα ήταν η συμφιλίωση ανάμεσα στην Αθήνα και τη Σπάρτη, η διεξαγωγή επιθετικού πολέμου εναντίον της Περσίας, ενώ στη Αθήνα ακολουθούσε μετριοπαθή δημοκρατική πολιτική. Εδώ πρέπει να προσθέσουμε ότι ο Κίμων υπήρξε η σπουδαιότερη μορφή της «**Συμμαχίας της Δήλου**», που κλείστηκε το 478 π.Χ., εξελίχτηκε στην πανίσχυρη Αθηναϊκή Ηγεμονία, της οποίας σκοποί ήταν: η ελευθερία των Ελλήνων και η εκδίκηση κατά των Περσών.

Αλλά ο Κίμων διακρίθηκε πιο πολύ ως στρατιωτικός. Οι νίκες του εναντίον των Περσών ανύψωσαν το γόητρο της Αθήνας και κατατρόμαξαν τους Πέρσες σε τέτοιο σημείο, ώστε να αποσυρθούν από το Αιγαίο Πέλαγος.

Με αυτές τις προϋποθέσεις, με την προσωπική του γοητεία, αλλά και με το μεγάλο σεβασμό που του έδειχναν οι Σπαρτιάτες, ο Κίμων απέκτησε μεγάλη δημοτικότητα και όλοι μιλούσαν με σεβασμό και απεριόριστη εκτίμηση για το πρόσωπό του.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑΣ ΤΟΥ

Η πρώτη ευκαιρία που δόθηκε στην Κίμωνα, για να προκαλέσει την εκτίμηση των Αθηναίων, ήταν η στάση που κράτησε στις κρίσιμες ημέρες πριν από τη Ναυμαχία στη Σαλαμίνα (480 π.Χ.), στην οποία επέδειξε μεγάλη γενναιότητα. Συγκεκριμένα, ενώ οι συμπολίτες του αντιδρούσαν στο ναυτικό πρόγραμμα του Θεμιστοκλή, ο οποίος, στο χρησμό του Μαντείου των Δελφών «Τα ξύλινα τείχη θα σώσουν την Αθήνα», έδωσε την ερμηνεία, ότι οι Αθηναίοι πρέπει να αμυνθούν, κατά των Περσών, στη θάλασσα και επομένως ήταν απαραίτητο να κατασκευάσουν ισχυρό στόλο, ο Κίμοντας, ο οποίος συμφωνούσε με τη γνώμη του Θεμιστοκλή, μπροστά στην περσική απειλή, πήγε με

τους φίλους του στην Ακρόπολη, πήρε μια ασπίδα από εκείνες που ήταν κρεμασμένες στο ναό της Αθηνάς και αφού προσευχήθηκε στη θεά, άρχισε να κατεβαίνει προς τη θάλασσα. Έτσι, έγινε αιτία να πάρουν θάρρος πολλοί Αθηναίοι και οι περισσότεροι ν' αλλάξουν γνώμη, για το χρησμό του Μαντείου. (νόμιζαν ότι έπρεπε να κατασκευάσουν ξύλινα τείχη κι εκεί να αντιμετωπίσουν τον περσικό στρατό), και να συμφωνήσουν με τη γνώμη του Θεμιστοκλή.

Από το **476** ως το **462** π.Χ. ο Κίμων εκλεγόταν κάθε χρόνο στρατηγός.

Το **476** π.Χ. ξεκίνησε επικεφαλής ενός στόλου, με την απόφαση να διώξει τους Πέρσες από τη Θράκη και τα νησιά του Αιγαίου, να απαλλάξει τη θάλασσα από τους πειρατές και να εξασφαλίζει, αν ήταν δυνατό, την επικοινωνία της Αθήνας με το Βόσπορο κι από τη στεριά κι από τη θάλασσα. Όλοι οι παραπάνω στόχοι επιτεύχθηκαν, με αποτέλεσμα οι Αθηναίοι να αποκτήσουν την κυριαρχία στο Αιγαίο, με ευεργετικά αποτελέσματα γι' αυτούς. Έτσι, ο Κίμων, απέκτησε ακόμη πιο μεγάλη εκτίμηση, φήμη και αίγλη στον αθηναϊκό λαό.

Το **468** π.Χ. ένας ελληνικός στόλος, περίπου 200 τριήρεις, υπό τον Κίμωνα, κατήγαγε αποφασιστική νίκη εναντίον των Περσών κατά ξηρά και θάλασσα, κοντά στο στόμιο του ποταμού Ευρυμέδοντα στην Παμφυλία της Νότιας Μ. Ασίας (αυτά αναφέρει ο ιστορικός **Έφορος** από την Κύμη της Αιολίδας, που έζησε τον 4^ο π.Χ. αιώνα). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι Πέρσες να συνομολογήσουν την περίφημη «**Κιμώνειον Ειρήνην**», δηλαδή να απομακρυνθούν οι Πέρσες από τη θάλασσα.

Μέχρι το 463 π.Χ. ο Κίμων είχε εντάξει στη «Συμμαχία της Δήλου» τη Θράκη, τα νησιά του Αιγαίου και πολλές παραθαλάσσιες πόλεις της Μ. Ασίας.

Ας ρίξουμε, όμως, μια ματιά στην εσωτερική κατάσταση της Αθήνας. Την εποχή εκείνη (**462** π.Χ.) η κατάσταση στην Αθήνα ήταν σε μεγάλη ένταση. Τον προηγούμενο χρόνο, οι δημοκρατικοί, είχαν κατηγορήσει τον Κίμωνα (αρχηγό των Συντηρητικών) ότι είχε

δωροδοκηθεί από το βασιλιά της Μακεδονίας **Αλέξανδρο**, για να μην εισβάλλει στη χώρα του (και η ζωή συνεχίζεται, με επανάληψη μιας από τα ίδια – είχαν συμβεί και στο παρελθόν πολλά παρόμοια γεγονότα – όπως χαρακτηριστικά λέει κι ο θυμόσοφος λαός. Αθάνατη ελληνική φυλή, πώς κατορθώνεις και επιβιώνεις ανά τους αιώνες, με τόσο νοσηρά και εκφυλιστικά φαινόμενα, τα οποία καταβαραθρώνουν τις ηθικές αξίες και κατατρώγουν τις ίδιες σου τις σάρκες; ...)

Το 461 π.Χ. ο Κίμων βάδισε επικεφαλής μιας αρκετά μεγάλης δύναμης από βαριά οπλισμένο πεζικό, για να βοηθήσει τους Σπαρτιάτες, που αντιμετώπιζαν την εξέγερση των **Ειλωτών** (κάτοικοι της Λακωνίας και Μεσσηνίας, οι οποίοι υποδουλώθηκαν στους **Δωριείς** και αποτέλεσαν την τάξη των δουλοπάροικων – γεωργοί υποτελείς σε φεουδάρχες ή γαιοκτήμονες – κολίγοι), που είχαν οχυρωθεί στο φρούριο της **Ιθώμης** (βουνό της Μεσσηνίας με οχυρωμένη ακρόπολη).

Για κάποιο λόγο, που σήμερα δεν είμαστε σε θέση να εξακριβώσουμε απόλυτα (λέγεται ότι, επειδή η πολιορκία του φρουρίου χρόνιζε, οι Σπαρτιάτες φοβήθηκαν την τόλμη και το κύρος των Αθηναίων), λίγο μετά τον ερχομό του Κίμωνα και των αθηναϊκών στρατευμάτων, οι Σπαρτιάτες έδωξαν τον Κίμωνα και το στρατό του. Οι Αθηναίοι πήραν πολύ βαριά αυτή την προσβολή και εξόρισαν (461 π.Χ.) με οστρακισμό τον Κίμωνα, για δέκα χρόνια (άλλη επανάληψη της Ιστορίας! Η αμοιβή των γενναίων, εντίμων και με μεγάλη προσφορά στα κοινά πολιτικών ανδρών, προκαλεί **ΦΘΟΝΟ** – τη μεγάλη αυτή πληγή της ψυχής – των **ΜΙΚΡΟΨΥΧΩΝ** ανθρώπων, που επιδιώκουν, με κάθε τρόπο, όχι μόνο την ταπείνωση, αλλά και την εξόντωσή τους, πολιτική και προσωπική ... Ίσως, φαίνεται, δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι επικρατεί, από τα βάθη των αιώνων, η μυθική ρήση, κατά την οποία, ο **Κρόνος** καταβρόχθιζε τα παιδιά του).

Μετά την εξορία και την επιστροφή του στην Αθήνα (λέγεται ότι, μετά από τέσσερα χρόνια εξορίας, ο Περικλής, που διαδέχτηκε τον Εφιάλτη στην αρχηγία του δημοκρατικού κόμματος, ερωτεύτηκε την

αδελφή του Κίμωνα Ελπινίκη, κι έτσι μεσολάβησε για την επιστροφή του) ο Κίμων έκλεισε αμέσως ειρήνη, συμφιλίωσε τις δύο πόλεις (Αθήνα και Σπάρτη) και πρότεινε εκστρατεία κατά της Κύπρου και της Αιγύπτου (εκεί στάθμευε το μεγαλύτερο μέρος του περσικού και φοινικικού στόλου).

Η πρότασή του έγινε δεκτή από την Εκκλησία του Δήμου και έτσι την άνοιξη του **450 π.Χ.** επικεφαλής 200 τριηρών, ξεκίνησε για την Κύπρο. Κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της κυπριακής πόλης Κιτίο, τραυματίστηκε θανάσιμα και πέθανε (καλοκαίρι του **450 π.Χ.**).

Όταν η σορός του έφθασε στην Αθήνα, τάφηκε με μεγάλες τιμές στα «**Κιμώνεια Μνήματα**» Β.Δ. της Αθήνας, όπου και τα μνήματα των προγόνων του.

Κατά τον **Πλούταρχο**: «Υστερα από το θάνατο του Κίμωνα κανένας Έλληνας στρατηγός δεν έκανε τίποτε αξιόλογο κατά των βαρβάρων. Οι δημαγωγοί (αλήθεια τι φρούτο είναι κι αυτοί;) και οι φιλοπόλεμοι, έστρεψαν τους μεν εναντίων των δε και μια που κανείς δεν βρέθηκε να τους συμφιλιώσει, άναψε ανάμεσά τους ο πόλεμος (εννοεί τον φοβερό εμφύλιο Πελοποννησιακό Πόλεμο, που κράτησε 27 ολόκληρα χρόνια 431-404 π.Χ., με μικρή παρένθεση τη «**ΝΙΚΙΕΙΟ ΕΙΡΗΝΗ**»), και που τα γνωστά ολέθρια αποτελέσματα μας τα παρουσίασε ο **ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ** με τα μελανότερα χρώματα), από τον οποίο κερδισμένοι βγήκαν μόνο οι Πέρσες.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΟ – ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

(499 – 449 π.Χ.)

Το περσικό κράτος διαμορφώθηκε τον 6^ο π.Χ. αιώνα.

Ιδρυτής της περσικής μοναρχίας ήταν ο **Κύρος** ο πρεσβύτερος, ο οποίος βασίλευσε από το **550** μέχρι το **528** π.Χ. και του οποίου διάδοχος υπήρξε ο γιος του **Καμβύσης**, μετά το θάνατο του οποίου ξέσπασε πόλεμος κατάληψης της μοναρχίας, στον οποίο νικητής αναδείχθηκε ο **Δαρείος ο Α'** (**521** π.Χ.), που ήταν μια εξαιρετική προσωπικότητα.

Στη διάρκεια της βασιλείας του έγιναν σοβαρές μεταρρυθμίσεις, που βελτίωσαν το σύστημα της κρατικής διοίκησης. Διαίρεσε ολόκληρη την επικράτεια, εκτός της Περσίας, σε είκοσι μεγάλες σατραπείες, τις οποίες διοικούσαν οι σατράπες, που ήταν άνθρωποι της απόλυτης εμπιστοσύνης του μεγάλου βασιλιά. Έτσι αποκαλούσε τον εαυτό του ο Δαρείος:

«Εγώ είμαι ο μέγας βασιλιάς, ο βασιλιάς των βασιλιάδων, ο βασιλιάς των πολυάριθμων φυλών της μεγάλης αυτής γης ... Ο Ωρομάσδης, ο μεγαλύτερος από τους θεούς, με δημιούργησε και μου χάρισε αυτό το βασίλειο, που έχει άφθονα καλά άλογα και γενναίους άντρες».

Η Περσία παρουσίαζε μωσαϊκό από εθνότητες και φυλές. **Ζούσαν** μαζί οι πιο διαφορετικοί λαοί, που μιλούσαν διαφορετικές γλώσσες και είχαν τα πιο διαφορετικά ήθη και έθιμα. Την ίδια ποικιλόχρωμη εικόνα παρουσίαζε και ο στρατός. Αυτό ήταν πολύ φυσικό, αφού τα εδάφη που ήταν υποταγμένα στο Δαρείο, εκτείνονταν από τις Ινδίες ως την Αίγυπτο και από τον Καύκασο ως το Νείλο.

Ο Δαρείος, για να εξασφαλίσει τα σύνορά του από τις επιθέσεις των **Σκυθών** (**Σκύθες**: **ιρανικός** λαός, που εγκαταστάθηκε, τον 7^ο π.Χ. αιώνα, στην περιοχή βόρεια του Ευξείνου Πόντου), να κατακτήσει τα στενά που οδηγούσαν από το Αιγαίο Πέλαγος στη Μαύρη Θάλασσα και να αποκτήσει εύκολη δόξα, όπως νόμιζε, άρχισε το **512 π.Χ.** την εκστρατεία κατά των Σκυθών, τους οποίους ύστερα από μακρύ και σκληρό αγώνα, υπέταξε.

Μετά ήρθε η σειρά της Θράκης, την οποία, κατόπιν φονικών μαχών, ενσωμάτωσε στο περσικό βασίλειο, ενώ ο βασιλιάς της Μακεδονίας **Αμύντας** αναγνώρισε την εξουσία του βασιλιά των Περσών.

Αυτές οι επιτυχίες άνοιξαν την όρεξη, θα λέγαμε, στο φιλόδοξο βασιλιά και τον έσπρωξαν στο δρόμο για την παραπέρα προώθησή του στο εσωτερικό της Ελλάδας.

Η κατάληψη της Θράκης, του Ελλησπόντου και του Βοσπόρου από τους Πέρσες, ανησύχησε τους Έλληνες και ιδίως τους Αθηναίους και τις ιωνικές πόλεις, γιατί θίγονταν πολύ σοβαρά τα οικονομικά τους συμφέροντα (έχαναν το εμπόριο προς βορρά). Γι' αυτό ο επικείμενος πόλεμος με τους Πέρσες έγινε γι' αυτούς ζήτημα ζωής ή θανάτου.

Αφορμή, για τους ελληνο-περσικούς πολέμους, έδωσε η εξέγερση των Ελλήνων της Μ. Ασίας, που έγινε το **499 π.Χ.** Το σύνθημα της εξέγερσης δόθηκε από τη Μίλητο. Ο τύραννος της Μιλήτου **Αρισταγόρας** ήταν επικεφαλής του αντιπερσικού κινήματος, που προετοιμαζόταν από καιρό.

Στην αρχή ο στρατός των ιωνικών πόλεων είχε επιτυχίες (για την ιστορία αναφέρουμε ότι τις ιωνικές πόλεις και τα γειτονικά νησιά, είχε υποτάξει αρχικά ο βασιλιάς της Λυδίας **Κροίσος** και μετά ο **Κύρος**, ο οποίος σε αποφασιστική μάχη, νίκησε τον Κροίσο το **546 π.Χ.**). Οι Έλληνες της Μ. Ασίας ήταν γενναίοι πολεμιστές, επιδέξιοι ναυτικοί, πολιτισμένοι, αρρενωποί και δυνατοί. Έτσι, οι περσικές φρουρές είχαν διωχτεί ή νικηθεί και ο ενωμένος στρατός των πόλεων πέτυχε να

φθάσει ως τις **Σάρδεις** (πρωτεύουσα της Λυδίας). Οι Ίωνες έκαψαν την πόλη, αλλά δεν κατόρθωσαν να καταλάβουν το φρούριο (Ακρόπολη), που είχε περσική φρουρά και να σταθεροποιηθούν, με αποτέλεσμα να φθάσουν, από την ενδοχώρα, πολυάριθμα στρατεύματα και να καταικήσουν το στρατό των εξεγερμένων ιωνικών πόλεων κοντά στην Έφεσο. Με τη συντριβή της επανάστασης οι ιωνικές πόλεις υποδουλώθηκαν ξανά και καταστράφηκαν. Η Μίλητος δε, που ήταν το σπουδαιότερο κέντρο του εμπορίου, της βιοτεχνίας, των καλών τεχνών, της ποίησης και της επιστήμης, η λαμπρότερη πόλη του ελληνικού κόσμου, εξαφανίστηκε από το πρόσωπο της γης.

Η εντύπωση που προκάλεσε το γεγονός στην Αθήνα ήταν συνταρακτικό. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι, από τους Έλληνες, βοήθησαν τους εξεγερθέντες μόνο οι Αθηναίοι, με είκοσι τριήρεις και οι Ερετριείς με πέντε.

Η παράδοση αναφέρει ότι, ο Δαρείος, εξοργίστηκε πολύ με τους Αθηναίους και τους Ερετριείς, ώστε διέταξε ένα δούλο του να του επαναλαμβάνει, κάθε μέρα, τη φράση: «**Δέσποτα, μέμνησο των Αθηναίων**».

Πέρα από όσα αναφέρει η παράδοση, γεγονός είναι, ότι η βοήθεια των Αθηναίων και των Ερετριέων, προς τις ιωνικές πόλεις χρησίμευσε, μεταξύ των άλλων, ως αφορμή στο Δαρείο για να εισβάλει στην Ελλάδα. τα αίτια, όμως, ήταν άλλα. Η κυριαρχία των Ελλήνων στο Αιγαίο Πέλαγος αποτελούσε απειλή για το Περσικό κράτος. Κατά συνέπεια ο Δαρείος έπρεπε να προφυλάξει την επικράτειά του από τους κινδύνους, που προέρχονταν από τα δυτικά.

Α' ΠΕΡΣΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

Με αυτές τις σκέψεις το 492 π.Χ. ο αρχηγός των περσικών δυνάμεων **Μαρδόνιος**, γαμπρός του Δαρείου, ξεκίνησε με πολυάριθμο στρατό, που υποστηριζόταν από στόλο, για τη βαλκανική

Ελλάδα. όμως, κοντά στο ακρωτήριο **Άθω** της Χαλκιδικής, ο στόλος του Μαρδόνιου σκορπίστηκε από σφοδρή τρικυμία. Ο μισός στόλος και **20** χιλιάδες άνδρες πνίγηκαν. Ύστερα απ' αυτό ο Μαρδόνιος, που είχε τραυματιστεί σε μια από τις μάχες, σταμάτησε την παραπέρα προέλαση και περιορίστηκε μόνο στην κατοχή της Θράκης.

Β' ΠΕΡΣΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

Στο μεταξύ, στην Περσία, ετοιμάζονταν για μια καινούργια, πιο καλά οργανωμένη εκστρατεία στη Δύση. Προτού κάνει την εκστρατεία, ο Δαρείος έστειλε πρεσβεία σ' όλες τις ελληνικές πόλεις, ζητώντας «**Γην και ύδωρ**», δηλαδή χωρίς όρους παράδοση και υποταγή. Σε πολλές πόλεις και ανάμεσα σ' αυτές οι θεσσαλικές, η Θήβα και το Άργος, οι απεσταλμένοι των Περσών έγιναν δεκτοί εγκάρδια και η απαίτησή τους έγινε δεκτή, ενώ **στη Αθήνα τους πέταξαν σ' ένα λάκκο και στη Σπάρτη σ' ένα πηγάδι, λέγοντάς τους να πάρουν μονάχοι τους γη και νερό.**

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΑ

Ο Δαρείος δεν απογοητεύτηκε από την αποτυχία του γαμπρού του και οργάνωσε καινούργια ναυτική εκστρατεία στην Ελλάδα. Τη διοίκηση σ' αυτή την εκστρατεία ο Δαρείος την εμπιστεύτηκε στον έμπειρο, στις ναυτικές εκστρατείες, στρατηγό **Δάτη** και στον ανειμίτο του **Αρταφέρνη**, που είχαν διακριθεί στον πόλεμο κατά των Ιώνων.

Έτσι, την άνοιξη του **490 π.Χ.**, ο στόλος των Περσών, αυτή τη φορά, έπλευσε κατευθείαν από τις Κυκλάδες (οι περισσότεροι νησιώτες υποτάχτηκαν) στην Αθήνα κι έφθασαν στην πόλη **Ερέτρια** της Εύβοιας, την οποία αφού κατέστρεψαν (μετά από πολιορκία έξι ημερών), αποβιβάστηκαν έπειτα στην Αττική, στην πεδιάδα του **Μαραθώνα**.

Η απόβαση των περσικών δυνάμεων στην **Αττική** προκάλεσε στην Αθήνα γενική ανησυχία και αναστάτωση. Ταυτόχρονα έστειλαν τον **ημεροδρόμο (εξασκημένος ταχυδρόμος) Φειδιππίδη** στη Σπάρτη, για να ζητήσει βοήθεια. Αλλά η βοήθεια των Σπαρτιατών δεν ερχόταν, επειδή δεν ήθελαν να παραβούν ένα νόμο (ήταν η ένατη μέρα του μήνα και δεν μπορούσαν να εκστρατεύσουν – γιόρταζαν **τα Κράνεια** - , ώσπου να γεμίσει το φεγγάρι – να γίνει πανσέληνος. Αφού ανέτειλε τ' ολόγιομο φεγγάρι, ήρθαν στην Αθήνα **2.000** Λακεδαιμόνιοι, αλλά έφτασαν μετά τη μάχη). Στο μεταξύ, στο συμβούλιο των στρατηγών δεν υπήρχε ομοφωνία σχετικά με το σχέδιο δράσης. Τελικά, μετά από μαραθόνιες συζητήσεις και αντεγκλήσεις, επικράτησε η γνώμη του **Μιλτιάδη** (Αθηναίος πολιτικός και στρατιωτικός, έζησε από το **554** μέχρι το **489** π.Χ.), που ταυτόχρονα του είχε ανατεθεί η αρχιστρατηγία, για άμεση και σφοδρή επίθεση (επικεφαλής του Αθηναϊκού στρατού ήταν δέκα στρατηγοί, με αρχιστράτηγο τον **Καλλίμαχο**, που είχε τον τίτλο του πολέμαρχου. Σύμφωνα με το διοικητικό σύστημα του Αθηναϊκού στρατού, κάθε μέρα αναλάμβανε την αρχηγία και ένας στρατηγός. Αλλά ο Αριστείδης, πρώτος παραχώρησε τη θέση του στο Μιλτιάδη. Το παράδειγμά του ακολούθησαν και οι υπόλοιποι στρατηγοί και έτσι ο αθηναϊκός στρατός απέκτησε ενιαία διοίκηση και έμπειρο και ικανό αρχηγό).

Έτσι, οι Αθηναίοι οπλίτες, μαζί με τους **Πλαταιείς**, που ήρθαν, μ' ολόκληρο το στρατό τους για να τους βοηθήσουν, φορώντας θώρακες και οπλισμένοι με μακριά ακόντια, ρίχτηκαν με ορμητική έφοδο κατά των περσικών στρατευμάτων (τοξότες και πεζικό). Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι η κύρια δύναμη των Περσών δεν ήταν οι τοξότες και το πεζικό, αλλά το υπέροχο ιππικό τους, το οποίο οι Πέρσες δεν μπόρεσαν να χρησιμοποιήσουν και να **εκμεταλλευτούν** πλήρως, στη μάχη του Μαραθώνα, γιατί το μεγαλύτερο μέρος του δεν πρόλαβε να φθάσει έγκαιρα στο πεδίο της μάχης. Νά η αξία της απόφασης του Μιλτιάδη για άμεση και ταχεία επέμβαση, η οποία, σε συνδυασμό με

την παράταξη των στρατευμάτων (άφησε σκόπιμα αδύνατο το κέντρο και ενίσχυσε τα άκρα) είχε ως συνέπεια να υποχωρήσουν τα άκρα των Περσών και έτσι ο αθηναϊκός στρατός περιέσφιγγε τον εχθρό σα λαβίδα και τελικά τον κατανίκησε και τον ανάγκασε σε άτακτη φυγή. Ένα μέρος των Περσών έμεινε στο πεδίο της μάχης (σκοτώθηκαν), άλλοι, στην προσπάθειά τους να φθάσουν στα πλοία, πνίγηκαν στη θάλασσα και μόνο λίγοι πρόλαβαν να επιβιβαστούν στα πλοία και να φύγουν για την Ασία.

Οι απώλειες των Ελλήνων ήταν 192 νεκροί, στους οποίους οι Αθηναίοι απέδωσαν μεγάλες τιμές. Έτσι, πάνω στο μνημείο – στήλη – χάραξαν το επίγραμμα του μεγάλου **Σιμωνίδη**, που έχει ως εξής:

*«Ελλήνων προμαχούντες Αθηναίοι Μαραθώνι χρυσοφόρων
Μήδων εστόρεσαν δύναμιν»*

Αλλά και το Μιλτιάδη τίμησαν, όπως του άξιζε, οι Αθηναίοι. Έστησαν γι' αυτόν δύο ανδριάντες, τον ένα στο Πρυτανείο και τον άλλο στους Δελφούς. Γιατί η νίκη του Μαραθώνα ήταν γεγονός μεγάλης σημασίας. Ήταν η αρχή του τέλους των Περσών, γιατί διαλύθηκε ο μύθος για το αήττητο του Πέρση βασιλιά, ενώ ταυτόχρονα πήραν θάρρος οι Έλληνες. Έτσι φθάσαμε, ύστερα από φονικούς και σκληρούς αγώνες, όπως πιο κάτω θα δούμε, **στο θρίαμβο του πνεύματος επί της ύλης, της ελευθερίας κατά της σκλαβιάς, των Ελλήνων κατά των βαρβάρων.**

Ύστερα απ' όλ' αυτά, οι Έλληνες, με αναπτρωμένο το φρόνημα, μπορούσαν να προσβλέπουν με αυτοπεποίθηση προς το μέλλον.

Τη νίκη του Μαραθώνα οι Αθηναίοι τη χρωστούν στη μεγαλοφυΐα και το ταλέντο του Μιλτιάδη, στις ιδιομορφίες του πεδίου της μάχης, στην υπέροχη στρατιωτική τέχνη και, το σπουδαιότερο, στην πειθαρχία.

Πριν από την έναρξη της μάχης ο Μιλτιάδης απευθύνθηκε στα στρατεύματα και στους άλλους στρατηγούς με φλογερό λόγο, στον

οποίο μεταξύ των άλλων τόνισε πως μόνο απ' αυτούς εξαρτάται «**αν θα υποδουλωθεί η Αθήνα ή αν θα μείνει ελεύθερη**».

Λέγεται ότι ο συσχετισμός των δυνάμεων ήταν: Έλληνες 10 χιλιάδες και Πέρσες 30 χιλιάδες άντρες.

Το χαρμόσυνο μήνυμα της νίκης έφερε στην Αθήνα ένας οπλίτης, ο οποίος, αφού διέτρεξε την απόσταση των 42 χλμ. περίπου, μόλις πρόλαβε να προφέρει τις λέξεις: «**Χαίρετε νενικήκαμεν**» και έπεσε νεκρός.

Με το γεγονός αυτό συνδέεται το αγώνισμα του μαραθωνίου δρόμου, που για πρώτη φορά καθιερώθηκε το 1896, με ολυμπιονίκη τον Έλληνα **Σπύρο Λούη**, από το Μαρούσι.

Γ' ΠΕΡΣΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

Η εκστρατεία του Ξερξή

Τη δεκαετία που πέρασε, μετά τη μάχη του Μαραθώνα, συνέβησαν δύο σημαντικά γεγονότα, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην Περσία, τα οποία συνέβαλαν σημαντικά στην εξέλιξη των γεγονότων που ακολούθησαν.

Στην Αθήνα ο **Θεμιστοκλής** (Αθηναίος πολιτικός και **στρατηγός**, ο θεμελιωτής της ναυτικής δύναμης των Αθηναίων και πρωτεργάτης της νίκης εναντίον των Περσών. Άντρας με θαυμαστή ενεργητικότητα και μεγάλες πνευματικές ικανότητες, ένας αδιάλλακτος υπέρμαχος του πολέμου για την υπεράσπιση της Αθήνας, γι' αυτό και οι Αθηναίοι τον διάλεξαν για άρχοντα, για το **493-492**. Πίστευε πως ήταν απόλυτα αναγκαίο να κατασκευάσουν οι Αθηναίοι αρκετά μεγάλο στόλο, για να αποκτήσουν την κυριαρχία στη θάλασσα. Έζησε από το **527** μέχρι το **461** π.Χ.), κατόρθωσε να επιβάλει τη γνώμη, για την κατασκευή πλοίων και μάλιστα νέου τύπου, τις **ΤΡΙΑΡΕΙΣ** (πλοία με τρεις σειρές κωπηλάτες). Έτσι, η

δημιουργία ισχυρού στόλου μετέβαλε την Αθήνα σε μεγάλη ναυτική δύναμη, ικανή να συναγωνιστεί ακόμη και με τους **Φοίνικες** (σημιατικός λαός που κατοικούσε από τις αρχές της 3^{ης} χιλιετίας στις μεσογειακές ακτές, μεταξύ Παλαιστίνης και Συρίας), που ήταν **«κυρίαρχοι των θαλασσών»**.

Το ίδιο χρονικό διάστημα, στην Περσία, πέθανε ο Δαρείος (486 π.Χ.), ενώ προετοίμαζε νέα εκστρατεία κατά της Ελλάδας και ο γιος του **Ξέρξης**, που τον διαδέχτηκε στο θρόνο (486-465 π.Χ.) συνέχισε, πιο εντατικά και με μεγαλύτερο ζήλο, την προετοιμασία του πατέρα του.

Κατά τον **Ηρόδοτο**, στη **«μεγάλη εκστρατεία»** πήραν μέρος διάφοροι λαοί, που ήταν υποταγμένοι στους Πέρσες: Πέρσες, Ασσύριοι, Άραβες, Θράκες, Ινδοί, ακόμη και Έλληνες μισθοφόροι. Το εκστρατευτικό σώμα, κατά τον Ηρόδοτο πάντα, ανερχόταν σε **5.283.200** άτομα (**πεζικό: 1.700.000, ιππικό: 80.000** και υπηρεσίες μεταφορών) και **1207 πλοία**. Οι σύγχρονοι ιστορικοί ελαττώνουν πολύ τους παραπάνω αριθμούς. Κάνοντας μια λογική εκτίμηση, υπολόγισαν ότι ο περσικός στρατός είχε **150** με **200** χιλιάδες μάχιμους άντρες και ο περσικός στόλος **700** πολεμικά πλοία.

Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΘΕΡΜΟΠΥΛΩΝ

Μ' αυτή την πανστρατιά, ο Ξέρξης, πέρασε το 480 π.Χ. τον Ελλήσποντο και κατευθύνθηκε προς την Ελλάδα.

Θερμοπύλες

Συσχετισμός δυνάμεων

<u>Μάχιμοι άντρες</u>		<u>Πολεμικά πλοία</u>	
Πέρσες:	150–	Πέρσες:	700
Έλληνες:	200.000	Έλληνες:	300
	10.000		
Σπαρτιάτες:	300	Συμμαχικά:	150
Τεγέατες:	500	Αθηναϊκά:	<u>150</u>
Μαντινείς:	500	ΣΥΝΟΛΟ:	<u>300</u>
Αρκάδες:	1.200		
Κορίνθιοι:	400	Στο πέρασμά του, ο	περσικός στρατός, σά-
Θεσπιείς:	700	ρωσε όλες τις ελληνικές	πόλεις (αρκετές από αυ-
Θηβαίοι:	400	τές βρίσκονταν στο	πλευρό των Περσών,
Φωκείς:	<u>1.000</u>	όπως π.χ. οι θεσσαλικές,	η Βοιωτία κ.ά.)
	5.000		
Αθηναίοι:	<u>5.000</u>		
ΣΥΝΟΛΟ	<u>10.000</u>		

Οι Έλληνες μετά από τις γνωστές διχογνωμίες και αντεγκλήσεις (συγκλήθηκε το 481 π.Χ. στον Ισθμό συνέδριο 31 ελληνικών πόλεων) και αφού προηγουμένως ρώτησαν το Μαντείο των Δελφών τι πρέπει

να κάνουν (Το Μαντείο απάντησε ότι: **«Τα ξύλινα τείχη θα σώσουν την πόλη»**) αποφάσισαν τελικά να δώσουν διμέτωπο αγώνα, στη στεριά και στη θάλασσα. Έτσι, το πεζικό το παρέταξαν στα στενά των **Θερμοπυλών** και ο στόλος στάθμευσε στο **Αρτεμίσιο** ακρωτήριο της Εύβοιας.

Σαν παρένθεση μπορούμε να πούμε πως το δυνατό μυαλό του Θεμιστοκλή επηρέασε τις αποφάσεις των Ελλήνων να κριθεί, ουσιαστικά, ο αγώνας στη θάλασσα.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι οι Σπαρτιάτες δεν έστειλαν σοβαρές δυνάμεις, αλλά μονάχα τρεις εκατοντάδες άντρες με επικεφαλής το βασιλιά **Λεωνίδα**, στον οποίο η ένωση των πόλεων παραχώρησε την αρχηγία του ενωμένου στρατού και ο οποίος τελικά με ένα μικρό τμήμα αυτού υπεράσπισε ηρωικά τις **Θερμοπύλες**, αλλά χωρίς θετικό αποτέλεσμα, γιατί οι **Πέρσες**, εξαιτίας της προδοσίας του **Εφιάλτη**, κατόρθωσαν να περάσουν στα μετόπισθεν των Σπαρτιατών. Έτσι, ο Λεωνίδα, αφού εκτίμησε τη σοβαρότητα της κατάστασης, είπε στους Συμμάχους να φύγουν, γιατί δεν υπήρχε άλλη ελπίδα να σωθούν. Εκείνοι, υπακούοντας στο Λεωνίδα, έφυγαν, για να υπερασπίσουν τις πόλεις τους και μόνο οι **700 Θεσπείς και οι 400 Θηβαίοι έμειναν μαζί με τους 300 Σπαρτιάτες, για να υπερασπίσουν τις Θερμοπύλες**. Όταν ο υπερήφανος βασιλιάς των Σπαρτιατών είπε το αθάνατο **«ΜΟΛΩΝ ΛΑΒΕ»** στην πρόταση του πανίσχυρου Ξέρξη, για να παραδοθούν, **άρχισαν οι φοβερές και φονικές μάχες, σώμα με σώμα, μέχρις ότου οι ανδρείοι Έλληνες ΕΠΕΣΑΝ ΟΛΟΙ στο πεδίο της μάχης, γράφοντας έτσι χρυσές ιστορικές σελίδες**.

Όλοι πολέμησαν με αξιοθαύμαστη γενναιότητα, ως γνήσια τέκνα της μητέρας Ελλάδας. **Απ' όλους όμως ξεχώρισαν ο βασιλιάς Λεωνίδα και ο Σπαρτιάτης Διηνέκης**, ο οποίος είπε τα παρακάτω λόγια προτού να συγκρουστούν οι Έλληνες με τους Μήδους (Πέρσες), μόλις άκουσε από κάποιο πολίτη **Τραχίνιο** ότι όταν οι βάρβαροι τοξεύουν είναι τόσα πολλά τα βέλη τους, που κρύβουν μ'

αυτά τον ήλιο· αυτός λοιπόν, χωρίς να τρομάξει και αδιαφορώντας για το πλήθος των Περσών, παρατήρησε, ότι ο ξένος από την **Τραχίνα** (πολη δυτικά του όρους Οίτη: οροσειρά μεταξύ Φθιώτιδας και Φωκίδας) τους έφερνε καλές ειδήσεις, γιατί αν οι Μήδοι έκρυβαν τον ήλιο, οι Έλληνες θα πολεμούσαν εναντίον τους κάτω από σκιά. Αυτά και άλλα παρόμοια λόγια είπα ο **Διηνέκης**, έτσι που να τον θυμούνται για πάντα. Νομίζω, όμως, ότι τα λόγια αυτά αντιπροσωπεύουν τη σκέψη όλων των μαχητών των Θερμοπυλών και εκφράζουν, με τον καλύτερο τρόπο, την περιφρόνησή τους προς το θάνατο και την απεριόριστη αγάπη για την πατρίδα τους και την ελευθερία.

Στον τόπο της μάχης αναγέρθηκε πέτρινο μνημείο, αφιερωμένο στους Σπαρτιάτες, με τη μορφή λιονταριού και τη βαρυσήμαντη επιγραφή (επίγραμμα του Σιμωνίδη):

**«Ω ξειν αγγέλειν Λακεδαιμονίοις ότι τήδε κείμεθα τοις κείνων
ρήμασι πειθόμενοι»**

(Ξένε, που περνάς, πες στους Σπαρτιάτες ότι πέσαμε εδώ υπακούοντας στις εντολές της πατρίδας).

Επίσης, σ' ένα άλλο μνημείο, που έγινε για να τιμηθούν όλοι οι νεκροί Σύμμαχοι, χάραξαν ένα επίγραμμα, που έλεγε:

**«Μυριάσιν ποτέ τήδε τριακοσίαις εμάχοντο εκ Πελοποννήσου
χιλιάδες τέτορες»**

(Εδώ, τέσσερις χιλιάδες Πελοποννήσιοι πολέμησαν κάποτε με τρία εκατομμύρια Πέρσες).

Αυτά τα επιγράμματα υπενθυμίζουν πάντοτε τη θυσία των υπερασπιστών του στενού και **διδάσκουν** με ποιον τρόπο μπορούν να μείνουν οι άνθρωποι ελεύθεροι.

Ο περσικός στρατός, αφού εξόντωσε το Λεωνίδα, εισέβαλε στην Ελλάδα. Η ΑΤΤΙΚΗ ερημώθηκε, η Αθήνα καταστράφηκε και πυρπολήθηκε και οι κάτοικοί της κατέφυγαν στα νησιά Σαλαμίνα, Αίγινα και Τροιζήνα.

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ

Ύστερα απ' αυτό, η μοναδική ελπίδα έμεινε στο στόλο. Μα κι εδώ οι γνώμες των «αθάνατων Ελλήνων» διαφέρανε ριζικά. Οι Σπαρτιάτες επέμεναν να υπερασπίσουν τις ακτές της Πελοποννήσου, ενώ ο Θεμιστοκλής ζητούσε τη συγκέντρωση όλων των ναυτικών δυνάμεων γύρω από τη **Σαλαμίνα**, στηρίζοντας το σχέδιό του στην ευνοϊκή της θέση, γιατί λόγω της στενότητας του πορθμού (στενή θάλασσα που χωρίζει το νησί από τη στεριά) οι Πέρσες δεν θα μπορούσαν να αναπτύξουν το στόλο τους.

Και αυτή τη φορά η ιστορία δικαίωσε την άποψη του Αθηναίου στρατηγού.

Για την ιστορία του θέματος πρέπει να σημειώσουμε ότι, μετά την ήττα στις Θερμοπύλες, ο Θεμιστοκλής, που ήταν επικεφαλής του συμμαχικού στόλου, ξαναγύρισε στην Αθήνα, όπου είχε απλωθεί θλίψη και απελπισία.

Για να τονώσει το ηθικό των Αθηναίων και να τους σώσει από τους βαρβάρους, επικαλέστηκε το χρησμό του Δελφικού Απόλλωνα, ο οποίος έλεγε πως οι Αθηναίοι έπρεπε να εμπιστευτούν την τύχη τους στα «**ξύλινα τείχη**». Μερικοί νόμισαν ότι αυτός ο χρησμός αναφερόταν στον ξύλινο φράχτη που έζωνε την Ακρόπολη. Έτσι, σύμφωνα μ' αυτή την ερμηνεία του χρησμού, οι Αθηναίοι βρήκαν καταφύγιο εκεί. Ο Θεμιστοκλής, ωστόσο, **διακήρυξε με αυτοπεποίθηση και δυναμισμό** ότι ο χρησμός εννοούσε το στόλο κι έπεισε τους περισσότερους Αθηναίους να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και να καταφύγουν, όπως προαναφέραμε, στα νησιά.

Το 480 π.Χ. (23 Σεπτεμβρίου) έγινε η ναυμαχία ανάμεσα στον ελληνικό και περσικό στόλο κοντά στη Σαλαμίνα, όπου οι Πέρσες έπαθαν πανωλεθρία.

Ύστερα απ' αυτό, ο Ξέρξης διέταξε ν' αρχίσει αμέσως η υποχώρηση προς τον Ελλήσποντο και άφησε στη Θεσσαλία το καλύτερο μέρος του στρατού, με διοικητή τον άξιο Μαρδόνιο, με σκοπό να ξαναρχίσει την εκστρατεία τον επόμενο χρόνο.

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΝΑΥΜΑΧΙΑΣ

Κατά τον Ηρόδοτο, ο Θεμιστοκλής, για να εξαπατήσει τον Ξέρξη, έκανε το εξής τέχνασμα: Έστειλε τον έμπιστο δούλο του **Σίκινο** στον **Ξέρξη**, για να του πει ότι ο ελληνικός στόλος ήταν έτοιμος να φύγει και ότι έπρεπε να αποκλείσει το στενό. Ο Ξέρξης πίστεψε το Σίκινο, μετακίνησε το στόλο του από το **Φάληρο** και τον παρέταξε στο στενό της Σαλαμίνας.

Όταν οι Έλληνες ναύαρχοι διαπίστωσαν ότι οι Πέρσες είχαν αποκλείσει το στενό, παρέταξαν το στόλο τους απέναντι στον περσικό στόλο, προς το μέρος της Σαλαμίνας (για την ακρίβεια στο **Αρτεμίσιο**, ακρωτήριο της Εύβοιας). Το σύνθημα για την επίθεση, έδωσε ο Σπαρτιάτης ναύαρχος **Ευρυβιάδης**. Οι Έλληνες όρμησαν πρώτοι, ψέλλνοντας τον παιάνα:

*« Ω παίδες Ελλήνων ίτε
ελευθερούτε πατρίδ', ελευθε-
ρούτε δε παίδας, γυναίκας, θεών
τε πατρών έδη, θήκας τε προ-
γόνων νυν υπέρ πάντων αγών.*

Ο Αθηναϊκός στόλος επιτέθηκε εναντίον των φοινικικών πλοίων και στη συνέχεια ολόκληρος ο ελληνικός εναντίον του περσικού

στόλου. Τα περσικά πλοία, καθώς ήταν μεγάλα και δυσκίνητα σε στενό χώρο, δυσκολεύτηκαν στις κινήσεις τους, ενώ αντίθετα τα ελληνικά, μικρά και ευκίνητα, έπλητταν εύκολα τα πρώτα.

Δε χρειάστηκε να περάσουν πολλές ώρες και ο περσικός στόλος είχε πάθει τρομερή πανωλεθρία. Γύρω στα **200** περσικά πλοία καταστράφηκαν, ενώ αρκετά άλλα αιχμαλωτίστηκαν. Οι Έλληνες έχασαν **40**.

Η περίλαμπρη αυτή νίκη των Ελλήνων στη Σαλαμίνα οφειλόταν, σε μεγάλο βαθμό, **στο Θεμιστοκλή**. Γι' αυτό δίκαια τον τίμησαν οι Έλληνες. Οι Σπαρτιάτες, μάλιστα, τον προσκάλεσαν στη Σπάρτη και τον στεφάνωσαν με κλαδί ελιάς (σπουδαία διάκριση για την εποχή) και του δώρισαν ένα άρμα. Όταν έφευγε, τριακόσιοι νέοι Σπαρτιάτες τον συνόδευσαν ως τα σύνορα της Λακωνικής, σε ένδειξη εξαιρετικής τιμής και εκτίμησης.

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΝΑΥΜΑΧΙΑΣ

Οι συνέπειες της νίκης στη Σαλαμίνα, για τον ελληνισμό, υπήρξαν σημαντικές, γιατί σφυρηλατήθηκε η εθνική ενότητα του ελληνισμού και αναπτρώθηκε το φρόνιμα. Με την καταστροφή του περσικού στόλου, η Μεσόγειος έμεινε και πάλι στα χέρια των Ελλήνων και έτσι το εμπόριό τους μπόρεσε να αναπτυχθεί ακόμη περισσότερο. Οπωσδήποτε η νίκη στη Σαλαμίνα αποτέλεσε σταθμό μεγάλης σπουδαιότητας για τον ελληνισμό.

Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΠΛΑΤΑΙΩΝ

Ο Μαρδόνιος, αφού ξεχειμώνιασε στη **Θεσσαλία** και πήρε νέες ενισχύσεις, κατευθύνθηκε για την **Αττική**, την ερήμωσε και ξανακατέλαβε την Αθήνα, ενώ οι κάτοικοί της, για δεύτερη φορά, γίνονταν πρόσφυγες.

Και αυτή τη φορά οι Σπαρτιάτες δεν έστειλαν ενισχύσεις. Όμως, ύστερα από μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις και επειδή φοβούνταν πιθανή συμμαχία των Αθηναίων με τους Πέρσες, πράγμα που επιδίωκε ο Μαρδόνιος, ο οποίος, εκτός από καλός στρατιωτικός, ήταν και λαμπρός διπλωμάτης, οι Σπαρτιάτες έστειλαν τελικά ισχυρό τμήμα στρατού με διοικητή τον **Παυσανία** (στρατηγός, γιος του βασιλιά της Σπάρτης **Κλεόμβροτου**).

Ύστερα απ' αυτό ο Μαρδόνιος άφησε αμέσως την Αττική. Όμως, καταδιωκόμενος από τον ενωμένο στρατό των Ελλήνων (ήταν **60-80** χιλιάδες άντρες, ενώ οι δυνάμεις των Περσών ήταν λίγο μεγαλύτερες), αναγκάστηκε να εμπλακεί σε μάχη στη **Βοιωτία** και νικήθηκε στις **Πλαταιές το 479 π.Χ. (27 Αυγούστου)**, από τα συμμαχικά στρατεύματα (Αθηναίοι, Σπαρτιάτες, Πλαταιείς, Θεσπιείς και άλλοι Πελοποννήσιοι), των οποίων αρχιστράτηγος ήταν ο **Παυσανίας**. Ο Μαρδόνιος (τον σκότωσε ο Σπαρτιάτης **Αείμνηστος**) και όσοι τον περιστοίχιζαν έπεσαν νεκροί. **Το αποτέλεσμα ήταν αποφασιστικό**. Τα απομεινάρια του περσικού στρατού, με επικεφαλής τον **Αρτάβαζο** (στρατηγός), υποχώρησαν βιαστικά στην Ασία.

Είναι άξιο ενδιαφέροντος να σημειώσουμε ότι επικεφαλής του αθηναϊκού στρατού ήταν ο **Αριστείδης**, ο οποίος είχε επιστρέψει από την εξορία, μετά από το γνωστό «οστρακισμό» του, στις παραμονές της ναυμαχίας της Σαλαμίνας (είχε παραμεριστεί ο Θεμιστοκλής και τη θέση του πήραν ο **Ξάνθιππος** και ο **Αριστείδης**. Φαίνεται ότι οι άνθρωποι, από πολύ παλιά εποχή, φθονούσαν τους επιτυχημένους, γι' αυτό και τους αντάμειβαν ανάλογα ... Πόσο δίκιο είχε ο πατέρας των σοφών **ΣΩΚΡΑΤΗΣ** που έλεγε: « **Ο φθόνος είναι το έλκος της ψυχής**» κι ο **ΟΡΑΤΙΟΣ**, που παρατηρούσε με διακριτική σοφία ότι: «**Το φθόνο μονάχα ο θάνατος νικά**»).

Με τη μάχη στις Πλαταιές έληξαν οι αμυντικοί αγώνες των Ελλήνων κατά των Περσών.

Μετά το τέλος των φονικών και ένδοξων μαχών, μπορούμε να βγάλουμε το συμπέρασμα ότι δεν ήταν μόνο η πίστη των Ελλήνων στα ιδανικά της πατρίδας και της ελευθερίας, που συντέλεσαν στα μεγάλα κατορθώματα **στο ΜΑΡΑΘΩΝΑ, στη ΣΑΛΑΜΙΝΑ και στις ΠΛΑΤΑΙΕΣ**. Μερίδιο έχει και η αγάπη προς τις ιδέες και το πνεύμα (**φάνηκε καθαρά ότι οι υλικές δυνάμεις είναι κατώτερες των ηθικών**), η καλύτερη οργάνωση και προετοιμασία, για τον πόλεμο, καθώς και ο αρτιότερος οπλισμός.

Έπειτα από την ήττα του Μαρδόνιου στις Πλαταιές και για τη διεξαγωγή κοινών αμυντικών και επιθετικών επιχειρήσεων στη θάλασσα, κατά των Περσών, κλείστηκε **το 478 π.Χ.** πανελλήνια συμμαχία. Ως τόπος συγκέντρωσης των Συμμάχων εκλέχτηκε **η Δήλος**, γι' αυτό και η ίδια η συμμαχία πήρε το όνομα **«Ναυτική συμμαχία της Δήλου»** ή **«Συμμαχία της Δήλου»**, στην οποία όλες οι πόλεις – μέλη – είχαν ίσα δικαιώματα. Ας σημειωθεί, ότι η συμμαχία αυτή, εξελίχτηκε στην πανίσχυρη **Αθηναϊκή Ηγεμονία**.

Σκοποί της συμμαχία ήταν: η ελευθερία των Ελλήνων, η εκδίκηση κατά των Περσών και η λαφυραγωγία ως αποζημίωση για τις καταστροφές, που είχε κάνει ο περσικός στρατός. Τέλος, η Δηλιακή Συμμαχία προοριζόταν να είναι μόνιμη, ακριβώς όπως η Πελοποννησιακή. Η σπουδαιότερη μορφή της Συμμαχίας της Δήλου, στην πρώιμη ιστορία της, ήταν **ο Κίμων** (Αθηναίος πολιτικός και στρατιωτικός, γιος του Μιλτιάδη, έζησε από **το 506** μέχρι **το 450 π.Χ.**)

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

Μετά από 50 χρόνια ένδοξων αγώνων, **το 449 π.Χ.** κλείστηκε η λεγόμενη **«Ειρήνη του Καλλία»** ανάμεσα στους Έλληνες και τους Πέρσες, που έβαλε τέρμα στους ελληνο-περσικούς πολέμους. Η ειρήνη κλείστηκε **στα Σούσα**, την πρωτεύουσα των Περσών, όπου είχε φτάσει η Συμμαχική ελληνική πρεσβεία. Μ' αυτή τη συνθήκη

ειρήνης ο βασιλιάς των Περσών παραιτήθηκε από την ηγεμονία στο Αιγαίο, στον Ελλήσποντο και στο Βόσπορο και αναγνώρισε στις ελληνικές πόλεις της Μ. Ασίας την πολιτική τους ανεξαρτησία. Ύστερα από το κλείσιμο της ειρήνης, έπαψαν οι πολεμικές επιχειρήσεις μεταξύ των Ελλήνων και των Περσών κι αποκαταστάθηκε η τάξη.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Είναι παροιμιώδης η αγάπη της ελευθερίας στην ιστορική πορεία των Ελλήνων. Της φυσικής ελευθερίας, της σκέψης, του λόγου, της πράξης κ.λπ. Σ' αυτόν τον τομέα ο Έλληνας είναι φανατικός. Μας το επιβεβαιώνει και η αθάνατη ρήση του μεγάλου μας Καζαντζάκη:

« Μια είναι η ουσία της ράτσας μας:

Ο αγώνας για την ελευθερία».

Η ιδέα και η αγάπη της πατρίδας είναι το μοναδικό στοιχείο που συνενώνει όλους τους Έλληνες στην ιστορική τους διαδρομή.

Η ΣΑΛΑΜΙΝΑ

Είναι νησί του Σαρωνικού Κόλπου, στο βόρειο τμήμα του, κοντά στη Δυτική παραλία της Αττικής και της Μεγαρίδας. Έχει έκταση 95 τ. Χλμ., ορεινό έδαφος, δεν έχει ποτάμια και η ύδρευση είναι προβληματική, γίνεται με πλοία.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Η Σαλαμίνα είναι ήδη γνωστή, από τους ομηρικούς χρόνους. Ο Όμηρος αναφέρει ότι στον **Τρωικό Πόλεμο (1194-1184 π.Χ.)** πήραν μέρος δώδεκα πλοία, με αρχηγό **τον Αίαντα τον Τελαμώνιο** (γιος του Αιάκου: μυθικός βασιλιάς της Αίγινας, βασιλιάς της Σαλαμίνας, ήρωας του Τρωικού Πολέμου)

Πότε ακριβώς ιδρύθηκε δε γνωρίζουμε. Πάντως, σύμφωνα με τη γεωγραφική μυθολογική τακτική, που συνήθιζαν οι αρχαίοι, Σαλαμίνα ονομαζόταν η κόρη του ποταμού **ΑΙΣΩΠΟΥ** κι έπειτα μητέρα του **ΚΥΧΡΕΑ** (μυθικός ήρωας της Σαλαμίνας, ο πρώτος της βασιλιάς, ο οποίος στο επάνω μισό ήταν άνθρωπος και στο κάτω φίδι), ο οποίος κυριάρχησε στο νησί, αφού σκότωσε τον εκεί βασιλιά **ΟΦΙΝ**. Οι αρχαίοι, όμως, ονόμαζαν το νησί και **Κόλουρη ή Κούλουρη**. Η

ονομασία αυτή επικράτησε ιδίως κατά τους μεσαιωνικούς χρόνους (η περίοδος της ιστορίας από τη διάλυση του Ρωμαϊκού κράτους, ως την πτώση του Βυζαντίου, δηλαδή από τον 5^ο μέχρι τον 15^ο αιώνα), αλλά και στους νεότερους χρόνους. Είναι πασίγνωστη και παλιά η λαϊκή φράση «πήγε η ψυχή του στην Κούλουρη», που συνηθίζεται κυρίως για να δηλώσει τον ξαφνικό και μεγάλο τρόπο, που παρ' ολίγο να προκαλέσει το θάνατο από ανακοπή.

Σήμερα αποκαλείται Κούλουρη ιδίως η πόλη της Σαλαμίνας. Το όνομα όμως αυτό δεν έχει σχέση με το σχήμα του νησιού, που δήθεν μοιάζει με κουλούρα, όπως νομίζουν πολλοί.

Στην αρχαιότητα υπήρχαν στη Σαλαμίνα δύο ομώνυμες πόλεις. Η παλιά Σαλαμίνα της εποχής του **Ομήρου (8^{ος} π.Χ. αιώνας)**, που βρισκόταν στην πλευρά προς την Αίγινα και η νέα Σαλαμίνα, που βρισκόταν κοντά στα σημερινά χωριά Καματερό και Αμπελάκια.

Τα κυριότερα προϊόντα του νησιού ήταν τυρί, λάδι, κρασί και μέλι. Είχε, επίσης, αναπτυγμένη και πτηνοτροφία!

Στα χρόνια της βασιλείας του **Κυχρέα**, εγκαταστάθηκαν στο νησί άποικοι από την Αίγινα με τον **Τελαμόνα**.

Στους αρχαιότερους χρόνους η Σαλαμίνα αποτελούσε αυτόνομο κράτος, με βασιλείς.

Κατά τη μακρόχρονη ιστορία του το νησί:

- Καταλήφθηκε από τους **Μεγαρείς**, που μάλιστα είχαν συντρίψει τους Αθηναίους, όταν οι τελευταίοι επιχειρήσαν να τους το αποσπάσουν

- Ότι δεν επιτεύχθηκε στην προηγούμενη φάση, πραγματοποιήθηκε κατά τον **6^ο π.Χ. αιώνα**, όταν οι Αθηναίοι, έπειτα από υπόδειξη του **Σόλωνα**, κατάκτησαν το νησί.

- Το **318 π.Χ.** έγινε κτήση των Μακεδόνων.

- Όταν το **170 μ.Χ.** επισκέφτηκε το νησί ο **Παυσανίας** (περιηγητής και συγγραφέας από τη Μαγνησία της Μικράς Ασίας, που έζησε κατά τον **2^ο μ.Χ. αιώνα**) η νέα Σαλαμίνα ήταν ένας σωρός από ερείπια.

Για τους μετέπειτα χρόνους και μέχρι το Μεσαίωνα, που το νησί ήταν κρησφύγετο των πειρατών, γνωρίζουμε ελάχιστα πράγματα. Έτσι:

- **Το 1204** το κατέλαβαν οι Ενετοί
- **Το 1294** δόθηκε από τους Ενετούς στον άρχοντα της Εύβοιας, **Βονιφάτιο**.
- Κατά τον **14^ο** αιώνα, ανήκει στο βυζαντινό άρχοντα, που ήταν διοικητής της **Μονεμβασίας**.

Το νησί έμεινε στην ιστορία, κατά τη διάρκεια των περσικών πολέμων, για την περίφημη ναυμαχία, που έγινε στα στενά του **το 480 π.Χ.** Ήταν μια από τις πιο αξιόλογες συγκρούσεις των ελληνο-περσικών Πολέμων, που έκρινε την τύχη της Ελλάδας.

Η Σαλαμίνα έχει, επίσης, παγκόσμια φήμη, όπως και οι Θερμοπύλες. Γιατί, ας μη ξεχνάμε ότι, η κοσμοϊστορική ναυμαχία είχε ως αποτέλεσμα να σωθούν, από την υποδούλωση, όχι μόνο οι Έλληνες της εποχής εκείνης, αλλά και ολόκληρη η Ευρώπη.

Τέλος, πρέπει να αναφέρουμε ότι, κατά τις ανασκαφές που έγιναν, βρέθηκαν Μυκηναϊκοί τάφοι, που μαρτυρούν τη ζωή στο νησί κατά τους πρώιμους χρόνους (**2500-2100 π.Χ.**).

Οι σημερινοί κάτοικοι (**20.907** κατά το έτος 1971) της Σαλαμίνας, απασχολούνται στην αλιεία και σε διάφορες υπηρεσίες του Ναυστάθμου.

Στη διάρκεια του καλοκαιριού, παρουσιάζει μεγάλη τουριστική κίνηση και μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί, πραγματικά, έναν πυκνοκατοικημένο παραθεριστικό οικισμό.

ΟΙ ΠΕΡΣΕΣ

Ήταν λαός **Ινδοαριανής** καταγωγής. Και παρ' όλο που είχαν έρθει σε επαφή με πολλούς σημιτικούς – **Ασσυρίους, Άραβες, Εβραίους, Φοίνικες** – δεν είχαν αφομοιωθεί. Αποτελούσαν πάντοτε μία ξεχωριστή εθνική ενότητα. Οι Πέρσες ηγεμόνες **προτιμούσαν** να διοικούν την απέραντη αυτοκρατορία, παραμένοντας στην ορεινή περιοχή, που προστατευόταν ανατολικά από τον **Τίγρη** ποταμό, που βρίσκεται στη Νοτιοδυτική Ασία (Μεσοποταμία).

Εκεί ακριβώς είχαν εγκατασταθεί από την αρχή της πρώτης μετανάστευσης.

Η ιστορία του περσικού λαού αρχίζει με τη βασιλεία του **ΚΥΡΟΥ του Μεγάλου** (6^{ος} π.Χ. αιώνας), που κατατρόπωσε τους **ΜΗΔΟΥΣ** (**Μηδία**: αρχαία χώρα του Β.Δ. Ιράν) και κατέκτησε τη **BABYΛΩΝΑ**. Ο γιος του **ΚΑΜΒΥΣΗΣ** (6^{ος} π.Χ. αιώνας) κυρίευσε την **ΑΙΓΥΠΤΟ**.

Ο ΔΑΡΕΙΟΣ Α', όπως κι ο γιος του **ΞΕΡΞΗΣ** (486-465 π.Χ.), πολέμησε μάταια κατά των Ελλήνων.

Η παρακμή της περσικής αυτοκρατορίας οφείλεται στην αδυναμία και στην απληστία των ηγεμόνων της.

Όταν ο **Αλέξανδρος** άρχισε την εκστρατεία, τις επαρχίες της απέραντης επικράτειας κυβερνούσαν σατράπες, που είχαν ταυτόχρονα πολιτική και στρατιωτική δύναμη (**Σατράπης**: άνθρωπος δεσποτικός, τυραννικός, με άλλα λόγια ένας πραγματικός τύραννος).

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

Ο ΘΡΥΛΙΚΟΣ ΚΥΡΟΣ

Ο ΚΥΡΟΣ θεωρείται ιδρυτής της περσικής αυτοκρατορίας και ήταν από τους μονάρχες, που ήταν γεννημένοι να βασιλεύουν. Βασίλευσε από το **550** μέχρι το **528** π.Χ.

Ήταν, πράγματι, βασιλικός στο χαρακτήρα και στη δράση, ικανός να διοικεί με φρόνηση, αλλά και να κερδίζει λαμπρές κατακτήσεις, συμπεριφερόταν με γενναιοφροσύνη προς τους ηττημένους και ήταν αγαπητός σ' εκείνους, που υπήρξαν άλλοτε εχθροί του.

Δεν είναι, λοιπόν, εκπληκτικό, ότι οι Έλληνες τον θεωρούσαν ως τον μεγαλύτερο άντρα, που εμφανίστηκε πριν από τον Αλέξανδρο.

Οι πληροφορίες αυτές που έδωσαν **ο Ηρόδοτος και ο Ξενοφών**, δεν είναι δυνατόν να μας κάνουν να συνθέσουμε την εικόνα της ισχυρής προσωπικότητας. Το μόνο που γνωρίζουμε με **βεβαιότητα** είναι ότι:

- **Υπήρξε** πολύ ωραίος και οι καλλιτέχνες της αρχαίας Περσίας τον παρουσίαζαν ως πρότυπο ωραιότητας.
- **Ίδρυσε** τη δυναστεία των **ΑΧΑΙΜΕΝΙΔΩΝ** (δυναστεία των «Μεγάλων βασιλέων», που κυβέρνησαν την Περσία κατά την ενδοξότερη εποχή της ιστορίας της, **6^{ος} – 4^{ος}** π.Χ. αιώνας)
- **Οργάνωσε** τη στρατιά του κατά τέτοιο τρόπο, που έγινε αήττητη.
- **Κατέλαβε τις Σάρδεις** (πρωτεύουσα της Λυδίας: περιοχή της Μ. Ασίας) και τη **Βαβυλώνα**.
- **Για χίλια χρόνια έσβησε την κυριαρχία των Σημιτών** (λαοί λευκής φυλής της Αραβικής Χερσονήσου, των οποίων γενάρχη θεωρείται ο **ΣΗΜ**, γιος του **ΝΩΕ**).

- Πέτυχε να συνενώσει τα αρχαία βασίλεια της ΑΣΣΥΡΙΑΣ (ιστορική περιοχή στον **Ευφράτη και στον Τίγρη** ποταμό), της ΒΑΒΥΛΩΝΙΑΣ (αρχαία χώρα της Μεσοποταμίας) και της ΛΥΔΙΑΣ (αρχαία περιοχή της Μ. Ασίας) με τη Μ. Ασία σ' ένα κράτος, την **ΠΕΡΣΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ**, η οποία υπήρξε, πριν από τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία, η **μεγαλύτερη** αυτοκρατορία της αρχαιότητας και ασφαλώς, μία από τις καλύτερα διοικούμενες, που γνώρισε η ιστορία.

Όπως φαίνεται από τους μύθους, ο **Κύρος Β'** υπήρξε ο περισσότερο άνθρωπος από τους κατακτητές, που θεμελίωσε την κυριαρχία πάνω στη μεγαλοψυχία του.

Ο Κύρος Β' σκοτώθηκε, στο απόγειο της δόξας του, όπως ο **Αλέξανδρος**, σε μια μάχη προς τους **Μασσαγέτες** (φυλή που κατοικούσε στις όχθες της Κασπίας θάλασσας).

Ο ΚΑΜΒΥΣΗΣ Β'

Ο ημιπαράφρων **Καμβύσης Β'**, ήταν γιος και διάδοχος του Κύρου Β', ο οποίος κληρονόμησε το θρόνο του πατέρα του, χωρίς όμως να κληρονομήσει και τη μεγαλοψυχία του.

Όταν ανήλθε στο θρόνο, σκότωσε τον αδελφό και αντίπαλό του **Σμέρδιν**, έπειτα δελεάστηκε από τα πλούτη της Αιγύπτου και θέλησε να εξαπλώσει την περσική αυτοκρατορία μέχρι το Νείλο. Πράγμα που πέτυχε (525 π.Χ.).

Η συμπεριφορά του προς τους Αιγυπτίους, υπήρξε άθλια. Χλεύαζε δημόσια τη θρησκεία τους και σκότωσε τον **ιερό ταύρο**, που λατρευόταν από το λαό ως **προσωποποίηση του Θεού ΑΠΙΟΣ (μαύρος ταύρος)** που λατρευόταν στη Μέμφιδα, πρωτεύουσα της Αιγύπτου). Στη συνέχεια πέταξε τις **μούμιες** και μπήκε στους βασιλικούς τάφους, χωρίς να ενδιαφέρεται για την αγανάκτηση, που προκαλούσε, έκαψε τα είδωλα και βεβήλωσε τους ναούς. Ύστερα από

λίγο χρονικό διάστημα διασαλεύτηκε η πνευματική του ισορροπία και σκότωσε την αδελφή και τη γυναίκα του **Άτοσσα**.

Όταν επανήλθε στην Περσία, πληροφορήθηκε ότι κάποιος σφετεριστής είχε προκαλέσει επανάσταση και είχε καταλάβει το θρόνο. Από τη στιγμή αυτή ο Καμβύσης εξαφανίζεται από την ιστορία, κατά την παράδοση δε, αυτοκτόνησε.

ΔΑΡΕΙΟΣ Α' Ο ΜΕΓΑΣ

Μετά το θάνατο του Καμβύση Β' ξέσπασε αιματηρός πόλεμος για την κατάληψη της μοναρχίας, στον οποίο νικητής αναδείχτηκε ο **Δαρείος Α' (521 π.Χ.)**, που ήταν μια εξαιρετική προσωπικότητα.

Σ' αυτό το χρονικό διάστημα βρήκαν την ευκαιρία και επαναστάτησαν, για ν' αποκτήσουν την ελευθερία τους, **η Αίγυπτος, η Λυδία, η Μηδία, η Βαβυλωνία, η Ασσυρία και η Αρμενία**. Αλλά ο Δαρείος τις υπέταξε μ' ένα αμείλικτο πόλεμο. Και όχι μόνο αυτό. Επιτέθηκε κατά των **Σκυθών και των Θρακών**, τους οποίους ενσωμάτωσε στο περσικό βασίλειο, ενώ ο βασιλιάς της Μακεδονίας **Αμύντας** αναγνώρισε την εξουσία του βασιλιά των Περσών. Εδώ επιβάλλεται για την ιστορική αλήθεια να σημειώσουμε, ότι, κατά την προέλασή του προς το Νότο, νικήθηκε από τους Έλληνες, στην ιστορική και ένδοξη μάχη στο **Μαραθώνα, το 490 π.Χ.**

Στη διάρκεια της βασιλείας του, η περσική αυτοκρατορία βρισκόταν στη μεγαλύτερη εξάπλωσή της. Γι' αυτό ο Δαρείος πραγματοποίησε σοβαρές μεταρρυθμίσεις, που βελτίωσαν το σύστημα της κρατικής διοίκησης. Διαίρεσε ολόκληρη την επικράτεια, εκτός της Περσίας, σε είκοσι μεγάλες **σατραπείες**, τις οποίες διοικούσαν οι σατράπες, που ήταν άνθρωποι της απόλυτης εμπιστοσύνης του **Μεγάλου Βασιλιά**. Εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι οι διοικητικές υπηρεσίες ήταν τόσο καλά οργανωμένες, ώστε το κράτος του, μέχρι την πτώση της Ρώμης, υπήρξε υπόδειγμα των μεγάλων

αυτοκρατοριών. Έτσι, κατά τη διάρκεια της μακράς βασιλείας του, χάρισε στη **Δυτική Ασία** τάξη και ευημερία, παρόμοια της οποίας δεν είχε γνωρίσει, μέχρι τότε, η ταραγμένη εκείνη περιοχή.

Η Περσία, όπως ήταν επόμενο, παρουσίαζε εικόνα μωσαϊκού από εθνότητες και φυλές. Ζούσαν μαζί οι πιο διαφορετικοί λαοί, που μιλούσαν διαφορετικές γλώσσες και είχαν διαφορετικά ήθη και έθιμα. Την ίδια ποικιλόχρωμη εικόνα παρουσίαζε κι ο στρατός. Αυτό ήταν πολύ φυσικό, αφού τα εδάφη που ήταν υποταγμένα στο Δαρείο, εκτεινόταν από τις **Ινδίες ως το Αιγαίο κι από τον Καύκασο ως το Νείλο**.

Η ΠΑΡΑΚΜΗ

Όπως κάθε πράγμα στη ζωή έχει αρχή και τέλος, έτσι και η περσική αυτοκρατορία ακολούθησε το φυσικό αυτό νόμο.

Η φωτισμένη βασιλεία του Μεγάλου βασιλιά **Δαρείου**, με δυσκολία διήρκεσε για έναν αιώνα.

Η Περσία κατά την πτώση της, όπως συνέβηκε αργότερα και με τη Ρώμη, χαρακτηρίζεται από **την ανηθικότητα και τον εκφυλισμό του λαού, τη βία και την αδράνεια του θρόνου. Πλήθος από διεφθαρμένους ανθρώπους σύχναζε στα σπίτια των πλουσίων και η ακολασία βασίλευε σε όλες τις κοινωνικές τάξεις.**

Για τους βασιλείς μπορούμε να πούμε ότι ο **Κύρος** και ο **Δαρείος** δημιούργησαν την Περσία, ο **Ξέρξης** την κληρονόμησε και οι διάδοχοί του (**Αρταξέρξης Α', Ξέρξης Β', Δαρείος Β', Αρταξέρξης Β' και Αρταξέρξης Γ'**) την κατέστρεψαν. Μοιραίος βασιλιάς ο **Δαρείος Γ'** (ονομαζόταν και Δαρείος ο Κοδομανός), τον οποίο **ΚΑΤΑΝΙΚΗΣΕ ο Μέγας Αλέξανδρος, με αποτέλεσμα τη διάλυση της μεγάλης περσικής αυτοκρατορίας.**

ΑΝΤΙΦΩΝΤΑΣ

(5^{ος} π.Χ. αιώνας)

Αθηναίος σοφιστής και ο μεγαλύτερος ρήτορας της εποχής του, που άσκησε μεγάλη επιρροή στο κόμμα των ολιγαρχικών, μαζί με το **Θηραμένη** (5^{ος}-4^{ος} π.Χ. αιώνας, ένας από τους Τριάκοντα Τυράννους). Ο Αντιφώντας δεν ασχολήθηκε μόνο με τη φιλοσοφία, αλλά και με τα φυσικά, τα μαθηματικά, ακόμη δε και με την εξήγηση των ονείρων.

Για τη ζωή του δεν έχουμε πολλές λεπτομέρειες, γι' αυτό δεν ξέρουμε ούτε πότε γεννήθηκε. Βέβαιο μόνο είναι ότι η ζωή και η δράση του ξετυλίγεται προς το τέλος του 5^{ου} π.Χ. αιώνα. Είναι, με άλλα λόγια, σύγχρονος του Σωκράτη και δεν αποκλείεται και συνομήλικός του. Ο Ξενοφώντας τον μνημονεύει στα απομνημονεύματά του και τον παρουσιάζει να συνδιαλέγεται με το Σωκράτη, για ζητήματα διαίτας, αποχής από την πολιτική και για διδασκαλία χωρίς μισθό.

Αν και ήταν κατώτερος από τους κλασικούς σοφιστές, δεν υστερούσε, ωστόσο, σε μόρφωση και γνώσεις. Κατά τον **Αέτιο** (σχετικά στη σελ. 91) ήταν μυαλό συγκροτημένο και γερό, ασχολήθηκε, εκτός των άλλων, και με θέματα γεωμετρίας και αστρονομίας, προσπαθώντας και αυτός να επιλύσει το πρόβλημα του τετραγωνισμού του κύκλου (λέγεται ότι πρώτος έχει εγγράψει τετράγωνο μέσα στον κύκλο). Για την αστρονομία ειδικότερα, υπάρχουν πληροφορίες ότι προσπαθούσε να εξηγήσει την ουσία του ήλιου, να ερμηνεύσει το φως της σελήνης και το φαινόμενο της έκλειψης.

Προσπάθησε να δώσει ερμηνεία στα όνειρα' για το σκοπό αυτό ακριβώς έγραψε και συγγραφή **«Περί κρίσεως ονείρων»**. Όσον αφορά τη μαντική, νομίζω ότι αξίζει να αναφέρουμε την ξακουστή

απάντηση που έδωσε στο ερώτημα τι εννοεί μαντική τέχνη: «**Είναι φρονίμου ανθρώπου εικασμός**».

Στο φιλοσοφικό του έργο, ο Αντιφώντας κατήγγελλε την υπάρχουσα αντίθεση μεταξύ φύσης και νόμων «*τα γαρ των νόμων επίθετα, έλεγε – δηλαδή επιπρόσθετα – τα δε της φύσεως αναγκαία*» και «*πολλά των κατά νόμον δικαίως πολεμίως τη φύσει κείται*». Έτσι, η ανισότητα και η διαίρεση των ανθρώπων δεν είναι κανόνας της φύσεως, αλλά αποτελέσματα νόμων αντικειμένων στη φύση.

Έγραψε πολλά έργα, από τα οποία σπουδαιότερα ήταν: «Περί αληθείας», «Περί ομονοίας», «Πολιτικός», «Περί κρίσεως ονείρων», «Κατά Αλκιβιάδου».

Τις φιλοσοφικές του αντιλήψεις, ο Αντιφώντας τις καταχώρησε στο σύγγραμμά του «**Περί αληθείας**», το οποίο διαιρείται σε δύο μέρη: Στο πρώτο πραγματεύεται θέματα σχετικά με την έννοια των αισθήσεων, την ύλη και τη μορφή, το νόμο και τη φύση, τη δικαιοσύνη και την αδικία, ενώ στο δεύτερο κάνει λόγο για φυσικές και αστρονομικές έρευνες.

Σε αποσπάσματα του έργου του «Περί αληθείας», αναπτύσσει την ιδέα, την οποία έπειτα από αιώνες επανέλαβε ο **Ρουσσώ (1712-78**, Γαλλοελβετός φιλόσοφος, βασικός εκπρόσωπος του Διαφωτισμού) ότι: «οι μεν νόμοι της πολιτείας είναι αυθαίρετοι καθορισμοί, οι νόμοι όμως της φύσεως υπάρχουν κατ' αναγκαιότητα, και οι μεν διατάξεις των νόμων είναι αποτέλεσμα αμοιβαίας συμφωνίας και δεν έχουν φυσική υπόσταση, όσα όμως προέρχονται από τη φύση δημιουργούνται μόνα τους (είναι αυτοφυή) και δεν προέρχονται από συμφωνία»

Το κοσμοπολίτικο πνεύμα εμφανίζεται σ' αυτόν σε εντονότερο βαθμό, παρά στον **Ιππία** (σοφιστής από την Ηλεία των χρόνων του Σωκράτη. Υποστήριξε την ύπαρξη ενός φυσικού νόμου, που ίσχυε για όλους τους ανθρώπους, αποδείχτηκε πρόδρομος του φυσικού δικαίου και ένας από τους πρώτους συνηγόρους του κοσμοπολιτισμού, ο οποίος τον οδήγησε σε μελέτες εθνογραφικές και αρχαιολογικές.

Ήταν πολυμαθέστατος και γι' αυτό οι σύγχρονοί του τον ονόμαζαν «**Πανεπιστήμιο**»). Έτσι διατύπωσε τις απόψεις:

«Σύμφωνα με τη φύση είμαστε, από κάθε άποψη, όμοιοι, είτε είμαστε Έλληνες, είτε βάρβαροι. Αυτό μας δίνει την αφορμή να εννοήσουμε εκείνα τα οποία, εκ φύσεως, είναι αναγκαία για όλους τους ανθρώπους. Κανείς από ημάς, εκ φύσεως, έχει καθοριστεί να είναι Έλληνας ή βάρβαρος. Γιατί όλοι αντλούμε την αναπνοή μας από τον αέρα με το στόμα και τη μύτη» («φύσει πάντα πάντες ομοίως πεφύκαμεν και Έλληνες και βάρβαροι, αναπνέομεν γαρ εις τον αέρα άπαντες κατά το στόμα και κατά τας ρίνας»). Κατά συνέπεια επιβάλλεται ομόνοια μεταξύ των ανθρώπων. Αυτό υποστήριζε ιδιαίτερα και με πάθος και στο «**Περί ομοιότητας**» έργο του, στο οποίο περιλάμβανε ηθικές παραινέσεις και ηθικο-κοινωνικές διαπιστώσεις με τρόπο ανθηρό, παραστατικό και έντονο.

Τέλος, ο Αντιφώντας, θεωρείται και σπουδαίος ψυχολόγος, λέγεται δε ότι υπήρξε και ιδρυτής του πρώτου **ψυχιατρικού** θεραπευτηρίου (στην Κόρινθο).

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Η ομόνοια είναι αδήριτη ανάγκη για τους ανθρώπους.
- Οι άνθρωποι πρέπει να τυγχάνουν καλής και σωστής παιδείας.
- Ο άνθρωπος πρέπει να επιδιώκει και να πετυχαίνει τη μεγαλύτερη ευχαρίστηση και τη μικρότερη λύπη, κάτι τέτοιο δεν μπορεί να γίνει παρά μέσα στα πλαίσια μιας **ΟΜΟΝΟΟΥΜΕΝΗΣ** (μονοιασμένης) πολιτείας.
 - Η ρίζα όλων των ψυχικών ασθενειών βρίσκεται στο μυαλό.
 - Αν πάνω στο μικρό καταθέσεις άλλο μικρό και κάνεις αυτό συχνά, γρήγορα κι αυτό θα γίνει μεγάλο.
 - Την ψυχή του ανθρώπου δεν μπορεί κανείς ούτε να ξαναφέρει πίσω, ούτε να την αναστήσει, από τη στιγμή που, εκπνέοντας, πέρασε τα χείλη.

- Σε μια διαφωνία και ο πολύ κακός είναι άξιος εκτιμήσεως
- Γέροντας πρέπει να είναι ο καλός δικαστής
- Αν δεν προφυλάξεις τα μικρά, θα χάσεις τα μεγάλα.
- Όλα στον άνθρωπο τα δίνουν η τύχη και η μοίρα.

ΔΙΟΓΕΝΗΣ Ο ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ

(5^{ος} π.Χ. αιώνας)

Αξιόλογος Έλληνας φιλόσοφος και γιατρός της αρχαιότητας. Γεννήθηκε, άγνωστο πότε, στην Απολλωνία της Φρυγίας (περιοχή της βορειοδυτικής Μ. Ασίας) ή στη Απολλωνία της Κρήτης. Επικρατέστερη θεωρείται η δεύτερη περιοχή, όπου, καθώς λέγεται, γεννήθηκε περί τα μέσα του 5^{ου} π.Χ. αιώνα.

Ήταν σύγχρονος και λίγο νεότερος από τον **Αναξαγόρα (500-428 π.Χ.)** και έγινε οπαδός της λεγόμενης αρχαίας **Ιωνικής Σχολής**.

Υπήρξε μαθητής του **Αναξίμενη (585-528 π.Χ.)**, τρίτος στη χρονολογική σειρά από τους Μιλήσιους σοφούς, που ήταν οι: **Θαλής, Αναξίμανδρος, Αναξίμενης, Ηράκλειτος**) που πίστευε ότι, όλος ο **Κόσμος – Σύμπαν**, είναι **ΑΕΡΑΣ**, που βρίσκεται παντού, δε σταματά ποτέ η κίνησή του, αλλάζει συνεχώς και είναι η αιτία της ζωής και της κίνησης στα έμψυχα όντα και προετοίμασε το έδαφος για τη σκέψη του **Αναξαγόρα (505-428 π.Χ.)**, που πρώτος διατύπωσε τη μονοθεϊστική αντίληψη για το Σύμπαν, που κυβερνά ο **ΝΟΥΣ**, ο οποίος δημιούργησε **την τάξη, την ενότητα και την αρμονία του Σύμπαντος**), γιατί ταύτισε τον **ΑΕΡΑ** του Αναξίμενη με μια ουδέτερη νοημοσύνη **«ΤΟ ΤΗΝ ΝΟΗΣΙΝ ΕΧΟΝ»**, που **«Κυβερνά τα πάντα» και την οποία ονομάζει «ΘΕΟ»**.

Ίσως είναι ο πρώτος φιλόσοφος που τοποθετεί την έννοια του Θεού ρητά και μεμονωμένα.

Είχε συνεργασία με καθαρά επιστημονικούς κύκλους, ιατρικούς κυρίως, και των οποίων τα διδάγματα κατέγραψε με βαθιά γνώση, όπως αυτό αποδεικνύεται από το σπουδαίο απόσπασμά του **«Πάνω στις φλέβες»**.

Έδινε ιδιαίτερη σημασία στη μέθοδο, όπως αυτό φαίνεται καθαρά και από τον τίτλο του έργου του: **«Στην αρχή κάθε Λόγου,**

κρίνω απαραίτητο να υπάρχει μια απόλυτα σταθερή **Αρχή**, και η έκθεση να 'ναι απλή και σοβαρή».

Πίστευε και δίδασκε με πάθος, πως, στη διαμόρφωση και τη διατήρηση του Κόσμου, επηρεάζει μια πνευματική δύναμη. Για το Διογένη, ο κόσμος αυτός είναι ο καλύτερος από όλους τους δυνατούς και αυτό συμβαίνει, γιατί τα φαινόμενα, που παρουσιάζονται σ' αυτόν, όπως οι εποχές του έτους, η μέρα και η νύχτα, η βροχή, ο άνεμος και το φως του ήλιου, έχουν ρυθμιστεί σύμφωνα με καθορισμένα μέτρα. Χρειάζεται, όμως, μια πνευματική δύναμη, δηλαδή η νόηση, για να τακτοποιεί αυτά και να τα επιτηρεί, που ο Διογένης την ταυτίζει με τον **αέρα**. Έτσι, η αρχική ύλη που παραδέχεται ο Διογένης, αποκτά μεγάλη πνευματική σοβαρότητα, ονομάζεται **Θεός** και περιγράφει με υμνικά σχήματα, όπως ο «**Νους**» του Αναξαγόρα.

Συμφωνούσε με την αντίληψη των φιλοσόφων της Ιωνίας, ότι τα πάντα προέρχονται από μια πρωταρχική ουσία και σ' αυτή πάλι επανέρχονται: «**εκ τούτου πάντα γίνεσθαι και εις αυτόν πάλιν αναλύεσθαι**». Από την πρωταρχική αυτή ουσία, αλλά με διάφορες μορφές, γίνεται η γη, οι αστέρες και ο ήλιος.

Ο Διογένης έμεινε πολύ καιρό στην Αθήνα, όπου επηρεάστηκε πολύ από τις θεωρίες των συγχρόνων του φιλοσόφων.

Το 405 π.Χ. έγραψε το αξιόλογο έργο του «**Περί φύσεως**», που όμως χάθηκε και μόνο μερικά αποσπάσματα έχουν σωθεί, που αναφέρονται από τους μεταγενέστερους συγγραφείς.

Οι ιδέες του φιλοσόφου ήταν επαναστατικές για την εποχή του (τοποθέτησε την έννοια του Θεού ρητά και μεμονωμένα και άνοιξε το δρόμο προς τη μονοθεϊστική αντίληψη, για τη δημιουργία του Σύμπαντος, σε αντίθεση με τις αντιλήψεις που επικρατούσαν τότε, δηλαδή την πολυθεΐα ...), γι' αυτό τον είχαν βάλει σε μεγάλο κίνδυνο στην Αθήνα. Έτσι, όπως μας πληροφορεί ο λόγιος Διογένης Λαέρτιος, ο φιλόσοφος, λόγω των θεωριών που διατύπωσε, κατηγορήθηκε για αθεΐα, όπως και ο Αναξαγόρας.

Για τη ζωή και το έργο του Διογένη δε γνωρίζουμε πολλά πράγματα.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Πρέπει να αναζητούμε τα τελικά αίτια
- Μια ουδέτερη νοημοσύνη, ο **Θεός**, κυβερνά τα πάντα.
- Στη διαμόρφωση και τη διατήρηση του κόσμου επηρεάζει μια πνευματική δύναμη
 - **Ο ΑΕΡΑΣ** είναι στοιχείο «μέγα και ισχυρόν και αϊδιον (παντοινό – αιώνιο) και αθάνατο με πολλές μορφές».
 - Όλα τα όντα, καθώς και όλα τα φαινόμενα του ανθρωπίνου βίου, του σωματικού και του πνευματικού, καθώς και η πορεία του αίματος ή η ενέργεια των αισθήσεων κ.λπ είναι μεταβολές του αέρα, που γίνονται κατόπιν αραιώσεων και πυκνώσεων αυτού.
 - Ο ήλιος είναι πορώδης όπως το σφουγγάρι, δια των πόρων δε αυτού κυκλοφορεί θερμός αέρας και από την επίδραση του ηλίου στον κόσμο γεννώνται όλα τα ζώντα.
 - Ο ύπνος και ο θάνατος οφείλονται στην έξοδο του αέρα από το σώμα, ο μεν ύπνος εις μερικήν, ο δε θάνατος εις ολικήν.

ΙΚΕΤΑΣ

(5^{ος} π.Χ. αιώνας)

Έλληνας αστρονόμος και φιλόσοφος από τις Συρακούσες, που διακρίθηκε γύρω στα 470 π.Χ. Υπήρξε ένας από τους σπουδαιότερους Πυθαγορείους φιλοσόφους, είχε υποστεί την επίδραση του Αρχύτα και ήταν ο πρώτος που δίδαξε, μαζί με το συμπατριώτη και μαθητή του Έκφαντο, **ότι η γη κινείται** και τα άλλα ουράνια σώματα παραμένουν ακίνητα. Εξαιτίας της κακής ανάγνωσης του ονόματός του, κατά την παράδοση, αναφέρεται μερικές φορές ως **Νικήτας**.

Ως παρένθεση εδώ μπορούμε να αναφέρουμε, ότι οι Πυθαγόρειοι, μετά το θάνατο του αρχηγού τους (496 π.Χ.) χωρίστηκαν σε δύο ομάδες:

- **Των «ακουσματικών»** στους οποίους ήταν αρκετή η γνώση των πιο βασικών θεωριών της Πυθαγορείου φιλοσοφίας (αριθμολογική θεώρηση του σύμπαντος).

- **Των «μαθηματικών»**, οι οποίοι ασχολούνταν με τα ανώτερα δόγματα της διδασκαλίας.

Οι σπουδαιότεροι από τους Πυθαγορείους είναι οι εξής: Πέτρων, Ίπασος, Αλκμαίων ο Κροτωνιάτης, Αρχύτας, Ικέτας, Έκφαντος και Φιλόλαος.

Ο Ικέτας ήταν ευφυέστατος και πολυμαθέστατος, γι' αυτό κατείχε σημαντική θέση στην εξέλιξη της παγκόσμιας επιστημονικής σκέψης.

Χαρακτηριστικό των θεωριών του είναι ότι, **υποστήριζε ότι η γη κινείται**.

Πάνω στο θέμα αυτό ο Κικέρων, στο έργο του «**Ακαδημεικά**», μας πληροφορεί:

« Όπως λέγει ο **Θεόφραστος** (4^{ος}-3^{ος} π.Χ. αιώνας, φιλόσοφος από την Ερεσό της Λέσβου, συνεργάτης και διάδοχος του Αριστοτέλη), ο **Ικέτας** ο Συρακούσιος είναι της γνώμης ότι ο

ουρανόσ, ο ήλιος, η σελήνη, οι αστέρες (δηλ. οι πλανήτες) και όλα τα υπεράνω αυτών βρίσκονται σε ακινησία και κανένα πράγμα στον κόσμο δεν κινείται, παρά μόνο η γη. Επειδή δε αυτή περιφέρεται γύρω από τον άξονά της με μεγάλη ταχύτητα, παράγει όλα εκείνα τα φαινόμενα, τα οποία θα δημιουργούνταν, αν η γη έμεινε ακίνητη και στρεφόταν ο ήλιος»

Αν ανατρέξουμε στην ιστορία θα διαβάσουμε, ότι ο **Κοπέρνικος**, στον πρόλογο του έργου του «**Περί των τροχιών των ουρανίων σωμάτων**», που απηύθυνε, κατά το **1543**, στον πάπα **Νικόλαο τον Γ'**, αναφέρεται στους **Ικέτα και Έκφαντο**.

Νά τι συγκεκριμένα έγραφε:

« ... γι' αυτό υποβλήθηκα στον κόπο να ερευνήσω όλα τα βιβλία των φιλοσόφων, τα οποία μου ήταν πρόχειρα, για να εξακριβώσω μήπως κάποιος είχε τη γνώμη, ότι οι κινήσεις των ουρανίων σωμάτων, είναι διάφοροι και όχι όπως διδάσκουν γι' αυτές οι διδάσκοντες στα Πανεπιστήμια τη μαθηματική επιστήμη. Και ιδού βρήκα, κατ' αρχάς στον Κικέρωνα, ότι ο **Νικήτας (Ικέτας)** ήταν της γνώμης ότι η γη κινείται. Αργότερα βρήκα στον Πλούταρχο ότι και άλλοι φιλόσοφοι ήταν αυτής της γνώμης. Από εκεί έλαβα την αφορμή να σκέπτομαι και εγώ από μέρος μου περί της κινήσεως της γης ...»

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε, ότι ο Κοπέρνικος, στο πιο πάνω απόσπασμα, που μεταφράστηκε και στη Λατινική, ακολουθεί παραφθαρμένη γραφή των χειρογράφων και αντί **Ικέτας**, γράφει **Νικήτας**.

ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Η γη περιστρέφεται γύρω από τον άξονά της, ενώ τα άλλα ουράνια σώματα παραμένουν ακίνητα.

ΕΚΦΑΝΤΟΣ

(5^{ος} π.Χ. αιώνας)

Φημισμένος Πυθαγόρειος φιλόσοφος από τις Συρακούσες. Πότε ακριβώς γεννήθηκε και πότε πέθανε δε γνωρίζουμε, γιατί δεν έχουμε ασφαλή βιογραφικά στοιχεία. Μερικοί τον θεωρούν μεταγενέστερο του Αριστοτέλη, κατ' άλλους δε σ' αυτόν οφείλει ο Δημόκριτος τις ιδέες του περί «κενού» και περί «ατόμων». Πάντως υπήρξε μαθητής του **Ικέτα**, που άκμασε γύρω στα **470 π.Χ.**

Ο Αέτιος (Έλληνας περιπατητικός φιλόσοφος και δοξογράφος, που έζησε στα τέλη του 1^{ου} με αρχές του 2^{ου} μ.Χ. αιώνα και ασχολήθηκε με τη συστηματοποίηση και καταγραφή των φιλοσοφικών και επιστημονικών γνώσεων) μας δίνει την ακόλουθη πληροφορία: **«Ο Ηρακλείδης ο Ποντικός και ο Έκφαντος ο Πυθαγόρειος έχουν τη γνώμη ότι η γη κινείται, χωρίς να μετατοπίζεται από τη θέση της, στο διάστημα, αλλά περιστροφικώς, όπως περιστρέφεται ο τροχός γύρω από τον άξονά του, με κατεύθυνση από δυσμάς προς ανατολάς, περί το κέντρο του».**

Οι άλλες εκτιμήσεις του Εκφάντου αποδεικνύουν ότι ήταν εκλεκτικός. Δέχεται την ύπαρξη ατόμων, αλλά συγχρόνως υποστηρίζει ότι ο κόσμος διοικείται από την πρόνοια: **« εκ μεν ατόμων συνιστάται τον κόσμον, διοικείσθαι δε υπό προνοίας».**

Αυτός πρώτος φέρεται, μεταξύ των Πυθαγορείων, ότι απέδωσε σωματική υπόσταση στις ασώματες πυθαγόρειες μονάδες **«Τας γάρ πυθαγορικάς μονάδας αυτός πρώτος απεφήνατο σωματικάς».** Γενικά η Σχολή των Πυθαγορείων με τον Έκφанта και τους συγχρόνους του έλαβε νέα ζωή κατά τον 5^ο – 4^ο π.Χ. αιώνα.

Έτσι συγκροτήθηκε εκ νέου ο σύλλογος, που διαλύθηκε στον Τάραντα, στη Θήβα ίδρυσαν κοινότητα **ο Φιλόλαος και ο Λύσις**, όπως επίσης και **ο Ξενοφίλος** στην Αθήνα.

Ο Έκφαντος έγραψε πολλά έργα, αλλά, δυστυχώς, από αυτά δε διασώθηκαν ούτε αποσπάσματα.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Τα άτομα κινούνται σε κενό χώρο από μία υπέρτερη δύναμη, η οποία είναι ο «**νοος**» ή η **ψυχή του Σύμπαντος**.
- Ο Κόσμος είναι σφαιρικός, αποτελείται από μονάδες με ψυχή και νοου και κατευθύνεται από την πρόνοια.
- Η γη κινείται, με μεγάλη ταχύτητα, και περιστρέφεται γύρω από τον άξονά της.

ΚΤΗΣΙΑΣ

(5^{ος} π.Χ. αιώνας)

Έλληνας γιατρός και ιστορικός από την **Κνίδο** (δωρική πόλη της Καρίας, δηλαδή της ιστορικής περιοχής της νοτιοδυτικής Μ. Ασίας), που άκμασε κατά το **β' ήμισυ του 5^{ου}** και αρχές του **4^{ου}** π.Χ. αιώνα.

Ο Γαληνός τον αναφέρει σύγχρονο, αλλά και συγγενή του **Ιπποκράτη (460-377 π.Χ.)**

Ο Έλληνας ιστορικός **Διόδωρος ο Σικελιώτης**, που έζησε κατά τον 1^ο π.Χ. αιώνα, μας πληροφορεί ότι, ο Κτησίας υπήρξε προσωπικός γιατρός του **Κύρου** (όνομα βασιλέων της Περσίας. Ο Κύρος Β' υπήρξε ιδρυτής της περσικής αυτοκρατορίας κατά τον 6^ο π.Χ. αιώνα), τον οποίο ακολούθησε στην εκστρατεία κατά του αδελφού του **Αρταξέρξη** (όνομα βασιλέων της Περσίας) που βασίλευε στην Περσία. Στη μάχη στα **Κούναξα** (πόλη της Περσίας) συνελήφθη αιχμάλωτος από τον Αρταξέρξη, στην Αυλή του οποίου, κατόπιν, υπηρέτησε ως γιατρός, για **17** ολόκληρα χρόνια.

Επειδή έμεινε πολλά χρόνια στην Περσία, ο Κτησίας έμαθε την περσική γλώσσα και ως βασιλικός γιατρός μπορούσε να χρησιμοποιήσει τα βασιλικά αρχεία, από τα οποία αποκόμισε πολλά χρήσιμα στοιχεία, τα οποία χρησιμοποίησε – μαζί με άλλες πληροφορίες που συγκέντρωσε από τον περσικό λαό και τους Πέρσες διανοούμενους της εποχής – για τη συγγραφή των ιστορικών βιβλίων του.

Κατά το Διόδωρο, ο Κτησίας, φαίνεται ότι αναμείχθηκε σε διπλωματικές διαπραγματεύσεις και εστάλη, από τον Πέρση βασιλιά, ως πρέσβης στη Σπάρτη, αλλά δεν επανήλθε στην Περσία και έμεινε στη Σπάρτη, όπου και ασχολήθηκε στη συγγραφή ιστορικών, γεωγραφικών και ιατρικών έργων.

Το σημαντικότερο έργο του είναι τα «**ΠΕΡΣΙΚΑ**», ήτοι ιστορία των Περσών, από **23** βιβλία, από τα οποία, τα μεν **6** πρώτα

αναφέρονται στην ιστορία του **Ασσυριακού και Μηδικού Κράτους** (**Ασσυρία**: ιστορική περιοχή στη Μεσοποταμία: περιοχή της δυτικής Ασίας, ανάμεσα στον Ευφράτη και στον Τίγρη ποταμό. **Μηδία**: χώρα του Β.Δ. Ιράν), από του **Νίνου** (**Νίνος**: μυθικός ιδρυτής της **Νινευής**, πρωτεύουσας της Ασσυρίας, σύζυγος της **Σεμίραμης**, εφευρέτης της στρατιωτικής τέχνης) και της **Σεμίραμης** (βασίλισσα της Ασσυρίας, που έζησε τον **9^ο** π.Χ. αιώνα, στην οποία η παράδοση αποδίδει την ίδρυση της **Βαβυλώνας** και των κρεμαστών κήπων), τα δε επόμενα περιέχουν την ιστορία της Περσίας από τον **Κύρο**, ιδρυτή της Περσικής αυτοκρατορίας, δηλαδή από τον **6^ο** π.Χ. αιώνα, μέχρι το **398 π.Χ.**

Άλλο έργο του Κτησία είναι τα **«ΙΝΔΙΚΑ»**, στα οποία περιγράφει τη χώρα των Ινδιών μαζί με τους λαούς, τα ζώα και τα φυτά. Η περιγραφή των Ινδιών προκάλεσε το ενδιαφέρον των Ελλήνων μέχρι την εποχή του Μ. Αλεξάνδρου, οπότε, απόκτησαν πλέον ακριβείς πληροφορίες.

Αποσπάσματα των έργων διέσωσε ο πατριάρχης **Φώτιος Α'** (πατριάρχης Κων/πόλεως **858 – 867, 877-886**, ο οποίος επέδρασε καθοριστικά στις σχέσεις κράτους και εκκλησίας και στον εκχριστιανισμό των Σλάβων, συγγραφέας εκκλησιαστικών και φιλολογικών έργων). Εκτός των πιο πάνω έργων, ο Κτησίας, έγραψε και γεωγραφικό σύγγραμμα με τον τίτλο **«Περίπλους»** ή **«Περίοδος»**, καθώς και ιατρική διατριβή που είχε τον τίτλο **«Περί ελλεβόρου»**.

Ο μεγάλος ιστορικός και φιλόσοφος **Πλούταρχος (45;-120)** μας πληροφορεί, ότι ο Κτησίας, δε θεωρήθηκε πολύ αξιόπιστος ιστορικός (για πολλά θέματα δεν είχε προσωπική γνώμη, αλλά βασιζόταν σε λαϊκές αφηγήσεις και παραδόσεις), όμως επαινήθηκε για τη σαφήνεια, γλαφυρότητα και ευχάριστη αφήγηση, γι' αυτό η επιτυχία του ως ιστορικού συγγραφέα ήταν αρκετά ικανοποιητική.

ΔΙΟΔΩΡΟΣ Ο ΤΥΡΙΟΣ

(2^{ος} π.Χ. αιώνας)

Έλληνας περιπατητικός φιλόσοφος του 2^{ου} π.Χ. αιώνα, που γεννήθηκε στη Φοινίκη της Τύρου (παράκτια λωρίδα του Λιβάνου και τμήμα της Συρίας). Υπήρξε μαθητής του **Κριτόλαου** (περιπατητικός φιλόσοφος του 2^{ου} π.Χ. αιώνα), τον οποίο, όπως αναφέρει ο **Κλήμης ο Αλεξανδρεύς** (θεολόγος και συγγραφέας του 2^{ου} – 3^{ου} μ.Χ. αιώνα) διαδέχτηκε στη διεύθυνση της Αριστοτελικής Σχολής.

Υποστήριξε, όπως ο δάσκαλός του, ότι η ψυχή σχηματίζεται από τον **αιθέρα**, η δε ηθική του διδασκαλία στηρίζεται στην αρχή του «**ΑΟΧΛΗΤΩΣ ΚΑΙ ΚΑΛΩΣ ΖΗΝ**». Πίστευε, δηλαδή, ότι είναι μεν η **ΑΡΕΤΗ ΤΟ ΤΕΛΕΙΟ ΑΓΑΘΟ**, του οποίου όμως ουσιαστικός όρος είναι η έλλειψη **ΟΔΥΝΗΣ** (ο βίος, σύμφωνα με την αρετή πρέπει να είναι απαλλαγμένος από λύπη και πόνο). Έτσι προσπαθεί να απομακρυνθεί από τις απόψεις του Αριστοτέλη και να συμβιβάσει τις στωικές με τις επικούρειες δοξασίες.

ΛΙΓΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΘΕΩΡΙΕΣ:

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ: Ο τελικός σκοπός κάθε θεωρητικής και πρακτικής επιδιώξεως των ανθρώπων είναι το ύψιστο αγαθό (η αρετή), του οποίου η κατοχή αποτελεί την ευδαιμονία, που όλοι επιδιώκουν.

ΣΤΩΙΚΟΙ: Συνιστούσαν σαν ιδεώδες την απάθεια και παρότρυναν τους ανθρώπους σε ασκητική ζωή (κατά φύσιν ζην). Η αρετή που οδηγεί τον άνθρωπο μακράν των παθών, συντελεί στην απάθεια, η οποία εξασφαλίζει τη μακαριότητα και ευδαιμονία.

ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΟΙ: Σκοπός της ζωής είναι η ευδαιμονία, η οποία έγκειται στην ηδονή, που είναι η αρχή και το τέλος της ευδαίμονος ζωής.

ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ

(5^{ος} π.Χ. αιώνας)

Ξακουστός υλιστής φιλόσοφος. Ένας από τους μεγαλύτερους φιλοσόφους της αρχαίας Ελλάδας, ο θεμελιωτής (ιδρυτής) της ατομικής θεωρίας, που την πλήρη της ανάπτυξη έκανε ο μαθητής του ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ (460-370 π.Χ.).

Ο Λεύκιππος έζησε το Β' μισό του 5^{ου} π.Χ. αιώνα. Δεν γνωρίζουμε ποια ακριβώς είναι η πατρίδα του. Τρεις πόλεις θεωρούνται οι επικρατέστερες: **Η Ελέα** (αρχαία πόλη της Κάτω Ιταλίας, αποικία των Φωκαέων), **τα Άβδηρα** (ανθούσα πόλη της Δυτ. Θράκης, (Ιωνική αποικία) και **η Μίλητος** (αρχαία ελληνική πόλη της Μ. Ασίας, στις εκβολές του Μαιάνδρου). Ίσως γεννήθηκε στη Μίλητο και μετά την καταστροφή της από τους Πέρσες, κατέφυγε στα Άβδηρα, όπου τον άκουσε ο Δημόκριτος, ο οποίος στη συνέχεια ανέπτυξε και συστηματοποίησε τη θεωρία του. Τίποτα όμως δεν είναι σίγουρο. Όλα εικάζονται

Το 425 π.Χ. πήγε στην Ελέα, όπου σπούδασε στην ομώνυμη φιλοσοφική Σχολή του **Ζήνωνα (490-430 π.Χ.)**. Πιθανολογείται ότι εκεί άκουσε και τον **Παρμενίδη (500-440 π.Χ.)**. Έτσι εξηγείται και η τοποθέτησή του πάνω στις θεωρίες του.

Μετά το πέρας των σπουδών του επέστρεψε στα Άβδηρα, όπου εγκαταστάθηκε και ανέπτυξε τις φιλοσοφικές του θεωρίες.

Έγραψε πολλά έργα, αλλά κανένα από αυτά δε σώθηκε, εκτός από μερικά αποσπάσματα. Σπουδαία έργα του θεωρούνται: **Ο «Διάκοσμος»** και **το «Περί νου»**. Από τα διδασκαλικά του συγγράμματα παραμένει ένα βασικό απόσπασμα, που έλεγε:

«Τίποτε δεν συμβαίνει χωρίς λόγο, αλλά όλα τα πράγματα γίνονται για κάποια αιτία και από ανάγκη».

Σε απάντηση του **Ζήνωνα** (αρνήθηκε την κίνηση αποδεικνύοντας τη δυνατότητα της επιτάχυνσης ... Η κίνηση, έλεγε, είναι μόνο

φαινομενική, γιατί οι νόμοι της κίνησης βρίσκονται σε αντίφαση με τα πράγματα ... Κανένα πράγμα δεν αυξάνεται, ούτε ελαττώνεται στο μέγεθός του, όταν προστίθεται ή αφαιρείται σ' αυτό ένα πράγμα χωρίς μέγεθος ...) και του **Παρμενίδη** (η διδασκαλία του στηριζόταν στη θεωρία, για τη σφαιρικότητα της γης και περί ζωνών αυτής και δεχόταν ως γενεσιουργή αιτία των υλικών σωμάτων κυρίως τη γη και τη φωτιά ...), ο **ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ** ανέπτυξε την έννοια του **ΚΕΝΟΥ**. Με αυτόν τον τρόπο ήλπιζε να καταστήσει την κίνηση θεωρητικώς – τουλάχιστον – δυνατή, όπως ήταν πραγματική για τις αισθήσεις. Το Σύμπαν, έλεγε ο Λευκίππος, περιέχει **ΑΤΟΜΑ** και **ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΑ** και τίποτε άλλο. Τα άτομα περιστρεφόμενα σ' ένα στρόβιλο πέφτουν αναγκαστικά και αποτελούν τα πρώτα σχήματα όλων των όμοιων πραγμάτων, τα οποία προσκολλώνται μεταξύ τους. Με τον τρόπο αυτό δημιουργήθηκαν οι πλανήτες και τα άστρα.

Αυτή είναι η αρχή και η βάση της ατομικής θεωρίας του Λευκίππου, την οποία ανέλυσε και ανέπτυξε σε ολοκληρωμένο φιλοσοφικό σύστημα ο ξακουστός μαθητής του Δημόκριτος, που θεωρείται ο κυριότερος εκπρόσωπος της ατομικής θεωρίας της αρχαιότητας, την οποία ο σύγχρονος κόσμος έχει τοποθετήσει ως θεμέλιο της ατομικής επιστήμης.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Όλα τα πράγματα ακόμη και η ανθρώπινη ψυχή αποτελούνται από άτομα, που υπάρχουν χωριστά και αυτούσια και το μέσο διαχωρισμού τους είναι το κενό.
- Το σύμπαν περιέχει άτομα και διαστήματα και τίποτε άλλο.
- Όλα τα πράγματα γίνονται για κάποια αιτία και από ανάγκη.
- Το **ΕΙΝΑΙ** διαιρείται σ' ένα άπειρο αριθμό μικροσκοπικών και αδιάιρετων μορίων – τα **ΑΤΟΜΑ** – που κινούνται στο άπειρο αιώνια.
- Δίπλα στο **ΚΕΝΟ** – του άδειου διαστήματος – κινούνται τα **ΑΤΟΜΑ** με μια παγκόσμια έλξη, μια αυστηρή φυσική δύναμη.

- Το Σύμπαν αποτελείται από ύλη.
- Με το **ΟΝ**, το **ΚΕΝΟ** και την παγκόσμια έλξη εξηγείται ο σχηματισμός του κόσμου, οι διαδικασίες της φύσης και ακόμη το αίσθημα της σκέψης.
 - Παράλληλα με το «**ΟΝ**» και «**ΠΛΗΡΕΣ**» υπάρχει το «**μη ΟΝ**», δηλαδή το «**ΚΕΝΟ**».
 - Χωρίς κενό δεν μπορεί να γίνει λόγος για κίνηση.
 - Το «**ΟΝ**» δηλαδή το Σύμπαν, δεν είναι απλώς ένα απομονωμένο σώμα, αλλά αποτέλεσμα της σύνθεσης αναρίθμητων μικρών σωμάτων, που κινούνται στο κενό. Στην ένωση και το διαχωρισμό αυτών των σωμάτων έγκειται η γένεση και η φθορά, η αλλοίωση και η μεταβολή των όντων.
 - **ΟΝ = ΕΙΝΑΙ = ΣΥΜΠΑΝ = ΑΤΟΜΑ**, δηλαδή η φυσική σύνθεση των πραγμάτων, που αποτελούν «**ΣΤΟΙΧΕΙΑ**» και «**ΑΡΧΗ**» των όντων και το ουσιαστικό μέρος ενός κόσμου.
 - Προϋπόθεση της δημιουργίας ενός κόσμου είναι η συγκέντρωση πολλών σωμάτων «**εις μέγα κενόν**». Έτσι γεννιέται η δίνη, η στροβιλική κίνηση, που χωρίζει και ενώνει **τα ΟΜΟΙΑ με τα ΟΜΟΙΑ**.
 - Τα όμοια άτομα ενώνονται και σχηματίζουν ένα σύνολο, ένα κόσμο (εδώ πρόκειται για έλξη του όμοιου από το όμοιο).
 - **Η γη** σχηματίστηκε από **ΑΤΟΜΑ**, που κατευθύνονταν προς τα κάτω, και ο ουρανός, η φωτιά και ο αέρας, από **ΑΤΟΜΑ** που κινούνταν προς τα πάνω.

ΜΕΛΙΣΣΟΣ

(5^{ος} π.Χ. αιώνας)

Σημαντικός προσωκρατικός φιλόσοφος, πολιτικός και ναύαρχος. Γεννήθηκε στη **Σάμο τον 5^ο π.Χ. αιώνα** και άκμασε περίπου το **445 π.Χ.**

Το 441 π.Χ. υπερασπίστηκε την αυτονομία της πατρίδας του – την εποχή της ανταρσίας – κατά της επεκτατικής πολιτικής της Αθήνας και ως ναύαρχος του νησιού του, νίκησε σε ναυμαχία τον Αθηναίο στρατηγό **Περικλή (490-429 π.Χ.** πολιτικός που συνέδεσε το όνομά του με τη μεγαλύτερη ακμή της Αθήνας **«Χρυσός αιώνας της Αθήνας»**). Αυτή, ασφαλώς, η σπουδαία νίκη είχε ως αποτέλεσμα το ξέγραμμα του Μελίσσου από τον κόσμο των διανοουμένων (την κάστα, το κατεστημένο, που θα λέγαμε σήμερα), πού ήταν συγκεντρωμένοι, εκείνη την εποχή, γύρω από την Ακρόπολη (η Αθήνα βρισκόταν στον Κολοφώνα της δόξας της).

Ο Μελίσσος ασχολήθηκε με τις θέσεις – απόψεις για τη γένεση – τη δημιουργία του κόσμου (**κοσμογονικές θεωρίες**) δηλαδή του **οντολογικού**, όπως λέγεται, προβλήματος. Ορισμένοι δοξογράφοι (αυτοί που ασχολούνται με τις θεωρίες – γνώμες – δόγματα) τον αποκαλούσαν, μεταξύ των άλλων, και **«θαυμαστή του Ηράκλειτου»**. Ίσως να μην είχαν άδικο, γιατί, εκτός του ότι υπήρξε μαθητής του Παρμενίδη, γνώρισε και τον Ηράκλειτο, που εκτιμούσε ιδιαίτερα.

Ο φιλόσοφος, που υποστήριξε τις ιδέες της Ελεατικής φιλοσοφίας, ανήκει, μαζί με το Ζήνωνα τον Ελεάτη (προσωκρατικός φιλόσοφος από την Ελέα της Κάτω Ιταλίας, έζησε από το 490 μέχρι το 415 π.Χ.) στην τρίτη γενιά των ελεατών φιλοσόφων, μετά τον **Ξενοφάνη** (θεολόγος, ποιητής και φιλόσοφος, γεννήθηκε στον Κολοφώνα της Μ. Ασίας, ίδρυσε την Ελεατική Σχολή και έζησε τον **6^ο – 5^ο π.Χ. αιώνα**) και τον **Παρμενίδη** (επιφανής φιλόσοφος της Ελεατικής Σχολής, **6^{ος} π.Χ. αιώνας**, άκμασε περί το **500 π.Χ.**) των οποίων υπήρξε μαθητής.

Στο έργο του «**Περί Φύσεως ή Περί του Όντος**», ο Μέλισσος, ασχολήθηκε με τη ευρύτερη έκθεση και ανάλυση των δοξασιών – θεωριών των πρώτων Ελεατών και με την αντίκρουση της πολεμικής του Εμπεδοκλή (φιλόσοφος από τον Ακράγαντα της Σικελίας, ερευνητής των φυσικών φαινομένων, δέχεται την προέλευση των όντων δια της εξελίξεως, έζησε από το **495 μέχρι το 435 π.Χ.**) και του ατομικού Λευκίππου.

Ο Μέλισσος δίδασκε ότι η κατανόηση του όντος (ζωής, ύπαρξης) αποτελεί αντικείμενο της λογικής διεργασίας (επεξεργασίας), ενώ προσπαθούσε να αποδείξει την ανυπαρξία της κίνησης, όπως και οι Ελεάτες (θεωρούσαν ότι κάθε κίνηση είναι μόνο φαινομενική, γιατί οι νόμοι της κίνησης βρίσκονται σε αντίφαση με τα πράγματα), με τον ισχυρισμό ότι δεν υπάρχει **KENO**. Η διαλεκτική (μέθοδος συζητήσεως με ερωτήσεις και απαντήσεις, για την ανεύρεση της αλήθειας) του Μελίσσου πρόσφερε πολλές υπηρεσίες στην προσπάθεια κατανόησης της ουσίας των όντων και οδήγησε στο σκεπτικισμό των σοφιστών.

Στη διδασκαλία του, ο φιλόσοφος είχε δανειστεί από την Ιωνική Σχολή το λεξιλόγιό του, προκειμένου να μιλήσει για το **ΧΩΡΟ και το ΧΡΟΝΟ**. Επειδή όμως, ίσως, είχε αντιληφθεί, όπως φαίνεται «**εξωτερικά**» - **επιφανειακά** – και όχι σε βάθος τη διδασκαλία του δασκάλου του Παρμενίδη, σχημάτισε τη γνώμη (δίδασκε) ότι τίποτε δεν μπορούσε να είναι αιώνιο δίχως να είναι άπειρο σε έκταση, ενώ οι εκφράσεις «**ΑΡΧΗ**» και «**ΤΕΛΟΣ**» δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν παρά για «**ΟΛΑ**» ή «**ΤΙΠΟΤΕ**».

Εκτός αυτών των βασικών σκέψεων, ο Μέλισσος, πίστευε σε μία «**Κοσμική Ψυχή**», όπως και ο συμπατριώτης του Πυθαγόρας.

Για τις σκέψεις του Μελίσσου μας πληροφορούν:

- Ο **Αριστοτέλης**, που έλεγε πως, ο Μέλισσος, αποδεικνύει ότι το «**ΟΝ**» είναι αμετάβλητο, ότι δεν υπάρχει **KENO**, γιατί το κενό δεν είναι τίποτε! Και κατά συνέπεια, ούτε κίνηση, γιατί η κίνηση

υποθάλλει (τροφοδοτεί) το κενό. Η πληροφορία αυτή προέρχεται από το Λεύκιππο, που ήταν δάσκαλος του Αριστοτέλη.

- **Ο Πλάτων**, που στο έργο του «**ΘΕΑΙΤΗΤΟ**» τον αναφέρει εγκωμιαστικά, γιατί εισήγαγε το **ΑΠΕΙΡΟ** στην Παρμενίδεια σύλληψη του «**ΟΝΤΟΣ**».

- **Ο Διογένης Λαέρτιος**, έλεγε: Αναμφίβολα έχουμε να κάνουμε μ' έναν «**εκλεκτό**» καλής θέλησης, αφού απόφευγε κάθε «**οριστική ερμηνεία**» των θεών.

- **Ο Ντηλ Χέρμαν** (1848-1922), Γερμανός Κλασικός φιλόλογος μας πληροφορεί ότι ο Μέλισσος, έλεγε για το «**ΕΝΑ**» πως:

α. – Αυτό που δεν έχει ούτε αρχή, ούτε τέλος (τόσο στο χρόνο, όσο και στο χώρο) γιατί δεν είναι δυνατόν ένα πράγμα να υπάρχει πάντοτε, αν δεν είναι το παν.

β. – Αφού υπάρχει πάντα, πρέπει και η έκτασή του να είναι άπειρη.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Αν είναι άπειρο, είναι **ΕΝΑ**.
- Αυτό που είναι, ήταν και θα είναι πάντοτε.
- Αν το «**ΟΝ**» αυτό, δηλαδή το «**ΕΝΑ**» είναι πλήρες, μένει ακίνητο· διαιρούμενο κινείται· κινούμενο όμως, δεν μπορεί να είναι (αδέξια λογική).

- Το «**ΟΝ**» είναι αμετάβλητο, δεν υπάρχει κενό, γιατί το κενό δεν είναι τίποτε! και κατά συνέπεια ούτε κίνηση, γιατί η κίνηση υποθάλλει το κενό.

- Τίποτε δεν μπορεί να είναι αιώνιο δίχως να είναι άπειρο σε έκταση.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ

(5^{ος} π.Χ. αιώνας)

Σπαρτιάτης στρατηγός, γιος του βασιλιά της Σπάρτης **Κλεόμβροτου Α'** (4^{ος} – 3^{ος} π.Χ. αιώνας) και ανιψιός του θρυλικού **Λεωνίδα**, που έπεσε ηρωικά μαχόμενος, κατά των Περσών, στη φονική και ιστορική μάχη των **Θερμοπυλών το 480 π.Χ.**

Πότε γεννήθηκε δεν είναι ακριβώς γνωστό, ενώ η χρονολογία του θανάτου του τοποθετείται στο **467-466 π.Χ.**

Το 479 π.Χ., ο Πausanias, υπήρξε επικεφαλής των ενωμένων ελληνικών στρατευμάτων κατά τη νικηφόρα μάχη στις **ΠΛΑΤΑΙΕΣ** της Βοιωτίας εναντίον των Περσών.

ΛΙΓΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΧΗ

Τα ελληνικά στρατεύματα ήταν **60 – 80** χιλιάδες άντρες, ενώ οι δυνάμεις των Περσών ήταν λίγο μεγαλύτερες. Η κύρια επίθεση έγινε εναντίον των Πελοποννησίων, οι οποίοι όμως κράτησαν υπομονετικά τις θέσεις τους, μέσα σ' ένα καταγισμό από βέλη που έριχναν οι καβαλάρηδες του εχθρικού ιππικού. Όταν, όμως, το κύριο σώμα των Περσών έφθασε σε απόσταση βολής, πίσω από το φράχτη που είχαν κάνει με τις πλεχτές τους ασπίδες, δόθηκε στους Έλληνες η διαταγή να επιτεθούν και το βαρύ πεζικό των Πελοποννησίων όρμησε τρέχοντας στις γραμμές του εχθρού. Ακολούθησε φονική μάχη στην οποία ο **ΜΑΡΔΟΝΙΟΣ** (Πέρσης στρατηγός **6^{ος} – 5^{ος}** π.Χ. αιώνας) κι όσοι τον περιστοιχίζαν έπεσαν νεκροί. Τα απομεινάρια του περσικού στρατού, με επικεφαλής το στρατηγό **ΑΡΤΑΒΑΖΟ** υποχώρησαν βιαστικά στην Ασία.

Η νίκη κατά του Μαρδόνιου φαίνεται ότι πρέπει να αποδοθεί στη μαχητικότητα των Ελλήνων και όχι στις στρατηγικές ικανότητες του Πausanias, γιατί είναι βέβαιο, ότι στις Πλαταιές, κινήθηκε χωρίς

προκαθορισμένο πολεμικό σχέδιο και συγκρούστηκε με τον εχθρό **ΜΟΝΟ** όταν αναγκάστηκε από αυτόν (αυτό αποδεικνύεται και από την περιγραφή της μάχης, που, λακωνικά, περιγράψαμε παραπάνω).

Το 478 π.Χ., ο Συμμαχικός στόλος (οι Αθηναίοι διέθεσαν **30** τριήρεις, οι Πελοποννήσιοι **20** και οι ιωνικές πόλεις **50**) με ναύαρχο τον Πausανία ξεκίνησε, αφού προηγουμένως ορίστηκε, ως θέατρο των πολεμικών επιχειρήσεων, όλη η παράλια περιοχή, που βρίσκεται ανάμεσα στο Βόσπορο και στην Κύπρο. Την Κύπρο, απάλλαξε, κατά μέγα μέρος, από τον περσικό ζυγό (προηγουμένως είχε ελευθερώσει τα νησιά του Αιγαίου). Κατόπιν έπλευσε προς τα ιωνικά παράλια, έφθασε στον Ελλήσποντο και κυριεύσε τη σημαντική πόλη **Σηιστό** και ακολούθως κατευθύνθηκε στο **Βυζάντιο** (αποικία των Μεγαρέων στις ακτές του Βοσπόρου, η μεταγενέστερη **Κωνσταντινούπολη**· το ίδιο όνομα χρησιμοποιήθηκε γενικά για τη βυζαντινή αυτοκρατορία), που αποτελούσε οχυρότατη, και πλούσια σε εφόδια περσική βάση. Η πόλη κυριεύθηκε (**476 π.Χ.**) εύκολα, γιατί ήταν απροετοίμαστη, και πρόσφερε στον Πausανία άπειρους μηδικούς θησαυρούς και πλήθος επιφανείς Πέρσες αιχμαλώτους. Εκτός από τα παραπάνω, με την κατάληψη του Βυζαντίου, επιτεύχθηκε και ένας σπουδαίος στρατιωτικός στόχος:

Εμποδίστηκε ο περσικός στόλος να εξέρχεται στο Αιγαίο.

Τις επιτυχίες αυτές των Ελλήνων αμαύρωσε η προδοτική συμπεριφορά του νικητή των Πλαταιών Πausανία. Αυτός, όταν κυριεύσε το Βυζάντιο, προχώρησε σε χειρονομίες και πράξεις προς τους Πέρσες, που δίκαια προκάλεσαν την αγανάκτηση των συμμάχων. Πρώτα-πρώτα βοήθησε τους πιο επιφανείς Πέρσες αιχμαλώτους να δραπετεύσουν, με το αζημίωτο φυσικά ... Αλλά σα να μην ήταν αρκετό αυτό, έστειλε επιστολή στον **Ξέρξη**, με την οποία ζητούσε σε γάμο την κόρη του, με αντάλλαγμα να τον βοηθήσει να κατακτήσει την Ελλάδα (αυτά μας πληροφορεί ο ιστορικός Θουκυδίδης). Ο Ξέρξης αποδέχτηκε με ευχαρίστηση τις προτάσεις και άρχισε μαζί του διαπραγματεύσεις. Τότε ο Πausανίας μεταμορφώθηκε σε τύραννο, με

αποτέλεσμα να φέρεται βάνουσα και σαν ανατολίτης ηγεμόνας. Η δεσποτική συμπεριφορά του, όμως, ενόχλησε πολύ τους Έλληνες συμμάχους και έτσι οι Σπαρτιάτες **ΕΦΟΡΟΙ** (ήταν πέντε και ασκούσαν την ουσιαστική εξουσία της Σπάρτης) αναγκάστηκαν να ανακαλέσουν το στρατηγό τους στη Σπάρτη.

Πράγματι ο Πausanίας επέστρεψε στην πατρίδα, όπου κατηγορήθηκε ως προδότης. Στο δικαστήριο παρουσίασε τις ενέργειές του σαν πράξεις πολιτικής σκοπιμότητας. Τελικά πέτυχε την αθώωσή του. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι, λέγεται, πως απαλλάχτηκε από το βάρος της προδοσίας, είτε γιατί **Δωροδόκησε**, με περσικό χρυσό, τους δικαστές του («παντοδύναμη παρά, είσαι η μόνη μου χαρά, τα στραβά τα κάνεις ίσια και τα άπρεπα σωστά»). Αυτά για να θυμηθούμε και τη ρήση του θυμόσοφου λαού), είτε γιατί οι εναντίον του κατηγορίες κρίθηκαν ανεπαρκείς και έγινε πιστευτό το βασικό του επιχείρημα, ότι οι επαφές του με το μεγάλο βασιλιά, αποτελούσαν πολεμικό τέχνασμα, κατά το παράδειγμα του **Θεμιστοκλή**, ο οποίος, ως γνωστό, προ της ναυμαχίας στα στενά της Σαλαμίνας το 480 π.Χ., έστειλε τον πιστό του δούλο Σίκινο στον Ξέρξη να τον πληροφορήσει πως οι Έλληνες υποχωρούν ...

Νομίζω ότι στο σημείο αυτό αξίζει τον κόπο να παραθέσουμε τα κατηγορηματικά λόγια, που ήταν στη συνέχεια και προφητικά, του περιηγητή και γεωγράφου **Πausανία** (2^{ος} μ.Χ. αιώνας) που έλεγε:

«Ουδέποτε έλειψαν από την Ελλάδα οι άνθρωποι που είχαν τη φαγούρα της προδοσίας». Και πρόσθετε κάτι το ANEΠΑΝΑΛΗΠΤΟ που είναι και σύνηθες ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ:

«Η δωροδοκία είναι δημοφιλής τρόπος πολιτικής προωθήσεως, εγκληματικής ατιμωρησίας και διπλωματικών επιτεύξεων»

Κάθε σχολιασμός, νομίζω, είναι περιττός

Αλλά, ο Πausanίας δεν παραιτήθηκε από τις επιδιώξεις. Ως ιδιώτης πια έφθασε στη Θράκη και άρχισε πάλι να ενεργεί για να πραγματοποιήσει τα προδοτικά του σχέδια. Οι έφοροι αναγκάστηκαν και πάλι να τον ανακαλέσουν. Ο Πausanίας πιστεύοντας ότι και πάλι

θα επιτύγχανε την αθώωσή του, επέστρεψε στην πατρίδα του. Εκεί, όμως, η απόφαση που βγήκε ήταν σκληρή. Οι έφοροι τον καταδίκασαν σε **θάνατο**, γιατί κατά τη διάρκεια της δίκης, παρουσιάστηκε ο αγγελιοφόρος και διάβασε την επιστολή που του είχε εμπιστευθεί ο Πausανίας για τον **Αρτάβαζο**, το σατράπη με τον οποίο συνεννοούνταν (περίτρανη απόδειξη της ενοχής του).

Αυτός, για ν' αποφύγει τη θανατική ποινή, κατέφυγε **ΙΚΕΤΗΣ** στο ναό της **Χαλκιοίκου Αθηνάς**.

Αλλά οι Σπαρτιάτες, με επικεφαλής τη μητέρα του **Θεανώ**, έκτισαν τις πόρτες και τα παράθυρα για να πεθάνει από **ασιλία**. Τελικά, λίγο πριν πεθάνει, τον έσυραν έξω από το ναό, για να μην τον μολύνει με το θάνατό του (**467 π.Χ.**).

Αυτό το άθλιο τέλος είχε ο πρωτεργάτης της σπουδαίας και αποφασιστικής νίκης των **Πλαταιών**.

Για την ενοχή ή μη του Πausανία υπάρχουν δύο ιστορικές εκδοχές:

- του **Ηρόδοτου**, ο οποίος αμφιβάλλει για την ενοχή του στρατηγού.
- του **Θουκυδίδη**, ο οποίος, αντίθετα, είναι απόλυτα βέβαιος για τα καταμαρτυρούμενα.

Η νεότερη έρευνα πιστεύει ότι υπήρξαν ορισμένες παρεκτροπές του, αλλά στην **ουσία** ο Πausανίας χρησιμοποιήθηκε από τη Σπάρτη ως εξιλαστήριο θύμα (η ιστορία επαναλαμβάνεται ανά τους αιώνες στην καθ' όλα βρόμικη πολιτική), για να δικαιολογηθεί η απώλεια της ελληνικής ηγεμονίας (Μετά την ανάκληση του Πausανία στη Σπάρτη, η αρχηγία του στόλου περιήλθε στους Αθηναίους και συγκεκριμένα στον **Αριστείδη και τον Κίμωνα**. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα:

- Έβαλε τέλος ουσιαστικά στις υπερπόντιες επιχειρήσεις της Σπάρτης και συντέλεσε στην απομόνωσή της στην Πελοπόννησο.
- Αποτέλεσε την αρχή της ηγεμονίας της Αθήνας στον ελλαδικό χώρο, με τα γνωστά και ευεργετικά αποτελέσματα γι' αυτή.

Τα συμπεράσματα, αγαπητοί αναγνώστες, δικά σας.

ΠΟΛΥΓΝΩΤΟΣ

(5^{ος} π.Χ. αιώνας)

Διάσημος ζωγράφος της αρχαιότητας. Γεννήθηκε στη **Θάσο**, άγνωστο πότε ακριβώς, έζησε όμως και δημιούργησε στην Αθήνα. Κατά τον 5^ο π.Χ. αιώνα είναι τόσο διάσημος, όσο ο **ΙΚΤΙΝΟΣ** (σπουδαίος αρχιτέκτονας του 5^{ου} π.Χ. αιώνα, που το όνομά του συνδέθηκε με την κατασκευή του Παρθενώνα στην Αθήνα) και ο **Φειδίας** (ο διασημότερος γλύπτης της ελληνικής αρχαιότητας κατά τον 5^ο π.Χ. αιώνα και ο εκτελεστής του γνωστού διακόσμου του Παρθενώνα)

Το 472 π.Χ. τον βρίσκουμε στην Αθήνα, όπου με τη ζωγραφική του εντυπωσιάζει τους πάντες. Έτσι, δεν θεωρήθηκε υπερβολή όταν ο **Κίμων** του έδωσε παραγγελία να διακοσμήσει πολλά κτίρια με τοιχογραφίες (Θησείο, Ιερό των Διόσκουρων – Κάστωρ & Πολυδεύκης, δίδυμοι γιοι του Δία και της Λήδας – Πινακοθήκη των Προπυλαίων της Ακρόπολης κ.λπ). Μεταξύ των πιο πάνω ήταν και οι περίφημες τοιχογραφίες (όλες οι τοιχογραφίες του ήταν ζωγραφισμένες πάνω σε κονίαμα και λευκό φόντο) που πραγματοποίησε στη Στοά, η οποία μετέπειτα ονομάστηκε Ποικίλη και η οποία, μετά από πολλά χρόνια επρόκειτο να δώσει το όνομά της στη φιλοσοφία του **Ζήνωνα** (4^{ος} – 3^{ος} π.Χ. αιώνας). Εκεί, ο Πολύγνωτος, εικόνισε την καταστροφή της Τροίας, όχι την αιματηρή σφαγή της νύχτας της νίκης, αλλά τη σκυθρωπή σιωπή του επόμενου πρωινού, με τους νικητές μέσα στα ερείπια και τους νικημένους νεκρούς.

Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι το έργο που στάθηκε αφορμή για να αποκτήσει την τεράστια φήμη του, ο Πολύγνωτος, ήταν οι τοιχογραφίες του στο ναό των Διόσκουρων, όπου και δημιούργησε

προηγούμενο στην τέχνη του και τούτο επειδή στο έργο του «**Απαγωγή των Λευκιπιδών**» (οι μυθικές κόρες **Ιάειρα, Φοίβη και Αρσινόη** του μυθικού ήρωα Λευκίππου) παρουσίασε τις εικονιζόμενες γυναίκες με διαφανείς εσθήτες. Το έργο αυτό, όχι μόνο δε σκανδάλισε το Αμφικτιονικό Συμβούλιο (**Αμφικτιονίες**: Συλλογικά όργανα. **Αμφικτιόνες**: Αντιπρόσωποι πόλεων, που αποτελούν αμφικτιονία, πολιτικός και θρησκευτικός σύνδεσμος πόλεων μιας περιοχής, όπου υπήρχε ναός κοινής λατρείας), αλλά η Αμφικτιονία των Δελφών, που ήταν η πιο σπουδαία απ' όλες, κάλεσε τον καλλιτέχνη να ζωγραφίσει στη λέσχη των Δελφών (λέσχη των Κνιδίων). Εκεί παρουσίασε δύο απέραντες τοιχογραφίες: «**τον Οδυσσέα στον Άδη**» και την «**Καταστροφή της Τροίας**», σχεδόν χωρίς τοπίο ή φόντο, αλλά γεμάτες με πολλές μορφές, με αποτέλεσμα να χρειαστούν πολλοί βοηθοί για να γεμίσουν με χρώματα τα προσεκτικά σχέδια του δασκάλου. Πρέπει να σημειωθεί ότι, οι ζωγράφοι της εποχής, δε ζωγράφιζαν τοπία, αν και αγαπούσαν τη φύση, τα χρησιμοποιούσαν μόνο σα φόντο, αλλά ενδιαφέρονταν τόσο πολύ για τον άνθρωπο και τα έργα του, ώστε δεν τους έμενε καιρός για τη φύση (τοπία, δέντρα, άνθη).

Ο Πολύγνωτος αρνήθηκε να δεχθεί αμοιβές γ' αυτές τις τοιχογραφίες, αλλά τις πρόσφερε με γενναιοδωρία στην **Αθήνα** και τους **Δελφούς**.

Την εποχή εκείνη ο καλλιτέχνης ήταν στον Κολοφώνα της δόξας του. Έτσι, δίκαια τον επευφήμησε ολόκληρη η Ελλάδα.

Η Αθήνα τον ανακήρυξε πολίτη της (σπουδαία διάκριση για την εποχή εκείνη) και το Αμφικτιονικό Συμβούλιο, με πρόταση του Σωκράτη, φρόντισε, κάθε φορά που επισκέπτεται την Αθήνα, να συντηρείται με δημόσια δαπάνη.

Ο Πολύγνωτος ήταν από τους πιο μεγάλους ζωγράφους της αρχαιότητας, ο οποίος διαμορφώθηκε στη Θάσο, που ήταν σπουδαίο κέντρο Ιωνικής τέχνης.

Μεταχειριζόταν, για τη δημιουργία των έργων του, το λευκό, το μαύρο, το κόκκινο και το κίτρινο. Από αυτά τα χρώματα δημιούργησε και άλλες ποικιλίες και εγκαινίασε τις αποχρώσεις με συνδυασμούς χρωμάτων.

Πιστεύεται ότι αυτός πρώτος εισήγαγε το σκιάφως και πιο πολύ με την απόδοση των πτυχών.

Ο Πολύγνωτος, εκτός από τις τοιχογραφίες, ζωγράφιζε επίσης πάνω σε ξύλινους πίνακες και σε μάρμαρα.

Η τέχνη τώρα είχε προχωρήσει πάρα πολύ. Έτσι, το 470 π.Χ. οι Δελφοί και η Κόρινθος θέσπισαν διαγωνισμούς ζωγραφικής με τα γνωστά ευεργετικά αποτελέσματα, που ακολουθούν την ευγενική άμιλλα.

Λέγεται ότι, ο Πολύγνωτος, ήταν και πλάστης, αλλά το έργο του σε αυτό τον κλάδο δεν αναφέρεται.

Για το ρυθμό και την τεχνοτροπία της ζωγραφικής του Πολύγνωτου μπορούμε να σχηματίσουμε ιδέα από τις αγγειογραφίες. Οι τεχνίτες-βιοτέχνες, που έκαναν τις ζωγραφιές στα αγγεία, βρίσκονταν κάτω από την έντονη επίδραση του Πολύγνωτου. Ακόμα περισσότερο σήμερα διαπιστώνεται ότι ο Πολύγνωτος επέδρασε και στον ίδιο το Φειδία.

Ο καλλιτέχνης δημιούργησε πολλά έργα, αλλά δε διασώθηκε, ως τις ημέρες μας, κανένα.

Η αξία, όμως, του καλλιτέχνη είναι γνωστή από πληροφορίες και κρίσεις που έχουμε από αρχαίους συγγραφείς και ιδιαίτερα του **Παυσανία** (περιηγητής και συγγραφέας από τη Μαγνησία της Μ. Ασίας, έζησε το 2^ο μ.Χ. αιώνα).

Ο **Αιλιανός** (σοφιστής ρωμαϊκής καταγωγής, που έγραψε ελληνικά, έζησε από το 170 μέχρι το 235) λέγει ότι, η τέχνη του Πολύγνωτου, είχε «**ακρίβεια, πάθος και ήθος**», ο δε Φιλόστρατος (σοφιστής από τη Λήμνο) ονομάζει τους πίνακες του Πολύγνωτου «**ευδοκίμους**».

ΦΙΛΟΛΑΟΣ

(5^{ος} π.Χ. αιώνας)

Πυθαγόρειος φιλόσοφος, που έζησε τον 5^ο π.Χ. αιώνα, σύγχρονος περίπου του Σωκράτη. Πότε ακριβώς γεννήθηκε δεν είναι γνωστό. Επίσης πολλοί αμφισβητούν την πατρίδα του. Επικρατέστερη άποψη είναι εκείνη που τον θεωρεί ότι γεννήθηκε, περί τα μέσα του 5^{ου} π.Χ. αιώνα, στον **Κρότωνα** της Ιταλίας (λίγα, για τη σπουδαία αυτή πόλη, στο τέλος του θέματος), όπου μύηθηκε στον Πυθαγορισμό, πιθανόν από τον **Λύση** (φιλόσοφος του Τάραντα, 5^{ος} π.Χ. αιώνας).

Κατά το διωγμό των Πυθαγορείων στον Κρότωνα, όταν τυρπολήθηκε η οικία, όπου συνεδρίαζαν οι οπαδοί του Πυθαγόρα, λέγεται ότι σώθηκαν **αυτός, ο Αρχίππος** (Αθηναίος κωμωδιογράφος, 5^{ος} π.Χ. αιώνας) και ο **Λύσης**, αφού έφυγε από εκεί ήρθε στη **Θήβα**, όπου έζησε και δίδαξε πολλά χρόνια, συμβάλλοντας αποφασιστικά στη διάδοση του Πυθαγορισμού στην Ελλάδα.

Μαθητές του, με αξιόλογη πνευματική ανάπτυξη και δράση, υπήρξαν ο **Σιμμίας** (Θηβαίος φιλόσοφος, μαθητής του Σωκράτη) και ο **Κέβης** (Θηβαίος φιλόσοφος, 5^{ος} π.Χ. αιώνας, μαθητής του Σωκράτη), που αναφέρονται στον πλατωνικό "**Φαίδωνα**", ως συνομιλητές του Σωκράτη.

ΚΑΤΑ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ

- Όλα τα πράγματα γίνονται από ανάγκη και αρμονία
- Αρχές όλων των πραγμάτων είναι το **ΠΕΡΙΤΤΟ (περατό)**, το **ΑΡΤΙΟ (άπειρο)** και η **ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ**, που όταν προστεθεί στον άρτιο κάνει τον περιττό αριθμό, και όταν προστεθεί στον περιττό κάνει τον άρτιο.
- Η γη βρίσκεται στο κέντρο του Σύμπαντος μεταξύ πολλών πλανητών, που περιστρέφονται γύρω από ένα «**ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΠΥΡ**».

- Τα πάντα είναι διατεταγμένα σε αριθμητικές σχέσεις, όπως οι αριθμοί, ο δε κόσμος είναι ένας και αιώνιος, όπως η απόλυτος ενότητας, από την οποία προέρχεται.

Πριν από το θάνατό του ξαναγύρισε στην Ιταλία, όπου και πέθανε, άγνωστο πότε. Ο Φιλόλαος υπήρξε ανήσυχο και ερευνητικό πνεύμα και είχε πολύπλευρες γνώσεις.

Έγραψε, μεταξύ των άλλων, και **ιατρικά συγγράμματα**, από τα οποία φαίνεται ότι ήταν και εκλεκτός γιατρός και **θεωρούσε σαν αιτία των ασθενειών τους χυμούς του σώματος, δηλαδή το αίμα, τη χολή και το φλέγμα** (βλεννώδη ύλη που εκκρίνουν οι ρινικές κοιλότητες ή οι βρόγχοι, φλέμα), **καθώς και την υπερβολή ή στέρηση της θερμότητας ή ψύχους, είτε της τροφής.**

Από τα έργα του σώθηκαν μόνο αποσπάσματα, για τα οποία όμως αμφισβητείται η γνησιότητα. Αποδίδονται όμως στο Φιλόλαο δύο σπουδαία βιβλία: «**Περί Φύσεως**» και «**Βάκχαι**», από τα οποία σώθηκαν αποσπάσματα. Σ' αυτά, πάντως, αναγνωρίζονται απόψεις, που χαρακτηρίζουν την Πυθαγόρεια Σχολή της εποχής του Φιλολάου. Τα βιβλία αυτά ήταν γνωστότατα στην αρχαιότητα και κατά την παράδοση τα αγόρασε ο Πλάτων στην υπερβολική τιμή των 100 **μνων** (**μνα**: νόμισμα των αρχαίων Ελλήνων)

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Η δεκάδα είναι ο τελειότερος αριθμός.
- Το Σύμπαν είναι σφαιρικό και αποτελείται από **κεντρικό πυρ**, γύρω στο οποίο περιστρέφονται οι δέκα σφαίρες: ο ήλιος, η σελήνη, η γη, οι πέντε πλανήτες, η σφαίρα των απλανών και η αντίχθων (νότιο ημισφαίριο), η οποία είναι άορατος προς ημάς, γιατί ζούμε στο αντίθετο προς αυτή ημισφαίριο της γης.
- Η αρμονία των πραγμάτων και του κόσμου είναι σύνθεση της θεμελιώδους αντίθεσης **απείρου – πεπερασμένου..**

- Δέκα είναι οι θεμελιώδεις αντιθέσεις, δέκα τα ουράνια σώματα, που στρέφονται γύρω από την εστία του παντός.

- Η ψυχή είναι η αρμονία του σώματος, που διατηρείται και μετά το θάνατο.

- Ο αριθμός αρμόζει στα όντα μέσα στην ψυχή και η αρμονία του εκτείνεται σε δύναμη από τα ένθεα (θεόπνευστα) πράγματα, έως τα ανθρώπινα έργα (τέχνη, μουσική, ιατρική κ.λπ).

ΚΡΟΤΩΝ

Πόλη της Νότιας Ιταλίας, που ιδρύθηκε, μαζί με τη **Σύβαρη** (πόλη της νότιας Ιταλίας, ονομαστή για τον τρόπο ζωής των κατοίκων της, που χαρακτηρίζονταν από χλιδή και μαλθακότητα. Ιδρύθηκε το **709 π.Χ.**) από τους Αχαιούς της Πελοποννήσου και η οποία υπάρχει ακόμη και σήμερα με το όνομα **Κροτόνε**. Μεταξύ των δύο αυτών συγγενών πόλεων υπήρχε φονική ζηλοτυπία, που είχε ως αποτέλεσμα να εμπλακούν σε αιματηρό πόλεμο το **510 π.Χ.**, κατά τον οποίο οι Συβαρίτες κατατροπώθηκαν και σφαγιάστηκαν, με αποτέλεσμα η πόλη τους να λεηλατηθεί και να καεί. Έτσι, η φημισμένη πόλη, εξαφανίστηκε από την ιστορία (αλήθεια πόσο χάνονται βαθιά μέσα στους αιώνες οι ρίζες των θανάσιμων, πολλές φορές, ελαττωμάτων της φυλής μας ...). Ο **Κρότων** είχε το φυσικό λιμάνι μεταξύ του Τάραντα και της Σικελίας. Έτσι τα πλοία προσέγγιζαν την πόλη και αντάλλαζαν πολλά εμπορεύματα εκεί, με αποτέλεσμα την άνθηση του εμπορίου και την αύξηση του πλούτου των κατοίκων της. Η πόλη, εκτός του πλούτου που διέθετε, είχε φήμη υγιεινού τόπου κι έτσι προσέλκυε πολλούς ανθρώπους των γραμμάτων, όπως θα λέγαμε σήμερα, και μεταξύ αυτών και τον ξακουστό φιλόσοφο **Πυθαγόρα**, όπου ίδρυσε την περίφημη Πυθαγόρεια Σχολή. Επίσης εδώ γεννήθηκαν διάσημοι αθλητές, όπως ο **Μίλων** (θρυλικός παλαιστής του **6^{ου}** π.Χ. αιώνα, νικητής κατ' επανάληψη σε όλους τους Ολυμπιακούς αγώνες) και δημιουργήθηκε η μεγαλύτερη ιατρική

σχολή της **Magna Grecia** (Μεγάλης Ελλάδας, όπως χαρακτηριστικά ονόμαζαν, οι Ρωμαίοι, τις ελληνικές πόλεις της Νότιας Ιταλίας). Από τα πιο πάνω, φαίνεται ότι ο Κρότων ήταν μια ευημερούσα πόλη με αξιόλογη πνευματική και αθλητική κίνηση. Η πόλη είχε εμπλακεί σε διαδοχικούς πολέμους: το **480 π.Χ.** με τους **Λοκρούς** (**Λοκροί**: ελληνική πόλη της νότιας Ιταλίας, που ιδρύθηκε από τους Λοκρούς το **673 π.Χ.**, περιήλθε στην κυριότητα των Ρωμαίων το **205 π.Χ.**), τα έτη **389** και **295 π.Χ.** με τους **Συρακούσιους**, από τους οποίους ηττήθηκε κατ' επανάληψη (**Συρακούσες**: ελληνική πόλη της Σικελίας, λιμάνι στην Ανατολική Ακτή – υπάρχει και σήμερα – που ιδρύθηκε από τους Κορίνθιους το **734 π.Χ.** και είχε **100700** κατοίκους. Κατελήφθη από τους Ρωμαίους μετά από μακρά πολιορκία **213-212 π.Χ.**, κατά την οποία δόθηκε η ευκαιρία στον Αρχιμήδη να επιδείξει την ιδιοφυία του. Τέλος το **194 π.Χ.** έγινε Ρωμαϊκή αποικία).

ΠΡΟΔΙΚΟΣ

(5^{ος} – 4^{ος} π.Χ. αιώνας)

Διάσημος Έλληνας σοφιστής της αρχαιότητας, ο οποίος γεννήθηκε, περί το 460 π.Χ., στην **Κείο** (πόλη της ιστορικής περιοχής της Β.Δ. Μικράς Ασίας – Βιθυνίας). Μαζί με τον **Πρωταγόρα** (5^{ος} π.Χ. αιώνας), το **Γοργία** (483-376 π.Χ.) και τον **Ιππία** (6^{ος} π.Χ. αιώνας) αποτελούν την τετράδα των μεγάλων σοφιστών της πρώτης σοφιστικής περιόδου, που με κέντρο την Αθήνα, αν και κανένας τους δεν ήταν Αθηναίος, δημιούργησαν μία σημαντικότερη ανανεωτική πνευματική κίνηση στο δεύτερο μισό του 5^{ου} π.Χ. αιώνα, ενίσχυσαν την έφεση για γνώση και έδωσαν **ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα** στην ελληνική σκέψη και φιλοσοφία.

Ο **Πρόδικος** φημιζόταν για τη μεγάλη και πολύπλευρη μόρφωσή του και θαυμαζόταν για την ευφράδεια και την ευστοχία των παραβολών του. Γι' αυτές τις πνευματικές του αρετές τον αποκαλούσαν «**δεινό**» και «**σοφό**».

Όπως συμβαίνει και με τους άλλους σοφιστές, οι πληροφορίες μας για τον Πρόδικο, **που θεωρείται ο κατ' εξοχήν ηθικολόγος από τους σοφιστές**, δεν είναι μόνο ανεπαρκείς, αλλά και προέρχονται – άμεσα ή έμμεσα – από τον **Πλάτωνα** (427-347 π.Χ.), που ήταν αδιάλλακτος πολέμιος της σοφιστικής (η τέχνη των σοφιστών).

Ήταν νεότερος από τον Πρωταγόρα και το Γοργία, θεωρείται, μαζί με τον Ιππία, σύγχρονος του **Σωκράτη** (470-300 π.Χ.) και όπως αποδεικνύεται από την Πλατωνική Απολογία του φιλοσόφου, ζούσε ακόμη το 399 π.Χ.

Στην Αθήνα ήλθε πολλές φορές ως πρεσβευτής της πατρίδας του και εκτιμήθηκε πολύ, τόσο η δεινή ικανότητά του στις ομιλίες του στη Βουλή, όσο και η πολύπλευρη μόρφωσή του. Είχε αποκτήσει τη φήμη πολύ σοφού ανθρώπου και συχνά στον Πλάτωνα το όνομά του συνοδεύεται από κάποιο επίθετο δηλωτικό αυτής της σοφίας (σοφός, πάνσοφος, θείος, βέλτιστος κ.λπ). Το ίδιο απαντά και στον

Ξενοφώντα (430-354 π.Χ.) και σε άλλους αρχαίους συγγραφείς. Το λεγόμενο συχνά «**σοφώτερος Προδίκου**» είναι ακριβώς χαρακτηριστικό αυτής της φήμης του (η έκφραση χρησιμοποιείται και σήμερα όταν θέλουμε να εξάρουμε τη μόρφωση κάποιου).

Ο Πρόδικος: α) Δίδαξε στους μαθητές του, ό,τι και ο Πρωταγόρας, την τέχνη πώς να πετυχαίνουν στην ιδιωτική τους ζωή και να διακρίνονται στην πόλη. Φυσικά, η ρητορική ήταν ένα από τα μαθήματα που οδηγούσαν στην επιτυχία.

β) Δανείστηκε και καλλιέργησε ταυτόχρονα, από τον Πρωταγόρα (πίστευε, όπως και ο Ηράκλειτος, στη διηλεκτική ροή των όντων στο Σύμπαν. Ο άνθρωπος, έλεγε, γνωρίζει τα πράγματα όχι όπως είναι αυτά, αλλά όπως του εμφανίζονται στις αισθήσεις του. Με άλλα λόγια το καθετί είναι ακριβώς ό,τι φαίνεται στο άτομο) τη θεωρία του για τη γνώση και με ποικίλα κίνητρα και ικανότητες, ακολούθησε τις ίδιες μεθόδους. Κύριο χαρακτηριστικό της θεωρίας του ήταν ότι τόνισε ιδιαίτερα τη διάκριση ανάμεσα στη **ΦΥΣΗ**, που οι νόμοι της δεσμεύουν ηθικά και τηρούνται από όλα τα έθνη και στη **ΣΥΜΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ**, δηλαδή τα δημιουργημένα από τους ανθρώπους έθιμα και νόμους, για τα οποία, ο Πρόδικος, δεν είχε κανένα σεβασμό. Το αποτέλεσμα αυτής της διδασκαλίας (αρχής – θεωρίας) ήταν να φέρει τη διάλυση στην παράδοση, μαζί με τη θρησκεία, τα ήθη των προγόνων, γιατί, σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, το παρελθόν ήταν εποχή άγνοιας και πρόληψης και το παρόν μόνο άξιζε να λογαριάζεται. Η ίδια αρχή απέβλεπε ακόμη να γκρεμίσει τους φραγμούς των κοινωνικών τάξεων και τα σύνορα ανάμεσα στα κράτη (ιδέες, οι οποίες αν και πέρασαν **2500 χρόνια ακόμη συζητούνται** ...). Εδώ αξίζει να σημειωθεί πως διαμαρτυρήθηκε κατά της εκφυλιστικής, όπως έλεγε, επίδρασης της τεχνητής ζωής των πόλεων, συνέκρινε τη φύση προς το νόμο και αποκάλεσε το νόμο «**Βασανιστή της ανθρωπότητας**». Οι σκέψεις αυτές, όχι μόνο υπονόμισαν τα παλιά στηρίγματα της ελληνικής ηθικής, αλλά και ενθάρρυναν πολλά πειράματα τρόπου ζωής. Έτσι παρατηρείται το φαινόμενο «**Χάσμα**

των γενεών» σε όλη τη μεγαλοπρέπεια: **Οι γέροντες**, από τη μια μεριά, θρηγούσαν την απώλεια της οικιακής απλότητας και πίστεως **και οι νέοι**, από την άλλη, αναζητούσαν τις απολαύσεις και τον πλούτο, χωρίς θρησκευτικό χαλινό.

Για τις παραπάνω θέσεις, που ήταν θέσεις όλων των φημισμένων σοφιστών, ο Πρόδικος, όπως ήταν φυσικό για την εποχή του, **κατηγορήθηκε, σαν καταλύτης των κοινωνικών θεσμών, και για αθεΐα**. Όπως και αν έχουν όμως τα πράγματα, ένα είναι **γεγονός**: ο Πρόδικος έκανε ανοιχτό αγώνα εναντίον όλων των παραδεκτών ιδεών της εποχής, πράγμα που σήμαινε πως ήταν ανοιχτό μυαλό και δυνατός χαρακτήρας και προπαντός πίστευε και δίδασκε τις θεωρίες του με θέρμη και πολύ πειστικότητα.

Αν και οι θεωρίες του Προδίκου ήταν καταστρεπτικές της κατεστημένης πολιτικής, κοινωνικής και θρησκευτικής τάξης, ο ίδιος, καθώς και οι λοιποί σοφιστές, προετοίμαζαν το δρόμο για κάποιο παγκόσμιο ανθρωπισμό, για φιλικότερες σχέσεις ανάμεσα στα κράτη και για ομοσπονδίες. Και αυτό, νομίζω, ήταν πολύ σπουδαίο, αν αναλογιστεί κανείς όχι μόνο πότε διατυπώθηκαν, αλλά και την αναγκαιότητά τους για μια παγκόσμια αλληλοκατανόηση, που θα έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας καλύτερης και πιο ανθρώπινης ζωής των σημερινών δοκιμαζόμενων κοινωνικών ομάδων.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Οι άνθρωποι είναι από τη φύση τους ίσοι, αλλά ο νόμος, που συχνά γίνεται **«Βασανιστής των ανθρώπων»**, αντιστρατεύεται σε πολλά τη φύση και δημιουργεί διακρίσεις.
- Παν ό,τι επιτρέπει η φύση είναι καλό, ανεξαρτήτως της συνήθειας ή του νόμου.
- Το νόμιμο δεν ταυτίζεται πάντοτε με το δίκαιο.
- Όπως η μία χειρ νίπτει την άλλη, ούτω και η σοφία πρέπει να διδάσκει τη φιλομάθεια, η δε φιλομάθεια ν' αμείβει τη σοφία.

- Ενόσω ζώμεν θάνατος δεν υπάρχει, όταν δε υπάρξει ο θάνατος, ημείς παύοντες να ζώμεν, δεν τον αισθανόμεθα (αυτά δίδασκε για να παρηγορήσει και να απαλλάξει τον κόσμο από το φόβο του θανάτου).
- Ότι φαίνεται σωστό, αυτό είναι και στην πραγματικότητα σωστό.

ΑΡΧΕΛΑΟΣ

(480 – 410 π.Χ.)

Σημαντικός Έλληνας φιλόσοφος, που θεωρείται ο τελευταίος των προσωκρατικών. Λέγεται ότι γεννήθηκε στη **Μίλητο το 480 π.Χ.**, αλλά οι περισσότεροι τον θεωρούν Αθηναίο, ίσως επειδή εγκαταστάθηκε πολύ μικρός στην Αθήνα, όπου δίδαξε και ανέπτυξε τις θεωρίες του. Είναι ο τελευταίος φιλόσοφος της Ιωνικής φιλοσοφίας, που την εισήγαγε στην Αθήνα. Αυτό τουλάχιστον αποδεικνύεται απ' όσα μας αναφέρει ο ιστορικός Ιππόλυτος: **«Η φυσική φιλοσοφία διατηρήθηκε από το Θαλή ως τον Αρχέλαο».**

Ο Αρχέλαος έζησε τον 5^ο π.Χ. αιώνα και άκμασε γύρω στο **448**. Φαίνεται πως, με τις θεωρίες του, αποτελείωσε (έδωσε τη χαρακτηριστική βολή) τη «διάλυση» της ιωνικής σκέψης ταυτίζοντας τις ιδέες του Αναξιμένη (**585-528**), που έλεγε: («Αρχή και ουσία των όντων είναι ο **αέρας**, γιατί απ' αυτόν γίνονται όλα τα πράγματα και σ' αυτόν επιστρέφουν φθειρόμενα. Όπως μας κρατά η ψυχή μας, που είναι από αέρα, έτσι και το πνεύμα και ο αέρας περιέχουν τον κόσμο ολόκληρο»), με τον προσωποποιημένο «**ΝΟΥΝ**» του φίλου και δασκάλου του **Αναξαγόρα** (φιλόσοφος από τις **Κλαζομενές** – πόλη της Ιωνίας- που έζησε από το **505 μέχρι το 428 π.Χ.** και πρώτος που διατύπωσε τη **μονοθεϊστική αντίληψη, για το Σύμπαν, που το κυβερνά ο Νους**).

Έζησε στα χρόνια της ακμής των σοφιστών (δάσκαλοι της ρητορικής και της πολιτικής φιλοσοφίας, ικανοί στα σοφίσματα: έξυπνη επιπόηση, σκόπιμα λαθεμένος συλλογισμός για εξαπάτηση) και θεωρείται βέβαιο ότι επηρεάστηκε πολύ από την αντίθεση που παρουσιάζουν αυτοί οι τελευταίοι ανάμεσα στη φύση και τη συμβατικότητα.

Ο Διογένης ο Λαέρτιος (λόγιος και ιστορικός γνωστός από το έργο του «**Φιλοσόφων Βίου**», έζησε τον 3^ο μ.Χ. αιώνα), μας πληροφορεί πως, **ο Αρχέλαος, πίστευε ότι:**

- Καθώς εξατμίζεται το νερό από τη θερμότητα, **το «πυρώδες» του σχηματίζει τη γη** (στερεά σώματα).
- Εκείνο που διαστέλλεται περιρρέει τη γη και σχηματίζει τον αέρα. Και γ' αυτό η γη συγκρατείται από το αέρα και ο αέρας κρατιέται από **το «πυρ»**, που τον περιβάλλει.
- Όλα τα έμβια όντα γεννήθηκαν από τη θερμή γη και την ιλύν (λάσπη), που μοιάζει με γάλα και είναι τροφή. Έτσι γεννήθηκε κι ο άνθρωπος από τη γη.
- Η φωνή είναι χτύπημα του αέρα (θεωρείται ο πρώτος που το υποστήριξε).
- Η θάλασσα σχηματίστηκε στα κοιλώματα από τα νερά που στραγγίζουν από τη γη.
- Πίστευε ακόμη, ότι αρχή του κόσμου, είναι ο **«ΝΟΥΣ»** όπως κι ο δάσκαλός του Αναξαγόρας, αλλά, όπως μας πληροφορεί ο Ιππόλυτος, θεωρούσε **το ΝΟΥ** σαν αρχική αιτία κίνησης και όχι **«κοσμοποιό»** (δημιουργό του κόσμου), όπως ο δάσκαλός του.

Ο Διογένης Λαέρτιος θεωρεί τον Αρχέλαο πρόδρομο του Σωκράτη, γιατί ασχολήθηκε και με την ηθική και είχε διατυπώσει φιλοσοφικές αντιλήψεις, για τους νόμους, για το ωραίο και το δίκαιο. Αυτά παρέλαβε από αυτόν ο Σωκράτης και επειδή τα συστηματοποίησε θεωρήθηκε ως ευρετής (εκείνος που επινόησε) αυτών. Εκτός από τα πιο πάνω, ο Αρχέλαος, μίλησε και για την προοδευτική εξέλιξη του ανθρώπου και προχώρησε, όχι μόνο στη βιολογική αρτιότητα, αλλά παρουσιάζει και τις πολιτιστικές και ηθικές προόδους.

Για το έργο και τη ζωή του δεν γνωρίζουμε πολλά πράγματα, γιατί τίποτε σχεδόν δε σώθηκε. Πάντως λέγεται ότι έχει γράψει έργο για **«ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ»** και μερικά άλλα ακόμη. Στο κυριότερο από τα έργα του ασχολείται με το δίκαιο και το άδικο και, κατά το Διογένη το

Λαέρτιο, όπως προαναφέραμε, οι έννοιες, για τους νόμους, το ωραίο και το δίκαιο, που ανέπτυξε ο Σωκράτης, βασικά ήταν δικές του.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Οι αστέρες είναι τμήματα γεώδη, που αποσπάστηκαν βάσει της γενικής περιστροφής του σύμπαντος από το κέντρο.
- Τα αίτια της γένεσης (δημιουργίας), της εμφάνισης της ζωής είναι δύο: η θερμότητα και το ψύχος.
- Το Σύμπαν είναι άπειρο.
- Το μεγαλύτερο άστρο είναι ο Ήλιος.
- Η περιστροφική κίνηση του κόσμου είναι η αιτία με την οποία η γη, που αποτελεί ένα μικρό μέρος του σύμπαντος, μένει σταθερή στη θέση που κατέχει.
- Η γη περιβάλλεται από αέρα, αυτός δε από φωτιά (πυρ).
- Η γένεση των εμβίων όντων οφείλεται στην επενέργεια (επίδραση) της ηλιακής θερμότητας.
- «Νουν δε πάσιν εμφύεσθαι ζωοίς ομοίως χρήσθαι γαρ έκαστον και των ζώων το μεν βραδυτέρως, το δε ταχυτέρως» (Σε όλα τα ζώα ενυπάρχει νους και το καθένα από αυτά είναι σε θέση να κάνει χρήση αυτού, άλλο μεν με μικρότερη βραδύτητα, άλλο δε με μεγαλύτερη).
- Τα ζώα προέρχονται από την ιλύν (**«από της ιλύος γεννηθήναι»**).
- Όλα τα ζώα έχουν τον ίδιο τρόπο ζωής.
- Φωνής γένεσιν την του αέρος πλήξιν (η φωνή γεννάται κατόπιν πλήξεως του αέρος). Εδώ, νομίζω, μπορούμε να συμπεράνουμε πως έκανε λόγο για τη δημιουργία των αισθήσεων.
- Βασικά στοιχεία της ανθρώπινης κοινωνίας είναι ο νόμος και οι τέχνες.
- Το δίκαιο και το άδικο (αισχρό) δεν είναι φυσικά χαρακτηριστικά του ανθρώπου, αλλά στοιχεία της συνήθειας.
- Το δίκαιο και το άδικο έλκουν την καταγωγή τους από τη διανομή των αρχικών σπερμάτων του κόσμου.

ΝΙΚΙΑΣ

(469 – 413 π.Χ.)

Μία από τις συμπαθέστερες πολιτικές και στρατιωτικές μορφές των αρχαίων Αθηνών, που έθετε τα συμφέροντα της πόλης υπεράνω των προσωπικών και οικογενειακών. Άνθρωπος εξαιρετικά πλούσιος από ευυπόληπτη οικογένεια, αρχηγός του ειρηνόφιλου κόμματος των Αθηνών, κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου (431-404 π.Χ.), ο οποίος, μετά το θάνατο του Περικλή (495-429 π.Χ.) υπήρξε ο κύριος αντίπαλος του φιλοπόλεμου και δημαγωγού **Κλέωνα (Β' μισό του 5^{ου} π.Χ. αιώνα)**. Διακρινόταν για τη σωφροσύνη και τη μετριοπάθειά του, καθώς και για τη μόνιμη επιδίωξή του για ειρήνη με τη Σπάρτη, εφόσον φυσικά θα επιτυγχάνονταν όροι ευνοϊκοί.

Γεννήθηκε το 469 π.Χ. και οι πλούσιοι γονείς του έδωσαν σ' αυτό άρτια και πολύπλευρη μόρφωση, που τον βοήθησε στη δημιουργία ενός συνετού και καθ' όλα αξιόλογου χαρακτήρα, ζηλευτό για την εποχή του.

Αναμίχτηκε νωρίς στην πολιτική και ήταν προικισμένος με εξαιρετικά προσόντα και θερμότατη φιλοπατρία, πράγμα που συντέλεσε στο να κατορθώσει γρήγορα ν' αποσπάσει την εκτίμηση των συμπατριωτών του, οι οποίοι τον εξέλεξαν επανειλημμένα στρατηγό. Κατά τις αρχές του Πελοποννησιακού Πολέμου, ήταν συστράτηγος του Περικλή, απέδειξε δε όλες του τις αρετές, που χαρακτηρίζουν έναν άξιο αξιωματικό.

Μετά το θάνατο του Περικλή, έγινε, για λίγα χρόνια, ο ρυθμιστής της πολιτικής καταστάσεως των Αθηνών. Έτσι πρωτοστάτησε στην ανακωχή του 423 π.Χ. και συνομολόγησε ειρήνη το 421 π.Χ. με τους Σπαρτιάτες, που πήρε το όνομά του «**ΝΙΚΙΕΙΟΣ ΕΙΡΗΝΗ**» (προοριζόταν να διαρκέσει 50 χρόνια) και θεωρήθηκε αποδεδειγμένα αναγκαία και στις δύο εμπόλεμες παρατάξεις: Την Αθηναϊκή και την Πελοποννησιακή Συμμαχία (στον Πελοποννησιακό Πόλεμο, ως

γνωστό, δεν πολεμούσε η Αθήνα με τη Σπάρτη, αλλά συνασπισμός πόλεων, που είχαν συσπειρωθεί γύρω απ' αυτές τις πόλεις, ανάλογα με τα ποικίλα συμφέροντά τους ...), γιατί ανακούφισε τους λαούς των εμπολέμων από τα πολύμορφα και φοβερά δεινά του πολέμου (431-421 π.Χ., πρώτη φάση του φονικού και ανελέητου Πελοποννησιακού Πολέμου).

Ο αγαθός, έντιμος, σόφρων, αλλά και με κάποια φυσική, ίσως, ατολμία **Νικίας** δεν ήταν δυνατό να επιβληθεί με τους βίαιους και αδίστακτους πολιτικούς δημιουργούς **Κλέωνα και Αλκιβιάδη (452-404)**. Έτσι, κατά τη διάρκεια της ειρήνης (ένα χρόνο αργότερα) ο πανέξυπνος, ματαιόδοξος και τολμηρός νέος, **ο Αλκιβιάδης**, που συνδύαζε, κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο, την τέχνη του δημιουργού με την προσωπική του γοητεία, κέρδισε τη στρατηγία το **420 π.Χ.** κι αμέσως άρχισε να ενισχύει, μαζί με τον Κλέωνα, το φιλοπολεμικό κόμμα, ελπίζοντας να προωθήσει τα συμφέροντά του (τοποθετούσε, αντίθετα από το Νικία, πάντοτε τα ατομικά του συμφέροντα πάνω από τα γενικά. Αυτό το κακό επαναλαμβάνεται και σήμερα ...).

Για την ιστορία αναφέρουμε ότι, οι δύο βασικοί άξονες της φιλοπόλεμης και κατακτητικής πολιτικής του Αλκιβιάδη, ήταν:

- Η Αθηναϊκή επέμβαση στην Πελοπόννησο και
- Η εκστρατεία στη Σικελία, που ο πλούτος της όλο και μεγάλωνε και εξασφάλιζε στους πολίτες της, ιδιαίτερα των Συρακουσών, μια άνετη και πολυτελή ζωή.

Ο Νικίας αντιτάχτηκε με όλες του τις δυνάμεις σ' αυτή την επιχείρηση, με το επιχείρημα, ότι η Αθήνα χρειαζόταν όλες τις δυνάμεις της για να ανασυγκροτήσει και διατηρήσει την ηγεμονία της και την άμυνά της απέναντι στη Θήβα και την Πελοπόννησο. Ωστόσο, παρά τη διαφωνία τους, εκλέχθηκε στη στρατηγία, για τη Σικελική εκστρατεία, μαζί με τον **Αλκιβιάδη και το Λάμαχο** (στρατηγός, **470-414 π.Χ.**).

Το Μάιο του 415 π.Χ. το μεγαλύτερο εκστρατευτικό σώμα, που αποτελούσε μια τεράστια αρμάδα (**134** τριήρεις, **130** πλοία ανεφοδιασμού και **27000**, περίπου, άνδρες) ξεκίνησε για τη Σικελία. Εκεί, οι τρεις στρατηγοί διαφωνούσαν στο σχέδιο δράσεως (έτσι δικαιώνεται η λαϊκή ρήση: **«Όπου λαλούν – υπάρχουν – πολλά κοκόρια αργεί να ξημερώσει»**), με αποτέλεσμα να χάσουν ένα χρόνο με μικροεπιχειρήσεις χωρίς ιδιαίτερη στρατηγική αξία, σπαταλώντας ταυτόχρονα τα εφόδιά τους και το σπουδαιότερο αποθαρρύνοντας τους άνδρες.

Τον επόμενο χρόνο (**414 π.Χ.**) πολιορκήσαν τις Συρακούσες, που στο μεταξύ είχαν ζητήσει συμπαράσταση και ενισχύσεις από τους Σπαρτιάτες, οι οποίοι ανταποκρίθηκαν στο αίτημα και έστειλαν, με τη σειρά τους, το δικό τους εκστρατευτικό σώμα, με επικεφαλής το δυναμικό και φημισμένο στρατηγό **Γύλιππο**. Στο μεταξύ οι Αθηναίοι ανακάλεσαν στην Αθήνα τον Αλκιβιάδη, για να δικαστεί για ασέβεια ... και σε μία από τις πολλές φονικές μάχες σκοτώθηκε (στη Θάψο) ο στρατηγός **Λάμαχος**. Έτσι απόμεινε μόνος αρχηγός ο Νικίας, που η αδράνεια και κάποια αρρώστια που τον βασάνιζε αρκετό καιρό, σε συνδυασμό με την εμφάνιση άλλων απρόοπτων γεγονότων και συγκυριών, συντέλεσαν να χαθεί ο πόλεμος για τους Αθηναίους, να καταστραφεί και αιχμαλωτιστεί το μεγαλύτερο μέρος του εκστρατευτικού σώματος (**Σεπτέμβριος του 413 π.Χ.**) και να δημιουργηθούν όλες εκείνες οι δυσμενείς, για την Αθήνα, επιπτώσεις, που ήταν, όπως αποδείχτηκε από τα ιστορικά γεγονότα που ακολούθησαν, **η αρχή του τέλους της.**

Ο Θουκυδίδης περιγράφει την ήττα και την καταστροφή του εκστρατευτικού σώματος με όλη τη δύναμη μιας μεγάλης τραγωδίας.

Εδώ αξίζει, νομίζω, να σημειώσουμε ότι, μετά την ήττα και την καταστροφή του Αθηναϊκού στρατού, ο Νικίας υποχρεώθηκε να παραδοθεί άνευ όρων στον αντίπαλο. Στην άτυχη και σκληρή αυτή στιγμή έλαμψε σε όλη του τη μεγαλοπρέπεια το ψυχικό μεγαλείο, το ήθος και η άμεμπτη συμπεριφορά του Νικία, που την κρίσιμη εκείνη

ώρα παρακάλεσε τον Γύλιππο και τους Συρακούσιους να μεταχειριστούν **τον εαυτό του** όπως θέλουν, αλλά να δείξουν μεγαλοψυχία προς τους στρατιώτες του. Μάταια όμως και έτσι το αποτέλεσμα ήταν φρικτό: ο Νικίας, οι στρατηγοί του (μεταξύ αυτών κι ο Δημοσθένης που ήρθε σε βοήθεια) και όλοι σχεδόν οι αιχμάλωτοι στρατιώτες κατεσφάγησαν, εκτός από μερικούς γεροδεμένους, που ρίχτηκαν σκλάβοι στα ανήλια και αποπνικτικά λατομεία των Συρακουσών.

ΚΡΙΤΙΑΣ

(460 – 403 π.Χ.)

Αθηναίος πολιτικός, ρήτορας, σοφιστής και ποιητής. Ο πιο αιμοχαρής και βίαιος αρχηγός των Τριάκοντα Τυράννων, όπως ονομάστηκαν. Γεννήθηκε, περίπου, το 460 π.Χ. από πλούσια και παλιά οικογένεια, στην Αθήνα, όπου έζησε και πέθανε το 403 π.Χ.

Δύσκολα η ιστορία θα μπορούσε να παρουσιάσει ένα τέτοιο μείγμα ανώτερης παιδείας και μόρφωσης και συνάμα ανηθικότητας και ψυχικού ξεπεσμού.

Οι αρχαίοι κριτικοί περιγράφουν τα ίδια χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας του Κριτία.

Ο Φιλόστρατος, μάλιστα, δεν τον χαρακτηρίζει ως ανήθικο, από το γεγονός ότι κατέλυσε την Αθηναϊκή δημοκρατία, γιατί αυτή θα έπεφτε από μόνη της εξαιτίας της **αλαζονείας της**. Τον χαρακτηρίζει, όμως, ως τον πιο ανήθικο από τους ανθρώπους που γνώρισε ποτέ, γιατί πρόδωσε τα ιερά της πόλης, υποχώρησε στους Λακεδαιμονίους και **κατεδάφισε**, σε συνεργασία με το **Λύσανδρο** (Σπαρτιάτης πολιτικός και ναύαρχος κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, που άρχισε το 431 και τελείωσε το 404 π.Χ.), **τα τείχη**.

Έτυχε επιμελημένης παιδείας, που μαζί με τη ευφυΐα του τον κατέστησαν έναν από τους ικανότερους πολιτικούς ρήτορες της Αθήνας.

Υπήρξε μαθητής του Σωκράτη και πολλών άλλων σοφιστών, ιδίως όμως επηρεάστηκε από το **Γοργία** (σοφιστής και ρήτορας, από τους επιφανέστερους εκπροσώπους της αρχαίας σοφιστικής, έζησε από το 483 μέχρι το 376 π.Χ.). δεν συμφωνούσε καθόλου, όμως, με τις αντιλήψεις περί ηθικής του Σωκράτη, αντίθετα μάλιστα, στην ιστορία της Αθηναϊκής Πολιτείας, το όνομά του συμβολίζει το δεσποτισμό, την αυθαιρεσία, την ανομία και την ωμότητα. Και εδώ, κατά το Φιλόστρατο, γεννάται το εύλογο ερώτημα, πώς ο Κριτίας δεν

εξομοιώθηκε με το σοφό και δίκαιο Σωκράτη, αλλά έγινε αιχμάλωτος στα αχαλίνωτα πάθη του;

Την απάντηση τη δίνει ο λόγιος Διογένης ο Λαέρτιος: «...η ευρεία παιδείωση του Κριτία αποδεικνύει ότι, μάλλον, η ανηθικότητά του πρέπει να αποδοθεί στην έμφυτη κακία του ...». εδώ αξίζει να σημειωθεί πως ο Κριτίας, όχι μόνο δεν έμοιασε το δάσκαλό του, αλλά τουναντίον έγινε εχθρός του, γιατί, αργότερα, ως νομοθέτης της Κυβερνήσεως των Τριάκοντα, του απαγόρευσε να διδάσκει και να συναναστρέφεται τους νέους.

Ως ρήτορας, ο Κριτίας, ήταν μεγαλοπρεπής στις ιδέες του και απλός στην εμφάνιση, αποφεύγοντας την ποιητική σεμνολογία του Γοργία.

Κατά το **415** π.Χ. κατηγορήθηκε, μαζί με τον Αλκιβιάδη, του οποίου ήταν φίλος, για ασέβεια (έκοψε τις κεφαλές των αγαλμάτων του Ερμή. Κάτι θυμίζει σ' εμάς τους νεοέλληνες αυτή η πράξη. Βλέπετε το μήλο κάτω από τη μηλιά θα πέσει, όπως λέει η λαϊκή παροιμία) και φυλακίστηκε. Ήταν γεγονός, πάντως, ότι δε διακρινόταν για την ευσέβειά του προς τους πατροπαράδοτους θεούς και οι ιδέες του περί θρησκείας δεν απείχαν πολύ της αθεΐας, όπως αυτό αποδεικνύεται από τα όσα λέει περί θεών, σε διασωθέν απόσπασμα τραγωδίας του.

Το 411 π.Χ. ασχολήθηκε ενεργά και οριστικά στην πολιτική, όπου μάλιστα διακρίθηκε ως πολιτικός ρήτορας. Τότε πρότεινε και την κατάλυση της ολιγαρχίας των **400** (Βουλή).

Για την αλλοπρόσαλλη συμπεριφορά και τη δημόσια ζωή του γενικά, ο Κριτίας μισηθήκε πολύ, με αποτέλεσμα να εξοριστεί, μαζί με τον Αλκιβιάδη, γύρω στα **407** π.Χ. Τότε πήγε στη Θεσσαλία και επανήλθε προς το τέλος του Πελοποννησιακού Πολέμου, βάζοντας ως σκοπό του να εκδικηθεί τους πολιτικούς του αντιπάλους.

Μετά την υποταγή των Αθηνών στους Λακεδαιμονίους (**404** π.Χ.) εκλέχθηκε ένας από τους Τριάκοντα, που ορίστηκαν από το Δήμο (στην πραγματικότητα, κατόπιν υποδείξεως του Λυσάνδρου,

ανατέθηκε η εξουσία στους Τριάκοντα, η οποία σήμαινε ταυτόχρονα και την κατάλυση της δημοκρατίας) για τη σύνταξη νέου σχεδίου πολιτεύματος, μεταξύ των οποίων ήταν ο φίλος, ομοϊδεάτης και άμεσος συνεργάτης του **Θηραμένης** (Αθηναίος πολιτικός 5^{ος} – 4^{ος} π.Χ. αιώνας), τον οποίο στη συνέχεια της συνεργασίας τους (θα μιλήσουμε γι' αυτή στο θέμα: Οι Τριάκοντα Τύραννοι) δε δίστασε να παραπέμψει σε δίκη για προδοσία και να καταδικάσει σε θάνατο (αλήθεια πόσο βαθιά έχουν τις ρίζες τους τα λεγόμενα "συντροφικά μαχαιρώματα" και μάλιστα πισώπλατα;)

Ο Θηραμένης, κατά την παράδοση, αφού ήπια το κώνειο, έχυσε τις τελευταίες σταγόνες καταγής, λέγοντας: «**Κριτία τουτ' ἔστώ τω καλῶ**».

Ο Κριτίας, ως αιμοβόρος, ύπουλος και αδιάλλακτος που ήταν, δεν άργησε να αναδειχθεί σε κύρια προσωπικότητα της εξουσίας και οι Τριάκοντα κυβέρνησαν την Αθήνα τυραννικά. Θέλησαν να εξοντώσουν κάθε δημοκρατικό αντιπολιτευόμενο, ελπίζοντας έτσι πως θα κρατούσαν, για χρόνια, την εξουσία.

Ο Κριτίας έγραψε πολλά έργα: Επικά, ελεγεία, δράματα, πεζογραφήματα και ποιήματα, από τα οποία δε διασώθηκε κανένα πλήρες, παρά μόνο αποσπάσματα. Σπουδαιότερα από αυτά ήταν: «Πολιτεία Λακεδαιμονίων», «Τέννης», «Πειρίθοος», «Πολιτεία Θετταλών», «Αθηναίων Πολιτεία» κ.λπ).

Σκοτώθηκε στη μάχη που έγινε στον Πειραιά το 403 π.Χ., μεταξύ των εξορίστων δημοκρατικών και των δυνάμεων των Τριάκοντα, που είχε ως αποτέλεσμα την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Αθήνα.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Το κράτος είναι ένας θεσμός που δημιουργήθηκε για να συγκρατεί τις εγωιστικές και τις πλεονεκτικές ορμές των ανθρώπων.
- Η τρομοκρατία είναι μέσον διοίκησης, που χωρίς αυτό δεν μπορεί να τα βγάλει πέρα καμιά κυβέρνηση

- Η θρησκεία είναι εφεύρεση των έξυπνων ανθρώπων για τη χαλιναγώγηση και καθοδήγηση των αμόρφωτων μαζών.

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ

(452 – 404 π.Χ.)

Δυναμικός αρχαίος Αθηναίος πολιτικός και στρατιωτικός, σύμβολο του πολιτικού αμοραλισμού (**αμοραλισμός**: φιλοσοφική θεωρία που υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει ενιαία, παγκόσμια αναγνωρισμένη και αναλλοίωτη ηθική, επειδή οι ηθικές αντιλήψεις διαφέρουν, πολύ ή λίγο, κατά τόπο και χρόνο. Άλλη έννοια: ανηθικότητα, έκλυση ηθών). Ο Αλκιβιάδης ήταν, επίσης ο πιο διάσημος άνθρωπος των Αθηνών, ο οποίος θαυμαζόταν για την ευγλωττία του, την ομορφιά του, το εύστροφο πνεύμα του και ακόμη και για τα ελαττώματα και τα **εγκλήματα** του. Είχε σπάνια χαρίσματα, αλλά και μεγάλα ελαττώματα. Μοναδικός σκοπός της ζωής του ήταν να άρχει ο **ίδιος**. Όλες τις αρετές του τις χρησιμοποιούσε, όχι για το καλό της πόλης, αλλά για να επιτύχει τα φιλόδοξα σχέδιά του. Με άλλα λόγια τοποθετούσε τα **ΑΤΟΜΙΚΑ** του συμφέροντα **ΠΑΝΩ** από τα **ΓΕΝΙΚΑ** (κάτι θυμίζει σ' εμάς τους νεοέλληνες αυτό το φαινόμενο, ιδιαίτερα στην εποχή μας).

Ο Αλκιβιάδης έζησε στην εποχή των μεγάλων Ελλήνων σοφιστών, του Πρωταγόρα (5^{ος} π.Χ. αιώνας), του Γοργία (483-376 π.Χ.), του Προδίκου (5^{ος} – 4^{ος} π.Χ. αιώνας) και τέλος του μεγάλου ιδεαλιστή φιλοσόφου Σωκράτη (470-399 π.Χ.), ο οποίος τον είχε μαθητή και κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες για να αλλάξει το χαρακτήρα του ιδιόρρυθμου νέου.

Ανάμεσα στους συγχρόνους του ο Αλκιβιάδης φημιζόταν ως λαμπρός ρήτορας, που ήξερε να αιχμαλωτίζει και να γοητεύει την Εκκλησία του Δήμου (λαϊκή συνέλευση).

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΣ

Πέραν του πιο πάνω γενικού χαρακτηρισμού, όλοι, όσοι έγραψαν για τον Αλκιβιάδη, υπογράμμιζαν:

- Την έλλειψη ηθικών αρχών και την ψυχική αστάθειά του.
- Στις προσωπικές και πολιτικές συμπάθειές του δε διακρινόταν, ούτε για τη σταθερότητα, ούτε για τη διαρκή αφοσίωση, ούτε για τον πατριωτισμό του.

- Από την αρχή ακόμη έκανε εμπαθή προπαγάνδα για την επανάληψη των πολεμικών επιχειρήσεων κατά της Σπάρτης (ήθελε να σπάσει τη «**Νικίειο Ειρήνη**» και να συνεχιστεί ο φοβερός εμφύλιος Πελοποννησιακός Πόλεμος).

- Διακρινόταν για τις μεγάλες ικανότητές του, την ευρεία και πολύπλευρη μόρφωση και την ομορφιά του. Νά πώς μας τον παρουσιάζει ο **Πλούταρχος** (ιστορικός, βιογράφος και φιλόσοφος από τη Χαιρώνεια της Βοιωτίας, έζησε από το 45; μέχρι το 120): «Γιατί κανενός το εξωτερικό δεν προίκισε η φύση με τόσα δώρα, κανένας δεν είναι περιφραγμένος με τόσο υψηλό τοίχο αγαθών ...» όπως ο Αλκιβιάδης.

- Όλοι οι αρχαίοι μιλούν για το κάλλος του σώματός του. Η ωραιότητα του σώματος και η απώλεια του πατέρα του, τον έσπρωξαν στην έκλυτη ζωή. **Είχε πολλούς εραστές, αλλά απ' όλους ξεχώριζε το Σωκράτη.**

Ας δούμε όμως πώς μας τον περιγράφει πάλι ο Πλούταρχος: «Ο Αλκιβιάδης ήταν έκδοτος στις ηδονές' αυτή την έννοια είχε τουλάχιστον η λεγόμενη, από το Θουκυδίδη, παρανομία στη δίαιτα του σώματος ...» και πιο κάτω προσθέτει ότι «... μόνο ο Σωκράτης, από όλους τους εραστές του, προσπάθησε να του σφυρηλατήσει το χαρακτήρα».

- Ζούσε με πολυτέλεια, την οποία ουδέποτε άλλοτε γνώρισε η Αθήνα (καταγόταν από πλούσιους γονείς και είχε τεράστια περιουσία).

- Η νεανική του ζωή ήταν θυελλώδης και γεμάτη καυγάδες.

- Ήταν ελεύθερος από κάθε εμπόδιο συνειδήσεως, συμβατικότητας ή φόβου.

- Όλες του οι εκδηλώσεις είναι μία προσπάθεια να ποδοπατήσει κάθε κοινωνική και ηθική τάξη.

- Περιφρονούσε τους νόμους, τη θρησκεία, τα ήθη και τα έθιμα και έκανε τέτοιες πράξεις, ώστε να πείθει τους άλλους ότι αυτός, ο Αλκιβιάδης, δε λογάριαζε κανέναν και δεν πίστευε σε τίποτα άλλο, πέρα από τον ίδιο του τον εαυτό (το αρρωστημένο **ΕΓΩ**, σε όλη του τη μεγαλοπρέπεια).

- Χάρη στα πλούτη του και την κοινωνική του θέση, είχε μπροστά του ελεύθερο το πεδίο της πολιτικής.

- Τέλος η τόλμη και η στρατηγική του ικανότητα τον έκαναν αξιοζήλευτο στρατιωτική ηγέτη.

Όλα, όμως, τα παραπάνω τα σκίαζε η κυνικότητά του και ο γενικός ηθικός και πολιτικός αμοραλισμός – ξεπεσμός.

Στην πολιτική ασχολήθηκε πολύ νέος «**μειράκιον ών**» (νεανίσκος, επιπόλαιος νεαρός) λέει ο Πλούταρχος και κατόρθωσε να ταπεινώσει δεινούς δημαγωγούς. Για την ιστορία πρέπει να αναφέρουμε ότι, αναμείχτηκε στην πολιτική, μετά το θάνατο του Περικλή, βρήκε μόνο έναν αντίπαλο, τον ευσεβή, έντιμο, ηθικό και ειρηνοποιό **Νικία** (Αθηναίος πολιτικός και στρατηγός, έζησε τον 5^ο π.Χ. αιώνα). **Το 432 π.Χ.** και σε ηλικία μόλις **20** ετών, πολέμησε στο πλευρό του Σωκράτη στην **Ποτίδαια** (αρχαία πόλη της Χαλκιδικής, αποικία των Κορινθίων, που ιδρύθηκε τον 6^ο π.Χ. αιώνα), όπου διακρίθηκε για τη γενναιότητά του και τραυματίστηκε σοβαρά.

Το 420 π.Χ. εκλέχτηκε ως ένας από τους δέκα στρατηγούς και άρχισε, αμέσως, τα φιλόδοξα και ιμπεριαλιστικά σχέδια, τα οποία επανέφεραν την Αθήνα στον πόλεμο. Έτσι, η «**Νικίειος Ειρήνη**» δεν κράτησε πολύ, αν και προβλεπόταν για **50** χρόνια και το **415** άρχισε η δεύτερη και φονικότερη φάση του φοβερού Πελοποννησιακού Πολέμου (**πρώτη φάση 431-420**, δεκαετής πόλεμος. «**Νικίειος Ειρήνη**» **421-415**. **Δεύτερη φάση 415-413**, εκστρατεία των Αθηναίων στη Σικελία και καταστροφή του εκστρατευτικού σώματος το **413 π.Χ.** από τον έμπειρο και γενναίο Σπαρτιάτη στρατηγό

Γύλιππο, που ήρθε στη Σικελία για να βοηθήσει τις Συρακούσες. **Τρίτη φάση 413-404).**

Δεν είναι, ίσως, υπερβολή να σημειώσουμε, ότι η φαντασία του Αλκιβιάδη είναι εκείνη που κατάστρεψε το έργο του Ολύμπιου, όπως τον έλεγαν, Περικλή.

Το 416 π.Χ. Ο Νικίας ικέτευσε την Εκκλησία του Δήμου να μην ακούσει κανέναν άνθρωπο, του οποίου η προσωπική προβολή και υπερβολή τον παρέσυραν σε παράφρονα επεκτατικά σχέδια. Εντούτοις, παρά τη συνετή ομιλία και παραίνεση του εντίμου Νικία, η Εκκλησία του Δήμου, όχι μόνο επευφήμησε τον εύγλωττο Αλκιβιάδη, μετά από έναν πύρινο και ενθουσιώδη πατριωτικό λόγο που εκφώνησε (η «**αθάνατη**» μάζα του λαού, ήταν και είναι παντού και πάντοτε η ίδια, γιατί, δυστυχώς, η ανθρωπότητα και ιδιαίτερα οι λαϊκές μάζες δε διδάσκονται από την ιστορία, η οποία πρέπει πάντα να είναι ο σοφός δάσκαλος και οδηγός μας ...), αλλά αποφάσισε την κήρυξη του πολέμου κατά των Συρακουσών, με τα γνωστά ολέθρια, για τους Αθηναίους, αποτελέσματα (στρατηγοί του εκστρατευτικό σώματος ορίστηκαν οι Νικίας, Λάμαχος και Αλκιβιάδης. Από αυτούς, οι δύο πρώτοι σκοτώθηκαν και ο Αλκιβιάδης ακολούθησε το δικό του δρόμο, όπως θα δούμε πιο κάτω).

Όπως παρατηρούμε, ο Αλκιβιάδης, παρά την κυνικότητα και τον αμοραλισμό του, χάρη στην ευγλωττία του και την τόλμη του στον πόλεμο, αλλά και στα πολλά πλούτη που τα δαπανούσε, για να επιτύχει τους **ιδιοτελείς** σκοπούς του, χωρίς υπολογισμό, κατόρθωσε να κυριαρχήσει στην Εκκλησία του Δήμου της Αθήνας (έγινε, όπως θα λέγαμε σήμερα, κύριος του πολιτικού παιχνιδιού).

Αγαπητοί μου φίλοι, η παραπάνω έκφραση, που αναφέρεται στα πλούτη και τον τρόπο διάθεσής τους είναι πολύ της μόδας σήμερα και μάλιστα σε παγκόσμια κλίμακα, γι' αυτό μου φέρνει στο μυαλό μια σοφή λαϊκή παροιμία, που αναφέρεται στο μεγάλο διαφθορέα, που λέγεται ΧΡΗΜΑ και λέει:

« Παντοδύναμε παρά,
 είσαι η μόνη μου χαρά,
 τα στραβά τα κάνεις ίσια,
 και τα άπρεπα σωστά ».

Αυτά για να φανεί **η παντοδυναμία και η «γοητεία»**, που ασκεί, ανά τους αιώνες, το χρήμα στους ανθρώπους.

Αλλά, ας επανέλθουμε στα ιστορικά γεγονότα.

Είπαμε παραπάνω ότι, οι Νικίας και Λάμαχος, σκοτώθηκαν στη Σικελική εκστρατεία. Ο Αλκιβιάδης όμως τι έγινε; Αξίζει από κάθε πλευρά να παρακολουθήσουμε το πολιτικό και στρατιωτικό οδοιπορικό του, γιατί θα βγάλουμε χρήσιμα πολιτικά, στρατιωτικά και προπαντός ανθρώπινα συμπεράσματα.

Ενώ οι Αθηναίοι άρχισαν τον αποκλεισμό των Συρακουσών, έφθασε, από τη Αθήνα, το «**ΙΕΡΟ**» πλοίο «**ΣΑΛΑΜΙΝΑ**», σταλμένο από την Εκκλησία του Δήμου, με διαταγή να γυρίσει ο Αλκιβιάδης μαζί με μερικούς άλλους από τους πλησιέστερους οπαδούς του, για να παρουσιαστεί ενώπιον του δικαστηρίου, με τη κατηγορία της **ιεροσυλίας**. Επειδή η κατηγορία, σε βάρος του Αλκιβιάδη, είχε **σοβαρές επιπτώσεις**, τόσο στη σταδιοδρομία και την πολιτική ζωή του, ιδιαίτερα, όσο και για την τύχη της ίδιας της Αθήνας, ας πούμε λίγα για το κατηγορητήριο:

Ένα πρωί, πριν ξεκινήσει ο στόλος για τη Σικελία, βρέθηκαν ακρωτηριασμένοι οι «**ΕΡΜΑΙ**». Αυτά ήταν μικρά αγάλματα με κεφάλι του Ερμή και ήταν τοποθετημένα μπροστά στα σπίτια, στους ναούς και στις πλατείες. Το **ΑΝΟΥΣΙΟΥΡΓΗΜΑ** αυτό, που ήταν θρησκευτικά απαράδεκτο, προκάλεσε μεγάλη αναστάτωση και για το λόγο αυτό ο Δήμος αναθέτει τη διενέργεια ανακρίσεων από ειδική επιτροπή. Κάποιος μέτοικος (μετανάστης) τότε καταγγέλλει ως υπεύθυνο της ασέβειας αυτής τον Αλκιβιάδη και μερικούς φίλους του. αυτή η πληροφορία ταραάζει την κοινή γνώμη, γιατί ένας άνθρωπος

που ασεβεί κατά των μυστηρίων, είναι ικανός για όλα. Και πράγματι έτσι ήταν, όπως θα δούμε παρακάτω.

Αν πραγματικά ο Αλκιβιάδης ήταν ένοχος ή όχι, παραμένει ακόμη **ΜΥΣΤΗΡΙΟ**.

Πάντως ένα είναι γεγονός ότι ο Αλκιβιάδης «υποχρεώθηκε» από τα πράγματα, να γίνει προδότης της πατρίδας του και ένας από τους βασικούς συντελεστές της ήττας των Αθηναίων από τους Σπαρτιάτες, στους οποίους παρέδωσε, όπως θα λέγαμε σήμερα, στρατιωτικά μυστικά και συμβούλευε τους Σπαρτιάτες για διάφορες, κυρίας και αποφασιστικής σημασίας στρατιωτικές κινήσεις. Με άλλα λόγια χωρίς **ντροπή** και κανένα **ενδοιασμό**, συμβούλευε, συνεργαζόταν και μηχανορραφούσε με τους εχθρούς της Αθήνας, έχοντας ως μοναδική του επιθυμία την ταπείνωση και καταστροφή της πατρίδας του. Γιατί με τον τρόπο αυτό νόμιζε, ότι όχι μόνο ήταν πιο εύκολο να επιστρέψει στην πατρίδα του, αλλά και να αναλάβει τη διακυβέρνησή της!!!

Ο ΑΘΑΙΟΣ Αλκιβιάδης δε συμβούλευσε μόνο τους Σπαρτιάτες να βοηθήσουν τους Συρακούσιους. Με υπόδειξή του ο Σπαρτιάτης βασιλιάς **ΑΓΗΣ** κατέλαβε τη **Δεκέλεια** (το σημερινό Τατόι, τοποθεσία του Νομού Αττικής στο Δήμο Αχαρνών), που ήταν 20 χλμ. μακριά από την Αθήνα και αφού εγκατέστησε εκεί μόνιμη φρουρά, που έμεινε 9 χρόνια, κατάρσρεφε και λεηλατούσε ολόκληρη την Αττική, με τις γνωστές τρομερές συνέπειες, για την τροφοδοσία της Αθήνας.

Το 411 π.Χ. ο Αλκιβιάδης βρισκόταν στη Μ. Ασία, όπου, όχι μόνο συμμετείχε στη σπαρτιατική αποστολή, που έκλεισε συμμαχία με τον Πέρση σατράπη Τισσαφέρνη, αλλά και εξακολουθούσε να καθοδηγεί τους Σπαρτιάτες.

Παρ' όλ' αυτά κατόρθωσε, με την ευφυΐα και την πανουργία του, να επιτύχει την ανάκλησή του από την εξορία, με τον εξής τρόπο:

Υποσχέθηκε στους αρχηγούς του Αθηναϊκού στόλου, που βρίσκονταν στη Σάμο, **Θρασύβουλο** (Αθηναίος πολιτικός και στρατιωτικός, έζησε από το **455** έως το **388 π.Χ.**) και **Θράσυλλο**

(Αθηναίος στρατηγός 5^{ος} π.Χ. αιώνας) να διασπάσει τη συμμαχία των Περσών με τους Σπαρτιάτες. Εκτός αυτού βρέθηκε ταυτόχρονα επικεφαλής του Αθηναϊκού στόλου και έχοντας επιπλέον την εύνοια και την υποστήριξη του βασιλιά των Περσών, πέτυχε το **410 π.Χ.** στην **Κύζικο** (αρχαία πόλη της Προποντίδας) σπουδαία νίκη εναντίον του Πελοποννησιακού στόλου. Στη ναυμαχία αυτή αποδείχτηκε, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, η στρατηγική ιδιοφυΐα του Αλκιβιάδη. Μετά την επιτυχία του αυτή ο Αλκιβιάδης πείστηκε πως οι συνθήκες ήταν ευνοϊκές για να ξεχαστεί η προδοσία του και αποφάσισε να γυρίσει στην Αθήνα (**407 π.Χ.**), όπου του έγινε **ΘΕΡΜΗ** υποδοχή και η Εκκλησία του Δήμου τον ανακήρυξε στρατηγό, με απεριόριστη εξουσία (έχουν δίκιο λοιπόν ορισμένοι πολιτικοί, οι οποίοι λένε ότι ο λαός ξεχνάει εύκολα ...).

Στις επόμενες, όμως, εκλογές δεν τον διόρισαν στρατηγό και στη θέση του τοποθέτησαν 10 στρατηγούς, από τους οποίους ο πιο αξιόλογος ήταν ο **Κόνων** (**444-389 π.Χ.**).

Το **405 π.Χ.** ο Αθηναϊκός στόλος αγκυροβόλησε κοντά σ' ένα χωριό (για την ακρίβεια αρχαία πολίχνη της Θράκης, στις εκβολές του ομώνυμου ποταμού, στη χερσόνησο της Καλλιπόλεως) που ονομάζονταν «**Αιγός ποταμοί**». Η τοποθεσία αυτή είχε πολλά μειονεκτήματα για τους Αθηναίους, γι' αυτό ο Αλκιβιάδης, ο οποίος μετά την απομάκρυνσή του από την αρχηγία, ζούσε στα κτήματά του στη Θρακική Χερσόνησο (για την ιστορία αναφέρουμε ότι δεν τολμούσε να γυρίσει στη Σπάρτη, γιατί είχε δημιουργήσει ερωτικό δεσμό με την **Τυμαία**, τη γυναίκα του βασιλιά της Σπάρτης **ΑΓΗ Β'**), συμβούλευσε τους Αθηναίους ν' αλλάξουν θέση. Οι στρατηγοί, όμως, δεν άκουσαν τη συμβουλή του και τον έδιωξαν. Έτσι, στη μάχη που ακολούθησε, οι Αθηναίοι έπαθαν μεγάλη πανωλεθρία, από τον καταξιωμένο και πανούργο Σπαρτιάτη στρατηγό **Λύσανδρο**, ο οποίος στη συνέχεια έκλεισε την είσοδο προς τον Πειραιά και ο βασιλιάς της Σπάρτης Πανσανίας πολιορκήσε την Αθήνα από τη ξηρά.

Με αυτές τις προϋποθέσεις δεν άργησε να πέσει η αυλαία του φοβερού εμφυλίου πολέμου, που πέρασε στην Ιστορία με τον τίτλο «**ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ**», ο οποίος άρχισε το 431 και τελείωσε το 404 π.Χ., δηλαδή κράτησε περίπου 27 χρόνια με εξαίρεση τη χρονική περίοδο που κάλυψε η «Νικίειος Ειρήνη».

Τυπικά νικητές (λέμε τυπικά, γιατί από έναν μακρόχρονο κι εξοντωτικό πόλεμο, κανένας δεν δικαιούται να μιλάει για νίκη, επειδή οι καταστροφές, οι ερημώσεις των πόλεων και οι θυσίες, υλικές, ηθικές και ανθρώπινες είναι τόσο μεγάλες, ώστε η νίκη βλέπει με μελαγχολία και απελπισία το **ΒΑΡΥ ΤΙΜΗΜΑ ΤΗΣ**) αναδείχτηκαν οι Σπαρτιάτες και ηττημένοι οι Αθηναίοι (Αθηναϊκή Συμμαχία) με αποκορύφωμα ουσιαστικά την ήττα της Αθηναϊκής Δημοκρατίας.

Τέλος, όσον αφορά τον Αλκιβιάδη, αυτός, μετά την ήττα στους Αιγός Ποταμούς, κατέφυγε στην Περσία, όπου είχε την τύχη που του άξιζε, τον **δολοφόνησε** ο σατράπης των Περσών Φαρνάβαζος.

Έτσι τελείωσε τον κύκλο της ζωής η μεγαλύτερη ιδιοφυία, ο μεγαλύτερος τυχοδιώκτης και αδίστακτος πολιτικός της αρχαίας Αθήνας.

Μετά από τους παραπάνω χαρακτηρισμούς, αβίαστα μπορούμε να πούμε ότι, ο Αλκιβιάδης, υπήρξε η **ΤΡΑΓΙΚΟΤΕΡΗ** αποτυχία στη στρατιωτική Ιστορία της Ελλάδας.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

(431 - 404 π.Χ.)

Η Αθήνα και η Σπάρτη αποτέλεσαν τα δύο κέντρα, που γύρω τους διαμορφώθηκαν οι δύο μεγαλύτερες πολιτικές ενώσεις της Ελλάδας - η **Αθηναϊκή Ηγεμονία και η Πελοποννησιακή Συμμαχία**.

Ο ανταγωνισμός ανάμεσά τους δυνάμωνε από μέρα σε μέρα και στο τέλος, στο δεύτερο μισό του 5^{ου} π.Χ. αιώνα, οδήγησε σε πανελλήνιο εσωτερικό - **αδελφοκτόνο** - πόλεμο, γνωστό στην ιστορία με τ' όνομα «**Πελοποννησιακός Πόλεμος**», που ακολούθησε την περίοδο μετά από τους μηδικούς πολέμους (περσικοί πόλεμοι από το 490 μέχρι το 470 π.Χ.)

Οι επιτυχίες στους μηδικούς πολέμους κατέστησαν το όνομα των Αθηναίων ένδοξο. Αυτό, σε συνδυασμό με την πνευματική ακμή της Αθήνας την εποχή αυτή, που είχε γίνει «**η παιδείυση της Ελλάδας**», έδωσαν αφορμή για άλλη μια φορά να αναπτυχθούν η καταραμένη **διχόνοια** και το **τοπικιστικό πνεύμα** και να οδηγήσουν την Ελλάδα, για πολλοστή φορά, στον **αλληλοσπαραγμό**.

Για τις τελευταίες διατυπώσεις, ο μεγάλος Αθηναίος ιστορικός **Θουκυδίδης** (θεωρείται ο σημαντικότερος της αρχαιότητας, έζησε από το 460 μέχρι το 396 π.Χ.), μας πληροφορεί ότι:

« Η πραγματική αιτία του Πελοποννησιακού Πολέμου ήταν ο φόβος των Σπαρτιατών για τους Αθηναίους και τη δύναμή τους, που συνεχώς μεγάλωνε: πνευματική δύναμη, εμπορική αντιζηλία, έλεγχος των θαλάσσιων οδών, μεγάλη επιρροή στις υπερπόντιες αποικίες και το σπουδαιότερα η ηγεμονία της Αθήνας πάνω στις περισσότερες ελληνικές πόλεις».

Πράγματι, ο Θουκυδίδης έχει δίκιο, γιατί τα ιστορικά γεγονότα αποδεικνύουν ότι η αντιζηλία και ο φόβος της Σπάρτης, για την **Αίγλη**, την πολιτική και οικονομική δύναμη της Αθήνας, αποτέλεσαν τη βασική αιτία για την έναρξη του τρομερού και οδυνηρού αυτού

πολέμου, που κράτησε **27** ολόκληρα χρόνια, ήτοι από την Άνοιξη του 431 μέχρι το Σεπτέμβριο του **404** π.Χ.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι, **η Κόρινθος**, έπαιξε τον πιο ύπουλο ρόλο, γιατί συνεχώς υποδαύλιζε **το φθόνο** των Σπαρτιατών, εξαιτίας της θαλασσοκρατορίας της Αθήνας, από την οποία θίγονταν τα εμπορικά της συμφέροντα.....

ΑΙΤΙΑ - ΑΦΟΡΜΕΣ

Με αυτές τις προϋποθέσεις δεν ήταν δύσκολο στους δύσπιστους ανταγωνιστές να βρουν αφορμές για την έναρξη των εχθροπραξιών. Πράγματι αυτές δεν άργησαν να εμφανιστούν από τα θιγόμενα συμφέροντα στις αποικίες, **Κέρκυρα** (αποικία των Κορινθίων), **Ποτίδαια** (πόλη της Χαλκιδικής, που ιδρύθηκε τον 6^ο π.Χ. αιώνα από τους Κορινθίους και ήταν ένα πολύ σπουδαίο σημείο, για το εμπόριο της Κορίνθου με τη Μακεδονία) και **Μέγαρα**, που ήταν παλιοί εχθροί των Αθηναίων.

Έτσι δεν άργησε ν' αρχίσει ο φονικός και ανελέητος πόλεμος, που χωρίζεται σε τρεις περιόδους:

Η πρώτη περίοδος κράτησε από το **431** μέχρι το **421** π.Χ. και είναι γνωστός ως **δεκαετής ή Αρχιδάμειος πόλεμος** (**Αρχίδαμος**: ικανός βασιλιάς της Σπάρτης, που πρωτοστάτησε στον πόλεμο αυτής της δεκαετίας. Εισέβαλε στην Αττική όπου ερήμωσε κυριολεκτικά την πεδιάδα - Άνοιξη του **431** π.Χ. - έτσι τα πρώτα δέκα χρόνια του πολέμου πήραν το όνομά του).

Εδώ αξίζει να σημειώσουμε, ότι το χρόνο που κλείστηκε **η Νικίειος Ειρήνη** (**421** π.Χ.) ο Αριστοφάνης ανέβασε στη σκηνή της Αθήνας, τη θαυμάσια κωμωδία «ΕΙΡΗΝΗ», όπου ο χορός των χωρικών της κωμωδίας τραγουδάει:

« Ω ευτυχισμένη ειρήνη, ας μπορούσα να ξεφύγω για πάντα απ' αυτόν τον πόλεμο, να σκάβω και να κλαδεύω τα' αμπελάκι μου, κι

ύστερα από ένα μάνιο, που σε ξανασταίνει, να πίνω κρασί καινούργιο τρώγοντας ραδίκια και ψωμί».

Τα σχόλια δικά σας

- **Η δεύτερη** περίοδος καλύπτει τα χρόνια **415 - 413 π.Χ.**
- **Η Τρίτη περίοδος** ονομάστηκε **Δεκελεικός** πόλεμος (**Δεκέλεια**: περιοχή της Αττικής στο Ν.Α. μέρος της Πάρνηθας, όπου έγιναν συγκλονιστικές και αιματηρές μάχες). Επισημαίνουμε ότι, το πιο σημαντικό και καταλυτικό γεγονός αυτής της περιόδου, είναι η εκστρατεία των Αθηναίων στη **Σικελία** και η ολοσχερής καταστροφή τους (Σεπτέμβριος του 413 π.Χ.), όπως λεπτομερώς αναφέραμε στο θέμα: Νικίας σελ 113. Μετά από αυτή την τρομερή καταστροφή, στην Αθήνα δεν έχει μείνει πια τίποτα από την παλιά αίγλη. Το δράμα φαίνεται να πλησιάζει στο τέλος του και η διάλυση της Αθηναϊκής Ηγεμονίας ήταν πια γεγονός, γιατί πολλά αξιόλογα νησιά και πόλεις, καθώς και οι πιο μεγάλοι σύμμαχοί της (Χίος, Λέσβος, Σάμος, Μίλητος, κ.λπ) αποσπάστηκαν από την Αθήνα. Αυτό αποτέλεσε την αρχή της διάλυσης του μεγάλου κράτους της Αθήνας.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Για να γνωρίσουμε τη μορφή και τον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου, νομίζω, ότι πρέπει να ανατρέξουμε στο έργο του θεμελιωτή της επιστημονικής ιστοριογραφίας, **Θουκυδίδη**, του οποίου η ματιά στα γεγονότα είναι τόσο διεισδυτική και η επιλογή των μόνιμων σ' αυτά στοιχείων τόσο εύστοχη, ώστε νομίζουμε πως κάποιος σύγχρονος γράφει για εμάς και τους καιρούς μας.

Να σε γενικές γραμμές πώς περιγράφει τον αλληλοσπαραγμό των ελληνικών πόλεων:

«Σφαγές, αγριότητες, λεηλασίες, τρομερή εξαθλίωση, εξαφάνιση ολοκλήρων πόλεων και προπαντός ηθική εξαθλίωση είναι τα γνωρίσματα του πολέμου, που συνοδεύτηκαν και από φοβερούς

λοιμούς» (είναι γνωστός ο λοιμός των Αθηνών, του οποίου θύμα υπήρξε και ο ίδιος ο Περικλής το έτος 429 π.Χ.).

Σπαραγμός ψυχής είναι ακόμα και σήμερα για τον αναγνώστη του Θουκυδίδη, που περιγράφει τον πόλεμο από το **431** μέχρι την ανατροπή της αθηναϊκής δημοκρατίας το **411** π.Χ., όταν διαβάσει για τις φοβερές συνέπειες του **ανελέητου** πολέμου. Για το χρονικό διάστημα μετά το 411 π.Χ. βασιζόμαστε για τις πληροφορίες και περιγραφές στα «**Ε λ λ η ν ι κ ά**» του **Ξενοφώντα** και στα ιστορικά γεγονότα, που αναφέρουν **οι Διόδωρος και Πλούταρχος**.

Οι αντιμαχόμενες παρατάξεις σημείωναν εναλλάξ επιτυχίες και αποτυχίες, με τα γνωστά ευχάριστα (;) ή δυσάρεστα αποτελέσματα, που τις ακολουθούν (δε θα αναφερθούμε σε λεπτομέρειες, γιατί θα πρέπει να γράψουμε πολλές σελίδες, που δεν είναι δυνατόν να παρουσιαστούν στα θέματα αυτής της εργασίας μου, τα οποία αναφέρονται απλώς σε **γενικά** ιστορικά και άλλα γεγονότα).

Πάντως, όπως προαναφέραμε, η καταστροφή του εκστρατευτικού σώματος των Αθηναίων στη Σικελία, σήμανε την **αρχή του τέλους τους**.

Έτσι, αφού στη συνέχεια ακολούθησαν μερικά πολεμικά επεισόδια (νίκη των Αθηναίων, που έγινε το 406 π.Χ. στη ναυμαχία κοντά στις «**αργινούσες νήσους**»: Τρεις νησίδες μεταξύ Λέσβου και Μυσίας - περιοχή της Β.Δ. Μ. Ασίας - νίκη των Πελοποννησίων στην πολίχνη της Θράκης, που ονομάζονταν «**Αιγός ποταμού**», στις εκβολές του ομώνυμου ποταμού, στη χερσόνησο της Καλλιπόλεως, όπου έγινε η κρίσιμη ναυμαχία του 405 π.Χ.), οι Αθηναίοι γονάτισαν στην κυριολεξία, με αποτέλεσμα ο Σπαρτιάτης ναύαρχος Λύσανδρος, αφού απομόνωσε την Αθήνα από όλες τις συμμαχικές πόλεις, έπλευσε στον Πειραιά με 200 τριήρεις (πολεμικά πλοία με τρεις σειρές κουπιά).

Έτσι, η Αθήνα, είχε τώρα κυκλωθεί από παντού χωρίς ελπίδα βοήθειας από έξω. Παρ' όλ' αυτά, οι Αθηναίοι αντιστάθηκαν για

μήνες και υπέφεραν τη σκληρή δοκιμασία με γενναιότητα και καρτερία.

Η ΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Η πείνα, όμως, άρχισε να μαστίζει την πόλη (αφάνισε το ένα τρίτο του πληθυσμού της Αττικής). Γι' αυτό έστειλαν στη Σπάρτη το **Θ η ρ α μ έ ν η** (Αθηναίος πολιτικός 5^{ος} - 4^{ος} π.Χ. αιώνας) με προτάσεις ειρήνης (ζήτησαν ταπεινά ειρήνη), που όμως δεν έγιναν δεκτές. Οι Σπαρτιάτες ζήτησαν παράδοση άνευ όρων και επέβαλαν τους δικούς τους δυσβάστακτους και ατιμωτικούς όρους, που ήταν:

- **Να** κατεδαφιστούν τα τείχη
- **Να** παραιτηθούν (οι Αθηναίοι) από όλες τις εξωτερικές κτήσεις (παροικίες).
- **Να** παραδώσουν το στόλο, εμπορικό και πολεμικό.
- **Να** δεχθούν Σπαρτιατική φρουρά πάνω στην Ακρόπολη.
- **Να** υπογράψουν επιθετική και αμυντική συμμαχία και
- **Να** αναγνωρίσουν την ηγεμονία της Σπάρτης στον ελληνικό κόσμο.

Αυτά προέβλεπε η σκληρή συνθήκη ειρήνης που υπογράφηκε το Σεπτέμβριο του 404 π.Χ. και έδωσε τέλος στο θλιβερό, άγριο, ανελέητο και φονικό αδελφοκτόνο Πελοποννησιακό Πόλεμο, που κράτησε 27 ολόκληρα βασανισμένα χρόνια.

Για την ιστορία θα πρέπει να σημειώσουμε, ότι οι **Θ η β α ί ο ι** ζητούσαν ολοκληρωτική καταστροφή - ισοπέδωση - της πόλης, αλλά οι Σπαρτιάτες, παρόλο το άσβεστο μίσος και το φθόνο που είχαν κατά των Αθηναίων, δεν έκαναν δεκτή τη φοβερή πρόταση των πιο πιστών και σκληρών συμμάχων τους, **σεβόμενοι το άστρο το λαμπερό που φώτιζε με το ανέσπερο πνευματικό φως του, ολόκληρο τον τότε γνωστό κόσμο.**

Για σκεφτείτε, φίλοι μου, στις συνέπειες αν

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ο πόλεμος αυτός υπήρξε η πιο τρομερή δοκιμασία, που γνώρισε ποτέ η Ελλάδα. Χαρακτηριστικό του η μεγάλη και άγρια διάρκεια, με αποτέλεσμα να καταστραφούν οι πλουτοπαραγωγικές πηγές των εμπολέμων και να παρουσιαστεί μεγάλη φτώχεια. Τη μεγαλύτερη καταστροφή τη γνώρισε η πόλη της Αθήνας, που η ύπαιθρος λεηλατήθηκε πιο συστηματικά από οποιαδήποτε άλλη πόλη της Ελλάδας, ώστε, όταν ο πόλεμος τελείωσε, ήταν τελείως κατεστραμμένη και αγνώριστη. Δεν υπήρχε πια θέση για σύνεση και περίσκεψη, αντίθετα μεγάλη απερισκεψία και εγωισμός την οδήγησαν στο **ΧΑΜΟ**. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε, ότι ο ψυχολογικός αντίκτυπος από την κατάρρευση της Αθηναϊκής Ηγεμονίας ήταν τεράστιος, γιατί τώρα ο μόνος θεσμός που φαινόταν να υπόσχεται σταθερότητα και κάποιο είδος ένωσης μεταξύ των ελληνικών πόλεων είχε εξαφανιστεί και ήταν πλέον φανερό η αποσύνθεση της κοινωνίας, σ' ολόκληρη την Ελλάδα. Η **«άνοιξη είχε εξαφανιστεί από το χρόνο»** πριν από πολύ καιρό, αλλά η Ελλάδα έμεινε πάντα, οπωσδήποτε, ζωντανή, δυναμική και δημιουργική. Για το λόγο αυτό ο δημοκρατικός τρόπος διακυβέρνησης, όχι μόνο δεν χάθηκε, αλλά σταθεροποιήθηκε, παρά την προσπάθεια των **Τ ρ ι ά κ ο ν τ α Τ υ ρ ά ν ν ω ν** να εγκαθιδρύσουν **τυραννίδα** (αυταρχική άσκηση της εξουσίας, δικτατορία, θα λέγαμε σήμερα).

Τέλος η εθνική ενότητα των Ελλήνων αμβλύθηκε, οι δεσμοί ξεχάστηκαν και Δε δίστασαν να ζητήσουν **τη βοήθεια των Περσών εναντίον των ομοεθνών τους!**

Ο πόλεμος αυτός ήταν πραγματική συμφορά και αν λάβουμε υπόψη μας τον γνωστό τότε κόσμο, τότε, δίκαια ο Θουκυδίδης χαρακτήρισε αυτόν: **«Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ».**

ΟΙ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΤΥΡΑΝΝΟΙ

Όταν ο Σπαρτιάτης στρατηγός Λύσανδρος, μετά από σειρά νικών, πολιορκήσε την Αθήνα, ξέσπασε στην πόλη αγώνας μεταξύ των ολιγαρχικών και των δημοκρατικών, με αφορμή τη σύναψη ή όχι ειρήνης με τους Σπαρτιάτες. Υπέρ της άμεσης σύναψης ειρήνης ήταν οι ολιγαρχικοί και κατά οι δημοκρατικοί, γιατί αρνιούνταν κατηγορηματικά την κατεδάφιση των «**μακρών τειχών**» (η σύλληψη της ιδέας, για την κατασκευή των τειχών ήταν του **Θεμιστοκλή**, αλλά υλοποιήθηκε από τον Περικλή. Η κατασκευή άρχισε το 459 περίπου και τελείωσε το 456 π.Χ. Τα τείχη είχαν μάκρος επτά χιλιόμετρα και συνέδεαν την Αθήνα με τον Πειραιά, μεταβάλλοντας έτσι την Αθήνα, κατά κάποιο τρόπο, σε λιμάνι, με ανυπολόγιστα ευεργετικά αποτελέσματα γι' αυτήν), που τους είχαν θέσει, μεταξύ των άλλων, ως όρο, οι Σπαρτιάτες.

Τελικά επικράτησαν οι ολιγαρχικοί. Μεσολαβητής για τις διαπραγματεύσεις ειρήνης εκλέχτηκε ο **Θηραμένης**, που, για το σκοπό αυτό, πήγε στη Σπάρτη.

Οι όροι που επέβαλαν οι Σπαρτιάτες, ήταν δυσβάστακτοι και ατιμωτικοί για τους Αθηναίους.

Για την ιστορία τούς αναφέρουμε:

- **Να** κατεδαφιστούν τα τείχη.
- **Να** παραιτηθούν οι (Αθηναίοι) από όλες τις εξωτερικές κτήσεις (παροικίες).
- **Να** παραδώσουν το στόλο, εμπορικό και πολεμικό, εκτός από δώδεκα περιπολικά πλοία.
- **Να** δεχθούν Σπαρτιατική φρουρά πάνω στην Ακρόπολη
- **Να** υπογράψουν επιθετική και αμυντική συμμαχία και τέλος
- **Να** αναγνωρίσουν την ηγεμονία της Σπάρτης στον ελληνικό κόσμο.

Από τα παραπάνω αποδεικνύεται ότι, οι Σπαρτιάτες, επέβαλαν στους Αθηναίους ένα πραγματικό καθεστώς κατοχής. Έτσι η

Αθηναϊκή Πολιτεία θα υπήρχε μόνο κατά τύπους, γιατί, στην πραγματικότητα, θα ήταν εξάρτημα της Πελοποννησιακής Συμμαχίας.

Παρ' όλ' αυτά, οι Αθηναίοι δεν είχαν καλύτερη λύση και υποχρεώθηκαν, εκ των πραγμάτων, να κλείσουν ειρήνη (στην πραγματικότητα υποτάχτηκαν) με τους Σπαρτιάτες και τους συμμάχους τους (Πελοποννησιακή Συμμαχία).

Ήταν **Σεπτέμβριος του 404 π.Χ.** όταν ορίστηκαν από το δήμο οι **Τριάκοντα** (στην ουσία ανατέθηκε η εξουσία στους Τριάκοντα, κατόπιν υποδείξεως του Λυσάνδρου. Η πράξη αυτή, είναι φανερό, πως σήμανε ταυτόχρονα και την κατάλυση της δημοκρατίας), για να συντάξουν σχέδιο νέου πολιτεύματος. Μεταξύ αυτών ήταν και ο **Κριτίας**, μαζί με το φίλο και ομοϊδεάτη του **Θηραμένη**.

Η επιτροπή αυτή επωφελούμενη από τη γενική σύγχυση και την υποστήριξη του Λυσάνδρου, μεταβλήθηκε σε πραγματική κυβέρνηση, της οποίας επικεφαλής βρισκόταν, ο άκαρδος, ύπουλος, αδιάλλακτος και υπολογιστής μηχανορράφος **Κριτίας** με συναρχηγό του τον πολυμήχανο και μετριοπαθή **Θηραμένη**, που στην αρχή επέβαλε τις απόψεις του. Έτσι, η εξουσία των Τριάκοντα άρχισε με μετριοπάθεια, αλλά γρήγορα εκφυλίστηκε (επικράτησε ο σκληρός Κριτίας) σε εγωιστικό, αιματοβαμμένο δεσποτισμό, που πέρασε στην ιστορία ως « **ΟΙ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΤΥΡΑΝΝΟΙ**». Έτσι, με την **υποστήριξη** του Σπαρτιάτη αρμοστή (αρχηγός της φρουράς που εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, μετά το κλείσιμο της ειρήνης, που ακολούθησε **μετά** το φοβερό και πολύνεκρο Πελοποννησιακό Πόλεμο **431-404 π.Χ.**), προχώρησαν σε καταδίκες και εκτελέσεις των πολιτικών τους αντιπάλων, που συνοδεύονταν πάντοτε από **δημεύσεις** περιουσιών. Κι ακόμη, επειδή τους έλειπαν χρήματα, για την πληρωμή της φρουράς, στράφηκαν κι ενάντια στους πλούσιους ολιγαρχικούς. Έγιναν ομαδικές εξορίες και πολλοί έφυγαν ακόμη από φόβο. Αξίζει να σημειωθεί ότι ανάμεσα στις καταπιεστικές τους πράξεις ήταν κι ένα διάταγμα, που καταργούσε την ανώτερη παιδεία **στη λογοτεχνία και στη φιλοσοφία**, που θα είχε ως αποτέλεσμα, αν συνεχιζόταν για

πολύ καιρό, να εξαφανιστεί η Αθήνα από την ιστορία του πολιτισμού. Το βασίλειο του τρόμου έγινε πιο βίαιο, ώσπου ο αριθμός των νεκρών ανέβηκε στους **1700**, μέσα σε οκτώ μήνες.

Εξωτερικά, η τυραννία των Τριάκοντα, φαινόταν πολύ δυνατή, στην πραγματικότητα όμως ήταν πολύ αδύνατη κι ασθενής, γιατί:

- **Η δυσαρέσκεια** μεγάλωνε τώρα, όχι μόνο ανάμεσα στους δημοκρατικούς, που δέχονταν τις απάνθρωπες μεταχειρίσεις, αλλά και στους κόλπους των ολιγαρχικών. Έτσι υπήρχε καθολική δυσαρέσκεια και κατακραυγή του πληθυσμού, κατά του καθεστώτος.

- Ήταν χωρισμένοι σε δύο φατρίες. Στους σκληροπυρηνικούς, που είχαν επικεφαλής τον Κριτία και στους μετριοπαθείς με επικεφαλής το Θηραμένη, που, όμως, ήταν κι αυτός πολιτικάντης, αλλαξόγνωμος και ραδιούργος. Οι δύο αρχηγοί ήταν πέρα για πέρα αντίθετοι χαρακτήρες. Ωστόσο και οι δύο ήταν επικίνδυνοι πολιτικοί τυχοδιώκτες κι ο καθένας κοίταζε μια ώρα γρηγορότερα ν' ανέβει ψηλά, να γίνει αυτός παντοκράτορας και φυσικά να ξεφορτωθεί τον άλλον. Η απεγνωσμένη πάλη ανάμεσα στους αρχηγούς των δύο παρατάξεων έληξε με νίκη του Κριτία και θάνατο του Θηραμένη, που παραπέμφθηκε από τον Κριτία, σε δίκη, για προδοσία και φυσικά καταδικάστηκε σε θάνατο. Ήπιε το κώνειο, σταγόνα, σταγόνα και τελείωσε με βαριούς αναστεναγμούς και χαρακτηρισμούς για την προδοσία του φίλου του. Αυτή η διάσπαση στους κόλπους των Τριάκοντα εκμεταλλεύτηκαν οι δημοκρατικοί εξόριστοι. Έτσι, ο **Θρασύβουλος** (Αθηναίος πολιτικός και στρατηγός **458-388 π.Χ.**) οδήγησε, από τη Θήβα, μια δύναμη από **2000** άνδρες, περίπου, στον Πειραιά όπου σε απεγνωσμένη και σκληρή μάχη συνέτριψε τη στρατιωτική δύναμη των Τριάκοντα τυράννων. Κατά τη φονική μάχη σκοτώθηκε ο Κριτίας (**403 π.Χ.**) και οι υπόλοιποι ολιγαρχικοί έπεσαν στη μάχη ή έφυγαν. Αποτέλεσμα της νικηφόρου μάχης ήταν η αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Αθήνα.

ΑΡΧΥΤΑΣ

(430 – 350 π.Χ.)

Πυθαγόρειος φιλόσοφος από τον Τάραντα της Ιταλίας. Γεννήθηκε το **430** και πέθανε το **350** π.Χ. Υπήρξε πολυμερής προσωπικότητα. Εκτός από τη φιλοσοφία, ασχολήθηκε επίσης με τα μαθηματικά, τη μηχανική, την αστρονομία, τη μουσική και την πολιτική. **Ο Αθήναιος** (άκμασε ως λόγιος και συγγραφέας γύρω στα **200** μ.Χ. στη Ρώμη) μας πληροφορεί ότι, για τη ζωή, το χαρακτήρα και το έργο του Αρχύτα, έγραψαν ερμηνευτικά συγγράμματα ο Αριστοτέλης **«Η φιλοσοφία του Αρχύτα»** κι ο Αριστόξενος (φιλόσοφος και θεωρητικός της μουσικής από τον Τάραντα, έζησε κατά τον 4^ο π.Χ. αιώνα). Τα έργα όμως αυτά, εκτός από λίγα αποσπάσματα, χάθηκαν. Γι' αυτό οι πληροφορίες μας, για το φιλόσοφο, είναι πολύ περιορισμένες.

Το 366 π.Χ., κατά το δεύτερο ταξίδι του στην Ιταλία, ο Πλάτωνας συνδέθηκε στενά με τον Αρχύτα, του οποίου οι απόψεις επηρέασαν σημαντικά τον Αθηναίο φιλόσοφο στη διαμόρφωση της κεντρικής ιδέας της **«Πολιτείας»** του.

Ο Αρχύτας υπήρξε μεγάλος φιλόσοφος. Γι' αυτό, λέγεται, ότι ήταν ο όγδοος αρχηγός της Πυθαγόρειας Σχολής. Ως οπαδός του Πυθαγόρα, όχι μόνο έδωσε στα μαθηματικά και τη μουσική πρωταρχική θέση, αλλά τα συσχέτισε με πλατύτερα θέματα. Οι επιστημονικές έρευνες του Αρχύτα αναφέρονταν στα μαθηματικά, την αστρονομία και την ακουστική. Θεωρείται δε ακόμη ο πρώτος θεμελιωτής της μηχανικής, γιατί μελέτησε αποτελεσματικά, τα μηχανικά φαινόμενα. Ειδικότερα έγινε θεμελιωτής της κινητικής γεωμετρίας, γιατί όριζε τη γραμμή ως τόπον, τον οποίο γράφει ένα κινούμενο σημείο.

Αξιοσημείωτο είναι ένα απόσπασμα που αναφέρεται στην απόκτηση της γνώσεως. Να τι έλεγε:

«Πρέπει, ή αφού μάθεις από άλλον, ή ο ίδιος αφού ανακαλύψεις εκείνα τα οποία δεν γνωρίζεις, να γίνεις γνώστης με ακρίβεια αυτών. Η μεν μάθηση προέρχεται από μετάδοση που γίνεται από έναν άλλον κι επιτυγχάνεται με ξένη βοήθεια' η δε ανακάλυψη προέρχεται από τον ίδιο τον εαυτό μας κι επιτυγχάνεται με δική μας αυτενέργεια. να κάνει δε κανείς ανακάλυψη χωρίς να προηγηθεί αναζήτηση, είναι πολύ δύσκολο και σπάνιο, κατόπιν δε αναζήτησης εύκολο και συνηθισμένο. Αν όμως κανείς δεν γνωρίζει τον τρόπο της έρευνας, είναι αδύνατο».

Από το απόσπασμα αυτό αποδεικνύεται ότι, ο Αρχύτας, είχε φθάσει στο σημείο να διακρίνει την **παραδοσιακή** μάθηση από τη **δημιουργική** ανακάλυψη και τονίζει ότι είναι απαραίτητο να γνωρίζει κανείς τη μέθοδο, την οποία πρέπει να ακολουθεί, στη συνέχεια, η έρευνα.

Ο Αρχύτας θεωρείται ένας από εκείνους, που πλούτισαν τον κλάδο της γεωμετρίας με πρωτότυπα θεωρήματα και έδωσαν επιστημονικότερη κατεύθυνση σ' αυτά.

Ως μαθηματικός πρόσφερε στην επιστήμη πολλά. Κατά το Διογένη το Λαέρτιο, θεωρείται ο θεμελιωτής της επιστημονικής μηχανικής. Έλυσε το πρόβλημα του διπλασιασμού του κύβου (**«Δήλιον πρόβλημα»**) και παρουσίασε μεγάλη πρωτοτυπία στα πορίσματά του, που αναφέρονταν στις έρευνές του περί αρμονίας.

Πολύτιμες και πρωτότυπες, επίσης, ήταν οι εργασίες στην πρακτική (εφαρμοσμένη) μηχανική. Σ' αυτόν αποδίδονται οι εφευρέσεις του **«κοχλία» (η βίδα)** και της **«τροχαλίας»**, καθώς και η ανακάλυψη κάποιας πτητικής μηχανής, που ήταν γνωστή ως **«Περιστέρα του Αρχύτα»**.

Ο Αρχύτας έγραψε πολλά και σημαντικά έργα, που αναφέρονταν στη φιλοσοφία, στα μαθηματικά και στη μηχανική, όπως «Περί των

αντικειμένων», «Περί όντος», «Περί παιδείσεως και ηθικής», «Περί νόμου και δικαιοσύνης» κ.λπ.

Ως άνθρωπος, ο Αρχύτας, χαρακτηριζόταν για την ευγένεια των αισθημάτων του, της καλοκαγαθίας και την ιπποτικότητα απέναντι στους εχθρούς. Ήταν επίσης προικισμένος με καταδεκτικότητα, πραότητα και αυτοκυριαρχία (αυτά μας πληροφορεί ο Αθήναιος). Οι πολλές αυτές αρετές του φιλοσόφου προκάλεσαν το θαυμασμό, όχι μόνο των συμπολιτών του Ταραντίνων, αλλά και άλλων Ελλήνων της Κάτω Ιταλίας. Γι' αυτό και τον εξέλεξαν **επτά** φορές στρατηγό του **«Κοινού των Ιταλιωτών»**, κατά παρέκκλιση του νόμου, ο οποίος όριζε να παραχωρείται, **μία** φορά στον πολίτη, η τιμή αυτή. Κατά τη διάρκεια της εξουσίας του, ο Τάραντας γνώρισε ένα δημοκρατικό σύστημα διακυβέρνησης. Οι νεότεροι μελετητές παραλληλίζουν τη θέση του Αρχύτα στον Τάραντα μ' αυτή του Περικλή στην Αθήνα.

Ύστερα από μια ζωή υψηλής διανοητικής και πολιτειακής δράσης, ο Αρχύτας, πνίγηκε, κατά τη διάρκεια ταξιδιού του, στην Αδριατική και θάφτηκε στο ακρωτήριο Μάτινουν της Απουλίας, όπως μας πληροφορεί ο **Οράτιος** (Λατίνος λυρικός ποιητής, που έζησε από το **65** μέχρι το **8** π.Χ.) στην ωδή που του αφιέρωσε.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Τα μαθηματικά είναι το κλειδί για όλη τη φύση, είτε την εξετάζουν ως σύνολο, είτε στις λεπτομέρειές της.
- Οι αριθμοί είναι η δύναμη που κυβερνάει, όχι μόνο το φυσικό κόσμο, αλλά και τις ανθρώπινες σχέσεις και ότι μόνο όταν αυτοί είναι επικεφαλής μπορεί η κοινωνία να οργανωθεί αρμονικά.
- Δεν υπάρχει απόλυτη διαφορά ανάμεσα στον οργανικό και τον ανόργανο κόσμο.
- Ο νόμος της αιτιότητας δεν μπορεί να εξασφαλίζει ερμηνεία των φαινομένων.

- Όταν το καλάμι του αυλού είναι κοντό, παράγει υψηλό, κι όταν είναι μακρύ, χαμηλό τόνο.
- Οι οξείς φθόγγοι κινούνται ταχύτερα και οι βαρείς βραδύτερα.
- **Ο Κόσμος** (Σύμπαν) είναι ενότητα που απαρτίζεται από την ύλη και το είδος.
- Η κίνηση είναι αιτία του σχηματισμού των σωμάτων από την ύλη.

ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΕΣ ΤΗΣ ΘΗΒΑΣ

Α' ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ

(420 – 362 π.Χ.)

Ήταν ένας από τους μεγαλύτερους στρατιωτικούς (πραγματικός στρατηλάτης) και πολιτικούς άνδρες της αρχαίας Ελλάδας και ο πιο ένδοξος πολιτικός και στρατιωτικός των Θηβών, ο οποίος θεωρείται και θεμελιωτής της θηβαϊκής ηγεμονίας (371-362 π.Χ.).

Παρά τη θρυλούμενη πενία του, έλαβε σπάνια για την εποχή του πνευματική μόρφωση, μουσική παιδεία και σωματική αγωγή, κοντά σε επιφανείς δασκάλους. Υπήρξε καλλιεργημένος φιλόσοφος της Πυθαγόρειας Σχολής, ήταν διορατικός διπλωμάτης και όπως απέδειξαν τα γεγονότα μεγάλος στρατηγός και πατριώτης και επιπλέον αρχηγός που ενέπνεε τη νεολαία.

Έτσι, δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι ο πολύς **Κικέρων** (Ρωμαίος ρήτορας, φιλόσοφος, συγγραφέας και πολιτικός, έζησε από το 106 μέχρι το 43 π.Χ.) έλεγε ότι ανήκει στις μεγάλες μορφές του αρχαίου κόσμου: «**Ο ΜΕΓΙΣΤΟΣ ΑΝΗΡ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**».

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΣ

- Κάτω από την επίδραση των πυθαγορείων διαμόρφωσε χαρακτήρα άκαμπτης ηθικής αυστηρότητας.
- Αποστρεφόταν την πολυτέλεια και διακρινόταν για την πρωτοφανή λιτότητα και ολιγάρκειά του.
- Διέθετε οξύτατο πνεύμα και αξιοθαύμαστη ευγλωττία, αλλά απέφευγε τους πολλούς λόγους «**ουδείς μιλούσε λιγότερα ή γνώριζε περισσότερα από αυτόν**».
- Η φιλοσοφία τον οδήγησε στον ασκητισμό, αλλ' οι ιστορικές συγκυρίες τον οδήγησαν στη δόξα.
- Αναδείχθηκε στον μεγαλύτερο θεωρητικό του πολέμου.

Είναι ο Κλαούζεβιτς (Πρώσος στρατηγός και θεωρητικός του πολέμου, έζησε από το 1780 μέχρι το 1831) της αρχαιότητας, μόνο που, σε αντίθεση προς τον Κλαούζεβιτς, τη δική του τέχνη του πολέμου δεν έγραψε σε βιβλίο, αλλά σε πεδία των μαχών. Δεν χωρεί αμφιβολία ότι η στρατηγική του Επαμεινώνδα στάθηκε λαμπρή.

- Στα ίχνη του Μιλτιάδη, ο οποίος στη μάχη του Μαραθώνα το 490 π.Χ., ενισχύει τα άκρα και αδυνατίζει το κέντρο, με σκοπό την κύκλωση των Περσών, ο Επαμεινώνδας υπερενισχύει το **ένα** άκρο και δημιουργεί τη λεγόμενη «**ΛΟΞΗ ΦΑΛΑΓΓΑ**» με σκοπό την άμεση δημιουργία ρήγματος και πλευρική κρούση του αντιπάλου (η φάλαγγα επιτίθετο σαν έμβολο, στο αδύνατο σημείο της εχθρικής παράταξης).

- Πραγματοποίησε τη στρατιωτική οργάνωση των Θηβών και ίδρυσε το θρυλικό «**ΙΕΡΟ ΛΟΧΟ**», με αρχηγό τον Πελοπίδα, που τον αποτελούσαν 300 οπλίτες (150 ζεύγη πολεμιστών), οι οποίοι είχαν ορκιστεί να μείνουν ο ένας στο πλευρό του φίλου του, κατά τη διάρκεια της μάχης, μέχρι θανάτου (ο ένας για όλους και όλοι για έναν).

- Στην ιδιωτική του ζωή, ο Επαμεινώνδας, ήταν επίσης αξιαγάπητος χαρακτήρας, και στη δημόσια ζωή αναδείχτηκε ένας ανιδιοτελής πατριώτης.

- Τέλος, υπήρξε φλογερός πατριώτης, μέγας στρατηλάτης και εμπνευστής νέας στρατηγικής τέχνης, αλλά πάνω απ' όλα θαυμαστός ιδεολόγος ως και τη στερνή του πνοή.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΣ

Το 371 π.Χ. έγινε στη Σπάρτη ένα σπουδαίο συνέδριο ειρήνης. Σ' αυτό έστειλαν αντιπροσώπους όλες οι ελληνικές πόλεις και ανάμεσα σ' αυτούς ήταν ο Επαμεινώνδας ως εκπρόσωπος των Θηβαίων. Αξίζει να σημειωθεί ότι, στο συνέδριο, ήταν παρόντες απεσταλμένοι του Πέρση βασιλιά, για να πάρουν μέρος στη διάσκεψη, όχι όμως για να

υπαγορεύσουν όρους. Ήταν το πιο αντιπροσωπευτικό σώμα που είχε συγκεντρωθεί ως τότε στην παγκόσμιο ιστορία και ακόμη πιο αξιοσημείωτο ήταν το γεγονός ότι ο σκοπός του δεν ήταν καθαρά ελληνικός, αλλά ΔΙΕΘΝΗΣ. Αυτό « ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΕΙΡΗΝΗ», ψήφισε ένα σχέδιο για γενικό ΑΦΟΠΑΙΣΜΟ και εκούσια επιβολή κυρώσεων (η ζωή, όπως βλέπουμε, αγαπητοί μου φίλοι, συνεχίζεται, ανά τους αιώνες, στο ίδιο πάντα μοτίβο). Η Σπάρτη και η Θήβα, ωστόσο, γρήγορα το εκμηδένισαν, γιατί ο Επαμεινώνδας ζήτησε να υπογράψει για λογαριασμό της Βοιωτίας. Δεν πρέπει να περάσει απαρατήρητο ότι η Βοιωτία, εκείνη την εποχή, είχε αναπτύξει ένα σώμα βαριά οπλισμένου πεζικού, που ήταν ασύγκριτο σ' εκείνη τη γενιά, και το ιππικό της ξεπερνούσε κατά πολύ εκείνο της Πελοποννήσου. Εκτιμώντας όλους αυτούς τους λόγους, δηλαδή το ότι είχε αλλάξει η ισορροπία δυνάμεων, όπως θα λέγαμε σήμερα, ο Αγησίλαος (βασιλιάς της Σπάρτης, έζησε από το 444 μέχρι το 361 π.Χ.) απέκρουσε, για ευνόητους λόγους, την αξίωσή του και έσβησε προκλητικά και αυθαίρετα, από το έγγραφο την υπογραφή της Θήβας. Έτσι το συνέδριο για την ειρήνη διαλύθηκε και οι αντιπρόσωποι γύρισαν στις πατρίδες τους, ενώ η Θήβα, μετά την προσβολή που της έγινε από τον Αγησίλαο, προετοιμαζόταν για την επικείμενη σύγκρουση, όχι μόνο με τη Σπάρτη, αλλά, όπως ήταν φυσικό, και με τους συμμάχους της, δηλαδή με την Πελοποννησιακή Συμμαχία.

Με αυτές τις προϋποθέσεις δεν άργησε να επέλθει η σύγκρουση. Την πρώτη κίνηση έκαναν οι Σπαρτιάτες, οι οποίοι έστειλαν το βασιλιά τους Κλεόμβροτο (4^{ος} – 3^{ος} π.Χ. αιώνας), ο οποίος με μια δύναμη από 10000 άνδρες και 3000 ιππείς, εισέβαλε στη Βοιωτία. Εκεί τον αντιμετώπισε ο ενωμένος στρατός των πόλεων της Βοιωτίας (6000 άνδρες και 1000 ιππείς) με επικεφαλής τον Επαμεινώνδα και στην αποφασιστική μάχη που έγινε το 371 π.Χ. στα Λεύκτρα (πόλη της Βοιωτίας) οι Σπαρτιάτες έπαθαν πραγματική πανωλεθρία. Οι Βοιωτοί χρωστούν τη νίκη αυτή στο ευφρές και επαναστατικό σχέδιο

μάχης που εφάρμοσε, για πρώτη φορά, ο προικισμένος, μεταξύ των άλλων, με στρατιωτικά προσόντα Επαμεινώνδας. Για την ιστορία, αναφέρουμε ότι ο μεγαλοφυής Θηβαίος, εφάρμοσε την τακτική της λεγόμενης «**ΛΟΞΗΣ ΦΑΛΑΓΓΑΣ**», που αποτέλεσε το θαυματοργό πυρήνα των μεταγενέστερων τακτικών ελιγμών του **Μεγάλου Αλεξάνδρου (356-323 π.Χ.)**, του **Μεγάλου Φρειδερίκου** (βασιλιάς της Πρωσίας, έζησε από το **1740** μέχρι το **1786**) και του **Μεγάλου Ναπολέοντος (1769-1821)**.

ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Μετά το αποτέλεσμα της μάχης η κυριαρχία της Σπάρτης είχε τελειώσει για πάντα, αν και πρώτη φορά οι αγέρωχοι Σπαρτιάτες πάθαιναν τέτοια πανωλεθρία. Αποτέλεσμα της μάχης ήταν, επίσης, και η διάλυση της Πελοποννησιακής Συμμαχίας.

Όλος ο γνωστός τότε κόσμος κατάπληκτος, έγινε μάρτυρας ενός συγκλονιστικού γεγονότος: Η τρομερή και ανίκητη Σπάρτη κατέρρευσε αστραπιαία από τα πλήγματα των Θηβαίων.

Η κοσμοϊστορική αυτή ήττα των Σπαρτιατών άφηνε ανοιχτή, στους Θηβαίους, την πύλη της κυριαρχίας. Πράγματι ο θηβαϊκός στρατός πήρε αμέσως στον έλεγχό του όλη τη βορείως του Ισθμού Ελλάδα, για να εισβάλει σε λίγο ακατάσχετος και σ' αυτή την Πελοπόννησο. Και τότε έγινε το δεύτερο συγκλονιστικό γεγονός: Για πρώτη φορά στην ιστορία της, η αγέρωχη Σπάρτη αντίκριζε, από τις επάλξεις της, τις φωτιές του εχθρικού στρατοπέδου.

Ταυτόχρονα, ο άλλος ισχυρός άνδρας των Θηβών, ο **Πελοπίδας**, μετέφερε τη δύναμη και την ορμή της δημοκρατικής Θήβας προς βορρά, επιβάλλοντας τον έλεγχό του σε όλη τη Θεσσαλία και σε τμήμα της Μακεδονίας.

Το 362 π.Χ. οι Θηβαίοι και οι σύμμαχοί τους έκαναν δεύτερη προσπάθεια να καταλάβουν τη Σπάρτη και ισχυρός στρατός από **33.000** άνδρες (οι Σπαρτιάτες και οι σύμμαχοί τους ήταν **22.000**)

ενεπλάκη σε μάχη στην πεδιάδα της **Μαντινείας** (αρχαία πόλη της Αρκαδίας). Εκεί ο Επαμεινώνδας αιφνιδίασε τον εχθρό με τους έξυπνους ελιγμούς που είχε εφαρμόσει και στην ιστορική μάχη των Λεύκτρων και κατανίκησε τον εχθρό και ιδιαίτερα τους Σπαρτιάτες, για **τελευταία** φορά. Γιατί στη μάχη έπεσε θανάσιμα πληγωμένος. Λέγεται ότι, στη σκηνή του, λίγο πριν ξεψυχήσει, κάποιος από τους αξιωματικούς του φώναξε μέσα στο θρήνο του: **«ΠΕΘΑΙΝΕΙΣ ΑΤΕΚΝΟΣ, Ω ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑ»**. **«ΟΧΙ»** ψιθύρισε εκείνος, **«ΣΑΣ ΑΦΗΝΩ ΤΙΣ ΔΥΟ ΑΘΑΝΑΤΕΣ ΘΥΓΑΤΕΡΕΣ ΜΟΥ, ΤΙΣ ΔΥΟ ΝΙΚΕΣ ΣΤΑ ΛΕΥΚΤΡΑ ΚΑΙ ΤΗ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑ»**.

Η μάχη της Μαντινείας ήταν όχι μόνο ένα αριστούργημα υψηλής στρατηγικής και τακτικής, αλλά έδειξε και κάτι άλλο: ένας στρατός παραλύει όταν χαθεί ο καθοδηγητικός εγκέφαλος.

Έτσι, με το θάνατο του Επαμεινώνδα, έμπαινε οριστικά τέρμα στη σύντομη, αλλά ένδοξη φάση της ακμής των Θηβών. Η πόλη που μεσουρανούσε στη δόξα και ηγεμόνευε στην Ελλάδα, έπαψε πια να έχει το ρόλο του πρωταγωνιστή. Με αυτές τις προϋποθέσεις δεν άργησε να έρθει ημέρα της καταστροφής της από τον νεαρό Μέγα Αλέξανδρο (μετά τη μάχη στη Χαιρώνεια το 338 π.Χ.).

Οι ιστορικοί του πολέμου λένε πως ο Επαμεινώνδας έθεσε μεν τέρμα στην από αιώνων σπαρτιατική ηγεμονία, χάρη στην **ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ**, πλην όμως η βραχεία ηγεμονία των Θηβών δε άφησε μόνιμα οφέλη στην Ελλάδα. Γιατί, αν και ελευθέρωσε την Ελλάδα από το δεσποτισμό της Σπάρτης, δεν κατόρθωσε να δημιουργήσει ενότητα πέραν της Βοιωτίας, και οι συγκρούσεις που προκάλεσε άφησε τις ελληνικές πόλεις εξασθενημένες, κι έτσι ο **ΦΙΛΙΠΠΟΣ Β'** (βασίλευσε από το 359 μέχρι το 336 π.Χ.) επέπεσε εναντίον τους.

Β' ΠΕΛΟΠΙΔΑΣ

(410 – 364 π.Χ.)

Μεγάλος Θηβαίος στρατιωτικός και πολιτικός (αρχηγός του θρυλικού «**ΙΕΡΟΥ ΛΟΧΟΥ**»), από τους μεγαλύτερους της αρχαίας Ελλάδας. Ο Πελοπίδας, μαζί με τον Επαμεινώνδα, ήταν τα δύο μεγάλα τέκνα της Θήβας, οι δύο θρυλικοί στρατηλάτες και στενοί φίλοι. Η φιλία τους σφυρηλατήθηκε ακόμη περισσότερο, όταν το **385** π.Χ. σε μια μάχη ο Επαμεινώνδας, με άμεσο κίνδυνο της ζωής του, έσωσε τον Πελοπίδα, που ήταν βαριά τραυματισμένος. Αυτοί οι δύο φίλοι αφοσιώθηκαν στην υπόθεση της ελευθερίας και της προαγωγής της ιδιαίτερης πατρίδας τους. Έτσι την οδήγησαν στο δρόμο μιας καταπληκτικής ανάπτυξης, δόξας και κυριαρχίας, έστω κι αν αυτή ήταν σύντομη, αλλά ένδοξη φάση της ακμής και της ηγεμονίας των Θηβών.

Ο Πελοπίδας κρατούσε από ευγενή και πλούσια οικογένεια, ωστόσο στάθηκε απλός και λιτός, χαρακτήρας ηθικός και συγκρατημένος, με συνεχή άσκηση στα όπλα και με αμείωτο ενδιαφέρον για τα κοινά και το μεγαλείο της Θήβας.

Ήταν περίπου συνομήλικος του Επαμεινώνδα (**420-362** π.Χ.) και ανήκαν και οι δύο στο δημοκρατικό κόμμα, για την επικράτηση του οποίου έκαναν σκληρούς και δυναμικούς αγώνες, γιατί, το **383** π.Χ., οι ολιγαρχικοί των Θηβών με αρχηγούς τους **Λεοντίδη, Αρχία, Φιλίππου** και **Φοιβίδα** κατόρθωσαν να επιβάλουν στη Θήβα άγρια δικτατορία, με τη βοήθεια και το στήριγμα της Σπάρτης, η οποία εγκατέστησε και σπαρτιατική φρουρά **στην Καδμεία Ακρόπολη** της Θήβας. Τότε ο Πελοπίδας και πολλοί άλλοι δημοκρατικοί κατέφυγαν αυτοεξόριστοι στην Αθήνα. Το **379** π.Χ. όμως οι εξόριστοι δημοκρατικοί έγιναν κύριοι της πόλεως, ύστερα από μια φονική συνωμοσία. Για την ιστορία αναφέρουμε ότι ο Πελοπίδας, με έξι συντρόφους του δολοφόνησαν τους τέσσερις «**Λακωνίζοντες**» (έτσι

έλεγαν τους φίλους των Σπαρτιατών) δικτάτορες της Θήβας και απεκατέστησαν τη θηβαϊκή ελευθερία.

Με αυτόν τον τρόπο έγιναν κύριοι της πόλεως οι δημοκρατικοί και η Θήβα ανεκύρηξε αρχηγούς της τον Επαμεινώνδα και τον Πελοπίδα, οι οποίοι στη συνέχεια ήταν γραφτό να δοξάσουν την πατρίδα τους, τόσο στον πολεμικό, όσο και στον πολιτικό τομέα.

Οι δύο αρχηγοί οργάνωσαν τους μαλθακούς Θηβαίους σε ένα ισχυρότατο στρατιωτικό σύνολο, δημιουργώντας, με την αναζωπύρωση του εθνικιστικού πνεύματος σε όλη τη Βοιωτία και τη συγκρότηση του θρυλικού «**ΙΕΡΟΥ ΛΟΧΟΥ**», μια πρωτοπόρα και δυναμική, για τους χρόνους εκείνους, πολεμική μηχανή. Έτσι, ταχύτατα οι δύο φίλοι στρατηλάτες, όχι μόνο έγιναν εμπνευστές της Βοιωτικής Ομοσπονδίας, κάτω από την ηγεμονία της Θήβας, με την οποία πάλεψαν εναντίον της Σπάρτης, αλλά και επικράτησαν στο μεγαλύτερο ελλαδικό χώρο

Το σχέδιό τους ήταν απλό.

Μετά την κοσμοϊστορική ήττα των Σπαρτιατών στα Λεύκτρα το 371 π.Χ. (θυμίζουμε ότι ο Επαμεινώνδας στη φονική αυτή μάχη εφάρμοσε, για πρώτη φορά, την επαναστατική του τακτική της «**ΛΟΞΗΣ ΦΑΛΑΓΓΑΣ**» και ο Πελοπίδας, που ήταν επικεφαλής του «**ΙΕΡΟΥ ΛΟΧΟΥ**» βοήθησε αποτελεσματικά για το ευνοϊκό αποτέλεσμα της μάχης) από τους Θηβαίους και τους συμμάχους τους, οι δύο φίλοι αποφάσισαν να δράσουν ως εξής:

- Ο Επαμεινώνδας διέσχισε όλη την Πελοπόννησο και κατευθύνθηκε κατά των Σπαρτιατών (έφθασε προ των πυλών της Σπάρτης), με τα γνωστά αποτελέσματα (σκοτώθηκε το 362 π.Χ. στη σφοδρή μάχη που έγινε στη Μαντινεία της Αρκαδίας, από τον Σπαρτιάτη **Μαχαιρίωνα**, σχετικά στη σελ. 140).

- Ο Πελοπίδας μετέφερε τη δύναμη και την ορμή της δημοκρατικής Θήβας προς βορρά, επιβάλλοντας τον έλεγχό του σε όλη τη Θεσσαλία και τμήμα της Μακεδονίας.

Με τις πρωτοβουλίες αυτές των δύο φίλων ηγετών, του ενός στη **Νότια** και του άλλου στη **Βόρεια Ελλάδα**, η Θήβα έδινε την εντύπωση ότι έγινε, όχι μόνο διαιτητής των ελληνικών πραγμάτων, αλλά και επέβαλε την ηγεμονία της, χωρίς όμως να μπορέσει να διατηρήσει την ειρήνη ή να εγκαταστήσει σταθερό έλεγχο πουθενά.

Με τους δύο αυτούς στρατηγούς οι Θηβαίοι συνέχισαν τις νίκες τους, ο δε **Ισμηνίας** (σπουδαίος στρατηγός) πέτυχε μεγάλη διπλωματική νίκη στα **Σούσα** (πρωτεύουσα της Περσίας), όπου εξασφάλισε, επικεφαλής θηβαϊκής αντιπροσωπείας, την περσική αναγνώριση της θηβαϊκής ηγεμονίας στην Ελλάδα.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΕΛΟΠΙΔΑ

Όπως προαναφέραμε, ο Πελοπίδας άρχισε εκστρατεία προς βορρά, αρχίζοντας τις νικηφόρες μάχες του από τις θεσσαλικές πόλεις. Έπαθε όμως ξαφνική συμφορά, γιατί έπεσε στην Παγίδα του Αλεξάνδρου του τυράννου των θεσσαλικών Φερών (το σημερινό Βελεστίνο, πατρίδα του εθνεγέρτη Ρήγα Φεραίου), που τον αιχμαλώτισε. Τότε αμέσως εστάλη από τη Θήβα ο Επαμεινώνδας, ο οποίος σαν κυριολεκτικός σίφουνας κατανίκησε τον τύραννο των Φερών Αλέξανδρο και τον εξανάγκασε να απελευθερώσει το φίλο του Πελοπίδα.

Ήταν, όμως, γραφτό λίγο αργότερα ο Πελοπίδας να πέσει νεκρός, μαχόμενος σε νέα μάχη κατά του ίδιου του Αλέξανδρου των Φερών. Αυτό συνέβη στη μάχη που έγινε το 364 π.Χ. **στις Κυνός Κεφαλές** (τοποθεσία ανάμεσα στα Φάρσαλα και τη Λάρισα, το σημερινό Μαυροβούνι, όπου έγιναν πολλές μάχες κατά την αρχαιότητα), όταν είχε και πάλι ξεσηκωθεί κατά των Θηβών ο τύραννος Αλέξανδρος. Ο θάνατος του Πελοπίδα προκάλεσε άγρια και εκδικητική μανία των ανδρών του, που συνέτριψαν τον Αλέξανδρο. Στο μεταξύ όμως ο ένας από τους δύο μεγάλους **στυλοβάτες** της δυνάμεως των Θηβών είχε γκρεμιστεί. Όμως η περιφανής αυτή νίκη οδήγησε στη διάλυση της

συμμαχίας Αθηνών – Φερών και την ανάληψη επιχειρήσεων από το θηβαϊκό στόλο στο Αιγαίο.

Έπειτα από δύο χρόνια, όπως αναφέραμε παραπάνω, γκρεμιζόταν κι ο δεύτερος θρυλικός στυλοβάτης, ο Επαμεινώνδας (362 π.Χ. στη Μαντινεία).

Ο Πελοπίδας υπήρξε αποφασιστικός συντελεστής της προόδου των Θηβών, μπορεί δε να λεχθεί ότι, μολονότι υστερούσε του Επαμεινώνδα, ως προς την πρωτοτυπία, είχε μεγάλες ικανότητες και πολλές αρετές.

Η ΘΗΒΑ

«**Θήβαι αι επτάπυλοι**», «**Θήβαι αι παλαίφατοι**», «**Θήβαι αι Διρκαίαι**». Έτσι καλείται, συνήθως, από τους αρχαίους η σημερινή Θήβα, η οποία, ως γνωστό, είναι πρωτεύουσα του νομού Βοιωτίας.

- Λέγονταν «**επτάπυλοι**», γιατί είχαν επτά κύριες πύλες, όπως τόσες είχε και η Τροία, που ήταν μια μυκηναϊκή συνήθεια
- Λεγόταν «**παλαίφατοι**», γιατί ήταν ξακουσμένες από πολύ παλιά, αφού, από αρχαιότατους χρόνους τις μνημονεύουν οι μύθοι των ανθρώπων.
- Ως προς το άλλο επίθετο «**Θήβαι αι Διρκαίαι**» αυτό αναφέρεται στην πηγή Δίρκη, που ήταν κοντά και ανατολικά της Θήβας.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΥΘΩΝ

Ο χώρος της Θήβας κατοικείται από τα πανάρχαια χρόνια, όπως φαίνεται από τα αρχαιολογικά ευρήματα. Ο ιστορικός όμως μύθος της πόλης των Θηβών δεν πηγαίνει πέρα από τον **ΚΑΔΜΟ** (μυθικός γιος του βασιλιά της Φοινίκης Αγήνορα, αδερφός της Ευρώπης).

Έτσι, κατά τους πανάρχαιους μύθους, η Θήβα κτίστηκε από τον **Κάδμο**, που είχε έρθει από τη μακρινή Φοινίκη, αναζητώντας την αδερφή του Ευρώπη, που είχε απαχθεί, από το μεταμορφωμένο σε ταύρο Δία.

Στην πόλη αυτή βασίλευε η πολυθρύλητη δυναστεία των **ΛΑΒΔΑΚΙΔΩΝ** (γενάρχη είχε το **Λάβδακο**, πατέρα του **Λαΐου** και παππού του **Οιδίποδα**) με το **ΛΑΪΟ**, τον **ΟΙΔΙΠΟΔΑ**, τους **ΠΟΛΥΝΕΙΚΗ & ΕΤΕΟΚΛΗ** και τη θαυμαστή ηρωίδα **ΑΝΤΙΓΟΝΗ**,

που είχε αναδειχθεί σε ιδανικό απολογητή του **ηθικού** νόμου και των **δημοκρατικών** θεσμών.

Είναι γνωστό σε όλη την ανθρωπότητα, ότι οι τραγικές περιπέτειες του οίκου των Λαβδακιδών, έχουν εμπνεύσει τους μεγάλους ηθικούς δασκάλους και τραγικούς **Αισχύλο** και **Σοφοκλή**, να γράψουν τις αθάνατες τραγωδίες τους, όσες αναφέρονται στο θηβαϊκό κύκλο. Έργα που συγκίνησαν, όχι μόνο την αρχαιότητα, αλλά εξακολουθούν να συναρπάζουν και σήμερα ακόμη ολόκληρη την ανθρωπότητα.

ΜΙΑ ΠΑΝΑΡΧΑΙΑ ΠΟΛΗ

Ποια είναι όμως η πραγματική ιστορία των Θηβών;

- Λέγεται, ότι η πρώτη εγκατάσταση στην **Καδμεία** (η αρχαία ακρόπολη των Θηβών) γίνεται στη δεύτερη φάση της πρώιμης εποχής του χαλκού, την **ΠΡΩΤΟΕΛΛΑΔΙΚΗ (2500-2100 π.Χ.)**.

- Στην επόμενη φάση της **πρωτοελλαδικής** περιόδου (**2100-1900 π.Χ.**) φαίνεται ότι είχε κτιστεί η πόλη και οι πρώτοι κάτοικοι θεωρείται ότι ήταν ανατολικής προελεύσεως (το όνομα Κάδμος σημαίνει ανατολίτης), πιθανότατα Φοίνικες, όπως αναφέρει σχετικά ο **Ηρόδοτος** και όπως ενισχύουν αυτό ανασκαφές που έγιναν το **1964** (Ανασκαφές έγιναν και την περίοδο **1906-1930**), οι οποίες έφεραν σε φως πλήθος βαβυλωνιακών σφραγιδοκυλίνδρων, γι' αυτό και το όνομα της αρχαίας βοιωτικής πόλης Θήβα θεωρείται φοινικικό ή οπωσδήποτε ανατολίτικο.

- Κατά το **2000 π.Χ.** ελληνικά φύλα, κατά πάσα πιθανότητα Ίωνες, κατέλαβαν τη Θήβα, έδωξαν τους αρχικούς κατοίκους και χάρισαν στην πόλη μεγάλη ακμή, που είχε ως συνέπεια να βελτιωθεί αισθητά το χαμηλό βιοτικό επίπεδο. Αυτό συνέβη κατά τη **ΜΕΣΟΕΛΛΑΔΙΚΗ** περίοδο (**2000-1600 π.Χ.**).

- Η μεγαλύτερη ακμή της Θήβας σημειώθηκε κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων αιώνων της **ΥΣΤΕΡΗΣ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΣ** περιόδου (14^{ος} & 13^{ος} π.Χ. αιώνας). Τότε η Θήβα αναδείχτηκε, στο δεύτερο σε δύναμη και λαμπρότητα, μετά τις **ΜΥΚΗΝΕΣ**, κέντρο μυκηναϊκού πολιτισμού.

- Στους ιστορικούς χρόνους οι Θηβαίοι, που είχαν πολίτευμα ολιγαρχικό-αριστοκρατικό, δέσποζαν στη **Βοιωτία** και βρίσκονταν, με τους Αθηναίους, σε μόνιμη και σκληρή διαμάχη.

- Η παλιά αυτή εχθρότητα των Θηβών, προς την Αθήνα, που συνεχίστηκε για πολλά μετέπειτα χρόνια, είχε ως αποτέλεσμα δύο βασικές συνέπειες, που έπαιζαν αποφασιστικό ρόλο στους επόμενους κρίσιμους χρόνους: α) Κατά τη διάρκεια των **Μηδικών Πολέμων** [οι περσικοί πόλεμοι και η εποχή τους, δηλαδή από το **490** ως το **479** π.Χ. (μάχη του **Μαραθώνα** έως τη μάχη των **Πλαταιών**)] η Θήβα τάχτηκε στο πλευρό των Περσών (**μήδισε**). Είναι άξιο προσοχής να σημειώσουμε ότι στη μάχη των Πλαταιών (27 Αυγούστου του **479** π.Χ.) οι Θηβαίοι, όχι μόνο στάθηκαν στο πλευρό των Περσών, αλλά και πολέμησαν με λύσσα και απελπισμένο θάρρος εναντίον των Αθηναίων και των συμμάχων τους. Αλλά, όπως ήταν επόμενο, για τη στάση τους αυτή τιμωρήθηκαν σκληρά.

β) Στον τρομερό Πελοποννησιακό Πόλεμο η Θήβα θα βρεθεί, από τις πρώτες πόλεις, στη Σπαρτιατική Συμμαχία. Αργότερα, όμως, συγκρούστηκε με τη Σπάρτη.

ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ ΚΑΙ ΠΕΛΟΠΙΔΑΣ

Έπειτα από πολλές περιπέτειες, κατά τη διάρκεια του καταστροφικού εμφύλιου Πελοποννησιακού πολέμου, η Θήβα παρουσίασε τον 4^ο π.Χ. αιώνα εκπληκτική, αλλά και βραχύβια ακμή. Έγινε τότε η δεσπόζουσα ελληνική πόλη, κατόρθωμα που πραγματοποίησαν δύο μεγάλα τέκνα της Θήβας, οι δύο θρυλικοί στρατηλάτες και στενοί φίλοι, ο **ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ** και ο **ΠΕΛΟΠΙΔΑΣ**.

Αυτοί οι δύο φίλοι οδήγησαν την πατρίδα τους στο δρόμο μιας καταπληκτικής ανάπτυξης, δόξας και κυριαρχίας. Το παράδειγμα αυτό είναι από τα λίγα στην παγκόσμια ιστορία και δείχνει πόσο πολλά πράγματα μπορούν να κατορθώσουν οι λίγοι, όταν είναι αληθινά άξιοι και έχουν **ΜΕΓΑΛΑ ΙΔΑΝΙΚΑ**.

Οι δύο αρχηγοί οργάνωσαν τους Θηβαίους σε ένα ισχυρότατο στρατιωτικό σύνολο και επιπλέον ίδρυσαν το θρυλικό «**ΙΕΡΟ ΛΟΧΟ**». Με άλλα λόγια δημιούργησαν μια πρωτοπόρα και δυναμική, για τους χρόνους εκείνους, πολεμική μηχανή με την οποία οι δύο στρατηλάτες επικράτησαν σ' όλη την Ελλάδα.

Αργότερα η Θήβα συγκρούστηκε με πολλές ελληνικές πόλεις, τόσο στο βορρά, με τον Πελοπίδα, όσο και στο νότο με επικεφαλής τον Επαμεινώνδα.

Οι πιο αποφασιστικές συγκρούσεις έγιναν με τη Σπάρτη, που είχαν ως αποτέλεσμα την κατανίκηση του σπαρτιατικού στρατού και την **ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ** της Σπάρτης. Το ιστορικό των καταλυτικών συγκρούσεων έχει ως εξής:

- Το **383** π.Χ. οι Σπαρτιάτες κατέλαβαν τη Θήβα και εγκατέστησαν ολιγαρχικό καθεστώς.
- Το **371** π.Χ. οι Θηβαίοι, σε αποφασιστική μάχη, κατατρόπωσαν, με αρχηγό τον Επαμεινώνδα, τους Σπαρτιάτες στα **Λεύκτρα** (πόλη της Βοιωτίας).
- Το **362** π.Χ. στη **Μαντινεία** της Αρκαδίας, ο Επαμεινώνδας, εφαρμόζοντας, όπως και στα Λεύκτρα, τη νέα επαναστατική τακτική στο πεδίο της Μάχης, δηλαδή τη Λοξή Φάλαγγα, νίκησε ξανά τους Σπαρτιάτες, αλλά τραυματίστηκε θανάσιμα και ο θάνατός του σήμανε οριστικά το τέρμα της σύντομης ακμής των Θηβαίων (**371-362** π.Χ.).

Τέλος, η Θήβα συνεχίζει να ζει, ως αυτόνομη πόλη ως το 87 π.Χ., όταν ολόκληρη η Βοιωτία και η Θήβα καταστράφηκαν, στη διάρκεια του πολέμου, από το Ρωμαίο ύπατο **Σύλλα** (**138-78** π.Χ.).

Η σημερινή πόλη είναι «καινούργια» και κτίστηκε πάνω στο λόφο της αρχαίας Καδμείας, μετά από τους σεισμούς του **1893** και

1914. βρίσκεται δε στο μέσον της εύφορης θηβαϊκής πεδιάδας, που εκτείνεται μεταξύ του Ασωπού ποταμού και της αποξηραμένης λίμνης της Κωπαΐδας και είναι εμπορικό και αγροτικό κέντρο.

Η καλλιτεχνική και πνευματική κίνηση της Θήβας είναι υπό ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια. Επίσης η πόλη έχει αποκτήσει τουριστική φήμη, ιδίως με την αναβίωση ενός παλιού εθίμου της του «**Βλάχικου γάμου**», που παρουσιάζει εξαιρετικό λαογραφικό ενδιαφέρον.

Στη διοικητική και οικιστική ιστορία της νεότερης Ελλάδας εμφανίστηκε ως οικισμός και δήμος, για πρώτη φορά, το **1836** και είχε ως δήμος, 4330 άτομα. Ο πληθυσμός των Θηβών, κατά το 1981 ήταν 18712 άτομα.

ΕΥΔΟΞΟΣ

(408 – 355 π.Χ.)

Σπουδαίος μαθηματικός, αστρονόμος, γιατρός, ιστορικός και φιλόσοφος του 4^{ου} π.Χ. αιώνα. Το πότε ακριβώς έζησε ο Εύδοξος δεν είναι γνωστό. Πιθανολογείται ότι γεννήθηκε περί το 408 π.Χ. στην **Κνίδα** (λιμένας απέναντι από τη νήσο Κω, που ήταν αντίζηλος της Κνίδου) και πέθανε περίπου το 355 π.Χ. Υπήρξε αναμφίβολα ο μεγαλύτερος σοφός του 4^{ου} π.Χ. αιώνα και αποτέλεσε, μαζί με τον Αριστοτέλη (384-322) τον κορμό και την αρχή μιας νέας εποχής για την ελληνική επιστήμη.

Άρχισε να σπουδάζει την ιατρική στους **Λοκρούς** της Ιταλίας, γεωμετρία στον Τάραντα και φιλοσοφία με τον Πλάτωνα (428-347 π.Χ.). Σε ηλικία 23 χρόνων βρέθηκε στον Πειραιά. Τα οικονομικά του δεν ήταν σε καλή κατάσταση, ήταν φτωχός, αλλά είχε τόση δίψα για μάθηση ώστε πήγαινε, από τον Πειραιά, όπου έμεινε μόνιμα, καθημερινά με τα πόδια στην Αθήνα, για να σπουδάσει στην Ακαδημία του Πλάτωνα και να εμβαθύνει, τόσο τη φιλοσοφία του δασκάλου του, όσο και των άλλων σωκρατικών φιλοσόφων.

Μετά από καιρό γύρισε στην πατρίδα του, αλλά ανήσυχο και ερευνητικό πνεύμα που ήταν, πήγε στην Αίγυπτο, όπου σπούδασε μαθηματικά και αστρονομία από τους ιερείς της Ηλιουπόλεως.

Γυρνώντας στην πατρίδα του, φέρνει από την Αίγυπτο γνώσεις αστρονομίας και προτείνει μια μεταρρύθμιση του ελληνικού ημερολογίου, που συναντά μεγάλη επιτυχία και υποστήριξη. Παράλληλα ίδρυσε ονομαστό, για την εποχή, αστεροσκοπείο και ανέλαβε, αφού μελετήσει τους διάσπαρτους νόμους, να εκπονήσει και να δώσει στην πόλη ένα νέο κώδικα νόμων.

Ο Εύδοξος, σε ηλικία 40 ετών, συνδύαζε στο πρόσωπό του τον μαθηματικό, τον αστρονόμο, το γιατρό και το φιλόσοφο, το γεωγράφο και το φυσικό, όπου οι επιδόσεις του είχαν φτάσει σε ζηλευτά, για την εποχή, επίπεδα. Γι' αυτό και απόκτησε μεγάλη εκτίμηση και φήμη.

- Σε ηλικία 40 ετών ήρθε, με τους μαθητές του, στην Αθήνα και άνοιξε σχολή **ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ και ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ**, όπως την ονόμασε, που για κάποιο χρονικό διάστημα ανταγωνίστηκε τον Πλάτωνα.

- **Ίδρυσε στην Κύζικο** (πόλη της Προποντίδας) μια αρκετά παραγωγική σχολή, που απέρριπτε τη θεωρία των Πυθαγορείων, περί της περιστροφής της γης γύρω από τον άξονά της, κατά την οποία (θεωρία) η γη εξακολουθούσε, βέβαια, να θεωρείται το κέντρο του κόσμου. Στη σχολή, που άκμασε για πολύ καιρό, δίδασκε μαθηματικά και αστρονομία. Οι μαθηματικές εργασίες του Ευδόξου είναι γνωστές με μεγαλύτερη ακρίβεια και ιδιαίτερα η συμβολή του στη γεωμετρία μπορεί να χαρακτηριστεί θεμελιώδης. Έτσι, στο έργο του «**ΣΤΟΙΧΕΙΑ**» περιγράφει πραγματείες (θεωρία της αναλογίας, μέθοδοι υπολογισμού των όγκων, της σφαίρας, της πυραμίδας και του κώνου, μέθοδο υπολογισμού του εμβαδού του κύκλου κ.λπ), που χρησίμευσαν τόσο στον **Ευκλείδη (330 – 275 π.Χ.)**, όσο και στις έρευνες του **Αρχιμήδη (287-212 π.Χ.)**. Ακόμα, όπως μας πληροφορεί ο λόγιος Διογένης ο Λαέρτιος (3^{ος} μ.Χ. αιώνας), γνωστός από το έργο του «**Φιλοσόφων Βίοι**» ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την αστρονομία, την οποία αγάπησε με πολύ πάθος και για την οποία συμβούλευε τους μαθητές του να επιδείξουν ιδιαίτερη προσοχή και ενδιαφέρον. Χαρακτηριστικό του μεγάλου πάθους του γι' αυτή είναι ότι έλεγε:

« Ευχαρίστως θα εκαίγετο σαν τον Φαίδωνα, εάν επρόκειτο με τον τρόπο αυτό να ανακαλύψει τη φύση, το μέγεθος και τη μορφή του Ηλίου»».

Ερευνούσε με υπομονή και επιμονή τις κινήσεις των ουράνιων σωμάτων και προσπαθούσε να τις αναγάγει σε σταθερούς νόμους. Ο Εύδοξος είναι ο πρώτος που εφάρμοσε τη μέθοδο, που ακολούθησε ο **Αρίσταρχος ο Σάμιος (320-250 π.Χ.)**, για να υπολογίσει την απόσταση της γης από τη σελήνη και τον ήλιο. Επίσης, πρώτος ανέπτυξε τη γεωμετρική θεωρία για την κίνηση των πλανητών. Για όλους τους πιο πάνω λόγους, ο Εύδοξος, μπορεί να θεωρηθεί ως ο θεμελιωτής της επιστημονικής αστρονομίας.

Έγραψε πολλά έργα, από τα οποία το σπουδαιότερο θεωρείται τα «ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ», που οι σοφοί της αρχαιότητας τα θεωρούσαν ως το μεγαλύτερο έργο περί αστρονομίας, όπου, μεταξύ των άλλων απόψεών του, έθεσε και τα θεμέλια της επιστημονικής προγνώσεως του καιρού και θεωρούσε, όπως και οι **Χαλδαίοι** (αρχαία χώρα μεταξύ των ποταμών Ευφράτη, Τίγρη και του Περσικού Κόλπου), ότι η τύχη ενός ανθρώπου μπορούσε να προβλεφθεί με την παρατήρηση της θέσεως των άστρων, κατά τη στιγμή της γεννήσεώς του (ζωδιακή περίοδος). Εδώ πρέπει να σημειώσουμε πως το έργο αυτό χρησίμευσε, ως βάση, για την περιγραφή του ουρανού από τον **Άρατο** (ευφυής ποιητής **305-240** π.Χ.). Το βιβλίο αυτό έγινε ένα από τα πιο αγαπημένα βιβλία του μορφωμένου αναγνωστικού κοινού της αρχαιότητας και ιδιαίτερα των ελληνιστικών χρόνων, δηλαδή μετά τον Μέγα Αλέξανδρο ως την εποχή του Χριστού.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Η γη είναι σφαιρική και αποτελεί το κέντρο του κόσμου.
- Τα ουράνια σώματα είναι στερεωμένα σε ομόκεντρες (το κοινό κέντρο δύο ή περισσότερων κύκλων ή σφαιρών) κοίλες σφαίρες, που στρέφονται γύρω από τη γη με διαφορετικές ταχύτητες.
- Ο «**ΝΟΥΣ**» (ο Θεός), λεπτότατον πάντων και καθαρώτατον, παντογνώστης και παντοκράτωρ, κινεί την ύλην γινόμενος ειδοποιός και διακοσμητής αυτής.
- Σκοπός του ανθρώπινου βίου είναι η ηδονή, το μόνο μέσον προς την ηδονήν ταύτην είναι η φρόνηση.
- Αποκλειστική πηγή και κανών της γνώσεως είναι το αίσθημα της ηδονής ή του πόνου (οι θεωρίες του περί ζωής είναι όμοιες με εκείνες του **Αρίστιππου 435-350** π.Χ., που δίδασκε πως ό,τι κι αν κάνουμε, γίνεται με την ελπίδα της απόλαυσης ή το φόβο του πόνου).

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ
ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ
(408-395 π.Χ.)

Γιος του βασιλιά της Σπάρτης **Αστυάνακτα** του οίκου των **Αγιάδων**, κι εγγονός του Πausανία, νικητή των Πλαταιών (479 π.Χ.)

Το 405 π.Χ. ήταν επικεφαλής της σπαρτιατικής φάλαγγας, που στρατοπέδευσε στην **Ακαδημία** (τοποθεσία των αρχαίων Αθηνών στον έξω Κεραμικό) και πολιορκήσε από τα δυτικά την Αθήνα, ενώ στη βόρεια και ανατολική πλευρά της πόλης βρισκόταν ο **ΑΓΗΣ** (μετέπειτα βασιλιάς), που είχε ως βάση του τη **Δεκέλεια** (περιοχή και οχυρό της Αττικής στους Ν.Α. πρόποδες της Πάρνηθας). Σαν παρένθεση εδώ μπορούμε να πούμε ότι βρισκόμαστε ένα χρόνο προ της λήξεως του τρομερού εμφύλιου Πελοποννησιακού Πολέμου (431-404 π.Χ.), που τελείωσε με νίκη (αν είναι δυνατό να μιλάμε για νικητή σ' έναν τόσο καταστροφικό πόλεμο, που είχε ως αποτέλεσμα την συσσώρευση τόσων δεινών στο μεγαλύτερο ελλαδικό χώρο) υπέρ της Πελοποννησιακής Συμμαχίας, που είχε επικεφαλής **τη σκληροτράχηλη Σπάρτη**.

Το 403 π.Χ. εκστράτευσε κατά των Αθηνών, αντικαθιστώντας το **Λύσανδρο** (Σπαρτιάτης πολιτικός και ναύαρχος κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο), ως επικεφαλής των σπαρτιατικών δυνάμεων, που πολιορκούσαν τους δημοκρατικούς του **Θρασύβουλου** (Αθηναίος στρατηγός και πολιτικός, γνωστός για τους δημοκρατικούς του αγώνες, ιδίως κατά των **Τριάκοντα Τυράννων**, έζησε από το 455 μέχρι το 388 π.Χ.) στον Πειραιά, τους οποίους και νίκησε. Στη συνέχεια ανέτρεψε την πολιτική του Λυσάνδρου (αυτός εγκατέστησε στην Αθήνα το απολυταρχικό καθεστώς των Τριάκοντα Τυράννων, αμέσως μετά την ήττα των Αθηνών στον Πελοποννησιακό πόλεμο) και κατόρθωσε τελικά να συνδιαλλάξει τις αντιμαχόμενες πολιτικές

παρατάξεις και βοήθησε, με τις φιλειρηνικές διαθέσεις του, την παλινόρθωση του Δημοκρατικού καθεστώτος στην πόλη.

Το **395** π.Χ. στάλθηκε σε ενίσχυση του Λυσάνδρου στη Βοιωτία, κατά των συμμάχων Αθηναίων, Θηβαίων και λοιπών Βοιωτών, αλλά μεσολάβησε, στο μεταξύ, η μάχη της **Αλιάρτου** (ιστορική κωμόπολη της Βοιωτίας ιδρυμένη από τον ομώνυμο μυθικό ήρωα), όπου ο Λύσανδρος ηττήθηκε και φονεύθηκε. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι ο υπερφίαλος εγωισμός και η επιθυμία του να μη μοιραστεί τη δόξα με τον Πausανία, τον έκανε να βιαστεί να συγκρουστεί με τον εχθρό στην Αλιάρτο, πριν ενωθεί με τον Πausανία, που έφθασε στην περιοχή την επόμενη και όπως βρέθηκε ενώπιον υπέρτερων εχθρικών δυνάμεων, αναγκάστηκε να συνθηκολογήσει και να υποχωρήσει στη Σπάρτη.

Εκεί, όμως υπήρχε μια γενικότερη εχθρική διάθεση εναντίον του, γιατί οι οπαδοί του Λυσάνδρου τον κατηγόρησαν για δειλία κι εγκατάλειψη του πεδίου της μάχης, και, υπό το βάρος και των συζητούμενων για την προγενέστερη ευμενή στάση έναντι των Αθηναίων δημοκρατικών, το **403** π.Χ., τον παρέπεμψαν σε δίκη. Ο Πausανίας βλέποντας την επερχόμενη θανατική καταδίκη του, δεν τόλμησε να παρουσιαστεί στο δικαστήριο και κατέφυγε στην **Τεγέα** (αρχαία πόλη της Αρκαδίας), στο ναό της **Αλέας Αθηνάς**, όπου έζησε ως ικέτης (οι αρχαίοι σέβονταν τον ιερό χώρο των ναών, όπου κατέφευγαν οι ικέτες ζητώντας τη βοήθεια κάποιου θεού ή θεάς). Εκεί, κατά τον Ξενοφώντα, έζησε άλλα οκτώ χρόνια και πέθανε το **385** π.Χ.

ΣΠΕΥΣΙΠΠΟΣ

(407 – 330 π.Χ.)

Έλληνας φιλόσοφος, που γεννήθηκε στην Αθήνα το **407 π.Χ.** όπου έζησε και πέθανε το **330 π.Χ.** Ήταν ανεπιός του Πλάτωνα, ο οποίος είχε εποπτεύσει ο ίδιος την ανατροφή του, αλλά δεν είχε κατορθώσει να διαμορφώσει το ήθος αυτού κατά τον καλύτερο τρόπο, γιατί, λέγεται, ο Σπεύσιππος, είχε πολλά ελαττώματα.

Το **361 π.Χ.** ακολούθησε τον Πλάτωνα στην Ιταλία.

Για ένα διάστημα μαθήτευσε κοντά στο ρήτορα **Ισοκράτη (436-338 π.Χ.)**, όπου έμαθε και τα μυστικά της ρητορικής τέχνης. Το **347 π.Χ.** διαδέχτηκε τον Πλάτωνα στη διεύθυνση της Ακαδημίας, την οποία διηύθυνε για οκτώ χρόνια.

Το **339 π.Χ.** αποσύρθηκε, μετά από ευδόκιμη προσφορά, που του αναγνωρίστηκε, όχι μόνο από τους πνευματικούς ανθρώπους της εποχής του, αλλά και από τους μετέπειτα λογογράφους και ιστορικούς, από τη διεύθυνση της Ακαδημίας, επειδή προσβλήθηκε από παράλυση του σώματός του. Εδώ, νομίζω, αξίζει να σημειώσουμε το εξής περιστατικό: Λέγεται, ότι κάποια μέρα που τον πήγαιναν, με το φορείο, από το σπίτι του, για να διδάξει στην Ακαδημία, τον είδε ο περίφημος κυνικός φιλόσοφος **Διογένης (413-323)** και του είπε περιφρονητικά και σκωπτικά (ποιος δε θυμάται τα τρομερά πειράγματά του, προς κάθε κατεύθυνση και την περίφημη ιστορική απάντηση που έδωσε προς τον Μέγα Αλέξανδρο, όταν μπήκε στην Αθήνα το **335 π.Χ.**, «**Ολίγον τι από του ηλίου μετάστηθι**», δηλαδή κάνε λίγο πιο πέρα, γιατί μου κρύβεις τον ήλιο) ότι τα ανάπηρα σώματα δεν έχουν θέση στη ζωή. Τότε εκείνος του απάντησε, με στωική σοφία και γαλήνη, ότι πηγαίνει στη Σχολή για να γαλουχήσει όχι τα σώματα, αλλά το πνεύμα, γιατί εκείνο έχει κυρίαρχη θέση στη ζωή, αλλά και στην αθανασία (πίστευε στην αθανασία της ψυχής).

Τελικά, ο Σπεύσιππος, καταλήφθηκε από μελαγχολία και μην αντέχοντας τα δεινά της αρρώστιας του, έθεσε τέρμα στη ζωή του.

Ο φιλόσοφος διακρινόταν για τη δύναμη του πνεύματος, που δεν έφτανε, όμως, το ύψος του Πλάτωνα, όπως αυτό φαίνεται από περιγραφές και αναφορές του λόγιου και ιστορικού Διογένη Λαέρτιου. Ως χαρακτήρα τον παρουσιάζουν κακό, οξύθυμο, δύστροπο, φιλήδονο και φιλοχρήματο. Έτσι, έπαιρνε δίδακτρα από τους μαθητές του, σε αντίθεση με τον Πλάτωνα, που δίδασκε δωρεάν. Έγραψε πολλά έργα, απομνημονεύματα και λόγους. Το σπουδαιότερο έργο του ήταν εκείνο που έφερε τον τίτλο «Όμοια», όπου εξετάζονταν όλες οι υφιστάμενες ομοιότητες μεταξύ των πραγμάτων.

Ως προς τις ιδέες του παρέμεινε στα όσα πρέσβευε και ο Πλάτωνας, με μερικές μόνο παρεκκλίσεις. Έτσι:

- Μιλούσε για επιστημονική αίσθηση και επιστημονικό λόγο· η πρώτη αφορούσε στα αισθητά και η δεύτερη στα νοητά.
- Οι αρχικοί αριθμοί είναι οι αιώνιες αρχές των όντων.
- Υποστήριξε την αθανασία της ψυχής.
- Δίδασκε ότι κάθε ζωντανή δύναμη εμψυχώνει και κυβερνά το Σύμπαν (κατά τον Κικέρωνα, επιδίωκε να ανατρέψει την πίστη προς τους θεούς, που τους εξηγούσε ως φυσικές δυνάμεις).

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Η έννοια του τέλειου είναι καρπός της εξελίξεως
- Το «κατά φύσιν ζην» αποτελεί την έννοια της απολύτου μακαριότητας (ευδαιμονίας)
 - Η υγεία και ο πλούτος είναι ωφέλιμα στοιχεία της ζωής
 - Οι αρετές είναι όργανα, δια των οποίων δημιουργείται η ευδαιμονία
 - Το αγαθό εμφανίζεται εν τέλει ως αποτέλεσμα μακρότατης εξελικτικής διαδικασίας.
 - Η ευδαιμονία είναι «έξις» συνισταμένη εις το «κατά φύσιν ζην».

ΙΣΑΙΟΣ

(420 – 350 π.Χ.)

Αθηναίος ρήτορας. Γεννήθηκε **στη Χαλκίδα** το **420 π.Χ.** περίπου, αλλά διέμενε στην Αθήνα ως μέτοικος (μετανάστης) και για το λόγο αυτό δεν είχε το δικαίωμα να απαγγέλει ο ίδιος τους λόγους του. Για τη ζωή του δεν γνωρίζουμε πολλά πράγματα. Ήταν λογογράφος και ρητοροδιδάσκαλος, υπήρξε σύγχρονος μεν, αλλά νεότερος του **Λυσία (459-377 π.Χ.)**, μαθητής του **Ισοκράτη (436-338 π.Χ.)** και δάσκαλος του **Δημοσθένη (383-322 π.Χ.)**.

Άκμασε στο τέλος του **5^{ου} π.Χ.** αιώνα και στις αρχές του **4^{ου} π.Χ.** αιώνα. Έγραψε πολλά έργα, αλλά αυτά που σώθηκαν κατατάσσονται από το **390** ως το **353 π.Χ.** Έχουν διασωθεί **64** λόγοι του, από τους οποίους γνήσιοι θεωρούνται μόνο **50**, μεταξύ των οποίων και μερικοί δικανικοί (σχετικοί με δίκες ή τα δικαστήρια), έγραψε δε και αξιόλογο σύγγραμμα «**Περί ρητορικής**», που όμως χάθηκε. Τα έργα του έχουν να κάνουν με το οικογενειακό δίκαιο, με υποθέσεις υιοθεσίας και κληρονομιάς. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε, ότι οι λόγοι που αναφέρονται σε ζητήματα κληρονομικής φύσεως, ήταν τόσο μεστοί και αξιόλογοι, ώστε να είναι πολύτιμοι και ως πηγές για κληρονομικές πληροφορίες, για τη δομή και την οργάνωση του αττικού κληρονομικού δικαίου. Το ύφος του έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά προς το ύφος του Λυσία, τον οποίο τόσο μιμήθηκε, ώστε, λέγεται ότι ήταν δύσκολο, και για τους αρχαίους ακόμη, να διακρίνουν τους λόγους του, από τους λόγους εκείνου.

Όπως όμως κι αν έχουν τα πράγματα ο Ισαίος:

- Είναι πιο επιχειρηματολόγος, έχει μεγάλη δεξιότητα και είναι πιο αγωνιστικός από το Λυσία, που ωστόσο μένει σταθερός στο απλό ύφος του.

- Με το ύφος του αποκαλύπτει την αρχή της ώριμης και δυνατής ρητορείας της εποχής του πρύτανη των ρητόρων Δημοσθένη.

- Είχε την ικανότητα να ερμηνεύει μεν με ακριβολογία τους νόμους, που ήταν **ευνοϊκοί** στην υπόθεση που υπεράσπιζε, αλλά ν' αποσιωπά με τέχνη ό,τι ήταν αντίθετο με αυτήν. Τέλος,

- Είχε την ικανότητα ν' αποσπά την προσοχή και το διαρκές ενδιαφέρον του ακροατηρίου, το οποίο διατηρούσε έντονο με τις αλλεπάλληλες και ενδιαφέρουσες ερωτήσεις που υπέβαλε.

Για τους δύο δεινούς ρήτορες – **Ισαίο και Λυσία** – ο **Διονύσιος ο Αλικαρνασέας** (1^{ος} π.Χ. – 1^{ος} μ.Χ., ρήτορας και ιστορικός που διέπρεψε στη Ρώμη) αξιολογεί τον Ισαίο, από άποψη ύφους, ως συγγενή προς το Λυσία, αλλά προσθέτει: Η αρχαία όμως ρήση ότι «Λυσίας μεν και υπέρ αδίκων έπειθε λέγων, Ισαίος δε και υπέρ αγαθών λέγων, ύποπτος ην», εκφράζει αντικειμενική άποψη.

ΟΙ ΔΕΚΑ ΔΕΙΝΟΙ ΑΤΤΙΚΟΙ ΡΗΤΟΡΕΣ

Ο 4^{ος} αιώνας ήταν αιώνας των ρητόρων. Η γενική απομάκρυνση των Ελλήνων από τη δημόσια ζωή και ο περιορισμός στην ιδιωτική ζωή και η άνοδος της βιοτεχνίας και του εμπορίου, έστρεψε το πνεύμα των ανθρώπων προς τον ρεαλισμό και την πρακτικότητα και τα σχολεία, τα οποία άλλοτε δίδασκαν τα ποιήματα του Ομήρου, τώρα εξασκούσαν τους μαθητές τους στη ρητορική.

Η ετερογενής ποιότητα της αθηναϊκής εκκλησίας (Συνελεύσεως) και των λαϊκών δικαστηρίων, είχε επίσης τονωτική επίδραση επί της ελληνικής ρητορικής και μέσω αυτής επί της ελληνικής λογοτεχνίας.

Οι Αθηναίοι πολίτες αγαπούσαν τους ρητορικούς διαπληκτισμούς, σχεδόν όσο και την πυγμαχία. Όταν αναμενόταν μονομαχία μεταξύ λογομαχούντων, όπως π.χ. ο **Αισχίνης** και ο **Δημοσθένης**, οι άνθρωποι έρχονταν από τα μακρινά χωριά ή ακόμη από ξένες πολιτείες για να τους ακούσουν.

Ο Πλάτων, ο οποίος μισούσε τη ρητορεία και τη θεωρούσε σαν δηλητήριο που σκοτώνει τη δημοκρατία, χαρακτήρισε τη ρητορική ως την τέχνη για να κυβερνάς ανθρώπους, που βασίζονταν στην έκκληση προς τα αισθήματα και τα πάθη τους.

Η καθημερινή ζωή και η ιστορία των λαών αποδεικνύει το ορθόν των σκέψεων του Πλάτωνα. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι «**επιτυχημένοι**» άνδρες στην πολιτική ήταν και είναι ικανοί έως πολύ ικανοί – ίσως και δεινοί – ρήτορες (από τους δέκα ρήτορες του θέματός μας, οι επτά ήταν και πολιτικοί, όπως θα δούμε στη συνέχεια).

Οι λόγιοι της **Περγάμου** (αρχαία ελληνική πόλη στη Μ. Ασία, περίφημο πνευματικό κέντρο) κατάρτησαν τον περίφημο «**Κανόνα**», δηλαδή τον πίνακα, που συμπεριλάμβανε τους δέκα δεινούς, κατά την εκτίμησή τους, Αττικούς ρήτορες.

Ας τους σκιαγραφήσουμε, με τη σειρά του «**Κανόνα**»:

1^{0Σ} ΛΥΣΙΑΣ

(459 – 377 π.Χ.)

Μεγάλος ρήτορας της αρχαιότητας. Γεννήθηκε στην Αθήνα και σπούδασε τη ρητορική τέχνη στους **Θουρίους** (αρχαία ελληνική αποικία στην Κάτω Ιταλία) από τον **Τεισία**, ξακουστό Συρακούσιο ρήτορα, κατά τον 5^ο π.Χ. αιώνα.

Ήταν φτωχός και για να καλύψει τα έξοδα διαβίωσής του δίδασκε ρητορική και έγραφε λόγους για λογαριασμό άλλων, κατά παραγγελία, ως «**λογογράφος**». Και επειδή τότε δεν υπήρχαν πολλοί δικανικοί ρήτορες έγινε περιζήτητος συνήγορος και για το λόγο αυτό έγραψε πάρα πολλούς λόγους. Λέγεται ότι έγραψε **425** λόγους, από τους οποίους σώθηκαν μόνο **34** και αποσπάσματα από άλλους.

ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΡΗΤΟΡΑ

- Η πρώτη και καλύτερη αρετή, την οποία επαινούσαν όλοι οι παλιοί, είναι η θαυμαστή ηθοποιΐα.

- Χρησιμοποιούσε απλές και μικρές προτάσεις, με πολλή σαφήνεια, χωρίς ρητορικά σχήματα.

- Χρησιμοποιούσε, με μεγάλη επιδεξιότητα και τις παροιμίες.

- Διακρινόταν για τη σαφήνεια, τον πλούτο και τη δύναμη των επιχειρημάτων, καθώς και τη λαμπρότητα του ήθους.

- Τέλος, αναλύοντας την κομματική πάλη, γύρω από τη μορφή του πολιτεύματος, έλεγε χαρακτηριστικά:

«Κανένας δεν είναι από φυσικού του δημοκρατικός ή ολιγαρχικός, μα ο καθένας θέλει να επικρατήσει το πολίτευμα που εξυπηρετεί τα συμφέροντά του».

Προφητικοί οι λόγοι του. Κάθε σχολιασμός περιττεύει ...

Ο καθένας μας ας βγάλει τα δικά του συμπεράσματα.

2^{ΟΣ} ΑΝΤΙΦΩΝΤΑΣ

(5^{ος} π.Χ. αιώνας)

Αθηναίος σοφιστής και ο μεγαλύτερος ρήτορας της εποχής του, που ασκούσε μεγάλη επιρροή στο κόμμα των ολιγαρχικών.

Κατά τον Αέτιο ήταν μυαλό συγκροτημένο και γερό. Στο φιλοσοφικό του έργο, ο Αντιφώντας, κατήγγειλε την υπάρχουσα αντίθεση μεταξύ φύσεως και νόμων:

«Τα γαρ των νόμων επίθετα, έλεγε – δηλαδή επιπρόσθετα – τα δε της φύσεως αναγκαία» και συνέχιζε: **«Πολλά των κατά νόμον δικαίως πολεμίως τη φύσει κείται»**. Κατά τον Αντιφώντα λοιπόν, η ανισότητα και η διαίρεση των ανθρώπων δεν είναι της φύσεως κανών, αλλά αποτέλεσμα νόμων αντικειμένων στη φύση.

Έγραψε πολλά και σπουδαία έργα. Σε αποσπάσματα του έργου του «Περί αληθείας» αναπτύσσει το κοσμοπολίτικο πνεύμα του. Έτσι διατύπωσε τις απόψεις:

«Σύμφωνα με τη φύση είμαστε, από κάθε άποψη, όμοιοι, είτε είμαστε Έλληνες είτε βάρβαροι. Αυτό μας δίνουν την αφορμή να το εννοήσουμε εκείνα τα οποία, εκ φύσεως, είναι αναγκαία για όλους τους ανθρώπους. Κανείς από ημάς, εκ φύσεως, έχει καθοριστεί να είναι Έλληνας ή βάρβαρος. Γιατί όλοι αντλούμε την αναπνοή μας από τον αέρα με το στόμα και τη μύτη». Κατά συνέπεια, κατέληγε, επιβάλλεται ομόνοια μεταξύ των ανθρώπων. Αυτό υποστηρίζει ιδιαίτερα και με πάθος και στο «Περί ομονοίας» έργο του, στο οποίο περιλάμβανε ηθικές παραινήσεις και ηθικοκοινωνικές διαπιστώσεις με τρόπο ανθηρό, παραστατικό και πολύ έντονο.

3^{ΟΣ} ΑΝΔΟΚΙΑΔΗΣ

(440 – 390 π.Χ.)

Αθηναίος πολιτικός και ρήτορας. Γεννήθηκε, έζησε και πέθανε στο δήμο Κυδαθηναίων της Αθήνας.

Αγόρευσε στο δικαστήριο μόνο σε υποθέσεις που συνδέονταν με αυτόν προσωπικά. Σαν νέος αναμείχθηκε στις πολιτικές ταραχές της πόλης και συνέδεσε το όνομά του με πολλά από τα γεγονότα της εποχής.

Το 415 π.Χ. κατηγορήθηκε πως είχε συνεργήσει στην κοπή των κεφαλών του Ερμή (η ιστορία επαναλαμβάνεται και σήμερα από τους νεοέλληνες. Βλέπετε το αίμα νερό δεν γίνεται) κατά τις παραμονές της σικελικής εκστρατείας. Αυτό το γεγονός δεν θεωρήθηκε μόνο ιεροσυλία, αλλά και κακός οινός για το αποτέλεσμα της εκστρατείας. Έτσι καταδικάστηκε σε ατιμία (στέριση των πολιτικών του δικαιωμάτων) και εξορίστηκε ως υπεύθυνος για τον ακρωτηριασμό των κεφαλών, αν και ο ίδιος με έμφαση, πάθος και σαφήνεια απέκρουσε, στον «**Περί των μυστηρίων**» λόγο του, την κατηγορία.

Το 403 π.Χ., η γενική αμνηστία που δόθηκε, του έδωσε τη δυνατότητα να επιστρέψει στην Αθήνα (**402 π.Χ.**), όπου πήρε ενεργό μέρος στα κοινά, αφού είχε κερδίσει πολλά χρήματα από το εμπόριο, κατά τη διάρκεια της εξορίας του.

Το 390 π.Χ. απάγγειλε το λόγο του «**Περί της προς Λακεδαιμονίους ειρήνης**», ένα χρόνο μετά την αποστολή του προς τη Σπάρτη, για να διαπραγματευτεί συμφωνία ειρήνης ανάμεσα στις δύο πόλεις. Η Αθήνα όχι μόνο δεν ακολούθησε τις συμβουλές του, που συνόδευαν τους όρους της ειρήνης, αλλά και τον καταδίκασαν, με αποτέλεσμα ο Ανδοκίδης να φύγει τελικά σ' εξορία.

Έκτοτε χάθηκαν τα ίχνη του και δεν είναι γνωστό ούτε πού κατέφυγε, ούτε πού και πότε ακριβώς πέθανε.

Ο Ανδοκίδης είχε επιχειρηματολογία πολύ επιδέξια. Ήταν ενεργητικός και ικανός άνδρας, αλλά δεν είχε την ευφυΐα του Δημοσθένη. Τέλος, ας σημειωθεί ότι, οι λόγοι του Ανδοκίδη, δεν ήταν περίτεχνοι, αλλά παρουσιάζουν μεγάλο ιστορικό ενδιαφέρον, γιατί, ο ρήτορας, μας δίνει αρκετές πληροφορίες, για τη ζωή της εποχής του.

Έγραψε αρκετούς λόγους. Οι διασωθέντες λόγοι του εκδόθηκαν, για πρώτη φορά, κατά το έτος **1513** στη Βενετία, μαζί με τους λόγους των άλλων αττικών ρητόρων, από τον **Άλδον Μανούτιον** (Ιταλός ουμανιστής, τυπογράφος και εκδότης κλασικών κειμένων).

4^{ΟΣ} ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ

(436 – 338 π.Χ.)

Ο τέταρτος στη σειρά στους περίφημους Αττικούς ρήτορες, που γεννήθηκε, έζησε και πέθανε, σε βαθιά γηρατειά, στην Αθήνα. Διακρινόταν για την ευφυΐα και τη φιλομάθεια και μαθήτευσε σε περίφημους τότε σοφιστές και ρήτορες (Γοργίας, Τεισίας), ακόμη δε παρακολούθησε και τη διδασκαλία του Σωκράτη.

Το 390 π.Χ. ίδρυσε ξακουστή ρητορική σχολή, η οποία ανέδειξε όχι μόνο σοφούς και ρήτορες, αλλά και άνδρες ικανούς να συλλαμβάνουν στο νου ιδέες και να πράττουν τα σωστά (Ισαίος, Λυκούργος, Αισχίνης, Υπερείδης, Τιμόθεος κ.ά.).

Οι λόγοι του Ισοκράτη, που είναι υψηλοί, μεγαλόπρεποι και πανελληνίου σημασίας και ενδιαφέροντος, διαπρέπουν σε λαμπρότητα και ευγένεια θεμάτων.

Οι Αθηναίοι αισθάνονταν ιδιαίτερη ευχαρίστηση για την ομορφιά και τη χάρη των λόγων του Ισοκράτη και τόσο οι φίλοι, όσο και οι εχθροί του ρήτορα προσπαθούσαν να μιμηθούν τους λόγους του.

Πράγματι, ακόμη και σήμερα, διαβάζοντας κανείς τους λόγους του, προκαλούν μεγάλη εντύπωση κι εύκολα ο αναγνώστης παρασύρεται και συναρπάζεται από τις ιδέες, την ευρυθμία και την περίτεχνη σύνθεση του λόγου.

Οι γνήσιοι λόγοι του Ισοκράτη, κατά τον Διονύσιο από την Αλικαρνασσό (τεχνογράφος και ιστορικός του 1^{ου} π.Χ. αιώνα), είναι **25**. Από αυτούς περιήλθαν σ' εμάς **21**, καθώς επίσης και **9** επιστολές, προς επιφανή πρόσωπα. Εκτός αυτών έγραψε και το σπουδαίο έργο «**Ρητορική τέχνη**», το οποίο υπερεκτιμούσαν οι αρχαίοι, αλλά, δυστυχώς, από αυτό, σώζονται μερικά αποσπάσματα.

Τέλος, ας κλείσουμε το θέμα με τις αθάνατες σκέψεις του δεινού ρήτορα, που διατύπωσε σχετικά με τον πολιτισμό της Ελλάδας και τη φυλετική καταγωγή των ανθρώπων: « **Τόσο πολύ η πόλη μας έχει αφήσει την υπόλοιπη ανθρωπότητα πίσω της σε σκέψη και έκφραση, που οι πολίτες της έχουν γίνει οι δάσκαλοι των άλλων, και έχουν κάνει το όνομα Έλληνες ΣΗΜΑΔΙ, όχι πια της καταγωγής, αλλά της διάνοιας κι έχει γίνει η αιτία να αποκαλούνται Έλληνες εκείνοι που μετέχουν στον πολιτισμό μας, παρά στην καταγωγή μας**».

5^{ΟΣ} ΙΣΑΙΟΣ

(420 – 350 π.Χ.)

Υπήρξε λογογράφος και ρητοροδιδάσκαλος, σύγχρονος του Λυσία, μαθητής του Ισοκράτη και δάσκαλος του Δημοσθένη. Ίσως ήταν μέτοικος (μετανάστης από τη Χαλκίδα).

Έχουν διασωθεί αποσπάσματα από **64** λόγους του, από τους οποίους οι περισσότεροι είναι κληρονομικού περιεχομένου. Εκτός από τους λόγους, έγραψε και σπουδαίο σύγγραμμα «**Περί ρητορικής**», το οποίο, όμως χάθηκε.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΡΗΤΟΡΑ

- Είναι πιο επιχειρηματολόγος και αγωνιστικός από το Λυσία.
 - Οι λόγοι του έχουν ως περιεχόμενο ζητήματα οικογενειακής και κληρονομικής φύσεως και υποθέσεις υιοθεσίας και από αυτής της απόψεως είναι πολύτιμοι και ως πηγές για την άντληση πληροφοριών περί του Αττικού δικαίου.
 - Το ύφος του έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά προς το ύφος του Λυσία, τον οποίο μιμήθηκε τόσο πολύ, ώστε, λέγεται ότι ήταν δύσκολο, και για τους αρχαίους ακόμη, να διακρίνουν τους λόγους του, από τους λόγους εκείνου.
 - Είχε την ίδια λιτή και σύντομη φράση, ζωηρότερη όμως και λιγότερο κομψή, συχνά δε την επιβλητική σταθερότητα, η οποία χαρακτήριζε τη φράση του Δημοσθένη.
 - Είχε την ικανότητα να ερμηνεύει με ακριβολογία τους νόμους, που ήταν ευνοϊκοί στην υπόθεση που υπεράσπιζε, ν' αποσιωπά δε με τέχνη ό,τι ήταν αντίθετο σ' αυτή.
 - Επίσης, είχε την ικανότητα να υποχρεώνει τον ακροατή να τον παρακολουθεί και να μην αφήνει να διασπαστεί η προσοχή του.
- Τέλος, ο Διονύσιος ο Αλικαρνασέας αξιολογεί τον Ισαίο, από απόψεως ύφους, ως συγγενή προς το Λυσία. Η αρχαία, όμως, ρήση

ότι «Λυσίας μεν και υπέρ αδίκων έπειθε λέγων, Ισαίος δε και υπέρ αγαθών λέγων, ύποπτος ήν» εκφράζει αντικειμενική άποψη.

6^{0Σ} ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ Ο ΑΘΗΝΑΙΟΣ (4^{0ς} π.Χ. αιώνας)

Αθηναίος πολιτικός και ρήτορας. Υπήρξε σημαντικό πολιτικό πρόσωπο και τάχθηκε με το μέρος του Δημοσθένη στην προσπάθεια για διοικητική εξυγίανση της Αθήνας (παλιά πληγή, λοιπόν, η διοικητική οργάνωση ...).

Η μόρφωση, που έλαβε ο χαρισματικός νέος, ήταν άριστη, γιατί ευτύχησε να έχει δασκάλους του τον Ισοκράτη και τον Πλάτωνα.

Ο Λυκούργος, που είχε αντικαταστήσει το Δημοσθένη ως αρχηγός των δημοκρατικών, με πολιτική, κατά βάση, αντιμακεδονική, αφιέρωσε ολόκληρη τη δραστηριότητά του για να ανορθώσει την Αθήνα (εκείνη την εποχή υπήρχε κάποια πνευματική και οργανωτική κάμψη) και οραματίστηκε την αναβίωση της παλιάς Αθήνας, που με τη στρατιωτική και πνευματική της δύναμη θα μπορούσε να γίνει πάλι το κέντρο του κόσμου.

Έτσι, όταν εκλέχτηκε ταμίας (θεσμός που θεσπίστηκε από την εποχή του Κλεισθένη. Οι ταμίες ήταν οικονομικοί άρχοντες, οι οποίοι είχαν ως έργο τη διαχείριση των δημοσίων ή ιδιωτικών συμφερόντων) της πόλης για 15 χρόνια, με συνετή και αυστηρή διαχείριση των οικονομικών, με οργανωτικότητα και προσεκτική οικονομία, κατάφερε να πραγματοποιήσει πολλά σημαντικά υλικά και πνευματικά έργα, όπως:

- Διακόσμησε την Αθήνα και γενικά φρόντισε για τον καλλωπισμό της πόλης, όσο κανένας άλλος ύστερα από τον Περικλή.
- Ως ταμίας της πόλης των Αθηνών εφάρμοσε ενάρετη πολιτική, συνδυάζοντάς την με τη θέσπιση διαφόρων ανορθωτικών νόμων.
- Εξέδωσε τα έργα των μεγάλων τραγικών ποιητών **Αισχύλου, Σοφοκλή και Ευριπίδη**, αποβλέποντας στην ανάπτυξη και καλλιέργεια του πνευματικού επιπέδου του λαού.

Ο Λυκούργος ως ρήτορας, υπερείχε από τους άλλους κατά το χαρακτήρα του και την ηθική μεγαλοπρέπειά του.

Η ρητορική του δραστηριότητα παρουσιαζόταν, συνήθως, ως δημόσιος κατήγορος εναντίον διαφόρων δημοσίων λειτουργών, που είχαν πράξει αντίθετα προς το συμφέρον της πόλης. Άξιο προσοχής είναι το γεγονός ότι ποτέ δε δέχτηκε να πληρωθεί, για τους λόγους που έγραφε.

Έγραψε περίπου **15** λόγους, που είχαν στόχο την καταγγελία διαφόρων θρησκευτικών, οικονομικών και πολιτικών παραβάσεων, τις οποίες είχαν διαπράξει Αθηναίοι πολίτες. Από αυτούς διασώθηκε μόνο ένας ο «**Κατά Λεωκράτους**».

Ο Λυκούργος θεωρείται μία από τις τελευταίες ευγενικές μορφές του αρχαίου ελληνικού κόσμου, που αγωνίστηκε για τα υψηλά ιδανικά του.

Οι Αθηναίοι εκτίμησαν, τόσο την πολύτιμη προσφορά του προς την πόλη, όσο και τον αδαμάντινο χαρακτήρα του και για το λόγο αυτό τίμησαν το Λυκούργο με χάλκινο ανδριάντα (**307 π.Χ.**).

7^{0Σ} ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ

(383 – 322 π.Χ.)

Ο περιφημότερος ρήτορας της αρχαιότητας και όλων των εποχών. Γεννήθηκε στην Αθήνα όπου έζησε μια έντονη ζωή και πέθανε στον Πόρο. Ήταν τραυλός στη γλώσσα (είχε δυσκολία να προφέρει το "λ" και το "ρ"), αλλά με πολύ **κόπο, αποφασιστικότητα** και **μακρόχρονη εξάσκηση**, κατάφερε να κυριαρχήσει στην αδύνατη και ελαττωματική φωνή και να προετοιμαστεί για τη ζωή του ρήτορα, η οποία τον ανέδειξε ΠΑΤΕΡΑ της ρητορικής.

Στο χαρωπό ύφος του **Λυσία** και στην επιχειρηματολογική δεξιοσύνη του **Ισαίου** πρόσθεσε μια **ορμητικότητα** και **έθιγε** όλες τις χορδές της ανθρώπινης συγκίνησης, με αποτέλεσμα να κυριεύει τους ακροατές του. Από τον Ισαίο και τον Ισοκράτη πήρε χρήσιμα μαθήματα. Μελέτησε το Θουκυδίδη, από τον οποίο άντλησε ιστορικά διδάγματα και σπούδασε απαγγελία με δάσκαλο κάποιο επιτυχημένο ηθοποιό.

Είχε αξεπέραστη ιδιοφυία, φλογερό πατριωτισμό και στην ορμή της ευγλωττίας του ποτέ δεν παραλείπει να δείξει το δρόμο προς την επιτυχία, την ηθική και την ελευθερία. Για το λόγο αυτό δε θα πάψει ποτέ η ανθρωπότητα να θαυμάζει το φλογερό πατριωτισμό του ανδρός.

Η αχαλίνωτη πολιτική ιδιοσυγκρασία, το γνήσιο και πηγαίο πάθος της ρητορικής και η **ηφαιστειώδης** προσωπικότητα του Δημοσθένη, ήταν εκείνα που ακριβώς έκαναν ορισμένους μεγάλους πολιτικούς των **νεότερων** χρόνων να γοητευθούν.

Για την επιμέλεια και αρτιότητα των λόγων του Δημοσθένη, ο Ρωμαίος ρητοροδιδάσκαλος και νομομαθής **Κοϊντιλιανός** (1^{ος} μ.Χ. αιώνας) θα πει:

«Τόση δύναμη υπάρχει σ' αυτόν, τόσο πυκνά είναι όλα, τόσο γεμάτα από εσωτερική ένταση, τόσο φροντισμένα, τέτοια πειθαρχία υπάρχει στο λόγο, που δεν μπορείς ν' ανακαλύψεις ούτε τίποτα που να λείπει, ούτε τίποτα που να είναι περιττό».

Ως συνήγορος στα δικαστήρια είχε μεγάλη πελατεία, όπως μαρτυρούν οι πολυάριθμοι λόγοι που έγραψε, για ιδιωτικές υποθέσεις. Αλλά τη σπουδαία φήμη την απόκτησε με τους πολιτικούς λόγους, προς τους Αθηναίους, αρχίζοντας από **29 ετών**. Οι λόγοι του, κατά του βασιλιά **Φιλίππου «Οι Φιλιππικοί»**, είναι αληθινά μνημεία λόγου και άφθαστα δείγματα θάρρους, φιλοπατρίας και αγάπης προς την ελευθερία. Για την ιστορία πρέπει να πούμε ότι, την εποχή εκείνη, η κοινή γνώμη των Αθηναίων, ήταν χωρισμένη σε δύο παρατάξεις. Η πρώτη, η φιλειρηνική (**Φιλιππίζοντες**) με αρχηγό τον Αισχίνη, η οποία αδιαφορούσε και ίσως έβλεπε με καλό μάτι τα σχέδια του Φιλίππου και η δεύτερη, η λεγόμενη **αντιμακεδονική (Φιλελεύθεροι)** της οποίας επικεφαλής ήταν ο Δημοσθένης, καταπολεμούσε με πείσμα και σκληρή μαχητικότητα τα σχέδια και τους οραματισμούς του Φιλίππου (επιδίωκε την ένωση των ελληνικών πόλεων). Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε πως ο Δημοσθένης, έβλεπε τον αγώνα ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Μακεδονία, σαν πόλεμο ανάμεσα σε ελεύθερα κράτη και σε μια πρωτόγονη χώρα που εξουσιαζόταν από αυταρχικό βασιλιά.

Οι Αθηναίοι, μετά το θάνατό του, έστησαν στην αγορά χάλκινο ανδριάντα, στη βάση του οποίου χαραχτηκε το επίγραμμα: **«Είπερ ίσην γνώμη ρώμην, Δημόσθενες, είχες, ούποτ' αν Ελλήνων ήρξεν Άρης Μακεδών»**, δηλαδή εάν Δημοσθένη, είχες δύναμη ίση με τη γνώμη σου, δε θα κυριαρχούσε ποτέ πάνω στους Έλληνες ο Μακεδόνας Άρης (ο Φίλιππος).

Ο Δημοσθένης έγραψε πολλούς λόγους, αλλά σώθηκαν μόνο **61**. από αυτούς **οι τέσσερις Φιλιππικοί και τρεις ολυνθιακοί** τον καταξίωσαν στους Αθηναίους και τον έκαναν **ΑΘΑΝΑΤΟ**, γιατί τους

φλογερούς αυτούς λόγους του τους δούλευε κοπιαστικά, ως την παραμικρή λεπτομέρεια.

8^{ος} ΑΙΣΧΙΝΗΣ

(389 – 314 π.Χ.)

Υπήρξε δεινός ρήτορας, εφάμιλλος του Δημοσθένη. Γεννήθηκε στη Αθήνα, όπου έζησε μια ζωή ταραχώδη και πέθανε στη Σάμο αυτοεξόριστος.

Ο Αισχίνης δεν έτυχε φιλοσοφικής παιδεύσεως, αλλά μόνο με πρακτικό τρόπο ανέβηκε στη βαθμίδα της ρητορικής τέχνης και εξελίχθηκε σε δεινό και γνωστότατο ρήτορα, που έπαιξε σημαντικό ρόλο στην πολιτική ζωή της Αθήνας. Σ' αυτό τον βοήθησε η φυσική ευφράδεια που είχε και που του έδινε, πολλές φορές, τη δυνατότητα ν' αυτοσχεδιάζει στις αγορεύσεις του, η ωραία και επιβλητική φωνή του και η τόλμη του.

Τη δόξα του τη χρωστάει στη σύγκρουσή του με το Δημοσθένη. Το 348 π.Χ. πρωτοεμφανίζεται στην πολιτική ζωή της Αθήνας και παίρνοντας θέση αντιμακεδονική, προτρέπει τους Αθηναίους να συσπειρωθούν με τις άλλες πόλεις εναντίον του Φιλίππου. Όταν, όμως, μαζί με το Δημοσθένη και άλλους πρέσβεις πήγαν στη Μακεδονία για να διαπραγματευτούν με το Φίλιππο, η στάση του ήταν ευνοϊκή στην υπογραφή της ειρήνης, που ονομάστηκε «Φιλοκράτειος» (346 π.Χ.) από το όνομα του Φιλοκράτη (Αθηναίος ρήτορας και πολιτικός, αρχηγός των υποστηρικτών του Φιλίππου και αντίπαλος του Δημοσθένη, 4^{ος} π.Χ. αιώνας), που ήταν εισηγητής της, γιατί ο Φίλιππος κατόρθωσε, με την παραπειστική ευγένειά του να κατακτήσει ολοκληρωτικά τον Αισχίνη, που από την εποχή αυτή εμφανίζεται πλέον σαν συνειδητός υπέρμαχος μιας συμφωνίας μεταξύ

των Αθηνών και της Μακεδονίας και ταυτόχρονα σαν σκληρός και αμετανόητος αντίπαλος του Δημοσθένη.

Μετά από αυτό (αλλαγή παρατάξεως του Αισχίνη) ο Δημοσθένης έκανε δύο φορές αγωγή, κατά του Αισχίνη, με την αναπόδεικτη κατηγορία, πως δωροδοκήθηκε **«έπαιρνε Μακεδονικό χρυσό»** από το Φίλιππο. Την κατηγορία αυτή υποστήριξε με πάθος ο Δημοσθένης, χωρίς όμως να κατορθώσει να πετύχει την καταδίκη του, γιατί ο Αισχίνης απολογούμενος κατάφερε ν' αποδείξει πως δεν ήταν ένοχος και αθωώθηκε.

Έτσι άρχισε, από τότε, ανάμεσα στους δύο ρήτορες ένας εξοντωτικός πολιτικός και δικαστικός αγώνας, ο οποίος δεν ήταν ένας αγώνας των δύο αυτών δεινών ρητόρων, αλλά, στην ουσία, των δύο τότε ανταγωνιζομένων πολιτικών παρατάξεων, των **μακεδονιζόντων** και των **αντιμακεδονικών**, των οποίων η πάλη γινόταν αρκετές δεκαετίες και των οποίων κορυφαίοι ήταν οι δύο δεινότατοι ρήτορες.

Για τις ρητορικές αρετές του Δημοσθένη αναφερθήκαμε προηγουμένως.

Ο Αισχίνης ήταν **απλός** και **γλαφυρός** ομιλητής, λέγεται μάλιστα, πως υπήρξε ο πρώτος Έλληνας ρήτορας, που μιλούσε εκ του προχείρου, με μεγάλη επιτυχία, γι' αυτό δεν μας άφησε μεγάλο έργο. Έτσι, από τους λόγους του, σώθηκαν μόνο τρεις, που απαγγέθηκαν σε δικαστήρια όπου αντίπαλό του είχε το Δημοσθένη. Αυτοί είναι: Ο **«Κατά Τιμάχου» το 346**, ο **«Περί παραπρεσβείας» το 343** και ο **«Κατά Κτησιφώντος» το 330 π.Χ.** Και οι τρεις αυτοί λόγοι, που ο Αισχίνης απαγγείλε με πολλή σαφήνεια, βροντώδη φωνή και άριστη υποκρισία, είναι στο **ΕΠΑΚΡΟ ΔΕΙΝΟΙ** και γεμάτοι σπουδαίων διδαγμάτων και άφησαν άριστες εντυπώσεις στους μετέπειτα ειδικούς.

Τέλος, κατά κοινή διαπίστωση, ο Αισχίνης, που ο λόγος του είχε μεγαλοπρέπεια και χάρη, διακρίθηκε ιδιαίτερα για την ευφυΐα του και ήταν ο πιο σπουδαίος υπερασπιστής του Φιλίππου και ο πιο λαμπρός αντίπαλος του Δημοσθένη.

9^{ΟΣ} ΥΠΕΡΕΙΔΗΣ

(390 – 322 π.Χ.)

Κορυφαίος Αθηναίος ρήτορας, ο οποίος πέθανε στην Αίγινα αυτοεξόριστος, υπήρξε μαθητής του Ισοκράτη και του Πλάτωνα και στην πολιτική υπεράσπιζε με γενναιότητα και θερμό ζήλο τα συμφέροντα της πόλης.

Οι πολιτικές του αρχές έγιναν γνωστές, όταν κατηγόρησε **το Φιλοκράτη** (όπως αναφέραμε πιο πάνω ήταν ο εισηγητής στην υπογραφή της ειρήνης με το Φίλιππο, που ονομάστηκε «**Φιλοκράτειος**») για προδοσία, που καταδικάστηκε. Από τότε, ατρόμητος και αφιλοκερδής, έδινε μάχες, μαζί με το Δημοσθένη, προς τους μακεδονίζοντας, τους οποίους αποκαλούσε πουλημένους στο Φίλιππο.

Ο Υπερείδης ήταν σύγχρονος και συμμαθητής του Δημοσθένη στον αγώνα εναντίον της μακεδονικής κυριαρχίας και παρέμεινε, ως το τέλος, αμετακίνητος στις γραμμές της αντιμακεδονικής παρατάξεως.

Το 324 π.Χ., ο Υπερείδης, ήρθε σε ρήξη με το Δημοσθένη, η οποία είχε σαν αφορμή τη διαφωνία τους με τις προτάσεις του **Αρπάλου** (Ταμίας – θησαυροφύλακας του Μ. Αλεξάνδρου), που για ν' αποφύγει τη δίωξη, για καταχρήσεις (έκλεψε τους θησαυρούς του βασιλιά), ήρθε στην Αθήνα και **πρόσφερε βοήθεια σε χρήματα και μισθοφόρους**, προκειμένου να επαναστατήσει η Αθήνα εναντίον του Αλεξάνδρου.

Ο Υπερείδης ήταν υπέρ της αποδοχής αυτής της προτάσεως και ο Δημοσθένης κατά. Οπωσδήποτε ο Άρπαλος φυλακίστηκε στην Ακρόπολη και τα χρήματά του – **5000** τάλαντα (μεγάλο ποσό για την εποχή) – κατασχέθηκαν, για να επιστραφούν στον Αλέξανδρο. Όταν ο Άρπαλος δραπέτευσε, ένα σημαντικό ποσό, από αυτά τα χρήματα,

έλλειπε. Ο Υπερείδης κατηγορήσε το Δημοσθένη. Στο λόγο που εκφώνησε εναντίον του, ανέφερε ότι κατάστρεψε τη φιλία, που τους συνέδεε, γιατί πήρε χρήματα, για να στραφεί εναντίον της πατρίδας του.

Ο Δημοσθένης δεν μπόρεσε να υπερασπίσει αποτελεσματικά τον εαυτό του κι έτσι καταδικάστηκε από το λαϊκό δικαστήριο της **Ηλιαίας** (το αποτελούσαν **6000** πολίτες) να πληρώσει **50** τάλαντα και επειδή δεν είχε, δραπετεύσε.

Κατόπιν αυτού, ο Υπερείδης έγινε αρχηγός της αντιμακεδονικής παρατάξεως.

Μετά το θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου (στη **Βαβυλώνα, στις 13 Ιουνίου του 323 π.Χ., δεν ήταν ακόμη 33 ετών**), ο Υπερείδης κινήθηκε δραστήρια για να οργανώσει αγώνα εναντίον των διαδόχων του, στη Μακεδονία, **Αντιπάτρου και Κρατερού**. Τότε συμφιλιώθηκε με το Δημοσθένη, που επέστρεψε στην Αθήνα, όπου έγινε δεκτός με μεγάλες τιμές. Η προσπάθεια, όμως, εναντίον του Αντιπάτρου απέτυχε. Για το λόγο αυτό, μετά την ήττα που οι Αθηναίοι υπέστησαν στο Λαμιακό πόλεμο, αναγκάστηκαν να δεχθούν την εγκατάσταση μακεδονικής φρουράς **στη Μουνιχία** (η σημερινή Καστέλα).

Μετά από αυτό, ο Υπερείδης, μαζί με τους συνεργάτες του, κατέφυγε στην Αίγινα, όπου τον καταδίωξε ο Αντίπατρος, τον συνέλαβε και τον θανάτωσε κατόπιν βασανιστηρίων, λέγεται μάλιστα ότι διέταξε να του κόψουν και τη γλώσσα.

Ως ρήτορας, ο Υπερείδης, είχε μεγάλη εκτίμηση και επαινούσαν τη χάρη του, όπως τη δεινότητα του Δημοσθένη, που είχε θεωρηθεί σαν **ο Δίας** της ρητορικής.

Έγραψε πολλούς λόγους, αλλά αποσπάσματα από αυτούς σώθηκαν.

10^{0Σ} ΔΕΙΝΑΡΧΟΣ

(4^{0ς} π.Χ. αιώνας)

Ο τελευταίος από τους δέκα αττικούς ρήτορες και στην αξία και στη χρονική σειρά, μαθητής του Θεοφράστου. Γεννήθηκε περίπου το 360 π.Χ. στην Κόρινθο.

Γύρω στο 342 π.Χ. ήρθε στην Αθήνα, όπου σπούδασε ρητορική έχοντας ως δασκάλους τους **Θεόφραστο** (φιλόσοφος, συνεργάτης και διάδοχος του Αριστοτέλη, έζησε κατά τον 4^ο με 3^ο π.Χ. αιώνα) και **Δημήτριο το Φαληρέα** (πολιτικός, ρήτορας και περιπατητικός φιλόσοφος, έζησε κατά τη χρονική περίοδο 360-280 π.Χ.) με τους οποίους συνδέθηκε με στενή φιλία. Ο Δείναρχος ήταν κοινωνικός και ευχάριστος στη συντροφιά, γι' αυτό του δόθηκε η ευκαιρία να γνωριστεί με πολλούς αξιόλογους πνευματικούς ανθρώπους. Επειδή δεν ήταν γνήσιος Αθηναίος, αλλά μέτοικος, επιτρεπόταν σ' αυτόν να γράφει μόνο όλα τα είδη των λόγων, όχι όμως και να εκφωνεί λόγους ενώπιον του ανώτατου δικαστηρίου, στις συγκεντρώσεις των Αθηναίων ή σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση.

Ήταν πολιτικός αντίπαλος του Δημοσθένη. Προσπάθησε να μιμηθεί το ρητορικό του ύφος, αλλά οι προσπάθειές του πήγαν χαμένες, γιατί ποτέ δεν κατάφερε να φθάσει στο ύψος του μεγάλου αυτού αττικού ρήτορα. Αξίζει να σημειωθεί ότι, ο λόγιος και ιστορικός Διονύσιος ο Αλικαρνασέας, τον ονομάζει «**αγροίκον Δημοσθένη**», ενώ ο **Ερμογένης** (αρχιτέκτονας από την Καρία, έζησε κατά τον 3^ο με 2^ο π.Χ. αιώνα) «**Κρίθινον Δημοσθένη**».

Το 307 π.Χ., όταν εξορίστηκε ο Δημήτριος ο Φαληρέας, κατηγορήθηκε κι αυτός ως συνεργός στην κατάλυση του Δήμου των Αθηναίων κι έτσι αναγκάστηκε να καταφύγει στη Χαλκίδα. Με τις ενέργειες όμως του δασκάλου και φίλου του Θεοφράστου, κατόρθωσε να επιστρέψει στην Αθήνα, μετά από 15 περίπου χρόνια.

Φαίνεται τότε ότι απέκτησε και πολιτικά δικαιώματα, γιατί υποστήριξε ατομική του δίκη, ο ίδιος στο δικαστήριο.

Από το 322-307 π.Χ. γράφοντας λόγους, έναντι αμοιβής, τους οποίους απήγγειλαν άλλοι, απέκτησε πλούτο και πολιτική δύναμη.

Λέγεται ότι έγραψε συνολικά 150 λόγους από τους οποίους μόνο οι 60 θεωρούνται αληθινοί (οι πληροφορίες αυτές αναφέρονται στο αξιόλογο λεξικό του 10^{ου} αιώνα «Σούδα»). Μέχρι των ημερών μας σώθηκαν μόνο τρεις: «**Κατά Δημοσθένους**», «**Κατά Αριστογείτονος**» και «**Κατά Φιλοκλέους**», οι οποίοι είναι σχετικοί με το σκάνδαλο του **Αρπάλου, το 324 π.Χ.**

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.

Α' Οι ρητορικές μονομαχίες, και ιδίως του Αισχίνη με το Δημοσθένη, υμνήθηκαν με μεγάλο θόρυβο και μελετήθηκαν με ευλάβεια από κάθε γενιά, γιατί, εκτός από τις ιστορικές παρουσιάσεις αντιπροσωπεύουν το **ναδίρ** της αθηναϊκής πολιτικής. Θα αποτελούσαν σε μνημεία ευρύτερης διδαχής και όχι μόνο της ρητορικής τέχνης, εάν οι δύο μεγάλοι μονομάχοι **Αισχίνης και Δημοσθένης** εκφράζονταν με μεγαλύτερη ευγένεια και παρέλειπαν τις βαριές, πολλές φορές, φράσεις που αντάλλασσαν κατά τη διάρκεια των αγορεύσεών τους (στους μεταξύ τους δικαστικούς αγώνες). Αλλά βλέπετε το πάθος και το μίσος τυφλώνουν, με αποτέλεσμα τη μείωση της ηθικής υποστάσεως και γενικά της προσωπικότητας όχι μόνο των ρητόρων, αλλά και όλων των ανθρώπων.

Β' Η παρουσίαση των ρητόρων είναι τυχαία. Δεν έχει καμία σχέση με τη ρητορική τους αξία.

ΑΓΝΟΔΙΚΗ

(4^{ος} π.Χ. αιώνας)

- Η πρώτη στην ιστορία Ελληνίδα μαία των Αθηνών, που άκμασε κατά τον 4^ο π.Χ. αιώνα. Μέχρι των ημερών της οι νόμοι της πολιτείας απαγόρευαν την εξάσκηση του ιατρικού επαγγέλματος, τόσο στους δούλους, όσο και στις γυναίκες. Αυτό το νομικό καθεστώς είχε ως συνέπεια:

- Οι γυναίκες, όταν αρρώσταιναν, δεν ήθελαν, από ντροπή, να προσκαλούν άνδρες γιατρούς και μάλιστα κατά τους τοκετούς.
- Το πρόβλημα, όπως ήταν επόμενο, έπαιρνε τρομακτικές διαστάσεις, ιδίως κατά τους τοκετούς, γιατί, η μη πρόσκληση ανδρών γιατρών, είχε ως αποτέλεσμα να ακολουθούν πολλοί θάνατοι επιτόκων.

Αυτή η κατάσταση επικρατούσε στο χώρο παροχής ιατρικών φροντίδων στις γυναίκες, όταν η Αγνοδίκη αποφάσισε, με ενδύματα ανδρικά, να παρουσιαστεί, ως νεαρός σπουδαστής στη σχολή του περίφημου γιατρού **Ηροφίλου (331-250 π.Χ.)**, όπου σπούδασε την ιατρική και απέκτησε την «ειδικότητα» στη γυναικολογία.

Η Αγνοδίκη σημείωσε καταπληκτικές επιτυχίες, γιατί εμπιστεύτηκε το μυστικό της στις πελάτισσές της. Πλην, όμως, αυτό δεν κράτησε πολύ, γιατί οι άνδρες συνάδελφοι της, που τη νόμιζαν ακόμη άνδρα, κατέφυγαν στα δικαστήρια και την κατηγορήσαν ότι έρχεται σε αθέμιτες σχέσεις με τις γυναίκες (διαφθείρει τις γυναίκες).

Έτσι, η Αγνοδίκη, για να υπερασπίσει τον εαυτό της και να καταρρίψει την κατηγορία, αναγκάστηκε να αποκαλύψει στο δικαστήριο το φύλο της, αλλά κατηγορήθηκε και πάλι για παράβαση της κειμένης νομοθεσίας.

Η δεύτερη δίκη υπήρξε πολύκροτη, αλλά η Αγνοδίκη δεν είχε μόνο ισχυρούς υπερασπιστές, αλλά και ευρεία λαϊκή υποστήριξη, με αποτέλεσμα να πετύχει όχι μόνο την αθώωσή της, αλλά, και του σπουδαιότερο, την αναθεώρηση του νόμου.

Από τότε επιτράπηκε στις γυναίκες να σπουδάζουν την ιατρική και να ασκούν το ιατρικό επάγγελμα.
Ουδέν κακόν αμιγές καλού, επομένως.

ΠΕΡΣΑΙΟΣ

(3^{ος} π.Χ. αιώνας)

Στωικός φιλόσοφος και γεωμέτρης από το **Κίτιο της Κρήτης**, που άκμασε περί τα μέσα του 3^{ου} π.Χ. αιώνα. Υπήρξε μαθητής του **Ζήνωνα** (θεμελιωτής της Στωικής φιλοσοφίας από το Κίτιο της Κύπρου, έζησε κατά τον 4^ο & 3^ο π.Χ. αιώνα). Ο βασιλιάς των Μακεδόνων **Αντίγονος ο Γονατάς (283-239 π.Χ.)** προσκαλούσε επίμονα στην αυλή του το Ζήωνα, για να διδάξει τις φιλοσοφικές του θεωρίες. Αλλά, επειδή αυτός δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στις προσκλήσεις του, έστειλε εκεί το μαθητή του. Έτσι, ο Περσαίος, έζησε για μερικά χρόνια στην αυλή του Αντιγόνου Γονατά, όπου όχι μόνο δίδαξε ευδόκιμα φιλοσοφία και ιδιαίτερα τη Στωική, αλλά ασχολήθηκε και με στρατιωτικά θέματα, όπου παρουσίασε αξιοθαύμαστες αρετές. Αυτό δεν πέρασε απαρατήρητο από το Γονατά, γι' αυτό και τον έστειλε ως στρατιωτικό διοικητή Κορίνθου, όπου όμως βρήκε το θάνατο, μαχόμενος με γενναιότητα, όταν ο **Άρατος** (πολιτικός και στρατηγός της Αχαϊκής Συμπολιτείας, που έζησε από το 276-213 π.Χ. **Αχαϊκή Συμπολιτεία**: Ομοσπονδία των Αχαϊκών πόλεων στην αρχαιότητα) εκπόρθησε την Κόρινθο (το 223 π.Χ.).

Από τα έργα του, μόνο οι τίτλοι τους διασώθηκαν. Έτσι ο Διογένης ο Λαέρτιος, μας πληροφορεί ότι, ο Περσαίος, είχε γράψει αρκετά έργα, από τα οποία οι σπουδαιότεροι τίτλοι ήταν: «Περί βασιλείας», «Περί Λακεδαιμονίων πολιτείας», «Περί γάμου», «Περί ασέβειας» κ.ά. Μερικούς τίτλους έργων του αναφέρει και στις πραγματείες του ο Κικέρων.

ΝΑΥΣΙΦΑΝΗΣ

(360 - ; π.Χ.)

Έλληνας φιλόσοφος από την **Τέω** (αρχαία πόλη της Ιωνίας), ο οποίος υπήρξε μαθητής του ιδρυτή της σχολής των Σκεπτικών **Πύρωνα** (360-270 π.Χ.) και κατά το Διογένη το Λαέρτιο δάσκαλος του **Επικούρου** (φιλόσοφος από τη Σάμο, ιδρυτής της Σχολής των Επικούρειων, έζησε από το 341-270 π.Χ.), στον οποίο δίδαξε τα δόγματα του **Δημοκρίτου** (φιλόσοφος από τα Άβδηρα, πόλη της Θράκης, ο κυριότερος εκπρόσωπος της ατομικής θεωρίας στην αρχαιότητα, έζησε από το 460 μέχρι το 370 π.Χ.).

Στο σύγγραμμά του με τίτλο «**Τρίπους**» ανέπτυξε τη θεωρία περί γνώσεων του δασκάλου του (Ο Πύρρων δίδασκε: Τα πράγματα είναι **ΑΠΡΟΣΙΤΑ** στον άνθρωπο και «**ακατάληπτα**», γι' αυτό αυτός πρέπει να απέχει από κάθε κρίση γι' αυτά. Αρνείται κάθε αντικειμενική αλήθεια, γνώση και επιστήμη).

Όπως μας πληροφορεί ο Διογένης ο Λαέρτιος, φαίνεται ότι το έργο του αυτό ήταν αξιόλογο, γιατί από αυτό άντλησε πολύτιμες φιλοσοφικές πληροφορίες, όχι μόνο ο μαθητής του Επίκουρος, αλλά, όπως αναφέρει και ο **Γαληνός** (Έλληνας γιατρός από την **Πέργαμο**: πόλη της Μ. Ασίας, πρωτεύουσα του ελληνιστικού βασιλείου των Ατταλιδών, που έζησε από το 128 μέχρι το 200) και εμπειρικοί γιατροί.

Πρώτος ο Ναυσιφάνης καθόρισε τη διαφορά μεταξύ **ΔΗΜΗΓΟΡΙΑΣ** (πολιτική αγόρευση μπροστά στο λαό) ή **ΑΓΟΡΕΥΣΕΩΣ** (δημόσια ομιλία) και της **επιστημονικής διάλεξης ή παράδοσης**.

Στην ουσία, ο Ναυσιφάνης, ήταν οπαδός του Δημοκρίτου, του οποίου διαδέχτηκε τις φιλοσοφικές θεωρίες από τον **Μητρόδωρο το Λαμψακηνό** (330-277 π.Χ.), που υπήρξε μαθητής του Δημοκρίτου.

ΑΠΕΛΛΗΣ

(4^{ος} π.Χ. αιώνας)

Ο σπουδαιότερος, ίσως, ζωγράφος της αρχαιότητας. Γεννήθηκε τον 4^ο π.Χ. αιώνα στην **Κολοφώνα** (πόλη της Μ. Ασίας – Ιωνίας) άγνωστο πότε ακριβώς. Τη ζωγραφική τη διδάχτηκε στην **Έφεσο** (σπουδαία Ιωνική πόλη της Μ. Ασίας στις εκβολές του ποταμού **Καῦστρου**, Β.Α. της Σάμου) αρχικά και στη συνέχεια υπήρξε μαθητής του διάσημου ζωγράφου **Παμφίλου** (5^{ος} – 4^{ος} π.Χ. αιώνας), ο οποίος αρνείτο να δεχθεί μαθητές για περίοδο μικρότερη της δωδεκαετίας και πληρώνονταν υπέρογκα ποσά για τη διδασκαλία.

Το ταλέντο του Απελλή δεν άργησε να φανεί. Έτσι, όπως συμβαίνει ορισμένες φορές, ο μαθητής έγινε καλύτερος και ξεπέρασε το δάσκαλό του.

Η μεγάλη τέχνη του Απελλή βασίζεται στην εναλλαγή της σκιάς και του φωτός. Και ο Απελλής, όπως και οι άλλοι σύγχρονοι ζωγράφοι, χρησιμοποιούσε τα τέσσερα βασικά χρώματα (**λευκό – μαύρο – κόκκινο – κίτρινο**) καθώς και τους συνδυασμούς, που προέκυπταν από αυτά.

Κύριο χαρακτηριστικό της τέχνης του Απελλή ήταν η «**Χάρις**». Στους μαθητές του έλεγε πως βασικά στοιχεία είναι η γνώση των αναλογιών και της γεωμετρίας για να έχουν προϋποθέσεις να φθάσουν στην τελειότητα. Επίσης, φαίνεται ότι, ο Απελλής, ήταν πρωτοπόρος στην αναζήτηση του φωτισμού, που ήταν πρόβλημα της εποχής.

Αληθεύει ότι, ο Απελλής, υπήρξε ο σπουδαιότερος ζωγράφος και το μεγαλύτερο ταλέντο της εποχής. Γι' αυτό ο **Πλίνιος** (Ρωμαίος στρατιωτικός και συγγραφέας **23-79** μ.Χ.) δεν έκρυβε το θαυμασμό του και έλεγε χαρακτηριστικά: «Μια εικόνα του Απελλή επωλείτο για ποσόν ίσον προς τα θησαυροφυλάκια ολόκληρων πόλεων υπερέβη όλους τους άλλους ζωγράφους, που είτε προηγήθηκαν, είτε

ήρθαν μετά από αυτόν. Μόνος εισέφερε στη ζωγραφική περισσότερα από όσα όλοι οι άλλοι μαζί».

Ο Απελλής θα πρέπει, πράγματι, να ήταν υπέροχος στην τέχνη του, αφού επέτρεπε στον εαυτό του την πολυτέλεια να επαινεί άλλους ζωγράφους. Χαρακτηριστικό είναι το «**επεισόδιο**», που έγινε όταν πληροφορήθηκε ότι ο μεγαλύτερος αντίπαλός του **Πρωτογένης** (ζωγράφος του 4^{ου} π.Χ. αιώνα, από τη Ρόδο) του οποίου θαύμαζε την επιδεξιότητα και τον θεωρούσε ισάξιά του, ζούσε με στερήσεις και πεινούσε, πήγε στη Ρόδο, για να τον επισκεφθεί. Εκεί, αφού είδε και θαύμασε το έργο του καλλιτέχνη, αισθάνθηκε μεγάλη πικρία για τη συμπεριφορά των συμπατριωτών, προς το έργο του (βλέπετε και τότε επικρατούσε η λαϊκή παροιμία, που λέει: «**δύσκολα αγιάζει κανείς στον τόπο του**») και θέλησε να κινήσει το ενδιαφέρον, όχι μόνο των Ροδίων, αλλά ολοκλήρου του ελληνικού κόσμου, για την αξία του Πρωτογένη. Για το λόγο αυτό ζήτησε να αγοράσει μερικούς πίνακές του. Ο Πρωτογένης ζήτησε ένα ευτελές χρηματικό ποσό, αλλά, ο Απελλής, του πρόσφερε **πενήντα τάλαντα** (τεράστιο ποσό για την εποχή) και στη συνέχεια διέδωσε ότι σκόπευε να πουλήσει τα έργα αυτά στα δικά του. Οι Ρόδιοι τότε, αφού εκτίμησαν τον καλλιτέχνη τους, πλήρωσαν περισσότερα από το ποσό που πρόσφερε για την αγορά ο Απελλής και κράτησαν τα έργα του μεταξύ των δημοσίων θησαυρών της πόλης τους. Για την ιστορία σημειώνουμε ότι ο Πλίνιος αναφέρει για τον καλλιτέχνη ότι χρησιμοποίησε τέσσερα χρώματα βαφής για τον περίφημο του πίνακα «**Ο ΙΑΛΥΣΟΣ**» (ιδρυτής της ομώνυμου πόλεως της Ρόδου), ώστε όταν ο χρόνος κατάστρεψε το άνω στρώμα, τα χρώματα διατηρούσαν όλη την αρχική τους ζωηρότητα.

ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ

Ο Απελλής δημιούργησε πολλά έργα. Μεταξύ αυτών ξεχωρίζει ο περίφημος πίνακάς του «**ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΗ**», με τον οποίο

είχε κατακτήσει το θαυμασμό του ελληνικού κόσμου. Ο πίνακας, που οι αρχαίοι τον θεωρούσαν ως το καλύτερο έργο του, ήταν αφιερωμένος στο Ασκληπιείο της Κω (ιερό του Ασκληπιού, που ήταν γιος του Απόλλωνα και θεός της ιατρικής), παρίστανε τη γέννηση της θεάς από τη θάλασσα. Από τη μέση και πάνω το σώμα της ήταν έξω από το νερό, ενώ το υπόλοιπο φαινόταν μέσα στη θάλασσα. Με τα χέρια της έστυβε τα μαλλιά της από τα οποία έπεφταν σταγόνες νερού και στα μάτια της διαφαινόταν ένας «γαλήνιος πόθος».

Άλλος αξιόλογος πίνακάς του ήταν «Η ΑΡΤΕΜΙΣ», που παρίστανε τη θεά να κυνηγάει στα βουνά μαζί με νύμφες (στην αρχαία ελληνική μυθολογία γυναικείες θεότητες της φύσης).

Ένας τρίτος πίνακας, που θεωρήθηκε αμίμητος, ήταν εκείνος που παρίστανε το Μ. Αλέξανδρο με τον κεραυνό του Διά στο χέρι.

Ο Απελλής δοξάστηκε ιδιαίτερα για τις προσωπογραφίες του Αλέξανδρου. Αυτά τα πορτρέτα προκαλούν το θαυμασμό και την κατάπληξη, κυρίως για την εξαιρετικά λεπτή τέχνη και τη ρεαλιστικότητα της έκφρασής τους. Διηγούνται πως τα πραγματικά άλογα, μόλις βλέπανε το ζωγραφισμένο από τον Απελλή άλογο του Αλεξάνδρου, χλιμιντρούσαν, παίρνοντας την εικόνα για πραγματικό άλογο.

Πάνω από τους τελειωμένους πίνακές του τοποθετούσε λεπτό στρώμα βερνικιού, το οποίο προστάτευε τα χρώματα, απάλυνε τη λάμψη τους και τα έκανε πιο ζωηρά.

Ο Απελλής εργάστηκε μέχρι το τέλος της ζωής του και ο θάνατος (δε γνωρίζουμε πότε ακριβώς πέθανε) τον βρήκε ενώ ζωγράφιζε την Αφροδίτη. Να η καλύτερη ανταμοιβή του καλλιτέχνη. Εγκατέλειψε τα εγκόσμια αγκαλιά με το μεγαλύτερο έρωτα της ζωής του, την τέχνη, που σ' όλες της τις μορφές εξευγενίζει και ανυψώνει τον άνθρωπο σε πραγματικά πνευματικά και μεγαλειώδη επίπεδα, αντάξια του ονόματός του.

Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Η ζωγραφική είναι συνήθως η τελευταία μεγάλη τέχνη, που ωριμάζει σ' ένα πολιτισμό. Στα πρώτα στάδια του πολιτισμού αυτή υπάγεται στη θρησκευτική αρχιτεκτονική και αγαλματοποιία και αρχίζει να αποκτά ανεξαρτησία μόνο όταν η ιδιωτική ζωή και ο ιδιωτικός πλούτος αναζητούν τη διακόσμηση της κατοικίας ή τη διαίωνιση ενός ονόματος (βλέπετε πόσο μακριά πηγαίνουν οι ρίζες του "εγώ", δηλαδή της προσωπικής προβολής και ματαιοδοξίας;). Ας ρίξουμε όμως μια ματιά στο ιστορικό οδοιπορικό της ζωγραφικής κατά τους χρόνους της αρχαιότητας (μέχρι τον 4^ο π.Χ. αιώνα).

Τέσσερα στάδια διαιρούν ασαφώς την ιστορία της ελληνικής ζωγραφικής. Κατά τον 6^ο π.Χ. αιώνα είναι κυρίως κεραμική, αφιερωμένη στη διακόσμηση των αγγείων. Κατά τον 5^ο π.Χ. αιώνα είναι κυρίως αρχιτεκτονική, που έδινε χρώμα στα δημόσια κτίρια και στα αγάλματα. Κατά τον 4^ο π.Χ. αιώνα κυμαίνεται μεταξύ της οικιακής και της ατομικής, που διακοσμούσε κατοικίες και εκτελούσε προσωπογραφίες. Η ελληνική ζωγραφική αρχίζει σαν παραφυσία, παρακλάδι του σχεδίου και παραμένει μέχρι τέλους ουσιαστικά ένα σχέδιο.

Κατά την εξέλιξή της χρησιμοποιεί τρεις μεθόδους:

- Το **ΦΡΕΣΚΟ** ή τη ζωγραφική πάνω σε υγρό γύψο.
- Την **ΤΕΜΠΕΡΑ**, που ήταν ζωγραφική πάνω σε υγρά υφάσματα ή σε σανίδες με χρώματα αναμειγμένα με ασπράδι αυγών και
- Την **ΕΓΚΑΥΣΤΙΚΗ**, που έκανε ανάμειξη χρωμάτων με λειωμένο κερί. Έτσι, η αρχαιότητα πλησίασε την ελαιογραφία.

Η ζωγραφική είχε μεγάλη φήμη στην Ελλάδα, όπου τιμούσαν τους ζωγράφους όσο και τους γλύπτες και τους αρχιτέκτονες, ίσως μάλιστα και περισσότερο, γι' αυτό και πλήρωναν τα έργα τους με βασιλικά ποσά. Αυτό τουλάχιστον μας πληροφορεί ο **Πλίνιος**. Έτσι, δεν είναι καθόλου παράξενο το γεγονός ότι, όπως φαίνεται, τα μεγάλα

ζωγραφικά έργα της κλασικής και της ελληνιστικής περιόδου συζητούνταν τόσο πολύ από τους κριτικούς της εποχής και θαυμάζονταν τόσο πολύ από το λαό, όσο και τα εξοχότερα έργα της αρχιτεκτονικής και της γλυπτικής.

Η ζωγραφική, όπως και η γλυπτική, γνώρισε μεγάλη άνθηση κατά τον 5^ο και ιδιαίτερα τον 4^ο π.Χ. αιώνα. Έτσι, η ζωγραφική, κοσμούσε τα δημόσια κτίρια με παραστάσεις θεών ή ευγενών ανθρώπων τύπων και οι ζωγράφοι ελάμβαναν παραγγελίες από όλο τον ελληνικό κόσμο. Οι ζωγράφοι της εποχής ήταν γοητευμένοι από κάθε τι το ανθρώπινο και ανακάλυψαν ότι ένα δύσμορφο θέμα μπορούσε να αποτελέσει ωραία εικόνα. Γι' αυτό και στράφηκαν προς την κοινή ζωή των ανθρώπων, απ' όπου αντλούσαν τα ενδιαφέροντα θέματά τους (ζωγράφιζαν κουρείς, εργάτες, πόρνες, περίεργα ζώα, διάφορα αντικείμενα, γλυκίσματα, φρούτα, ψάρια κ.λπ).

ΔΙΚΑΙΑΡΧΟΣ

(4^{ος} π.Χ. αιώνας)

Έλληνας φιλόσοφος, ρήτορας, ιστορικός, γεωγράφος και γεωμέτρης. Γεννήθηκε στη Μεσσήνη της Σικελίας, άγνωστο πότε ακριβώς.

Υπήρξε ο βιογράφος της Ελλάδας, γιατί το 430 π.Χ. έγραψε μια ιστορία του ελληνικού πολιτισμού.

Ήταν μαθητής του **Αριστοτέλη** και σύγχρονος του **Θεόφραστου** (φιλόσοφος από την Ερεσό της Λέσβου, συνεργάτης και διάδοχος του Αριστοτέλη. Έζησε από το 372 μέχρι το 287 π.Χ.) και μαζί με τον **Αριστόξενο** (επιφανέστατος Έλληνας μουσικός και φιλόσοφος, άκμασε περί το 320-300 π.Χ. Γεννήθηκε στον Τάραντα τον 4^ο π.Χ. αιώνα) έγιναν οι περιφημότεροι, μετά το Θεόφραστο, **περιπατητικοί** (**Περιπατητική**: Αυτό το όνομα πήρε η Σχολή, γιατί ο Αριστοτέλης, όταν δίδασκε, δεν καθόταν, αλλά βιάδιζε εδώ κι εκεί «περιπατείν»). Έτσι, περιπατητικοί λέγονταν οι μαθητές και οι οπαδοί του Αριστοτέλη), από τους μαθητές του Αριστοτέλη.

Ο Δικαίαρχος ήταν πνεύμα ανήσυχο και πολυμαθέστατο, γι' αυτό και οι γνώσεις του κάλυπταν πολλούς επιστημονικούς κλάδους.

Μεταξύ των άλλων ασχολήθηκε με ιστορικές και γεωγραφικές μελέτες. Μέτρησε το ύψος των βουνών, καθόρισε την περιφέρεια της γης σε τριάντα περίπου χιλιάδες μίλια και σημείωσε την επίδραση του ήλιου πάνω στο φαινόμενο των παλιρροιών.

Κατά το 325 π.Χ. ο **Νέαρχος**, ένας από τους στρατηγούς του Μεγ. Αλεξάνδρου, βασιζόμενος στις μελέτες του Δικαίαρχου, έπλευσε, από τις εκβολές του Ινδού ποταμού, κατά μήκος των νοτίων ακτών της Ασίας, μέχρι του Ευφράτη ποταμού.

Στη φιλοσοφία, ο Δικαίαρχος, συμφωνούσε με τον Αριστόξενο και θεωρούσε ότι, η ψυχή, είναι **αρμονία** από μία συναρμογή (συνάρθρωση, συναρμολόγηση) των στοιχείων, που αποτελούν το

σώμα. Θεωρεί, επομένως, τη φύση της ψυχής υλική και κατά συνέπεια αμφισβητεί την αθανασία αυτής.

Ο φιλόσοφος επηρέασε, σημαντικά, τους μεταγενέστερους συγγραφείς, μεταξύ των οποίων είναι ο **Ερατοσθένης** (φιλόσοφος, μαθηματικός, αστρονόμος και φιλόλογος, που έζησε από το 275 μέχρι το 195 π.Χ.), ο **Κικέρωνας** (ρωμαίος ρήτορας, φιλόσοφος, συγγραφέας και πολιτικός. Έζησε από το 106 μέχρι το 43 π.Χ.) και ο **Πλούταρχος** (ιστορικός, βιογράφος και φιλόσοφος, από τη Χαιρώνεια της Βοιωτίας. Έζησε από το 45; μέχρι το 120 μ.Χ.).

Ο Δικαίαρχος δημιούργησε πλούσιο συγγραφικό έργο, αλλά όπως δυστυχώς συμβαίνει με όλους τους αρχαίους φιλοσόφους, σώθηκαν από αυτό μόνο αποσπάσματα.

Τα σπουδαιότερα έργα του ήταν:

- « **ΒΙΟΣ ΕΛΛΑΔΟΣ** », που ήταν η πρώτη προσπάθεια στη διεθνή ιστορία της τέχνης μέχρι τα χρόνια του Δικαίαρχου. Το έργο αυτό, ο φιλόσοφος παρουσιάζει ιστορική έκθεση της ζωής των Ελλήνων, από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι του Μεγ Αλεξάνδρου, μ' άλλα λόγια το έργο περιέχει περιγραφή της τοπογραφίας, της πολιτικής διοίκησης, των θρησκευτικών και κοινωνικών εθίμων, της μουσικής, των αγώνων, κ.λπ. Του έργου αυτού σώζονται μικρά μόνο αποσπάσματα από το δεύτερο βιβλίο.

- « **ΒΙΟΙ** », που περιλαμβάνει τη ζωή και το συγγραφικό έργο των φιλοσόφων και μεταξύ αυτών των επτά σοφών, του **Πυθαγόρα**, του **Πλάτωνα** και του **Αλκαίου**. Το έργο αυτό έχει μεγάλη σημασία, για την ιστορία της φιλοσοφίας.

- « **ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ** », ήταν ένας διάλογος, ο οποίος έχει ως αντικείμενο συζήτησης την **υλική φύση και τη θνησιμότητα της ψυχής**.

- « **ΓΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΣ** », το βιβλίο αυτό αποτελούσε γεωγραφία της εποχής και συνοδευόταν από γεωγραφικούς πίνακες. Σ' αυτό περιλαμβάνονταν, μεταξύ των άλλων, καταμετρήσεις των ελληνικών

βουνών, όπως του Πηλίου, του Ολύμπου, του Ακροκορίνθου και του Αταβύρου της Ρόδου.

- « **ΠΟΛΙΤΕΙΑ** », που αναφέρεται στα πολιτεύματα της Πελλήνης (πόλη της Αχαΐας), της Κορίνθου, των Αθηνών και της Σπάρτης.

- « **ΤΡΙΠΟΛΙΚΟΣ** », που ήταν, ίσως, το σχεδιαγράφημα ενός μεικτού πολιτεύματος, που περιείχε στοιχεία της μοναρχίας, της αριστοκρατίας και της δημοκρατίας. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι ο Δικαίαρχος, είχε τη γνώμη πως, η καλύτερη πολιτική μορφή (πολίτευμα), ήταν η «**μεικτή πολιτεία**», και τη σκέψη του αυτή αναπτύσσει σ' αυτό το σπουδαίο έργο του.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Ο άνθρωπος καταστρέφεται περισσότερο από το συνάνθρωπό του, παρά από τα αίτια που προέρχονται από τη φύση.

- Η ψυχή έχει υλική φύση και επομένως πεθαίνει, όπως όλα τα υλικά πράγματα.

- Η ψυχή είναι ιδιότητα « **του ζην και αισθάνεσθαι** », που υπάρχει σε όλα τα όντα και ότι « **ουκ αθάνατος εστιν**»

- Η ψυχή είναι αρμονία από μιας συναρμογής των στοιχείων, που αποτελούν το σώμα.

ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣ

(4^{ος} π.Χ. αιώνας)

Έλληνας φιλόσοφος και συγγραφέας πολυγραφότατος, ένας από τους μεγάλους πολυμαθείς της αρχαιότητας.

Γεννήθηκε στην **Ηράκλεια** του Πόντου, γι' αυτό και τον ονόμαζαν Ηρακλείδης ο Ποντικός, στις αρχές του 4ου π.Χ. αιώνα και ασχολήθηκε με τη συγγραφή διάσημων έργων περί γραμματικής, μουσικής, ποιήσεως, ρητορικής, ιστορίας, γεωμετρίας, λογικής ηθικής και αστρονομίας. Καταγόταν από πλούσια οικογένεια και φιλομαθής καθώς ήταν, ήρθε στην Αθήνα κι έγινε μαθητής του **Σπενσίππου** (Αθηναίος φιλόσοφος, διάδοχος του Πλάτωνα στην Ακαδημία, έζησε από το 407 μέχρι το 339 π.Χ.) και του Πλάτωνα.

Όταν ο Πλάτωνας έφυγε για τη Σικελία καλεσμένος από το **Διονύσιο το νεότερο** (γιος και διάδοχος του Διονυσίου του Α' τυράννου των Συρακουσών) εμπιστεύτηκε για κάποιο χρόνο τη διεύθυνση της Ακαδημίας στον Ηρακλείδη, που τον θεώρησε ως τον πιο κατάλληλο.

Τις σπουδές του συμπλήρωσε με παρακολούθηση μαθημάτων από τον Αριστοτέλη και τους Πυθαγορείους. Όταν επέστρεψε στην πατρίδα του, το 338 π.Χ. ίδρυσε αξιόλογη σχολή, όπου δίδαξε μέχρι το θάνατό του (πιθανολογείται ότι πέθανε το 330 π.Χ.) και ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τη συγγραφή.

Ο πλούτος τού εξασφαλίζει όχι απλώς άνεση, αλλά και ζωή πολυδάπανη και γεμάτη καλοπέραση και μαλθακότητα.

Ως χαρακτήρας, ο Ηρακλείδης ήταν τόσο πολύ φιλόδοξος, ώστε έφθανε σε βαθμό ματαιοδοξίας. Ο φιλόσοφος έγραψε πάμπολλα έργα, αλλά όλα χάθηκαν και δεν έχουμε παρά μόνο αποσπάσματά τους. Τα θέματα που εξετάζει δεν είναι μόνο φιλοσοφικά, αλλά και φιλολογικά και σχετικά με τη ρητορική, την ιστορία, τη μουσική κ.λπ.

Από το λόγιο Διογένη το Λαέρτιο έχουμε κατάλογο των έργων του χωρισμένων σε κατηγορίες, ως εξής:

ΗΘΙΚΑ: «Περί ηδονής», «Περί εξουσίας», «Περί αρετής», κ.λπ.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ: «Περί Ομήρου και Ησιόδου ηλικίας», «Περί Αρχίλοχου και Ομήρου» κ.λπ.

ΜΟΥΣΙΚΑ: « Περί μουσικής », «Λύσεων Ομηρικών » κ.λπ

ΡΗΤΟΡΙΚΑ: « Περί το ρητορεύειν ή Πρωταγόρας ».

ΙΣΤΟΡΙΚΑ: « Περί των Πυθαγορείων », « Περί ευρημάτων ».

Όπως μας πληροφορεί ο μουσικός Αριστοξενος (Ταραντίνος φιλόσοφος και θεωρητικός της μουσικής, έζησε τον 4ο π.Χ. αιώνα) ο Ηρακλείδης έγραψε και τραγωδίες,

Γενικά, χωρίς να διαθέτει ιδιαίτερη κριτική ικανότητα, έχει παρουσιάσει κάποιες πρωτοποριακές σκέψεις και προσωπικές απόψεις. Η μεγάλη του όμως επέκταση σε πολλούς χώρους, δεν του επέτρεψαν να εμβαθύνει όσο θα μπορούσε και γι' αυτό συναντούμε παραδοξολογίες και αυθαίρετα συμπεράσματα, αφού δεν μπορούσε να ελέγξει τις πληροφορίες, που αντλούσε από διάφορες πηγές.

Ο Ηρακλείδης, κατόπιν επισταμένων παρατηρήσεων των ουρανίων σωμάτων, διατύπωσε τη σκέψη ότι τα φαινόμενα που παρατηρούνται στην ουράνια σφαίρα μπορούν να εξηγηθούν, **ΑΝ ΥΠΟΘΕΣΟΥΜΕ ΟΤΙ Η ΓΗ ΣΤΡΕΦΕΤΑΙ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΞΟΝΑ ΤΗΣ**. Είπε ακόμη, ο Ηρακλείδης, ότι, η Αφροδίτη και ο Ερμής στρέφονται γύρω από τον ήλιο.

Σε μια φωτεινή λοιπόν στιγμή, ίσως, ο Ηρακλείδης να πρόλαβε τον **Αρίσταρχο** (Έλληνας φιλόσοφος από τη Σάμο, αστρονόμος, μαθηματικός και φυσικός 310-250 π.Χ., ο οποίος διατύπωσε πρώτος τη θεωρία ότι η γη στρέφεται γύρω από τον άξονά της και τον ήλιο) και τον **Κοπέρνικο** (1473-1543, Πολωνός αστρονόμος, που διατύπωσε τη θεωρία του ηλιοκεντρικού συστήματος, απέδειξε τη διπλή κίνηση των πλανητών γύρω από τον άξονά τους και γύρω από τον ήλιο), γιατί, σε αποσπάσματα διαφόρων ιστορικών και λογίων της αρχαιότητας, διαβάζουμε:

« Ο Ηρακλείδης ο Πόντιος είπε ότι ακόμη και με την υπόθεση ότι η γη κινείται με ορισμένο τρόπο, ενώ ο ήλιος είναι ακίνητος, η φαινομενική ανωμαλία ως προς τον ήλιο μπορεί να εξηγηθεί».

Κανείς δεν έμαθε τι ακριβώς εννοούσε ο Ηρακλείδης με την πιο πάνω διατύπωση, γιατί, όπως είναι γνωστό, δυστυχώς, τα περισσότερα έργα των σοφών της αρχαιότητας δεν έχουν διασωθεί, παρά διάφορα αποσπάσματα, που καθιστούν την ερμηνεία τέτοιων θεωριών δύσκολη, αν όχι αδύνατη. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε, ότι οι ιδέες του Ηρακλείδη ήταν επηρεασμένες από τον Πλάτωνα, τον Αριστοτέλη και τους Πυθαγορείους.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Η ψυχή είναι σώμα αιθέριο και φωτεινός.
- Ο κόσμος (Σύμπαν) αποτελείται από ελάχιστα μόρια ύλης, που τα συνέθεσε ο νους. Θεός είναι ο κόσμος, αλλά και ο νους.
- Ο νους δημιούργησε τον κόσμο δια συνθέσεως των ατόμων.
- Ο κόσμος είναι άπειρος και οι πλανήτες θεοί, που περιφέρονται γύρω από τη γη.
- Η γη κινείται γύρω από τον άξονά της εκ Δυσμών προς Ανατολάς.

ΚΡΑΝΤΩΡ

(4^{ος} π.Χ. αιώνας)

Σημαντικός Έλληνας φιλόσοφος από την **Κιλικία** (ιστορική περιοχή της Ν.Α. Τουρκίας), που άκμασε περί το **330-270 π.Χ.**, τότε ακριβώς γεννήθηκε και τότε πέθανε δεν γνωρίζουμε. Πάντως, όταν ήρθε στην Αθήνα έγινε μαθητής του **Ξενοκράτη** (Πλατωνικός φιλόσοφος του **4ου π.Χ.** αιώνα). Κατόπιν ίδρυσε δική του Σχολή, όπου φοίτησε ο **Αρκεσίλαος** (φιλόσοφος από την Αιολίδα – περιοχή της Βορειοδυτικής Μ. Ασίας, - που έζησε από το **315-241 π.Χ.**), που ήταν στη συνέχεια σχολάρχης της Νέας Ακαδημίας. Κυρίως ο Κράντωρ είναι κήρυκας της ηθικής, ο δε **Οράτιος** (Λατίνος λυρικός ποιητής, που έζησε από το **65** μέχρι το **8 π.Χ.**) τον μνημονεύει ως έναν από τους αναγνωρισμένους ηθικοδιδασκάλους, παράλληλα με το Στωικό **Χρύσιππο** (ο κορυφαίος της Στωικής φιλοσοφίας, έζησε από το **280-206 π.Χ.**). Είχε όμως αντίθετη γνώμη για την αυστηρότητα των Στωικών και Κυνικών φιλοσόφων, οι οποίοι, ως γνωστόν, ζητούσαν τέλεια απαλλαγή των ανθρώπων από τα πάθη και συνιστούσε μόνο τον **περιορισμό** αυτών. Γενικά οι φιλοσοφικές απόψεις του Κράντορα εμφανίζουν **κράμα ορφικών και πυθαγορείων δοξασιών**.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ

- Καταφερόταν κατά της στωικής απάθειας και συνιστούσε αντ' αυτής τη μετριοπάθεια. Δεχόταν μια μετριότητα στα πάθη και στις απολαύσεις της ζωής, γενικά.
- Επιθυμητό πράγμα, έλεγε ο Κράντωρ, είναι να μην αρρωσταίνουμε, αλλά αν αρρωστήσουμε πρέπει να ευχόμαστε να έχουμε κάποια **ΑΙΣΘΗΣΗ**, όταν μας κάνουν στο σώμα μας κάποια τομή ή μας αποσπούν απ' αυτό κάτι. Γιατί η απαλλαγή από τη **οδύνη** (ψυχικό πόνο) αποζημιώνεται εκ μέρος του ανθρώπου με την

απόκτηση μεγάλων πλεονεκτημάτων. Διότι είναι επόμενο σ' εκείνη την περίπτωση να έχει ερεθιστεί υπερβολικά ένα τέτοιο σώμα, σ' αυτή δε εδώ η ψυχή.

- Κατανοεί πλήρως την πολύ μεγάλη σημασία, που έχει για την προφύλαξη της υγείας και για τη διατήρηση της ψυχικής ευαισθησίας η αίσθηση του πόνου. Κατά συνέπεια η επιδίωξη της τέλει εξουδετέρωσης του πόνου, όπως γίνεται στη σημερινή εποχή με ναρκώσεις και άλλα τεχνικά μέσα, δεν είναι, κατά τον Κράντορα, ένδειξη που σημαίνει ψυχική ανωτερότητα, αλλά απεναντίας ψυχική ευαισθησία.

Ο Κράντορ συνέγραψε «υπομνήματα ηθικά» σε έμμετρο και πεζό λόγο και είναι ο πρώτος σχολιαστής του πλατωνικού διαλόγου «**Τίμαιος**». Από τα ενδιαφέροντα συγγράμματά του το πιο σπουδαίο ήταν το «**Περί πένθους**», με το οποίο δημιούργησε νέο φιλολογικό είδος, τους **Παραμυθητικούς λόγους** (παρηγορητικούς λόγους).

Ο στωικός φιλόσοφος **Παναίτιος (180-110 π.Χ.)** έκρινε το σύγγραμμα αυτό τόσο πολύ καλό, ώστε συνιστούσε να αποστηθίζεται. Επίσης ο **Πλούταρχος** (ιστορικός, βιογράφος και φιλόσοφος από τη Χαιρώνεια της Βοιωτίας, έζησε από το **45**; μέχρι το **120**) επηρεασμένος από το θαυμάσιο περιεχόμενο του έργου, έγραψε παρόμοιο σύγγραμμα με τον τίτλο «**Παραμυθητικοί προς Απολλώνιον**».

Την ονομαστή αυτή παραμυθητική και παραινετική πραγματεία του Κράντορα μιμήθηκε και ο **Κικέρων** (Ρωμαίος ρήτορας, φιλόσοφος, συγγραφέας και πολιτικός, που έζησε από το **106-43 π.Χ.**) στα έργα του. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι, όπως συμβαίνει πάντοτε με τα αθάνατα πνευματικά και καλλιτεχνικά έργα, έτσι και στην περίπτωσή μας η αξία του έργου έμεινε **αναλλοίωτη** για πολλούς αιώνες, με αποτέλεσμα, κατά τον **6ο μ.Χ. αιώνα**, ο **Βοήθιος** (Ρωμαίος πολιτικός, συγκλητικός, συγγραφέας, ποιητής και φιλόσοφος, που έζησε από το **480** μέχρι το **524**), έχοντας ως πρότυπο

το ίδιο έργο του Κράντορα, έγραψε στα λατινικά το σύγγραμμα **«Περί παραμυθίας της φιλοσοφίας βιβλία πέντε».**

Από τα έργα του φιλοσόφου σώθηκαν μόνο μερικά αποσπάσματα, από τα οποία μπορεί κανείς να συμπεράνει συγκερασμό της πλατωνικής φιλοσοφίας και της Ισοκρατικής ρητορικής. Τέλος στον Κράντορα αποδίδεται και το επίγραμμα στον τάφο του Πλάτωνα:

«Σώμα μεν εν κόλποις κατέχει τόδε γαία Πλάτωνος, ψυχή δι' ισοθέων τάξιν έχει μακάρων»

(Αυτό μεν εδώ το σώμα του Πλάτωνα το κατέχει η γη, η δε ψυχή του είναι μεταξύ των ισοθέων μακάρων).

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Η τιμωρία και ο πόνος είναι μέσον καθαρτικό προορισμένο να απαλλάξει τον άνθρωπο από το ηθικό κακό.
- Από τα γυμνάσματα που αφορούν το σώμα να καταγίνεσαι όχι με εκείνα που αποβλέπουν στη σωματική δύναμη, αλλά με εκείνα που συντελούν στην υγεία.
- Η σωματική δύναμη όταν συνοδεύεται από φρόνηση ωφελεί, χωρίς αυτή όμως βλάπτει όσους την έχουν.
- Να στοχάζεσαι, ότι ό,τι κι αν κάνεις δε θα διαφύγεις την προσοχή κανενός.
- Αν ευεργετείς κακούς, θα πάθεις όμοια μ' όσους τρέφουν τα ξένα σκυλιά.
- Καθετί που πρόκειται να πεις, να το εξετάζεις πρώτα με το νου σου.
- Να αγαπάς όχι το να αποκτήσεις πολλά αγαθά, αλλά να τα απολαμβάνεις με το απαιτούμενο μέτρο.
- Μη βαρεθείς να πορευθείς πολύ μακριά προς εκείνους, που είναι ικανοί να διδάξουν κάτι χρήσιμο.
- Να φοβάσαι τις διαβολές, κι αν ακόμη είναι ψευδείς.

- Να τιμάς το θείον πάντα, περισσότερο δε μαζί με την πολιτεία.
- Να φροντίζετε να είστε τίμιοι και όχι να πλουτίζετε.
- Σε όλες σου τις πράξεις να ενεργείς σα να σε βλέπει όλος ο κόσμος.
- Τρομερό δόλωμα η ηδονή.
- Η χειρότερη μορφή της αδικίας είναι να χαρακτηρίζεται **δίκαιο το άδικο**.
- Η αποχή είναι ο ισχυρότερος φραγμός κατά της ασθένειας.
- Δεν είναι σύμφωνο με το θείο νόμο να κακομεταχειρίζεσαι **τη μητέρα σου ή τον πατέρα σου**.

ΠΟΣΕΙΔΙΠΠΟΣ

(4^{ος} – 3^{ος} π.Χ. αιώνας)

Σημαντικός ποιητής κωμωδιών, από την Κασσάνδρεια της Χαλκιδικής, που ανήκε στη νέα αττική κωμωδία και άκμασε κατά τον 3^ο π.Χ. αιώνα. Πότε ακριβώς γεννήθηκε και πότε πέθανε μας είναι άγνωστο. Πάντως γνωρίζουμε, ότι το πρώτο του έργο παρουσίασε το έτος 278 π.Χ. Έγραψε τριάντα ή σαράντα κωμωδίες και έλαβε μέρος σε αρκετούς δραματικούς αγώνες, όπου πήρε συνολικά τέσσερις πρώτες νίκες (βραβεία). Από τα έργα του διασώθηκαν μερικά αποσπάσματα και 17 τίτλοι κωμωδιών και μεταξύ αυτών, «Αναβλέπων», «Αποκλειομένη», «Δημόται», «Ερμαφρόδιτος», «Κώδων», «Λοκρίδες», «Παιδίον», κ.λπ

Υπήρξε πολυμαθέστατος και εφευρετικότατος σε θέματα και προσάρμοζε, προς τη νέα κωμωδία, έργα της μέσης και παλιάς.

Τα έργα του αγαπήθηκαν πολύ κι εκείνος είχε μεγάλη φήμη και εκτίμηση στην εποχή του και ιδιαίτερα στην πατρίδα του, όπου του έστησαν ανδριάντα, ο οποίος διασώθηκε και σήμερα βρίσκεται στο Μουσείο του Βατικανού και θεωρείται έργο αρίστης τέχνης.

Από το Ρωμαίο συγγραφέα Αύλου Γελτίου πληροφορούμαστε ότι, οι κωμωδίες του, μεταφράστηκαν και στα λατινικά. Αξίζει να σημειωθεί ότι, ο Ποσειδίππος, περιέγραψε στα έργα του όλες τις φάσεις της καθημερινής ζωής μας, οι οποίες συνοψίζονται ως εξής:

«Ποια ζωή να προτιμήσεις; Στην αγορά καυγάδες και ελεεινές πράξεις. Μέσα στα σπίτια φροντίδες. Στα χωράφια μόχθος και ιδρώτας. Στη θάλασσα τρικυμίες. Στην ξενιτιά δεν έχεις κανέναν φοβάσαι. Αν είσαι φτωχός και ο γάμος είναι μελάς` αμέριμνος παύεις να είσαι. Αν δεν παντρευτείς, πιο έρημος τότε θα είσαι. Τα παιδιά, πόνος. Δίχως παιδιά, καημός. Τα νιάτα δίχως μυαλό. Στα γεράματα πάλι σέρνεσαι. Τι να προτιμήσει κανείς; Να μην είχε γεννηθεί ή να είχε πεθάνει τη στιγμή που γεννιόταν;

Ας δούμε όμως μια πιο ευχάριστη άποψη για τη ζωή, στο επόμενο θέμα.

ΜΗΤΡΟΔΩΡΟΣ Ο ΛΑΜΨΑΚΙΝΟΣ

(330 – 277 π.Χ.)

Επικούρειος φιλόσοφος, από τη **Λάμψακο** (πόλη της Μ. Ασίας, στον Ελλήσποντο), που άκμασε τον 3^ο π.Χ. αιώνα και τον οποίον ο Κικέρων (Ρωμαίος ρήτορας, φιλόσοφος, συγγραφέας και πολιτικός, που έζησε από το 106 μέχρι το 43 π.Χ.) αποκαλούσε δεύτερο **Επίκουρο** (φιλόσοφος από τη Σάμο, ιδρυτής της σχολής των επικούρειων, που έζησε από το 341 μέχρι το 270 π.Χ.).

Ήταν άριστα καταρτισμένος και φανατικός επικούρειος, γι' αυτό θεωρείται ένας από τους τέσσερις ξακουστούς μαθητές και διαδόχους του στην αρχηγία της Σχολής (**Μητρόδωρος, Έμαρχος, Πολύαινος και Κωλώτης**).

Ο Μητρόδωρος, λόγω της πολυμάθειας και της ευφυΐας του, υπήρξε από τους πιο αγαπημένους μαθητές του Επίκουρου, ο οποίος μάλιστα, του αφιέρωσε πολλά συγγράμματα.

Έγραψε πολλά έργα και ήταν σαν το δάσκαλό του εριστικός και επιθετικός.

Από τα έργα του, που αναφέρει ο ιστορικός και λόγιος Διογένης ο Λαέρτιος, «Περί αισθήσεων», «Περί πλούτου», «Περί ευγενείας» κ.λπ, ελάχιστα αποσπάσματα σώζονται.

Σα γνήσιο τέκνο του Επίκουρου και συνεχιστής της περίφημης Σχολής του, ο Μητρόδωρος έγραφε για τη ζωή: «Παντού μπορείς να ζήσεις ευχάριστα. Στην αγορά βλέπεις επαινετές πράξεις. Μέσα στα σπίτια ξεκουράζεσαι. Στους αγρούς η ομορφιά της φύσης. Στη θάλασσα το κέρδος. Στα ξένα μέρη ο θαυμασμός. Παντρεμένος; Θα έχεις ένα άριστο νοικοκυριό. Ανύπαντρος; Ζεις ξέγνοιαστος. Τα παιδιά πόθος. Ο άτεκνος, βίος χωρίς φροντίδες. Τα νιάτα δύναμη. Τα γεράματα εμπνέουν ευλάβεια. Τι να προτιμήσεις από τα δύο: Τη ζωή ή το θάνατο;

Μετά από τα πιο πάνω είναι βέβαιο ότι αρχίζει σε όλους μας ο προβληματισμός, για την αντιμετώπιση των πολλαπλών και δύσκολων καθημερινών μας προβλημάτων (προσωπικών, οικογενειακών, κοινωνικών κ.λπ) και δικαιολογημένα έρχεται στο νου μας η περίφημη φράση του αθάνατου Σαίξπηρ:

«Να ζει κανείς ή να μη ζει;»

Να το πάντα επίκαιρο ερώτημα και η φιλοσοφία της ζωής.

Η απάντηση είναι, ασφαλώς, καταφατική, γιατί αν και η ζωή μας ποτίζει με πολλά φαρμάκια, είναι ωραία, όπως κι αν είναι, όπως κι αν έρχεται.

Αξίζει, λοιπόν, τον κόπο να ζεις και μάλιστα έντονα την κάθε σου στιγμή. Γι' αυτό κοίταξε ν' αποφύγεις τις στενοχώριες` η αυριανή μέρα κάτι καινούργιο φροντίζει πάντα να φέρει, γιατί όσο υπάρχει ζωή, υπάρχει και **ΕΛΠΙΔΑ` το γλυκό αυτό στήριγμα του ανθρώπου, που τον ακολουθεί σ' όλη του τη ζωή.**

Ας μη ξεχνάμε ότι, ο Θεός, που στέλνει τη θύελλα, στέλνει το ίδιο και μια ηλιόλουστη μέρα.

ΠΥΘΕΑΣ

(4^{ος} π.Χ. αιώνας)

Έλληνας τολμηρός ποντοπόρος εξερευνητής και γεωγράφος από τη Μασσαλία, ο οποίος έζησε κατά τον 4^ο π.Χ. αιώνα. Έγραψε αρκετά έργα, από τα οποία σπουδαιότερα ήταν: «Περί Ωκεανού», «Γης περίοδος» και «Πυθέους περίπλους». Από αυτά σώθηκαν 33 αποσπάσματα, από τα οποία προκύπτει ότι, ο Πυθέας, ήταν εξέχουσα προσωπικότητα κι αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι σπουδαίοι φιλόσοφοι, ιστορικοί και γεωγράφοι, όπως ο Ίππαρχος (190-120 π.Χ.), Ερατοσθένης (275-195 π.Χ.) και ο Τίμαιος (4ος–3ος π.Χ. αιώνας) υπήρξαν ένθερμοι υποστηρικτές των πρωτοποριακών, για την εποχή, έργων του. Χαρακτηριστικά ο Στράβων (65 π.Χ. – 23 μ.Χ.) ομολογεί, ότι ο Πυθέας, ήταν έμπειρος της επιστήμης που αναφερόταν στα ουράνια και της μαθηματικής, δηλαδή ήταν αστρονόμος και μαθηματικός. Επίσης, ο Πλίνιος (Ρωμαίος στρατιωτικός και συγγραφέας επιστημονικής εγκυκλοπαίδειας, που έζησε από το 14 μέχρι το 79) αναφέρει στα έργα του πως, ο Πυθέας, έκανε γνωστή στους Έλληνες τη Βαλτική θάλασσα και τη Θούλη και καθόρισε πρώτος, ως αστρονόμος, το γεωγραφικό πλάτος, ενώ σημείωσε και τη σχέση των παλιρροιών της θάλασσας προς τις φάσεις της σελήνης. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι, μετά από δύο αιώνες, ο Ίππαρχος χρησιμοποίησε τα έργα του για τη σύνταξη των γεωγραφικών πλατών διαφόρων τόπων και οι μεταγενέστεροι ερευνητές δικαίωσαν τον Πυθέα, αποδεικνύοντας την ακρίβεια των παρατηρήσεών του.

Ο Πυθέας είχε διαπιστώσει φαινόμενα όπως το ύψος παλίρροιας, 11 μέτρων και το «ρεύμα του κόλπου», το «γκόλφ στρημ» (σηματίζεται στον κόλπο του Μεξικού. Έχει πλάτος 90 χλμ., βάθος 380 μ., θερμοκρασία 20^ο C και ταχύτητα 7-8 χλμ. την ώρα. Διασχίζει τον Ατλαντικό Ωκεανό και προ των ακτών της Αφρικής χωρίζεται σε τρεις βραχίονες. Ο ένας φθάνει μέχρι τα παράλια της Νορβηγίας, ο

δεύτερος βρέχει τις ακτές της Γαλλίας και φθάνει μέχρι τα Βρετανικά νησιά και ο τρίτος κατευθύνεται προς Νότον, και φθάνει μέχρι τα Κανάρια νησιά), έτσι δικαιολογούσε ότι, ο παράπλους (πλεύση σε μικρή απόσταση από την ακτή) της βόρειας πλευράς της Ισπανίας, γίνεται πιο γρήγορα για τους εισπλέοντες το **Βισκαϊκό κόλπο** (κόλπος του Ατλαντικού μεταξύ Γαλλίας και Ισπανίας), παρά για τους εκπλέοντας στον Ωκεανό «**ΠΑΛΙΡΡΟΙΑ ΣΥΖΥΓΙΩΝ**». Είναι άξιο προσοχής, γι' αυτό και το σημειώνουμε ότι, τα φαινόμενα αυτά, έχουν διαπιστωθεί, μελετηθεί και εξηγηθεί από τους νεότερους ειδικούς επιστήμονες είκοσι αιώνες μετά.

Τα πιο πάνω φαινόμενα, ο Πυθέας, διαπίστωσε όταν πραγματοποίησε τα ερευνητικά του ταξίδια. Οι αρχαίες ειδήσεις τοποθετούν τα εξερευνητικά ταξίδια στα χρόνια του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Με βάση τα αστρονομικά και ωκεανογραφικά τεκμήρια, ο Πυθέας, έκανε δύο εξερευνητικά ταξίδια:

- Στο ένα απέπλευσε από τη Μασσαλία και δια των στενών του **Γιβραλτάρ** (πορθμός που συνδέει τον Ατλαντικό με τη Μεσόγειο και χωρίζει την Ισπανία από την Αφρική) παρέπλευσε τις Ιβηρικές και Κελτικές ακτές κι έφθασε μέχρι τη Βρετανία, από την οποία προχώρησε βόρεια μέχρι το σύμπλεγμα των νήσων **Σέτλαν**, ΒΑ από το βορειότερο άκρο της Σκωτίας. Από εκεί επέστρεψε στην πατρίδα.

- Το 322 π.Χ. άρχισε από τη Μασσαλία το δεύτερο εξερευνητικό ταξίδι, πέρασε την **Ιβηρική** χερσόνησο (η πιο εκτεταμένη και δυτικότερη από τις χερσονήσους της νότιας Ευρώπης. Έχει έκταση 597.656 τ. χιλιομ. Και περιλαμβάνει την Ισπανία, Πορτογαλία, την Ανδόρα και το Γιβραλτάρ) και το στενό της Μάγχης και κατευθύνθηκε προς τη βόρειο θάλασσα, όπου έφθασε μέχρι το νησί της **Θούλης** (αυτά αναφέρονται σε αποσπάσματα από το βιβλίο του με τον τίτλο «**Πυθέους Περίπλους**»), το οποίο άλλοι υποστηρίζουν ότι είναι το νησί **Ούνστ των Σχέτλανδ Άϊλαντς της Σκωτίας**, αλλά

οι περισσότεροι επικριτές του ταξιδιού τάσσονται υπέρ της απόψεως ότι η Θούλη ταυτίζεται με τη σημερινή **Ισλανδία**.

Όπως, όμως, κι αν έχουν τα πράγματα, η Θούλη ήταν ο τελευταίος σταθμός του Πυθέα και από εκεί επανέπλευσε στην πατρίδα.

Με τα εξερευνητικά αυτά ταξίδια του, ο ποντοπόρος Πυθέας, δίκαια απέκτησε τον τίτλο του πρώτου Έλληνα, που περιπλανήθηκε έξω στον Ατλαντικό Ωκεανό και ο πρώτος που περιέγραψε, στο βιβλίο του «**Περί Ωκεανού**», τα μικρά και μεγάλα παγόβουνα, καθώς και τα παγοθραύσματα με τα εντυπωσιακά χρώματά τους κάτω από τον υπόλευκο ουρανό.

Εδώ αξίζει να κάνουμε γνωστό ότι, ο ποντοπόρος κριτής, ο πολύς Μουγκενβίλ, έγραψε: «Οφείλουμε να εντάξουμε τον Πυθέα στον κατάλογο των αθανάτων Γκάμα, Κολόβου και Μαγγελάνου, γιατί του αξίζει να επιβιώσει στη ΜΝΗΜΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ...»

ΠΥΡΡΩΝ

(365 – 270 π.Χ.)

Έλληνας φιλόσοφος, που άκμασε κατά το πρώτο ήμισυ του 3^{ου} π.Χ. αιώνα, ιδρυτής της ομώνυμου φιλοσοφικής Σχολής και του φιλοσοφικού δόγματος, που ονομάστηκε **Πυρρώνειο** (Πυρρωνισμός, ή αρχαία Σκέψη, ή Σκεπτική Σχολή).

Η φιλοσοφία των Σκεπτικών, που έθετε ως σκοπό την εύρεση της αλήθειας με τη σκέψη, είχε ως βάση και προορισμό να εξασφαλίσει στον άνθρωπο ευδαίμονα βίο δια της **ΑΤΑΡΑΞΙΑΣ** (απάθειας). Επειδή η εξωτερική πραγματικότητα είναι γεμάτη ταραχή, οι Σκεπτικοί απομονώνουν τον άνθρωπο από τον κόσμο και τον περιορίζουν στον εαυτό του, για να βρει εκεί την ησυχία. Η προσπάθειά τους είναι να αποδείξουν ότι το να θέλουμε να συλλάβουμε την αληθινή ουσία αυτών που συμβαίνουν στον κόσμο είναι επιζήμια ματαιοπονία, διότι τaráσσει τη γαλήνη της ψυχής.

Ο Πύρρων γεννήθηκε το **365** στην Ήλιδα (πρωτεύουσα των Ηλείων) και πέθανε το **270** π.Χ. σε ηλικία **95** ετών. Σε όλο δε το διάστημα της ζωής του, έζησε σύμφωνα με το φιλοσοφικό του δόγμα, το οποίο παρουσίαζε ως πρακτικό μέσο να ζει χωρίς λύπη και με αταραξία. Έτσι υπήρξε απαθής και χωρίς στενοχώριες, αποδεικνύοντας την σκοπιμότητα και την πρακτική σημασία του φιλοσοφικού του συστήματος.

Παρακολούθησε την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου (**334-323** π.Χ.) και έφθασε μέχρι την Ινδία. Εκεί βρήκε, όπως μας πληροφορεί ο λόγιος και ιστορικός Διογένης ο Λαέρτιος, την ευκαιρία να συναναστραφεί με τους Ινδούς γυμνοσοφιστές. Επίσης, στην Περσία γνωρίστηκε με τους ιερείς της θρησκείας του **Ζωροάστρου ή Ζαρατούστρα** (Πέρσης αναμορφωτής της περσικής θρησκείας, που έζησε κατά τον 7^ο π.Χ. αιώνα) και τους Μάγους, με αποτέλεσμα το ευρύ και ανήσυχο πνεύμα του να καλλιεργηθεί πολύ σε βάθος. Έτσι, όταν επέστρεψε στην πατρίδα του ίδρυσε τη Σχολή των Σκεπτικών.

Για τις φιλοσοφικές του σκέψεις και τον ενάρετο και ατάραχο βίο του αγαπήθηκε ιδιαίτερα από τους συμπολίτες του, οι οποίοι τον τίμησαν με το αξίωμα του αρχιερέα. Επίσης τιμήθηκε και από τους Αθηναίους, οι οποίοι του αναγνώρισαν πολιτικά δικαιώματα (μεγάλο προνόμιο για την εποχή).

Είναι άξιο προσοχής, ότι ο Πύρρων, ασχολήθηκε με την προφορική μόνο διδασκαλία και δεν έγραψε κανένα σύγγραμμα, όπως κι ο Σωκράτης. Το φιλοσοφικό του δόγμα διατύπωσε γραπτώς ο μαθητής του **Τίμων (320-230 π.Χ.)**, ο οποίος μετά το θάνατο του δασκάλου του εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου και δίδαξε.

Εισήγαγε μόνος τη θεωρία της **ΑΚΑΤΑΛΗΨΙΑΣ** (της μη κατανοήσεως), διδάσκοντας ότι δεν μπορούμε να κατανοήσουμε τα πράγματα στην ουσία τους: **«Τίποτε δεν είναι από τη φύση του, ούτε ωραίο, ούτε άσχημο, ούτε δίκαιο, ούτε άδικο»**. Επίσης για το σύνολο έλεγε: **«Κανένα δεν έχει αληθινή ύπαρξη, όλες τις πράξεις τις κάνουν οι άνθρωποι σύμφωνα με την υποκειμενική αντίληψη και τη συνήθεια, γιατί για κάθε πράγμα δεν μπορούμε να πούμε ότι είναι αυτό κι όχι αυτό». Κατά το δόγμα της ακαταληψίας, ούτε οι αισθήσεις, ούτε η λογική σκέψη μπορούν να μας αποκαλύψουν την αληθινή ουσία. Με άλλα λόγια τα πράγματα είναι ΑΠΡΟΣΙΤΑ στον άνθρωπο και «ακατάληπτα», γι' αυτό αυτός πρέπει ν' απέχει από κάθε κρίση γι' αυτά. Η στάση αυτή του «απέχειν και μηδέν λέγειν» γύρω από τα πράγματα, αποτελεί τη θεμελιώδη αρχή του Πυρρωνείου δόγματος, που αρνείται κάθε αντικειμενική αλήθεια, γνώση και επιστήμη.**

Από το μαθητή του Τίμονα πληροφορούμαστε ότι, κατά το δάσκαλό του, εκείνος που είχε σκοπό να αποκτήσει ευδαιμονία, έπρεπε να αποβλέπει σε τρία πράγματα:

- **Πρώτον** ποια είναι η φύση των πραγμάτων
- **Δεύτερο** ποια είναι η θέση που πρέπει να λαμβάνει απέναντι στα πράγματα.
- **Τελευταίο** ποιο κέρδος θα έχει λαμβάνοντας αυτή τη θέση.

Υπάρχει η γνώμη, ότι στις φιλοσοφικές θεωρίες του ο Πύρρων επηρεάστηκε από τους Ινδούς γυμνοσοφιστές. Αυτό, όμως, δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, τουλάχιστον στις βασικές αρχές, γιατί οι ινδικές αντιλήψεις τόνιζαν ιδιαίτερα (εγκωμιάζαν) τον **μηδενισμό**, ενώ ο Πύρρων την **αδιαφορία - αταραξία**, που κάνει τον άνθρωπο να γίνεται ευδαίμων.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Τα πράγματα είναι εξίσου αδιάφορα, αστάθμητα και ανεπίδεκτα κρίσεως. Γι' αυτό ούτε οι αισθήσεις, ούτε οι λογικές μας κρίσεις είναι αληθινές ή ψεύτικες.

- Δεν πρέπει να έχουμε εμπιστοσύνη στις κρίσεις μας, ούτε να σχηματίζουμε καμιά ιδέα.

- Δεν πρέπει να έχουμε καμιά προτίμηση και να μη βρισκόμαστε σε καμιά ταραχή. Έτσι θα έχουμε ως κέρδος να μη λέμε τίποτα, με αποτέλεσμα να καταλήγουμε στην αταραξία και την ηδονή (ταυτίζει με την ευδαιμονία).

- Οι άνθρωποι πρέπει να απομονωθούν από τον κόσμο και να περιοριστούν στον εαυτό τους, για να βρουν την αληθινή ευτυχία.

- Η ματαιοπονία ταράσσει τη γαλήνη της ψυχής.

- Ακόμη κι ο νους δεν είναι ικανός να μας γνωρίσει τα όντα, γιατί κι αυτός είναι **υποκειμενικός**.

- Εκείνο το οποίο πληροφορείται ο άνθρωπος με τις αισθήσεις του για τα πράγματα, δεν είναι τα πράγματα αυτά καθαυτά, αλλά τα πράγματα όπως φαίνονται κάθε φορά στον καθένα. Έτσι, αυτά που από μερικούς θεωρούνται καλά και δίκαια, από άλλους μπορεί να θεωρούνται αισχρά και άδικα. Επομένως, σωστό είναι να φυλάσσει κανείς τη γνώμη για τον εαυτό του και να μη λέει τίποτε, γιατί **καμιά γνώμη** δεν μπορεί να θεωρηθεί ως **ορθότερη** από άλλη.

- Δεν υπάρχει στην πραγματικότητα ούτε δίκαιο, ούτε άδικο, ούτε καλό, ούτε κακό, ούτε ηθικό, ούτε ανήθικο, ούτε πρόπον, ούτε

απρεπές και αισχρό, αλλά οι άνθρωποι κάνουν τα πάντα, ακολουθώντας τις καθημερινές συνήθειες και επιταγές των **ΝΟΜΩΝ και της ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΑ ΠΑΡΑΔΕΔΕΓΜΕΝΑ** «μηδέν φύσει αισχρόν ή καλόν, ...αλλ' έθει και νόμω».

• Τα πράγματα δεν μπορούν να θεωρηθούν ούτε όπως είναι, ούτε αλλιώς.

ΣΤΙΛΠΩΝ

(380 – 300 π.Χ.)

Επιφανής φιλόσοφος της Μεγαρικής Σχολής, της οποίας υπήρξε και αρχηγός. Γεννήθηκε στα Μέγαρα, όπου έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του και πέθανε περίπου 80 ετών. Άκμασε κατά τα τέλη του 4^{ου} και αρχές του 3^{ου} π.Χ. αιώνα. Όπως αναφέρει ο λόγιος και ιστορικός Διογένης ο Λαέρτιος, ήταν μαθητής του ιδρυτού της Μεγαρικής Σχολής **Ευκλείδη** (φιλόσοφος που έζησε από το 435 μέχρι το 369 π.Χ.). Αυτό, όμως, δε φαίνεται να είναι αληθινό. Πιθανότερο είναι, ότι υπήρξε μαθητής της γενεάς μετά τον Ευκλείδη. Βέβαιο είναι, ότι άκουσε τον ιδιόρρυθμο φιλόσοφο **Διογένη τον Κυνικό (400-327 π.Χ.) και το Θεόφραστο (4ος – 3ος π.Χ. αιώνας)**.

Κατά το Διογένη το Λαέρτιο ήταν «**πολιτικότετος**» και δεινός διαλεκτικός και το κύρος του υπήρξε τόσο μεγάλο, ώστε, σαν αρχηγός της Μεγαρικής Σχολής, ανύψωσε το γόητρο και την ακμή της, με αποτέλεσμα να προσχωρήσουν σ' αυτή πολλοί σπουδαίοι φιλόσοφοι από τις άλλες σχολές. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι, λέγεται, πως υπερείχε τόσο από τους άλλους σε εφευρετικότητα και σοφιστεία, που λίγο έλειψε να προσελκύσει όλη την Ελλάδα στη Σχολή των Μεγάρων «**Τοσούτον ευρεσιολογίαν και σοφιστεία προήγε τους άλλους, ώστε μικρού δεήσαι πάσαν την Ελλάδα αφορώσαν εις αυτόν μεγαρίσαι**».

Απ' όλες τις πληροφορίες της αρχαιότητας, προκύπτει ότι τον Στίλπωνα τον θαύμαζαν και τον εκτιμούσαν όλοι, για το ήθος του, το χαρακτήρα του, την ανώτερη ηθική προσωπικότητά του και για τον υψηλόφρονα χαρακτήρα του. Χαρακτηριστικό είναι ότι δεν κολακευόταν από φιλοφρονήσεις διακεκριμένων **προσώπων**. Έτσι, δεν αποδέχτηκε πρόσκληση του **Πτολεμαίου του Σωτήρα** (στρατηγός του Μ. Αλεξάνδρου, ιδρυτής της δυναστείας των **Λαγιδών**: η ελληνιστική δυναστεία της Αιγύπτου, βασιλιάς της Αιγύπτου από το 304 μέχρι το 283 π.Χ., ο οποίος ίδρυσε το περίφημο

Μουσείο, καθώς και την ξακουστή βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας) να τον ακολουθήσει στην Αίγυπτο. Επίσης, όταν ο **Δημήτριος ο Αντιγόνου** (στρατηγός του Μ. Αλεξάνδρου, ίδρυσε τη δυναστεία των Αντιγονιδών, έζησε από το **381** έως το **301 π.Χ.**) κατέλαβε τα Μέγαρα και ζήτησε από τον Στίλπωνα να του καταγράψει τα πράγματα που του έλειπαν, αυτός του έδωσε την περίφημη απάντηση: **«Τίποτα δεν έχασε απ' όσα πραγματικά του ανήκαν, αφού κανένας δεν του είχε αφαιρέσει τη μόρφωση»**. Ήταν απλός στους τρόπους του και ανεπιτήδευτος και μπορούσε να προσαρμόζεται με τους απλούς ανθρώπους. Ο Πλούταρχος τον επαινεί ιδιαίτερα για την πραότητα και τη μετριοπάθειά του και ο Διογένης ο Λαέρτιος αναφέρει χαρακτηριστικά ότι ήταν **«αφελής και ανεπίπλαστος προς τε τον ιδιώτην εύθετος»**. Ακόμη ήταν ευπρεπής στα λόγια του και επιφυλακτικός στο να λαμβάνει θέση στις φιλοσοφικές θεωρίες. Παρ' όλη, όμως, την επιφύλαξη καταδικάστηκε από τον **Άρειο Πάγο** (το ανώτατο πολιτικό και ποινικό δικαστήριο), γιατί αμφισβήτησε τη θεότητα της Αθηνάς.

Στη φιλοσοφία του, η οποία διαμορφώθηκε και από την επίδραση της φιλοσοφίας των κυνικών, έμεινε σταθερός του Ελεατισμού της Μεγαρικής Σχολής και αρνείται το **ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ** (φιλοσοφικός όρος που εκφράζει την προοδευτική κίνηση, ότι τα πράγματα γίνονται, δημιουργούνται ή μεταβάλλονται) και στο **ΠΑΣΑΝ ΚΙΝΗΣΙΝ**

ΑΛΛΕΣ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ

- Ήταν πολέμιος της θεωρίας των ιδεών.
- Δε δεχόταν τη δυνατότητα της συνδέσεως του **υποκειμένου** και του **κατηγορουμένου** και επομένως και όλων των προτάσεων.
- Δίδασκε την ανεξαρτησία από κάθε εξωτερικό, δηλαδή την πνευματική και ηθική ελευθερία και την αυτάρκεια του σοφού.

- Όπως όλοι οι φιλόσοφοι της Μεγαρικής Σχολής, έτσι κι ο Στίλπων αναγνώριζε μόνο το απόλυτο κι ακίνητο **ΟΝ** και αρνούσαντο το πλήθος των όντων (**θεών**).

- Δεν αναγνώριζε καμιά σχέση ανάμεσα στο απόλυτο **ΟΝ**, όπως το αντιλαμβανόμαστε με το λόγο.

- Ως προς τις ηθικές αρχές, όπου ήταν έντονη η επίδραση των κυνικών, ο Στίλπων δεχόταν ως υπέρτατο αγαθό της ψυχής την **ΑΠΑΘΕΙΑ**, αποφεύγοντας, όμως, τις ακρότητες των κυνικών.

Η διδασκαλία του άσκησε επίδραση σε πολλούς επιφανείς άνδρες της εποχής του. Για το λόγο αυτό υπήρξε δάσκαλος διακεκριμένων φιλοσόφων και μάλιστα του Ζήνωνα (**4ος – 3ος π.Χ.** αιώνας).

Με την εριστική του πολεμική-τακτική, που ήταν χαρακτηριστικό γνώρισμα της Μεγαρικής Σχολής, ανέτρεπε την ύπαρξη των πλατωνικών ιδεών, «**ανήρει τα είδη**». Έτσι έλεγε: «Εάν υποθέσουμε ότι υπάρχει ο ιδεώδης άνθρωπος, δεν μπορεί εφόσον υπάρχει ιδεώδες να υφίσταται σε συγκεκριμένη κατάσταση, δηλαδή να είναι π.χ. άνθρωπος ομιλών»

Ο Στίλπων έγραψε ενδιαφέροντα έργα και μεταξύ αυτών, όπως μας πληροφορεί ο Διογένης ο Λαέρτιος, εννέα διαλόγους, που έχουν ύφος ψυχρό («φέρονται δ' αυτού διάλογοι εννέα ψυχροί»).

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Το **ΟΝ** είναι ένα, αδιαίρετο, αγέννητο κι αθάνατο.
- Πηγή της αληθινής γνώσεως είναι μόνο ο λόγος.
- Το ύψιστο αγαθό είναι η **ΑΠΑΘΕΙΑ** της ψυχής.
- Ο άνθρωπος πρέπει να έχει πνευματική και ηθική ελευθερία.
- Ο σοφός πρέπει να είναι αυτάρκης.
- Ο άνθρωπος πρέπει να είναι ανεξάρτητος από κάθε εξωτερική επίδραση.
- Όταν λέμε ότι ο άνθρωπος είναι αγαθός, ταυτίζουμε δύο πράγματα διάφορα, την αγαθότητα και τον άνθρωπο.

- Η φιλοσοφία είναι κάθαρση της ψυχής, που οδηγεί τον άνθρωπο στην **ελευθερία**.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Β'

ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

(359 – 336 π.Χ.)

Το μακεδονικό κράτος κυβερνούσε ο βασιλιάς με τη βοήθεια των ευγενών. Κατά τον **Ηρόδοτο**, πρώτος βασιλιάς ήταν ο **Περδίκας**, που θεωρείται και ο ιδρυτής του μακεδονικού κράτους, έζησε τον 7^ο π.Χ. αιώνα. Άλλοι βασιλείς ήταν ο **Αργαίος**, ο **Φίλιππος**, ο **Αέροπος**, ο **Αλκέτας**, ο **Αμύντος Α'**, ο **Αλέξανδρος Α'**, ο **Πτολεμαίος Αλώρου**, ο **Περδίκας Β'** και ο **Αρχέλαος**, που δολοφονήθηκε το 399 π.Χ.

Ύστερα από το θάνατο του τελευταίου επακολούθησε μία περίοδος αναστατώσεων, μέχρις ότου στην εξουσία πήρε στα σιβιβά του χέρια ο **Φίλιππος Β'**, πατέρας του Μ. Αλεξάνδρου, που βασίλευσε 23 ολόκληρα χρόνια. Ο Φίλιππος ανέβηκε στο θρόνο το 359 π.Χ., ανέδειξε τη Μακεδονία σε μεγάλη δύναμη κι έγινε ο θεμελιωτής του μεγαλείου του μακεδονικού κράτους. **Αυτός οραματίστηκε και πραγματοποίησε την πολιτική ένωση των Ελλήνων με την κατάλυση των ανεξάρτητων ελληνικών πόλεων-κρατών. Το έργο του συνέχισε και ολοκλήρωσε ο γιος του Αλέξανδρος Γ' ο Μέγας.**

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι, προτού αναφερθούμε στη βασιλεία και τα έργα του Φιλίππου, είναι απαραίτητο να ανατρέξουμε στην παιδική του ηλικία, γιατί ο τρόπος και ο τόπος που έζησε, ιδίως την εφηβεία του, έπαιξαν σπουδαίο ρόλο, τόσο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του, όσο και στις πράξεις του.

Το 368 π.Χ. ο Πτολεμαίος Αλώρου **δολοφόνησε**, ύστερα από πραξικόπημα, το βασιλιά Αλέξανδρο Β' και πήρε την εξουσία. Μετά από αυτό, ο σφετεριστής του θρόνου έκανε συμμαχία με την πανίσχυρη **Θήβα** και έγινε αμοιβαία ανταλλαγή ομήρων. Ανάμεσα στους ομήρους στάλθηκε στη Θήβα και ο μικρός τότε Φίλιππος Β', που έφθασε εκεί το 368 π.Χ. Ήταν η εποχή που η Θήβα είχε γίνει η

ισχυρότερη στρατιωτική δύναμη του ελλαδικού χώρου υπό την ηγεσία ενός από τους **μεγαλύτερους** στρατιωτικούς **όλων** των εποχών, του **Επαμεινώνδα**.

Έτσι, ο Φίλιππος Β', σε ηλικία μόλις **18** χρόνων βρέθηκε στο ισχυρότερο κέντρο της πολιτικής και της διπλωματίας του αρχαίου ελληνικού κόσμου και πλάι στην ισχυρότερη στρατιωτική φυσιογνωμία του καιρού. Και όπως ήταν έξυπνος και ικανός, αφομοίωσε όλη αυτή την πείρα στη στρατιωτική τέχνη, την πολιτική και τη διπλωματία. Εδώ, λοιπόν, στη Θήβα ο Φίλιππος διαμορφώθηκε σε στρατιωτική και πολιτική **ιδιοφυία**. Και όχι μόνο αυτό. Γιατί μυήθηκε, από το φιλόσοφο **ΠΑΜΜΕΝΗ**, στον ελληνικό πολιτισμό, πράγμα που του χρησίμευσε για τη γενικότερη πολιτική, που θ' ακολουθούσε πάνω στα ελληνικά πράγματα.

Ας κλείσουμε, όμως, την παρένθεση των νεανικών χρόνων του Φιλίππου και ας μιλήσουμε για το **μεγάλο ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΗ**.

Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΣ

Πήρε ικανοποιητική μόρφωση στην αυλή της Μακεδονίας, την οποία καλλιέργησε, σε μεγάλο βαθμό, στη Θήβα.

Από μικρός ήταν έξυπνος, **ρωμαλέος**, ακαταπόνητος πολεμιστής, εύστροφος στο μυαλό, σκληρός και άνθρωπος χωρίς φραγμούς. Αλλά, εκτός από τα παραπάνω χαρακτηριστικά γνωρίσματα, ο Φίλιππος, από τη φύση του, ήταν προικισμένος και με άλλα εξαιρετα προσόντα. Ήταν ευγενικός στους τρόπους του, αποφασιστικός στις ενέργειές του και οργανωτικός νους. Αγαπούσε τις μάχες και τους ευσταλείς άνδρες, οι οποίοι διακινδύνευαν τη ζωή τους μαζί του. Δεν είναι, ίσως, υπερβολή να πούμε ότι ήταν κυριολεκτικά (προ του Αλεξάνδρου) ο γενναιότερος των γενναίων και άφηγε ένα μέρος του εαυτού του σε κάθε πεδίο μάχης (ως γενναίος και ριψοκίνδυνος άνδρας, ήταν αδύνατο να μη τραυματιστεί σε κάθε μάχη).

Ο Δημοσθένης, που υπήρξε ο μεγαλύτερος εχθρός του, αναφώνησε κάποτε: **«Τι άνθρωπος! Προς χάριν της εξουσίας και της κυριαρχίας έχασε το ένα μάτι, έσπασε τον ώμο του, καταδίκασε σε παράλυση τον ένα βραχίονα και το ένα του πόδι»**.

Τέλος, ο Φίλιππος, δεν ήταν μόνο ένας ιδιοφυής στρατηγός, που εγκαινίασε νέες μεθόδους τακτικής και στρατηγικής, αλλά και ένας μεγάλος πολιτικός, ένας τετραπέρατος και διορατικός διπλωμάτης (στη διπλωματία ήταν γλυκομίλητος και δόλιος, παραβίαζε τις υποσχέσεις του **«ελαφρά τη καρδία»** και ήταν πρόθυμος να δώσει νέες υποσχέσεις), ένας εύγλωττος ρήτορας και γοητευτικός άνθρωπος. Ο ιστορικός **Θεόπομπος** από τη Χίο, που έζησε κατά τον 4^ο π.Χ. αιώνα, στα **«ΦΙΛΙΠΠΙΚΑ»** γράφει χαρακτηριστικά γι' αυτόν, **πως ποτέ η Ευρώπη δε γνώρισε τέτοιον άντρα**.

Αυτά ήταν τα κύρια χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του Φιλίππου, τα οποία τον ανέδειξαν σε μια **μεγάλη πολιτική και στρατιωτική Φυσιογνωμία του αρχαίου ελληνικού κόσμου**.

Αλλά, ας επανέλθουμε στα ιστορικά γεγονότα.

Όταν ανέβηκε στο θρόνο ήταν μόλις **33** χρόνων και πάνω του έπεφτε η σκιά της εσωτερικής διχόνοιας, της μεγάλης αυτής πληγής των ανθρώπων, που βασιλεύει ανά τους αιώνες **αθεράπευτη και θριαμβευτική**, αλλά και του εξωτερικού πολέμου. Παρ' όλ' αυτά στάθηκε τόσο αξιόλογος άνθρωπος, ώστε η βασιλεία του να αποδειχθεί μία από τις **ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΕΣ** της ιστορίας.

Αυτό πέτυχε γιατί κατανόησε ότι για να κρατήσει την εξουσία, εκτός από την ευλύγιστη, και δόλια πολλές φορές, πολιτική του, έπρεπε να συγκροτήσει ισχυρό στρατό και προπαντός αφοσιωμένους στον ηγεμόνα. Το παράδειγμα του Επαμεινώνδα τού φώτιζε το δρόμο. Έτσι, από την πρώτη στιγμή, συγκρότησε ισχυρό στρατό και αργότερα δημιούργησε, για πρώτη φορά στην ιστορία, μόνιμο στρατό από επαγγελματίες στρατιώτες (είχε έσοδα που αντλούσε από την εκμετάλλευση των **χρυσορυχείων του Παγγαίου**, μετά την κατάληψη

της **Αμφίπολης το 357 π.Χ.**) ανώτερο απ' οτιδήποτε γνωστό ως τότε στον κόσμο.

Με αυτές τις προϋποθέσεις, αλλά και με την ευστροφία, την εξυπνάδα, την πονηριά, που συνοδεύονταν από μια πρωτόγονη απλότητα και προπαντός με την αποφασιστικότητα, ο Φίλιππος έβαλε τέλος στην αναρχία μέσα στα σύνορά του και ενέπνευσε στους ατίθασους γείτονες σεβασμό για την εξουσία του.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Οργάνωσε μεθοδικά, σκληρά και ευφυέστατα το στρατό ως εξής:

- **Στο ιππικό**, που είχε ρωμαλέα άλογα της Μακεδονίας και της Θράκης, το οποίο είχε εκγυμναστεί από τον ίδιο το Φίλιππο, να μάχεται σε στενό σχηματισμό, που παρατασσόταν στα άκρα του πεζικού, για να περικυκλώνει τον εχθρό, και ήταν το ισχυρότερο και το καλύτερο της εποχής του. Δίκαια, λοιπόν, οι ιστορικοί τον θεώρησαν ότι υπήρξε πραγματικά **«ο πατέρας της τακτικής του ιππικού»**.

- **Στο πεζικό**, που αποτελούνταν από τραχείς κυνηγούς και χωρικούς διατεταγμένους σε φάλαγγα τη λεγόμενη **«ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΦΑΛΑΓΓΑ»** (έτσι πέρασε στην ιστορία), που είχε διαφορετική διάταξη από τη **«ΛΟΞΗ ΦΑΛΑΓΓΑ»** του Θηβαίου στρατηλάτη Επαμεινώνδα. Οι στρατιώτες ήταν οπλισμένοι με δόρατα μήκους τεσσάρων **(4)** μέτρων και **20** εκατοστών, τις περίφημες **«ΣΑΡΙΣΕΣ»**, που ήταν οπλισμός επαναστατικός για την εποχή. Ας σημειωθεί ότι η στρατιωτική θητεία ήταν υποχρεωτική για τους Μακεδόνες

- **Τέλος**, το στρατό ακολουθούσαν πολιορκητικά μηχανήματα, οι καταπέλτες και οι κριοί, που σκοπό είχαν την κατάληψη πόλεων

ΣΧΕΔΙΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΔΟΞΙΕΣ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

Με την παραπάνω πανίσχυρη στρατιωτική δύναμη, ο Φίλιππος ήταν αποφασισμένος να επιτύχει τους κάτωθι σκοπούς:

- **Να ενοποιήσει τις ελληνικές πόλεις** υπό την ηγεσία του και
- **Ως αρχιστράτηγος του ενωμένου ελληνικού στρατού** είχε την πρόθεση να περάσει τον Ελλήσποντο και να διώξει τους Πέρσες από την ελληνική Μικρά Ασία.

Για να επιτύχει, όμως, τους σκοπούς του έπρεπε πρώτα να εξασφαλίσει τα νώτα του και μετά να κάνει τις απαραίτητες κινήσεις. Έτσι, αφού πρώτα εξουδετέρωσε τους διεκδικητές της εξουσίας του, στράφηκε εναντίον των εξωτερικών εχθρών του κράτους των **Παιόνων** (ελληνοθρακικός λαός της αρχαίας Μακεδονίας), **Ιλλυριών** (**Ιλλυρία**: ορεινή περιοχή της Βαλκανικής χερσονήσου), **Λυγκιστίδων** (**Λύγκιστις**: περιοχή της αρχαίας Μακεδονίας) κ.ά., τους οποίους κατατρόπωσε, τον έναν μετά τον άλλον και τους εξανάγκασε σε υποταγή.

Με τις επιτυχίες αυτές έκλεισε το **359 π.Χ.**, που ήταν και ο πρώτος χρόνος της βασιλείας του Φιλίππου.

Από τον επόμενο χρόνο κινήθηκε εναντίον της **Θράκης** και άλλων διαφόρων πόλεων, στις ακτές της Μακεδονίας και της Θράκης (**Αμφίπολη το 357 π.Χ.**, **Πύδνα και Ποτίδαια το 336 π.Χ.**, **Μεθώνη το 355 π.Χ.**, όπου, κατά την πολιορκία, έχασε το ένα του μάτι και **την Όλυνθο το 348 π.Χ.**), που ήταν αποικίες ή σύμμαχοι των Αθηνών, της Κορίνθου, της Σπάρτης κ.λπ.

Η υποταγή των πιο πάνω πόλεων και ιδίως της Ολύνθου ήταν ένας αξιόλογος σταθμός για τα σχέδια του Φιλίππου, γιατί από τότε το μακεδονικό κράτος ολοκληρώθηκε εδαφικά στο χώρο της Μακεδονίας και της Θράκης.

Οι επιτυχίες αυτές του Φιλίππου ανησύχησαν τις ελληνικές πόλεις και ιδιαίτερα την Αθήνα, που έβλεπε στο πρόσωπο του

Φιλίππου, που τον θεωρούσε **βάρβαρο, τον αδίστακτο καταπατητή της ελευθερίας όλων των ελληνικών πόλεων.**

Παρ' όλ' αυτά, **το 346 π.Χ.** οι Αθηναίοι έστειλαν αντιπροσωπεΐα, που την αποτελούσαν **ο Φιλοκράτης, ο Αισχίνης, ο Κτησιφών, ο Δημοσθένης** και άλλοι, στην Πέλλα, την πρωτεύουσα του μακεδονικού κράτους και μετά από πολλές και δύσκολες συζητήσεις έκλεισε ειρήνη, που ονομάστηκε **«ΦΙΛΟΚΡΑΤΕΙΟΣ»**, από το όνομα του Φιλοκράτη, που ήταν εισηγητής.

Ο Φίλιππος δε βιαζόταν να επικυρώσει την **«Φιλοκράτειο Ειρήνη»** κι έτσι η κωλυσιεργία αυτή διευκόλυνε καλύτερα την επιδίωξη των σκοπών του. Με αυτές τις προϋποθέσεις η ειρήνη, στην ουσία, ήταν μια απλή ανάπαυλα, κατά την οποία οι δύο παρατάξεις προετοιμάζονταν για την αποφασιστική μάχη.

Αυτή την κατάσταση εκμεταλλεύτηκε ο Φίλιππος και έκανε διάφορες μικροεπιχειρήσεις, οι οποίες του άνοιξαν το δρόμο προς τη Νότια Ελλάδα.

ΠΡΟΕΛΑΣΗ ΠΡΟΣ ΝΟΤΟΝ

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε κάτι πολύ σημαντικό, που έπαιξε σπουδαίο ρόλο, για την υλοποίηση των σχεδίων του Φιλίππου.

Από το έτος **356** μέχρι το **346 π.Χ.**, οι περισσότερες ελληνικές πόλεις ήταν διαιρεμένες και εξαντλούνταν σ' έναν αδελφοκτόνο αλληλοσπαραγμό, που είχε ως σκοπό την επικράτηση της μιας επί της άλλης.

Αυτή την κατάσταση εκμεταλλεύτηκε ο πανούργος Φίλιππος και βάδισε αμέσως προς τη Νότια Ελλάδα και **το 346 π.Χ.** κατέλαβε, μετά από σκληρές μάχες, τη **Φωκίδα** (περιοχή της νοτιοκεντρικής Ελλάδας), **τις Φέρες** (αρχαία πόλη της Θεσσαλίας, το σημερινό Βελεστίνο), **τις Παγασές** (αρχαία πόλη της Θεσσαλίας) και τη **Μαγνησία** και τελικά έφθασε **στις Θερμοπύλες**, όπου σταμάτησε. Έτσι, ο Φίλιππος, για πρώτη φορά, έκανε την εμφάνισή του σαν

πανελλήνιος ηγέτης. Στη συνέχεια, αφού τακτοποίησε με τους **Αμφικτύονες** (αντιπρόσωποι πόλεων, που αποτελούν αμφικτιονία, δηλαδή πολιτικό και θρησκευτικό σύνδεσμο πόλεων μιας περιοχής, όπου υπήρχε ναός κοινής λατρείας) τα πολιτικά πράγματα, επέστρεψε στη Μακεδονία.

Από εκεί αναχώρησε για τη Θράκη, και αφού εκθρόνισε δύο βασιλείς, έγινε κύριος της περιοχής που βρίσκεται ανάμεσα στον ποταμό **Νέστο** και τον **Εύξεινο Πόντο**. Στη συνέχεια πολιορκήσε την **Πέρινθο** και το **Βυζάντιο**, που, σύμφωνα με τη «**Φιλοκράτειο Ειρήνη**» ανήκαν στους Αθηναίους.

Οι τελευταίοι, όταν πληροφορήθηκαν τις στρατιωτικές ενέργειες του Φιλίππου, ανησύχησαν πολύ και τότε αντιλήφθηκαν πόσο δίκιο είχε ο Δημοσθένης, που έβλεπε στο πρόσωπο του Φιλίππου, όχι τον ελευθερωτή και τον ενωτικό, αλλά τον υποδουλωτή (κατά το Δημοσθένη ο Φίλιππος ασκούσε επεκτατική πολιτική) και αποφάσισαν να πολεμήσουν, για την ανεξαρτησία της πόλης τους και για τη διατήρηση της ελεύθερης εκείνης δημοκρατίας, που την είχε κάνει **ΦΩΣ του ΚΟΣΜΟΥ**.

Στην Αθήνα τότε δημιουργήθηκε σοβαρό αντιμακεδονικό ρεύμα.

Εδώ πρέπει να κάνουμε μια παρένθεση και να πούμε, ότι την εποχή εκείνη οι Αθηναίοι ήταν διχασμένοι πάνω στις προθέσεις, στις προτάσεις και στις σκέψεις του Φιλίππου, σε «**ΦΙΛΙΠΠΙΖΟΝΤΕΣ**», με αρχηγό το σπουδαίο ρήτορα **Αισχίνη** και σε «**ΑΝΤΙΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥΣ**», με επικεφαλής το φλογερό πατριώτη και πατέρα της ρητορικής **Δημοσθένη** (είναι ονομαστοί οι φλογεροί πατριωτικοί λόγοι, που εκφωνούσε στην Εκκλησία του Δήμου και αλλού, κατά του Φιλίππου, οι οποίοι πέρασαν στην ιστορία σαν υπόδειγμα πατριωτικών και πολιτικών λόγων με τον τίτλο «**ΦΙΛΙΠΠΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ**»).

Αλλά ας επανέλθουμε στα κυρίως ιστορικά γεγονότα.

Ο Φίλιππος, μετά τις νίκες του προς ανατολάς, εγκατέλειψε τη Θράκη, πέρασε τη Μακεδονία και προχώρησε προς τη Νότια Ελλάδα.

Η ΜΑΧΗ ΣΤΗ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑ

Όταν ο Φίλιππος έφθασε στη Βοιωτία, οι Αθηναίοι και άλλες πόλεις πανικοβλήθηκαν και έτσι, με υπόδειξη του Δημοσθένη, προχώρησαν σε συμμαχία με πόλεις της κεντρικής Ελλάδας, της Αχαΐας, τα Μέγαρα και αρκετά νησιά. Στην προσπάθεια αυτή η Σπάρτη κράτησε αρνητική θέση.

Κατόπιν αυτού το **338** π.Χ. οργανώθηκε εσπευσμένα στρατός και βάδισε προς βορρά, για να αντιμετωπίσει τις φάλαγγες του Φιλίππου **στη Χαϊρώνεια της Βοιωτίας.**

Πράγματι, η αποφασιστική μάχη μεταξύ των συμμαχικών στρατευμάτων των ελληνικών πόλεων και του Φιλίππου, έγινε στη **Χαιρώνεια το 338** π.Χ. Ο μακεδονικός στρατός καλύτερα οργανωμένος, υποδειγματικά πειθαρχημένος και εξοπλισμένος (ήταν πρωτότυπος για την εποχή), νίκησε το συμμαχικό στρατό. Ο τελευταίος, που πολέμησε με γενναιότητα και μάλιστα **οι ΙΕΡΟΛΟΧΙΤΕΣ Θηβαίοι**, δεν είχε ικανή ηγεσία. Οι απώλειες υπήρξαν μεγάλες. Αξίζει να σημειωθεί ότι, στη μάχη, έπεσαν μέχρις ενός και οι τριακόσιοι (**300**) Ιερολοχίτες, αφού πολέμησαν ηρωικά.

Εδώ πρέπει να κάνουμε μια παρένθεση για να σημειώσουμε ότι, ο δεκαοκτάχρονος (**18**) γιος του Φιλίππου Αλέξανδρος, ηγήθηκε του μακεδονικού ιππικού με ασυγκράτητη τόλμη και ανδρεία, η οποία προκάλεσε το θαυμασμό εχθρών και φίλων.

Με τη νίκη του αυτή ο Φίλιππος αναδείχτηκε πλέον ως ο αναμφισβήτητος ηγέτης της πανελλήνιας πολιτικής ένωσης.

Φέρθηκε με διπλωματική γενναιοφροσύνη προς τους ηττημένους και ιδιαίτερα προς τους Αθηναίους, οι οποίοι με την παρέμβαση **του Φωκίωνα** (Αθηναίος πολιτικός και στρατιωτικός, έζησε από το **402 μέχρι το 318** π.Χ.), έδειξαν ανάλογη συμπεριφορά και τον αναγνώρισαν **ΗΓΕΜΟΝΑ** της Ελλάδας.

Τα αποτελέσματα της μάχης της Χαιρώνειας ήταν ανυπολόγιστα. Η ενότητα, την οποία η Ελλάδα δεν κατόρθωσε να δημιουργήσει μόνη, επιτεύχθηκε με ένα, κατά το ήμισυ, εχθρικό ξίφος.

Τέλος, η νίκη του Φιλίππου στη Χαιρώνεια αποτελεί σημαντικό γεγονός, για την ιστορία της αρχαίας Ελλάδας, γιατί, ουσιαστικά σήμανε **το ΘΑΝΑΤΟ** της πόλης – κράτους, που για αιώνες αποτέλεσε τον πυρήνα της πολιτικής συγκρότησης στον ελλαδικό χώρο.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΟ

Ύστερα από τη νίκη του στη Χαιρώνεια, ο Φίλιππος υπέταξε και άλλες πόλεις στις οποίες εγκατέστησε φρουρές. Αφού ολοκλήρωσε τις στρατιωτικές του επιχειρήσεις με επιτυχία, συγκάλεσε **«ΚΟΙΝΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ»** όλων των ελληνικών πόλεων (έλαβαν μέρος **31** πόλεις εκτός της Σπάρτης, που δεν θέλησε να τον αναγνωρίσει ηγεμόνα της Ελλάδας). Ο Φίλιππος παρουσιάστηκε στο συνέδριο ως ειρηνοποιός των Ελλήνων. Έτσι, οι αποφάσεις που πάρθηκαν ήταν οι ακόλουθες:

- Η **«ΚΟΙΝΗ ΕΙΡΗΝΗ ΤΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙΝ»**, που προέβλεπε ότι, όποια πόλη δεν θα τηρούσε τον όρο αυτό, θα δικαζόταν από ομοσπονδιακό δικαστήριο.

- Η ίδρυση νέας πανελλήνιας συμμαχίας (ομοσπονδία κατά το υπόδειγμα της Βοιωτίας).

- Ο Φίλιππος **πρότεινε** και έγινε δεκτό, να εκστρατεύσει εναντίον των Περσών (ήθελε να ελευθερώσει τη Μ. Ασία), οι οποίοι τόσες καταστροφές προξένησαν στην Ελλάδα κατά τους περσικούς πολέμους (**500-449**, δηλαδή από την Ιωνική επανάσταση μέχρι την ειρήνη του Καλλίου με τους Πέρσες). Το συνέδριο τον εξέλεξε ομόφωνα **ΑΡΧΙΣΤΡΑΤΗΓΟ** των Πανελλήνων (με αποτέλεσμα αυτός να παίρνει τις μεγάλες και σοβαρές αποφάσεις, αν και τηρούσε τα προσχήματα για κάποια ελευθερία και αυτονομία των πόλεων) και κάθε πόλη θα συνεισέφερε σ' αυτόν τον πόλεμο το κατά δύναμη, σε άνδρες, όπλα και πλοία.

Έτσι, ο Φίλιππος είχε φθάσει στο κατακόρυφο της δόξας του και είχε επιτύχει κάτι που κανείς πριν από αυτόν, αλλά και μετά, δεν μπόρεσε να πραγματοποιήσει, δηλαδή την ειρήνευση και τη συνένωση του κόσμου του Αιγαίου και του ελλαδικού χώρου.

Μετά το «**Κοινό Συνέδριο των Ελλήνων**» στην Κόρινθο, ο Φίλιππος αναχώρησε για τη Μακεδονία, για να ετοιμάσει την εκστρατεία κατά της Περσίας.

Το καλοκαίρι του 336 π.Χ., έστειλε **10.000** στρατό μ' επικεφαλής τον **Παρμενίωνα, τον Αμύντα Άτταλο**, στη Μ. Ασία. Οι Μακεδόνες πέρασαν τον Ελλήσποντο και δημιούργησαν προγεφύρωμα στο μικρασιατικό έδαφος, έτσι που να διευκολυνθεί το πέρασμα ολόκληρου του στρατού του Φιλίππου.

Στο μεταξύ ο Φίλιππος βρισκόταν στην πρωτεύουσα, **την Πέλλα**, γιατί πάντρευε την κόρη του Κλεοπάτρα με το βασιλιά της Ηπείρου **Αλέξανδρο Α'**

Η ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

Ο Φίλιππος είχε καταστρώσει τα σχέδιά του, αλλά δεν υπολόγιζε την Ολυμπιάδα, τη μητέρα του Αλεξάνδρου (παντρεύτηκε διάφορες γυναίκες), με αποτέλεσμα η οικογενειακή του ζωή να μην είναι καθόλου αρμονική. Έτσι, το τέλος του, δεν καθορίστηκε στο πεδίο της μάχης, αλλά από την αποτυχία του στις σχέσεις του με τη σύζυγό του, η οποία συνωμότησε και όπως λέγεται έβαλε τον αξιωματικό του Φιλίππου, **Παυσανία** και τον δολοφόνησε, την ώρα που ο βασιλιάς πήγαινε με την ακολουθία του στο θέατρο **των Αιγών (Αιγές:** αρχαία πρωτεύουσα της Μακεδονίας μέχρι το **399 π.Χ.**, η σημερινή Έδεσα), να παρακολουθήσει μια δραματική παράσταση, που δινόταν με την εορταστική ευκαιρία των γάμων της κόρης του (δολοφονήθηκε τέλος καλοκαιριού του **336 π.Χ.**).

Τέτοιο υπήρξε το τέλος του ισχυρότερου άνδρα, που παρουσιάστηκε στον ελληνικό ορίζοντα, μετά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο. Το έργο που επιτέλεσε, αν και δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει, ήταν πρωτοποριακό και μέγα. Η μοίρα αυτόν επέλεξε για να πραγματοποιήσει **την Πολιτική ένωση** του ελληνισμού, που βράδυνε αρκετά. Έτσι, αυτός πρώτος υπήρξε ο ενσάρκωτής της πανελληνίας ιδέας, που χρόνια ολόκληρα ήταν ιδανικό των Ελλήνων.

Το πρόβλημα που προέκυπτε τώρα, για τον πολιτισμένο κόσμο, ήταν τι θα έκανε ο διάδοχος του Φιλίππου Αλέξανδρος με αυτά που κληρονόμησε.

ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
(336 – 323 π.Χ.)

Λίγες είναι οι προσωπικότητες της αρχαίας Ελλάδας, που η ιστορία τους είναι τόσο γνωστή, όσο του **ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ**. Κι αυτό οφείλεται στο γεγονός, ότι γύρω από τον Αλέξανδρο αναπτύχθηκε μια μεγάλη φιλολογία στην αρχαία εποχή. Πολλοί έγραψαν για τη ζωή και τα κατορθώματά του, από τους οποίους οι σπουδαιότεροι ήταν:

- **Ο Φλάριος Αρριανός:** Έλληνας ιστορικός και φιλόσοφος από τη Νικομήδεια **95-175**. Ρωμαίος πολίτης, έγραψε το ιστορικό έργο «**Ανάβασις Αλεξάνδρου**».

- **Ο Διόδωρος ο Σικελιώτης:** Μεγάλος ιστοριογράφος από το Αγύριο της Σικελίας, **90-20** π.Χ., κατέγραφε τα γεγονότα από καταβολής κόσμου μέχρι το **58** π.Χ. στο έργο του «**Βιβλιοθήκη Ιστορική**» (40 βιβλία).

- **Ο Πλούταρχος:** Ιστορικός, βιογράφος και φιλόσοφος από τη Βοιωτία, που έζησε από το **50** μέχρι το **120**.

- **Ο Κόιντος Κούρτιος Ρούφος:** Ρωμαίος ιστορικός, έζησε στα μέσα του **1^{ου}** μ.Χ. αιώνα.

- **Ο Πομπήιος Τρόγος:** Ρωμαίος ιστορικός και βιογράφος, **2^{ος}** μ.Χ. αιώνας.

Ο Αλέξανδρος γεννήθηκε στις **21 Ιουλίου 356** π.Χ., στην πρωτεύουσα της Μακεδονίας **ΠΕΛΛΑ**, που βρισκόταν στις όχθες μιας λίμνης που σχηματιζόταν από τα νερά του ποταμού Λουδία, και πέθανε στις **13 Ιουνίου 323** π.Χ. στη **BABYΛΩΝΑ**, πρωτεύουσα της Βαβυλωνίας, χώρας που βρισκόταν στη Μεσοποταμία (Ιστορική περιοχή της δυτικής Ασίας, ανάμεσα στον Ευφράτη και στον Τίγρη ποταμό).

ΠΟΙΟΣ ΗΤΑΝ Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Α' ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ

- Είχε ωραία χαρακτηριστικά, ανοιχτόχρωμη επιδερμίδα και τα μαλλιά του στέκονταν πάνω στο μέτωπό του σαν χαίτη λιονταριού.
- Είχε ανάστημα μάλλον μέτριο.
- Ήταν αθλητικός και ρωμαλέος και διακρινόταν για τη μεγάλη δύναμη των χεριών του, που ήταν γυμνασμένα από την πάλη.
- Πήρε, από τον πατέρα του, τον ψυχρό ορθολογισμό, τη στρατηγική ικανότητα και τον πολιτικό νου.
- Από πολύ μικρός έδειξε την τόλμη, την ευφυΐα και τα φιλόδοξα σχέδιά του. Συχνά, μάλιστα, έλεγε στους συνομηλίκους του: « **Φίλοι μου, όλα θα τα προλάβει ο πατέρας μου και σ' εμένα δε θα αφήσει να κάνω μαζί σας κανένα μεγάλο λαμπρό έργο** » (αυτά κατά τον Πλούταρχο).
- Σε όλες τις φονικές πολεμικές επιχειρήσεις, έθεσε τη ζωή του στους ίδιους κινδύνους με τους στρατιώτες του. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την εμπύχωση και το μαχητικό πείσμα των στρατιωτών του, που τον λάτρευαν κυριολεκτικά, αλλά και τον μεγάλο κίνδυνο που διέτρεξε, πολλές φορές, στις αποφασιστικές μάχες που έδωσε (δεν είναι λίγες οι φορές που σύντροφοί του τού έσωσαν τη ζωή σε **οριακή** καμπή της μάχης).

Β' ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ

Η έλλειψη ιστορικών στοιχείων δεν επιτρέπει να εμβαθύνει κανείς στα έγκατα της ψυχής του **Αλεξάνδρου** και να συλλάβει την πνευματικότητα του νεαρού **ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΗ**, που καταπιάστηκε με υπεράνθρωπα έργα και τα έφερε σε πέρας. Τα στοιχεία, όμως, που

υπάρχουν αποκαλύπτουν τη **θαυμαστή δημιουργική του δύναμη** και δίνουν το μέτρο του **μεγαλείου** του.

Μερικοί τον κατηγορούν ότι πέταξε στο βάραθρο τη σημαία, με την οποία άρχισε τον πόλεμο εναντίον των Περσών, φιλοδοξώντας να δώσει στην Ελλάδα μια ζωή ευημερίας και πολιτισμού.

Η αλήθεια είναι ότι ο Αλέξανδρος διδάχτηκε πως ο τρόπος ζωής των **«βαρβάρων»** περιείχε στοιχεία και αρετές, που οι Έλληνες είχαν από καιρό λησμονήσει.

Κρίνοντας τον ως άνθρωπο, πρέπει να δικαιολογήσουμε μερικές ακρότητες, που οφείλονταν στο σκοτεινό περιβάλλον της παιδικής ηλικίας του. Η ιστορία, όμως, δεν συγχωρεί στον Αλέξανδρο (το μαθητή του Αριστοτέλη) την προσφυγή στη βία, που είχε ως συνέπεια τη βάρβαρη εξόντωση, όπως πιο κάτω θα δούμε, των πιο αφοσιωμένων φίλων του.

Υπήρξε υπερόπτης, γενναϊόφρων, στοργικός, ασύγκριτα γενναίος και αυταρχικός, αλλά και **ΜΕΓΑΛΟΣ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΗΣ**, που έδινε πρώτος το παράδειγμα. Είχε συμεριστεί τις κακουχίες των στρατιωτών του και είχε πολεμήσει, σε κάθε μάχη του, στην **πρώτη γραμμή** και με το σπαθί στο χέρι.

Ας δούμε, όμως, πώς τον περιγράφει ο μεγάλος Πλούταρχος:

«Αν και ήταν ορμητικός και βίαιος σε όλα τα ζητήματα, οι ηδονές του σώματος είχαν μικρή κυριαρχία πάνω του και τις χαιρόταν με μεγάλη συγκράτηση, νομίζοντας πως ταίριαζε περισσότερο σ' ένα βασιλιά να κατακτήσει τον εαυτό του παρά άλλους ... Η φιλοδοξία διατηρούσε πρόωρα σοβαρό και έξοχο το παιδικό πνεύμα του Αλεξάνδρου. Δεν επιζητούσε τις απολαύσεις, ούτε τον πλούτο και κάθε είδος φήμης, όπως έκανε ο Φίλιππος, αλλά την ΑΡΕΤΗ και τη ΔΟΞΑ».

Τέλος, δεν πρέπει να μας διαφεύγει της προσοχής, ότι κρατούσε προ οφθαλμών το **όνειρο** να φέρει το **ΦΩΣ** των Αθηνών στον ευρύτερο κόσμο.

Η ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΤΟΥ

Ο Αλέξανδρος ήταν ισχυρογνώμων, βίαιος και ευερέθιστος. Πολλές φορές είχε επιχειρήσει να χειροδικήσει κατά των συντρόφων του, πράγμα που η Αυλή δεν μπορούσε να επιτρέψει. Χρειαζόταν κάποιος με μεγάλο κύρος να του διδάξει το συναίσθημα του καθήκοντος και της αξιοπρέπειας, να του διδάξει την αξιοσύνη που έδειχναν οι Έλληνες στις καλές, αλλά και στις κακές στιγμές της ζωής τους.

Έτσι, ο Φίλιππος σκέφτηκε να καταφύγει στον σοφότερο άνθρωπο της Ελλάδας, στον ίδιο τον **Αριστοτέλη**. Τον κάλεσε, λοιπόν, για παιδαγωγό του Αλεξάνδρου, στην Αυλή της Πέλλας. Και ο Αριστοτέλης δέχτηκε (ήταν για τρία χρόνια δάσκαλός του). Με τον τρόπο αυτό, ο Αλέξανδρος έλαβε ελληνική ανατροφή, κατά την οποία οι νέοι, εκτός από τα γράμματα, τη μουσική και τον αθλητισμό, διδάσκονταν, από τους γέροντες τη λειτουργία του κράτους και τα καθήκοντά τους ως πολιτών.

Ο Αλέξανδρος αγάπησε τον Αριστοτέλη σαν πατέρα του και γι' αυτό χαρακτηριστικά έλεγε:

«Ο Φίλιππος μου έδωσε τη ζωή, αλλά ο Αριστοτέλης τα ΙΔΕΩΔΗ, που κάνουν τη ζωή ΑΞΙΑ να τη ζήσει κανείς».

**ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΟΔΟΠΟΡΙΚΟ
ΤΗΣ ΕΝΔΟΞΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ**

Το καλοκαίρι του 336 π.Χ. δολοφονείται ο πατέρας του Φίλιππος Β', σε ηλικία **46** ετών, στο θέατρο των Αιγών, από το νεαρό αξιωματικό της φρουράς του **Παυσανία** (έχουν διατυπωθεί βίσιμες υποψίες, ότι η σύζυγός του **ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ** οργάνωσε τη δολοφονία).

Μόλις δολοφονήθηκε ο Φίλιππος, ο Αλέξανδρος έδρασε αμέσως κεραυνοβόλα, κατά τη συνήθειά του. Αναγνωρίστηκε από τη συνέλευση του στρατού (είχε ιδιαίτερες συμπάθειες) ως βασιλιάς μέσα στο ίδιο θέατρο, προτού ακόμη καλά-καλά να απομακρύνουν το πτώμα του Φιλίππου.

Επιτρέψτε μου εδώ, αγαπητοί φίλοι, να κάνω μια παρένθεση, γιατί νομίζω, αξίζει τον κόπο.

Ποιος θα φανταζόταν ότι η ιστορία θα επαναλαμβανόταν ύστερα από **2350** χρόνια περίπου; Και εξηγούμαι. Ο τέως πρόεδρος των ΗΠΑ **Τζόνσον** ορκίστηκε πρόεδρος μέσα στο ίδιο αεροπλάνο, που μετέφερε, στην Ουάσιγκτον, τη σορό του αείμνηστου **Τζων Κένεντυ**, που ύπουλα και άνανδρα δολοφονήθηκε στο Ντάλας του Τέξας. Βλέπετε η εξουσία είναι γλυκιά και μόλις μας δοθεί η ευκαιρία την αρπάζουμε κυριολεκτικά, για να επιβεβαιώσουμε, έτσι, πανηγυρικά και τη σοφή λαϊκή παροιμία, που λέει: **«Τα πλούτη πολλοί εμίσησαν, τη δόξα ουδείς»**. Φράση που εμείς οι νεοέλληνες έχουμε την ευκαιρία **«ν' απολαμβάνουμε»** πολλές φορές στο κοινωνικό μας περιβάλλον

Ας επιστρέψουμε, όμως, στη ροή των ιστορικών γεγονότων.

Ο Αλέξανδρος εκδικήθηκε το φόνο του πατέρα του με την εκτέλεση των υπόπτων ή των ενόχων.

Μόλις έγινε βασιλιάς τα πράγματα δεν ήταν καθόλου ρόδινα γι' αυτόν **«παρέλαβε τη βασιλεία»** γράφει ο Πλούταρχος, **«φθόνους μεγάλους και δεινά μίση και κινδύνους πανταχόθεν έχουσαν»**.

Πράγματι έτσι είχαν τα πράγματα. Γιατί, από βορρά, επαναστάτησαν τα βάρβαρα φύλα και παράλληλα άρχισε μεγάλος αναβρασμός στην Ελλάδα (αντιμακεδονική εξέγερση) με υποκινητή το Δημοσθένη, που θεωρούσε τον Αλέξανδρο **ΓΕΛΟΙΟ, λόγω ηλικίας.**

Ο Αλέξανδρος με το στρατιωτικό δαιμόνιο που τον διέκρινε, αντιλήφθηκε τις κινήσεις και τα σχέδια των αντιπάλων του, κι αμέσως, αφού πρώτα επιτέθηκε και κατανίκησε το **335 π.Χ.** τις βαρβαρικές φυλές (**Ιλυριοί, Κέλτες, Γέτες κ.ά.**) και έφθασε μέχρι το **Δούναβη**, στράφηκε προς το νότο όπου κατέστειλε την εξέγερση και σάρωσε όλες τις ελληνικές πόλεις και συμμαχίες, τη μια μετά την άλλη, κι έφθασε μέχρι τη **Θήβα, την οποία κατάστρεψε εντελώς.** Δε θα ήταν, ίσως υπερβολή να πούμε, ότι εξαφανίστηκε από προσώπου γης: ο Αλέξανδρος σεβάστηκε μόνο τα σπίτια του ποιητή **ΠΙΝΔΑΡΟΥ** και του κυνικού φιλοσόφου **Κράτη.** Σέβεται όμως και την Αθήνα, την οποία θαύμαζε πάντα και θεωρούσε **ΚΑΡΔΙΑ** του ελληνικού πολιτισμού.

Κατόπιν των πιο πάνω γεγονότων οι Αθηναίοι πανικοβλήθηκαν. Έτσι επικράτησαν οι μακεδονίζοντες, που αποφάσισαν να στείλουν πρεσβεία στον Αλέξανδρο, ο οποίος δέχτηκε καλά κι ευγενικά τους πρέσβεις και ζήτησε να στείλουν απεσταλμένους στην Κόρινθο, για να πάρουν μέρος στο συνέδριο, που συγκάλεσε ο Αλέξανδρος. Όλες οι ελληνικές πόλεις έστειλαν απεσταλμένους, εκτός από τους Σπαρτιάτες, που δήλωσαν πως είναι πατροπαράδοτο σ' αυτούς να μην ακολουθούν στον πόλεμο άλλους, αλλά αυτοί να είναι αρχηγοί (αυτά μας πληροφορεί ο Έλληνας ιστορικός Διόδωρος).

Στο συνέδριο, οι ελληνικές πόλεις επαναλαμβάνουν μπροστά στο νεαρό Μακεδόνα βασιλιά τον όρκο και τις δεσμεύσεις που είχαν δώσει στον πατέρα του (εξασφάλισε ξανά την ηγεμονία στον ελλαδικό χώρο και ανανέωσε τη συμμαχία – ομοσπονδία) και τον ονομάζουν **στρατηγό αυτοκράτορα των Ελλήνων.**

Μετά από αυτές τις εξελίξεις ο Αλέξανδρος επέστρεψε στη Μακεδονία, ήσυχος πια και έτοιμος για τη μεγάλη εκστρατεία.

Προτού κλείσουμε, όμως, το κεφάλαιο αυτό, νομίζω αξίζει να παραθέσουμε δύο ενδιαφέροντα γεγονότα:

- Το διάλογο του Αλεξάνδρου με τον περίφημο κυνικό φιλόσοφο **Διογένη (400 – 325 π.Χ.)** και
- Το χρησμό που πήρε από τους Δελφούς, για την εκστρατεία του στην Ασία (οι Έλληνες θεωρούσαν απαραίτητο να ζητούν χρησμό, για όλα τα σπουδαία, κατά τη γνώμη τους, γεγονότα ή πράξεις, που επρόκειτο να κάνουν).

Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ

- Αλέξανδρος: «Έχεις να εκφράσεις καμιά επιθυμία;»

-**Διογένης**, χωρίς να του ρίξει δεύτερο βλέμμα είτε βαριεστημένος: **«Ναι, όλιγόν τι από του ηλίου μετάστηθι»** (Ναι, κάνε λίγο πιο πέρα, γιατί μου κρύβεις τον

ήλιο. Εννοείται ότι ο ιδιόρρυθμος κυνικός φιλόσοφος καθόταν έξω από το πασίγνωστο, πια, πιθάρι του ...).

- Αλέξανδρος: «Μα το Δία, αν δεν ήμουν Αλέξανδρος, θα ήθελα να ήμουν Διογένης».

Ο ΧΡΗΣΜΟΣ

Στους Δελφούς συνάντησε την προμάντιδα, που του έδωσε τον ακόλουθο χρησμό:

«Α Ν Ι Κ Η Τ Ο Σ Ε Ι Ω Π Α Ι »

Όταν άκουσε αυτό ο Αλέξανδρος είπε πως δεν χρειάζεται άλλο χρησμό καλύτερο από αυτόν (αυτά κατά τον Πλούταρχο).

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΒΑΠΤΙΣΜΑ ΤΟΥ ΠΥΡΟΣ

Ο Αλέξανδρος πήρε, σε ηλικία 18 χρόνων, το πρώτο βάπτισμα του πυρός, όπως θα λέγαμε σήμερα, στην **αποφασιστική** μάχη της

Χαιρώνειας το 338 π.Χ., όπου ήταν επικεφαλής του ιππικού της δεξιάς πτέρυγας της μάχης και είχε απέναντί του το φημισμένο κι ένδοξο «**ΙΕΡΟ ΛΟΧΟ**» των Θηβαίων, που πολέμησαν με αφάνταστο ηρωισμό και έπεσαν στη μάχη μέχρι τον τελευταίο. Στη μάχη, που υπήρξε σκληρή και από τις πλέον φονικές, ο Αλέξανδρος, όπως μας πληροφορεί ο Πλούταρχος, **ΠΡΩΤΟΣ** διέσπασε την εχθρική παράταξη («**πρώτος το συνεχές της των πολεμίων τάξεως έρρηξε**»).

ΤΑΚΤΙΚΗ ΜΑΧΗΣ

Ο Αλέξανδρος, όπως κι ο πατέρας του Φίλιππος, εφάρμοζε, πάντοτε, την αρχή της οικονομίας των δυνάμεων, ρίχνοντας τις κύριες δυνάμεις του στο αποφασιστικό σημείο της μάχης, χωρίς να τις σπαταλά αλλού. Παράλληλα, **εφάρμοζε τις αρχές της ταχύτητας, της παραπλάνησης του αντιπάλου και του αιφνιδιασμού**. Στην τακτική αυτή ο εχθρός προσπαθούσε να αναπροσαρμόσει την παράταξή του, για να αποφύγει τον κίνδυνο, με αποτέλεσμα να σπάσει τη διάταξή του και να κινείται με λιγότερη τακτική κίνηση και συνοχή. Σ' αυτή, ακριβώς, τη ευαίσθητη φάση, **η «Μακεδονική Φάλαγγα»** (έτσι πέρασε στην ιστορία, σε διαστολή με τη «**Λοξή Φάλαγγα**» του θρυλικού στρατηλάτη των Θηβαίων **Επαμεινώνδα**) του Αλεξάνδρου έμπαινε στη μάχη αιφνιδιαστικά και ακάθεκτα σαν σφήνα και διασπούσε τελειωτικά τις γραμμές του αντιπάλου.

Τέλος, χρησιμοποιούσε πολιορκητικές μηχανές και κινητούς πύργους, για την κατάληψη πόλεων.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε, ότι όλοι οι ιστορικοί αποδίδουν τις μεγαλειώδεις νίκες του Αλεξάνδρου, όσο και του Φιλίππου, στην τακτική της εμβολής της φάλαγγας κατά του εχθρού με τη μέθοδο του **ΩΘΙΣΜΟΥ**, δηλαδή ο μαχητής κάθε στίχου έσκυβε λίγο και στηριζόταν στη ράχη του μπροστινού του, ωθώντας τον προς τα εμπρός.

ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ

Τον Απρίλιο του 334 π.Χ., ο Αλέξανδρος εγκαταλείπει με όλο το στρατό **(30.000 πεζοί, 5.000 ιππείς και με υποστήριξη 100 πλοίων)** την πρωτεύουσα Πέλλα, αφήνοντας αντιβασιλέα το στρατηγό **Αντίπατρο (397-319)**.

Η εκστρατεία στην Ασία αρχίζει.

Ο Αλέξανδρος είναι μόλις **είκοσι δύο (22) χρόνων** και δεν πρόκειται να ξαναδεί ποτέ πια την πατρίδα του. Τον ίδιο μήνα περνάει τον Ελλήσποντο, και το **Μάιο, στο ΓΡΑΝΙΚΟ ΠΟΤΑΜΟ**, πραγματοποιείται η πρώτη σφοδρή σύγκρουση μεταξύ του Αλεξάνδρου και του **Δαρείου Γ'**.

Η ΝΙΚΗ ΤΟΥ ΓΡΑΝΙΚΟΥ

Οι περσικές στρατιές, μαζί με πολλούς Έλληνες μισθοφόρους **(120.000 πεζοί και 2.000 ιππείς)**, είχαν παραταχθεί, σε διπλή γραμμή, στη δεξιά όχθη του ποταμού. **Μπροστά το ιππικό και πίσω**, σε μεγάλη απόσταση, το πεζικό. Στην αντικρινή όχθη του ποταμού, ο Αλέξανδρος τοποθέτησε **(30.000 πεζοί και 4.500 ιππείς)**, στη δεξιά πτέρυγα το μακεδονικό ιππικό, στο κέντρο παρέταξε τους οπλίτες και στην αριστερή πτέρυγα το φοβερό ιππικό των Θεσσαλών και των Θρακών. Ο Αλέξανδρος επιτίθεται, με το μακεδονικό ιππικό, από τη δεξιά πτέρυγα, κατά του περσικού ιππικού, ενώ ο στρατηγός **Παρμενίων (400-330 π.Χ.)** επιτίθεται με το πεζικό κατά της δεξιάς περσικής πτέρυγας. Μετά από σκληρή μάχη το περσικό ιππικό διαλύεται και εγκαταλείπει το πεδίο της μάχης. Το πεζικό, κατά περίεργο τρόπο, δεν επεμβαίνει στη σύγκρουση και κατακόπτεται από τις σπάθες των Θεσσαλών και των Θρακών ιππέων. Οι άτακτοι Ιλλυριοί ολοκληρώνουν τη σφαγή. Παρά την αριθμητική υπεροχή των Περσών, το ελληνικό ιππικό έπαιξε πρωταρχικό ρόλο στη νίκη του

Αλεξάνδρου, ο οποίος κινδύνευσε σοβαρά στη μάχη και τον έσωσε, κυριολεκτικά, την τελευταία στιγμή ο στρατηγός και σύντροφός του **Κλείτος**. Λέγεται, ότι έκοψε το χέρι του Πέρση, που ήταν έτοιμος να χτυπήσει τον Αλέξανδρο από πίσω.

Μετά από αυτή τη νικηφόρα μάχη, ο δρόμος είναι τώρα ανοικτός για την κατάκτηση της Μικράς Ασίας, κι έτσι ελευθερώνονται όλες οι ιωνικές πόλεις από την περσική εξουσία.

Προς το τέλος του 334, ο Αλέξανδρος αποφασίζει να ξεχειμάσει στο **Γόρδιο**, την παλιά πρωτεύουσα της **Φρυγίας** (αρχαία περιοχή της Βορειοδυτικής Μ. Ασίας). Εκεί υπήρχε η άμαξα του μυθικού βασιλιά **Γορδίου**, που ήταν πασίγνωστη στον ελληνικό και στον ανατολικό κόσμο, γιατί συνδεόταν με έναν αρχαίο χρησμό, κατά τον οποίο, εκείνος που θα κατόρθωνε να λύσει τον πολύπλοκο δεσμό της άμαξας (ο περίεργος κόμβος ήταν από φλούδα κρανιάς) θα γινόταν κυρίαρχος της Ασίας.

Μ' ένα χτύπημα του σπαθιού του, ο Αλέξανδρος έδωσε τέλος στον αρχαίο θρύλο.

Την άνοιξη του 333 π.Χ. συναντιούνται, **στο Γόρδιο**, οι στρατιές του Αλεξάνδρου και του στρατηγού Παρμενίωνα, οι οποίες μαζί προχωρούν προς Νότο.

Σ' αυτό το χρονικό διάστημα ο Δαρείος ανασυντάσσει το στρατό του και κατορθώνει, κατά τους κατασκόπους του Αλεξάνδρου, να συγκεντρώσει στη **Μεσοποταμία** τη μεγαλύτερη στρατιά, που είδε ποτέ ο κόσμος, της οποίας υπολόγιζαν τη δύναμη σε **700.000 άνδρες** (αυτά μας πληροφορεί και ο σοφιστής και συγγραφέας Λουκιανός, που έζησε κατά το 2^ο μ.Χ. αιώνα).

Στην πραγματικότητα, οι δυνάμεις αυτές, ήταν υπερδιπλάσιες του Αλεξάνδρου.

Η ΜΑΧΗ ΣΤΗΝ ΙΣΣΟ

Οι δύο αντίπαλες στρατιές θα συγκρουστούν στις **12 Νοεμβρίου 333** π.Χ. στη στενή κοιλάδα της **ΙΣΣΟΥ** (κοντά στη σημερινή Αλεξανδρέττα, λιμάνι της Ν. Τουρκίας, απέναντι από τη Κύπρο), που είχε πλάτος μόνο δύο (**2**) χιλιόμετρα. Εκεί ο Αλέξανδρος συνέτριψε και κατέσφαξε τη στρατιά του Δαρείου Γ' με τις φοβερές και φονικές επελάσεις του μακεδονικού και θεσσαλικού ιππικού. Έτσι ο Δαρείος υποχρεώθηκε, για δεύτερη φορά, να τραπεί σε άτακτη φυγή, αφού εγκατέλειψε ακόμη και την οικογένειά του, για να σώσει τη ζωή του.

Ας σημειωθεί, ότι στην **Ισσό** ο Αλέξανδρος συνάντησε την κύρια δύναμη των Περσών, γι' αυτό και η μάχη της Ισσού θεωρείται, αφενός μεν ως μία από τις πιο μεγάλες μάχες της ιστορίας, αφετέρου δε, ουσιαστικά, σήμαινε και το τέλος της ασιατικής δύναμης στη Μεσόγειο.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΤΥΡΟΥ

Ο Αλέξανδρος συνεχίζει την προέλασή του προς νότο με αντικειμενικό σκοπό να ελευθερώσει την **Αίγυπτο** από τον περσικό ζυγό.

Το 332 φθάνει έξω από τα τείχη της **Τύρου** (πολη και λιμάνι της **Φοινίκης**, χτισμένη πάνω σε νησίδα, που χωριζόταν από τη στεριά μ' ένα ρηχό πορθμό. **Φοινίκη**: αρχαία χώρα, που αντιστοιχεί με τη σημερινή παράκτια λωρίδα του **Λιβάνου** και τμήμα της **Συρίας**. Ας σημειωθεί, ότι η πόλη προστατευόταν από ψηλά και γερά τείχη, φτιαγμένα από σκληρή πέτρα). Η αντίσταση των Τυρίων υπήρξε ηρωική και απεγνωσμένη. Έγιναν σκληρές και φονικές μάχες σώμα με σώμα και σκοτώθηκαν πολλές χιλιάδες άνδρες και από τους δύο αντιμαχόμενους στρατούς. Τελικά, κατά τον ιστορικό **Αρριανό** από τη Νικομήδεια (**95-175**), η Τύρος εξαφανίστηκε στην κυριολεξία τον **Ιούλιο του 332** π.Χ., ύστερα από πολιορκία επτά μηνών. Για την ιστορία πρέπει να αναφέρουμε ότι, για πρώτη φορά,

χρησιμοποιήθηκε, κατά την πολιορκία, και το «**ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΥΡ**», που ήταν **μείγμα** από **θειάφι**, **πίσσα** και **νέφτι**, το οποίο φλεγόταν και μέσα στο νερό. Επίσης πρέπει να σημειώσουμε, ότι η αρχαία Τύρος αποτελούσε, μαζί με τη **Σιδώνα** (αρχαία πόλη της Φοινίκης, η σημερινή **Σαΐντα**) το κέντρο της πολιτικής και οικονομικής δυνάμεως των Φοινίκων.

Μετά την κατάληψη της Τύρου, ο Αλέξανδρος συνεχίζει την κάθοδό του και αφού μπήκε στην **Παλαιστίνη** προχωρεί προς την **Αίγυπτο** και φθάνει τον ίδιο χρόνο (στα τέλη του **332 π.Χ.**) στη **Μέμφιδα** (την πρωτεύουσα), όπου **οι ιερείς τον ανακηρύσσουν ΦΑΡΑΩ**. Ο Αλέξανδρος θα οργανώσει καλλιτεχνικές εκδηλώσεις στη Μέμφιδα και θα τιμήσει τους ιερείς, ξέροντας καλά, ότι η συμπάθειά τους θα τον βοηθήσει να διατηρήσει την κατοχή της Αιγύπτου.

Τον επόμενο χρόνο, το 331 π.Χ., ιδρύει την **Αλεξάνδρεια** (κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του είχε ιδρύσει, κατά την παράδοση, 70 πόλεις και σε πολλές απ' αυτές έδωσε το όνομα **Αλεξάνδρεια**) και στη συνέχεια πηγαίνει στην **όαση** της **Σιούαχ**, για να προσκυνήσει το **Θεό Αμμωνα**. Και όχι μόνο αυτό, αλλά δέχτηκε να ονομάζεται, από τότε, «**ΥΙΟΣ ΤΟΥ ΑΜΜΩΝΟΣ**». Έπειτα επιστρέφει στη Μέμφιδα και ξαναπαίρνει το δρόμο για την Ασία, όπου την **1^η Οκτωβρίου 331 π.Χ.**, μετά από βίαιη σύγκρουση, σώμα με σώμα, κατατροπώνει στα **ΓΑΥΓΑΜΗΛΑ** (αρχαίο χωριό της **Ασσυρίας**: ιστορική περιοχή στη Μεσοποταμία) τις δυνάμεις του **Δαρείου Γ' του Κοδομανού** (η μάχη στα Γαυγάμηλα έκρινε οριστικά τον πόλεμο, ανάμεσα στους Έλληνες και τους Πέρσες, γιατί, ο τεράστιος περσικός στρατός **είχε ΤΕΛΕΙΩΣ ΔΙΑΛΥΘΕΙ** και έτσι το κράτος του Δαρείου Γ' ήταν ανυπεράσπιστο) και εισέρχεται νικητής στη **Βαβυλώνα** (πρωτεύουσα της Βαβυλωνίας, που ήταν αρχαία χώρα της Μεσοποταμίας) και στα **Σούσα** (αρχαία πρωτεύουσα της Περσίας). Περνά στην καρδιά της Περσίας και κυριεύει την **ΠΕΡΣΕΠΟΛΗ** (μία από τις πρωτεύουσες της περσικής αυτοκρατορίας των **Αχαιμενιδών**. **Αχαιμενίδες**: δυναστεία «**μεγάλων**

βασιλέων» της Περσίας από τον 6^ο έως τον 4^ο π.Χ. αιώνα), την οποία και ισοπέδωσε κυριολεκτικά.

Έτσι γίνεται κύριος ολοκλήρου του περσικού κράτους και καταστρέφεται μία αυτοκρατορία, που υπήρξε η μεγαλύτερη του κόσμου.

Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να σημειώσουμε ότι ο Αλέξανδρος, όσα μέρη κατακτούσε, εκτιμούσε και καλλιεργούσε, θα μπορούσαμε να πούμε, τη θρησκεία, τα ήθη και τα έθιμα των λαών, **για να δίνει την εντύπωση, όχι του κατακτητή, αλλά του προοδευτικού ελευθερωτή από τον περσικό ζυγό (πολιτική υψηλού επιπέδου).**

Η υιοθέτηση αυτή των εθίμων της Ανατολής, σε συνδυασμό με την **αυτοπεποίθησή** του, δυσαρεστεί τους ευγενείς Μακεδόνες και στρατιωτικούς, οι οποίοι συνωμοτούν εναντίον του, αλλά χωρίς θετικά αποτελέσματα.

Το γεγονός αυτό είχε ως συνέπεια ο Αλέξανδρος να δολοφονήσει, μεταξύ των άλλων, το στρατηγό και υπαρχηγό του **Παρμενίωνα** και το γιο του **Φιλώτα**, που ήταν ο αγαπημένος φίλος του Αλεξάνδρου. Ο Παρμενίων υπήρξε ένας από τους καλύτερους στρατιωτικούς της αρχαιότητας και σ' αυτόν οφείλονταν οι περισσότερες από τις **ένδοξες** νίκες του μακεδονικού στρατού.

Μετά από τη σύντομη, αλλά χρήσιμη αυτή παρένθεση, ας επανέλθουμε στα ιστορικά γεγονότα.

Ύστερα από τέσσερις μήνες ανάπαυσης στο στρατόπεδο, που είχε δημιουργήσει πλάι στα ερείπια του ανακτόρου της Περσεπόλεως, ο Αλέξανδρος βαδίζει προς τα **EKBATANA** την πρωτεύουσα της **Μηδίας** (αρχαία χώρα του ΒΔ Ιράν. Η λέξη σημαίνει «**κόμβος πολλών δρόμων**»), αναζητώντας το Δαρείο.

Φθάνει στα Εκβάτανα την άνοιξη του **330 π.Χ.** Εκεί εκτελεί **(329)** το σατράπη **Βήσσο**, που τον προηγούμενο χρόνο δολοφόνησε το Δαρείο, για να ανέλθει στο θρόνο.

Το φθινόπωρο του 328 ολοκληρώνει την κατάκτηση της **ΒΑΚΤΡΙΑΝΗΣ** (περσική σατραπεία στο σημερινό Αφγανιστάν) και της **ΣΟΓΔΙΑΝΗΣ** (αρχαία χώρα της Κεντρικής Ασίας με πρωτεύουσα τη **Σαμαρκάνδη**), ανακηρύσσοντας αντιβασιλέα τον **Κλείτο**, τον παλιό του φίλο, που του είχε σώσει τη ζωή στη μάχη του Γρανικού ποταμού. Αλλά σ' ένα συμπόσιο, με το μυαλό θολωμένο από το κρασί, ο Κλείτος αποτόλμησε να πλέξει το εγκώμιο του Παρμενίωνα και χλεύασε την αδυναμία του Αλεξάνδρου στις συνήθειες της Ανατολής και τη θεοποίησή του. Μεθυσμένος ο Αλέξανδρος, αρπάζει μια λόγχη και την εκσφενδονίζει κατά του φίλου του. Η αιχμή καρφώθηκε στην καρδιά του Κλείτου. Έκλαψε όλη τη νύχτα. Αλλά οι αγριότητες θα συνεχιστούν. **Απαγχονίζει τους Ινδούς φιλοσόφους και δολοφονεί τους μισθοφόρους.**

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΣΤΗΝ ΙΝΔΙΑ

Την άνοιξη του 326 π.Χ. εκστρατεύει **στην Ινδία** με **40.000** άνδρες, διαπεραιώθηκε στην ανατολική όχθη του ποταμού **Ινδού** και το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου περνά τον Ινδό ποταμό, με την ίδια ευκολία περνά και τον **Υδάσπη**, που ήταν παραπόταμος του Ινδού.

Στην απέναντι όχθη τον περιμένουν οι **50.000** άνδρες και οι **200** ελέφαντες του βασιλιά **Πώρου** (βασιλιάς του σημερινού **Παντζάμπ** στην Ινδία, έζησε τον **4^ο** π.Χ. αιώνα, πέθανε το **317 π.Χ.**.. δολοφονήθηκε από Μακεδόνα στρατηγό, τον οποίο ύστερα από σκληρή και φονική μάχη, κατανίκησε και αιχμαλώτισε. Έτσι, ο Αλέξανδρος υπήρξε ο πρώτος δυτικός στρατηλάτης, που έφθασε στην **Ινδία**.

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

Η κατάληψη της χώρας του Πώρου υπήρξε, για το μακεδονικό στρατό η τελευταία επιχείρηση της πορείας του προς την Ανατολή. Και τούτο, γιατί ο Αλέξανδρος αναγκάζεται να παραιτηθεί του

σχεδίου του (φιλοδοξούσε να προελάσει ακόμα περισσότερο), ύστερα από την άρνηση των στρατευμάτων του, που είχαν πια κουραστεί από τις μεγάλες πορείες και τις αλλεπάλληλες φονικές, κατά κανόνα, μάχες. Έτσι, το Νοέμβριο, κατεβαίνει τον Υδάσπη και τον Ινδό, με στόλο **80** πλοίων και **2.000** λέμβων.

Η επιστροφή ολοκληρώνεται τον επόμενο χρόνο (**325**) με δύο τρόπους:

- Μέρος του στρατού, με επικεφαλής το **Νέαρχο** (ένας από τους πιστότερους αξιωματικούς του Αλεξάνδρου), μεταφέρεται στη Βαβυλώνα, διασχίζοντας την Αραβική θάλασσα και τον Περσικό κόλπο.

- Οι υπόλοιπες δυνάμεις, οδηγούμενες από τον Αλέξανδρο, διασχίζουν την έρημο της **Γεδρωσίας** (επαρχία της Περσίας, μέρος του σημερινού **Βελουχιστάν**) και μετά από ένα κοπιώδες και περιπετειώδες ταξίδι φθάνουν, **την άνοιξη του 324**, στα Σούσα, όπου, για να δημιουργήσει δεσμούς μεταξύ των νικητών και των νικημένων, δίνει πρώτος το παράδειγμα και παντρεύεται τη **Στάτειρα**, κόρη του Δαρείου Γ' και την **Παρεισάτιδα**, μικρότερη κόρη του **Αρταξέρξη Γ'**. Το παράδειγμά του ακολουθούν **80** αξιωματικοί Μακεδόνες, που παντρεύονται με ισάριθμες ευγενείς Περσίδες και ο φημισμένος στρατηγός **Σέλευκος**, που θα ιδρύσει μετέπειτα τη δυναστεία των **Σελευκιδών**, ο οποίος παντρεύεται την **Άπαμα**, κόρη του Πέρση Σπιταμένη. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι, στη διάρκεια ολόκληρης της εκστρατείας, **10.000** Μακεδόνες και άλλοι Έλληνες είχα πάρει "**βάρβαρες**" γυναίκες. Η χειρονομία αυτή, καθώς και άλλες ποικίλες διοικητικές, οικονομικές, πολιτιστικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, που πραγματοποίησε, είχαν ξεκάθαρα σκοπό να ενώσει την αυτοκρατορία και να τη συνδέσει σαν κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό σύνολο ή, σύμφωνα με τη δική του έκφραση, καλούσε όλους τους ανθρώπους να θεωρούν πατρίδα τους ολόκληρη την κατοικημένη γη, όπου θα είχαν **ΟΜΟΝΟΙΑ και ΕΙΡΗΝΗ** και κοινότητα συμφερόντων και ακόμη εγγυόταν να κάνει όλους επάνω

στη γη να υπακούνε σ' ένα νόμο **ΛΟΓΙΚΗΣ** και μια μορφή διακυβέρνησης, εκείνη της **ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ** (**σκέψεις και οράματα πραγματικά ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΝΔΡΟΣ**, που σήμερα, μετά από **2400** χρόνια περίπου, μοιάζουν σαν «**όνειρο θερινής νυκτός**» πάνω στον πολυβασανισμένο πλανήτη μας).

Οι ενέργειες αυτές προκαλούν τη δυσαρέσκεια των Ελλήνων, που παίρνουν μεγάλες διαστάσεις. Κατηγορούν τον Αλέξανδρο ότι ταυτίζει τους νικημένους Πέρσες με τους νικητές κι ότι εμπιστεύεται περισσότερο τους Ανατολίτες, από τους πιστούς του αξιωματικούς, που στάθηκαν πλάι του σ' όλες τις περιπέτειες του πολέμου.

Το καλοκαίρι του 324 πέθανε ο Ηφαιστίων, ο τελευταίος από τους παλιούς του φίλους. Έτσι, ο Αλέξανδρος βρέθηκε μόνος, ανάμεσα σε εχθρούς. Μελαγχολικός, δύσθυμος, απελπισμένος, έπινε αδιάκοπα, εξόντωνε αμέσως όποιον του εναντιωνόταν και παραληρούσε για μια εκστρατεία στην Αφρική, με πορεία δια μέσου της Αραβικής Ερήμου.

Ο «ΟΡΚΟΣ»

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
(Παγκόσμια παρακαταθήκη)

«Σας εύχομαι τώρα που τελείωσαν οι πόλεμοι να είστε ευτυχισμένοι μέσα σε ειρήνη. Όλοι οι θνητοί από εδώ και πέρα να ζήσουν σαν ένας λαός, μονιασμένος, για την κοινή προκοπή. Να έχετε την οικουμένη πατρίδα σας, με κοινούς νόμους, όπου θα κυβερνούν οι άριστοι, ανεξάρτητα φυλής. Δεν ξεχωρίζω τους ανθρώπους, όπως κάνουν οι στενοκέφαλοι, σε Έλληνες και βαρβάρους. Δεν μ' ενδιαφέρει η καταγωγή των πολιτών, ούτε η ράτσα που γεννήθηκαν. Τους καταμερίζω μ' ένα μόνο κριτήριο, **την αρετή**.

Για μένα, κάθε καλός ξένος, είναι Έλληνας, και κάθε κακός Έλληνας είναι χειρότερος από βάρβαρος. Αν ποτέ σας παρουσιαστούν διαφορές, δεν θα καταφύγετε ποτέ στα όπλα, παρά θα τις λύσετε ειρηνικά. Στην ανάγκη θα σταθώ εγώ διαιτητής σας. Το Θεό δεν πρέπει να τον νομίζετε αυταρχικό κυβερνήτη, αλλά σαν κοινό πατέρα όλων, ώστε η διαγωγή σας να μοιάζει με τη ζωή που κάνουν τα αδέρφια μέσα στην οικογένεια. Από μέρους μου σας θεωρώ όλους ίσους, λευκούς και μελαψούς και θα ήθελα να μην αισθάνεστε μόνο σαν απλοί υπήκοοι της Κοινοπολιτείας μου, αλλά να νιώθετε όλοι σας σαν μέτοχοι και συνέταιροι. Όσο περνάει από το χέρι μου, θα προσπαθήσω να γίνουν πραγματικότητα αυτά που υπόσχομαι. Αυτόν τον όρκο που δώσαμε με σπονδές απόψε, κρατείστε τον σαν σύμβολο αγάπης».

ΩΠΙΣ, 324 π.Χ.

(**Ωπις**: πόλη κοντά στη Βαβυλώνα και στον Τίγρη ποταμό).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟΝ «ΟΡΚΟ»

Βάζω τη λέξη όρκος σε εισαγωγικά, γιατί, νομίζω, πως δεν είναι πραγματικά όρκος του Αλεξάνδρου, αλλά μάλλον πρόκειται **για ευχή και νουθεσία**, που απηύθυνε σ' ένα συμπόσιο που έγινε στην πόλη **Ωπις** για 9.000 άτομα, που στόχευε σε δύο στόχους:

α.- Τη συμφιλίωσή του με το στρατό. Είναι γνωστό, ότι στρατηγοί, αξιωματικοί και στρατιώτες στασίασαν, ο καθένας για τους δικούς του λόγους. Αιτία, η πολιτική που ακολουθούσε ο Αλέξανδρος, αλλά και για την προσωπική του συμπεριφορά. Φυσικά η στάση καταπνίγηκε, με τα γνωστά δυσάρεστα αποτελέσματα: εκτελέσεις των πρωταιτών, αλλά και φίλων στρατηγών.

β.- Τη συμφιλίωση και την ειρηνική και αρμονική συνύπαρξη της πανσπερμίας των λαών της αυτοκρατορίας του. Τρανή απόδειξη το γεγονός, ότι στο δικό του τραπέζι κάθονταν Μακεδόνες, Πέρσες, Έλληνες μάντεις, Μήδοι μάγοι και διακεκριμένοι αντιπρόσωποι των άλλων λαών της αυτοκρατορίας του. Μετά από το δείπνο ήπιαν όλοι κρασί από έναν μεγάλο κρατήρα (είδος αγγείου σπονδών)· οι Έλληνες μάντεις και οι μάγοι άρχισαν την τελετουργία, και ύστερα οι 9000 μαζί έκαναν μία σπονδή (έκχυση κρασιού ή άλλου υγρού από ειδικό αγγείο κατά τις ιεροτελεστίες, προσφορά, θυσία στους Θεούς) με τον ήχο της σάλπιγγας.

Αυτόν τον κρατήρα είχε στο νου του ο Αλέξανδρος, όταν είπε πως είχε βασιλική αποστολή από τους θεούς να γίνει ο εναρμονιστής και συμφιλιωτής του κόσμου, ενώνοντας κι ανακατεύοντας τις ζωές των ανθρώπων και τα ήθη, τα έθιμα και τους γάμους σαν μέσα σ' ένα κύπελο αγάπης. Ύστερα ο Αλέξανδρος ευχήθηκε για τη συνεργασία μέσα στην αυτοκρατορία και για την ενότητα και ομόνοια, την ένωση ανάμεσα στις καρδιές, μέσα σε μια κοινοπολιτειακή ένωση, όπου όλοι οι λαοί θα ήταν συνέταιροι μάλλον, παρά υπήκοοι. Είναι μια ευχή που σημειώνει επανάσταση στην ανθρώπινη σκέψη. Το όνειρο του

Αλεξάνδρου, για την αδελφοσύνη των ανθρώπων, όνειρο για ειρήνη και ένωση ανάμεσα σε Έλληνες και βαρβάρους, αποτέλεσε ξεκάθαρη και εξευγενιστική επαναβεβαίωση της μελετημένης πολιτικής του όλα αυτά τα χρόνια, ότι η ανθρωπότητα δεν έπρεπε να αποβλέπει αποκλειστικά σε «εθνικές» κοινωνίες, αλλά σε οικουμενικότητα, την ιδέα της «**οικουμένης**» ή του «**κατοικημένου κόσμου**», που μέσα σ' αυτόν όλοι οι άνθρωποι είναι στην πραγματικότητα **ΑΔΕΛΦΙΑ, παιδιά ενός ΠΑΤΕΡΑ, του ΜΟΝΑΔΙΚΟΥ ΘΕΟΥ.**

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Από τα παραπάνω βγαίνει αβίαστα το συμπέρασμα, ότι ο μεγάλος στρατηλάτης και ευφυής πολιτικός Αλέξανδρος ήθελε τη χρησιμοποίηση των βαρβάρων στη διοίκηση και το στρατό, για να επιτύχει πιο εύκολα την παγκόσμια αδελφοσύνη, τη συγχώνευση των λαών και διαφόρων φυλών και ασφαλώς την προσωπική θεοποίηση – ας μη ξεχνάμε κι αυτό – και το ρόλο, όπως διαφαίνεται, που θα είχε ο ίδιος μέσα σ' ένα παγκόσμιο κράτος. Σκοπός ξεκάθαρα ήταν να ενώσει την αυτοκρατορία και να τη συνδέσει σαν κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό σύνολο, ή σύμφωνα με τη δική του έκφραση, καλούσε όλους τους ανθρώπους να θεωρούν πατρίδα τους ολόκληρη την κατοικημένη γη (μεγάλες ουμανιστικές πανανθρώπινες σκέψεις – θέσεις – από έναν μεγάλο και σκληροτράχηλο στρατηλάτη, αλλά προφητικό οραματιστή, που δίκαια μπορεί κανείς να τον χαρακτηρίσει σαν τον **ΠΡΟΔΡΟΜΟ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΙΣΜΟΥ**), που θα είχαν ομόνοια και ειρήνη, αλλά και κοινότητα συμφερόντων, και ακόμη εγγυόταν («... θα σταθώ εγώ διαιτητής σας ...»), αναφέρει στον «Όρκο» του), να κάνει όλους τους ανθρώπους πάνω στη γη να υπακούνε **σ' ένα νόμο ΛΟΓΙΚΗΣ** και μια μορφή διακυβέρνησης, **εκείνης της ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ...**

Αγαπητοί μου φίλοι, από τα παραπάνω αποδεικνύεται περίτρανα, ότι όλες οι μετέπειτα διακηρύξεις: Μάγκνα Κάρτα, Γαλλικής

Επανάστασης, της Κ.Τ.Ε. και τέλος του Ο.Η.Ε., περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ισονομίας, ισοπολιτείας, ισότητας κ.λπ, διατυπώθηκαν πολλούς αιώνες πριν από το Μέγα Αλέξανδρο, που πρώτος διακήρυξε, ότι: «Όλοι οι άνθρωποι είμαστε αδέρφια» με κοινό πατέρα το Θεό και κοινή βασική μας επιδίωξη και υποχρέωσή μας συγχρόνως, την ΑΓΑΠΗ μεταξύ μας. Τριακόσια χρόνια περίπου μετά, ηχούσε πάνω στη γη η αθάνατη ρήση του **Ιησού Χριστού**: «**Αγαπάτε αλλήλους**» κι αντί αγάπης υπέστη το σταυρικό του θάνατο από τους ανθρώπους του μίσους, της κακίας, της απληστίας και της κάθε μορφής κακουργίας.

Αγαπητοί μου φίλοι, η ιστορία μας διδάσκει, ότι ο μαρτυρικός θάνατος είναι το τίμημα πολλών αναμορφωτών της ανθρώπινης ζωής και αφυπνιστών της ψυχής ...

Τελειώνω τη διατύπωση των σκέψεών μου με την ελπίδα και την ευχή ο Αλέξανδρος ν' αποτελέσει φωτεινό παράδειγμα, για τους ηγέτες όλων των λαών, για μια ειρηνική και ανθρώπινη παγκόσμια κοινωνία, με ό,τι αυτό συνεπάγεται ...

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα παραπάνω ας θεωρηθούν σαν μία αποστομωτική απάντηση σ' όλους εκείνους που, για δικούς τους λόγους, διατυπώνουν την άποψη, ότι ο Μ. Αλέξανδρος ήταν ιμπεριαλιστής και σφαγέας των λαών.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΗ

Το 323 μεταφέρει την Αυλή του στη Βαβυλώνα, όπου στις αρχές του Ιουνίου αρρώστησε, από άγνωστη ασθένεια. Λέγεται ότι είχε προσβληθεί από ελώδεις πυρετούς, με ηπατικές επιπλοκές. Ύστερα από έξι μέρες, έχασε τις αισθήσεις του. Όταν οι στρατιώτες του κατάλαβαν πως ήταν ετοιμοθάνατος, παρήλασαν μπροστά του κι εκείνος τους κοίταζε με αγάπη. **Όλοι έκλαιγαν**. Κι ο Αλέξανδρος **αφού βασίλευσε δώδεκα χρόνια και οκτώ μήνες, πέθανε σε ηλικία μόλις 33 ετών, στις 13 Ιουνίου 323**. Αποχαιρέτησε βουβά τους Μακεδόνες του και πέθανε **ΜΟΝΟΣ**, όπως έζησε **ΜΟΝΟΣ**. Στη **ΣΚΛΗΡΗ ΜΟΝΑΞΙΑ** (τίμημα πολλών μεγάλων ανδρών) και στην **ΑΓΩΝΙΑ**. Ίσως η τελευταία σκέψη του να πέταξε στην Ελλάδα, την πατρίδα που είχε εγκαταλείψει πριν από **ένδεκα** χρόνια και **που δεν ξαναείδε ποτέ του**.

Ο θάνατός του σήμανε και το τέλος της αυτοκρατορίας. Γιατί, μόνο ο Αλέξανδρος με τη μεγαλοφυΐα του, τη δύναμή του και τη σκληρή του θέληση, μπορούσε να στηρίζει το πιο περίεργο σύμπλεγμα λαών και πολιτισμών, που εμφανίστηκε ποτέ στο πρόσωπο της γης.

Τέλος, ο θάνατος συνάντησε τον Αλέξανδρο αήττητο, δοξασμένο και νέο. Οι λαοί τον είδαν να κατακτά τον κόσμο με το δόρυ, τον φοβήθηκαν, αλλά και τον αγάπησαν. Οι σύγχρονοί του έμειναν κατάπληκτοι, ενώ οι μεταγενέστεροί του τον θαύμασαν. Έγινε το πρότυπο για όλες τις μεγάλες στρατιωτικές φυσιογνωμίες, αλλά καμιά δεν τον έφθασε. Ο Αλέξανδρος, που τον συνόδευε, στην εκστρατεία του, ένα πλήθος από **διανοούμενους** και καλλιτέχνες της εποχής, για να μεταφέρουν τον ελληνικό πολιτισμό στην Ανατολή, αλλά και για να μελετήσουν τα φαινόμενα του αγνώστου κόσμου της

Ασίας, κατέλυσε έναν παλιό κόσμο και στη θέση του θέλησε να οικοδομήσει έναν νέο. Ο πρόωρος όμως θάνατός του, δεν τον άφησε να τον ολοκληρώσει. Όπως κι αν έχουν, όμως, τα πράγματα, με τις κατακτήσεις του Μ. Αλεξάνδρου, ο ελληνισμός διαδραμάτισε έναν από τους πιο σπουδαίους ιστορικούς ρόλους του, στην εξέλιξη της ανθρωπότητας.

Η ιστορία για τα μεγάλα του κατορθώματα και για την πολιτική του ευθυκρισία, τον ονόμασε ΜΕΓΑ.

Η ΠΕΛΛΑ

Ήταν η πρωτεύουσα της αρχαίας Μακεδονίας, από το **399** μέχρι το **168 π.Χ.**, που ήταν κτισμένη πάνω σ' ένα ύψωμα, κοντά **στη λίμνη του ποταμού Λουδία**, μέσω της οποίας, κατά τον **Στράβωνα** (ιστορικός και γεωγράφος από την Αμάσεια του Πόντου, έζησε από το **65 π.Χ.** έως το **23 μ.Χ.**) επικοινωνούσε με τη θάλασσα.

Η επίκαιρη θέση της ευνοούνταν, εξάλλου, και από το γεγονός ότι βρισκόταν στο επίκεντρο της διασταύρωσης της μεγάλης οδού της κοιλάδας του Αξιού με την Εγνατία (ρωμαϊκή οδός στρατιωτικής και εμπορικής σημασίας, που άρχιζε από το **Δυρράχιο** της Αλβανίας και μέσω Θεσσαλονίκης έφθανε στον **Έβρο** ή και στην **Κωνσταντινούπολη**).

Πρώτος την αναφέρει ο **Ηρόδοτος** και μετά ο **Θουκυδίδης**. Ως πρωτεύουσα την επέλεξε ο **Αρχέλαος** και έκτοτε εξελίχθηκε στη μεγαλύτερη και σημαντικότερη πόλη της Μακεδονίας («**ΠΟΛΗ ΜΕΓΙΣΤΗ**», κατά τους ιστορικούς της αρχαιότητας). διατήρησε την ακμή της μέχρι που την υποσκέλισε η **Θεσσαλονίκη (146 π.Χ.)**, αλλά επί Ρωμαϊκρατίας γνώρισε νέα άνθηση.

Η Πέλλα έγινε πρωτεύουσα των Μακεδόνων το **399 π.Χ.** από τον Αρχέλαο ο οποίος μετέφερε σ' αυτή την έδρα του από τις **Αιγές** (σημερινή Βεργίνα). Το ανάκτορό του το διακόσμησε ο μεγαλύτερος ζωγράφος της αρχαιότητας, ο **Ζεύξης** (Αθηναίος ζωγράφος, έζησε τον **5^ο π.Χ.** αιώνα).

Στην Αυλή του Αρχέλαου κλήθηκαν και έζησαν, για μεγάλο χρονικό διάστημα, μεγάλες προσωπικότητες της αρχαιότητας, όπως ο ποιητής **Τιμόθεος** (λυρικός ποιητής του **5^{ου} – 4^{ου} π.Χ.** αιώνα από τη Μίλητο, πόλη της Μ. Ασίας), οι τραγικοί **Ευριπίδης (480-406 π.Χ.)** και **Αγάθωνας** (ποιητής από την Αθήνα **5^{ος} π.Χ.** αιώνας) κ.ά.

Από τον Αρχέλαο και μετά, η πόλη εξαπλώθηκε πολύ γρήγορα, σε σημείο που ο ιστορικός **Ξενοφώντας** (Αθηναίος ιστορικός,

φιλόσοφος και στρατηγός, έζησε από το 430 μέχρι το 354) να την ονομάζει **ΜΕΓΙΣΤΗ** των πόλεων της Μακεδονίας.

Δεν έχουμε ακριβή περιγραφή της πόλης στα χρόνια του Φιλίππου Β' και του Μεγάλου Αλεξάνδρου, αλλά πρέπει να βρισκόταν σε μεγάλη ακμή. Αναφέρεται, όμως, ως σπουδαίο λιμάνι. Ο Θερμαϊκός Κόλπος έφτανε ως εκεί τότε.

Η πόλη καταστράφηκε το **168 π.Χ.** από τους Ρωμαίους, μετά την ήττα του τελευταίου Μακεδόνα βασιλιά **Περσέα (179-168), στην Πύδνα.**

Μετά την καταστροφή η Πέλλα έμεινε πρωτεύουσα ενός τμήματος της Μακεδονίας, αλλά έχασε την παλιά της αίγλη.

Οι ανασκαφές στο χώρο της αρχαίας Πέλλας άρχισαν **το 1914** από τον **Γ. Οικονόμου**, έφορο αρχαιοτήτων της Μακεδονίας, και συνεχίζονται μέχρι και σήμερα με αξιοθαύμαστα, όπως είναι γνωστό, αποτελέσματα.

Έχουν βρεθεί **14** οικοδομικά τετράγωνα που διασχίζονται από αντίστοιχους κάθετους δρόμους και τέμνονται από παραλλήλους.

Η έκταση της πόλης, στην περίοδο της ακμής της, ήταν **2 τ. χλμ** με πλάτος από τα Δυτικά προς τα Ανατολικά **1000 μ.** και το μήκος της από Βορρά προς Νότο ήταν **2000μ.**

Το περίφημο φρούριο, που στα χρόνια της ακμής της ήταν σε νησί, βρίσκεται **1,5 χλμ.** Νότια του σημερινού Μουσείου. Σ' αυτό βρισκόταν το θησαυροφυλάκιο των Μακεδόνων βασιλέων. Τέλος **2 χλμ.** Δυτικά του ανασκαφικού χώρου, όπου υπάρχει μια βρύση, υπολογίζεται ότι ήταν τα Λουτρά του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Σε ορισμένα σπίτια βρέθηκαν ψηφιδωτά δαπέδου μεγάλης καλλιτεχνικής αξίας, όπως:

- Ψηφιδωτό που απεικονίζει σκηνή αμαζονομαχίας.
- Ψηφιδωτό που εμφανίζει σκηνή από κυνήγι ελαφιού.
- Ψηφιδωτό που παρουσιάζει τον Αλέξανδρο και τον Κρατερό (Μακεδόνας στρατηγός και φίλος του Αλεξάνδρου) να κυνηγούν λιοντάρι.

- Ψηφιδωτό που παριστάνει την αρπαγή της Ελένης από το **Θησέα** (ο σημαντικότερος μυθικός ήρωας της Αττικής και ο σπουδαιότερος, μετά τον Ηρακλή, ήρωας της αρχαίας Ελλάδας, γιος του βασιλιά της Αθήνας **Αιγέα** και της **Αίθρας**) και τον **Πειρίθου** (μυθικός βασιλιάς των Λαπιθών: μυθικός πολεμικός λαός της Θεσσαλίας, που εκδίωξε τους Κενταύρους από το Πήλιο. **Κένταυροι**: όντα της ελληνικής μυθολογίας με μορφή ανθρώπου από τη μέση και πάνω και αλόγου από τη μέση και κάτω).

- Εντυπωσιακή είναι η απεικόνιση του τεθρίππου (άρμα συρόμενο από τέσσερα άλογα) που οδηγεί ο **Ηνίοχος** (εκείνος που κρατά τα ηνία, ο οδηγός ιππήλατου οχήματος).

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι, κατά τις ανασκαφές, βρέθηκαν σπουδαία αρχαιολογικά ευρήματα, και μεταξύ αυτών ο **χρυσός στατήρας του Φιλίππου Ε'** (αντιστάθηκε στη ρωμαϊκή εισβολή στην Ελλάδα, έζησε από το **221** μέχρι το **179 π.Χ.**), **τα οποία μαρτυρούν τον πολιτισμό και τον τρόπο ζωής των αρχαίων Μακεδόνων.**

Στα ερείπια της αρχαίας Πέλλας είναι κτισμένο το σημερινό χωριό **Παλιά Πέλλα ή Άγιος Απόστολος.**

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Η Μακεδονία αρχικά ήταν ένα μικρό κρατίδιο, με κληρονομική βασιλεία, στα βόρεια της Θεσσαλίας και του Ολύμπου, έχοντας στα δυτικά την Πίνδο και ανατολικά τον Αξιό.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Η ιστορία της Μακεδονίας είναι ιστορία του ελληνισμού, και η χρονική διαδρομή της χάνεται στα βάθη της προϊστορίας. Αλλά, η ιστορία της Μακεδονίας, όπως έχει καθιερωθεί να νοείται

επιστημονικά ο όρος "ιστορία", αρχίζει από τον 8^ο π.Χ. αιώνα, οπότε και εμφανίζεται το μακεδονικό κράτος, του οποίου, κατά το μακεδονικό θρύλο, ιδρυτές φέρονται οι ακόλουθοι:

- **Ο Ηρακλείδης Περδίκας**, απόγονος του **Ηρακλή**, ο οποίος φεύγοντας από το Άργος της Πελοποννήσου, εγκαταστάθηκε στο όρος Βέρμιο, όπου βασίλευσε από το **729** έως το **678** π.Χ., ιδρύοντας ταυτόχρονα την πρώτη **Μακεδονική δυναστεία**.

- **Ο Ηρακλείδης Καρανός**, από το Άργος κι αυτός, ο οποίος εγκαταστάθηκε στην **Έδεσσα**, που μετονομάστηκε σε **ΑΙΓΕΣ** (οι **Αιγές**, μετά την ανακάλυψη των βασιλικών τάφων στη Βεργίνα το **1978**, από τον αρχαιολόγο καθηγητή **Μανώλη Ανδρόνικο**, πρέπει να τοποθετηθούν κοντά στη σημερινή **Βεργίνα**· υπήρξε πρωτεύουσα του βασιλείου της Μακεδονίας μέχρι το **399** π.Χ.), **επειδή, κατά την αρχαία μακεδονική παράδοση** τον οδήγησαν εκεί κοπάδια από άγριες αίγες, σταλμένες επίτηδες από τους θεούς. Σύμφωνα όμως με μια άλλη παράδοση, πατρίδα του γενάρχη της Μακεδονίας, δεν ήταν το Άργος της Πελοποννήσου, αλλά το Άργος Ορεστικό της Δυτικής Μακεδονίας.

ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Η Μακεδονία είναι αρχαιοελληνική χώρα. Το όνομά της, όπως και των περισσότερων ελληνικών χωρών και όλης της Ελλάδας, σκεπάζεται από την καταχνιά διαφόρων μύθων. Έτσι, σύμφωνα με τον κεντρικό μύθο, για την καταγωγή των Ελλήνων, το όνομα της Μακεδονίας οφείλεται:

- **Στο Γενάρχη Μακεδόνα**, γιο της **Θυίας** (θυγατέρα του **Δευκαλίωνα**: μυθικός γενάρχης των Ελλήνων, βασιλιάς της **Φθίας**, γιος του **Προμηθέα** και σύζυγος της **Πύρρας**) και του **Δία**.

- **Στο Μακεδόνα ή Μάκεδνο**, γιο του βασιλιά της Αρκαδίας **Λυκάονα** και εγγονό του **Πελασγού** (γιος του **Δία**, μυθικός γενάρχης

των **Πελασγών**: γενικό όνομα των ελληνικών φύλων, κατά τους προϊστορικούς χρόνους).

• **ΤΕΛΟΣ**, Τρίτη παράδοση συνδέει το όνομα με το βασιλιά της **Ημαθίας, ΜΑΚΕΔΟΝΑ**.

Όπως, όμως, κι αν έχουν τα πράγματα, το όνομα της Μακεδονίας, που συγκινεί σήμερα, όσο ποτέ άλλοτε, τον ελληνισμό, έρχεται από την ένδοξη εποχή της αρχαίας Ελλάδας. Το αναφέρει, για πρώτη φορά, ο «**πατέρας της Ιστορίας**» **ΗΡΟΔΟΤΟΣ**. Με το όνομα αυτό, ο αρχαίος ιστορικός, ονομάζει Μακεδονία την περιοχή που είναι πέρα από τον **Πηνειό** ποταμό και τον **Όλυμπο**, και τους κατοίκους της ή **ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ** ή «**ΜΑΚΕΔΝΟΝ ΕΘΝΟΣ**», που είναι γένος **δωρικό**.

Πράγματι οι αρχαίοι Μακεδόνες ήταν συγγενείς προς τους **Δωριείς** (ένα από τα **τέσσερα ελληνικά φύλα: Αχαιοί, Ίωνες, Δαναοί και Δωριείς**), οι οποίοι κατέβηκαν γύρω στο **2000 π.Χ.** και εγκαταστάθηκαν στο χώρο, που απ' αυτούς πήρε το όνομα **Μακεδονία**.

Έζησαν, για πολλούς αιώνες, απομονωμένοι από τον υπόλοιπο ελληνικό κόσμο, γι' αυτό και έμειναν πολιτιστικά καθυστερημένοι. Όταν, όμως, οι Αθηναίοι ίδρυσαν αποικίες στα παράλια της Μακεδονίας και της Θράκης, άρχισαν να προοδεύουν.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ

Η παραπάνω εκδοχή του Ηρόδοτου φαίνεται η πιθανότερη, γιατί ενισχύεται και από την ετυμολογία της λέξης (**ΜΑΚΕΔΝΟΣ** και **ΜΑΚΕΔΟΝΑΣ** σημαίνουν **ΜΑΚΡΥΣ** στο **σώμα**, δηλαδή **ΨΗΛΟΣ**). Αν, λοιπόν, λογαριάσουμε και τις κοινές με τους υπόλοιπους Έλληνες κοινωνικές εκδηλώσεις των Μακεδόνων (**γλώσσα, ονόματα βασιλιάδων, θρησκεία, ήθη και έθιμα κ.λπ**), η εκδοχή του Ηρόδοτου πλησιάζει περισσότερο προς την ιστορική αλήθεια, όπως θα δούμε πιο κάτω, μια και είναι σίγουρο, αλλά και από άλλες πηγές

διαβεβαιωμένο, πως οι Μακεδόνες ήταν πιο ψηλοί στο ανάστημα από τους άλλους Έλληνες.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ, όπως είδαμε, οι Μακεδόνες εμφανίζονται σε κράτος οργανωμένο, από τον 8^ο π.Χ. αιώνα, που η δύναμή τους κορυφώθηκε τον 4^ο π.Χ. αιώνα, με τους βασιλιάδες **Φίλιππο Β'** και **Μ. Αλέξανδρο**.

Από τότε η Μακεδονία συνταύτισε ολότερα την τύχη της με την υπόλοιπη Ελλάδα και η τοπική ιστορία της ήταν στενά **συνδεδεμένη** με τη γενικότερη ελληνική ιστορία.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

ΠΟΛΥΛΕΚΤΟ είναι το θέμα για την ελληνικότητα των αρχαίων Μακεδόνων. Το γεγονός ότι οι αρχαίοι συγγραφείς, και προπαντός ο **Θουκυδίδης** και ο **Δημοσθένης**, αποκαλούν τους Μακεδόνες «**ΒΑΡΒΑΡΟΥΣ**» (ας μην ξεχνάμε και το «**Πας μη Έλλην βάρβαρος**») στάθηκε, κατά καιρούς, αφορμή σε ορισμένους εχθρούς του ελληνισμού (νεότεροι εθνολόγοι, ιστορικοί και γλωσσολόγοι) να αμφισβητήσουν την ελληνικότητα των Μακεδόνων. Τα αποτελέσματα αυτής της αμφισβήτησης εμφανίζονται **σήμερα, ΛΟΓΩ ΤΩΝ ΓΝΩΣΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΣΥΓΚΥΡΙΩΝ, μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, πολύ έντονα**.

Είναι γνωστή, σήμερα, σε όλους μας η συμπεριφορά των «**φίλων**» και «**συμμάχων**» μας πάνω στο γενικότερο θέμα της Μακεδονίας.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ κατηγορηματική και αποστομωτική στους ισχυρισμούς των εχθρών και ανθελλήνων επιστημόνων δίνουν:

1. ΤΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΟΠΩΣ:

- **Η γλώσσα των Μακεδόνων** έχει πολλά στοιχεία δωρικής διαλέκτου. Εάν αυτοί ήταν άλλα φύλλα, που εξελληνίστηκαν, θα έπρεπε τα γλωσσικά αυτά στοιχεία να ήταν διαφορετικά.

- **Οι Μακεδονικοί μήνες**, που σχετίζονται με γιορτές, που έχουν καθαρά ελληνικούς σχηματισμούς.

- **Τα σημαντικότερα ανασκαπτικά ευρήματα** (αμέτρητα μνημεία, στήλες και επιγραφές), που αποκαλύφθηκαν το **1968**, δεκαπέντε χιλιόμετρα **Ν.Δ. της Δράμας**, στην περιοχή των χωριών **Σιταγοί, Φωτολείβος και Αλιστράτη**, χάρη στις συνδυασμένες προσπάθειες των αποστολών των Πανεπιστημίων του **Σέφλην της Αγγλίας και του Λος Άντζελες των ΗΠΑ**.

- Τέλος, τα πλούσια ευρήματα¹ των τελευταίων χρόνων και ιδίως της ΒΕΡΓΙΝΑΣ και του ΔΙΟΥ, που κατέπληξαν ολόκληρο τον κόσμο, όταν είδαν το φως της δημοσιότητας, από τους εξαιρετικούς Έλληνες αρχαιολόγους **ΑΝΔΡΟΝΙΚΟ** και **ΠΑΤΕΡΝΑΛΗ**, μαρτυρούν **ΑΠΕΡΙΦΡΑΣΤΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑ της ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ και των ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ**.

¹ Αναφέρουμε ενδεικτικά: Οι βασιλικοί τάφοι από τους οποίους ο πιο λαμπρός και μεγαλύτερος απ' όλους ανήκει στο βασιλιά Φίλιππο Β'. Μέσα σ' αυτόν βρέθηκαν: η μεγάλη χρυσή λάρνακα με τα καμένα οστά του Φιλίππου, και πάνω σ' αυτά το χρυσό στεφάνι του νεκρού βασιλιά, η χρυσοστεφάνη ασπίδα και ο σιδερένιος πολεμικός θώρακας του ίδιου. Επίσης βρέθηκαν πολλά ασημένια αγγεία συμποσίου κ.ά.

2. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Διάφορα ιστορικά στοιχεία μαρτυρούν ότι η σχέση των Μακεδόνων ήταν στενή προς τους άλλους Έλληνες.

Τρανή η μαρτυρία ότι, **στην Αυλή του Αλεξάνδρου Α'** (έζησε από το **498-454 π.Χ.**, γιος του **Αμύντα Α'**), συνέρρεαν οι διασημότεροι Έλληνες της εποχής. Μεταξύ αυτών και ο μεγάλος ποιητής **Πίνδαρος** από τη **Θήβα (518-438)**, που ονόμασε τον **Αλέξανδρο «ΦΙΛΕΛΛΗΝΑ»**, για να δηλώσει την αγάπη του Αλεξάνδρου προς τον πολιτισμό του νεότερου ελληνισμού, ο οποίος είχε σημειώσει, κατά τις δεκαετίες εκείνες, ραγδαία πρόοδο, ιδίως πνευματικά και καλλιτεχνικά.

ΑΛΛΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ ΒΑΣΙΛΕΙΣ, ΗΤΑΝ:

- Ο **Περδίκας Β'** (448-413 π.Χ.), στην Αυλή του οποίου έζησε ο «πατέρας της ιατρικής» **Ιπποκράτης** (460-377 π.Χ.).

- Ο **Αρχέλαος (413-399 π.Χ.)**, ο οποίος είχε τη συνήθεια και την αδυναμία να συγκεντρώνει συστηματικά στην πρωτεύουσά του τους σπουδαιότερους Έλληνες, όσοι υπήρχαν στα γράμματα και τις τέχνες (ο ποιητής **Ευριπίδης**, ο κιθαρωδός **Τιμόθεος**, ο ζωγράφος **Ζεύξις κ.ά.**).

Την εποχή αυτή η Μακεδονία είχε μια μεγάλη ανοδική πορεία και δικαιολογημένα κατέχει πια ζηλευτή θέση ανάμεσα στις ισχυρές ελληνικές πόλεις-κράτη της Βαλκανικής Χερσονήσου.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε κάτι το πολύ σημαντικό. Οι παραπάνω βασιλείς δε χρησιμοποίησαν **διερμηνέα**, όταν συνομιλούσαν και συνεργάζονταν με τους Έλληνες διανοούμενους. Πράγμα που αποδεικνύει **ξεκάθαρα την ελληνικότητά τους**. Αυτό, όμως, δε θα συνέβαινε, αν οι Μακεδόνες μιλούσαν διαφορετική γλώσσα απ' αυτούς.

Τα ΑΔΙΑΣΕΙΣΤΑ αυτά ιστορικά στοιχεία μιλούν εύγλωττα ότι, τόσο από εθνολογικής πλευράς, όσο και από γλωσσικής, οι Μακεδόνες ήταν τμήμα του ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ, αναπόσπαστο και οργανικά δεμένο με τους άλλους Έλληνες.

Τέλος, για την ιστορία, πρέπει να επαναλάβουμε, ότι ο βασιλιάς **Αρχέλαος** είναι εκείνος που μετέφερε την πρωτεύουσά του από την Έδεσσα (**Αιγές**: χρήσιμη αναφορά στη σελίδα 225) στην **Πέλλα (399 Π.χ.)**, γιατί από την Πέλλα επικοινωνούσε ευκολότερα με τη θάλασσα, χρησιμοποιώντας το Λουδία ποταμό.

Οι ιστορικοί της αρχαιότητας συμφωνούν ότι ο **Αρχέλαος** κατέστησε την Πέλλα «**πόλιν μεγίστην**» και θεωρούσαν αυτόν «**ευτυχέστατον των υπό τον ήλιον ανθρώπων**»

Όταν πέθανε ο Αρχέλαος, η Μακεδονία ήταν πλέον μια κραταιά δύναμη, που ακτινοβολούσε. Μαζί με τους προκατόχους του, ιδίως τον **Αλέξανδρο Α'** και τον **Περδίκκα**, δικαιολογημένα ο Αρχέλαος θεωρείται ως ο πρόδρομος του **Μεγάλου Αλεξάνδρου**.

ΔΟΛΟΦΟΝΙΕΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ

Ο **Αρχέλαος** δολοφονήθηκε από τον ευνοούμενό του **Κρατεύα** το 399 π.Χ. Στη συνέχεια, μέσα σε μια περίοδο δεινής αναρχίας, που επικράτησε τότε στη χώρα, είχαν την ίδια τύχη και οι επόμενοι Μακεδόνες βασιλείς, και μεταξύ αυτών κι ο **Αλέξανδρος Β'**, ο οποίος δολοφονήθηκε από τον **Πτολεμαίο**, που ήταν εραστής της μητέρας του **Ευρυδίκης** και βασίλευσε τρία χρόνια (368-365 π.Χ.). Τελικά, όμως, ο μεγαλύτερος γιος της αμαρτωλής Ευρυδίκης, **ΠΕΡΔΙΚΑΣ Γ'** δολοφόνησε «**τον δια φόνου και μοιχείας σφετερισθέντα τον θρόνον**» **Πτολεμαίο** κι έγινε αυτός βασιλιάς, για λίγο όμως χρονικό διάστημα, γιατί σκοτώθηκε σε μια μάχη εναντίον των **Ιλλυριών**, ενώ στην ίδια μάχη έπεσαν και 4000 Μακεδόνες, που αποτελούσαν το **άνθος** του στρατού της χώρας.

Η αναρχία τότε και η εισβολή των Ιλλυριών, έδειχναν ότι θα διαλυόταν εντελώς το αποσυντεθειμένο μακεδονικό κράτος. Αλλά, σαν από μηχανής θεός, **βρέθηκε** τότε στο προσκήνιο ο νεότερος αδελφός του Περδίκας, **ο Φίλιππος Β'**. Αυτός είναι που έμελλε να μεταβάλει αστραπιαία **τον ΡΟΥΝ των γεγονότων** και να θεμελιώσει μια νέα, **κυριολεκτικά, ΚΟΣΜΟΪΣΤΟΡΙΚΗ εποχή**.

ΜΕΝΕΔΗΜΟΣ

(350 – 275 π.Χ.)

Έλληνας σωκρατικός φιλόσοφος, ιδρυτής της **Ερεατρικής Σχολής**. Γεννήθηκε το **350 στην Ερέτρια** (αρχαία πόλη της Εύβοιας) και πέθανε το **275 π.Χ.**

Εστάλη με μικρή στρατιωτική δύναμη στα Μέγαρα, αν και η καταγωγή του ήταν αριστοκρατική. Εκεί, αρχικά, ακολούθησε το επάγγελμα του κτίστη και του ζωγράφου. Στη συνέχεια, του δόθηκε η ευκαιρία να παρακολουθήσει μαθήματα του **Στίλπωνα** (επιφανής φιλόσοφος και ιδρυτής της περίφημης Μεγαρικής Σχολής, έζησε από το **380** μέχρι το **300 π.Χ.**), από τις απόψεις του οποίου εντυπωσιάστηκε τόσο πολύ, ώστε το οξύ και ευρύ πνεύμα του, τον ώθησε, μετά την επιστροφή στην πατρίδα του, να ιδρύσει εκεί την ομώνυμη φιλοσοφική Σχολή.

Πληροφορίες για τη ζωή του Μενέδημου, οι οποίες πολλές φορές ήταν αντιφατικές, μας δίνει ο Διογένης ο Λαέρτιος και διάφοροι άλλοι λόγιοι και ιστορικοί. Ήταν σοβαρός, σκληρός στα λόγια, ελευθερόστομος και μεγαλόψυχος.

Ο Μενέδημος ήταν ανήσυχος πνεύμα και αγαπούσε ιδιαίτερα την πατρίδα του. Για το λόγο αυτό έλαβε μέρος στις πολιτικές υποθέσεις της πόλης με μεγάλη επιτυχία, κατά την εποχή των διαδόχων του Μεγάλου Αλεξάνδρου, και εστάλη ως πληρεξούσιος πρέσβης στις Αυλές του Πτολεμαίου, Λυσιμάχου και Δημητρίου Πολιορκητή και αγωνίστηκε για τη δημοκρατία, διεξάγοντας σκληρούς αγώνες εναντίον των ολιγαρχικών συμπατριωτών του. Ήταν φίλος με το γιο του Δημητρίου **Αντίγονο Γονατά** κι αυτό ήταν αρκετό να τον καταστήσει ύποπτο στο πολιτικό περιβάλλον της πόλης του. Έτσι, κατηγορήθηκε για προδοσία (εύκολο «**παράσημο**» της φυλής μας, στις περιπτώσεις αυτές, **ακόμη και σήμερα ...**), με αποτέλεσμα να καταφύγει στο φίλο του βασιλιά των Μακεδόνων **Αντίγονο Γονατά**, ο

οποίος, όπως κι ο πατέρας του Δημήτριος, ήταν πολύ μορφωμένος και στην Αυλή του είχε καλεσμένους πολλούς ανθρώπους των γραμμάτων και τεχνών. Στην Αυλή του Γονατά, ο Μενέδημος απέκτησε μεγάλη φήμη για τη σύνεση και την πολυμάθεια που τον διέκριναν, γι' αυτό και σύντομα έγινε ένας από τους βασικούς πνευματικούς συμβούλους του βασιλιά.

Ο Αθήναιος (Έλληνας γιατρός, σοφιστής και γραμματικός από την Αίγυπτο, έζησε κατά το 2^ο με 3^ο μ.Χ. αιώνα) μας πληροφορεί ότι ο Μενέδημος ήταν πλατωνικός, αλλά πιθανότερο είναι ότι ανήκει στη Μεγαρική Σχολή, αφού, όπως προαναφέραμε, υπήρξε και μαθητής του Στίλωνα.

Για τη θεωρία του δεν γνωρίζουμε ιδιαίτερα πράγματα, γιατί δεν έχουμε πληροφορίες από καμιά πηγή, κι ο ίδιος δεν έγραψε τίποτε, με αποτέλεσμα οι αρχαίοι να έχουν συγκεχυμένες εντυπώσεις γύρω από τη διδασκαλία του. Οπωσδήποτε, όμως, η φιλοσοφία του είχε δεχθεί επίδραση από τη Μεγαρική Σχολή, **την Ηλειακή** (άκουσε το φιλόσοφο **Φαίδωνα** από την Ήλιδα, που υπήρξε μαθητής του **Σωκράτη** κι έζησε κατά τον 5^ο – 4^ο π.Χ. αιώνα) και από τα δόγματα του Σωκράτη.

Κατά το Διογένη το Λαέρτιο, ο Μενέδημος:

- Δε δεχόταν ταυτότητα του καλού μετά του ωφελίμου
- Δεν αναγνώριζε ως αλήθειες, παρά τις απλές και καταφατικές προτάσεις.

- Είχε υιοθετήσει πλήρως την ενότητα του **όντος των ελεατών**, δηλαδή του **ΘΕΟΥ**, ο οποίος, κατά τους Ελεάτες, **ήταν μια ηθική δύναμη** και δεν είχε καμιά σχέση με ανθρώπινη μορφή, όπως ήθελαν να τον παρουσιάζουν οι φιλόσοφοι προ του **Ξενοφάνη**, που, ως γνωστόν, υπήρξε και ο ιδρυτής της Ελεατικής Σχολής (6^{ος} – 5^{ος} π.Χ. αιώνας).

Κατόπιν των πιο πάνω αποδεικνύεται ότι η **Ερρατρική Σχολή** δεν είχε σοβαρές φιλοσοφικές βάσεις κι έτσι έπαυσε να υπάρχει, μετά από σύντομη ακαδημαϊκή ζωή.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Οι άνθρωποι νομίζουν ότι οι θεοί γεννήθηκαν κι ότι έχουν την ενδυμασία, τη φωνή και τη μορφή των ανθρώπων.
- Ένας Θεός υπάρχει, μέγιστος μεταξύ θεών και ανθρώπων, κι ούτε το σώμα του, ούτε ο νους του είναι όμοιος με τους θνητούς.
- Δεν έχουμε κανένα δικαίωμα να αποδίδουμε στους θεούς ανθρώπινη μορφή
- Οι άνθρωποι πρέπει να έχουν πνευματική και ηθική ελευθερία.
- Και το παραμικρό καλό, που κάνουμε, μπορεί να μας ανταποδοθεί πολλαπλάσια.
- Όσοι λένε ψέματα, φανερώνονται από τα πράγματα.
- Όταν ένα πράγμα αποδεικνύεται από μόνο του, τα λόγια είναι περιττά.
- Όσα δεν παρέχει η τέχνη, τα χαρίζει η τύχη.
- Οι συνετοί άνθρωποι όταν σωθούν από έναν κίνδυνο, γίνονται προφυλακτικοί για όλη τους τη ζωή.
- Κάθε πράγμα έχει δύο όψεις.
- Οι καυγάδες των φίλων είναι η χαρά των εχθρών.
- Πολλοί άνθρωποι άλλα λένε κι άλλα κάνουν.
- Η μετάνοια είναι ανόητη όταν το ατύχημα έχει πια συμβεί.
- Να είσαι έτοιμος για τους κινδύνους.
- Φρόντισε να αφήσεις στα παιδιά σου καλό όνομα και όχι μεγάλο πλούτο.
- Να φοβάσαι τους θεούς, να τιμάς τους γονείς, να σέβεσαι τους φίλους, να πείθεσαι στους νόμους.

ΑΡΙΣΤΩΝ

(3^{ος} π.Χ. αιώνας)

Περιπατητικός φιλόσοφος από το νησί **Κέα**, του 3^{ου} π.Χ. αιώνα, διάδοχος του **Λύκωνα** (φιλόσοφος διευθυντής της Περιπατητικής Σχολής από το 272-228 π.Χ.) στο Λύκειο, κατά το 225 π.Χ. Υπήρξε συγγραφέας έργων εξαιρετικής κομψότητας και γλαφυρότητας. Τα έργα του ήταν σημαντική πηγή για τους μελετητές της πρώιμης ιστορίας της Σχολής. Έγραψε κυρίως βίους φιλοσόφων και έργα ηθικής. Μερικοί από τους τίτλους των έργων του: «**Περί του κουφίζειν υπερηφανείας**», «**Τιθωνός ή περί γήρωσ**», «**Λύκων**» κ.ά.

ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Το γνώναι εαυτόν αρχή σοφίας ανθρωπίνης.
- Η αξιοπρέπεια είναι αβρή και ευπρεπής υπερηφάνεια.

ΗΡΟΦΙΛΟΣ

(331 – 250 π.Χ.)

Ένας από τους σημαντικότερους γιατρούς της αρχαίας Ελλάδας, που θεωρήθηκε ισάξιος του Ιπποκράτη και **θεμελιωτής της επιστημονικής ανατομίας**. Γεννήθηκε το **331 π.Χ.** στη **Χαλκηδόνα** (ιστορική περιοχή της Βορειοδυτικής Μ. Ασίας) και πέθανε το **250 π.Χ.** Υπήρξε ο πρώτος από τους αρχηγούς της Αλεξανδρινής Ιατρικής Σχολής. Διατέλεσε μαθητής του **Πραξαγόρα** (σπουδαίος γιατρός από την Κω, που άκμασε στο τέλος του 4^{ου} π.Χ. αιώνα). Θεωρήθηκε περίφημος ανατόμος και από τους πρώτους σκαπανείς της ανατομίας του ανθρώπου, αλλά και φυσιολόγος, που χρησιμοποίησε σε ευρεία κλίμακα το πείραμα, άριστος παθολόγος, φαρμακολόγος, μαιευτήρ και γυναικολόγος. Αυτά μας πληροφορεί ο **Ορειβάσιος**, γιατρός της εποχής.

Η δράση του τοποθετείται στην Αλεξάνδρεια, επί της βασιλείας του **Πτολεμαίου Α' του Λάγου-Σωτήρα** (στρατηγός του Αλεξάνδρου, ιδρυτής της δυναστείας των Λαγιδών, βασιλιάς της Αιγύπτου από το **304** έως το **283 π.Χ.**, ίδρυσε το ξακουστό Μουσείο και την περίφημη βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας) που υπήρξε λαμπρός ηγεμόνας, συγκέντρωσε τα έργα των Ελλήνων κλασικών και προστάτευσε τα γράμματα και τις τέχνες. Ο φωτισμένος αυτός Πτολεμαίος εξασφάλισε στον Ηρόφιλο εξαιρετικές συνθήκες έρευνας και εργασίας και του παρείχε όλα τα απαραίτητα μέσα, στα πλαίσια της πολιτικής των Πτολεμαίων, που απέβλεπε στην προστασία και την ανάπτυξη των επιστημών και των τεχνών.

Κάτω απ' αυτές τις ιδανικές συνθήκες ο Ηρόφιλος έφερε την ιατρική επιστήμη σε ύψος που ποτέ δεν ξεπεράστηκε από τους αρχαίους. Από τις εμπειριστατωμένες έρευνες, που έκανε, **ανακάλυψε ότι:**

- **Ο εγκέφαλος** είναι η έδρα της νοήσεως (νου).

• **Τα νεύρα**, που διακλαδίζονται από το μυαλό και τη σπονδυλική στήλη, είναι οι αγωγοί που μεταδίδουν την αίσθηση και τη δύναμη της θελήσεως αντίστοιχα.

• **Η αξία του σφυγμού** είναι το κύριο κριτήριο της κατάστασης του αρρώστου (περιέλαβε τη λήψη του σφυγμού στη διάγνωση)

• **Οι αρτηρίες** περιέχουν αίμα (οι άλλοι γιατροί πίστευαν ότι ήταν γεμάτες με αέρα) που το στέλνουν από την καρδιά σε όλα τα μέρη του σώματος. Με άλλα λόγια, **ανακάλυψε, ουσιαστικά, την κυκλοφορία του αίματος**, δεκαεννέα (19) αιώνες προ του Άγγλου γιατρού **Χάρβεϊ (1578-1657)**, που περιέγραψε πρώτος την κυκλοφορία του αίματος.

Εκτός των ανωτέρω ανακαλύψεων, **ο Ηρόφιλος**:

• **Έκανε ανατομία του οφθαλμού** κι ανάλυσε τον αμφιβληστροειδή χιτώνα και τα οπτικά νεύρα.

• **Κατανόησε** το ρόλο των νεύρων, τα χώρισε σε αισθητήρια και κινητήρια και διαχώρισε τα νεύρα του κρανίου από τα νεύρα της σπονδυλικής στήλης.

• **Έκανε διάκριση** μεταξύ αρτηριών και φλεβών.

• **Μελέτησε το ήπαρ και το πάγκρεας** κι έδωσε στο δωδεκαδάκτυλο το όνομα, το οποίο φέρει μέχρι και σήμερα.

Εδώ αξίζει να σημειώσουμε πως, **ο Γαληνός** (περίφημος Έλληνας γιατρός, που γεννήθηκε το 131 μ.Χ. στην Πέργαμο της Μ. Ασίας) μας πληροφορεί ότι:

«Ενώ οι περισσότεροι γιατροί έκαναν ανατομικές έρευνες μόνο σε ζώα, ο Ηρόφιλος χρησιμοποίησε ανθρώπινα πτώματα και κατά κάποια φήμη σώματα ζωντανών εγκληματιών, που γινόταν με ειδική άδεια του Πτολεμαίου».

Συνοπτικά μπορούμε να πούμε πως οι ανατομικές, ιδίως, έρευνες του Ηρόφιλου αποτελούν, για την εποχή του, πραγματική επανάσταση στην ιατρική, γι' αυτό **δίκαια πρέπει να θεωρηθεί πατέρας της ανατομίας**. Έγραψε πολλά έργα, αλλά, δυστυχώς, μόνο αποσπάσματα από αυτά σώθηκαν, τα οποία διέσωσαν ο Γαληνός κι ο Ορειβάσιος.

Μερικοί τίτλοι από τα έργα του: «Ανατομικά», «Περί σφυγμών», «Θεραπευτική Πραγματεία», «Διαιτητικός» κ.λπ.

Ο Ηρόφιλος έδινε μεγάλη σημασία στα φυτικά φάρμακα, που τα ονόμαζε τα **«Χέρια του Θεού»**. Συνιστούσε, για τη θεραπεία της αρρώστιας και την ομαλή και εύρυθμη λειτουργία του ανθρώπινου οργανισμού τη **δίαιτα, τα λουτρά** και τις **φυσικές ασκήσεις**. Ήταν λάτρης της προληπτικής ιατρικής και **συνιστούσε στους ανθρώπους να ζουν κατά φύσην, δηλαδή ζωή λιτή και ήρεμη, που θα διακρίνεται από φυσική κινητικότητα, που είναι η βάση της ζωής όλων των ζωντανών οργανισμών**.

Δυστυχώς, ο Ηρόφιλος είχε προχωρήσει πολύ πιο πέρα από την εποχή του, γι' αυτό, όπως συμβαίνει συνήθως με τους πρωτοπόρους του πνεύματος, των καλών τεχνών και της επιστήμης, δε βρήκε ολοκληρωτική αναγνώριση από το σύγχρονο κόσμο της εποχής του. Το έργο του εκτιμήθηκε ιδιαίτερα από τις επόμενες γενιές, που πολλά διδάχτηκαν από αυτό.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Άλλος είναι ο σφυγμός, που προέρχεται από **τρόμο** και άλλος εκείνος, που προέρχεται από **καρδιακούς παλμούς**.
- Στο σώμα υπάρχουν τέσσερις κύριες δυνάμεις:
 - Η θρεπτική, με έδρα το ήπαρ
 - Η θερμαντική στην καρδιά
 - Η αισθητική στα νεύρα
 - Η Διανοητική στον εγκέφαλο
- Η γυμναστική είναι θεραπευτικό μέσο
- Ο εγκέφαλος είναι το κεντρικό όργανο και έδρα της νόησης και όχι η καρδιά (έτσι πίστευαν πριν)
- Τα νεύρα χωρίζονται σε αισθητήρια και κινητήρια.

- Η επιστήμη και η τέχνη δεν έχουν να επιδείξουν τίποτε, η δύναμη είναι ανίκανη, για κάθε προσπάθεια, ο πλούτος είναι άχρηστος κι η ευγλωττία είναι ανίσχυρη, όταν δεν υπάρχει ΥΓΕΙΑ.

- **Οι άνθρωποι πρέπει να ζουν κατά φύσην**, δηλαδή ζωή λιτή και ήρεμη, που θα διακρίνεται από φυσική κινητικότητα, που είναι η βάση της ζωής όλων των ζωντανών οργανισμών.

ΤΙΜΩΝ

(320 – 230 π.Χ.)

Σκεπτικός φιλόσοφος, μαθητής του Πύρρωνα – ιδρυτού της Σκεπτικής Σχολής -, ο οποίος γεννήθηκε στο **Φλιούντα** (πόλη της Κορινθίας) περί το **320** και πέθανε κατά το **230 π.Χ.**, δηλαδή **90** ετών.

Για τη ζωή και το έργο του μας πληροφορεί ο λόγιος και ιστορικός Διογένης ο Λαέρτιος. Έτσι, πληροφορούμαστε, ότι, όταν άκουσε στην Κόρινθο τον Πύρρωνα γοητεύτηκε, ασπάστηκε τις θεωρίες του και έγινε ο καλύτερος και πιστότερος μαθητής του. Όμως, επειδή ήταν φτωχός και δεν μπορούσε να καλύψει τις καθημερινές του ανάγκες, πήγε στον Ελλήσποντο και την Προποντίδα και συγκεκριμένα στη **Χαλκηδόνα** (αρχαία και βυζαντινή πόλη στην ασιατική ακτή του Βοσπόρου, προάστιο της Κων/πολης), όπου, με τη διδασκαλία του, απέκτησε μεγάλη φήμη και χρήματα. Στη συνέχεια περιόδευσε πολλές πόλεις της Ελλάδας και τελικά εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου δίδαξε μέχρι το θάνατό του, όχι μόνο τη φιλοσοφία των Σκεπτικών, αλλά και τη ρητορική τέχνη και ποίηση. Στην Αθήνα γνωρίστηκε με πολλούς φιλοσόφους, καθώς και με αρκετούς συγχρόνους του ποιητές, τραγικούς και άλλους επιφανείς της εποχής του, οι οποίοι τον εκτίμησαν και τον τίμησαν ιδιαίτερα, τόσο ως φιλόσοφο, όσο και ως συνετό και ενάρετο άνθρωπο, του οποίου η ζωή ήταν πρότυπο προς μίμηση.

Ο Τίμων ήταν πολυμαθέστατος και έγραψε πολλά έργα. Συνέθεσε έπη, σατιρικά και δραματικά ποιήματα, τριάντα τραγωδίες, εξήντα κωμωδίες και ένα φιλοσοφικό ποίημα που αποτελούνταν από τρία βιβλία. Υπάρχουν ακόμη και άλλα περίφημα έργα του, που υπολογίζονται σε είκοσι χιλιάδες στίχους και μνημονεύονται από τον ιστορικό **Αντίγονο Καρυστινό**, που έγραψε και τη βιογραφία του. Στην πλούσια συγγραφή και ιδιαίτερα στα ποιήματά του οφείλει την καλή του φήμη, παρά τη Σκεπτική φιλοσοφική του διδασκαλία, που συνέχισε να διδάσκει μετά το θάνατο του δασκάλου του.

Μερικοί από τους τίτλους των σημαντικών του έργων ήταν: «Ινδαλμοί», «Επικήδειο συμπόσιο του Αρκεσιλάου», «Περί αισθήσεων», «Κατά των φυσικών», «Πύθων» κ.ά.

Από τα έργα του διασώθηκαν μόνο αποσπάσματα, τα οποία διακρίνονται από σατιρικό πνεύμα, ποιητική φύση και πλούσια και ζωηρή φαντασία, όπως μας πληροφορεί ο Μπουμπλάχ στο έργο του «αποσπάσματα Ελλήνων φιλοσόφων»

Ας ρίξουμε, όμως, μια ματιά και στις φιλοσοφικές δοξασίες του Τίμονα. Είναι γνωστό ότι ο δάσκαλός του Πύρρων, που ανέπτυξε τη θεωρία των σκεπτικών, ασχολήθηκε μόνο με την προφορική διδασκαλία και δεν έγραψε κανένα σύγγραμμα. Το κενό αυτό κλήθηκε να καλύψει ο εκλεκτός του μαθητής Τίμων, ο οποίος, όχι μόνο διατύπωσε τη Σκεπτική θεωρία, αλλά και συμπλήρωσε ουσιαστικά αυτή. Έτσι, ο αριστοτελικός φιλόσοφος του 2^{ου} μ.Χ. αιώνα **Αριστοκλής ο Μεσσήνιος**, μας πληροφορεί, στα έργα του, ότι η διδασκαλία του Τίμονα συνοψίζεται στα περί «**ΑΚΑΤΑΛΗΨΙΑΣ**», «**ΑΠΟΧΗΣ**» και «**ΑΤΑΡΑΞΙΑΣ**» (δεν ξέφυγε, δηλαδή, από τη βάση του δόγματος του δασκάλου του).

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΑΥΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ

- Κατά το δόγμα της «**Ακαταληψίας**», ούτε οι αισθήσεις, ούτε η λογική σκέψη μπορούν να μας αποκαλύψουν την αληθινή ουσία των όντων.

- Λέγοντας «**Αποχήν**», ο Τίμων, εννοούσε να αναστέλλουμε το σχηματισμό οποιασδήποτε κρίσεως, δηλαδή να αποφεύγουμε να πούμε το **ΝΑΙ** ή το **ΟΧΙ**, ήτοι να μη ρέπει κανείς, ούτε προς την κατάφαση, ούτε προς την άρνηση.

- Η «**Αταραξία**» (**απάθεια**) είναι η ψυχική διάθεση, που προκύπτει από την ακαταληψία (της μη κατανόησης) της «**αποχής**» με την οποία η ψυχή απαλλάσσεται από τις ψεύτικες δοξασίες (γνώμες – υπολογισμοί), αποκτά την επίγνωση ότι ο κόσμος είναι απλό φαινόμενο και συνηθίζει να μη συγκινείται από εκείνα τα οποία συμβαίνουν μέσα σ' αυτόν.

Βασιζόμενος στους παραπάνω τρεις βασικούς άξονες της θεωρίας του, ο Τίμων έλεγε: Για να ζήσει κανείς ευτυχισμένος, πρέπει να ξεδιαλύνει τρία πράγματα:

- Πώς είναι κατασκευασμένα τα όντα (πράγματα).
- Πώς πρέπει να φερόμαστε εμείς σ' αυτά και
- Τι κέρδος περιμένουμε απ' αυτά. Στα δύο όμως πρώτα ερωτήματα η απάντηση είναι αρνητική, γιατί δεν ξέρουμε τι είναι αυτά τα όντα, επειδή οι αισθήσεις μας δεν μας δίνουν την πραγματική εικόνα και υπόσταση των όντων. Έτσι, αρνείται τελείως τη γνώση του εξωτερικού κόσμου και μεταξύ των άλλων δίδασκε:

«Ουδέν γαρ είναι, ούτε των νοητών, ούτε των αισθητών αληθές, αλλά δοκεῖν τοις ανθρώποις ούτως ἔχειν».

Για τη ζωή και το χαρακτήρα του, ο Διογένης ο Λαέρτιος μάς πληροφορεί ότι, ο Τίμων, όπως κι ο δάσκαλός του Πύρρων, ρύθμιζε την καθημερινή ζωή του σύμφωνα με τις φιλοσοφικές του θεωρίες: «**Ακόλουθος δ' ἦν και τω βίω, μηδέν εκτρεπόμενος, ἅπαντα υφιστάμενος ... και μηδέν ταις αισθήσεσιν επιτρέπων**». Ακόμη

είχε την ικανότητα στο να κατανοεί και να κοροϊδεύει το καθετί «Οξύς νοήσαι και διαμυκτηρίσαι» και «φιλογράμματος».

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Τίποτα δεν μπορούμε να δεχθούμε σαν αληθινό, γιατί για κάθε ζήτημα υπάρχουν επιχειρήματα θετικά και αρνητικά της αυτής λογικής δυνάμεως.

- Η ψυχική γαλήνη αποτελεί τη βάση για την ανθρώπινη ευδαιμονία.

- Υπάρχει ισορροπία των αντιτιθεμένων επιχειρημάτων (**«ισοσθένεια των λόγων»**).

- Δεν πρέπει να δεχόμαστε την αξιοπιστία των αισθήσεων και των σκέψεων (τις παρομοίαζε προς δύο μεγάλους απατεώνες της εποχής του, και για την ιστορία του θέματος, τον Ατταγάν και το Νουμήνιο).

- Δεν είναι τα πράγματα στην πραγματικότητα όπως μας τα παρουσιάζουν οι αισθήσεις μας, αλλά μόνο φαίνονται ότι είναι τέτοια (**«οία γαρ φαίνεται τα πράγματα, μη τοιαύτα είναι τη φύσει, αλλά μόνο φαίνεσθαι»**).

- Ηθικός σκοπός της ζωής είναι το να ζει κανείς επιδεικνύοντας πλήρη αδιαφορία απέναντι των πραγμάτων, τα οποία βρίσκονται μεταξύ **ΑΡΕΤΗΣ** και **ΚΑΚΙΑΣ**.

- Τα πάντα είναι αδιάφορα και δεν αξίζει να συγκινούμαστε από αυτά.

- Ποτέ να μη λέμε «αυτό είναι έτσι», αλλά να είμαστε επιφυλακτικοί και να λέμε «αυτό μού φαίνεται έτσι».

ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ

(310 – 240 π.Χ.)

Υπήρξε ο μεγαλύτερος ποιητής και λόγιος των Αλεξανδρινών χρόνων (Αλεξανδρινοί χρόνοι ή ελληνιστική εποχή: αναφέρεται στα χρόνια μετά τον Μ. Αλέξανδρο, ως την εποχή του Χριστού). Γεννήθηκε το 310 π.Χ. στην **Κυρήνη** (ελληνική πόλη της Λιβύης, αποικία των Δωριέων της Θήβας) από γονείς αριστοκρατικής καταγωγής και πέθανε το 240 π.Χ. Ωστόσο η καταγωγή του δεν στάθηκε ικανή να τον προστατεύσει από τις δυσκολίες της ζωής κι έτσι, όταν βρέθηκε – νέος – στην Αλεξάνδρεια, χρειάστηκε, παράλληλα με τις σπουδές του, να εργαστεί ως δάσκαλος.

Αρχισε τις σπουδές του στην Αθήνα και τις συνέχισε στην Αλεξάνδρεια, όπου ίδρυσε Σχολή ως «**γραμματικός**» (άνθρωπος των γραμμάτων ή της γραμματικής: γραμματικοί κανόνες) στο προάστιο Ελευσίνα. Μεταξύ των πολλών και σπουδαίων μαθητών του υπήρξαν και οι περίφημοι, λόγιοι και γραμματικοί: **Ερατοσθένης από την Κυρήνη (285-205 π.Χ.)** και **ο Αριστοφάνης ο Βυζάντιος (262-185 π.Χ.)**.

Αποφασιστικός σταθμός στη ζωή του υπήρξε ο δεσμός του με τον **Πτολεμαίο Φιλάδελο** και αργότερα με τον **Πτολεμαίο Ευεργέτη (Πτολεμαίος: Όνομα 15 βασιλέων των ελληνιστικού βασιλείου της Αιγύπτου, από τον 4^ο μέχρι τον 1^ο π.Χ. αιώνα)**, γιατί, χάρη στην εύνοιά τους, ιδίως του πρώτου, εξασφάλισε θέση **βιβλιοθηκάρου** (μεγάλος τίτλος για την εποχή), όπου διακρίθηκε ιδιαίτερα, λόγω της απέραντης μόρφωσής του.

Εδώ, νομίζω, επιβάλλεται να αναφέρουμε πως, το μεγάλο ενδιαφέρον των Πτολεμαίων, για την τέχνη και την επιστήμη έκανε να αφιερωθεί αρκετά μεγάλο μέρος από τον πλούτο της Αιγύπτου σε συλλογές και ιδρύματα, για την προώθηση και καλλιέργεια της συστηματικής επιστημονικής προόδου. Μια από τις αναγκαίες προϋποθέσεις, για το έργο αυτό, ήταν η ίδρυση της **βιβλιοθήκης**.

Έτσι, κατά την εποχή των Πτολεμαίων, έγινε έρευνα για πολύτιμα χειρόγραφα σ' ολόκληρο τον ελληνικό κόσμο, με αποτέλεσμα, μέσα σε λίγα χρόνια, να πραγματοποιηθεί μια συλλογή από **500.000** τόμους - **κυλίνδρους**: Χειρόγραφα από περγαμινή ή πάπυρο τυλιγμένα σε ξύλινη ράβδο, που με τον καιρό μεγάλωσε ακόμη περισσότερο. Αυτή ήταν η φημισμένη **Βασιλική Βιβλιοθήκη**, η οποία ήταν η **μεγαλύτερη** του αρχαίου κόσμου.

Στον Καλλίμαχο, το ελληνικό πνεύμα, βρήκε την καθαρότερη έκφρασή του. Αρχιβιβλιοθηκάριος και άνθρωπος με ευρύ πνεύμα και απέραντη μόρφωση, διακρίθηκε παράλληλα και ως ποιητής με καταπληκτική παραγωγικότητα.

Καρπός, της πολύχρονης υπηρεσίας του στο περίφημο αυτό ίδρυμα, υπήρξε η σύνταξη ενός τεράστιου καταλόγου, που, όπως έλεγαν, αποτελούνταν από **120** τόμους, με το γενικό τίτλο «**ΠΙΝΑΚΕΣ ΤΩΝ ΕΝ ΠΑΣΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΔΙΑΛΑΜΨΑΝΤΩΝ ΚΑΙ ΩΝ ΣΥΝΕΓΡΑΨΑΝ**». Ο κατάλογος αυτός είναι ο πρώτος στο είδος του και άνοιξε το δρόμο της ιστορίας και της λογοτεχνίας. Σ' αυτόν τον κατάλογο προσθέσανε ακόμη μικρές βιβλιογραφίες των συγγραφέων και μερικά στοιχεία, για την αξιοποίηση των βιβλίων. Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι, στην ελληνιστική εποχή έγινε τεράστια δουλειά για τη συγκέντρωση και αξιοποίηση των στοιχείων και των έργων των παλαιότερων συγγραφέων, ποιητών και φιλοσόφων, που είχαν ανυπολόγιστη επιστημονική και φιλολογική αξία, για τις μετέπειτα, κυρίως, γενιές. Για το έργο αυτό, ο Καλλίμαχος, ασφαλώς, χρειάστηκε να επιστρατεύσει και να δώσει τον καλύτερο εαυτό του: πολύ μόχθο, ιδιαίτερη αγάπη και φροντίδα και ολόκληρη τη σοφία, που τον διέκρινε.

Ο Καλλίμαχος μελετήθηκε και χρησιμοποιήθηκε, όσο κανείς άλλος – εκτός από τον Όμηρο – αρχαίος συγγραφέας, όπως αυτό προκύπτει, από αμέτρητες αναφορές στα γραπτά τους από γραμματικούς, ιστορικούς, σχολιαστές και λεξικογράφους.

Το τεράστιο έργο του Καλλίμαχου (στο λεξικό **Σούδα** – τίτλος λεξικού του 10^{ου} αιώνα – παρέχεται η πληροφορία για 800 τόμους: πεζιά, ποιήματα, θέματα: ιστορικά, λαογραφικά, μυθολογικά και κριτικά) δείχνει το πολύπλευρο της φιλολογικής συγκρότησης και των ενδιαφερόντων του, που αναδείχτηκε έτσι σε μεγάλο δάσκαλο της εποχής του και για τους μεταγενέστερους. Έτσι, η επίδρασή του, υπήρξε τεράστια, τόσο στη Ρώμη, όσο κι αργότερα στην Ευρώπη.

Εδώ πρέπει να αναφέρουμε ότι, το είδος της ποίησης του Καλλίμαχου, λέγεται, συνήθως **Αλεξανδρισμός**. Κύρια χαρακτηριστικά της δημιουργίας των πολλών έργων του ήταν, το εξεζητημένο, το τεχνητό και η προσποίηση. Το ποίημά του «**Υπομνήματα ιστορικά**» ήταν μια πολύτιμη συλλογή από διάφορες παραδόσεις, που εξηγούσαν τις ονομασίες των διαφόρων πόλεων. Η ποίηση του Καλλίμαχου ήταν πηγαία με έντονα προσωπικά βιώματα και με ζωντανές ρεαλιστικές περιγραφές, που διατηρούν πάντα την αξία τους.

Από τα έργα του διασώθηκαν μόνο αποσπάσματα, καθώς και μιμήσεις των έργων του από άλλους ποιητές. Αυτόν είχαν ως πρότυπο π.χ. οι επιφανείς ποιητές της Ρώμης **Κάτουλος** (λυρικός ποιητής κατά τον 1^ο π.Χ. αιώνα) κι ο **Προπέρτιος** (ελεγειακός ποιητής κατά τον 1^ο π.Χ. αιώνα).

Ο Καλλίμαχος αποτελεί χαρακτηριστικό τύπο επιστήμονα της Αλεξάνδρειας, που είχε τις πιο ποικίλες και πλούσιες γνώσεις σ' όλους τους τομείς της επιστήμης. Εκτός της πολυμαθείας ήταν ευφυής και είχε μεγάλο ταλέντο στο να δημιουργεί λαμπρές εντυπώσεις για χάρη τους και μόνο. Ταυτόχρονα, ο Καλλίμαχος, ανακηρύχτηκε ο μεγαλύτερος δεξιοτέχνης της **ελεγείας** (θρηνητικό ποίημα από δίστιχες στροφές, με ποικίλο και πολύ ενδιαφέρον περιεχόμενο). Γι' αυτό απόκτησε οικουμενική φήμη, τόσο με τις ελεγείες του, όσο και με τα επιγράμματά του (μικρή έμμετρη επιγραφή σε μνημείο ή ανάθημα – αφιέρωμα, τάμα).

Μερικοί τίτλοι από τα διάφορα είδη των σπουδαίων έργων του: «Περί αγώνων», «Μουσείον», «Βαρβαρικά νόμιμα», «Εθνικαί ονομασίαι», «Περί ανέμων», «Περί των εν τη οικουμένη ποταμών», «Περί λογάδων», «Υπομνήματα», «Αίτια», «Ἐκθεση Βερενίκης» κ.λπ.

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ ΣΚΕΨΗ

Και οι μεν τιμές που μου προσφέρθηκαν, μαζί με τα ευωδιαστά και αβρά στεφάνια ξεψύχησαν ευθύς, από όσα δε ευχάριστα εδέσματα άλεσαν τα δόντια μου, δεν απόμεινε τίποτε κιόλας την άλλη μέρα. Όσο όμως άκουσα, αυτά μόνο έχω πάντα μαζί μου.

ΔΗΜΟΦΙΛΟΣ

(300 π.Χ. - ;)

Αρχαίος Έλληνας κωμικός ποιητής, ο οποίος γεννήθηκε, άγνωστο πού, το έτος 300 π.Χ.

Έγραψε πολλά αξιόλογα έργα, από τα οποία το σπουδαιότερο ήταν ο «**ο ν α γ ό ς**», που μεταφράστηκε στη λατινική γλώσσα από τον **Μάρκο**, για να τον μιμηθεί αργότερα ο **Πλαύτος**, **Τίτο Μάκκιος** (λατίνος κωμωδιογράφος και ποιητής, που έζησε από το 254 έως το 184 π.Χ.) στην **Αζινάρια**.

Περισσότερα για το έργο και τη ζωή του δεν γνωρίζουμε.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Οι νέοι είναι όπως τα φυτά´ από τους πρώτους των καρπούς ξέρουμε τι πρέπει να περιμένουμε απ' αυτούς στο μέλλον.
- Το χελιδόνι μάς καθιέρωσε την ωραία εποχή´ και οι λόγοι του σοφού την ηρεμία και την ευγένεια της ψυχής.
- Δώσε την εμπιστοσύνη σου στις πράξεις των ανθρώπων´ μην τη δίνεις στα λόγια τους´ δε βλέπει κανείς ανθρώπους, που ενώ ζουν κακά μιλούνε καλά.
- Ο νους των σοφών, καθώς και το χρυσάφι, έχει μεγάλο βάρος.
- Καλά θα ζήσεις όταν μάθεις να συγκρατείς το θυμό σου.
- Δύσκολο να εκτελείς μα να διστάζεις εύκολο.

ΜΕΓΑΣΘΕΝΗΣ

(350 – 290 π.Χ.)

Σπουδαίος Έλληνας ιστορικός, εθνογράφος και ποιητής. Γεννήθηκε στην **Ιωνία**, άγνωστο πού ακριβώς και έζησε από το **350** μέχρι το **290** π.Χ.

Άκμασε στους αλεξανδρινούς χρόνους και ήταν σύγχρονος του βασιλιά **Σέλευκου του Νικάτορα** (**Σέλευκος**: όνομα έξι βασιλέων της Συρίας και της Μεσοποταμίας. Στην περίπτωση μας πρόκειται για το **Σέλευκο τον Α'**, ιδρυτού του βασιλείου των Σελευκιδών, που έζησε από το **312** μέχρι το **280** π.Χ. και υπήρξε ο πρώτος βασιλιάς της Συρίας, μετά το διαμελισμό της αυτοκρατορίας του Μ. Αλεξάνδρου, που πραγματοποιήθηκε ύστερα από το θάνατό του το **323 π.Χ.** και ο οποίος, ως γνωστόν, προκάλεσε μεγάλη και γενική σύγχυση στο στρατόπεδο των Μακεδόνων. Για την ιστορία αναφέρουμε πως, ο Σέλευκος ο Α', υπήρξε ένας από τους πιο δραστήριους και φημισμένους στρατηγούς του Μ. Αλεξάνδρου, όπως και οι **Πτολεμαίος, Λυσίμαχος, Περδίκας, Ηφαιστίωνας, και Αντίπατρος**).

Ο Σέλευκος οργάνωσε εκστρατεία στις Ινδίες, όπου εκείνο τον καιρό κυβερνούσε ο **Τσαντραγκούπτα** (γνωστός στους Έλληνες ως **Σανδράκοτος**)

Μετά από πολλές νίκες, που κέρδισε εναντίον του Ινδού βασιλιά, πήρε τον τιμητικό τίτλο του νικητού (**νικάτορας**). Όμως η κατάσταση στην Ινδία ήταν δύσκολη κι έτσι ο Σέλευκος υποχρεώθηκε να κλείσει ειρήνη με τον Ινδό βασιλιά, με ευνοϊκούς, για τον τελευταίο, όρους. Τους σκληρούς διαπραγματευτικούς όρους, ο Σέλευκος, ανάθεσε να χειριστεί ο **Μεγασθένης**, ο οποίος διακρινόταν για τη σεμνότητα, τη σύνεση και την οξυδέρκειά του. Έτσι, με τις δυσμενείς, για τους Μακεδόνες, συνθήκες που επικρατούσαν στην Ινδία, οι όροι της ειρήνης κρίθηκαν

«ικανοποιητικοί», από το Σέλευκο και για το λόγο αυτό, θέλοντας να εκφράσει την ευαρέσκειά του, προς τον Μεγασθένη, τον τοποθέτησε μόνιμο πρεσβευτή του στην Ινδία.

Εκεί του δόθηκε η ευκαιρία να ζήσει από κοντά και να νιώσει το μεγαλείο της Ινδίας σε όλη του τη μεγαλοπρέπεια. Έτσι, το ανήσυχο και ερευνητικό του πνεύμα, συγκέντρωσε τις ενδιαφέρουσες εντυπώσεις από τα ταξίδια του και τις περιέλαβε στο περισπούδαστο ιστορικογεωγραφικό έργο του «**ΙΝΔΙΚΑ**» (αυτά μας πληροφορεί ο **Στράβων**, ιστορικός και γεωγράφος από την Αμάσεια του Πόντου, που έζησε από το **65 π.Χ.** μέχρι το **23 μ.Χ.**).

Το έργο αυτό, που αναφερόταν στην ιστορία, αρχαιολογία, εθνογραφία, γεωγραφία, κοινωνικό σύστημα, τα ήθη, τα έθιμα, τα θρησκευτικά έθιμα, τις παραδόσεις και γενικά στον πολιτισμό των Ινδιών, αποτελούνταν από τέσσερα βιβλία.

Τα «**Ινδικά**» αποτελούσαν, για τους αρχαίους, την κυριότερη πηγή για τη γνώση των Ινδιών.

Εδώ θα πρέπει ν' αναφέρουμε, ότι ο Μεγασθένης συγκέντρωσε το υλικό, όπως κι όλοι σχεδόν οι ιστορικοί της εποχής, για το έργο του, από πληροφορίες που έπαιρνε από τους **Βραχμάνους** (μέλη της ανώτατης ιερατικής τάξης στην Ινδική θρησκεία, που πίστευαν ως υπέρτατο θεό το **ΒΡΑΧΜΑ**), από το λαό, τις πολλές και ποικίλες λαϊκές παραδόσεις, κι από όσα ο ίδιος έβλεπε και ζούσε καθημερινά.

Έτσι, επειδή αρκετές πληροφορίες ήταν αφελείς παραδόσεις των μύθων, το έργο του, επόμενο ήταν, να περιέχει και μερικές ανακρίβειες, αναπόφευκτες άλλωστε για την εποχή του.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Οι άνθρωποι, όταν πρόκειται ακόμα και για τη δική τους πατρίδα, δέχονται αβασάνιστα τα όσα ακούν για το παρελθόν.
- Όταν μιλάς άσχημα, πρέπει να ανέχεσαι κάθε είδους απάντηση

- Από τους θεούς είναι γραφτό να γίνονται πόλεμοι μεταξύ των ανθρώπων.
- Το έργο αποδεικνύει.
- Ποιος μπορεί, γυρίζοντας από δω κι από κει, να ιδεί το Θεό, όταν αυτός δεν το θέλει;
- Επέρχεται κόρος ακόμα και στη λύπη.

ΛΥΚΩΝ

(300 – 226 π.Χ.)

Περιπατητικός φιλόσοφος και μαθητής του Στράτονα (3^{ος} π.Χ. αιώνας), που διαδέχτηκε στη διεύθυνση της Περιπατητικής Σχολής από το 272-228, ήτοι για 44 ολόκληρα χρόνια. Γεννήθηκε στην Αθήνα το 300 π.Χ. και πέθανε σε ηλικία 74 χρόνων.

Βιογράφος του υπήρξε ο **Αντίγονος ο Καρύστιος**, αλλά από τη βιογραφία του σώθηκαν μόνον αποσπάσματα. Για το λόγο αυτό έχουμε περιορισμένες πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του. Λίγα ενδιαφέροντα βρίσκουμε στη διαθήκη του Λύκωνα, η οποία διασώθηκε από το λόγιο και ιστορικό Διογένη το Λαέρτιο. Από εκεί αντλούμε τις πληροφορίες ότι, παρόλο που ασχολούνταν με τη φιλοσοφία, ενδιαφερόταν εξαιρετικά για τα υλικά αγαθά. Επίσης ότι υπήρξε ικανότατος ρήτορας και ασχολήθηκε ιδιαίτερα με το πρόβλημα της ευδαιμονίας και της παιδείας.

Ο Λύκων, είχε πολλά προσόντα και πολύπλευρη προσωπικότητα. Από τα έργα του δεν έχουν διασωθεί παρά ελάχιστα αποσπάσματα, τα οποία δεν είναι αρκετά, όμως, για να σχηματίσουμε μια γενική και λεπτομερή εικόνα σχετικά με τις φιλοσοφικές του θεωρίες.

Πάντως είναι γνωστό, ότι οργάνωνε συμπόσια εύθυμα και πολυτελή, ζούσε κατά τρόπο επιδεικτικό, φορούσε ακριβά και εμφανίσιμα ρούχα, αν και η ζωή αυτή ήταν αντίθετη με τη φιλοσοφία του. Πλην των άλλων ικανοτήτων του, ήταν και πολιτικάντης και κατάφερε με τις κολακείες του και τις ιδιαίτερες περιποιήσεις προς τους βασιλείς της Περγάμου (πόλη της Μ. Ασίας, πρωτεύουσα του ελληνιστικού βασιλείου των Ατταλιδών) **Ευμένη** και **Άτταλον** επέτυχε γενναία χορηγία υπέρ της Σχολής.

Παρά τον επιδεικτικό τρόπο της ζωής του, ήταν συνετός και έντιμος άνθρωπος, γι' αυτό και οι Αθηναίοι ωφελήθηκαν πολύ από τις συμβουλές του (αυτά μας πληροφορούν διάφορες επιγραφές που

διασώθηκαν). Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι, ο Λύκων, εκτός των άλλων προσόντων του, ήταν φυσιογνωμία ευρύτερα γνωστή, για το φίλαθλο πνεύμα του και την ιδιαίτερη τιμή που του έκαναν οι Αμφικτίονες των Δελφών (**Αμφικτίονες**: αντιπρόσωποι πόλεων, που αποτελούν **Αμφικτιονία**: πολιτικός και θρησκευτικός σύνδεσμος πόλεων μιας περιοχής, όπου υπήρχε ναός κοινής λατρείας). Παρ' όλ' αυτά είναι βέβαιο, ότι κατά τη μακρά διεύθυνση της Περιπατητικής Σχολής, από αυτόν, η φιλοσοφία πέρασε περίοδο καταπτώσεως και χαρακτηρίστηκε ως επιδεικτική και εύθυμη μέχρι παιδαριώδους καταστάσεως. Το γεγονός αυτό έκανε παλιούς και νεότερους παρατηρητές και φιλοσόφους να ομολογήσουν, ότι η περίφημη Περιπατητική Σχολή, του Αριστοτέλη, για δύο αιώνες, έχασε τη μεγάλη της αίγλη.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Δεν είναι σωστό να αρνείσαι το δώρο που σου προσφέρουν.
- Η νίκη είναι ανταμοιβή των γενναίων.
- Κλαίοντας δε μερώνει κανείς τη λύπη του. Καλύτερα ας πει κρασί.
- Στον κουρασμένο το κρασί φέρνει δύναμη.
- Οι ποιητές διδάχτηκαν από τη Μούσα να ψάλλουν ωδές και είναι άξιοι τιμής και σεβασμού από τους ανθρώπους.
- Οι κακοί μονάχα του Άρη τις πολυστένακτες δουλειές σκέπτονται.
- Να μην τεμπελιάζεις, ούτε κι όταν πλουτίζεις.
- Να εκτελείς καλά το καθήκον, που έχεις μπροστά σου.
- Δοκίμαζε πάντα.
- Να μη συναναστρέφεις με κακούς.
- Μην υπερηφανεύεσαι για τις γνώσεις σου.
- Ο φρόνιμος άνθρωπος όταν αποφασίζει να κάνει κάτι, πρέπει να συλλογίζεται και το τέλος.

- Τον κενόδοξο άνθρωπο κανείς δεν τον εκτιμά.
- Να επιθυμείς άλλοτε να κερδίζεις χρήματα κι άλλοτε να τα χάνεις.
 - Η εκπαίδευση που παίρνουμε από τις περιστάσεις είναι ανώτερη από εκείνη των σχολείων.
 - Η συζήτηση πλουτίζει το λογικό· η μόνιμη συζήτηση μορφώνει μεγαλοφυΐες.
 - Ό,τι μαθαίνει το παιδί με αγάπη, το διατηρεί στοργικά μέχρι τα γηρατειά του. Πρέπει λοιπόν να διαπαιδαγωγούνται καλά τα παιδιά.
 - Να είσαι ντροπαλός μπρος στους άσπρους κροτάφους.
 - Ευτυχισμένοι είναι όσοι στη ζωή τους δεν γεύτηκαν κανένα κακό.

ΚΡΙΤΟΛΑΟΣ

(2^{ος} π.Χ. αιώνας)

Περιπατητικός φιλόσοφος. Αριστοτελικός φιλόσοφος από τη **Λυκία** (περιοχή της Ν.Δ. Μικράς Ασίας), ο οποίος πιθανώς διαδέχτηκε στη διεύθυνση της Περιπατητικής Σχολής τον **Αρίστονα τον Κείο** και άκμασε κατά τον 2^ο π.Χ. αιώνα. Κατά το 155 π.Χ. εστάλη στη Ρώμη ως πρέσβης, όπου του δόθηκε η ευκαιρία να διδάξει δημόσια. Οι φιλοσοφικές του τοποθετήσεις ήταν τέτοιου υψηλού επιπέδου, ώστε απέσπασε την εκτίμηση της Ρωμαϊκής κοινωνίας. Στη Ρώμη ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την καλλιέργεια της ρητορικής και πέθανε σε βαθιά γεράματα. Ο Κριτόλαος αποτελεί εξαίρεση στη Σχολή των Περιπατητικών, μετά τη σημειωθείσα κατάρπτωση, κατά την εποχή του Λύκωνα, γιατί διακρίθηκε για την πρωτοτυπία της διδασκαλίας του, αφού χάραξε σ' αυτή επιστημονικό δρόμο έρευνας, τον οποίο ακολούθησε και ο διάδοχός του **Δημήτριος ο Τύριος**. Ο Ρωμαίος φιλόσοφος και ρήτορας Κικέρων δανείστηκε πολλά από τις θεωρίες του Κριτόλαου, σχετικά με την έννοια του υπέρτατου αγαθού, αλλά, δυστυχώς από τα συγγράμματά του δε διασώθηκε κανένα.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Η Ψυχή σχηματίζεται από τον αιθέρα
- Ο άνθρωπος για να ζει καλά πρέπει να μην ταρασσει κανείς την ηρεμία του.
- Η αρετή είναι το τέλειο αγαθό.
- Ουκ εστίν αρετής κτήμα τιμιώτερον
- Κανένας δεν είναι μέχρι τέλους ευτυχισμένος.

ΠΥΡΡΟΣ

ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

(307-302, 295-272 π.Χ.)

Ηρωικός βασιλιάς της Ηπείρου, ο πιο ξακουστός από τους **Μολοσσούς βασιλιάδες**. Γεννήθηκε το **319** και πέθανε το **272** π.Χ..

Κατά τον Πλούταρχο, ο Πύρρος ανήλθε στο θρόνο των Μολοσσών και της Ηπειρωτικής Ομοσπονδίας (**όλοι οι Ηπειρώτες: Χάονες, Θεσπρωτοί και Μολοσσοί**, είχαν συνενωθεί σε μια ομοσπονδία, κάτω από τη δεσπόζουσα μορφή των Μολοσσών. Αυτό συνέβη επί του βασιλέως **Αλκέτα**, παππούς της **Ολυμπιάδας** μητέρας του Αλεξάνδρου, τον οποίο ο **Ξενοφών**, κατά το 390 π.Χ., αποκαλούσε: «**Ο εν τη Ηπείρω ύπαρχος**») σε ηλικία **12** ετών. Έτσι, η Ηπειρωτική Ομοσπονδία, ξαναπήρε την αυτοτέλειά της από τη Μακεδονία, στην οποία ήταν υποτελής, επί ένα, περίπου, αιώνα.

Η Ηπειρος σε παλιά χρόνια δε διαδραμάτισε αξιόλογο ρόλο στην ελληνική ιστορία. Στα χρόνια όμως αυτά, που βασιλιάς της ήταν ο Πύρρος, διεκδίκησε την ηγεμονία της Ελλάδας και όχι μόνο.

Αυτός, αφού πέρασε τα χρόνια της νεαρής του ηλικίας μέσα σε περιπέτειες και κινδύνους, έθεσε ως ιδανικό του να φθάσει στην ανδρεία και στα κατορθώματα τον **Μ. Αλέξανδρο** και τον **Αχιλλέα** (μυθικός ήρωας του τρωικού πολέμου, γιος του Πηλέα και της Θέτιδας).

Στο θρόνο ανήλθε το 307 π.Χ., αλλά η βασιλεία του ήταν βραχύχρονη (**307-302 π.Χ.**), γιατί εκθρονίστηκε από τους επαναστατήσαντες Μολοσσούς και συνέδεσε την τύχη του με το **Δημήτριο τον Πολιορκητή** (βασιλιάς της Μακεδονίας από το **306** μέχρι το **283** π.Χ., γιος του **Αντίγονου**, στρατηγός του Μ. Αλεξάνδρου, ιδρυτής της δυναστείας των **Αντιγονιδών**, έζησε από το **381-301 π.Χ.**), που παντρεύτηκε την αδελφή του **Δηιδάμεια**. Μαζί μ'

αυτόν συμμετείχε στη μάχη της **Ιψού (301 π.Χ.)**, όπου διακρίθηκε για την τόλμη του, την ορμητικότητα και το **ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ** πνεύμα, παρά το νεαρό της ηλικίας του.

Το 299 π.Χ., όταν συνομολογήθηκε ειρήνη και φιλία μεταξύ του **Δημητρίου και του Πτολεμαίου του Λάγου ή Σωτήρα**, ο Πύρρος στάλθηκε, στον τελευταίο ως όμηρος (συνηθιζόταν στην αρχαιότητα η ανταλλαγή ομήρων, που ήταν πρόσωπα φιλικά προς το περιβάλλον των αντιμαχόμενων, τα οποία αποτελούσαν την εγγύηση της καλής εκτελέσεως των όρων της ειρήνης ...). Εκεί προσέγκυσε, με τα ιδιαίτερα προσόντα του, την εύνοια της βασίλισσας **Βερενίκης**, της οποίας παντρεύτηκε την κόρη της, **Αντιγόνη**. Στη συνέχεια, αφού υποστηρίχτηκε, με χρήματα και στρατιωτική δύναμη, από τον Πτολεμαίο, κατόρθωσε να ανακαταλάβει το θρόνο της Ηπείρου, τον οποίο κατείχε τότε ο **Νεοπτόλεμος** (όνομα βασιλέων της Ηπείρου) που ήταν δεύτερος ξάδελφός του, με τον οποίο συμφώνησε να συμβασιλέψει (**297 π.Χ.**). Όταν, όμως, υποπεύθηκε ότι ο Νεοπτόλεμος σχεδίαζε να τον σκοτώσει, αναγκάστηκε αυτός να τον φονεύσει, μένοντας έτσι μόνος βασιλιάς και κυρίαρχος της Ηπείρου (**295 π.Χ.**), που είχε πρωτεύουσά του την **Αμβρακία** (σημερινή Άρτα).

Από τότε, φλεγόμενος από την επιθυμία να δοξαστεί, περίμενε την ευκαιρία για να θέσει σε εφαρμογή τα μεγαλεπήβολα και φιλόδοξα σχέδιά του.

Το 287 π.Χ. με συμμάχους του το **Λυσίμαχο** (ένας από τους διαδόχους του Αλεξάνδρου, βασιλιάς της Θράκης και της Μακεδονίας, κατά την περίοδο **355-281 π.Χ.**), τον **Πτολεμαίο και το Σέλευκο** (όνομα έξι βασιλέων της Συρίας και της Μεσοποταμίας) νίκησε το Δημήτριο Πολιορκητή και τότε η Μακεδονία μοιράστηκε μεταξύ των νικητών συμμάχων. Αλλά η φιλοδοξία του Πύρρου ήταν να κάνει στη Δύση, όσα ο Μ. Αλέξανδρος κατόρθωσε στην Ανατολή. Γι' αυτό δέχτηκε το **280 π.Χ.** την πρόσκληση των **Ταραντίνων**, που βρίσκονταν τότε σε πόλεμο με τους Ρωμαίους, οι οποίοι την εποχή

εκείνη, είχαν απλώσει την κυριαρχία τους στη Νότια Ιταλία. Μάλιστα οι Ταραντίνοι υποσχέθηκαν ότι, όλες οι πόλεις της Κάτω Ιταλίας, θα χορηγούσαν στρατό από **350.000** πεζούς και **20.000** ιππείς, επειδή όλες οι πόλεις-κράτη διέκειντο εχθρικά προς τους Ρωμαίους.

Με αυτές τις προϋποθέσεις και με οδηγό τα φιλόδοξα σχέδιά του, αποβιβάστηκε στον **Τάραντα** (πόλη και λιμάνι της Ιταλίας, αποικία των Σπαρτιατών) με **26.000** άνδρες και **20** ελέφαντες. Αμέσως άρχισε να στρατολογεί και να εκπαιδεύει στρατό με τις δικές του αυστηρές στρατιωτικές αρχές, οι οποίες, όμως, δεν ήταν καθόλου αρεστές στους νέους των πόλεων και ιδίως στους μαλθακούς και καλομαθημένους Ταραντίνους, που ευημερούσαν.

Στο μεταξύ, ρωμαϊκός στρατός, υπό τον **Πόπλιο Λαιβίνο**, βάδιζε εναντίον του. Σε δύο μάχες, στην **Ηράκλεια** (πόλη των ελληνικών οικισμών) το **280** π.Χ. και στο **Άσκλο**, πόλη της Απουλίας, το **279** π.Χ., νίκησε τους Ρωμαίους, αλλά κι ο ίδιος είχε πολύ σοβαρές απώλειες. Γι' αυτό λέγεται, ότι ο βασιλιάς βλέποντας το μέγεθος της φθορά του στρατού του, είπε πως με μια τέτοια ακόμη νίκη, θα επέστρεφε στην πατρίδα μόνος του (απ' εδώ και η φράση «**ΠΥΡΡΕΙΟΣ ΝΙΚΗ**», που διασώθηκε ως σήμερα). Οι αξιόλογες αυτές νίκες του οφείλονταν στη στρατηγική του ικανότητα, που δικαίωσε τη φήμη και τη στρατηγική του αξία, αλλά και στον τρόπο, που προκάλεσαν στο ρωμαϊκό στρατό, οι ελέφαντες.

Την εποχή εκείνη ο Πύρρος βρισκόταν σε αμηχανία και οι σοβαρές απώλειές του τον έκαναν να σκεφθεί να βρει κάποια διέξοδο. Αυτή την έδωσε η πρόσκληση των Συρακουσίων (ισχυρή και πλούσια πόλη της Σικελίας, που ιδρύθηκε από τους Κορινθίους, κατά τον **8^ο** π.Χ. αιώνα), που πολεμούσαν προς τους Καρχηδονίους.

Έτσι, αφού άφησε δύο φρουρές στην Κάτω (Νότια) Ιταλία, διαπεραιώθηκε στη Σικελία, όπου νίκησε τους Καρχηδόνιους, έλυσε την πολιορκία των Συρακουσών και σε σύντομο χρόνο αναγνωρίστηκε ηγεμόνας της Ομοσπονδίας της Σικελίας.

Ότι, όμως, πέτυχε να δημιουργήσει με τη στρατιωτική μεγαλοφυΐα του, έμελλε να καταστραφεί από την συμπεριφορά και την πολιτική του.

Κυβερνούσε ως απόλυτος μονάρχης και τύραννος, εκτοπίζοντας κι αυτούς ακόμη τους προκρίτους των Συρακουσών. Η ενέργειά του αυτή δυσαρέστησε όλους τους Σικελιώτες, οι οποίοι θεωρούσαν ανεκτότερο το ζυγό των Καρχηδόνιων από τη στρατιωτική κυβέρνηση του Πύρρου και δεν δίστασαν να συμμαχήσουν με τους Καρχηδόνιους, που στο μεταξύ αυτοί είχαν συμμαχήσει με τους Ρωμαίους. Βλέποντας ο Πύρρος ότι σχηματιζόταν ισχυρός συνασπισμός εναντίον του και **επωφελούμενος** από τη νέα πρόσκληση, για βοήθεια, από τους Ταραντίνους, οι οποίοι συνέχιζαν να πολεμούν προς τους Ρωμαίους, αποφάσισε να φύγει από τη Σικελία.

Έτσι, το **275 π.Χ.**, έφθασε στον Τάραντα με δύναμη **20.000** πεζών και **3.000** ιππέων και την άνοιξη του ίδιου χρόνου συγκρούστηκε στο **Βενεβέντο**, με το Ρωμαίο ύπατο **Μάνιο Κούριο Δεντάτο**. Η σκληρή μάχη έληξε σε βάρος αυτού και νίκη των Ρωμαίων, οι οποίοι κατέλαβαν ακόμη και το στρατόπεδο και αιχμαλώτισαν **1.300** στρατιώτες, **4** ελέφαντες και πλούσια λάφυρα. Απογοητευμένος ο Πύρρος από την εξέλιξη των πολεμικών επιχειρήσεων στην Ιταλία και τη Σικελία, αποφάσισε, ύστερα από έξι χρόνια πολέμου, να επιστρέψει στην Ελλάδα, αφού άφησε στον Τάραντα μικρή φρουρά (**274 π.Χ.**).

Τρία χρόνια αργότερα ο Τάρας παραδόθηκε στους Ρωμαίους, που μ' αυτόν τον τρόπο συμπλήρωσαν την κυριαρχία τους στην Ιταλία.

Εδώ πρέπει να κάνουμε μια παρένθεση για να σημειώσουμε ότι, **ΑΝ** ο Πύρρος είχε υποστηριχθεί αρκετά από τους Έλληνες, οι οποίοι ζούσαν, λόγω της ευημερίας τους, μια ζωή **νωχελική**, γεμάτη απολαύσεις και πολυτέλεια, θα είχε εξασφαλίσει, **ΙΣΩΣ**, την εθνική τους ελευθερία και θα τους είχε οργανώσει σε βασίλειο, που θα το κυβερνούσε ο ίδιος' παρ' όλο, όμως, που ήταν λαμπρός στρατιωτικός, του

έλειπε η πολιτική λεπτότητα και οι Έλληνες, όπως προαναφέραμε, δεν ήθελαν μα ανεχθούν την απόλυτη κυριαρχία του και να συμπληρώσουν τα **κενά** στις τάξεις του στρατού του, που απαιτούσε, όπως όλοι οι αξιόμαχοι στρατοί, τάξη και προπαντός πειθαρχία.

Αλλά ας επιστρέψουμε στα ιστορικά γεγονότα.

Όταν ο Πύρρος επέστρεψε στην Ήπειρο, με το ένα τρίτο των δυνάμεών του (**8.000** πεζοί και **500** ιππείς), βρήκε το βασίλειό του κατακερματισμένο· η Κέρκυρα είχε χαθεί, η Ακαρνανία είχε ελευθερωθεί κ.λπ.

Αλλά ο Πύρρος, σαν ανήσυχο και δυναμικό στοιχείο που ήταν, μετά την αποτυχημένη εκστρατεία του στην Ιταλία και Σικελία, δεν έμεινε ήσυχος. Χαρακτηριστικά είναι τα όσα ο ιστορικός Πλούταρχος έγραψε γι' αυτόν: **«ΕΛΠΙΔΑΣ ΕΞ ΕΛΠΙΔΩΝ ΑΕΙ ΚΥΛΙΝΑΡΩΝ»**.

Έτσι, αφού τακτοποίησε τα εσωτερικά του θέματα (ανακατέλαβε την Κέρκυρα, την Ακαρνανία κ.λπ) και αναδιοργάνωσε πλήρως το στρατό του, άρχισε νέες στρατιωτικές επιχειρήσεις.

Στην Ελλάδα πολέμησε εναντίον της Μακεδονίας (συνέτριψε το βασιλιά Αντίγονο) και στη συνέχεια προχώρησε και εισέβαλε στην Πελοπόννησο, όπου έφθασε μέχρι τη Σπάρτη, την οποία, όμως, δεν κατόρθωσε να κυριεύσει. Γιατί οι άνδρες αλλά και οι γυναίκες της πόλης αγωνίστηκαν με ηρωισμό αντάξιο των προγόνων τους

**Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΗ
(Μια κεραμίδα δημιουργεί ιστορία)**

Έτσι ο Πύρρος αναγκάστηκε ν' αποχωρήσει άπρακτος. Στο μεταξύ, ο Αντίγονος Γονατάς, ανασυγκρότησε τις δυνάμεις του και προχωρούσε εναντίον του. Οι δύο αντίπαλοι συγκρούστηκαν σφοδρά στο Άργος, όπου, όπως λέγεται, μια κεραμίδα που πέταξε, από τη στέγη, κάποιος Αργίτης ή κάποια Αργίτισσα, τον χτύπησε κατακέφαλα κι έπεσε νεκρός (272 π.Χ.). Κατά μία άλλη εκδοχή ενεπλάκη σε οδομαχία, στη διάρκεια της οποίας τραυματίστηκε με δόρυ από Αργείο. Και όταν στράφηκε για να χτυπήσει αυτόν, δέχτηκε στο κεφάλι κεραμίδα, που έριξε η μητέρα του Αργείου, και στη συνέχεια αποκεφαλίστηκε από Μακεδόνα στρατιώτη.

Ο Αντίγονος τίμησε το νεκρό και έκαψε τη σορό του· η τέφρα του φυλάχτηκε στο ναό της Δήμητρας

Έτσι, σε ηλικία 47 ετών, τελείωσε άδοξα την περιπετειώδη ζωή του, ο ενδοξότερος των Ηπειρωτών, που υπήρξε μεν ένας **μεγάλος ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΗΣ**, αλλά με τυχοδιωκτικά κίνητρα, που δεν τον άφησαν να πραγματοποιήσει τίποτε μόνιμο.

Επί των ημερών του η Ήπειρος απόκτησε εφήμερη δόξα και ισχύ, που ουδέποτε άλλοτε παρουσίασε. Αλλά μετά το θάνατό του, άρχισε ραγδαία η παρακμή.

ΠΟΙΟΣ ΗΤΑΝ Ο ΠΥΡΡΟΣ

Υπήρξε προσωπικότητα ισχυρή, προικισμένη με έξοχη στρατιωτική ιδιοφυία, αλλά δυστυχώς δεν είχε ανάλογες πολιτικές ικανότητες. Γι' αυτό δεν κατόρθωσε να εκμεταλλευτεί **κατάλληλα** τις νίκες που απέσπασε. Αναμφισβήτητα υπήρξε, όχι μόνο ο μεγαλύτερος στρατηγός των ελληνιστικών χρόνων, αλλά και μια μεγάλη πολεμική φυσιογνωμία της αρχαίας Ελλάδας, **εφάμιλλος του Μ. Αλεξάνδρου**,

κατά μερικούς δε (Προκλής ο Καρχηδόνιος, ιστορικός) ανώτερος κι από αυτόν.

Εκτός, όμως, των άλλων προσόντων του, ο Πύρρος, ήταν ακόμη κι ένας θεωρητικός του πολέμου, με εξαιρετική μόρφωση σχετικά με τις πολεμικές επιστήμες, όπως μαρτυρούν οι πραγματείες του «**Περί της τακτικής του πολέμου**» και «**Βασιλικά υπομνήματα**» τις οποίες θαύμαζε ο **Αννίβας** (Καρχηδόνιος στρατηγός και πολιτικός που απείλησε τη Ρώμη, έζησε από το **247** μέχρι το **183** π.Χ.) και τον ονόμαζε «**Τεχνίτη της στρατηγικής**» και μελετούσαν οι σύγχρονοι του Κικέρωνα και Καίσαρα. Αλλά ενώ ήταν απaráμιλλος στη συγκρότηση της μάχης, ήταν λιγότερο ικανός, όπως παραπάνω αναφέραμε, στο να επωφελείται από τα αποτελέσματα αυτής.

Όσο γενναίος και σκληρός ήταν στις μάχες, τόσο πράος, αγαθός και μειλίχιος χαρακτήρας ήταν στην ιδιωτική και κοινωνική ζωή του.

Μυαλό πολεμικό, αλλά φιλοσοφικός και λόγιος, φάνερωνε καλλιεργημένο άνθρωπο, με προωθημένη σκέψη. Φιλόδοξος, αλαζονικός, ίσως δε αριστοκράτιζε κάπως, έχοντας μεγάλη ιδέα για το βασιλικό αξίωμα που είχε, όμως ποτέ δεν έπαυσε να είναι ήρεμος, χρήσιμος και δίκαιος, όπως τουλάχιστον μας τον παρουσιάζει ο Πλούταρχος.

Η ΗΠΕΙΡΟΣ

Ήπειρος και δωρικά "Άπειρος" στην ελληνική γλώσσα σημαίνει αυτός που δεν έχει πέρασ, τέρμα. Ακόμη σημαίνει στεριά ή μεγάλη έκταση γης.

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ο λαός της Ηπείρου, των ιστορικών, ακόμη και των προϊστορικών χρόνων, έχει απόλυτα ελληνική την προέλευση. **Οι Ηπειρώτες είναι Έλληνες όσο κι οι Μακεδόνες και οι Αχαιοί και οι Δωριείς**, που μαζί συνέθεσαν τα **ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΑ** χαρακτηριστικά της ελληνικής εθνότητας, αυτά τα ίδια που δεσπάζουν και στους σημερινούς Έλληνες.

Κάτι περισσότερο μάλιστα: Η Ήπειρος αποτέλεσε την ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΒΡΥΣΟΜΑΝΑ, από την οποία τα ελληνικά φύλα ξεχύθηκαν για να εγκατασταθούν σε όλο το νοτιότερο χώρο της κυρίως Ελλάδας.

Το Μαντείο της Δωδώνης είναι το μεγάλο θρησκευτικό, πολιτικό και εθνολογικό ΚΕΝΤΡΟ ΤΩΝ ΕΛΛΩΝ ή ΣΕΛΛΩΝ, που πιθανότατα δώρισαν αργότερα το όνομα «ΕΛΛΗΝΕΣ» σε όλους τους κατοίκους του ελλαδικού χώρου.

Ο Ηρόδοτος γνωρίζει μόνο «ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΗΠΕΙΡΟΝ». Και ο Αριστοτέλης μιλάει για την «ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ», δηλαδή την ΗΠΕΙΡΟ, από την οποία εξόρμησαν προς νότο οι ελληνικές φυλές.

ΠΟΙΟΙ ΗΤΑΝ ΟΙ ΣΕΛΛΟΙ

Ο Όμηρος μας πληροφορεί ότι Σελλοί είναι **ιερείς της Δωδώνης**, όχι όμως με την κυριολεκτική έννοια της λέξης, δηλαδή του θύτη, του σφάζοντος, αλλά του **προφήτη**, του **χρησμοδού**. Και συμπίπτει σε αξιοσημείωτο βαθμό το όνομά τους με την έννοια **Έλληνας** και με άλλες ομόρριζες λέξεις, που όλες σημαίνουν **επιφανής, λαμπρός**,

ευγενής. Από αυτούς τους προφήτες - χρησμοδούς, που αποτελούσαν **ιερατική αριστοκρατία**, φαίνεται ότι πήρε το όνομα η φυλή που κατοικούσε γύρω από τη **ΔΩΔΩΝΗ** και τα μέλη της ονομάστηκαν **ΣΕΛΛΟΙ** και **ΕΛΛΟΙ**, **ΕΛΛΟΠΕΣ** και **ΕΛΛΗΝΕΣ**. Ο Αριστοτέλης, μάλιστα, υποστηρίζει ότι, μαζί με τους Σελλούς, κατοικούσε στην περιοχή της Δωδώνης κι η φυλή των **ΓΡΑΙΚΩΝ**. Και είναι πιθανότατο ότι αρχικά **το Γραικός** σήμαινε περίπου ό,τι και Ελλός ή Σελλός, δηλαδή σεβαστός, όπως σεβαστός ταίριαζε να είναι κάθε γνήσιος απόγονος της **γραιίας** ή **γαίας**, της μεγάλης προϊστορικής θεάς και της αναμφισβήτητης λατρευτικής μητέρας των **Γραικών**.

Μπορούμε να υποθέσουμε λοιπόν, ότι, η φυλή των Ελλών ή Ελλήνων ή Σελλών, ξεκίνησε από την **ΚΟΙΤΙΑ** της την Ήπειρο και μετανάστευσε, σε πανάρχαιους χρόνους, προς τη Θεσσαλία, όπου, κατά **τον Όμηρο**, εγκαταστάθηκε στη **Φθία**, την οποία η ίδια φυλή την αποκαλούσε «**ΕΛΛΑΔΑ**». Σ' αυτή τη χώρα, την «**ΕΛΛΑΔΑ**», βασίλευσε κι ο **Αχιλλέας** (μυθικός ήρωας του τρωικού πολέμου, γιος του **Πηλέα** και της **Θέτιδας**). Εξάλλου πιθανό είναι ότι άλλος κλάδος της φυλής των Σελλών, ονομαζόμενος των **ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ**, εισέδυσσε στη χώρα που αργότερα ονομάστηκε **ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ**.

Αδιαμφισβήτητη βέβαια απόδειξη των κινήσεων των Σελλών ή Ελλών δεν υπάρχει, αλλ' οπωσδήποτε το όνομά τους απλώθηκε, κατά κάποιο τρόπο, σε όλη την Ελλάδα.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι, η αρχαία Ήπειρος, είναι κοιτίδα του ελληνισμού και πηγή των Ελλήνων.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Όπως, όμως, κι αν έχουν τα πράγματα, πρέπει να πούμε ότι, οι γνώσεις μας για τους πανάρχαιους χρόνους της Ηπείρου και για τους κατοίκους της, είναι συγκεχυμένες, γιατί η «**Ιστορία**» και οι **θρύλοι** χάνονται μέσα στην καταχνιά των αιώνων. Πάντως η σύγχρονη έρευνα, στηριγμένη σε αρχαιολογικά ευρήματα της Α' περιόδου του

χαλκού (2.300 π.Χ.) και σε προελληνικά τοπωνύμια της Ηπείρου, υποστηρίζει πως στα Ηπειρωτικά εδάφη κατοικούσαν **ΤΡΙΑ** μεγάλα φυλετικά συγκροτήματα: οι **Θεσπρωτοί**, οι **Μολοσσοί** και οι **Χάονες**.

ΟΙ ΘΕΣΠΡΩΤΟΙ

Ο πανάρχαιος αυτός λαός, μέχρι το 12^ο π.Χ. αιώνα κατοικούσε σε όλη την Ήπειρο. Αργότερα, περιορίστηκε στη Δυτική παραλία, κρατώντας στην κυριαρχία του και τη Δωδώνη, όπως αναφέρει ο ιστορικός και γεωγράφος **Στράβωνας** (65 π.Χ. – 23 μ.Χ.):

«Η Δωδώνη τοίνυν το μεν παλαιόν υπό Θεσπρωτοίς ήν και το όρος Τόμαρος ή Τμάρος (αμφοτέρως γαρ λέγεται) υφ' ω κείται το ιερόν και οι τραγικοί δε και Πίνδαρος Θεσπρωτίδα ειρήκασι την Δωδώνην· ύστερον δε υπό Μολοττοίς εγένετο».

Για την ιστορία αναφέρουμε ότι, οι Θεσπρωτοί, μαζί με τους Αμβρακιώτες έλαβαν μέρος στους Μηδικούς Πολέμους (περσικοί πόλεμοι).

ΟΙ ΜΟΛΟΣΣΟΙ

Σύμφωνα με πληροφορίες του Μιλήσιου ιστορικού και γεωγράφου **Εκαταίου** (560-480 π.Χ.), οι Μολοσσοί κατοικούσαν Βόρεια της Δωδώνης και απλώθηκαν νοτιότερα, φθάνοντας μέχρι τον Αμβρακικό Κόλπο.

Για την ελληνικότητα του φύλου αυτού δεν υπάρχει αμφιβολία. Η αναγωγή του γένους τους στον **Αχιλλέα**, αλλά και οι επιστημονικές αποδείξεις του **Βιλαμόβιτς – Μέλεντορφ, Ούλριχ φον** (Γερμανός κλασικός φιλόλογος, κύριος εκπρόσωπος του ιστορικού θετικισμού), πιστοποιούν το γεγονός. Εξάλλου, οι βασιλιάδες των Μολοσσών έχουν ελληνικά ονόματα, οι θεότητες τους είναι, επίσης, ελληνικές, και μαρτυρημένη η συμμετοχή τους στους Ολυμπιακούς και Πυθικούς αγώνες, όπου **ΜΟΝΟ** Έλληνες έπαιρναν μέρος.

Οι Μολοσσοί ίδρυσαν ισχυρό ελληνικό κράτος, από τον 5^ο π.Χ. αιώνα, που επιβλήθηκε σε όλη την Ήπειρο και περιλάμβανε στα όριά του το πανάρχαιο Μαντείο της Δωδώνης.

ΟΙ ΧΑΟΝΕΣ

Κατοικούσαν στο Β.Δ. τμήμα της χώρας, Βόρεια των Θεσπρωτών. Τα ελληνικότατα τοπωνύμια που απαντούν στη Χαονία και διατηρήθηκαν μέχρι και σήμερα, είναι η πιο πειστική απόδειξη πως οι Χάονες ήταν ελληνικό φύλο κι όχι **ΙΛΛΥΡΙΟΙ** (**Ιλλυρία**: ορεινή περιοχή της Βαλκανικής Χερσονήσου· σήμερα είναι κατανεμημένη μεταξύ Ιταλίας, τέως Γιουγκοσλαβίας και Αυστρίας), όπως υποστήριζαν νεότεροι ιστορικοί.

ΆΛΛΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΦΥΛΑ

Εκτός από τα παραπάνω τρία βασικά φυλετικά συγκροτήματα, που κατοικούσαν στην Ήπειρο, στους αρχαίους συγγραφείς αναφέρονται και άλλα μικρότερα φύλα:

- **Οι Κασσωπαίοι**, στην περιφέρεια της Πρέβεζας.
- **Οι Αμφίλοχες και Αθαμάνες**, στο Ν.Α. τμήμα της Ηπείρου.
- **Οι Αίθικες**, γύρω στα Τζουμέρκα, και πιο συγκεκριμένα στην περιοχή του Μετσόβου και Μαλακασίου.
- **Οι Ατιντάνες**, που κατοικούσαν Δυτικά του Αώου, στην περιοχή του Αργυροκάστρου.
- **Οι Τυμφαίοι**, στις πηγές του Αώου ποταμού
- **Οι Ορέστες**, Δυτικά του Αλιάκμονα ποταμού, στην Ορεστιάδα.
- **Οι Παρωραίοι**, που κατοικούσαν στην περιοχή του σημερινού Ζαγοριού κ.λπ.

Όλα αυτά τα φύλα είναι ελληνικά, όπως υποστηρίζουν τελευταία οι εθνολόγοι και ανήκουν στη **ΔΩΡΙΚΗ ομοφυλία**.

Από τις πολλές φυλές της χώρας, περισσότερο δυνάμωσαν οι Μολοσσοί, που με τους δραστήριους βασιλιάδες τους **ΑΙΑΚΙΔΕΣ**

κατάφεραν να ανέλθουν στο απόγειό τους και επικράτησαν μέσα στον ηπειρωτικό χώρο, έτσι που, όταν μιλούμε για την αρχαιότερη ιστορία της Ηπείρου, να συναντούμε συνεχώς τους Μολοσσούς ηγεμόνες, **όπως:**

- **Τον ΑΔΜΗΤΟ** (μέσα του 5^{ου} π.Χ. αιώνα), που δέχτηκε το 466 π.Χ. το διάσημο Θεμιστοκλή, το νικητή της Σαλαμίνας, όταν – καταδιωκόμενος από τους Αθηναίους που τους είχε σώσει – έφυγε στην Περσία, όπου βρήκε οικτρό θάνατο με δηλητήριο (αθάνατη ελληνική φυλή, με την ανταμοιβή που δίνεις, πολλές φορές, στα έντιμα και ένδοξα παιδιά σου, πώς κατορθώνεις και επιβιώνεις ανά τους αιώνες; ...)

- **Το ΘΑΡΥΠΑ (430-390 π.Χ.)**, στα χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου, που εργάστηκε με θέρμη για να εκπολιτίσει τους Ηπειρώτες.

- **Τον ΑΛΚΕΤΑ** (γιος του Θαρύπα, παππούς της Ολυμπιάδας, μητέρας του Αλεξάνδρου), που ανέπτυξε σχέσεις με τους Αθηναίους και τους Θεσσαλούς. Επί βασιλείας του, όλοι οι Ηπειρώτες είχαν συνενωθεί σε μια ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ κάτω από τη δεσπόζουσα επιρροή των Μολοσσών. Αυτός ο Αλκέτας αποκαλείται από τον **Ξενοφώντα «Ο εν τη Ηπείρω ύπαρχος** (κατά το 390 π.Χ.).

- **Τον ΑΡΥΒΑ** (γιος του Αλκέτα, έζησε τον 4^ο π.Χ. αιώνα), που την ανεψιά του Ολυμπιάδα παντρεύτηκε ο Φίλιππος Β' της Μακεδονίας κ.ά.

Στο μεταξύ όμως, η Μακεδονία αναπτύχθηκε ταχύτατα κι έκανε υποτελή της, επί έναν περίπου αιώνα, την ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ, η οποία γι' αυτό αναμείχθηκε αναγκαστικά, αλλά ενεργά, στις τρομερές εμφύλιες διαμάχες των διαδόχων, μετά το θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου.

Το 307 π.Χ., η Ηπειρωτική και στρατιωτική ακμή της Ηπείρου, αναγεννιέται με την άνοδο στο θρόνο των Μολοσσών, του καταπληκτικού **ΠΥΡΡΟΥ**, ο οποίος είχε πρωτεύουσα του ισχυρού πλέον κράτους της Ηπείρου την **ΑΜΒΡΑΚΙΑ**.

Εννοείται ότι, κατά τη βασιλεία του Πύρρου, η Ήπειρος ξαναπήρε την αυτοτέλειά της.

- Όταν οι Ρωμαίοι άρχισαν να επεμβαίνουν στα ελληνικά πράγματα κι άνοιξαν τον πόλεμο εναντίον του **Περσέα** (τελευταίος Μακεδόνας βασιλιάς από το **179** έως το **168** π.Χ.), οι Μολοσσοί και Χάονες συμάχησαν με τον Περσέα, ενώ οι Θεσπρωτοί με τους Ρωμαίους. Μετά την ήττα του Περσέα στη μάχη **της Πύδνας (168 π.Χ.)**, ύστερα από εντολή της Ρωμαϊκής Συγκλήτου, ο **Αιμίλιος Παύλος** διέταξε την καταστροφή και τον εξανδραποδισμό των περισσοτέρων ηπειρωτικών πόλεων. Τον αφανισμό αυτό συμπλήρωσαν αργότερα (**90 π.Χ.**), επιδρομές και λεηλασίες θρακικών στιφών, που πέρασαν από την Ήπειρο.

Στα χρόνια της Ρωμαιοκρατίας η κατάσταση της Ηπείρου, ήταν θλιβερή. Στο σύνολό τους σχεδόν οι πόλεις και οι πολίχνες δεν κτίστηκαν ξανά και η υπαίθρος χώρα είχε ερημωθεί με αποτέλεσμα να μη σώζεται, από το παρελθόν, τίποτε.

- Κατά τους πρώτους Βυζαντινούς αιώνες και συγκεκριμένα στα χρόνια του Ιουστινιανού Α' (αυτοκράτορας του Βυζαντίου **527-564**, διακρίθηκε για το νομοθετικό και πολιτιστικό έργο, προσπάθησε να ανασυστήσει την ενιαία Ρωμαϊκή αυτοκρατορία), όπως μας πληροφορεί ο ιστορικός **Προκόπιος** (Βυζαντινός ιστορικός της εποχής του Ιουστινιανού) οχυρώθηκαν πολλές πόλεις της Ηπείρου. Παρ' όλ' αυτά η Ήπειρος υπέφερε πολύ από τις επιδρομές των βαρβαρικών λαών.

- **Το 395 οι Γότθοι** (αρχαίος γερμανικός λαός) με αρχηγό τους τον τρομερό **Αλάριχο (370-410)** πλημμύρισαν το διαμέρισμα της παλιάς Ηπείρου, πυρπολώντας, λεηλατώντας και ταλαιπωρώντας τους κατοίκους της. Ακολούθησαν αργότερα, λοιμοί, πείνα κι ο τρομερός σεισμός στα μέσα του **6^{ου}** αιώνα και η εκστρατεία του βασιλιά της Ιταλίας **Τωτίλα**, που λεηλάτησε τη **Νικόπολη** και την ηπειρωτική ενδοχώρα μέχρι τη Δωδώνη.

- Με την άλωση της Κωνσταντινούπολης, από τους Φράγκους το 1204, ιδρύεται στα ηπειρωτικά εδάφη το ΔΕΣΠΟΤΑΤΟ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ, από τον ΜΙΧΑΗΛ Α' ΑΓΓΕΛΟ ΚΟΜΝΗΝΟ ΔΟΥΚΑ, που απλωνόταν από τη Νέα Ήπειρο μέχρι τον Κορινθιακό Κόλπο και είχε πρωτεύουσα την Άρτα.
- **ΤΕΛΟΣ**, το **1449** η Ήπειρος πέρασε οριστικά στην τουρκική κυριαρχία, **ΕΚΤΟΣ** από το **Άκτιο**, τη **Βόνιτσα**, την **Αυλώνα** κ.ά. παραλιακά φρούρια, που τα κρατούσαν οι **Βενετοί**

ΕΡΑΣΙΣΤΡΑΤΟΣ

(3^{ος} π.Χ. αιώνας)

Σπουδαίος Έλληνας γιατρός, φυσιολόγος και ανατόμος της αρχαιότητας, από τους θεμελιωτές της ανατομίας.

Γεννήθηκε στην **Κέα** (νησί των Κυκλάδων – **Τζιά**) άγνωστο πότε. Οι γνώμες για τον τόπο γεννήσεως ποικίλουν. Έτσι πολλοί θεωρούν ότι γεννήθηκε στη Χίο ή στην Αλεξάνδρεια ή στη Σάμο, όπου και πέθανε το **250 π.Χ.**)

Θεωρείται ο μεγαλύτερος φυσιολόγος (επιστήμονας που ασχολείται με τη φυσιολογία, δηλαδή με τον κλάδο της ιατρικής, που μελετά τη λειτουργία του ανθρώπινου οργανισμού).

Ήταν ο πιο διάσημος γιατρός ύστερα από τον Ηρόφιλο. Σπούδασε ιατρική κοντά στο **Χρύσιππο τον Κνίδιο** (σπουδαίος γιατρός της αρχαιότητας, που ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την ανατομία και τη βοτανική. **Κνίδος:** δωρική πόλη στην ιστορική περιοχή της Μικράς Ασίας – Καρία).

Άσκησε το επάγγελμά του αρχικά στη Συρία και στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στην Αλεξάνδρεια, όπου άσκησε και δίδαξε ιατρική και ίδρυσε περίφημη ιατρική Σχολή, η οποία, μαζί με τη Σχολή του Ηρόφιλου, κοσμούσαν και λάμπρυναν την αλεξανδρινή περίοδο (**τρεις** αιώνες π.Χ.) της ιστορίας της ιατρικής Σχολής. Κατά την επιφανή μαρτυρία του **Γαληνού** (περίφημος Έλληνας γιατρός, που γεννήθηκε το **131 μ.Χ.** στην Πέργαμο της Μ. Ασίας) ο Ερασίστρατος υπήρξε σπουδαίος και δοξασμένος γιατρός, ανατόμος, φυσιολόγος, παθολόγος, διαιτολόγος, υγιεινολόγος, χειρουργός, γυναικολόγος και οι μαθητές του τον λάτρευαν σα Θεό και τον θεωρούσαν αλάθητο. Υποστήριζε με επιμονή ότι οι αρτηρίες ήταν κανονικά γεμάτες με αέρα (ο Ηρόφιλος πίστευε ότι είναι γεμάτες από αίμα) και ότι η παρουσία του αίματος στις αρτηρίες είναι

σύμπτωμα αρρώστιας. Από άλλες απόψεις έκανε πραγματικές βελτιώσεις σε όσα δίδαξε ο Ηρόφιλος.

- Ασχολήθηκε κυρίως με τη φυσιολογία του εγκεφάλου (καθόρισε τη φύση του εγκεφάλου και μελέτησε τα κρανιακά νεύρα) και ξεκινώντας από τις εργασίες του Ηρόφιλου, απέδειξε ότι, τα νεύρα, ελέγχονται από τον εγκέφαλο και διέκρινε, όπως κι ο Ηρόφιλος, τα κινητικά από τα αισθητήρια νεύρα.

- Μελέτησε ιδιαίτερα το νευρικό σύστημα.

- Έκανε φανερό το ρόλο των βαλβίδων της καρδιάς και εξήγησε τη λειτουργία της αορτής και των καρδιακών βαλβίδων.

- Διέκρινε και περιέγραψε την τραχεία αρτηρία και ως χειρουργός βελτίωσε τις τεχνικές των εγχειρήσεων του καταρράκτη, της χοληδόχου και της κήλης στις διάφορες μορφές της.

- Είχε κατανοήσει την τέχνη της ιατρικής σαν πρόληψη με την υγιεινή, παρά ως θεραπεία. Για το λόγο αυτό **δεν ενέκρινε τη συχνή χρήση φαρμάκων και συνιστούσε τη δίαιτα, τα λουτρά και τις φυσικές ασκήσεις.**

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι συνιστούσε προσεκτική δίαιτα, για την αντιμετώπιση πολλών ασθενειών (διαταραχές αγγείων, δυσπεψία, αιμορραγία, αιμορροΐδες, κ.λπ). Αντίθετοι στη διδασκαλία του Ερισίστρατου και του Ηρόφιλου, που θεωρούνταν διαπρεπείς επιστήμονες την εποχή εκείνη, ήταν, όπως είναι φυσικό, οι εμπειρικοί, που, απορρίπτοντας κάθε ορθολογισμό, εξαρτήθηκαν ολοκληρωτικά από τον πειραματισμό. Ας μη ξεχνάμε πως **τσαρλατάνοι (κομπογιαννίτες)**, υπήρχαν και τότε, όπως και σήμερα, παρ' όλη την πνευματική πρόοδο ...

Ο Ερασίστρατος έγραψε πολλά έργα που δεν διασώθηκαν, έγιναν όμως γνωστά από τα έργα του Γαληνού και του **Διοσκουρίδη** (ξακουστός γιατρός στην Αυλή του Πτολεμαίου του Αυλητή).

Μερικοί από τους τίτλους που σώθηκαν ήταν:

«Ανατομία», «Περί αιτίων», «Περί υγιεινών», «Περί πυρετών», «Περί παραλύσεως», κ.λπ.

Το σπουδαιότερο έργο του Ερασίστρατου ήταν το **ανατομικό**. Ασχολήθηκε δε όχι μόνο με την ανατομική του ανθρώπου, αλλά και των ζώων, ώστε να μπορεί να θεωρηθεί **πατέρας της συγκριτικής ανατομικής**. Έκανε ανατομικές εξετάσεις, όπως κι ο Ηρόφιλος, όχι μόνο σε πτώματα ανθρώπων, αλλά και σε σώματα ζωντανών κακούργων.

Κλείνοντας το θέμα θα πρέπει να σημειώσουμε κάτι το πολύ ενδιαφέρον:

Την εποχή εκείνη πολλές πόλεις είχαν δημοτική ιατρική υπηρεσία, όπου γιατροί έπαιρναν μικρό μισθό, αλλά είχαν ιδιαίτερη εκτίμηση στο λαό, γιατί δεν έκαναν διάκριση μεταξύ πλουσίων και φτωχών, ελευθέρων ή δούλων και ήταν αφοσιωμένοι συνεχώς και αποκλειστικά στο έργο τους. Έτσι κρατούσαν ψηλά την παράδοση, που είχαν πάρει, ως πολύτιμη **παρακαταθήκη, από τον Ιπποκράτη**.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Κάθε όργανο συνδέεται με τον υπόλοιπο οργανισμό, με τρεις τρόπους: Με τις αρτηρίες, τις φλέβες και τα νεύρα.
- Όλα τα φυσιολογικά φαινόμενα έχουν φυσικές αιτίες και δεν έχουν καμιά μυστικιστική εξήγηση.
- Ο εγκέφαλος είναι το κέντρο των ψυχικών λειτουργιών.
- Η καρδιά είναι το κέντρο του κυκλοφοριακού συστήματος.
- Η ταχύτητα του σφυγμού είναι χαρακτηριστικό σημείο του πυρετού, που είναι σύμπτωμα φλεγμονής.
- Το σώμα του ανθρώπου αποτελείται από στοιχεία, που ζωογονούνται από τη θερμότητα.

ΣΤΡΑΤΩΝ

(3^{ος} π.Χ. αιώνας)

Επιφανής περιπατητικός φιλόσοφος, φυσικός και μαθηματικός, που άκμασε τον 3^ο π.Χ. αιώνα. Γεννήθηκε στη **Λάμψακο** της Μυσίας (περιοχή της Βορειοδυτικής Μικράς Ασίας) άγνωστο πότε ακριβώς.

Εισήλθε στην Περιπατητική Σχολή της Αθήνας (**Περίπατος**: ονομασία της φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτέλη – δίδασκε κάνοντας περίπατο – του οποίου οι μαθητές και διάδοχοι ονομάστηκαν Περιπατητικοί) και παρακολούθησε τα μαθήματα του **Θεόφραστου**, ο οποίος, ως γνωστόν, υπήρξε μαθητής και πιστός φίλος του Αριστοτέλη, τον οποίο διαδέχτηκε, μετά το θάνατό του, στη διεύθυνση της Περιπατητικής Σχολής (287-269 π.Χ.)

Ονομάστηκε «**Φυσικός**», γιατί ασχολήθηκε, ιδιαίτερα, με τη μελέτη των φυσικών ζητημάτων.

Ο Στράτων ήταν ευφυέστατος (φημιζόταν στην εποχή του πολύ και θεωρείτο σπουδαίος φιλόσοφος). Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι ο Πλούταρχος έγραφε γι' αυτόν επιγραμματικά: «**ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΩΝ Ο ΚΟΡΥΦΑΙΟΤΑΤΟΣ**». Επηρεασμένος από τις θεωρίες του Δημόκριτου ερμήνευσε εμπειρικο-φυσιοκρατικά τη φιλοσοφία του Αριστοτέλη και θεωρείται ως ιδρυτής ενός φυσιοκρατικού **ΠΑΝΘΕΪΣΜΟΥ**.

Έγραψε πολλά συγγράμματα. Ο κατάλογος των έργων, που διασώζει ο Διογένης ο Λαέρτιος, περιλαμβάνει έργα που αναφέρονται: στην ηθική, στη λογική, στη ζωολογία, τη φυσική, την ψυχολογία, για τα ζητήματα της μεταφυσικής και την κοσμολογία (κλάδος της φιλοσοφίας που εξετάζει τα σχετικά με τη γένεση του Σύμπαντος). Χαρακτηριστικό των σκέψεών του ήταν ότι, σε πολλά, ξέφυγε από την επίδραση της αριστοτελικής διδασκαλίας.

Ο Στράτων ερμήνευσε όλα τα φαινόμενα του κόσμου από την άποψη των εσωτερικών τους αναγκών, εξηγώντας την παγκόσμια συνεχή και δυναμική εξέλιξη των φαινομένων με τους νόμους της

φυσικής και μηχανικής (θεωρούσε τα φαινόμενα της φύσης ως προϊόντα της παραγωγικής δύναμής της).

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ

- Πίστευε ότι κάθε μόνιο της ύλης, έχει κάποια δημιουργική δύναμη, χωρίς όμως κάποια αίσθηση ή γνώση και ότι η αίσθηση και η γνώση είναι μορφές, δηλαδή μετατροπές της ύλης της φύσεως.

- Δε δεχόταν την ύπαρξη θεών και πνευμάτων και τα πάντα τα ερμήνευε από την ύλη. Γι' αυτόν η θεότητα ήταν φυσική δύναμη, που ενεργεί ασυνείδητα.

- Υποστήριζε, ότι η ψυχή και οι ψυχικές λειτουργίες είναι προϊόντα της ύλης και συνακόλουθα δεν υπάρχει αθανασία της ψυχής (αυτά μας πληροφορεί ο Κικέρων). Έτσι καταπολεμούσε την ιδέα της **ΑΘΑΝΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ** και θεωρούσε τις πλατωνικές σκέψεις στο «**Φαίδωνα**» (πλατωνικός διάλογος) ως μωρίες.

- Θεωρούσε ότι όλα στον κόσμο γίνονται αναγκαστικά, χωρίς κάποια αιτία και υπερκόσμια **ΑΡΧΗ**.

Με βάση τα πιο πάνω, προσπαθούσε να βρει στα φυσικά φαινόμενα αιτίες, που υπάρχουν μέσα σ' αυτά και όχι έξω απ' αυτά.

ΓΕΝΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ Ο ΣΤΡΑΤΩΝ

- Πρόσφερε θετικές υπηρεσίες στην ελληνική σκέψη
- Καθόρισε τη μεγάλη σημασία του επιστημονικού πειράματος στη φυσική.

- Αναβίωσε τον παλιό υλισμό της Ιωνικής Σχολής και προχώρησε ακόμη πιο πέρα στις υλιστικές του απόψεις.

Με τις σκέψεις αυτές δεν είναι δύσκολο να καταλάβουμε, πως ο Στράτων ξεχώριζε από τους άλλους σοφούς της εποχής του και οι θεωρίες του περί υλισμού τον έκαναν αντιπαθητικό, με αποτέλεσμα να τον αποκαλούν **άθεο**. Αυτό ήταν η αιτία να μη βρει πολλούς

μαθητές και οπαδούς, ωστόσο, για ορισμένο χρόνο άνοιξε καινούργιο δρόμο στην ελληνική σκέψη.

Τέλος, ξεκινώντας από την αρχή, πως ο **ΝΟΥΣ (πνεύμα)** και γενικά οι ψυχικές λειτουργίες είναι εκδηλώσεις **ΥΛΙΚΕΣ** και **ΟΧΙ ΑΨΥΧΕΣ** κι **ΑΣΩΜΑΤΕΣ**, έδωσε ένα γερό χτύπημα στην πνευματοκρατία, που κυριαρχούσε στην ελληνική διάνοηση από τα χρόνια του Σωκράτη και του Πλάτωνα. Έτσι, ο ιδεαλισμός βρήκε έναν αντίπαλο που μπορεί να χαρακτηριστεί ως πρόδρομος του νεότερου υλισμού του **Ελβέτιους, Χόλμαν** κι ακόμη του **Σπινόζα** (Ολλανδός φυσικός εβραϊκής καταγωγής, υπέρμαχος της ελευθερίας της σκέψης και του πανθεϊσμού, που έζησε από το **1632** μέχρι το **1677**).

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Οι γενικότερες αιτίες των φαινομένων είναι το **ΘΕΡΜΟ** και το **ΨΥΧΡΟ**, το πρώτο είναι η ενεργούσα αρχή.
- Η νοητική λειτουργία του ανθρώπου βρίσκεται στο κεφάλι, άρα δεν υπάρχει **ΝΟΥΣ** σαν κάποια ουσία που διαφέρει από τη ζωική ψυχή.
- Όλες οι νοητικές λειτουργίες, νόηση και άνθηση, είναι κινήσεις της ίδιας ουσίας που βρίσκεται, όχι έξω από το ανθρώπινο σώμα, αλλά μέσα σ' αυτό και μάλιστα στο κεφάλι, ανάμεσα στα φρύδια, κι από εκεί ξεχύνεται στο άλλο σώμα.
- Η κίνηση δεν είναι εξωφυσική αρχή.
- Η αρχή της κίνησης βρίσκεται μέσα στην ύλη και το κινούν αίτιο είναι η βαρύτητα.
- Δεν υπάρχει αιθέρας και ο ουρανός είναι πυρώδης.
- Η θεότητα είναι φυσική δύναμη, που ενεργεί ασυνείδητα.
- Η ψυχή και οι ψυχικές λειτουργίες είναι προϊόντα της ύλης κι επομένως δεν υπάρχει αθανασία της ψυχής.
- Δεν υπάρχουν θεοί και πνεύματα, παρά μόνο η ύλη.

- Να είσαι νηφάλιος και να θυμάσαι ότι δεν πρέπει να τα πιστεύεις όλα.

ΑΡΚΕΣΙΛΑΟΣ

(315 – 241 π.Χ.)

Έλληνας φιλόσοφος, ιδρυτής της νεότερης Ακαδημίας. Γεννήθηκε στην **Πιτάνη** της Αιολίδας (περιοχή της Βορειοδυτικής Μ. Ασίας) το **315** και πέθανε το **241** π.Χ.

Όταν ήρθε στην Αθήνα έγινε καταρχάς μαθητής του **Θεόφραστου** (4^{ος} – 3^{ος} π.Χ. αιώνας, φιλόσοφος από την Ερεσό της Λέσβου, συνεργάτης και διάδοχος του Αριστοτέλη), έπειτα συνδέθηκε με τον **Κράντορα** (φιλόσοφος από τη Κιλικία, που άκμασε περί το **330-270** π.Χ.) και ήρθε σε επαφή με τον **Πύρρωνα** (φιλόσοφος από την Ήλιδα – πρωτεύουσα των Ηλείων -, που έζησε από το **365** μέχρι το **270** π.Χ. και ίδρυσε τη Σχολή των Σκεπτικών).

Τη διδασκαλία του τη γνωρίζουμε εμμέσως, γιατί αυτός, όπως κι ο Σωκράτης, ασχολήθηκε μόνο με τον προφορικό λόγο και δεν έγραψε κανένα σύγγραμμα.

Όταν ίδρυσε την Ακαδημία είχε δύο βασικούς σκοπούς:

- Ανέλαβε την πάλι κατά του δογματισμού, γιατί πίστευε, ότι έτσι συνεχίζει το φιλοσοφικό, όπως αυτό εκφράζεται στην προσωπικότητα του Σωκράτη, των πλατωνικών διαλόγων και ότι προφυλάσσει την επιστήμη από την αρτηριοσκλήρωση της προκαταλήψεως.
- Αποφάσισε να ανανεώσει την πλατωνική φιλοσοφία και για το σκοπό αυτό χρησιμοποίησε τη διαλεκτική μέθοδο του Σωκράτη

(μέθοδος αναζητήσεως της αλήθειας με ερωταποκρίσεις). Με βάση τις πλατωνικές θέσεις υποστήριξε ότι **«η γνώση δεν μπορεί να βγει από την αίσθηση»**. Έτσι προχώρησε πιο πέρα από την πλατωνική θέση και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι **«είναι αδύνατο να ανακαλύψουμε την αληθινή γνώση»**. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε, ότι ως αρχικό δόγμα της θεωρίας έλαβε τη σωκρατική πρόταση **«ΕΝ ΟΙΔΑ ΟΤΙ ΟΥΔΕΝ ΟΙΔΑ»** και διεκήρυττε πως, δεν μπορούμε ούτε με τις αισθήσεις, ούτε με το νου να φθάσουμε στην κατανόηση της **αλήθειας**. Με βάση τις πιο πάνω σκέψεις, ο Αρκεσίλαος, αρνείτο ότι υπάρχει κάτι, το οποίο μπορεί να γίνει αντιληπτό, ούτε εκείνο που μας κληροδότησε ο Σωκράτης, δηλαδή την άγνοια των γνώσεων.

Για τις θεωρίες του Αρκεσίλαου, ο Κικέρων αναφέρει χαρακτηριστικά: «Ξεκινώντας από τη σωκρατική άγνοια κατέληξε στη γενική άρνηση και συμμερίστηκε τη γνώμη των Σκεπτικών, κατά την οποία δεν πρέπει να εκφέρουμε γνώμη για κανένα πράγμα». Με τις σκέψεις αυτές, ο φιλόσοφος, ερμήνευσε τη ριζική αμφιβολία του Σωκράτη, για τα πάντα (εμφάνιζε τη γνώση περί αγνοίας, ως γνώση που δε δημιουργεί αμφιβολίες) αρνητικά. Με άλλα λόγια περιοριζόταν σε αρνητικές μόνο διδασκαλίες, αν και έλεγε, ότι παρέδιδε στους μαθητές του στην Ακαδημία και θετικές θεωρίες ...

Κατόπιν των πιο πάνω αποδεικνύεται ότι, ο Αρκεσίλαος αντί να επιβάλει ως βάση της Σχολής του ορισμένες προσωπικές θεωρίες, συζητούσε πάνω στις θεωρίες των άλλων, ξεκινώντας από την αρχή, ότι το ουσιώδες γνώρισμα της σοφίας **δεν είναι η ΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΠΑΝΤΩΝ, αλλά η ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕΩΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΑΝΗ**. Έτσι, για τον Αρκεσίλαο, ο φιλόσοφος πρέπει να βάζει σε **κριτική και έλεγχο** κάθε αντίληψη και να μην εκφράζει εύκολα γνώμη. Με τις σκέψεις αυτές, μπορούμε να πούμε, ότι εισήγαγε στην Ακαδημία τον Πυρρωνικό σκεπτικισμό.

Ως δάσκαλος και συζητητής ήταν ικανός επιχειρηματολόγος και χρησιμοποιούσε με πολύ επιτυχία την εριστική διαλεκτική της Μεγαρικής Σχολής, η οποία τον έκανε περιζήτητο δάσκαλο.

Στην ιδιωτική του ζωή ήταν απλός και καταδεχτικός προς όλους. Και γι' αυτό τον έλεγαν «**Φίλοχλον**». Εδώ, όμως, πρέπει να σημειώσουμε ότι ήταν έκδοτος (ακόλαστος) σε κάθε είδους απόλαυση. Αυτό, φυσικά, είχε και τις ανάλογες επιπτώσεις, τόσο στον κοινωνικό περίγυρο, όσο και στους «αντιπάλους» του θεωρητικούς. Έτσι, εύλογα, οι Στωικοί, που ήταν ευαίσθητοι στην ηθική ζωή των ανθρώπων, τον αποκαλούσαν όχι μόνο θρασύ ηδονιστή, αλλά και διαφθορέα των νέων.

Σαν επιστέγασμα όλων αυτών, λέγεται ότι έπινε πάρα πολύ κρασί και πέθανε, όπως μαρτυρούν, από οινοποσία.

Όπως προαναφέραμε, ο Αρκεσίλαος, δεν έγραψε κανένα σύγγραμμα, αλλά περιορίστηκε μόνο στον προφορικό λόγο. Τα μόνα γραπτά του ήταν τα τρία αντίγραφα της διαθήκης του, με την οποία άφηνε την περιουσία του στον αδελφό του **Πυλίδη**.

Τέλος, παρά τις πολλές αδυναμίες και ιδιαιτερότητές του, η συνεισφορά του στη φιλοσοφία και ειδικά στην Ακαδημία θεωρείται σημαντική, γιατί έδωσε νέο αίμα.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ – ΣΚΕΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Δεν μπορούμε, ούτε με τις αισθήσεις, ούτε με το νου να φθάσουμε στην κατανόηση της αλήθειας.
- Δεν υπάρχουν καθορισμένα όρια μεταξύ ψεύδους και αλήθειας και συνεπώς δεν μπορεί να γίνει λόγος περί κριτηρίου της αλήθειας.
- Δεν υπάρχει κριτήριο για την πραγματική αλήθεια.
- Δεν μπορούμε να εκφέρουμε καμιά κρίση, ούτε θετική, ούτε αρνητική.
- Εκείνος που συμπεριφέρεται με τις φυσικές κλίσεις (ροπές) του ανθρώπου, θα ενεργεί ορθώς και θα είναι ευδαίμων.

- Η ευδαιμονία πραγματοποιείται με τη φρόνηση.
- Η φρόνηση κινείται μέσα στα πλαίσια των πράξεων τις οποίες ορθώς πράττουμε.
 - Η γνώση δεν μπορεί να βγει από την αίσθηση.
 - Είναι αδύνατο να ανακαλύψουμε την αληθινή γνώση.
 - Δεν πρέπει κανείς να λείει, ούτε να βεβαιώνει τίποτε, ούτε να δίνει τη συγκατάθεσή του για τίποτε.
 - Ο διάλογος είναι το μόνο μέσον της φιλοσοφικής έρευνας.
 - Τα πάντα λανθάνουν μέσα στην άγνοια, ούτε υπάρχει κάτι το οποίο μπορεί να γίνει αντιληπτό ή νοητό.

ΚΟΝΩΝ

(283 – 222 π.Χ.)

Έλληνας αστρονόμος και μαθηματικός από τη Σάμο, που έζησε στα χρόνια του **Αρχιμήδη (287-212 π.Χ.)**.

Δεν έχουν διασωθεί αρκετές πληροφορίες για να χρονολογηθεί αυτός με ακρίβεια. Πιθανολογείται ότι γεννήθηκε κατά το έτος **283** και πέθανε το **222 π.Χ.**

Ο Κόνων έζησε κυρίως στην Αλεξάνδρεια, όπου συνδέθηκε φιλικά με το μαθηματικό και εφευρέτη Αρχιμήδη. Οι δύο μαθηματικοί αντάλλασσαν, μεταξύ τους, με γράμματα, τα πορίσματα των μαθηματικών ερευνών τους.

Σύμφωνα με πληροφορίες, ο Κόνων επισκέφτηκε την Ιταλία και τη Σικελία. Εκεί έμεινε για μεγάλο χρονικό διάστημα, κατά το οποίο πραγματοποίησε τις αστρονομικές του παρατηρήσεις. Το κυρίως αστρονομικό έργο του συνίσταται στον καθορισμό της θέσεως των απλανών (**Απλανείς αστέρες** = τα άστρα που διατηρούν την ίδια μεταξύ τους θέση στον ουράνιο θόλο), στην προαναγγελία – προφητεία – των εκλείψεων, στον υπολογισμό της ανατολής και της δύσεως των αστερών και στη σύνταξη μετεωρολογικών προγνωστικών!!! (αυτά μας πληροφορεί ο **Πτολεμαίος Κλαύδιος**: αστρονόμος, γεωγράφος και μαθηματικός από την Αίγυπτο, που έζησε κατά τον 2^ο μ.Χ. αιώνα). Κατά τον συγγραφέα **Μάρκο Βαλέριο Πρόμπο**, ο Κόνων, έγραψε επτά αστρονομικά βιβλία, τα οποία και χρησιμοποίησε αργότερα ο **Ίππαρχος** (θεωρείται ο μεγαλύτερος αστρονόμος της αρχαιότητας, γεννήθηκε στη Νίκαια της Βιθυνίας και έζησε κατά το 2^ο π.Χ. αιώνα). Από τα βιβλία αυτά, δυστυχώς, δεν έχει διασωθεί κανένα μέχρι σήμερα.

Παράλληλα, ο Κόνων, πραγματοποίησε διάφορες εφευρέσεις και μεταξύ αυτών ανακάλυψε την έλικα, για την οποία τον θαύμαζαν όλοι, κυρίως όμως ο Αρχιμήδης.

Στον τομέα της γεωμετρίας, ο Κόνων, ασχολήθηκε με τις κωνικές τομές και με τον κύκλο, χωρίς, όμως, να δώσει πετυχημένες αποδείξεις.

Ο Κόνων, τέλος, ανακάλυψε αστερισμό, στον οποίο έδωσε την ονομασία «**Βερενίκης πλόκαμος**» προς τιμήν της συζύγου του Πτολεμαίου Γ' του Ευεργέτου, Βερενίκης. Ο αστερισμός βρίσκεται μεταξύ των αστερισμών του Λέοντα, της Παρθένου και του Βούτη.

ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ

(290 – 230 π.Χ.)

Περιπατητικός και εκλεκτικός φιλόσοφος. Γεννήθηκε στη Ρόδο και έζησε στην Αθήνα μεταξύ των ετών **290-230 π.Χ.** Φαίνεται ότι ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την ιστορία της λογοτεχνίας και με ζητήματα ηθικής.

Έγραψε πολλά έργα, μεταξύ των οποίων αναφέρονται: **«Περί εποχής»**, στο οποίο υποστήριξε το αδύνατο της γνώσεως και της ευρέσεως της αλήθειας, **«Περί μέθης»**, **«Περί Ισοκράτους»**, **«Επιστολαί»**, κ.ά.

Είχε γράψει επίσης **«Περί ηθικής»**, έργο το οποίο διάβασε ο Κικέρων και στο οποίο υποστήριξε ότι, ύψιστο αγαθό, είναι να ζει κανείς ανενόχλητος χωρίς πόνους και χωρίς να επιδιώκει την ηδονή. Τέλος ασχολήθηκε με τη Γεωγραφία, αλλά τίποτε σχετικό δεν διασώθηκε.

Ο Ιερώνυμος ήταν σύγχρονος των φιλοσόφων Λύκωνα (**300-226 π.Χ.**), Αρκεσίλαου (**315-241 π.Χ.**) και Τίμωνα (**320-230 π.Χ.**), με τους οποίους βρισκόταν σε φιλοσοφική διαμάχη. Από τα έργα του ελάχιστα αποσπάσματα διασώθηκαν.

Οι αρχαίοι, σε αντίθεση με τους νεότερους, εκτιμούσαν το έργο του και πολλοί τον μιμήθηκαν.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Ύψιστο αγαθό είναι το απόνως και αοχλήτως ζην, άνευ επιδιώξεως της ηδονής.
- Το να φθονείς κάποιον, είναι σαν να ομολογείς ότι είσαι κατώτερος από εκείνον.
- Η αρετή ανήκει στα έργα και δεν χρειάζεται πολλά λόγια, ούτε μαθήματα.

- Οι ευγενέστεροι των ανθρώπων είναι εκείνοι που περιφρονούν τον πλούτο, την δόξα και την ηδονή.
- Δεν πρέπει να παρασύρουν ολονύκτιες διασκεδάσεις ανθρώπους με θέληση.

ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ

(280 – 206 π.Χ.)

Ο κορυφαίος Έλληνας της Στωικής φιλοσοφίας. Γεννήθηκε το 280 π.Χ. στους Σόλους της Κιλικίας (Ιστορική περιοχή της Ν.Α. Τουρκίας) και πέθανε στην Αθήνα το 206 π.Χ., όπου ήρθε, σχετικά νέος, για να σβήσει τη μεγάλη του δίψα, που είχε για μάθηση.

ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΣ

- Ήταν βαθύς στοχαστής με πολλές διδακτικές ικανότητες και μεγάλη μόρφωση και συγγραφική παραγωγή.

- Διακρινόταν για το υψηλό ήθος του και τη μεγαλοπρεπή και μεγαλειώδη εμφάνισή του, γι' αυτό και θεωρείται ως ένας από τους σοφότερους άνδρες της αρχαιότητας.

- Άρχισε την ενασχόλησή του με τη φιλοσοφία, μαθητεύοντας πρώτα στην Ακαδημία του Πλάτωνα, πριν γίνει μαθητής του στωικού Κλεάνθη (331-232 π.Χ.) και διάδοχός του στη Στοά (ονομασία της φιλοσοφικής Σχολής των Στωικών. Στωικός: απαθής, ατάραχος, καρτερικός)

- Είχε οξύνοια και διαλεκτική δεινότητα, που σε συνδυασμό με την ευδόκιμο διδακτική δράση, συντέλεσε στη συμπλήρωση του διδακτικού συστήματος της Στωικής φιλοσοφίας, με αποτέλεσμα να τιμηθεί ως δεύτερος ιδρυτής, να ονομαστεί ηγεμόνας της Στοάς και δίκαια να λένε γι' αυτόν ότι: «ΕΙ ΜΗ ΗΝ ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ, ΟΥΚ ΑΝ ΗΝ ΣΤΟΑ».

- Υπήρξε ο σοφότερος και πιο αποδοτικός εκπρόσωπος της Σχολής, γιατί έδωσε, στο Στωικό δόγμα την ιστορική του μορφή, παρουσιάζοντας αυτό στα 750 βιβλία που έγραψε. Έτσι, με το Χρύσιππο, ο στωικισμός εξαπλώθηκε σ' ολόκληρη την Ελλάδα και την Ασία. Από την ογκώδη φιλολογία του σώθηκαν αποσπάσματα, από τα οποία αποδεικνύεται μια σύνθετη εικόνα της πιο διαδεδομένης

φιλοσοφίας, η οποία συγκίνησε και άσκησε μεγάλη επιρροή στον αρχαίο κόσμο.

Για το Χρύσιππο και τους άλλους στωικούς, βασικό πρόβλημα εκτός της αρχής: «**Ομολογουμένως τη φύσει ζην**» ή το «**Κατά φύσιν ζην**» ήταν και η **ΗΘΙΚΗ** και για το λόγο αυτό έλεγε:

- Κάθε γνώση ή επιστήμη είναι απλό μέσο για την άσκηση της **ΑΡΕΤΗΣ** και όχι αφηρημένη φιλοσοφική ενατένιση και ερμηνεία του κόσμου.

- Προορισμός της φιλοσοφίας δεν πρέπει να είναι η γνώση, αλλά οι ηθικές πράξεις, **η αρετή**.

- Η ενάρετη ζωή μάς χαρίζει την ανακούφιση από τα δεινά που μας φέρνουν οι δύσκολες περιστάσεις και μας κάνει να βλέπουμε τη ζωή με **απάθεια και ηρεμία**.

- Η ζωή δεν έχει αξία, αν δεν είναι μετρημένη και συγκρατημένη, αν δεν ακολουθεί τους κανόνες της **αρετής**.

- Ο άνθρωπος έχει υποχρέωση, όχι μόνο να μην επιθυμεί την **ηδονή** και να μη σέρνεται από **τα πάθη** του, αλλά να δείχνει αυτοκυριαρχία και μαζί να ελευθερώνεται από τα πάθη αυτά και να περνάει στην κατάσταση της απάθειας.

- Αρετή είναι το «Κατά φύσιν ζην».

- Κοινή ρίζα όλων των αρετών είναι: η φρόνηση, η ανδρεία, η σωφροσύνη και η δικαιοσύνη.

Εκτός των πιο πάνω, ο Χρύσιππος, πίστευε ότι:

Υπάρχει μόνο ο κόσμος των σωμάτων, που υποπίπτουν στις αισθήσεις μας και αποτελούν αντικείμενα της γνώσης μας. Έτσι δίδασκε πως: η αντίληψη μας πληροφορεί για τις εσωτερικές καταστάσεις και ενέργειες και από αυτή παράγονται οι αναμνήσεις και από αυτές η εμπειρία.

Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι, με το Χρύσιππο και τον Κλεάνθη, ο στωικισμός έγινε θρησκεία, γιατί δίδασκαν, μεταξύ των άλλων, πως: «Το μόνο κίνητρο για σωστή συμπεριφορά, το

συνταίριασμα με τη φύση, δεν είναι τίποτα περισσότερο από υποταγή στη θέληση του Θεού».

Κατά την παράδοση, ο Χρύσιππος πέθανε από υπερβολικό γέλιο, μετά από μια ήσυχη και ενάρετη ζωή, την οποία είχε αφιερώσει στη μελέτη και τη συγγραφή.

Τον καλότυχο Χρύσιππο, που πέρασε, από τα εγκόσμια στην αθανασία, με το χαμόγελο στα χείλη και την πολλαπλή πνευματική προσφορά προς τους συνανθρώπους του, οι Αθηναίοι τον τίμησαν ιδιαίτερα και όταν πέθανε του έστησαν, στον Κεραμεικό, ανδριάντα.

Οι λόγιοι και ιστορικοί, Διογένης Λαέρτιος και Διονύσιος από την Αλικαρνασσό, επαινούν ιδιαίτερα τη διαλεκτική δεινότητα και το πλούσιο και πολύμορφο συγγραφικό έργο του Χρύσιππου και αναφέρουν, από τα σπουδαιότερα έργα του, τους εξής τίτλους: «Περί των πέντε πτώσεων», «Περί προσηγοριών», «Περί της συντάξεως των λεγομένων» κ.λπ.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Η έσχατη αιτία του κόσμου, είναι ο τελειότατος **Λόγος**, δηλαδή η **Θεότητα**, που μόνο αυτή είναι, όχι μόνο η τελειοτάτη δύναμη, μα και το τελειότατο **Ον**.

- Τα πάντα στον κόσμο οφείλουν την κίνηση και τη ζωή τους στη **Θεότητα**, η οποία βρίσκεται προς αυτά στην ίδια σχέση, που έχει η ψυχή του ανθρώπου προς το σώμα.

- Ο κόσμος έχει ψυχή· κι αυτή είναι ο **Θεός**, η αιτία και η κινητήρια δύναμη του Σύμπαντος.

- Η πνευματική ζωή και το λογικό ασκεί μεγάλη επίδραση πάνω στην κοινωνική και ατομική ζωή.

- Ο κόσμος διέπεται από μια νομοτέλεια: όλα είναι καθορισμένα και όλα τραβούν το δρόμο τους.

- Το κάθε τι στη φύση είναι λογικό και καλό.

- Το κάθε τι που υπάρχει είναι ωφέλιμο για τον άνθρωπο, ακόμη και η αρρώστια, τα βλαβερά ζώα, οι σεισμοί και τα παρόμοια· προορίζονται για την αγωγή μας.
- Η θεωρία υποτάσσεται στην ηθική, γιατί, αν η φιλοσοφία είναι ένας κήπος, η λογική είναι το περιτείχισμα, η φυσική το δέντρο και η ηθική ο καρπός.
- Μόνο αν οι ίδιοι πείσουμε τον εαυτό μας, πως πρέπει ν' αντιμετωπίζουμε την πραγματικότητα με **απάθεια**, θα λυτρωθούμε από τις απαισιόδοξες σκέψεις που μας βασανίζουν.

ΦΙΛΟΠΟΙΜΗΝ

(253 – 183 π.Χ.)

« ο έσχατος των Ελλήνων »

Ονομαστός στρατηγός της **Αχαϊκής Συμπολιτείας**, από τη **Μεγαλόπολη** (πόλη της Αρκαδίας, σημερινή πρωτεύουσα της ομώνυμης επαρχίας). Μικρός ορφάνεψε από πατέρα και ο **Κλέανδρος** από τη **Μαντίνεια**, που είχε βρεθεί εξόριστος στη Μεγαλόπολη, ανέλαβε την ανατροφή του. Η αγωγή του ανατέθηκε σε δύο μεγαπολίτες φιλοσόφους τον **Έκδημο** και το **Δημοφάνη**, οι οποίοι αποδείχτηκαν οι πιο κατάλληλοι δάσκαλοι για τη διαπαιδαγώγηση ενός μελλοντικού ηγέτη.

Από μικρός έδειξε χωριστό ενδιαφέρον για τα στρατιωτικά, γι' αυτό και επιδόθηκε με ζήλο σε στρατιωτικές ασκήσεις και ιδίως στην οπλομαχία και την ιππασία.

Το σώμα του το ασκούσε συστηματικά. Επιδιδόταν στο κυνήγι κι εργαζόταν σκληρά στο κτήμα του που είχε **20** στάδια (αρχαία μονάδα μήκους **192** μ.) έξω από τη Μεγαλόπολη. Διανυκτέρευε εκεί, εργαζόταν όλο το πρωινό και το απόγευμα ασχολούνταν με τα κοινά.

Κύρια απασχόλησή του ήταν η γεωργία (τη θεωρούσε αξιοπρεπή πηγή πλούτου) και από αυτή αντλούσε τα έσοδα, για την κάλυψη των βιοποριστικών του αναγκών.

Ο Φιλοποίμενας μελετούσε φιλοσοφικά συγγράμματα και παρακολουθούσε διάφορες ομιλίες. Ιδιαίτερη προτίμηση είχε για τα βιβλία που θέματά τους είχαν την ιστορία στρατηγών και ιδιαίτερα του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Σπούδασε, όμως, επιτόπου στα πεδία των μαχών, εξετάζοντας πώς μπορούσε να εφαρμοστούν στην πράξη της μάχης οι διάφορες πολεμικές θεωρίες και τούτο, γιατί, η στρατιωτική τέχνη ήταν το μεγάλο πάθος της ζωής του.

Γύρω στο **220** π.Χ. έφυγε για την Κρήτη σε μια επιχείρηση εσωτερικού πολέμου στο νησί. Εκεί του δόθηκε η ευκαιρία να μελετήσει νέες μορφές της πολεμικής τέχνης κοντά σε πολεμιστές ικανούς και πειθαρχημένους. Έτσι, όταν επέστρεψε στη Μεγαλόπολη ήταν πλούσιος σε στρατιωτικές εμπειρίες και έτοιμος ν' αναλάβει ηγετικές αρμοδιότητες. Αυτό δεν άργησε, γιατί εκλέγει **ίππαρχος** (αρχηγός του ιππικού). Το ιππικό, όμως, το βρήκε σε κατάσταση διάλυσης. Αμέσως στρατολόγησε και γύμνασε νέους ιππείς, τους οποίους ενθάρρυνε και τους έκανε να πιστέψουν στις ικανότητές τους, με αποτέλεσμα να αναδειχθούν σε ρωμαλέους και ενθουσιώδεις πολεμιστές. Η αξία τους φάνηκε σύντομα σε μάχη εναντίον των **Ηλείων** και των **Αιτωλών**. Οι αντίπαλοι κατατροπώθηκαν κι ο αρχηγός του ιππικού των Αιτωλών **Δημόφαντος** έπεσε από το χέρι του ίδιου του Φιλοποίμενα. Μετά την επιτυχία αυτή ο Φιλοποίμενας έγινε ένδοξος. Ξεπερνούσε κάθε νέο σε δύναμη και τους ηλικιωμένους σε φρόνηση. Αυτά τα προσόντα τον ανέδειξαν στρατηγό της **Αχαϊκής Συμπολιτείας** το **208** π.Χ. (Ομοσπονδία των Αχαϊκών πόλεων, ένωση πολιτειών σε κοινό κράτος, πολιτική ομοσπονδία), όπου διαδέχτηκε τον **Άρατο** (πολιτικός και στρατηγός, για **35** ολόκληρα χρόνια της Αχαϊκής Συμπολιτείας, της οποίας, ουσιαστικά, έγινε η ψυχή της και γνώρισε μεγάλες δόξες, έζησε από το **276** μέχρι το **209** π.Χ.).

Αμέσως καταπιάστηκε με την αναδιοργάνωση των στρατιωτικών δυνάμεων και με τη φαντασία και την πείρα που διέθετε, **εκσυγχρόνισε** τον οπλισμό τους και εξάσκησε το στρατό σε νέες πιο αποτελεσματικές μορφές παράταξης και σχηματισμών. Η στρατιωτική προσωπικότητα του Φιλοποίμενα ασκούσε ιδιαίτερη γοητεία στους στρατιώτες, οι οποίοι σιγά-σιγά ανέβασαν το ηθικό τους και απόκτησαν αυτοπεποίθηση. Ο αρχιστράτηγος τους έπεισε ακόμη ν' αλλάξουν τρόπο ζωής και ο ίδιος πρόβαλλε ως παράδειγμα με τη λιτότητα, την απλότητα της συμπεριφοράς και το σεμνό του ντύσιμο. Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα να υποχωρήσει η μαλθακότητα και η

ροπή προς την πολυτέλεια. Έτσι, οι Αχαιοί, έγιναν θαρραλέοι, ορμητικοί και ρισοκίνδυνοι. αγάπησαν τα όπλα, που καμάρωναν σαν κοσμήματα και η καθημερινή τους ψυχαγωγία ήταν η γύμναση και η άσκηση στους κόπους και τη στρατιωτική σκληραγωγία.

Αυτό δεν άρεσε στον τύραννο της Σπάρτης **Μαλαχίδα**, που σχεδίαζε να υποτάξει όλη την Πελοπόννησο, για να περιορίσει την επιρροή των Αχαιών. Έτσι ξεκίνησε, με ισχυρό στρατό, για ν' αντιμετωπίσει το Φιλοποίμενα.

Η μάχη έγινε στη **Μαντίνεια** της Αρκαδίας το **207 π.Χ.**, όπου η στρατηγική του Φιλοποίμενα και η ετοιμότητα των Αχαιών τους έδωσε τη νίκη, η οποία είχε ως τίμημα **4.000** Σπαρτιάτες νεκρούς κι ο Μαλαχίδας μαζί τους, απ' το χέρι του ίδιου του Φιλοποίμενα.

Το αποτέλεσμα της μάχης απέδειξε πως η ευστροφία και οι μόχθοι του Φιλοποίμενα είχαν αποδώσει κι όλοι τώρα πίστευαν στη μεγαλοφυΐα του.

Μετά το Μαλαχίδα τύραννος της Σπάρτης έγινε ο **Νάβις** (βασιλιάς και κοινωνικός μεταρρυθμιστής από το **205-192 π.Χ.**), ο οποίος αφού οχύρωσε τη Σπάρτη κι αναδιοργάνωσε το στρατό, έγινε επικίνδυνος για τους Αχαιούς, γιατί είχε επεκτατικά σχέδια, όπως κι ο Μαλαχίδας. Έτσι, ο Φιλοποίμενας κλήθηκε να τον εξουδετερώσει. Η φονική σύγκρουση έγινε στον **Πάρωνα** (βουνό της ΝΑ Πελοποννήσου) το **194 π.Χ.**, όπου ο σπαρτιατικός στρατός συνετρίβη ξανά κι ο **Νάβις** δολοφονήθηκε από τους Αιτωλούς. Ο Φιλοποίμενας άρπαξε την ευκαιρία αυτή, επιτέθηκε με στρατό κι έφερε τη Σπάρτη στην Αχαϊκή Συμπολιτεία, πείθοντας ή πειθαναγκάζοντας τους Σπαρτιάτες. Μετά από αυτό, το όνομα του Φιλοποίμενα αποκτούσε μεγαλύτερο κύρος. Ας μη ξεχνάμε ότι δεν ήταν μικρό πράγμα μια ισχυρή και ιστορική πόλη, η Σπάρτη, να μετέχει τώρα στη Συμπολιτεία, η οποία τώρα απλωνόταν σ' ολόκληρη την Πελοπόννησο.

Οι Ρωμαίοι (την εποχή αυτή βρίσκονταν στον ελληνικό χώρο με επικεφαλής το στρατηγό **Τίτο Φλάμινο**, που είχε στη διάθεσή του

ισχυρό στρατό και γύρευε αφορμή να επέμβει στα εσωτερικά των ελληνικών πόλεων) ανησύχησαν, όχι μόνο για τις επιτυχίες του Φιλοποίμενα, αλλά, γενικά, για την πρόοδο της Αχαϊκής Συμπολιτείας και γι' αυτό ξεσήκωσαν σε αποστασία τους Μεσσηνίους (183 π.Χ.).

Η προσπάθεια αυτή έπιασε, γιατί ο **Δεινοκράτης** (πολιτικός Μεσσήνιος, 3^{ος} π.Χ. αιώνας), που ήταν άνθρωπος κακός και ακόλαστος, κίνησε, με επιτυχία, τη Μεσσήνη σε αποστασία απ' τους Αχαιούς.

Στη φάση αυτή των γεγονότων ο Φιλοποίμενας βρισκόταν στο Άργος άρρωστος. Ήταν 70 χρόνων και για όγδοη φορά στρατηγός της Συμμαχίας. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες ξεκίνησε, μαζί με τους ιππείς του, κατά των Μεσσηνίων, και προσπάθησε να τους επαναφέρει στη Συμπολιτεία. Χωρίς αποτέλεσμα όμως, γιατί, στη σύγκρουση που ακολούθησε με το Δεινοκράτη, αν και στην πρώτη φάση της μάχης κατάφερε να τρέψει σε φυγή τους Μεσσηνίους, στη συνέχεια ο Δεινοκράτης κατόρθωσε να ανασυντάξει τα στρατεύματά του και σε αποφασιστική μάχη, που ακολούθησε, ο Φιλοποίμενας, όχι μόνο ηττήθηκε, αλλά πιάστηκε κι αιχμάλωτος και στη συνέχεια οδηγήθηκε στις φυλακές όπου καταδικάστηκε, από το Δεινοκράτη, **να πει το κώνειο**, αφού πρώτα πληροφορήθηκε απ' το δήμιο ότι οι ιππείς του είχαν σωθεί από τη σφαγή της φοβερής μάχης.

Έτσι πέθανε ο «**ΕΣΣΧΑΤΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**» όπως τον ονόμασε ο περίφημος ιστορικός **Πολύβιος** από τη Μεγαλόπολη της Αρκαδίας (200-120 π.Χ.).

Ο Φιλοποίμενας ανήκε στους αξιόλογους εκείνους Έλληνες, που εργάστηκαν για την **ΕΝΩΣΗ του ελληνισμού κι ΕΠΕΣΕ γι' αυτή**.

Η Αχαϊκή Συμπολιτεία πιο πολύ και η Αιτωλική πιο λίγο, αποτέλεσαν, για τον ελληνισμό του 3^{ου} και 2^{ου} π.Χ. αιώνα, μια υπόσχεση για ένωση. Ο μεταξύ τους όμως ανταγωνισμός δεν επέτρεψε ώστε η υπόσχεση να γίνει πραγματικότητα. Οι δύο αυτές ομοσπονδίες δεν κατόρθωσαν να αρθούν στο ύψος των περιστάσεων. Αντίθετα, επισφράγισαν την πορεία των ελληνικών πόλεων προς την

αυτοκαταστροφή τους. Γιατί οι ελπίδες, που στηρίχτηκαν σ' αυτές, ματαιώθηκαν κι ο αρχαίος ελληνικός βίος σα σκέψη και βίωμα, αφού έδωσε τις τελευταίες αναλαμπές του, έγειρε προς τη Δύση του. Έτσι, η «**Παραίνεση**» του σοφού Ναυπάκτιου **Αγέλαου**, για τα «**ΠΡΟΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ... ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΣΠΕΡΑΣ ΝΕΦΗ**» και η συμβουλή του «**μηδέποτε πολεμείν τους Έλληνας αλλήλους, αλλά μεγάλην χάριν έχειν τοις θεοίς, ει, λέγοντες εν και ταυτο πάντες και συμπέκοντες τας χείρας, καθάπερ οι τους ποταμούς διαβαίνοντες, δύναιτο, τας των βαρβάρων εφόδους αποτριβόμενοι, συσώζειν σφας αυτούς και τας πόλεις**», **έπεσε στο κενό**.

Οι Ρωμαϊκές λεγεώνες πλησίαζαν ...

Για την ιστορία αναφέρουμε ότι οι ελληνικές συμπολιτείες διαλύθηκαν, όταν ο Ρωμαίος ύπατος **ΛΕΥΚΙΟΣ ΜΟΜΜΙΟΣ** κυριεύσε την **Κόρινθο** (146 π.Χ.), ισοπέδωσε την πόλη και σκλάβωσε τον πληθυσμό. Από τότε η Ρώμη ναι μεν δεν έκανε ακόμη τυπικά την Ελλάδα επαρχία της, αλλά ασκούσε ουσιαστικά κάποιο είδος **επικυριαρχίας** στη χώρα.

ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Α' ΑΧΑΪΚΗ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ

Υπήρξε ομοσπονδία αυτόνομων πόλεων της Β. Πελοποννήσου. Ιδρύθηκε στις αρχές του 8^{ου} π.Χ. αιώνα και η ιστορία της χωρίζεται σε δύο περιόδους:

- α) Από τον 8^ο ως τα τέλη του 4^{ου} π.Χ. αιώνα και
- β) Από το 281 – 146, όταν αυτή καταλύθηκε από τους Ρωμαίους.

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Τον 8^ο π.Χ. αιώνα σημειώνονται ταραχές στις πόλεις της Αχαΐας. Ο ιστορικός Πολύβιος γράφει ότι, οι κάτοικοι των πόλεων, δυσαρεστήθηκαν από τους γιους του **ΩΓΥΓΗ**, που θεωρείται ο τελευταίος αξιόλογος βασιλιάς από τη γενιά του **ΤΙΣΣΑΜΕΝΟΥ** και ανέτρεψαν τη βασιλεία του.

Με την ανατροπή της βασιλείας οι πόλεις γίνονται αυτόνομες και ανεξάρτητες. Για τη λύση των διαφορών που προκύπτουν ανάμεσα στις πόλεις ή τα γενικότερα προβλήματα, συνέρχονται οι εκπρόσωποι των πόλεων δύο φορές το χρόνο και τα συζητούν.

Η συνέλευση των αντιπροσώπων εξέλεγε ένα συμβούλιο, τη **ΓΕΡΟΥΣΙΑ**, που έπαιζε ρυθμιστικό ρόλο στις σχέσεις των πόλεων, για τα μεταξύ των δύο συνελεύσεων διαστήματα.

Όπως όλες οι πρωτόγονες κοινωνίες με κοινοτικά γνωρίσματα, έτσι και η Αχαϊκή Συμπολιτεία διασπάστηκε σε τάξεις.

Κατά το δεύτερο μισό του 4^{ου} π.Χ. αιώνα η Αχαϊκή Συμπολιτεία φαίνεται να αντιμετωπίζει σημαντικές κοινωνικές πιέσεις, γιατί, μετά το περίφημο συνέδριο της Κορίνθου, δέχτηκε μακεδονικές φρουρές στις πόλεις της, χάνοντας έτσι την ανεξαρτησία τους.

Η γαιοκτημονική αριστοκρατία είδε με ανακούφιση τις μακεδονικές φρουρές, γιατί εξασφάλιζε την κοινωνική της θέση.

Η κατάσταση της Αχαϊκής Συμπολιτείας αλλάζει απότομα, στα χρόνια των διαδόχων του Μ. Αλεξάνδρου, όταν μέσα στη δίνη των εμφυλίων πολέμων καταστρέφονται πόλεις και περιορίζεται η παραγωγική δραστηριότητα, ενώ παράλληλα εμφανίζονται οι ίδιες οι πόλεις να συντηρούν τις μακεδονικές φρουρές.

Αυτό το τελευταίο έθιξε τα συμφέροντα της γαιοκτημονικής αριστοκρατίας και, όπως ήταν φυσικό, αντέδρασε.

Ο Αντίπατρος (Μακεδόνας στρατηγός του Φιλίππου και του Μ. Αλεξάνδρου, έζησε από το **397** μέχρι το **319** π.Χ.) απάντησε στην αντίδραση αυτή με **ΔΙΑΛΥΣΗ** της Συμπολιτείας.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Είναι η περίοδος της ακμής της Αχαϊκής Συμπολιτείας, για την οποία έχουμε πραγματικά ιστορικά στοιχεία και σκόρπιες πληροφορίες.

Από την αρχή, επειδή οι Μακεδόνες ήταν έτοιμοι να χτυπήσουν τη νεαρή Συμπολιτεία, οι πρώτες αυτές πόλεις οργανώθηκαν σε κρατικό σχηματισμό. Τώρα οι αποφάσεις είναι υποχρεωτικές για τις πόλεις και συγκροτούν στρατό της Συμπολιτείας.

Το **276** π.Χ. όλες οι πόλεις της παλιάς Αχαΐας έχουν διώξει τις μακεδονικές φρουρές, έχουν προσχωρήσει στη Συμπολιτεία και μετέφεραν την έδρα της στο παλιό τους κέντρο, στο **ΑΙΓΙΟ**.

Το **251** π.Χ. οι ένδεκα πόλεις της Αχαΐας άρχισαν να απλώνουν τη Συμπολιτεία τους, η οποία είναι πια κανονικό κράτος που βγαίνει, βέβαια, στα πλαίσια της παλιάς Αχαϊκής Συμμαχίας, αλλά έχει αποβάλει τη χαλαρότητα και έχει σταθερή κρατική συγκρότηση. Έχει στρατό που κύριος στόχος του είναι να κρατάει την κοινωνική τάξη.

Το άπλωμα της Συμπολιτείας άρχισε από τον **ΑΡΑΤΟ**, που η καταγωγή του ήταν από τη **Σικυώνα** (πολη της Κορινθίας). Αυτός

έδωξε τον τοπικό τύραννο και ένωσε την πόλη με την Αχαϊκή Συμπολιτεία.

Ο Άρατος ήταν πρακτικός πολιτικός και ασχολήθηκε με το κύριο πρόβλημα της ελληνικής πολιτικής, δηλαδή τη δημιουργία είδους «**ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ**» της Ελλάδας. Παρόλο που διακρινόταν για τη μεγαλοφροσύνη του και βασανιζόταν από πικρό μίσος για όλους τους τυράννους, μπορούσε να γίνεται αδίστακτος και δε δίσταζε να παραβεί τη συνθήκη ειρήνης, που οι περισσότεροι Έλληνες την ήθελαν τώρα, αν νόμιζε ότι το άπλωμα της Αχαϊκής Συμπολιτείας μπορούσε να πραγματοποιηθεί μ' αυτόν τον τρόπο (κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Φιλίππου Β').

Από το **245 π.Χ.** και μετά και για **35** σχεδόν χρόνια, εξέλεξαν τον Αρατο στρατηγό της Συμπολιτείας σε εναλλασσόμενα χρόνια.

Τα πιο πάνω, αλλά και τα επόμενα γεγονότα επιβεβαιώνουν ότι, κατά την εποχή του Αράτου, που υπήρξε πραγματικά η ψυχή της Συμπολιτείας, πραγματοποιείται πραγματική και αποτελεσματική αναδιοργάνωση αυτής.

Αν και η Αθήνα έμενε πάντα πιστή στο βασιλιά της Μακεδονίας **Αντίγονο Γονατά** (τα στρατεύματά του την εποχή εκείνη κρατούσαν τον Ισθμό της Κορίνθου και έτσι έλεγχε όλο τον ελλαδικό χώρο, πλην της Πελοποννήσου) και δεν δεχόταν τις προτάσεις του Αράτου, η Αχαϊκή Συμπολιτεία γρήγορα απορρόφησε την **Κόρινθο**, τα **Μέγαρα**, την **Επίδαυρο** και άλλες κοινότητες και το σπουδαιότερο έκλεισε συμμαχία με τη Σπάρτη.

Αυτή η συμμαχία δεν άρεσε στον Αντίγονο Γονατά και έτσι, αφού συμμάχησε με του **Αιτωλούς** (Αιτωλική Συμμαχία) κήρυξε τον πόλεμο κατά της Αχαϊκής Συμπολιτείας (**244-240 π.Χ.**).

Το **240 π.Χ.**, η Αχαϊκή Συμπολιτεία, έκλεισε ειρήνη με τους Αιτωλούς και τον Αντίγονο Γονατά, αλλά όταν αυτός πέθανε, τον επόμενο χρόνο, οι δύο συμπολιτείες (Αχαϊκή και Αιτωλική) στράφηκαν ενάντια στο γιο και διάδοχό του **Δημήτριο Β'**. Ο πόλεμος αυτός (**238-229 π.Χ.**) που πέρασε στην ιστορία ως **ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ**

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, δεν πέτυχε πολλά πράγματα. Έτσι, ο Δημήτριος ξανακέρδισε ένα μέρος από την κεντρική Ελλάδα και τα κατάφερε, ίσως, ακόμη καλύτερα στην Πελοπόννησο, αν και η Μεγαλόπολη, το Άργος, και άλλες πόλεις μπήκαν στην Αχαϊκή Συμπολιτεία και η μακεδονική φρουρά πείστηκε τελικά να αποσυρθεί από την Αθήνα.

Μετά τη λήξη του πολέμου, οι δύο συμπολιτείες βρίσκονταν στην **ΑΚΜΗ** τους.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι, η Αχαϊκή Συμπολιτεία, έκλεινε μέσα της μεγάλο μέρος από την Πελοπόννησο, όχι μόνο την ίδια την Αχαΐα, τη Σικυώνα, την Κόρινθο και τα Μέγαρα, αλλά ακόμη και το Άργος, τη Μεγαλόπολη και άλλες αρκαδικές πόλεις.

Αυτή η κατάσταση επικρατούσε την εποχή του Αράτου (συνεχίστηκε και από τον διάδοχό του συνετό και ένδοξο Φιλοποίμενα), γι' αυτό μπορούμε να πούμε ότι, ο Άρατος, είχε τελικά πετύχει να απαλλάξει την Πελοπόννησο από τη μισητή μακεδονική επιρροή.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

- Η διοίκηση της Συμπολιτείας είχε το ομοσπονδιακό της κέντρο στο ναό του **Διός Αμαρίου** στο Αίγιο.
- Το ομοσπονδιακό κέντρο ασκούσε έλεγχο στα μέτρα και τα σταθμά της ομοσπονδίας, αλλά άφηνε τις τοπικά αυτόνομες πόλεις να κόβουν δικά τους νομίσματα σε ειδικά, όμως, ορισμένο πρότυπο.
- Τα ζωτικά ζητήματα, όπως εκείνα που αφορούσαν ειρήνη και πόλεμο, τα ανέθεταν σε όλους τους υποχρεωμένους σε στράτευση πολίτες, που ήταν πάνω από τριάντα χρόνων και σ' αυτές τις περιπτώσεις η ψηφοφορία γινόταν κατά πόλεις.
- Στην εποχή του Αράτου δεν υπήρχε συνέλευση, αλλά μια μεγάλη **ΒΟΥΛΗ** (σύνοδος), που συνεδρίαζε δύο φορές το χρόνο (άνοιξη και φθινόπωρο). Η σύνοδος απαρτιζόταν από αντιπροσώπους

των πόλεων, που αποτελούσαν τη Συμπολιτεία. Και εδώ η ψηφοφορία γινόταν κατά πόλεις.

- **ΚΥΡΙΟ** αξίωμα ήταν του **στρατηγού**, ενός αξιωματούχου, που τον εξέλεγαν κάθε χρόνο, αλλά απαγορευόταν η επανεκλογή του σε διαδοχικά χρόνια (μέχρι το **254 π.Χ.** εξέλεγαν δύο στρατηγούς).

- **Ο στρατηγός** και μια μικρή επιτροπή από δέκα **ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΣ** (έτσι την ονόμαζαν) αποτελούσαν το **ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟ ΣΩΜΑ**.

Από τα παραπάνω αποδεικνύεται, ότι η **Αχαϊκή Συμπολιτεία**, όπως και η **Αιτωλική**, ήταν κατά θαυμαστό τρόπο προσαρμοσμένη στον ελληνικό χαρακτήρα, που οφειλόταν στο γεγονός ότι ένα **φύλο** αποτελούσε τη βάση της, με αποτέλεσμα να σημειώσει καινούργια πρόοδο στο πεδίο της διακυβέρνησης. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι, η Αχαϊκή Συμπολιτεία, πέτυχε, σχεδόν, αντιπροσωπευτική διακυβέρνηση, που θεωρείται μεγάλο επίτευγμα για την εποχή.

Τέλος, για τη συμπεριφορά και τα αποτελέσματα των συμπολιτειών (Αχαϊκής και Αιτωλικής) στον ελλαδικό χώρο, καθώς και για την τύχη αυτών και της Ελλάδας, γενικότερα, αναφέραμε λεπτομέρειες στο προηγούμενο θέμα μας: «**Ο Φιλοποίμη**».

Β' ΑΙΤΩΛΙΚΗ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ο Αιτωλικός λαός, αν και ως σύνολο ήταν ισχυρότατος και από τους πολυαριθμότερους της Ελλάδας, φάνηκε στη σκηνή της αρχαίας πολιτικής ιστορίας τελευταίος. Βασικό αίτιο του φαινομένου αυτού ήταν, ότι όλος ο λαός αυτός είχε καθυστερήσει αφάνταστα στην πολιτική του οργάνωση.

Οι Αιτωλοί ήταν άξεστος λαός και σκληροί πολεμιστές που ζούσαν απομονωμένοι πίσω από τα κακοτράχαλα βουνά τους.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό τους γνώρισμα ήταν, ότι είχαν καθαρά τάσεις ανωμαλίας και αταξίας στον ελλαδικό χώρο και οι πειρατικές

τους επιδρομές έφταναν ακόμη και ως τα νησιά του Ιονίου και του Αιγαίου Πελάγους.

Ο Ευριπίδης, για την έλλειψη πνευματικότητας και το πάθος τους να επιδίδονται στη ληστεία τους αποκαλεί «**ΜΙΣΘΟΒΑΡΒΑΡΟΥΣ**».

Κατά τους περσικούς πολέμους, που είχαν προηγηθεί, ελάχιστα γίνεται αισθητή η ύπαρξή τους. Αλλά, κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, συμμετέχουν σποραδικά κάπως.

Έναν αιώνα αργότερα και συγκεκριμένα επί **Φιλίππου Β'**, οι Αιτωλοί τάχθηκαν στο πλευρό των Μακεδόνων. Αλλά μετά το θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου, πρώτοι αυτοί, μαζί με τους Αθηναίους «**ετόλμησαν αντιλάβεσθαι της ελευθερίας**» και πήραν ενεργό μέρος στο λεγόμενο **Λαμιακό Πόλεμο**.

Κατά τα μέσα του 4^{ου} π.Χ. αιώνα οι Αιτωλοί είχαν αρχίσει να θεωρούνται, από τους άλλους Έλληνες, ως μια σπουδαία και αξιοσέβαστη ελληνική δύναμη και τούτο γιατί είχαν κατορθώσει να πραγματοποιήσουν, σε μεγάλο βαθμό, την πολιτική τους ενότητα.

Το 367 π.Χ. συγκρότησαν το «**ΚΟΙΝΟΝ ΤΩΝ ΑΙΤΩΛΩΝ**», που ήταν ένα είδος κοινοπραξίας των πόλεων της χώρας, η οποία άρχιζε ανατολικά του **Αχελώου** ποταμού και περιλάμβανε την **Ευρυτανία** και τη **Λοκρίδα**, καθώς και τους δυτικούς πρόποδες της Πίνδου, φθάνοντας, ως τα Αθαμανικά όρη, τα σημερινά Τζουμέρκα. Η πολιτική εκείνη κοινοπραξία γινόταν συνεχώς στενότερη, για να διαμορφωθεί τελικά, κατά το 314 π.Χ., σε μια αληθινή ομοσπονδία, την περίφημη «**ΑΙΤΩΛΙΚΗ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ**».

Η Συμπολιτεία αυτή υπήρξε η ισχυρότερη, η συνεκτικότερη και η δημοκρατικότερη πολιτική ένωση που έγινε ποτέ στην Ελλάδα, επειδή, ως βασικό της κανόνα, είχε την **πλήρη ισότητα** των μελών της, χωρίς να προβάλλεται ποτέ, είτε σιωπηρά, είτε φανερά, καμιά αξίωση ηγεμονίας από οποιαδήποτε πόλη, που συμμετείχε σ' αυτή.

Για την ιστορία πρέπει να αναφέρουμε ότι, οι Αιτωλοί, παρ' όλη τη γενική τους οπισθοδρομικότητα, απολάμβαναν μεγάλο γόητρο, όχι

μόνο για την άρτια, για την εποχή, οργάνωσή τους, αλλά και εξαιτίας της κατοχής των **Δελφών** και της νίκης τους εις βάρος των **Γαλατών** (**Γαλατία**: αρχαία ονομασία της Γαλλίας) το **279 π.Χ.**

Με αυτές τις προϋποθέσεις η συμπολιτεία τους απλωνόταν πολύ γρήγορα. Σημειώνουμε ενδεικτικά ότι, μετά την ήττα των Βοιωτών στη Χαϊρώνεια το **245 π.Χ.**, η συμπολιτεία κέρδισε τη Φωκίδα, τη Λοκρίδα και μερικές ακόμη περιοχές στην Πελοπόννησο, έως την Τεγέα, τη Μαντίνεια και την Ήλιδα.

Το **240 π.Χ.** οι Αιτωλοί έκλεισαν ειρήνη με την Αχαϊκή Συμπολιτεία (η Αιτωλική Συμπολιτεία πολεμούσε από το **244 π.Χ.** με σύμμαχο τον Μακεδόνα βασιλιά **Αντίγονο Γονατά**, εναντίον της Αχαϊκής Συμπολιτείας). Όταν, όμως, πέθανε ο Αντίγονος Γονατάς, τον επόμενο χρόνο, οι δύο συμπολιτείες στράφηκαν ενάντια στο γιο και διάδοχό του **Δημήτριο**.

Ο «**ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ**», όπως είναι γνωστός, δεν πέτυχε πολλά πράγματα.

Μετά τον πόλεμο οι συμπολιτείες βρίσκονταν στην ακμή τους.

Η Αιτωλική απλωνόταν στην Κεντρική Ελλάδα από θάλασσα σε θάλασσα και στην Πελοπόννησο.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

- Πολιτικά η ένωση ήταν συμπολιτεία (ένωση πολιτειών σε κοινό κράτος, πολιτική ομοσπονδία), αφού οι πολίτες κάθε πόλης, που ενσωματωνόταν στη συμμαχία, γίνονταν Αιτωλοί.

- Όλοι οι ένοπλοι πολίτες αποτελούσαν τη συνέλευση, που συνεδρίαζε δύο φορές το χρόνο, ελέγχοντας τη στρατιωτική και εξωτερική πολιτική και έκοβε το νόμισμα.

- Η κάθε πόλη αυτή καθαυτή, που συχνά δεν ήταν τίποτε παραπάνω από ένα φρούριο με την τριγύρω ύπαιθρο, είχε δική της κυβέρνηση.

- Οι μακρινές πόλεις, που έμπαιναν στη συμπολιτεία όσο απλωνόταν, δεν ενσωματώνονταν σ' αυτή, αλλά είχαν δικαίωμα **ΙΣΟΠΟΛΙΤΕΙΑΣ** (ισότητα όλων των πολιτών απέναντι στο νόμο), που δινόταν ως αντάλλαγμα πολιτικών δικαιωμάτων. Ο πολίτης, όμως, της μακρινής πόλης δεν μπορούσε να ασκεί τα δικαιώματά του σαν Αιτωλός πολίτης, εκτός αν προτιμούσε να ζήσει στην Αιτωλία.

- Η συμπολιτεία είχε ως ανώτατο άρχοντα τον λεγόμενο **στρατηγό**, που είχε ως βοηθούς του τον **Ίππαρχο** (αρχηγός του ιππικού), το **Γραμματέα** και **επτά επιλεκτάρχους**. Όλοι αυτοί εκλέγονταν κάθε χρόνο στο **Θέρμο** (αρχαία πόλη της Αιτωλίας), όπου ήταν ο περίφημος αρχαϊκός ναός του **Θερμίου ΑΠΟΛΛΩΝΑ**. **Από τον 7^ο π.Χ. αιώνα το Θέρμο** ήταν μεγάλο θρησκευτικό κέντρο της Αιτωλίας και είχε γίνει τώρα και το πολιτικό κέντρο της Συμπολιτείας.

- **Τη Νομοθετική Εξουσία** ασκούσε ο καλούμενος «**ΑΙΤΩΛΙΚΟΣ ΔΗΜΟΣ**», που συνεδρίαζε μια φορά το χρόνο στο Θέρμο. Υπήρχε όμως, παράλληλα, και η **Βουλή ή το Συνέδριο**, που ήταν ένα είδος **Άνω Βουλής**, που απαρτιζόταν από εκπροσώπους των πόλεων, που ονομάζονταν «**Απόκλητοι**», των οποίων ο αριθμός δεν ήταν σταθερός, αλλά είχε εξάρτηση από την έκταση που είχε κάθε φορά η Συμπολιτεία. Στη μεγαλύτερη ακμή της (**167 π.Χ.**), οι «**Απόκλητοι**» έφθαναν τους **550**. Αυτοί, μαζί με το στρατηγό, που εκλεγόταν κάθε χρόνο και δεν επιτρεπόταν να ξαναεκλεγεί σε διαδοχικά χρόνια, έγιναν η **εκτελεστική** εξουσία της Αιτωλικής Συμπολιτείας. Με αυτόν τον δημοκρατικό μηχανισμό, η Συμπολιτεία, γρήγορα έγινε ισχυρότατη. Σε μια εποχή **καταπτώσεως, παρακμής και γενικής αποσυνθέσεως**, της παλιάς Ελλάδας, η Συμπολιτεία ήταν η **μόνη συμπαγής δύναμη, γεμάτη σφρίγος και αυτοπεποίθηση**. Το **290 π.Χ.** μάλιστα, ανάγκασε ακόμη και τους **Δελφούς** να συμμετάσχουν στο «**Κοινόν των Αιτωλών**».

Κατά το 220 π.Χ. τα όριά της έφθναν ως την Αττική, τον Παγασητικό Κόλπο και στα βόρεια άκρα του Αμβρακικού Κόλπου, ενώ προς νότο περιλάμβανε τη Δυτική Πελοπόννησο.

Τέλος, θεωρούμε απαραίτητο να σημειώσουμε, ότι οι Συμπολιτείες **ΑΧΑΪΚΗ** και **ΑΙΤΩΛΙΚΗ** αν και βρίσκονταν συχνά σε πόλεμο μεταξύ τους, θα μπορούσαν να είχαν λύσει το πιο **δύσκολο** από τα ελληνικά προβλήματα, τη φαινομενική αδυναμία συμβιβασμού αυτονομίας και ομοσπονδίας, αν δεν είχαν απειληθεί από τις ανώτερες δυνάμεις των **Ελληνιστικών βασιλείων** και τη **Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία**.

ΚΑΡΝΕΑΔΗΣ

(214 – 129 π.Χ.)

Έλληνας σκεπτικός και ο σημαντικότερος εκπρόσωπος της Μέσης Ακαδημίας. Γεννήθηκε το **214 στη Κυρήνη** (ελληνική πόλη της Λιβύης, αποικία των Δωριέων της Θήρας) και πέθανε στην Αθήνα περίπου το **129 π.Χ.**

Όταν ήρθε στην Αθήνα μαθήτευσε στην Ακαδημία, η οποία μετά το θάνατο του **Αρκεσίλαου (315-241π.Χ.)** είχε περιπέσει σε αφάνεια. Συμμετείχε μαζί με το **Διογένη** (εδώ πρόκειται για το Στωικό, και όχι τον περίφημο Κυνικό φιλόσοφο, που έζησε κατά τον 2^ο π.Χ. αιώνα) και τον **Κριτόλαο** (περιπατητικός φιλόσοφος, 2^{ος} π.Χ. αιώνας) στην πρεσβεία που εστάλη, κατά το **156 π.Χ.** στη Ρώμη (σκοπός της αποστολής ήταν η απαλλαγή της πόλης των Αθηνών από βαρύ πρόστιμο). Εκεί έκανε δύο σπουδαίες ομιλίες, μπροστά σε ακροατήριο που αποτελούνταν από διακεκριμένους Ρωμαίους και το άνθος της νεολαίας της Ρώμης, υπέρ της **δικαιοσύνης** και κατάφερε να εντυπωσιάσει με τη δύναμη του λόγου του και με τις ιδέες του. Εδώ αξίζει να σημειώσουμε, ότι η μεν πρώτη (ομιλία) αποτελούσε εγκώμιο της δικαιοσύνης, η δε δεύτερη δριμύτατη αποδοκιμασία, γιατί απέδειξε, εμπεριστατωμένα, ότι **«η δικαιοσύνη δεν μπορεί να συμβιβαστεί με τις απαιτήσεις τις οποίες παρουσιάζει ο πρακτικός βίος»** (αυτά μας πληροφορεί ο Λακτάντιος: υπερασπιστής των χριστιανικών αληθειών από τη Β. Αφρική, που έζησε από το **250** μέχρι το **325**).

Η Ρωμαϊκή νεολαία εκδήλωσε τον απροκάλυπτο ενθουσιασμό της για τη διαλεκτική δεινότητα και το βάθος των νοημάτων της ομιλίας του φιλοσόφου, αλλά η **Σύγκλητος** (ανώτατο νομοθετικό συμβούλιο της Ρώμης), κατόπιν ενεργειών του **Κάτωνα** (Ρωμαίος πολιτικός και συγγραφέας, έζησε από το **234** μέχρι το **149 π.Χ.**), τον διέταξε να φύγει αμέσως από τη Ρώμη, για να μη γίνει αφορμή

διαφθοράς των νέων (η κατηγορία σε βάρος του Σωκράτη, που υπήρξε η ηρωικότερη μορφή της παγκόσμιας φιλοσοφίας, ακολουθεί την ανθρωπότητα σε βαριά κατάρρα, ακόμη και μέχρι σήμερα ...). Η κατηγορία όμως αυτή δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Οι λόγοι είναι μάλλον πολιτικοί και τούτο αποδεικνύεται από το γεγονός ότι σε μία από τις δύο διαλέξεις του, αποδείκνυε ότι οι Ρωμαίοι έπρεπε να αφήσουν ελεύθερους τους λαούς και να επανέλθουν στη φυσική διαβίωσή τους, δηλαδή στις καλύβες του **Λατίου** (ιστορική και διοικητική περιοχή της κεντρικής Ιταλίας).

Όταν επέστρεψε στην Αθήνα έγινε διευθυντής της Ακαδημίας. Τη θέση αυτή διατήρησε από το **156** μέχρι το **131** π.Χ., δηλαδή **25** ολόκληρα χρόνια. Κατά το χρονικό αυτό διάστημα κατόρθωσε να βγάλει από την αφάνεια την Ακαδημία και με τη διδασκαλία του να προσδώσει σ' αυτή νέα λαμπρότητα.

Ο Καρνεάδης, όπως και άλλοι φιλόσοφοι, δεν έγραψε κανένα βιβλίο, αλλά ως δεινός δάσκαλος που ήταν, προτίμησε να εκθέτει τις θεωρίες του μόνο με τον προφορικό λόγο. Έτσι, γνωρίζουμε τις διδασκαλίες του από τα συγγράμματα των μαθητών του και ιδιαίτερα του διακεκριμένου διαδόχου του στην Ακαδημία **Κλειτόμαχου** (φιλόσοφος από την Καρχηδόνα, 187-109 π.Χ.).

Η διδασκαλία του παρουσιάζει δύο πλευρές:

- **Την ΑΡΝΗΤΙΚΗ**, κατά την οποία ασχολήθηκε με τον κριτικό έλεγχο και την ανασκευή (ανατροπή των ισχυρισμών, επιχειρημάτων) όλων των φιλοσοφικών θεωριών και ιδιαίτερα του στωικού **Χρύσιππου** (κορυφαίος της Στωικής φιλοσοφίας, από τους Σόλους της Κιλικίας, **280-206** π.Χ.).

- **Τη ΘΕΤΙΚΗ**, κατά την οποία ανέπτυξε τη θεωρία περί **ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΟΣ**, η οποία είναι, κατά τον Καρνεάδη, η μόνη προσιτή γνώση στον άνθρωπο (ιδρυτής της «**Πιθανολογίας**»).

ΑΛΛΕΣ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ

- Εξέφραζε την αμφιβολία του για την ύπαρξη εγκύρου κριτηρίου της αλήθειας. Έτσι έλεγε: « Δεν υπάρχει κανένα απολύτως κριτήριο της αλήθειας, ούτε η σκέψη, ούτε η αίσθηση, ούτε η φαντασία, ούτε κανένα άλλο από τα όντα. Γιατί όλα αυτά, χωρίς καμιά εξαίρεση, μας απατούν».

- Αφού δεν υπάρχουν ασφαλή κριτήρια για την αλήθεια, δεν είναι δυνατή και αντικειμενικά ελεγμένη γνώση.

- Υπάρχουν, δίδασκει, παραστάσεις και έννοιες ψευδείς τόσο όμοιες προς τις αληθείς, ώστε να μη μπορούν να διακριθούν από αυτές. Αυτή την έλλειψη διαφοράς την ονόμαζε «**ΑΠΑΡΑΛΛΕΞΙΑ**».

- Θεωρούσε σαν βάση της ευτυχίας την απόλαυση όσων είναι πρώτα μέσα στη φύση, όπως π.Χ. η σωματική αρτιότητα, η ομορφιά, η δύναμη, τα ηθικά και πνευματικά χαρίσματα.

- Επέμενε, ιδιαίτερα, πάνω στην έρευνα των στοιχείων της ηθικής υπευθυνότητας του ανθρώπου και της ιδεαλιστικής παράδοσης.

Για τη ζωή και το χαρακτήρα του Καρνεάδη μας πληροφορεί ο Διογένης ο Λαέρτιος, ο οποίος επαινεί τη φιλοπονία του και τη διαλεκτική του δεινότητα. Επίσης ο **Σέξτος Εμπειρικός** (σκεπτικός φιλόσοφος και γιατρός του 2^{ου} – 3^{ου} μ.Χ. αιώνα), μας πληροφορεί, ότι η κύρια απασχόλησή του ήταν να ανατρέπει τα φιλοσοφικά δόγματα των άλλων φιλοσόφων και ιδιαίτερα του Στωικού Χρύσιππου, γι' αυτό συνήθιζε χαρακτηριστικά να λέει: «**ΕΙ ΜΗ ΓΑΡ ΗΝ ΧΡΥΣΙΠΠΟΣ ΟΥΚ ΑΝ ΗΝ ΕΓΩ**» (αν δεν υπήρχε ο Χρύσιππος δε θα υπήρχα εγώ-φιλόσοφος).

Κατά το θάνατό του, σημειώνει ο Διογένης ο Λαέρτιος, έγινε έκλειψη της σελήνης, η οποία ερμηνεύτηκε σαν εκδήλωση συμπάθειας της φύσεως προς το φιλόσοφο.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Δεν υπάρχουν μόνιμες και αιώνιες ηθικές αξίες, καθώς και κανένα φυσικό δίκαιο, έτσι όλοι οι νόμοι θεσπίζονται από τους ανθρώπους, χάρη της ασφάλειάς τους, για να προστατεύσουν τους αδυνάτους, γι' αυτό και αλλάζουν κάθε φορά που γίνονται κοινωνικές και πολιτικές μεταβολές.

- Δεν είναι δυνατό να αποδοθούν στο **ΘΕΙΟ ΟΝ** ανθρωπομορφικές ιδιότητες, γιατί ο Θεός είναι **ΟΝ**, που ξεπερνά την εμπειρία των αισθήσεων και είναι προσιτός μόνο με **τη νόηση ή τη διαίσθηση** (έδωσε στο Θεό νέα αντίληψη).

- Οι εντυπώσεις των αισθήσεων μας απατούν.
- Η βούληση είναι ελεύθερη.
- Με την αυτή αποδεικτική βεβαιότητα μπορεί να αποδειχθεί ότι κάποια πράξη είναι τόσο αγαθή, όσο και κακή.

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ

(2^{ος} π.Χ. αιώνας)

Αθηναίος γραμματικός (άνθρωπος των γραμμάτων ή της γραμματικής) και ιστορικός, που υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους Αθηναίους λόγιους του 2^{ου} π.Χ. αιώνα. Γεννήθηκε γύρω στα 180 π.Χ. Μαθητής του **Διογένη του Βαβυλωνίου** (στωικός φιλόσοφος, που έζησε το 2^ο π.Χ. αιώνα) πήγε στην Αλεξάνδρεια, όπου μαθήτευσε κοντά στον **Αρίσταρχο** (γραμματικός από τη Σαμοθράκη, έζησε από το 216 μέχρι το 144 π.Χ., προϊστάμενος της Αλεξανδρινής βιβλιοθήκης, εκδότης και ερμηνευτής του Ομήρου) και συμμετείχε ενεργά στην πνευματική και επιστημονική ζωή του Μουσείου.

Η Αλεξάνδρεια ήταν τότε το πιο σημαντικό πνευματικό κέντρο, που ενσωμάτωνε την κλασική ελληνική παράδοση και τη θρησκευτική παράδοση της αρχαίας Αιγύπτου των Φαραώ.

Όσο για το Μουσείο, αποτελούσε το σημαντικότερο πνευματικό ίδρυμα της πόλης, στο οποίο στεγάζονταν και ανέπτυσαν επιστημονική δραστηριότητα οι λόγιοι και επιστήμονες της εποχής. Το Μουσείο αποτελούσε, κατά κάποιο τρόπο, αντιγραφή της Ακαδημίας του Πλάτωνα και του Λυκείου του Αριστοτέλη.

Ο Απολλόδωρος, διωγμένος από την Αλεξάνδρεια, μαζί με άλλους λόγιους, την εποχή του **Πτολεμαίου του Φύσκωνα** (**Πτολεμαίος**: όνομα των 15 βασιλέων του ελληνιστικού βασιλείου της Αιγύπτου από τον 4^ο μέχρι τον 1^ο π.Χ. αιώνα) κατέφυγε, γύρω στα 145 π.Χ. στην Πέργαμο, μια άλλη πόλη των ελληνιστικών χρόνων με σημαντική οικονομική και πνευματική ανάπτυξη, όπου έγινε δεκτός από τον **Άτταλο το Β'** (**Άτταλος**: όνομα τριών βασιλέων της **Περγάμου**, με χαρακτηριστικά γνωρίσματα ο καθένας. Έτσι έχουμε: **1. Ο Α'' Σωτήρ 269-197 π.Χ.**, **2. Ο Β' Φιλάδελφος 220-138 π.Χ.** και **3. Ο Γ' Φιλομήτωρ Ευεργέτης 170-133 π.Χ.**). Στη συνέχεια το 133

π.Χ., έφυγε από την Πέργαμο και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου και πέθανε μεταξύ του **120** και **110** π.Χ.

Το έργο του Απολλόδωρου, που η πνευματική του προσωπικότητα διαμορφώθηκε στα τρία πολιτιστικά κέντρα της εποχής του, **την Αλεξάνδρεια, την Πέργαμο και την Αθήνα**, σφραγίζεται από τη λόγια αλεξανδρινή παράδοση και είναι διασκορπισμένο σ' ένα αρκετά μεγάλο θεματολογικό εύρος: από την πραγματολογική μέχρι τη θεολογική και τη φιλολογικο-κριτική έρευνα.

Το πιο γνωστό του έργο είναι τα «**ΧΡΟΝΙΚΑ**» ή «**ΧΡΟΝΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΙΣ**», που στηρίχθηκε κυρίως στις χρονολογικές έρευνες του **Ερατοσθένη** (Αλεξανδρινός μαθηματικός, φιλόσοφος, αστρονόμος, φιλόλογος και ποιητής που έζησε από το **275** έως το **195** π.Χ.). Από θεματολογική άποψη καταπιάνεται λεπτομερειακά με τις διαδοχικές ιστορικές περιόδους και γεγονότα, δίνοντας σημαντικές πληροφορίες για την πνευματική ζωή, τις φιλοσοφικές σχολές, τη ζωή και τα έργα των σημαντικών ατόμων από την πτώση της **Τροίας το 1184** π.Χ. έως το **144** π.Χ. Οι σύγχρονοί του θεωρούσαν τα «**Χρονικά**» το ακριβέστερο, ίσως, σύγγραμμα ιστορικής έρευνας. Άλλο έργο του, στη κατηγορία των γεωγραφικών, είναι **τα δώδεκα βιβλία του «ΟΜΗΡΙΚΟΥ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ ΠΛΟΙΩΝ»**, που περιλαμβάνει πολλά αποσπάσματα ποιητών και ιστορικών, καθώς και κριτικές σε προγενέστερους συγγραφείς. Στο θεολογικό έργο του Απολλοδώρου συγκαταλέγεται το «**Περί Θεών**», όπου καταγράφονται όλες οι παραδόσεις και οι απόψεις σχετικά με τις θεότητες, τις οποίες αναφέρουν οι ποιητές και οι ιστορικοί.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Να θλίβεσαι, όταν βλέπεις ανθρώπους να κάνουν το κακό· όμως να πιστεύεις πάντα και να προσδοκάς τη βελτίωση των ανθρώπων.

• Δεν υπάρχει στο ανθρώπινο γένος υψηλό ανάστημα, που να μη το συνέτριψε **ο χρόνος ή ο φθόνος**.

• Ούτε πλούσιος να θέλεις να είσαι, ούτε φτωχός· ο μέσος όρος είναι ο καλύτερος. Γιατί αν πέσεις από χαμηλά, η δυσπραγία μπορεί να καλυφθεί. Ο μέγας όγκος, όμως, πέφτοντας από ψηλά, γίνεται μέγα πτώμα.

• Ο νόμος πρέπει να είναι αυστηρός, οι άνθρωποι όμως επιεικείς.

• Να είσαι νηφάλιος και να θυμάσαι ότι δεν πρέπει να τα πιστεύεις όλα.

• Μη στερείς την αμοιβή εκείνου που σου εργάζεται.

• Απόφευγε την ψευδομαρτυρία. Κήρυσσε θαρραλέα το δίκαιο. Φύλαγε την αγνότητα. Όλους αγάπα.

• Ο Θεός μοίρασε όπλα σε όλα τα πλάσματα. Δύναμη και γρηγοράδα στο λιοντάρι, ράμφος στην όρνιθα, στον ταύρο κέρατο, κεντρί στη μέλισσα. Στον άνθρωπο έδωσε το λόγο, που είναι πιο κοφτερός κι από σίδηρο.

• Μη δεχθείς να φυλάξεις κλοπιμαία, γιατί τότε θα είναι δύο οι κλέφτες.

• Σε απαλά νήπια ποτέ μην απλώνεις βίαιο χέρι.

• Να είσαι ντροπαλός στους άσπρους κροτάφους.

• Μη σηκώνεις το χέρι· βάζε στην άγρια οργή χαλινάρι.

• Καλό είναι να φιλεύεις αμέσως σε λιτό τραπέζι τον ξένο.

• Μη δείχνεις στον ήλιο τα αθέατα.

• Μη στιγματίσεις το δέρμα του δούλου σου· όνειδος είναι και γι' αυτόν και για σένα.

• Πολλές φορές μ' ένα χτύπημα, σκοτώνεις δίχως να θέλεις.

• Μην κάνεις φίλους κόλακες τραπεζοκόρους, που χαϊδεύουν τις περιστάσεις για να τρώνε πολλά.

• Κοινά μέλαθρα δόμων αιώνια, και πατρίς Άδης.

ΚΛΕΙΤΟΜΑΧΟΣ

(187 – 109 π.Χ.)

Σπουδαίος σκεπτικός φιλόσοφος, ο οποίος γεννήθηκε το **187** στην **Καρχηδόνα** (αρχαία πόλη της Βόρειας Αφρικής, κοντά στη σημερινή Τύνιδα) και πέθανε στην Αθήνα το **109 π.Χ.**

Το 163 π.Χ. ήρθε στην Αθήνα, όπου, για δύο χρόνια, σπούδασε όλα τα φιλοσοφικά συστήματα και στη συνέχεια παρακολούθησε τον **Καρνεάδη** στην Ακαδημία, για **19** ολόκληρα χρόνια, όπου αναδείχθηκε ο καλύτερος και πιο διακεκριμένος από τους μαθητές του φιλοσόφους.

Αργότερα και συγκεκριμένα **το 140 π.Χ.** ίδρυσε δική του φιλοσοφική Σχολή, όπου δίδαξε τις φιλοσοφικές θεωρίες του Καρνεάδη, του οποίου κύρια απασχόλησή του ήταν να ανατρέψει τα προγενέστερα φιλοσοφικά δόγματα και ιδίως του Στωικού **Χρύσιππου (280-206 π.Χ.)** και παράλληλα να αναπτύσσει τις δικές του φιλοσοφικές σκέψεις, των οποίων οι βασικές αρχές ήταν:

- Εξέφραζε την αμφιβολία του για την ύπαρξη εγκύρου κριτηρίου της αλήθειας. Έτσι έλεγε: «Δεν υπάρχει κανένα απολύτως κριτήριο της αλήθειας, ούτε η σκέψη, ούτε η αίσθηση, ούτε η φαντασία, ούτε κανένα άλλο από τα όντα. Γιατί όλα αυτά, χωρίς καμιά εξαίρεση, μας απατούν».

- Ανέπτυξε τη θεωρία της **ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΟΣ**.

- Δίδασκε, ότι υπάρχουν παραστάσεις και έννοιες ψευδείς τόσο όμοιες προς τις αληθείς, ώστε να μη μπορούν να διακριθούν από αυτές. Αυτή την έλλειψη διαφοράς την ονόμαζε **ΑΠΑΡΑΛΛΕΙΑ**.

- Τέλος, επέμενε ιδιαίτερα πάνω στην έρευνα των στοιχείων της ηθικής υπευθυνότητας του ανθρώπου και της ιδεαλιστικής παράδοσης.

Με βάση τις πιο πάνω σκέψεις του Καρνεάδη, ο Κλειτόμαχος ανέπτυξε τις δικές του θεωρίες, οι οποίες αποτελούν ουσιαστικά

συμπλήρωμα των φιλοσοφικών θέσεων του φωτισμένου δασκάλου του. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε, ότι δύο χρόνια πριν αποσυρθεί ο δάσκαλός του από τη διεύθυνση της Ακαδημίας, λόγω γηρατειών (127 π.Χ.), ανέλαβε τη διεύθυνση της Σχολής, μετά από πρόσκληση των υπευθύνων, την οποία διατήρησε μέχρι το θάνατό του (109 π.Χ.).

Ο Κλειτόμαχος υπήρξε πολυμαθής, εργατικός, οξυδερκής και πολυγραφότατος, αφού συνέγραψε, περίπου 400 έργα, στα οποία αναλύει τόσο τη φιλοσοφική του θεωρία, που στηρίζεται, όπως προαναφέραμε, στις φιλοσοφικές αρχές του δασκάλου του, όσο και το ευρύτερο έργο του Καρνεάδη και των Στωικών.

Το έργο του Κλειτόμαχου είναι σημαντικό, γιατί, εκτός των άλλων, διέσωσε τη φιλοσοφία του Καρνεάδη, ο οποίος δεν έγραψε κανένα βιβλίο, αλλά αρκέστηκε στην προφορική διδασκαλία, όπως και ο Σωκράτης.

Ο Στοβαίος (γραμματικός του 5^{ου} μ.Χ. αιώνα, από τη Μακεδονία, συγγραφέας ανθολογίας της ελληνικής γραμματείας: εκλεκτά αποσπάσματα από το σύνολο των γραπτών μνημείων) μάς διέσωσε τις βασικές αρχές της φιλοσοφίας του, κατά την οποία:

- Υποστήριζε ότι τα πάντα στον κόσμο διέπονται από την τύχη.
- Δε δεχόταν ότι η ρητορική είναι τέχνη, η οποία μπορεί να υπάρξει ανεξάρτητα της φιλοσοφίας. Με άλλα λόγια θεωρούσε τη ρητορική αναπόσπαστο μέρος της έννοιας «**Φιλοσοφία**».

- Παρομοίαζε τη διαλεκτική (η μέθοδος αναζητήσεως της αλήθειας με ερωταποκρίσεις) με τη σελήνη, η οποία άλλοτε αυξάνεται κι άλλοτε ελαττώνεται: «Κλειτόμαχος είκαζε την διαλεκτικήν τη σελήνη· και γαρ ταύτην ου παύεσθαι φθίνουσαν και αυξανομένην»

- Εξέφραζε την αμφιβολία, όπως κι ο δάσκαλός του, για την ύπαρξη εγκύρου κριτηρίου της αλήθειας. Έτσι έλεγε: «Δεν υπάρχει κανένα απολύτως κριτήριο της αλήθειας, ούτε η σκέψη, ούτε η αίσθηση, ούτε η φαντασία, ούτε κανένα άλλο από τα όντα. Γιατί όλα αυτά, χωρίς καμιά εξαίρεση μας απατούν». Και κατέληγε: Αφού δεν

υπάρχουν ασφαλή κριτήρια για την αλήθεια, δεν είναι δυνατή και αντικειμενικά ελεγμένη γνώση.

Επίσης ο Στοβαίος αναφέρει το ακόλουθο απόφθεγμα του:

«Ουδέν των ανθρωπίνων βέβαιον έστι, αλλά πάντα φέρεται φορά τινί παραλόγω»

Κατά τα λοιπά έμεινε πιστός στις διδασκαλίες και τις θέσεις του δασκάλου του Καρνεάδη.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Δεν μπορούμε να γνωρίσουμε με τις αισθήσεις τον έξω από εμάς κόσμο.
- Βεβαία γνώση δεν μπορεί να υπάρξει, επειδή, ούτε η αντίληψη που μας παρέχουν τα αισθητήρια όργανα, ούτε η απόδειξη μπορούν να μας παράσχουν βεβαιότητα.
- Δεν υπάρχει καμία παράσταση, που θα μπορούσε να διακριθεί από άλλες όμοιες προς αυτή ψευδείς παραστάσεις.
- Υπάρχει σε όλους τους ανθρώπους μια **κοινή πίστη** για την **ύπαρξη του Θεού**.
- Κάθε υλικό, επειδή αποτελείται από πολλά μέρη, είναι προορισμένο να φθαρεί.
- Για κάθε ζήτημα υπάρχουν δύο εκ διαμέτρου αντίθετα επιχειρήματα, τα οποία παρουσιάζουν τον ίδιο βαθμό πειστικότητας. Άρα δεν υπάρχει απολύτως βεβαία γνώση.
- Η ειμαρμένη (η μοίρα, το γραφτό) μπορεί να θεωρηθεί ως ταυτόσημος με τη συνεχή σύνδεση αιτίων και αποτελεσμάτων.
- Πολλοί άνθρωποι χρησιμοποιούν το λόγο, για να είναι χειρότεροι και από τα ζώα.
- Στην ανθρώπινη κοινωνία υπάρχουν ανάγκες και συμφέροντα που αυτά εξυπηρετεί ο καθένας, αυτό μας διδάσκει η ζωή. Επομένως η φρόνηση βρίσκεται σε άκρα αντίθεση με τη δικαιοσύνη.

ΠΑΝΑΙΤΙΟΣ

(180 – 110 π.Χ.)

Αξιόλογος στωικός φιλόσοφος από τη Ρόδο. Υπήρξε από τους επιφανέστερους αντιπροσώπους της στωικής φιλοσοφίας της εποχής του, και στο έργο του «**Περί καθήκοντος**», μεταξύ των άλλων, υποστήριζε θερμά την ανθρώπινη πολιτική αξιοπρέπεια (το θέμα, λοιπόν, της πολιτικής αξιοπρέπειας απασχολούσε τους Έλληνες από την αρχαιότητα ακόμη ...). Πότε ακριβώς γεννήθηκε και πότε πέθανε, δεν γνωρίζουμε. Συνδυάζοντας τα διάφορα γεγονότα της ζωής του, οι ιστορικοί, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι γεννήθηκε περί το **180** και πέθανε το **110** π.Χ. Η οικογένειά του ήταν πλούσια και αριστοκρατική. Κάτι ανάλογο, άλλωστε, μας βεβαιώνει και ο ιστορικός **Στράβων** (**65 π.Χ. – 23 μ.Χ.**), ο οποίος γράφει για τους επιφανείς Ρόδιους άνδρες: «**Άνδρες δ' εγένοντο μνήμης άξιοι πολλοί στρατηλάτες και αθληταί, ων είσι και οι Παναιτίου του φιλοσόφου πρόγονοι**».

Η καταγωγή του λοιπόν του εξασφάλιζε άνετο τρόπο ζωής. Αυτό, σε συνδυασμό με τη φιλομάθειά του, του παρείχαν όλες τις αναγκαίες προϋποθέσεις για μια ευρύτερη μόρφωση. Έτσι, στην αρχή, παρακολούθησε μαθήματα στις φημισμένες φιλοσοφικές σχολές της Περγάμου (πόλη της Μ. Ασίας, πρωτεύουσα του ελληνιστικού βασιλείου των Ατταλιδών. **Άτταλος**: όνομα τριών βασιλέων της Περγάμου) και αργότερα, όταν ήρθε στην Αθήνα, άκουσε τους στωικούς φιλοσόφους και ιδιαίτερα το Διογένη το Βαβυλώνιο (**2^{ος}** π.Χ. αιώνας). Περί το **144** π.Χ. πήγε στη Ρώμη όπου και παρέμεινε αρκετά χρόνια. Εκεί ίδρυσε Σχολή και εισήγαγε τη στωική φιλοσοφία, την οποία συνδύασε με το Ρωμαϊκό πνεύμα.

Κατά την παραμονή του στη Ρώμη συνδέθηκε στενά με τον κύκλο του **Σκιπίωνα του Αφρικανού** (**Σκιπίων**: όνομα επιφανούς

ρωμαϊκής οικογένειας πατρικίων. **Πατρίκιος:** Ρωμαίος ευπατρίδης, **το αντίθετο πληβείος**, δηλαδή πολίτης κατώτερης κοινωνικής τάξης. Εδώ πρόκειται για τον Σκιπίωνα Αιμιλιανό, που έζησε από το **185** μέχρι το **129** π.Χ. και κατέστρεψε την Καρχηδόνα το **146** π.Χ., τερματίζοντας έτσι τον Γ' Καρχηδονιακό Πόλεμο).

Μετά από μακρά παραμονή στη Ρώμη, επέστρεψε στην Αθήνα, όπου το **129** π.Χ. ανάλαβε τη διεύθυνση της στωικής Σχολής. Εκεί δίδαξε ως το θάνατό του, εμπλουτίζοντας το Στωικό φιλοσοφικό σύστημα με τις εμπειρίες του από τη Ρώμη και μάλιστα ως προς τις αρετές της μεγαλοψυχίας, της φιλανθρωπίας και της ελευθεριότητας και με τις θέσεις του Πλάτωνα και Αριστοτέλη, καθώς και των Περιπατητικών, από τους οποίους παρέλαβε ειδικά την ιδέα της αιωνιότητας του Σύμπαντος.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ

- Τάχθηκε υπέρ της δοξασίας που θεωρούσε τον κόσμο **άφθαρτο και αγέννητο**.

- Την ψυχή τη θεωρούσε υλική σύνθεση, αποτελούμενη από **πυρ και αέρα**. Γι' αυτό, έλεγε, δεν μπορεί να είναι αθάνατη, αλλά με το θάνατο διαλύεται.

- Μαζί με το δόγμα της αθανασίας απέρριπτε και την πίστη στη μαντική και την αστρολογία.

- Δίδασκε, ότι η διανοητική ζωή του ανθρώπου, έχει σχέση με τους φυσικούς και γεωγραφικούς όρους. Βασιζόμενος πάνω σ' αυτό έβγαλε το συμπέρασμα πως οι εύκρατες ζώνες είναι κατάλληλες για την παραγωγή και ανάπτυξη μεγάλων και σπουδαίων στοχαστών. Η θεωρία λοιπόν για την επίδραση του κλίματος πάνω στον άνθρωπο και τον πολιτισμό, είχε τον πρόδρομό της στον **Παναίτιο το Ρόδιο !!!**

- Για το θεολογικό πρόβλημα εξέφραζε τη γνώμη ότι υπάρχουν τρία είδη θεολογίας:

- **ΤΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ**, η οποία συμπίπτει με τη μυθολογία και στερείται αξίας.

- **ΤΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ**, που αναγνωρίζει ως ενιαίο και μοναδικό **Θεό**, το **ΛΟΓΟ** που κυριαρχεί στη φύση και

- **ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ**, η οποία ταυτίζεται με τη δημόσια λατρεία και είναι χρήσιμη, γιατί συγκρατεί τη δημόσια τάξη.

Ποιο είναι το ηθικό ιδεώδες της ζωής, κατά τον Παναίτιο, μας πληροφορεί ο **Κλήμης ο Αλεξανδρεύς** (θεολόγος και συγγραφέας του 2^{ου} – 3^{ου} μ.Χ. αιώνα), ο οποίος στο έργο του **«Στρωματείς»** γράφει: **«Παναίτιος το ζην κατά τας δεδομένας ημίν εκ φύσεως αφορμάς τέλος απεφήνατο»** (Ο Παναίτιος ανεγνώρισε ως τελικό ηθικό ιδεώδες να ζούμε σύμφωνα προς εκείνα, τα οποία θέτει στη διάθεσή μας η φύση).

Ο Παναίτιος ήταν πολυγραφότατος και έγραψε πολλά και ενδιαφέροντα έργα, από τα οποία οι σημαντικότεροι τίτλοι είναι: «Περί πολιτείας», «Περί προνοίας», «Περί Σωκράτους και σωκρατικών», «Περί δικαστών», «Περί ησυχίας της ψυχής» και τέλος «Περί καθήκοντος», το οποίο έγραψε για να δείξει ποια είναι τα καθήκοντα, προς τα οποία πρέπει ο άνθρωπος να κανονίζει τη συμπεριφορά του.

Δυστυχώς κανένα από τα συγγράμματα αυτά δε σώθηκε, εκτός από ελάχιστα αποσπάσματα.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Η ψυχή είναι σωματική και **φθαρτή**.
- Οι θεοί δεν μπορούν να επέμβουν στο βίο των ανθρώπων.
- Οι πνευματικές ιδιότητες κληρονομούνται.
- Το ηθικό και το ωφέλιμο ταυτίζονται, γιατί ύψιστος ιδεώδης σκοπός της ζωής είναι να γίνει δυνατή η συνύπαρξη του **«καλού» και του «ωφέλιμου»**.

- Ο άνθρωπος μόνος, δεν μπορεί να εκτελέσει κανένα σημαντικό έργο, χωρίς τη συνεργασία των άλλων.
- Οι άνθρωποι δεν πρέπει να ζουν εγωιστικά, μα να συνεργάζονται, γιατί η συνεργασία και η αλληλεγγύη συντελούν στην προκοπή τους.
- Ύψιστος κανόνας, που ρυθμίζει τις δραστηριότητες των ανθρώπων, είναι να μην αποβαίνουν οι πράξεις τους σε βάρος της πολιτείας.
- Πρέπει να καλλιεργούμε τις καλές ατομικές κλίσεις (έμφυτες ικανότητες).
- Πρέπει να εκπληρώνουμε τα καθήκοντά μας προς την κοινωνία.
- Οι ορμές έχουν εμφυτευτεί, στην ανθρώπινη ψυχή, από τη φύση και γι' αυτό δεν πρέπει να εκριζωθούν, αλλά να εναρμονιστούν με τις οδηγίες του λόγου (**Θεού**).
- Ο άνθρωπος είναι **ΟΝ** που έχει πλαστεί όχι μόνο για να σκέπτεται, αλλά και για να πράττει.
- Ο άνθρωπος είναι «**ζών φύσει πολιτικόν**», αλλά η πόλις έχει πρωταρχική προτεραιότητα έναντι του ατόμου.
- Ο άνθρωπος πρέπει να προαγάγει την ατομικότητα σε προσωπικότητα.

ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΟΣ

(135 – 51 π.Χ.)

Στωικός φιλόσοφος, θεολόγος, ιστοριογράφος, αστρονόμος και γεωμέτρης των ελληνιστικών χρόνων (τα χρόνια μετά τον Μέγα Αλέξανδρο, ως την εποχή του Χριστού). Γεννήθηκε το 135 π.Χ. στην Απάμεια της Συρίας και πέθανε στη Ρόδο το 51 π.Χ. όπου και άκμασε.

Κατ' αρχάς υπήρξε μαθητής του Παναίτιου στη Ρόδο, έπειτα, για να ευρύνει τις φιλοσοφικές του γνώσεις, πραγματοποίησε μεγάλα ταξίδια στην Αίγυπτο, τη Νουβία (αρχαία χώρα της Αφρικής, μεταξύ του σημερινού Σουδάν και της Αιγύπτου), τη Μασσαλία, την Ισπανία και περιηγήθηκε όλες τις χώρες της Μεσογείου, τη Σικελία και τα παράλια της Αδριατικής.

Τα ταξίδια τού έδωσαν την αφορμή να γνωρίσει πολλούς επιφανείς άνδρες της εποχής του και να αποκτήσει ευρύτερη εμπειρία γεγονότων και χωρών, που είχαν ως αποτέλεσμα, κατά την επιστροφή του στη Ρόδο, να ιδρύσει το έτος 97 π.Χ. δική του Σχολή, η οποία απόκτησε ιδιαίτερη φήμη, γιατί δίδασκε και ανέλυε πολλά και δύσκολα φιλοσοφικά θέματα. Στη Σχολή φοίτησαν αξιόλογοι μαθητές και πολλοί επιφανείς Ρωμαίοι, όπως ο **Κικέρων το 78 π.Χ.** και ο **Πομπήιος** (Ρωμαίος στρατιωτικός και πολιτικός, που έζησε από το 106 μέχρι το 48 π.Χ. και ήταν ο κύριος αντίπαλος του περιβόητου **Ιουλίου Καίσαρα, 100-44 π.Χ.**). Αυτό δεν ήταν τυχαίο γιατί, ο Ποσειδώνιος, συνδυάζει τη βαθιά φιλοσοφική μόρφωση, με την πλατιά γνώση των ειδικών επιστημών. Αφιέρωσε αρκετά χρόνια στην επιστημονική έρευνα και για την πολυμαθειά του, αδίστακτα μπορεί να χαρακτηριστεί, για την εποχή του, σαν «**Κινητό Πανεπιστήμιο**». Η μόρφωση και το πολύπλευρο των γνώσεων του Ποσειδωνίου ήταν τόσο μεγάλη, ώστε δίκαια ο Γερμανός ιστοριογράφος της ελληνικής

φιλοσοφίας **Εδ. Τσέλλερ**, θεωρεί αυτόν ως **«Το καθολικότερον, μετά τον Αριστοτέλη, πνεύμα, το οποίο, παρήγαγεν η Ελλάς».**

Υπήρξε πολυγραφότατος, αλλά τα έργα του έχουν χαθεί. Μεταξύ των τίτλων των συγγραμμάτων αναφέρονται οι ακόλουθοι: «Περί Θεών», «Περί μαντικής», «Φυσικοί λόγοι», «Περί κόσμου», «Περί κενού», «Περί μετεώρων» κ.λπ.

Από τα έργα του αποδεικνύεται ότι ο Ποσειδώνιος ασχολήθηκε εντατικά με όλους τους επιστημονικούς κλάδους (μαθηματικά, αστρονομία, φυσική, γεωγραφία, ιστορία, εθνογραφία, θεολογία, ηθική, ψυχολογία κ.λπ). για το λόγο αυτό ο **Γαληνός** (ο περιφημότερος, μετά τον Ιπποκράτη, γιατρός της αρχαιότητας από την Πέργαμο της Μικρασίας, έζησε από το **128** μέχρι το **200**) γράφει: **«Ο Ποσειδώνιος υπήρξε ο επιστημονικότερος εκ των Στωικών, διότι είχε γυμνάσει τη σκέψη του με τη γεωμετρία».**

Ως οξυδερκής και ανήσυχο πνεύμα που ήταν, τον ενδιέφερε το Θείο ιδιαίτερα και πάνω σ' αυτό στήριξε τους βασικούς άξονες της φιλοσοφίας του και τον αγώνα του κατά των Επικούρειων, η φιλοσοφία των οποίων τύγχανε, τους χρόνους εκείνους, ιδιαίτερης προσοχής από τους Ρωμαίους, λόγω της αθεΐας της κυρίως. Γι' αυτό ο Ποσειδώνιος, μπορεί να χαρακτηριστεί περισσότερο ως θεολόγος παρά ως φιλόσοφος, παρά τις ποικίλες και βαθιές φιλοσοφικές γνώσεις του, κι από εδώ εξηγείται και η προσπάθειά του να αναγάγει την μαντική σε επιστημονικό σύστημα, καθώς και η αντίληψή του για τον κόσμο, ο οποίος, κατά τον Ποσειδώνιο, είναι σύνολο εξελικτικών μορφών από ανόργανα στοιχεία, ως τον άνθρωπο, **έργο της ΘΕΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ ΠΟΥ ΕΠΙΒΑΛΛΕΙ Σ' ΑΥΤΟ ΤΑΞΗ.**

Έτσι, η φιλοσοφία, ορίζεται από τον Ποσειδώνιο ως γνώση των θείων και των ανθρώπινων πραγμάτων και των αιτίων αυτών. Από αυτόν τον ορισμό αποδεικνύεται ότι εννοεί το Σύμπαν ως ενότητα που περιλαμβάνει, τόσο τα θεία, όσο και τα ανθρώπινα: **«σύστημα εξ ουρανού και γης και των εν τούτοις, φύσεων ή σύστημα εκ θεών και ανθρώπων και ένεκα τούτων γενομένων»** (αυτά μας

πληροφορεί ο Διογένης ο Λαέρτιος, που διέσωσε την αντίληψη του Ποσειδωνίου για το Σύμπαν). Με άλλα λόγια, η φιλοσοφία του Ποσειδωνίου αποτελεί ευρύτερη σύνθεση, που συγχωνεύει όλες τις γνώσεις της εποχής του (αυτό θα καταφανεί και από τις σκέψεις-απόψεις του που θα παραθέσουμε πιο κάτω) και αυτός μπορεί αβίαστα να χαρακτηριστεί ως **ΑΚΑΤΑΠΟΝΗΤΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΗΣ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ**.

Τέλος η προορατική του μεγαλοφυΐα είχε διαγνώσει ότι:

- Όταν εισχώρησε σε κάθε άνθρωπο η επιθυμία να αποκτήσει δική του περιουσία, **διαταράχθηκε η ειρήνη**, οι άνθρωποι χάλασαν και άρχισαν οι αδικίες. Έτσι έγινε απολύτως απαραίτητο να επινοηθεί η νομοθεσία και να βρεθούν τα μέσα για την προαγωγή της τεχνικής αναπτύξεως. Με τον τρόπο αυτό προωθήθηκε το ανθρώπινο γένος στην τεχνική και πολιτιστική ανάπτυξη, η οποία, από ηθικής απόψεως, είχε ως αποτέλεσμα να χειροτερέψει η κατάσταση της ανθρωπότητας.

- Αν κάποιος επιχειρήσει ταξίδι προς δυσμάς από τις **Ηράκλειες στήλες** (κατά την παράδοση ο Ηρακλής τοποθετούσε στα πέρατα της γης), θα φθάσει στις **Ινδίες**. Η ιδέα του αυτή, την οποία περιέσωσε ο **Σενέκας** (Ρωμαίος Στωικός φιλόσοφος, πολιτικός, ρήτορας, έζησε από το 4-65) έδωσε αφορμή στο **Χριστόφορο Κολόμβο** να επιχειρήσει το ταξίδι του προς δυσμάς, κατά το οποίο ανακάλυψε **το νέο κόσμο (Αμερική)**, που είχε ως αποτέλεσμα να αλλάξει η ιστορία και η μορφή του κόσμου.

ΑΛΛΑ ΒΑΣΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΙΔΩΝΙΟΥ

- Σε όλη τη φιλοσοφική του πορεία οδηγείται από την πίστη ότι η απασχόληση με τη φύση φέρνει τον άνθρωπο σε άμεση επαφή με **το Θείο** και ότι με αυτή ενισχύεται το **Θείο** που βρίσκεται μέσα σ' αυτόν.
- Ψυχή της φιλοσοφίας του είναι η **ηθική**.

- Πίστευε ότι το «**Γνώθι σ' αυτόν**» συνίσταται στη γνώση της θείας καταγωγής της ψυχής και της συγγενείας της προς το Σύμπαν.
- Δίδασκε ότι υπάρχουν δύο κόσμοι, ο **ουράνιος**, που είναι και άφθαρτος και ο **γήινος**, που είναι φθαρτός και εξαρτάται από τον πρώτο.
- Έλεγε ότι τα αστέρια είναι **θεία** όντα και θαυμάσιο μέσο προσέγγισης του ανθρώπου προς **τη θεότητα**.
- Είχε την πεποίθηση πως **κέντρο** των πλανητών είναι ο Ήλιος, ο οποίος είναι πηγή δυνάμεως και θαυμαστή ενέργεια του κόσμου και ότι η περιοδική κίνηση της θάλασσας σε άμπωτη και πλημμυρίδα έχει την αιτία της στην επίδραση του φεγγαριού.
- Καλλιεργούσε την ιδέα ότι **η ανθρώπινη** ζωή έχει αστρική εξάρτηση, έτσι, έλεγε τη ζωή μας την προσδιορίζουν από τη μια μεριά τα **άστρα** και από την άλλη η **Ειμαρμένη** (η μοίρα, το πεπρωμένο).

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Ο Θεός είναι «πνεύμα νοηρόν και πυρώδες, ουκ έχον μεν μορφήν, μεταβάλλον δε εις ο βούλεται και συνεξομοιούμενον πάσιν».
- Ο Θεός είναι πανταχού παρών μέσα στη φύση, στην πτήση των πτηνών, στη δύναμη η οποία συγκρατεί τον άνθρωπο στη δύναμη των στοιχείων, στην κίνηση των υδάτων και στην ορμή των ανέμων.
- Μέσα σ' όλη τη φύση όλα είναι κανονισμένα και βαλμένα σε τάξη από τη **θεία Πρόνοια**.
- Δεν αρκεί μόνο η θεωρία της **αλήθειας**. Πρέπει ο άνθρωπος να γίνεται συνεργάτης της τάξεως που κυριαρχεί στον κόσμο.
- Το **ανθρώπινο ον** είναι διφυές. Αποτελείται από το αθάνατο πνεύμα και από το φθαρτό και διαλυτό σώμα.
- Η ψυχή είναι αθάνατη.
- Η **ψυχή**, όταν αποχωρίζεται από του σώματος, αντιλαμβάνεται την πορεία του κοσμικού γεγονότος και μπορεί να προβλέψει τα

μέλλοντα (έτσι εξηγεί την έκσταση, δηλαδή τις στιγμές που προηγούνται αμέσως προ του θανάτου).

- Τα όνειρα είναι φυσικά σημεία, τα οποία βλέπει η ψυχή όταν απαλλάσσεται, κατά τη νύχτα, από τους δεσμούς του σώματος.

- Τα άστρα είναι θεία σώματα που αποτελούνται από αιθέρα. Είναι λαμπρά και πυρώδη, ουδέποτε βρίσκονται σταθερά, αλλ' εκτελούν διαρκώς κυκλική κίνηση.

- Πρώτη τέχνη του ανθρώπου είναι αυτή η ίδια η **αρετή**.

- Στην αρχή, το ανθρώπινο γένος ζούσε ζωή φυσική γεμάτη αθωότητα.

- Η καλλιέργεια της σοφίας έχει ως αποτέλεσμα την προσπάθεια του ανθρώπου να εξομοιωθεί προς το Θεό με την αρετή.

- Η σοφία περιλαμβάνει τη γνώση των θείων και των ανθρωπίνων πραγμάτων, καθώς και των αιτίων αυτής.

- Τα ζώα έχουν επιπλέον την τόλμη, την αίσθηση, το εριστικό και τη συνεχή κατά τόπους κίνηση. **Στον άνθρωπο προστίθεται επιπλέον ο ΛΟΓΟΣ, Ο ΝΟΥΣ και η ΔΙΑΝΟΙΑ.**

- Ο Κόσμος (Σύμπαν) είναι «ζών λογικόν και έμψυχον και νοηρόν».

ΚΡΑΤΗΣ

(2^{ος} π.Χ. αιώνας)

Αξιόλογος γραμματικός που καταγόταν από την πόλη Μαλλό της Κιλικίας (ιστορική περιοχή της Ν.Α. Τουρκίας) και σπούδασε στην **Ταρσό** (πρωτεύουσα της Κιλικίας).

Ασχολήθηκε ιδιαίτερα κι εκτεταμένα με τα γραμματικά και ποιητικά προβλήματα της εποχής του, γι' αυτό επονομάστηκε Ομηρικός και κριτικός.

Στη διαμόρφωση των γραμματικών του θεωριών έπαιξε σημαντικά το σύγγραμμα «**Περί φωνής**» του **Διογένη του Σελευκέα** (Στωικός φιλόσοφος, διάδοχος του **Ζήνωνα** στη στωική Σχολή, έζησε τον 2^ο π.Χ. αιώνα) του οποίου υπήρξε και μαθητής.

Όταν πήγε στην **Πέργαμο** (πόλη της Μ. Ασίας, πρωτεύουσα του ελληνιστικού βασιλείου του οίκου των Ατταλιδών) έτυχε θερμής υποδοχής από το βασιλιά **Άτταλο** (όνομα τριών βασιλέων. **Άτταλος**: ο Α', **Σωτήρ**, 269-197 π.Χ., που ίδρυσε τη βιβλιοθήκη της Περγάμου. **Ο Β', Φιλάδελφος**, 220-138, που ίδρυσε Στοά στην Αθήνα, η οποία πήρε το όνομά του. **Ο Γ', Φιλομήτωρ Ευεργέτης**, 170-133π.Χ.) ίδρυσε εκεί την περίφημη Σχολή, που ήταν ισάξια προς αυτή της Αλεξάνδρειας.

Ο Κράτης έγινε ξακουστός δάσκαλος στη Σχολή της Περγάμου και ήταν αντίπαλος του Αλεξανδρινού βιβλιοθηκάρου (σπουδαίος τίτλος της εποχής) **Αρίσταρχου** (προϊστάμενος της Αλεξανδρινής βιβλιοθήκης, εκδότης και ερμηνευτής του Ομήρου). Εδώ. Για να αποφύγουμε την παρεξήγηση της λέξης «**αντίπαλος**» πρέπει να σημειώσουμε, πως, το επιστημονικό πνεύμα της Περγάμου, ήταν Στωικό, ενώ το πνεύμα της αντίζηλης Σχολής της Αλεξάνδρειας ήταν Αριστοτελικό.

Ο Άτταλος εκτίμησε πολύ τις γνώσεις, τη σοφία και την πολυμάθεια του Κράτη και για το λόγο αυτό τον έστειλε ως

πρεσβευτή στη Ρώμη, περί το 157 π.Χ., όπου δίδαξε και διέγειρε την αγάπη των Ρωμαίων προς τα γράμματα.

Ο Κράτης έγραψε πολλά έργα και έγινε περίφημος για τα γραμματικά του ιδίως έργα, από τα οποία τα σπουδαιότερα ήταν: «Περί Αττικής Λέξεων» και «Υπομνήματα στην Ιλιάδα και την Οδύσσεια».

Μαθητές του Κράτη υπήρξαν πολλοί διάσημοι λόγιοι της αρχαιότητας, που είναι γνωστοί με το πρόσθετο όνομα (προσωνύμιο) «**Κρατήνειοι**», οπαδοί δηλαδή του Κράτη.

Ο Κράτης, τέλος, αναγνωρίζεται ως ο σημαντικότερος αντιπρόσωπος της Περγαμηνής Σχολής των Γραμματικών, γι' αυτό, όταν πέθανε το 145 π.Χ., άφησε μεγάλο κενό στο διδακτικό φιλοσοφικό προσωπικό της Σχολής.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Ο χρόνος με λύγισε· ο χρόνος που είναι σοφός αρχιτέκτονας, με την επεξεργασία του όλα τα εξασθενίζει.
- Προσπαθώ να κρατώ τα ηνία της κοιλιάς μου και όποιος δεν ξέρει να τα κρατά, ας περιμένει πολλά κακά.
- Και στο γέροντα και στο νέο πολύτιμο είναι να κρατούν σε σιωπή τη γλώσσα τους.

ΔΙΟΔΩΡΟΣ Ο ΣΙΚΕΛΙΩΤΗΣ

(1^{ος} π.Χ. αιώνας)

Ένας από τους γνωστότερους και πιο σημαντικούς Έλληνες ιστορικούς των τελευταίων χρόνων της ελληνιστικής περιόδου. Γεννήθηκε το **90** στο **Αγύριο**, μια άσημη και μικρή πόλη της Σικελίας και πέθανε το **20** π.Χ.

Για τη ζωή του δεν υπάρχουν πουθενά στοιχεία, εκτός από ελάχιστα που παραθέτει ο ίδιος. Το σχετικά ογκώδες έργο του από 40 βιβλία, αποκαλείται «**Ιστορική βιβλιοθήκη**» ή καλύτερα «**Βιβλιοθήκη Ιστοριών**», γιατί περιλαμβάνει συνοπτικά όλα τα ιστορικά έργα των προ αυτού ιστορικών, γεωγράφων και χρονογράφων. Πολλές από τις πηγές που χρησιμοποίησε δε διασώθηκαν μέχρι τις ημέρες μας. Γνώριζε έργα - άγνωστα σ' εμάς - όπως π.χ. αποσπάσματα από τα έργα του **Πολύβιου** (σημαντικός ιστορικός από τη Μεγαλόπολη της Αρκαδίας, που άκμασε στη Ρώμη και έζησε από το **200** έως το **120** π.Χ.), την «**Ιστορία**» του **Ποσειδώνιου** (βλέπε προηγούμενη καταχώρηση), τα έργα του **Θεόπομπου** (ιστορικός και ρήτορας από τη Χίο, **4^{ος}** π.Χ. αιώνας), του **Τίμαιου** (ιστορικός από τη Σικελία **4^{ος}** - **3^{ος}** π.Χ. αιώνας) και του **Εφόρου** (ιστορικός του **4^{ου}** π.Χ. αιώνα από την Κύμη της Αιολίδας - πολη της βορειοδυτικής περιοχής της Μ. Ασίας, θεωρείται ο πρώτος συγγραφέας γενικής ιστορίας) και άλλων. Ο Διόδωρος δε διαθέτει ούτε πολιτική, ούτε στρατιωτική πείρα. Αφηγείται ξερά τα γεγονότα και δεν έπαιρνε μεγάλη κριτική στάση απέναντι στις πηγές του, γι' αυτό μπορεί να ονομαστεί δικαιολογημένα ιστορικός εραμιστής (συλλέκτης στοιχείων - περικοπών - από διάφορα κείμενα). Ανάμεσα στα βιβλία του έργου του, που έφθασαν μέχρι τις ημέρες μας, ξεχωριστή σημασία για την ιστορία της Ελλάδας έχουν τα αποσπάσματα των κειμένων που δεν υπάρχουν σε άλλες πηγές, δηλαδή οι περιγραφές των γεγονότων της Ελλάδας, αρχίζοντας από

τον 5^ο π.Χ. αιώνα που χρησιμεύουν ως συμπλήρωση των «**Ελληνικών**» του **Ξενοφώντα** (Αθηναίος ιστορικός, φιλόσοφος και στρατηγός, που έζησε από το 430 – 354 π.Χ.) και οι πληροφορίες για τα γεγονότα της Σικελίας. Εκείνο που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι ότι στο έργο του Διόδωρου βρίσκουμε σημαντικά στοιχεία για τους βασιλείς της Μακεδονίας Φίλιππο και Αλέξανδρο.

Ο Διόδωρος σχεδίασε το έργο του ως ένα είδος παγκόσμιας ιστορικής εγκυκλοπαίδειας που θα υποκαθιστούσε όλα τα ως τότε διάσπαρτα ιστορικά έργα. Πρόκειται για ένα είδος οικουμενικής ιστορίας, του ως τότε γνωστού κόσμου, με βάση πάντως τον ελληνορωμαϊκό, που αρχίζει με τις μυθολογικές πηγές και προχωρεί στην καταγραφή των ιστορικών γεγονότων. Έργο φιλόδοξο και οπωσδήποτε δύσκολο για την εποχή του. Κι ενώ ως ιστορικός ο ίδιος ο Διόδωρος ο Σικελιώτης δεν είχε καμία από τις σπάνιες αρετές των γνωστών από τα έργα τους μεγάλων ιστορικών της ελληνικής αρχαιότητας, όπως του **Ηροδότου**, του **Θουκυδίδη**, του **Πολύβιου** κ.ά., η κυριότερη αξία του έργου του βρίσκεται ακριβώς στο ότι συγκέντρωσε και διαφύλαξε ένα πλήθος ιστορικών πληροφοριών από πολλούς συγγραφείς και ερευνητές, που τα έργα τους χάθηκαν.

Το έργο του το προετοίμασε συστηματικά επί 30 ολόκληρα χρόνια και από τα γραπτά του φαίνεται ότι ταξίδεψε πολύ και ιδιαίτερα στην Αίγυπτο, όπου μελέτησε τις εκεί βιβλιοθήκες και συζήτησε με ανθρώπους του περίφημου **Αιγυπτιακού Ιερατείου**. Οπωσδήποτε τον περισσότερο καιρό έμεινε στην Ιταλία και ειδικά στη Ρώμη, μελετώντας τις πηγές και τη γλώσσα των **Λατίνων**, την εποχή του **Ιουλίου Καίσαρα (100-44 π.Χ.)** και του **Αυγούστου (63π.Χ. – 14 μ.Χ.)**

Ο Διόδωρος διαίρεσε το έργο του σε δύο βασικά μέρη:

- **Το πρώτο μέρος** αναφέρεται στα μυθολογικά – αρχαιολογικά πριν τον Τρωικό πόλεμο, τον οποίο χρονολογεί γύρω στο 1184 π.Χ.. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι ασχολήθηκε, μεταξύ των άλλων και με δύο βασικά θέματα:

α) Περί Ορφέως (ο μέγιστος των προϊστορικών προφητών και πανάρχαιος επικός ποιητής και θεός Μουσικός, γιος του Απόλλωνα, ιδρυτής της πλέον διαδεδομένης μυστικιστικής θρησκείας της αρχαιότητας, του **ΟΡΦΙΣΜΟΥ** και θεμελιωτής Κοσμογονικών και Αστρονομικών θεωριών) και ορφικών, καθώς και με τις κινήσεις των πανάρχαιων ελληνικών φύλων στον ελλαδικό χώρο και της Μεσογείου.

β) Ερμήνευσε τη διήγηση του μύθου της βλαστήσεως. Ο **ΔΙΟΝΥΣΟΣ** (η άμπελος), έλεγε, είναι παιδί της **Δήμητρας** (της γης), η οποία γονιμοποιείται από το **ΔΙΑ** (της βροχής). Η άμπελος, όπως και ο Θεός, κόπτεται (κλαδεύεται) για να λάβει νέα ζωή. Και ο χυμός του σταφυλιού βράζεται, για να γίνει κρασί. Η άμπελος αναγεννιέται κάθε χρόνο με τις βροχές.

• **Το δεύτερο μέρος** – το κυρίως ιστορικό – με **34** βιβλία, αναφέρεται στα ιστορικά γεγονότα από τον Τρωικό Πόλεμο ως την κατάκτηση της Βρετάνης (περιοχή της Δ. Γαλλίας) από τον Ιούλιο Καίσαρα (**54 π.Χ.**). Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να αναφέρουμε ότι έδωσε πολύτιμες πληροφορίες για τον Πελοποννησιακό Πόλεμο (**431-404 π.Χ.**), μετά το θάνατο του **Θουκυδίδη** (**396 π.Χ.**), καθώς επίσης και για την εξέλιξη των πραγμάτων στις Συρακούσες, μετά την εκμηδένιση του αθηναϊκού εκστρατευτικού σώματος (**413 π.Χ.**).

Στην ύλη του έργου του, εκτός από τα «**καθαυτό**» ιστορικά γεγονότα (πολιτικά, πολεμικά, κοινωνικά κ.λπ) περιλαμβάνονται και στοιχεία γεωγραφικά, ηθών και εθίμων, θεσμών, γραμμάτων και τεχνών. Με άλλα λόγια, το έργο του, είναι μια ζωντανή εγκυκλοπαίδεια.

Ο Διόδωρος ο Σικελιώτης δε διαθέτει ούτε πολιτική ούτε στρατιωτική πείρα. Αφηγείται ξερά τα γεγονότα χωρίς κριτικό πνεύμα, αλλά από μια σκοπιά κοινωνική και πιστεύει ότι οι θεοί ρυθμίζουν την πορεία της ανθρωπότητας.

Το έργο του Διόδωρου εκτιμήθηκε πάρα πολύ. **Γενικά οι Βυζαντινοί λόγιοι, ο Ιουστίνος, ο πατριάρχης Φώτιος, ο Ευσέβιος**

κ.ά., τον χαρακτήριζαν επιφανή άνδρα, ενδοξότατο ιστοριογράφο, σοφότατο κ.λπ και τον χρησιμοποιούσαν ως βάση και πρότυπο των ιστορικών τους μελετών. Γενικά όλοι αναγνωρίζουν μέχρι σήμερα ότι ο Διόδωρος ο Σικελιώτης συγκέντρωσε και διέσωσε πλήθος από πολύτιμες για την επιστήμη πληροφορίες από πηγές που χάθηκαν και αυτό αποτελεί σημαντική προσφορά.

ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣ

(1^{ος} π.Χ. αιώνας)

Περίφημος Έλληνας γιατρός, ο οποίος γεννήθηκε στον **Τάραντα** (πόλη και λιμάνι της Ιταλίας, αποικία των Σπαρτιατών) και άκμασε κατά τον 1^ο π.Χ. αιώνα. Υπήρξε από τους πλέον σημαντικούς εκπροσώπους της Σχολής των Εμπειρικών. Για τα δόγματα της εμπειρικής αιρέσεως (οι γιατροί περιφρονούσαν την ανατομική – ανατομία -, την οποία θεωρούσαν άχρηστη στο ιατρικό έργο), ο Ηρακλείδης έγραψε επτά (7) βιβλία.

Ασχολήθηκε με την ανατομία, όπως ο **Ηρόφιλος** (σελ. 233) και **Ερασίστρατος** (σελ.260), κάνοντας παρατηρήσεις σε ανθρώπινα πτώματα.

Μελέτησε τη φαρμακολογία και τη θεραπευτική και έγραψε πολλά έργα σχετικά με τη θεραπευτική ιδιότητα φαρμάκων, που προέρχονται από το φυτικό βασίλειο. Επίσης εργάστηκε στη στρατιωτική υγιεινή και ιατρική, στη διαιτητική, στην παθολογία, στη χειρουργική και οφθαλμολογία. Για τους κλάδους αυτούς έγραψε πολλά αξιόλογα συγγράμματα, τα οποία αποτέλεσαν βασικό οδηγό για τους μεταγενέστερους γιατρούς.

Στην άσκηση του έργου του στηρίχτηκε στις ατομικές του παρατηρήσεις, στις ελεγμένες από τον ίδιο, απόψεις των προγενέστερων γιατρών και στη λογική, όπου δεν υπήρχαν γνώμες παλιότερων. Χρησιμοποίησε τα βότανα και αυτό ακόμη το **όπιο** για την παρασκευή των φαρμάκων του.

Ως συγγραφέας υπήρξε πολυγραφότατος, αλλά τα έργα του χάθηκαν όλα και είναι γνωστοί μόνο οι τίτλοι τους. Μερικά από αυτά είναι: «Περί δοκιμασίας και συσκευασίας φαρμάκων», «Περί ρινορραγιών, σηπεδόνων και εσχάρων του στόματος», «Περί θεραπευτικής των εσωτερικών του σώματος νόσων», «Στρατιώτης», «Διαιτητικόν», «Περί σφυγμών» κ.ά.

Από όλα αυτά σώζονται αποσπάσματα ή απλώς γνώμες αυτού στα έργα του φημισμένου γιατρού **Γαληνού**.

Ο Ηρακλείδης διέθετε πολλές γνώσεις, ορθή κρίση και πλούσια πείρα. Έτσι σχολίαζε τα έργα του μεγάλου **Ιπποκράτη** και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το έργο «Περί Ψυχών» δεν ήταν γνήσιο.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι, ο Ηρακλείδης, ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τα κατάγματα, τα εξάρθραματα και την ανάταξη αυτών, με τη γαστρική και εγκεφαλική φλεγμονή, με την εκτομή των πολυπόδων από τα αυτιά και με τη θεραπεία της χρόνιας αλωπεκίας.

Για τις χειρουργικές του επεμβάσεις χρησιμοποιούσε το **όπιο** και για την ανακούφιση των σωματικών και ψυχικών πόνων το **βάλσαμο** (αρωματική ρητίνη, που εκκρίνεται από διάφορα φυτά).

Ο Ηρακλείδης έχαιρε μεγάλης εκτιμήσεως, για τη θεωρητική και πρακτική προσφορά του στην ιατρική κατά την αρχαιότητα, ο Γαληνός δε εκτιμούσε τόσο πολύ το ιατρικό του έργο, ώστε τον αποκαλούσε μάρτυρα αξιοπιστότατο.

ΔΙΟΔΩΡΟΣ Ο ΚΡΟΝΟΣ

(3^{ος} π.Χ. αιώνας)

Σημαντικός φιλόσοφος διαλεκτικός, ο οποίος γεννήθηκε στην πόλη **Ιασό της Καρίας** (ιστορική περιοχή της νοτιοδυτικής Μ. Ασίας). Έζησε κατά τον 3^ο π.Χ. αιώνα στην Αλεξάνδρεια κοντά (στην Αυλή) στον Πτολεμαίο το Σωτήρα (όνομα των 15 βασιλέων του ελληνιστικού βασιλείου της Αιγύπτου, χρονικής περιόδου από τον 4^ο μέχρι τον 1^ο π.Χ. αιώνα. Στην περίπτωση μας πρόκειται για τον **Πτολεμαίο τον Α'**, ο οποίος υπήρξε στρατηγός του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ιδρυτής της δυναστείας των **Λαγιδών**, βασιλιάς της Αιγύπτου από το 304 – 283 π.Χ. και ιδρυτής του περίφημου Μουσείου και της ξακουστής Βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας).

Έγινε οπαδός της θεωρίας της Μεγαρικής Σχολής, η οποία συνδύαζε τη διδασκαλία περί ηθικής του Σωκράτη, με τις θεωρίες των **Ελεατών** και δίδασκε ότι:

«Ένα μόνο είναι αληθινό συγχρόνως και αγαθό, το οποίο σε εξαιρετικές περιπτώσεις καλείται Θεός, Νους, κ.λπ.»

Στο έργο του που ήταν γνωστό με τον τίτλο «**Κυριεύοντος λόγου**» υποστηρίζει ότι το αληθινό είναι ΔΥΝΑΤΟ, ενώ το μη αληθινό **δεν ΕΙΝΑΙ**.

Τη θεωρία αυτή, οι οπαδοί της Μεγαρικής Σχολής υποστήριζαν με σοφιστική διαλεκτική, στην οποία ο Διόδωρος ασχολήθηκε κυρίως και διέπρεψε, με αποτέλεσμα να ονομαστεί έπειτα και **Εριστικός** και να γίνει διδάσκαλος της διαλεκτικής (μέθοδος αναζητήσεως της αλήθειας με ερωταποκρίσεις).

Ο Διόδωρος είχε μαθητές, μεταξύ των άλλων, και τους φιλοσόφους **Ζήνωνα τον Κιτιέα** (4^{ος} – 3^{ος} π.Χ. αιώνας, θεμελιωτής της στωικής φιλοσοφίας), **Αρκεσίλαο** (315-241 π.Χ., ιδρυτής της νεότερης Ακαδημίας) κ.λπ Για τη μεγάλη διαλεκτική ικανότητά του μας πληροφορούν ο **Κικέρων και Σέξτος ο Εμπειρικός** (σκεπτικός φιλόσοφος και γιατρός του 2^{ου} – 3^{ου} μ.Χ. αιώνα).

Έγραψε πολλά έργα, αλλά δεν σώθηκε κανένα.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ο ΚΥΝΙΚΟΣ

(1^{ος} μ.Χ. αιώνας)

Έλληνας φιλόσοφος του 1^{ου} μ.Χ. αιώνα, που έζησε κυρίως στη Ρώμη. Ανήκει στην κατηγορία των κυνικών φιλοσόφων, που εναντιώνονταν στην απολυταρχική εξουσία των αυτοκρατόρων και η διδασκαλία του περιστρεφόταν, συχνά, γύρω από την ανάγκη της **ΑΠΟΛΥΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ των φιλοσόφων από τους ισχυρούς**. Οι ρητορικές του ικανότητες, η κριτική του και η υπερήφανη στάση απέναντι στην εξουσία, καθώς και ο λιτός τρόπος της ζωής του είχαν εκτιμηθεί πολύ από το **ΣΕΝΕΚΑ** (Ρωμαίος στωικός φιλόσοφος, πολιτικός, ρήτορας, ποιητής, δραματουργός, δάσκαλος του Νέρωνα κατά διαταγή του οποίου αυτοκτόνησε. Έζησε από το **4** μέχρι το **65**), που αναφέρει, στα έργα του, πολλά στοιχεία από το περιεχόμενο της διδασκαλίας του και τον χαρακτηρίζει ως μεγάλο φιλόσοφο.

Ο Δημήτριος ο Κυνικός δίδασκε ακόμη ότι το **ΜΟΝΟ** αγαθό στον κόσμο είναι η **ΑΡΕΤΗ**, για την απόκτηση της οποίας επιβάλλεται **ΑΥΤΑΡΚΕΙΑ**, όχι μόνο υλική, αλλά και η πνευματική. Έτσι, εκτός των υλικών απολαύσεων, πρέπει να πάψει ο άνθρωπος να επιδιώκει τη **φήμη, τη δόξα, τη σοφία και τις γνώσεις**, αρκούμενος σε όσα στοιχειωδώς από την πείρα διδάσκεται.

Στη διδασκαλία των απόψεών του αυτών, ο φιλόσοφος ήταν κατηγορηματικός, χρησιμοποιούσε άσχημη γλώσσα με βωμολοχίες, βρισιές και περιέπαιζε τους πάντες, χωρίς να αφήνει ήσυχους ούτε τους ίδιους τους αυτοκράτορες. Η οξύτατη αντιμοναρχική πολιτική κριτική συνεχίστηκε ασυμβίβαστη κατά τη διάρκεια της βασιλείας

των αυτοκρατόρων **Γαΐου (-), Καλιγούλα (37-41), Νέρωνα (54-68) και Βεσπασιανού (69-79)** και μία προσπάθεια του Καλιγούλα να εξαγοράσει τη σιωπή του, προσέκρουσε στη σταθερή άρνηση του φιλοσόφου.

Όπως ήταν φυσικό, η παραπάνω στάση του, έγινε αφορμή να υποστεί διωγμούς και εξορίες, τους οποίους όμως υφίστατο με απάθεια, χωρίς να παραπονιέται και χωρίς να ζητεί βελτίωση της θέσεώς του. Χαρακτηριστική είναι η εξορία του, από το Νέρωνα στην Ελλάδα, το **66**. Εκεί ο Δημήτριος έζησε στην Αθήνα και πιθανόν για λίγο καιρό στην Κόρινθο. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Ελλάδα, η κριτική κατά του ρωμαϊκού αυτοκρατορικού καθεστώτος συνεχίστηκε με αμείωτη ένταση. Ο Δημήτριος ο Κυνικός επανήλθε από την εξορία την εποχή του **Βεσπασιανού**, χωρίς ωστόσο αυτό να επηρεάσει τις πολιτικές του αντιλήψεις, ούτε να μετριάσει την ένταση της κριτικής του. Παρά τη στάση του αυτή, ο Βεσπασιανός δεν θέλησε να τον τιμωρήσει, λέγεται μάλιστα ότι του είχε απευθύνει τη φράση:

«Συ μεν πάντα ποιείς ίνα σε αποκτείνω, εγώ δε κίνα υλακτούντα ου φονεύω» (εσύ μεν κάνεις τα πάντα για να σε σκοτώσω, εγώ όμως δε σκοτώνω σκύλο που γαυγίζει).

Ο Δημήτριος ο Κυνικός δεν άφησε κανένα γραπτό έργο, περιοριζόταν μόνο στις προφορικές διδασκαλίες του.

ΗΡΩΝ

(1^{ος} π.Χ. – 1^{ος} μ.Χ. αιώνας)

Από τους μεγαλύτερους μαθηματικούς, φυσικούς, μηχανικούς και εφευρέτες της αρχαιότητας, ο οποίος συστηματοποίησε σε επιστήμη τις γνώσεις του αρχαίου κόσμου στον τομέα της μηχανικής. Πού και πότε ακριβώς γεννήθηκε δε γνωρίζουμε. υπολογίζεται ότι, κατά την εποχή της ακμής του, ήταν διευθυντής του Πολυτεχνείου στην Αλεξάνδρεια.

Το θέμα αυτό, δηλαδή ποια εποχή άκμασε ο Ήρων, απασχολεί τους κριτικούς από το **1.800** μ.Χ. περίπου και μέχρι σήμερα. Οι περισσότεροι κριτικοί (Γερμανοί και Γάλλοι ιδίως) δέχονται ότι άκμασε το **50** π.Χ.

Από τα διασωθέντα έργα του Ήρωνα αποδεικνύεται, ότι υπήρξε όχι μόνο πρωτότυπος θεωρητικός μαθηματικός, αλλά και μεγάλος φυσικός και μηχανικός, καθώς και πολυγραφότατος συγγραφέας.

Κύριο χαρακτηριστικό του γνώρισμα ήταν πως συνδύαζε άριστα τη θεωρία με την πράξη. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να επινοήσει και να κατασκευάσει πάρα πολλές συσκευές φυσικές, αυτόματα μηχανήματα, υδραυλικά ωρολόγια και τη γνωστή «**Κρήνη του Ήρωνα**» (συσκευή με την οποία δημιουργείται πίδακας με πεπιεσμένο αέρα, ο οποίος προερχόταν από τη ροή νερού σε κλειστό χώρο). Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι σ' αυτόν ανήκει η τιμή της κατασκευής της πρώτης μηχανής που κινήθηκε με ατμό!!! Τα βιβλία του κοσμούνται από σχήματα των διαφόρων κατασκευών του με τέτοια τελειότητα, ώστε να μην υστερούν από τα σχήματα των σύγχρονων βιβλίων φυσικής.

ΟΙ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΕΣ ΤΟΥ ΗΡΩΝΑ

Έγραψε πολλά έργα, από τα οποία τα σπουδαιότερα ήταν:

- «ΠΕΡΙ ΓΕΩΔΕΣΙΑΣ» (η επιστήμη που ασχολείται με τον προσδιορισμό του σχήματος και του μεγέθους της γήινης επιφάνειας ή εκτάσεώς της) με το οποίο ανέτρεψε τις μέχρι της εποχής του εφαρμοζόμενες στην Αίγυπτο παλιές και, σε γενικές γραμμές, εσφαλμένες μεθόδους. Το έργο αυτό θεωρείται ως ένα από τα τελειότερα στο είδος του.

- «ΠΕΡΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ», όπου πραγματεύεται τη θεωρία περί του κενού, περί του αέρος και την πίεση του αέρα και του νερού. Επίσης περιλαμβάνει πολλά πειράματα και παιχνίδια, που στηρίζονται στην πίεση του αέρα, του νερού και του ατμού. Το βιβλίο αυτό, σε συνδυασμό προς τις σχετικές θεωρίες του Αρχιμήδη (3^{ος} π.Χ. αιώνας), αποτέλεσε τη βάση για τη διαμόρφωση και εξέλιξη της σημερινής Υδροστατικής (κλάδος της φυσικής που μελετά τις μηχανικές ιδιότητες των υγρών σε κατάσταση ηρεμίας) και Αεροστατικής (κλάδος της φυσικής που μελετά τις ιδιότητες των αερίων, όταν βρίσκονται σε κατάσταση ισορροπίας, καθώς και την ισορροπία των σωμάτων στα αέρια), και κατά κάποιο τρόπο και της Υδροδυναμικής (κλάδος της φυσικής που μελετά τα φαινόμενα της κινήσεως των υγρών). εδώ, νομίζω, αξίζει τον κόπο να εκθέσουμε πώς περιγράφει και αναλύει, στο βιβλίο του, τις αντιλήψεις του περί κενού χώρου, περί αέρος κ.λπ:

« ...τα αγγεία, τα οποία πολλοί τα θεωρούν κενά, δεν είναι όπως τα νομίζουν κενά, αλλά γεμάτα αέρα. Αποτελείται δε ο αέρας, κατά τις αντιλήψεις που αναφέρονται στα περί φύσεως, από λεπτά και μικρότατα σωματίδια, αόρατα κατά το πλείστον εις ημάς. Εάν λοιπόν στο νομιζόμενο κενό αγγείο χύσει κανείς νερό, όσο ποσότητα νερού εισαχθεί, τόση ακριβώς ποσότητα αέρος θα εκδιωχθεί. Αυτό μπορεί να το κατανοήσει κανείς με το εξής πείραμα: Εάν δοχείο που φαίνεται

κενό το αναστρέψουμε και το βυθίσουμε στο νερό, χωρίς να το γυρίσουμε, δε θα εισέλθει νερό σ' αυτό, έστω κι αν εξ ολοκλήρου βυθιστεί. Όστε είναι φανερό ότι μέσα σ' αυτό υπάρχει ένα σώμα ο **ΑΕΡΑΣ**, που εμποδίζει το νερό να εισέλθει, διότι καταλαμβάνει όλο το χώρο του αγγείου. Εάν τώρα τρυπήσει κάποιος τον πυθμένα του αγγείου, το μεν νερό θα εισχωρήσει δια του στόματος αυτού, ενώ ο αέρας θα εκδιωχθεί δια της οπής».

Από το πιο πάνω απόσπασμα φαίνεται με ποια σαφήνεια και ποια εκλαϊκευτική ικανότητα εκθέτει ο συγγραφέας τις αντιλήψεις, οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα να γίνουν κτήμα όχι μόνο των ειδικών, αλλά και του κοινού. Σ' αυτό πρέπει να τονίσουμε, οφείλεται κατά μεγάλο μέρος και η ευρεία διάδοση των έργων του, τα οποία μεταφράστηκαν στη λατινική και αραβική και αποτέλεσαν τη βάση κάθε σχετικής σπουδής προς τις θετικές επιστήμες, μέχρι σχεδόν το **18^ο** αιώνα!!!

- **«ΜΗΧΑΝΙΚΑ»**, όπου πραγματεύεται τους οδοντωτούς τροχούς, τον τροχό, κίνηση επί κεκλιμένου επιπέδου, περί κέντρου βάρους, περί μηχανικών δυνάμεων. Τέλος, περιέχουν ερωτήσεις και απαντήσεις επί πρακτικών προβλημάτων μηχανικής και επί του κέντρου βάρους.

- **«ΚΑΤΟΠΤΡΙΚΑ»**, όπου περιέχεται η θεωρία της ανακλάσεως του φωτός. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο συνδυασμός κατόπτρων για να βλέπει κανείς τον εαυτό του, όχι όπως στα συνηθισμένα κάτοπτρα. Στα συνηθισμένα κάτοπτρα, ως γνωστόν, όταν βλέπει κάποιος τον εαυτό του, το αριστερό μάτι π.χ. στο είδωλο επί του κατόπτρου (καθρέφτη) κατέχει την αριστερή θέση, όπως βλέπουμε. Ο συνδυασμός κατόπτρων του Ήρωνα είναι να βλέπει κανείς τον εαυτό του επί του καθρέφτη να είχε μετακινηθεί και να βρίσκονταν ακριβώς αντιμέτωπος αυτού που παρατηρεί.

- **«ΜΕΤΡΙΚΑ»**. Σ' αυτά περιέχονται μετρήσεις γεωμετρικών σχημάτων, επιπέδων και στερεών, μαζί με αποδείξεις προτάσεων

γεωμετρικών, μερικές από τις οποίες είναι πρωτότυπες, ενώ άλλες αναφέρονται στα στοιχεία του Ευκλείδη και του Αρχιμήδη.

- «**Η ΔΙΟΠΤΡΑ**», όπου αναπτύσσει τη θεωρία και την κατασκευή σπουδαίου οπτικού οργάνου, που έμοιαζε προς τον σημερινό **Θεοδόλιχο** (γεωδαιτικό όργανο για μέτρηση γωνιών). Επίσης στο έργο αυτό αναφέρεται η έκλειψη της σελήνης, η οποία, κατά την άποψη ορισμένων, είναι, κατά πάσα πιθανότητα, αυτή που έγινε το **62 π.Χ.**

- «**ΑΥΤΟΜΑΤΟΠΟΙΗΤΙΚΗ**», όπου περιγράφει την κατασκευή και λειτουργία διαφόρων συσκευών και οργάνων και επινοήσεων αυτομάτων μηχανισμών, με μοχλούς, πεπιεσμένο αέρα κ.λπ, μεταξύ των άλλων και θερμοσκόπιο για τις μετεωρολογικές παρατηρήσεις !!!

Επίσης επινόησε μια μηχανή για τη μέτρηση του μήκους των δρόμων (το πρώτο ταξίμετρο θα λέγαμε) και αποτέλεσε τον πρόδρομο των σημερινών μηχανών σελφ-σέρβις για ροφήματα και αναψυκτικά.

Τέλος, έδωσε λύση στο γνωστό ως «**ΔΗΛΙΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ**» (διπλασιασμός του όγκου του κύβου).

ΓΑΛΗΝΟΣ

(128 – 200 μ.Χ.)

Ο περιφημότερος, μετά τον Ιπποκράτη (460-377 π.Χ.), Έλληνας χριστιανός γιατρός από την Πέργαμο (πόλη της Μ. Ασίας, πρωτεύουσα του ελληνιστικού βασιλείου των Ατταλιδών. Άτταλος: Όνομα τριών βασιλέων της Περγάμου).

Γεννήθηκε περί το 128 και πέθανε το 200 (η ακριβής χρονολογία και ο τόπος του θανάτου του αγνοούνται. Θεωρείται ότι έζησε γύρω στα 70-80 χρόνια).

Η ΖΩΗ ΤΟΥ

Τη βασική του εκπαίδευση, αλλά και τον όλο προσανατολισμό και τις φροντίδες για τις μετέπειτα σπουδές του τις χρωστούσε στον πατέρα του ΝΙΚΩΝΑ, που είχε κατακτήσει το γενικό σεβασμό για τις γνώσεις (αρχιτέκτων, γεωμέτρης, αστρονόμος, γραμματικός, φιλόσοφος και μέλος της γερουσίας της Περγάμου) και το ήθος του. αυτός του έμαθε τα πρώτα γράμματα (μαθηματικά, λογική και τη φιλοσοφία του Πλάτωνα, του Επίκουρου και του Αριστοτέλη, τον οποίο ιδιαίτερα εκτιμούσε). Σ' αυτόν (τον πατέρα του) χρωστάει επίσης την αγάπη του προς τις επιστήμες, τα κείμενα των αρχαίων συγγραφέων και το σπουδαιότερο τις υψηλότερες ηθικές αρχές που τον διέκριναν. Έτσι, δικαιολογημένα ο Γαληνός, αργότερα, έγραψε για τον πατέρα του:

«Ευτύχησα ευτυχίαν μεγάλην τοιούτον έχων πατέρα».

Στην αρχή και συγκεκριμένα σε ηλικία 14 χρόνων ο Γαληνός σπούδασε φιλοσοφία κοντά σε διακεκριμένους φιλοσόφους της εποχής. Επομένως, όπως γράφει ο ίδιος: « **Ου πρώτον εις ιατρὸν φοιτάν ηρξάμην, ἀλλὰ εις φιλοσόφους**». Γρήγορα, όμως, στράφηκε προς την ιατρική, η οποία, πράγματι, τον ενθουσίασε και στην οποία αφιέρωσε τη ζωή του. Λέγεται, μάλιστα, ότι, όταν ήταν 17 ετών, ο

πατέρα του, με αφετηρία ένα προφητικό όνειρο, τον παρακίνησε να σπουδάσει, παράλληλα προς τη φιλοσοφία, και την ιατρική και να ασκήσει τις δύο επιστήμες: « ... **δι όλου του βίου ...έργοις μάλλον ή λόγοις**». Με αυτές τις προοπτικές μαθήτευσε πρώτα κοντά στους γιατρούς της Περγάμου, παρακολουθώντας ταυτόχρονα φιλοσοφία και λογική.

Μετά το θάνατο του πατέρα του, ο οποίος του άφησε μεγάλη περιουσία, και σε ηλικία **21** χρόνων πήγε σε πολλές πόλεις, όπου μαθήτευσε σε σπουδαίους δασκάλους, συμπληρώνοντας έτσι τις σπουδές του.

Σημαντικότερος σταθμός εκείνης της εκπαιδευτικής περιηγήσεως υπήρξε η **Αλεξάνδρεια**, η οποία, την εποχή εκείνη, ήταν **κέντρο** παγκόσμιας φήμης ιατρικών και ιδίως ανατομικών σπουδών, όπου είχε δημιουργήσει παράδοση από τον **3^ο** π.Χ. αιώνα, ο πολύς **Ηρόφιλος** (γιατρός από τη Χαλκιδώνα της Βιθυνίας, που θεωρείται θεμελιωτής της ανατομίας). Εκεί, επίσης, γνωρίστηκε με άλλους επιφανείς λόγιους της εποχής, με σπουδαίους ερευνητές της ιατρικής και έκανε ενδιαφέρουσες ανατομικές μελέτες, καθώς επίσης άρχισε και να συγγράφει.

Όταν, σε ηλικία **27** χρόνων, επέστρεψε στην πατρίδα του είχε ήδη αποκτήσει ικανή φήμη θεραπευτή τραυμάτων και νευρικών διαταραχών. Έτσι, από τα **27** του χρόνια και μέχρι τα **33**, ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τη χειρουργική, την ορθοπαιδική, καθώς και με την ιατρική των νεύρων.

Στη συνέχεια πήγε στη Ρώμη, όπου οι μεγάλες του επιτυχίες και η πολυμαθειά του άφησαν έκθαμβους τους Ρωμαίους, που μέχρι εκείνη την εποχή εξυπηρετούνταν από γιατρούς πολύ χαμηλού επιπέδου. Η φήμη του γρήγορα απλώθηκε σε όλο τον τότε γνωστό κόσμο. Μελετούσε συνεχώς και ασκούσε το επάγγελμα του γιατρού, χωρίς όμως να πάψει να συγγράφει και να διδάσκει. Πραγματοποιούσε ομιλίες, όπου ερχόταν να τον ακούσει ένα εκλεκτό ακροατήριο (φιλόσοφοι και άρχοντες της πόλης).

Η Ρωμαϊκή κοινωνία και ιδιαίτερα ο ιατρικός κόσμος θαύμαζε πολύ την ικανότητα που είχε, τόσο στη **διάγνωση**, όσο και στην ιατρική **αγωγή**, που συνιστούσε στους νοσηλεύόμενους από αυτούς. Εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι, παράλληλα με την ιατρική όπου, μεταξύ των άλλων, είχε και σπουδαίες χειρουργικές επιτυχίες, είχε και εξαιρετική επίδοση και στη **ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ**.

Ο Γαληνός υπήρξε περιζήτητος από τις επιφανέστερες οικογένειες της Ρώμης, αλλά, όπως συμβαίνει, συνήθως, ξεσήκωσε, στην κυριολεξία, εναντίον του το **ΦΘΟΝΟ** (το μεγάλο αυτό έλκος της ψυχής) άλλων γιατρών, οι οποίοι άρχισαν να εκτοξεύουν εναντίον του κάθε είδους ύβρεις και συκοφαντίες (όπως παρατηρούμε, η λεγόμενη σήμερα λασπολογία, ακολουθεί τον άνθρωπο σε όλα τα βήματα της ιστορικής του πορείας ...). Η ευγενική φυσιογνωμία του Γαληνού απαντούσε στους λασπολόγους με δημόσιες διαλέξεις, επιδείξεις και πειράματα στο ναό της **ειρήνης**, που χρησίμευε ως «**ακουστήριο**». Αλλά χωρίς κανένα θετικό αποτέλεσμα. Για το λόγο αυτό, αηδιασμένος, προφανώς, από τη συκοφαντική εκστρατεία, **εγκατέλειψε** τη Ρώμη το **165** μ.Χ. και εγκαταστάθηκε στην Πέργαμο, αλλά όχι για μεγάλο χρονικό διάστημα. Γιατί μετακλήθηκε στη Ρώμη (**168** μ.Χ.) από τον αυτοκράτορα **ΜΑΡΚΟ ΑΥΡΗΛΙΟ** (στωικός φιλόσοφος και αυτοκράτορας από το **161** μέχρι το **180**), ο οποίος τον τοποθέτησε γιατρό της αυτοκρατορικής οικογένειας. Παρέμεινε πολλά χρόνια στη Ρώμη έχοντας μεγάλη υπόληψη και εξαιρετικές τιμές, μελετώντας, συγγράφοντας και θεραπεύοντας.

Τα τελευταία χρόνια της ζωής του, λέγεται, ότι τα πέρασε στην πατρίδα του συγγράφοντας το **ΚΑΤΑΣΤΑΛΑΓΜΑ** των πολυετών ερευνών του και της τεράστιας πείρας του.

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΓΑΛΗΝΟΥ

- Ήταν επιλεκτικός, συστηματικός και υποστήριζε με εμμονή και πείσμα τις απόψεις του.

- Ήταν, κατά κανόνα, γαλήνιος και γλυκός, αλλά μερικές φορές παρασυρόταν σε σκληρούς αγώνες κατά επιφανών αντιπάλων του, που, κατά τη γνώμη του, ήταν: «...**αμαθείς, αναίσχυντοι, λοιδώροι, πανούργοι κ.λπ.**».

- Μολονότι μετριοφρονέστατος και ανιδιοτελής, παρεκτρέπεται, όχι σπάνια, προκειμένου να τονίσει ότι: «**ΕΓΩ δε τούτο πράξας εθαυμάσθην ...**», «... **ταύτα ειδείς έγνω προ ημών**» κ.ά. (βλέπετε ο άνθρωπος του **Εγώ** υπήρξε ανέκαθεν η **ΜΕΓΑΛΗ ΑΔΥΝΑΜΙΑ** των ανθρώπων, όλων των εποχών ...), τα οποία, όμως, ήταν ιστορικά ακριβέστατα.

- Υπήρξε τόσο συνεπής, ώστε δεν χαρίζεται ούτε στον ίδιο του τον εαυτό και δεν παρέλειπε να αναθεωρεί χωρίς φόβο ή δισταγμό προγενέστερες γνώμες του.

- Θαύμαζε και εκτιμούσε ιδιαίτερα το έργο του πατέρα της ιατρικής **Ιπποκράτη**, τον οποίο θεωρεί ως αλάθητο και τα διδάγματά του ως ανεπίδεκτα συζητήσεως. Κατά τα άλλα, ο ίδιος δε διστάζει να αντιπαρατάξει, μερικές φορές, δικές του γνώμες έναντι των απόψεων του ινδάματός του, σε τρόπο μάλιστα, ώστε επί αιώνες να έχει επικρατήσει στη Δύση ο περίφημος σκωπτικός στίχος: «**Ο Ιπποκράτης λέγει ΝΑΙ, ο Γαληνός ΟΧΙ ...**»

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Ο Γαληνός ήταν ευρύ, πολύπλευρο και ανήσυχο πνεύμα, γι' αυτό υπήρξε πολυγραφότατος και υπολογίζεται ότι έγραψε περισσότερα από **εφτακόσια** συγγράμματα. Εκτός από ιατρική, συνέγραψε ο ίδιος και φιλοσοφικά κείμενα, ρητορικά κείμενα κ.ά.

Είναι γνωστό ότι ο Γαληνός δεν ήταν μόνο ένας γενικά αναγνωρισμένος γιατρός, αλλά και φιλόσοφος και αστρονόμος και φυσικός και βιολόγος. Ακολούθησε ως συνεχιστής τις θέσεις του Αριστοτέλη και συμπλήρωσε το Θεόφραστο (φιλόσοφος, συνεργάτης και διάδοχος του Αριστοτέλη) σε μερικούς συλλογιστικούς κανόνες.

Τα έργα του μεταφράστηκαν σε πολλές γλώσσες, από τους παλαιότερους χρόνους, από τα οποία μερικά στην εβραϊκή και την αραβική γλώσσα. Πολύτιμα χειρόγραφα είναι διασκορπισμένα στις μεγάλες βιβλιοθήκες της Ευρώπης.

Ο Γαληνός, αφού μελέτησε πάρα πολύ τους πριν από αυτόν φιλοσόφους και με προσωπικές έρευνες και παρατηρήσεις, δημιούργησε δικό του φιλοσοφικό σύστημα. Πίστευε ότι η επιστήμη δεν μπορεί να στηριχθεί μόνο στην **εμπειρία**, αλλά δέχονταν την έλλογη **αμφιβολία** σε ό,τι δεν ερμήνευε η παρατήρηση και το πείραμα. Καταξιώθηκε στο χώρο της ιατρικής ως **αυθεντία** μετά τον **Ιπποκράτη**, τον οποίο θεωρούσε **ισόθεο** και του οποίου δεν αμφισβήτησε ποτέ τη μοναδικότητα, γιατί, όπως έλεγε, αυτός πρώτος, «**εξήνεγκε των τελειών παρ' Ἑλλησιν**».

Αποκλήθηκε «**θεότατος**», «**ο μόνος ιατρός και φιλόσοφος**» και οι ιατρικές του **ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ** παρέμεναν αναμφισβήτητα **ΔΟΓΜΑΤΑ** για περισσότερο από δεκατέσσερις αιώνες.

Ο Γαληνός δημιούργησε ως εγκυκλοπαιδιστής και ως κριτικός της θεωρητικής ιατρικής, ενώ παράλληλα αναδείχτηκε έξοχος παρατηρητής στον κλάδο της **ΑΝΑΤΟΜΙΚΗΣ** και της **ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ**.

Το σύστημά του είναι σπουδαίο στο σύνολό του, αξιολογείται ως το πρώτο πλήρες ιατρικό σύστημα, του οποίου ήταν αδύνατη η αντικατάστασή του, για πολλούς αιώνες. Έτσι, δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι **ΑΡΧΕΣ** του, όπως αναφέραμε παραπάνω, κυριάρχησαν επί **1500** και πλέον χρόνια. Βασίλευσε δηλαδή επί της ιατρικής, όπως κι ο Αριστοτέλης επί της φιλοσοφίας και των φυσικών επιστημών.

ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥ

Α' ΒΙΟΛΟΓΙΑ

Η γενικότερη βιολογική θεωρία του Γαληνού συνοψίζεται στα εξής: Τα ζωτικά σώματα απαρτίζονται από θεμελιώδη συστατικά, που ανήκουν σε τρεις τάξεις: **Στερεά, χυμοί και πνευματικά** των οποίων κάθε διαταραχή **ΠΛΕΟΝΑΣΜΟΣ** ή **ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΑ** προκαλεί τις ασθένειες.

Β' ΑΝΑΤΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ

Σπούδασε και προώθησε το έργο των προγενεστέρων αυτού γιατρών, από την εποχή του **Ομήρου** (Πραξαγόρας ο Κώος, Ιπποκράτης, Ηρόφιλος, Ερασίστρατος κ.ά.), μέχρι των ημερών του. Έτσι:

- Ανέπτυξε την **ΑΝΑΤΟΜΙΑ**.
- Έκανε σπουδαίες ανακαλύψεις στη **ΜΥΟΛΟΓΙΑ** (πρώτος περιέγραψε τις κινήσεις διαφόρων μυών του σώματος).
- Είχε μεγάλη συμβολή στην ανάπτυξη της **ΑΓΓΕΙΟΛΟΓΙΑΣ** (μεταξύ των άλλων ανακάλυψε τα **ΤΡΙΧΟΕΙΔΗ ΑΓΓΕΙΑ**).
- Πραγματοποίησε **ΑΝΑΤΟΜΙΕΣ** του **ΕΓΚΕΦΑΛΟΥ**, από τις οποίες απόδειξε ότι τα νεύρα ξεκινούν από τον εγκέφαλο.
- Περιέγραψε, με κάθε λεπτομέρεια, τους χιτώνες του ματιού, το οπτικό χίασμα και κατά συνέπεια το μηχανισμό της οράσεως.

Γ' ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ

Υπήρξε μεγαλοφυής καινοτόμος και ιδρυτής της **συστηματικής και πατέρας της πειραματικής φυσιολογίας**, τόσο γιατί πρώτος αυτός έθεσε τα **αδιάσειστα** από τότε θεμέλια του κλάδου, όσο και

χάρη στις **πρωτοφανείς** ανακαλύψεις του, που οφείλονταν στις μεθοδικές του έρευνες.

Μία από τις μεγαλύτερες ανακαλύψεις του είναι και **παραμένει η εξακρίβωση της κυκλοφορίας του αίματος** και του **σκοπού** που εξυπηρετεί αυτή. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι ο Ιπποκράτης γνώριζε ήδη ότι το αίμα είναι κινούμενο και **«εκτελεί περίοδον» ή «κύκλον»** και ο Αριστοτέλης ήταν ήδη πεπεισμένος ότι το αίμα από την **καρδιά** φέρεται στα πέρατα του σώματος και ότι επιστρέφει και πάλι στην **καρδιά**. Επίσης ο Ηρόφιλος είχε διαφοροποιήσει τη λειτουργία του **φλεβικού** και **αρτηριακού** αίματος.

Στη φυσιολογία, ο Γαληνός παραδέχεται, όπως ο **Ιπποκράτης**, ότι το ζωντανό **σώμα** αποτελείται από **τέσσερα** στοιχεία, το **αίμα**, το **φλέγμα**, τη **χολή** και τη **μέλαινα χολή** και **τέσσερις** αρχικές ιδιότητες (**θερμό, ξηρό, υγρό και ψυχρό**), που συμπλέκονται μεταξύ τους.

Τα φυσιολογικά φαινόμενα αποδίδει σε **τρεις έμφυτες δυνάμεις** του ανθρώπου:

- **Τις ΖΩΙΚΕΣ**, με έδρα **τον εγκέφαλο** (νους, αίσθηση).
- **Τις ΖΩΙΚΕΣ**, με έδρα **την καρδιά** (παλμοί, σφύξεις, πάθη) και
- **Τις ΦΥΣΙΚΕΣ**, με έδρα **το ήπαρ** (θρέψη, γέννηση).

Ο Γαληνός έβαλε τις βάσεις της **πειραματικής** φυσιολογίας, γι' αυτό δίκαια θεωρείται ο **«πατέρας της φυσιολογίας και της γενικής Παθολογίας»**. Διακρίνει σαφώς τη **συστολή** και τη **διαστολή** της καρδιάς και **θεωρεί**, ότι με την αναπνοή δροσίζεται το αίμα, και αποβάλλοντας τα ακάθαρτα μόρια του πνεύματος, παίρνει νέα ζωτική δύναμη.

Δ' ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

ΝΟΣΟΣ είναι, κατά το Γαληνό, αποτέλεσμα βλάβης ενός ή περισσοτέρων οργάνων, και ως εκ τούτου συνέπεια διαταραχής μιας ή περισσοτέρων λειτουργιών. Η αιτία της νόσου βρίσκεται, είτε στα

απλά κύτταρα και τους ιστούς (μόρια), είτε στα συγκροτημένα από αυτή όργανα.

Ως προς την **ειδική παθολογία (νοσολογία)** περιέγραψε με πλήρη ακρίβεια πολλές ασθένειες (πλευρίτιδα, πνευμονία, φυματίωση, τον καρκίνο του πνεύμονα, το διαβήτη, γενικά τις παθήσεις του ήπατος, τον κωλικό των νεφρών, τη λύσσα, τη σκωληκοειδίτιδα, την ελονοσία κ.λπ). Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι ο Γαληνός γνώριζε την **κληρονομικότητα** και τη **μεταδοτικότητα** ορισμένων ασθενειών, όπως η ψώρα, η φυματίωση, η οφθαλμία (γενική ονομασία πολλών παθήσεων των ματιών) κ.ά.

Ε' ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Η βάση της θεραπευτικής του Γαληνού, είναι **θεμελιωμένη** στις αρχές του Ιπποκράτη και συνοψίζεται στο μέχρι **σήμερα ισχύον «δόγμα»:**

«Τα ενάντια τοις εναντίοις ιώνται». Δηλαδή η ασθένεια π.χ. που προέρχεται από υπερβολική **θερμότητα, θεραπεύεται** δια του **ψύχους** και **αντίστροφα**. Σημειώνει, όμως, ότι δεν **ισχύει** αποκλειστικά και μόνο μια ορισμένη θεραπεία οποιουδήποτε νοσήματος για όλους τους ασθενείς. Γιατί όλοι οι άνθρωποι δεν έχουν, ούτε την **αυτή κράση**, ούτε την **ίδια ζωτική δύναμη**.

Πρέπει να προσθέσουμε ότι ο Γαληνός είχε **προτεύουσα θέση** στην ιστορία της **φαρμακολογίας** και **συνιστούσε** στους ασθενείς να **αποφεύγουν** την κατάχρηση **φαρμάκων** και ιδιαίτερα να αποφεύγουν την «**πολυφαρμακία**» (την ταυτόχρονη χρήση πολλών και διαφόρων ειδών φαρμάκων)

ΣΤ' ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ

Ο Γαληνός ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τη χειρουργική, τόσο ερευνητικά, όσο και θεραπευτικά και αναφέρονται πολλές χειρουργικές επεμβάσεις του και συγγραφές γι' αυτή.

Τέλος, με το Γαληνό, έγινε το δεύτερο μεγάλο άλμα στην πρόοδο της ιατρικής, μετά τον Ιπποκράτη και ήταν τέτοιο που έπρεπε να περάσουν αιώνες για να αμφισβητηθούν οι **ΘΕΣΕΙΣ** τους και να ελεγχθούν τα σφάλματά τους, όπως συνέβη ακριβώς με τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη στο χώρο της φιλοσοφίας.

ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Προϋπόθεση της ιατρικής είναι η φιλοσοφία γενικώς, ειδικότερα δε η λογική.
- Ο γιατρός πρέπει απαραίτητα να είναι και φιλόσοφος. Γιατί η φιλοσοφία είναι η επιστήμη της αλήθειας και γιατί χωρίς αλήθεια δεν μπορεί να υπάρξει ιατρική.
- Η ιατρική βαδίζει προς την πρόοδο με τη λογική, τη συνεχή μελέτη, την άμεση παρατήρηση και την πείρα, η οποία διδάσκει πολλά.

- Σκοπός του γιατρού είναι:

«ΥΓΙΑΖΕΙΝ ΚΑΙ ΣΩΖΕΙΝ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ»

Έτσι το καθαυτό έργο του γιατρού πρέπει να αποβλέπει στην **έγκαιρη** επέμβαση και την αποκατάσταση της λειτουργίας του οργάνου, η οποία έχει διαταραχθεί, και την επανάληψη της αρμονικής συνεργασίας του με τα άλλα όργανα, οπότε ο γιατρός γίνεται πραγματικά **λειτουργός και υπηρέτης της φύσης**. (Αριστοτελικό: «**Η φύσις ουδέν ποιεί μάτην ουδέ περίεργον**»).

- Στο θεραπευτή είναι απαραίτητη η **ΗΘΙΚΗ**, γιατί δεν πρέπει να επιδιώκει «**ΠΛΟΥΤΟΝ και τιμάς και δύναμιν πολιτικήν**», διαφορετικά είναι προτιμότερο να μην αγγίζει την ιατρική.

- Η θεμελιώδης αρχή του χειρουργού πρέπει να βασίζεται σε **τρία** πράγματα:

Στο **ταχύ**, το **ανώδυνο** και το **ασφαλές** της εγχειρήσεως.

- Ο γιατρός, με **οδηγό** πάντα τις **αρχές της ηθικής**, πρέπει να **αποφεύγει την πολυφαρμακία**, να εφαρμόζει τα **ενάντια τοις**

εναντίους και να αποβλέπει στην **άρση** του **αιτίου** της **νόσου**, που δεν είναι τίποτε άλλο παρά η **διαταραχή** της **ισορροπίας** των στοιχείων που συναποτελούν τον οργανισμό.

- Δεν υπάρχει στο **ζωντανό σώμα** όργανο τυχαίο ή περιττό ή ανωφελές.

- Κάθε όργανο έχει τη δική του λειτουργία, ανταποκρίνεται σε ορισμένο ρόλο και εξυπηρετεί ορισμένη ωφελιμότητα.

- Οι τροφές μετατρέπονται σε αίμα.

- Ο γιατρός πρέπει να συγκεντρώνει, με ιδιαίτερη προσοχή, το ιστορικό του ασθενή, τόσο από τον ίδιο, όσο και από το συγγενικό του περιβάλλον.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Νομίζω ότι, αν δεν γνωρίζαμε το βιογραφικό σημείωμα του Γαληνού και διαβάζαμε τα παραπάνω, σίγουρα θα αποκομίζαμε την εντύπωση ότι, ο Γαληνός, είναι ένας εξάαιρετος σύγχρονος γιατρός.

Να γιατί ορισμένοι φωτισμένοι άνθρωποι περνούν στην ιστορία ως **ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ** της ανθρωπότητας.

ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ

(120 – 200 μ.Χ.)

Εξελληνισμένος Σύρος **σοφιστής**, ρήτορας και ταλαντούχος **σατιρικός** συγγραφέας. Γεννήθηκε γύρω στο 120 μ.Χ. **στα Σαμόσατα της Συρίας** (αρχαία πόλη στον Ευφράτη ποταμό, πρωτεύουσα του βασιλείου της **ΚΟΜΜΑΓΗΝΗΣ**: αρχαία ονομασία του Β.Α. τμήματος της Συρίας, το οποίο είχε προσαρτηθεί από το 72 μ.Χ. στη Ρωμαϊκή επαρχία της Συρίας) και πέθανε στην Αθήνα περίπου το **200** μ.Χ. (Λέγεται ότι κατασπαράχθηκε από σκυλιά ή πέθανε από αρθρίτιδα)

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΣ

Σύρος από την καταγωγή του, Έλληνας από μόρφωση, πολίτης του ρωμαϊκού κράτους, χωρίς ισχυρούς **εθνικούς**, ηθικούς και θρησκευτικούς δεσμούς, **πνεύμα ελεύθερο κι ανεξάρτητο**, έζησε σε μια περίοδο γενικής και βαθιάς κρίσης θεσμών (η ζωή συνεχίζεται, λοιπόν, κάνει τον επαναλαμβανόμενο κύκλο της).

Ο Λουκιανός αμφισβήτησε και χλεύασε τα πάντα, ακόμη και τη δική του τέχνη, τη ρητορική. Τη μερίδα όμως του λέοντος από τα σατιρικά του βέλη, μοιράζονται η **θρησκεία και η φιλοσοφία**.

Ήταν ευφυής και με το οξύ βλέμμα του διαπίστωσε όλα τα σφάλματα των συγχρόνων του, τη δεισιδαιμονία, τον παρασιτισμό, την έλλειψη καλαισθησίας, ακόμη δε διαπίστωσε και την προσποίηση σε αρκετούς φιλοσόφους, πράγματα που στιγματίσε με γελαστούς χαριτωμένους αστεϊσμούς και αυστηρά πειράγματα.

Μπορούμε να πούμε ότι υπήρξε **δεινός ζωγράφος των ανθρώπινων αδυναμιών** και χλευάζει, όχι απλά για να κάνει τον αναγνώστη να γελάσει, αλλά και να διδάξει, επιδεικνύοντας, έτσι, τη φωτεινή διαύγεια και την ομορφιά της ελληνικής διάνοιας, σε σύγκριση με την ημιβάρβαρη πνευματική εξασθένηση των συγχρόνων.

Από τα πιο πάνω καταφαίνεται, ότι ο Λουκιανός αρνιέται τα πάντα, δεν ανήκει σε καμιά φιλοσοφική Σχολή, δεν υποτάσσεται σε καμιά αυθεντία, **ειρωνεύεται τους ανθρώπους, τους θεούς, τα σύμβολα, τους νεκρούς, τις ιδέες, γιατί απλώς όλ' αυτά έχουν πια ΧΑΣΕΙ την ποιότητά τους.**

Η σκέψη του είναι καθαρή και γοργή, η έμπνευση ευκίνητη, το ύφος του έχει ευρυθμία και σαφήνεια, ο διάλογος δεν επιδιώκει, ούτε τη σεμνότητα, ούτε τη μεγαλοπρέπεια και είναι χαριτωμένος και ζωηρός.

Τέλος, ο Λουκιανός, δεν είναι **ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΗΣ**, αλλά καυτηριάζει και κρίνει, με το σύνολο των έργων του, όσα βλέπει γύρω του, **δεν είναι, όμως, ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΣ**, και δεν ανοίγει, φυσικά, καινούργιους δρόμους, **αλλά προσπαθεί να περιγράψει με το γέλιο την ΠΑΡΑΚΜΗ.**

Αυτό είναι, σε γενικές γραμμές, το πορτρέτο του ιδιόρρυθμου και πνευματώδη Λουκιανού, που πολλούς προβληματίσε και εξακολουθεί και σήμερα να προβληματίζει.

Η ΖΩΗ ΤΟΥ

Αφού έμαθε τα πρώτα γράμματα σε σχολείο της πατρίδας του, πήγε στην Ιωνία, όπου στα είκοσί του χρόνια, όχι μόνο είχε μάθει τέλεια τα ελληνικά, αλλά επιδόθηκε στα γράμματα με ιδιαίτερη επιθυμία να γίνει ρήτορας, που ήταν τότε και το κορύφωμα της παιδείας. Έτσι, λοιπόν, διδάχτηκε ιδιαίτερα σοφιστική ρητορική στη Σμύρνη και ως σοφιστής ταξίδεψε στις ελληνικές πόλεις της Μ. Ασίας, όπου εμφανίστηκε και ως δικηγόρος, ενώ παράλληλα εκφωνούσε και επιδεικτικούς λόγους σε δημόσιες συγκεντρώσεις. Στη συνέχεια περιηγήθηκε την Ελλάδα, την Ιταλία και τη Γαλατία, όπου εύρισκε πρόθυμους πολλούς ακροατές των μαθημάτων του, κι έγινε πολύ γνωστός, απέκτησε πολλούς ισχυρούς φίλους και μεταξύ αυτών Ρωμαίους συγκλητικούς και επαρχιακούς διοικητές. **Κατά το**

Φιλόστρατο, δεν έγινε ποτέ ο κορυφαίος σοφιστής της εποχής του, γι' αυτό και δεν τον μνημονεύει πουθενά στο έργο του «**Βίοι των μεγάλων σοφιστών**».

Προς τα τέλη της δεκαετία του 150 μ.Χ. εγκατέλειψε τον πλάνητα βίο του σοφιστή κι εγκαταστάθηκε στη Αθήνα, όπου είχε την ευκαιρία να εμβαθύνει στην ελληνική παιδεία, μελετώντας την κωμωδία και την κλασική και ελληνιστική φιλοσοφία. έτσι άρχισε να φιλοσοφεί κι **έγραψε τους περίφημους διαλόγους του, που είναι και πολύ επίκαιροι ακόμη και σήμερα**, επειδή, μεταξύ των άλλων, **κατακρίνει τους ανθρώπους για τις μάταιες αδυναμίες τους και τις συνήθειές τους, κατά τη διάρκεια της ζωής τους**.

Λέγεται, ότι ο Λουκιανός έγραψε **82** έργα (επιδεικτικοί λόγοι, **ΔΙΑΛΟΓΟΙ**, επιστολές και μυθιστορίες), από τα οποία τα πιο αντιπροσωπευτικά και τα πιο ωραιότερα είναι τα **διαλογικά**. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι οι υποθέσεις των έργων του γοητεύουν πραγματικά για την ποικιλία και τη σπιρτάδα τους.

Οι πληροφορίες, για τη ζωή του, αντλήθηκαν **σχεδόν** από τα δικά έργα και συγκεκριμένα από τα «Περί του ενυπνίου» και «Δις κατηγορούμενος», γιατί δεν υπάρχουν στα ιστορικά ευρήματα.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΚΕΨΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ

- Η μόρφωση χρειάζεται πολύ κόπο και μακρύ χρόνο και πολλά έξοδα.
- Για τα μυστικά να βάζεις σφραγίδα στη γλώσσα σου.
- Να είσαι φίλος της αλήθειας.
- Για όσους κάνουν το καλό η ζωή είναι μικρή, αλλά για όσους κάνουν το κακό, μια μόνη νύχτα είναι ένας άπειρος χρόνος.
- Η ιστορία δεν μπορεί ούτε μια στιγμή να ανεχθεί το ψέμα, καθώς η τραχεία αρτηρία, σύμφωνα με τους γιατρούς, δεν ανέχεται ό,τι εισχωρήσει μέσα της, όταν καταπίνουμε.
- Μονάχα ο πλούτος της ψυχής είναι καλός.

- Είναι καλύτερα να βλέπουν πολλοί, παρά ένας.
- Ο άνθρωπος ευφραίνεται όταν **κερδίζει**, όπως πονάει όταν **ζημιώνεται**.
- Σε κατάσταση αναρχίας, η ισχύς είναι μέτρο δικαίου.
- Εκείνος που θέλει να πάρει σύζυγο, πρέπει να πάρει χαρακτήρα, όχι προίκα.
- Η οικογένεια είναι η βάση και η αρχή κάθε πολιτισμού.
- Μόνο εκείνοι που δεν έχουν υγεία μπορούν να εκτιμήσουν την αξία της.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ

(2^{ος} μ.Χ. αιώνας)

Έλληνας περιηγητής, **συγγραφέας και γεωγράφος** από τη **ΜΑΓΝΗΣΙΑ** (αρχαία πόλη της ιστορικής περιοχής της Καρίας, η οποία βρίσκεται στη νοτιοδυτική Μικρά Ασία), που άκμασε κατά το 2^ο μ.Χ. αιώνα (κατά το διάσημο Σκώτο συγγραφέα και ελληνιστή Τζαίμς Γεώργιο Φρέιζερ, γεννήθηκε πολύ προ του έτους **130** μ.Χ.).

Το όνομα του **Παυσανία**, καθώς και όλες οι πληροφορίες που έχουμε γι' αυτόν, τις αντλούμε από το διασωθέν έργο του «**ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ**». Πρόκειται για ένα οδοιπορικό, το οποίο καθοδηγεί τον ταξιδιώτη στην Πελοπόννησο, στην Αττική, στη Βοιωτία, στη Φωκίδα κ.ά.

Το έργο αποτελείται από **δέκα βιβλία**:

«Αττικά», που περιλαμβάνουν και τη Μεγαρίδα, «Κορινθιακά», τα οποία περιλαμβάνουν και την περιγραφή της Σικυωνίδας, Αργολίδας, Επιδαυρίδας, Αιγίνης, Τροιζηνίας και Ερμιονίδας, «Λακωνικά», «Μεσσηνιακά», «Ηλιακών Α'», «Ηλιακών Β'», «Αχαϊκά», «Αρκαδικά», «Βοιωτικά» και «Φωκικά».

Το σύγγραμμα αυτό θεωρείται μέτριο από λογοτεχνική άποψη, γι' αυτό εκτιμήθηκε πολύ λίγο στην εποχή του, έγινε, όμως, στους νεότερους χρόνους πολύτιμο βοήθημα, για τους ιστορικούς, τους αρχαιολόγους, τους θρησκευολόγους και τους μελετητές της τέχνης και των λαϊκών παραδόσεων.

Όπως ο Ηρόδοτος και ο Στράβων, υπήρξε κι αυτός ταξιδευτής και ερευνητής των τοπικών παραδόσεων, γι' αυτό όσα αφηγείται στηρίζονται, κατά το **μεγαλύτερο** μέρος, σε προσωπικές του εμπειρίες και επιτόπιες μαρτυρίες, τις οποίες πήρε από τους κατά τόπους εξηγητές, ιερείς και άλλους. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι, ο Παυσανίας, περιηγήθηκε, εκτός της Ελλάδας και της Μ. Ασίας και πολλά μέρη (Αίγυπτο, Συρία, Παλαιστίνη, Ιερουσαλήμ, Ιταλία και

μάλιστα τη Ρώμη, τη Λιβύη, τη Σαρδηνία και τον γνωστό τότε κόσμο γύρω από τη Μεσόγειο), όπου μελέτησε και περιέγραψε την ιστορία, καθώς και τα ήθη και έθιμα των λαών, χωρίς φυσικά να παραλείπει να παρουσιάζει και την τοπογραφία των χωρών και το σπουδαιότερο, στο έργο του, παρουσίασε με εξαιρετική προσοχή, απλά, αλλά και με κάθε λεπτομέρεια, τα μνημεία της ελληνικής αρχαιότητας και του μακρινού παρελθόντος. Άξιο προσοχής είναι να αναφέρουμε το γεγονός ότι, εκτός από την περιγραφή των μνημείων και των μύθων, περιέγραψε και την καθημερινή ζωή των ανθρώπων, καθώς και τη χλωρίδα και πανίδα των χωρών, πράγμα **ΠΡΩΤΟΓΝΩΡΟ** για την εποχή. Επίσης παρουσιάζει τις πλουτοπαραγωγικές πηγές των διαφόρων πόλεων και χωρών, δίνοντας έτσι και την οικονομική εικόνα των περιγραφόμενων χωρών. Έτσι, το έργο του Πausanias έχει την εμφάνιση οδηγού περιηγητικού και γι' αυτό θα μπορούσε να πει κανείς, ότι είναι ο **ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ** των σημερινών περιηγητικών «**ΟΔΗΓΩΝ**». Επομένως για το λόγο αυτό, ίσως, θα πρέπει να αποδοθεί και η έλλειψη του παραμικρού ίχνους λογοτεχνικής προσπάθειας του συγγραφέα. Αυτή ακριβώς η έλλειψη παρουσιάζει τον Πausanias σαν άνθρωπο εργατικό μεν και απλό, αλλά χωρίς χρώμα και ζωή στο ύφος του, το οποίο είναι άτεχνο και μαλθακό, χωρίς πλοκή των φράσεων και γενικά με ακατάστατη ύλη. Ως συμπέρασμα μπορούμε να πούμε ότι ο Πausanias δεν σχολιάζει, δεν αξιολογεί και προπαντός δεν ασκεί καμία κριτική.

Και όμως ο Πausanias δεν υπήρξε άσχετος, ούτε μορφώσεως, ούτε μελέτης. Είχε διαβάσει όλους σχεδόν τους ποιητές και πολλούς πεζογράφους και μάλιστα τους ιστορικούς **Ηρόδοτο** (πατέρα της ιστορίας) και **το Θουκυδίδη** (ο πρώτος που έγραψε κριτική ιστορία και επομένως πραγματική ιστορία).

Όπως, όμως κι αν έχουν τα πράγματα, οι πληροφορίες του είναι, κατά κανόνα, αξιόπιστες και σε πάρα πολλές περιπτώσεις επιβεβαιώθηκαν από τα ευρήματα των αρχαιολογικών ανασκαφών. Γενικά, ο συγγραφέας, αφήνει τον αναγνώστη να αποφασίσει **μόνος**

του για το τι είναι **αλήθεια** και τι **ψευδολογία**, και προπαντός θέλει να **πληροφορήσει** τους ειδικούς και τους συλλέκτες της τέχνης για το τι υπάρχει ακόμη **στο απέραντο μουσείο, που λέγεται ΕΛΛΑΔΑ**.

ΣΤΟΧΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Όπως προσδιορίζει ο ίδιος, στόχος του ήταν να περιγράψει **«τα εν εκάστη πόλει αξιολογότατα εις μνήμην»**. Στην εφαρμογή, ωστόσο, αυτής της γενικής αρχής, υπάρχουν πολλές ανισότητες και ασυνέπειες. Για παράδειγμα: **Στον ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ** αφιερώνει λίγες γραμμές, **ενώ στο ναό του ΔΙΑ στην Ολυμπία** πολλές σελίδες. Το ίδιο υποβαθμισμένη είναι η παρουσίαση των ζωγραφικών έργων της Αθήνας, σε σχέση με τη διεξοδικότατη περιγραφή των ζωγραφικών συνθέσεων στους **Δελφούς**.

Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΑΥΣΑΝΙΑ

- Οι αρχαιολόγοι του αναγνωρίζουν, γενικά, ακρίβεια και αντικειμενικότητα.
- Ήταν προσεκτικός σε θέματα, που αφορούν στη θρησκεία και στον θεούς. Ακολουθεί, στο σημείο αυτό, την **παράδοση** και δεν συμπαθεί καθόλου τις καινοτομίες, ενώ ό,τι θεωρεί **«απόρρητο»** το αποσιωπά ευλαβικά. Την ίδια στιγμή που ο σύγχρονός του **Λουκιανός** χλευάζει ανελέητα τους αρχαίους θεούς, ο Πausanias συζητεί σοβαρά κατά πόσο αληθεύουν παλιές θρησκευτικές παραδόσεις.
- Στη σκέψη του η Ελλάδα κατέχει κορυφαία θέση και δεν κρύβει την πικρία του για την **κατάπτωση** της Ελλάδας. Κατακρίνει όσους, κατά τη γνώμη του, συντέλεσαν στην καταστροφή της, όπως ήταν οι πρωταγωνιστές του φοβερού **εμφυλίου Πελοποννησιακού Πολέμου**, εξυμνεί όσους θεμελίωσαν το μεγαλείο της, όπως το **ΜΙΛΤΙΑΔΗ και το ΦΙΛΙΠΠΟΙΜΕΝΑ**, και συγκινημένος από την αρχαία δόξα επισκέπτεται το πεδίο του **ΜΑΡΑΘΩΝΑ**, των **ΠΛΑΤΑΙΩΝ**, των

ΘΕΡΜΟΠΥΛΩΝ και της ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ, έρχεται ταπεινός προσκυνητής στους τάφους του ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ, του ΛΕΩΝΙΔΑ, του ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑ και στέκει με σεβασμό στους ΔΕΛΦΟΥΣ μπροστά στο μνημείο της νίκης κατά των ΓΑΛΑΤΩΝ (το έστησαν το 279π.Χ. οι ΑΙΤΩΛΟΙ, μετά τη νίκη τους κατά των Γαλατών τον ίδιο χρόνο).

- Είναι πατριώτης και γνήσιος Έλληνας στην ψυχή.
- Είναι ένας άνθρωπος της ελληνιστικής οικουμένης, που έχει συλλάβει βαθυστόχαστα, κι ας μη το διακήρυττε άμεσα, το νόημα της ελληνικής παιδείας, όπως την όριζε ο **Ισοκράτης** (Αθηναίος ρήτορας, από τους σημαντικότερους, έζησε από το 436 έως το 338 π.Χ.).
- Θλιβόταν και εκδήλωνε την οργή του για τη ΔΙΧΟΝΟΙΑ και τα σφάλματα των ελληνικών πόλεων, που οδηγούσαν, πολλές φορές, στον ΑΛΛΗΛΟΣΠΑΡΑΓΜΟ, με τα γνωστά ΔΕΙΝΑ που ακολουθούσαν.
- Εκδηλώνει ευσέβεια προς τους θεούς και μάλιστα προς το ΔΙΑ, καθώς και προς τα ΜΑΝΤΕΙΑ και προς τα ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ, των οποίων, φαίνεται, υπήρξε κοινωνός και μύστης.
- Ήταν θαυμαστής των παλιών θρύλων και παραδόσεων.
- Ενδιαφέρεται, για το ένδοξο παρελθόν, κυρίως και ελάχιστα για την εποχή του, την οποία θεωρεί άδοξη και χωρίς ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γι' αυτό ασχολείται μόνο με τα αρχαία και ένδοξα μνημεία και ιδιαίτερα με τα πιο αξιόλογα και τα πλέον χαρακτηριστικά (5^{ος} – 4^{ος} π.Χ. αιώνας), καθώς και με τις παλιές παραδόσεις και έθιμα.

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΘΕΣΕΙΣ

Οι πολιτικές του απόψεις είναι θολές. Άλλοτε καταγγέλλει τα τυραννικά καθεστώτα κι εκείνους που καταλύουν τους ελεύθερους θεσμούς, άλλοτε βεβαιώνει ότι η δημοκρατία μόνο μια φορά, απ' ό,τι γνωρίζει, ωφέλησε: **Στην περίπτωση της Αθήνας των καλών χρόνων.**

Πιστεύει, τέλος, ότι η πιο σπουδαία αρετή είναι η
ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΚΗ ΑΠΟΧΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Το έργο του «ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ» με όλα του τα μειονεκτήματα, είναι ένα **χρησιμότερο** έργο, **πολύτιμο βοήθημα**, για όσους μελετούν την **ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ**, τη μυθολογία, τη θρησκεία και το λαϊκό πολιτισμό.

Ο διάσημος **Φρέιζερ** (Σκωτσέζος κοινωνικός ανθρωπολόγος, λαογράφος και κλασικός φιλόλογος, από τους θεμελιωτές της κοινωνικής ανθρωπολογίας), που υπήρξε ο κύριος μελετητής του, είχε πει εύστοχα πως:

«Χωρίς τον Πausανία, τα ερείπια της Ελλάδας θα ήταν, στο μεγαλύτερο μέρος τους, ένας λαβύρινθος χωρίς міτο, ένα αίνιγμα χωρίς λύση».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πηγές από τις οποίες άντλησα τις πληροφορίες, για την εργασία μου, είναι:

Ρίτας Μπούμη – Παπά: *Το Βιβλίο των σοφών.*

Κ. Ρωμαίου: Λαογραφική και Γεωγραφική Εγκυκλοπαίδεια.

W. DURANT: Παγκόσμια Ιστορία του πολιτισμού.

Β. Κυριακίδη: ΕΛΛΑΣ: Ιστορία – Λαογραφία.

Γ. Κορδάτου: Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδας.

DONALD KAGAN: Αρχαία Ελληνική Ιστορία.

Χέρμαν Μπένγκκτσον: Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας.

G. LEGRAND: Σκέψη των προσωκρατικών.

L. ALEOTTI: Οι μεγάλοι αμφισβητίες.

ED. SCHURE: Οι μεγάλοι μύστες.

Ο.Ε.Ε.: Οι μεγάλοι όλων των εποχών.

Εγκυκλοπαίδεια: Ελευθερουδάκη.

Εγκυκλοπαίδεια: Υδρία.

Εγκυκλοπαίδεια: Ηλίου.

Εγκυκλοπαίδεια: Λαρούς.

Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό: «Ηλίου»

Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό: «Τεγόπουλου - Φυτράκη».

Σύγχρονο Λεξικό Επιτροπής Φιλολόγων.

BOSTFORD & ROBINSON: Αρχαία Ελληνική Ιστορία.

Πάπυρος LAROUSSE: *Το Παπυράκι.*

Λεξικό ΣΟΥΔΑ

Εφημερίδα τα «ΝΕΑ», (ένθετο): *Η Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας*

Ιάσων Ευαγγέλου: Ελληνικός Πολιτισμός